SZTROKOVSZKIJ

GYÁR ÉPÜL AZ ŐSERDŐBEN

A mű eredeti címe

ТАЙГАСТРОЙ

Fordította
GELLÉRT GYÖRGY

A fedélrajz CSERGEZÁN PÁL munkája

Felelős kiadó az Új Magyar Könyvkiadó igazgatója.
Megjelent a Román Népköztársaságban 10000 példányban a Magyar Népköztársaság részére, a Magyar Népköztársaság és a Román Népköztársaság közötti közös könyvkiadás keretében.

Sokszorosító Ipari Vállalat, Nagyvárad.

Első fejezet

1

Grebennyikov álmodott. Álmában sziklás parton állt és a lába előtt tovasiető hegyi folyót nézte. A víz olyan átlátszó volt, hogy tisztán látta a legapróbb kavicsot is a meder tarka színekben csillámló gránitfenekén. A víz felől hűs frisseség áradt. Barna erezésű, széles márványlapok hevertek lépcsőzetesen egymáson. Grebennyikov megindult a meredeken fölfelé emelkedő ösvényen. Az őserdő egyre gyérebb lett. És egy hegyi hágó mögött egyszerre csak világoskék és piros virágokkal pompázó havasi rét tárult szeme elé.

Grebennyikov megállt és sokáig nem tudta levenni szemét a dús zöld fűről, a virágokról, amelyek olyan élénk színekben virítottak, mint eső után.

Majd patak csörgedezésére lett figyelmes. A víz valahol a közelben lehetett, a magas fű közt azonban nem tudott rátalálni.

Grebennyikov mintegy három órát alhatott. Amikor felébredt, a vasúti kocsi lámpásában már jóformán csonkig égett a gyertya, pedig akkor gyújtották meg, amikor lefeküdt.

Grebennyikov lenézett a felső fekvőhelyről.

A lámpás fénye ráesett a közeli vizesüvegre. Apró buborékok borították az üveg falát; a víz lemosta őket és valahányszor a himbálózó kocsi erősebbet lódult, ferdén az üveg nyakába csapódott. Az ablakon túl sűrű sötétség borult a tájra. A vonat gyorsan haladt, a felső polcokon ugrált a holmi, mintha megelevenedett volna.

Grebennyikov előhúzta kulacsát feje alól és addig tartotta szája fölött, amíg végül lefutott egy csepp a faláról. Rozsdás bádog-íze volt.

A vonat nemsokára meglassította futását, sárga fény aradt el a vagonban, csikorogtak a fékek, mintha kicsorbult fejszét fentek volna a falon túl; néhány másodpercnyi kellemes, lassú gördülés után ismét sötétség borult az ablakra — mintha lefüggönyözték volna — és a vonat megállt.

Grebennyikov gyorsan leszállt. A kicsiny állomás előtt ott állt a szembejövő vonat. Végig kellett futnia a két szerelvény közt a sötétben, majd megkerülte a mozdonyt és néhány másodpercre belekerült az olajszagú meleg gőzbe, végre pedig kijutott a szivattyúházhoz. Bosszúságára a forróvizes tartály az állomásnak éppen az ellenkező oldalán volt. Grebennyikov végigfutott a szinte néptelen perronon. Elsuhant előtte egy élelmiszeres bódé. Eszébe jutott a beteg kisfiú, akivel egy fülkében utazott: visszafordult és néhány mézeskalácsot vásárolt. Azután tovább szaladt. Maga mögött hagyta az állomásépületet.

A forróvizes tartály már jóval előbb elárulta hollétét, mielőtt Grebennyikov megláthatta volna: a sötétben különösen tisztán csengtek a teáskannák és a bádogdobozok; mindenki sietett, hogy mielőbb vizet vegyen és a csap alá tolta a maga edényét, fesztelenül félrelökte a másikat. A csörgedező vízsugár még csak fokozta szomjúságát. „Átkozott hal! — gondolta Grebennyikov. — Nekem is be kellett laknom vele . . ."

Két csengetés hallatszott.

— Szaporábban, szaporábban, elvtársak! — sürgette az utasokat Grebennyikov és türelmetlenségében egyik lábáról a másikra állt.

Amíg sorára várt, fütty harsant, a tömeg szétoszlott és Grebennyikov egyedül maradt. Végre-valahára odajutott a csaphoz és ivott . . . ivott . . . A víz meleg volt, mocsárízű, de ő csak ivott és nem tudott betelni vele. Majd megtöltötte kulacsát, lerázogatta a vízcseppeket zubbonyáról és a már induló vonathoz futott.

Sikerült megragadnia a legelső elébe kerülő kocsi fogantyúját és felkapaszkodott a lépcsőn. A perronon az ismerős lüktetést érezte gyomorszája táján, amely rendszerint elfogta gyors futás után; minden akaraterejét meg kellett feszítenie, hogy el ne ájuljon. Amikor aztán szíve elcsendesedett és az émelygés is elmult, megint inni kívánt — talán még jobban, mint azelőtt.

Megitta az egész vizet és elindult fülkéjébe. A kocsik zsúfolásig teli voltak, mindegyikre rátelepedett a maga sajátos szaga; csizmás és csupasz lábak csüngtek alá az emeletes fekhelyekről.

Grebennyikov egyik ajtót a másik után nyitotta ki, végigment a kocsikat összekötő harmonikás átjárókon. Homokot csapott arcába a szél, lába alatt táncoltak a vaslemezek, és láthatta az éj sötétjében fehérlő, szélsebesen tovasuhanó talpfákat.

Egy tiszteletreméltó, dússzakállú férfiútól, aki kitartóan küzdött az álommal, megtudta, hogy ez a kocsi hátulról számítva pontosan a negyedik.

„De hol van az az asszony a beteg gyermekkel? És a holmim?"

Végigjárta valamennyi szakaszt, de sem útitársait, sem holmiját nem találta meg.

Elért az utolsó kocsiig, azután visszafordult.

Amikor már nyilvánvaló lett, hogy itt valami nincs rendjén, Grebennyikov megkereste a kalauzt.

— Melyik irányba utazott? — kérdezte a kalauz — keletre vagy nyugatra?

— Nyugatra!

— Ez a vonat keletre megy. Rossz vonatra ült.

— Nahát, ezt aztán jól megcsináltam!

— Sebaj! Megesik, — vigasztalta a kalauz. — Leszáll a következő állomáson. A vasúti gyakorlatban sűrűn előfordul ilyesmi.

Grebennyikov nem járt a végére, vajjon kiknek a gyakorlatában fordul elő az ilyesmi — a kalauzokéban vagy az utasokéban, hanem csak állt a perronon, dühösen, míg végül a vonat megállt. Az állomáson egy lélek sem volt, a harang mellett kormos lámpás lógott. „Lám hová vetődtem... — gondolta Grebennyikov. — Vajjon mennyi ideig kell itt rostokolnom?" Körülnézett, majd megindult a világosság irányába.

A vasúti GPU őrszobában az asztalnál ült az ügyeletes. Könyvet olvasott, rövid, vastag gyertyát tartott kezében.

— Ügyeletes elvtárs, — fogott bele Grebennyikov, amint átlépett a küszöbön.

— Mi történt? — kérdezte az ügyeletes és fel sem tekintett a tetszetős külsejű kis Majakovszkij-kötetből.

És ekkor...

„Hol hallottam én ezt a hangot?"

Grebennyikov egy lépést tett előre. Az ügyeletes arca árnyékban volt. Ismeretlen arc. De ezek a redők az orcáján és a szeme körül... Meg a szája... Olyan ismerős a szája...

— Zsurba! Kolka! — kiáltott fel Grebennyikov.

A gyertya megingott; nyomban kis viaszpetty keletkezett a könyvön.

— Te vagy az?

Összeölelkeztek.

Amikor az öröm első mámora elmúlt, Zsurba áttelefonált a szomszéd állomás GPU ügyeleteséhez és közölte, hogy egy utas lemaradt. Azt a választ kapta, hogy a legelső vonattal visszaküldik a poggyászt.

— Ördög tudja, hogy történt! Elkeveredtem ebben a koromsötétben, és olyan pokoli szomjúságot éreztem — hogy akár pocsolyából is ittam volna!

Grebennyikov pillantása a vizeskancsóra esett. Nyomban színültig töltötte a poharat. Zsurba elmosolyodott.

— Mikor megy vonat visszafelé?

— Öt óra mulva.

— No, nem baj. Ez a találkozás...

Mégegyszer átölelték egymást.

— Hadd nézzelek meg legalább, — mondta Zsurba; kilépett az asztal mögül és fölemelte a gyertyát.

— Mi nézni való van rajtam? Három év mulva az ötvenediket taposom... Téged viszont utcán meg sem ismertelek volna... Harminc felé jársz, ugye? — kérdezte Grebennyikov.

— Huszonnyolc vagyok!

Nyikolaj hozta a forró vízzel teli teáskannát, az asztalfiókból elővette a cukortartónak használt kávésdobozt és az újságpapírba göngyölt kenyeret.

— Üssük agyon az időt egy-két csésze teával!

— Tulajdonképpen mióta nem láttuk mi egymást? — kérdezte Grebennyikov, miközben teát töltött bögréjébe és letelepedett az ablakpárkányra.

Nyikolaj odasandított és kissé ráncba vonta szemöldökét.

— Kilencszázhúsz vége óta!

— Helyes, kilencszázhúsz vége óta. Nahát!

Grebennyikov fel-alá járkált a szobában.

— Azt hiszed, nem kerestelek? Kerestelek. Mindenütt érdeklődtem utánad. Most Moszkvába utazom. Szívem helyén valóságos tűzhányó lángol... Istenuccse!

Nyikolaj elnevette magát:

— Szakasztott olyan vagy, amilyen voltál... Semmit sem változtatott rajtad az idő. Csupán beszédesebb lettél.

— Beszédesebb? Az öregség jele!... De te hogy cseppentél ide? Azt mondták nekem, a hadseregben vagy. Valahol Távol-Keleten.

— Így is lett volna... Odessza után a lengyel frontra kerültem. Huszonháromban leszereltem, Moszkvába vezényeltek, vasutas főiskolára. Huszonhétben befejeztem, utána a szibériai fővonalon dolgoztam. Amikor aztán kitört a galiba a fehérkínaiakkal, viszketni kezdett a tenyerem és jelentkeztem a hadseregbe.

— Így is hallottam.

— Viszont front helyett, testvér, a GPU-hoz küldtek. Én pedig egyre csak a magamét hajtogattam — a frontra akarok menni... Mire azt mondták nekem: „A fegyelem bezzeg nem kenyere magának, barátocskám." És eldugtak ide... ebbe a sárfészekbe...

— Sebaj. A fegyelem valóban nem gyerekjáték.

Grebennyikov ismét gondolkodóba esett.

— Mi mindenen mentünk mi keresztül... Már csak emlékiratainkat kellene megírnunk! Hányan estek el a mieink közül a nép ügyéért... Hányan rothadtak el elevenen a cári fegyházakban... — Sóhajtott.

— Élő történelem! — szólt Zsurba.

— Most Moszkvába utazom. Felrendeltek Valerian Vlagyimirovics Kujbisevhez. Résztvettem a tizenhatodik pártkonferencián. Uramisten, micsoda távlatok nyílnak meg előttünk!

— Tudom. Mi is átvettük az anyagot. A konferencia felhívását is olvastuk a Pravdában.

— Átvettétek! Elolvastátok!...

Grebennyikov megfogta Zsurba rézgombját.

— Csak ne beszélnél így! Nem elég, hogy átvettétek! Hússávérré kell válnia, hogy ott lüktessen minden porcikádban!

Akárcsak tíz esztendővel ezelőtt, Zsurbára most is hatott idősebb elvtársának és barátjának lenyűgöző egyénisége.

— Ha tudni akarod, a polgárháború óta, régi közös dolgaink óta, semmi sem bilincselt le annyira, mint a gyakorlati szocializmus gyakorlati építése! — Grebennyikov végigsimította magas homlokát.

Zsurba megállapította, hogy Grebennyikov egykor sűrű fekete haja alaposan megritkult és itt-ott belepte már a dér, homloka pedig magasabb, fehérebb lett és sűrű apró redők barázdálják.

— Azt mondod, ismered a tizenhatodik pártkonferencia határozatait. De jól a számok mélyére néztél-e? Én a szemedből látom, hogy nem tetted ezt! Annak, aki igazán a számok mélyére nézett, más a szeme. Azt hiszed, tréfálok? Nem én. Én ott voltam a pártkonferencián és láttam. Valóságos költészet ez, barátocskám, eláll tőle az ember szívverése! Becsületszavamra!

Zsurba le sem vette tekintetét Grebennyikov mozgékony, kifejező arcáról, figyelte minden változását.

— Idehallgass: az ötéves terv során csupán az iparba tizenkilenc és fél milliárdot kell beruháznunk! És mit jelentenek a milliárdok! Bankjegyek halmazát? Nem, barátocskám, a milliárdok: a Dnyeperi Erőmű, a Magnyitogorszki Kohóművek, az Urali Gépgyár, a moszkvai, gorkiji gyárak, a Sztálingrádi Traktorgyár! A Kuznyeck-medence! Hát ezt jelenti a tizenkilenc milliárd! Az ország egyetlen hatalmas építkezéssé változik! Megmondom nyíltan: jelenleg ez az eszme tölti el egész lényemet...

Grebennyikov levette füstszínű szemüvegét és Zsurba megláthatta ragyogó, fiatalos szemét. „A szeme, akár régen", — gondolta.

Grebennyikov valóságos tűzben égett, amikor a konferenciáról és a küldöttekről beszélt.

— A mi „baloldaliaink" azt hajtogatták, hogyha egyszer vége a polgárháborúnak, vége a forradalmi romantikának is. Mire jó azt a sok gyárat építeni? Való-e a sasoknak, hogy együtt járjanak a tyúkokkal és a szemétdombon kapirgáljanak?!

Mindketten elnevették magukat.

— Aztán másfajta „romantika" ütötte fel a fejét. Egyesek a „túliparosítást" szajkózzák, mások meg a „burzsoázia békés átnövését a szocializmusba"!

— Gazemberek! — vágott közbe Zsurba. — Én is jártam egyszer Moszkvában. Összetalálkoztam valakivel. Beszédbe elegyedtünk. Azt mondja nekem: „Mire jó mindez? Oroszország

gabonatermelő és kisipari ország volt és az is marad! Mi bizony nem érjük utól sem Európát, sem Amerikát." No lám, a gazfickók! Én meg arra gndoltam: a géppuskás, ágyús, nyílt polgárháború véget ért ugyan, de a másik, a nehezebb, fondorlatosabb, a titkos háború csak most bontakozik ki igazában

Zsurba csizmája sarkán kiverte kurta pipáját, megtömte dohánnyal, megnyomkodta sárgakörmű hüvelykujjával és ízesen cuppantgatva, meggyújtotta a gyertyán.

— Én aztán igazán a saját bőrömön tapasztalom az egészet, — szólalt meg Grebennyikov. — A Párt nagy feladattal bízott meg. Igen naggyal. Hirtelenében fel sem tudja mérni az ember.

— Építés?

— Építés. De milyen!

Grebennyikov szélesre tárta karját.

— Új ipartelepek alapját vetem meg Keleten. Az altáji tajgán.* Érted? A vadon kellős közepén. De tudod, ahová a szovjet ember egyszer a lábát tette, ott nincs többé vadon! Óriási vaskohászati kombinát építéséhez kezdtek hozzá Úgy kell az ember, mint a levegő, mint a víz. De nem elég, hogy ember, a mi emberünk legyen! Most már érted, miért kerestelek téged? Miért örültem úgy meg a találkozásunknak? Kiválogatom a becsületes embereket, úgy szemelem őket, akár a magot... Magammal viszlek. Mit szólsz hozzá?

— Megyek veled, ahová akarod.

Grebennyikov átölelte barátját.

Nyikolaj karcsú derekára keskeny szíj simult. Széles, izmos mellkas domborult föléje.

— Hadd nézzelek csak! — szólt hirtelen Grebennyikov és gyönyörködve nézegette barátját. — Milyen hullámos a hajad! És a szemed, akár egy lányé. A szád vonala... Honnan van ilyen szépmetszésű ajkad? Azelőtt valahogy észre sem vettem, hogy ilyen jóképű vagy. Akár szépségversenyre mehetnél!

Zsurba elnevette magát. Kivillant szabályos fogsora: csak három foga volt aranyból.

— Megyek, Pjotr, ahová akarod.

— Más választ nem is vártam!

— Csakhogy elengednek-e a GPU-tól?

* Tajga: tülevelű és lombos fákból álló szibériai őserdő.

— Ezt magamra vállalom!

Megszólalt a telefon.

Nyikolaj leakasztotta a hallgatót. Az egyes válaszokból Grebennyikov megállapította, hogy a szomszédos állomással folyt a beszélgetés A vonat megérkezett, a poggyász megkerült.

— Szóval, minden rendben van?

— Amint látod.

Megérkezett a váltás.

— Gyere hozzám, alszol egyet, addigra megjön a te vonatod is.

Zsurba átadta a szolgálatot és elindultak.

Pirkadt. Susogott a fák lombja Friss, harmatos volt a levegő

— Ki a közvetlen felettesed? — kérdezte Grebennyikov és fázósan összehúzta magát.

Nyikolaj megmondta.

— Jól van. Elintézem. Szóval megegyeztünk?

— Csak engedjenek el.

— Nem tudom, miért hivattak most Kujbisevhoz és Szergóhoz,* — mondta Grebennyikov. — Tömérdek a tennivaló! Egyelőre még csak az építkezés helyét szemelték ki. Mennyi vita és tárgyalás árán! De nem tesz semmit. Hamarosan felszárítja a földet a napocska, és munkához látunk.

Zsurba és Grebennyikov elhagyta a pályaudvart és rátért a falucskába vezető útra. A nap már bearanyozta a harmattól nedves háztetőket.

— Milyen pompás, hogy így összetalálkoztam veled — ismételte Grebennyikov. — Szebb ajándékot senki sem adhatott volna nekem, becsületszavamra. De mondd, egyáltalán látod-e te, hogy mi történik az országban? Tizenhétig valahogyan mindent tudunk egymásról: ez börtönben van, vagy száműzetésben, az külföldön él, amaz a föld alatt dolgozik. Azután kikerültünk a különböző frontokra. A polgárháború után pedig szanaszét szóródtunk a mi nagy országunkban, mindenki máshova... Lám, te Szibériába cseppentél, és nem tudtam róla, én viszont hosszú ideig a Donyec-medencében dolgoztam, a vaskohászatban, te meg erről nem tudtál. Lazar Bljaher Moszkvában van.

* Szergo-Ordzsonikidze nehézipari népbiztos.

— Mit mondasz?! Mit csinál ott? — kérdezte Zsurba élénken

— Nagy ember lett. Tudományos pályán működik. Találkoztam vele a konferencián. Mi mindenről beszélgettünk, mi mindenre emlékeztünk vissza! ... Sok mulatságos és sok keserű emlékünk akadt ... Hogy szerette őt az én öregem! El sem tudod képzelni! Talán jobban szerette Lazarkát, mint bennünket, édes gyermekeit! Becsületszavamra. A konferencia után egy egész éjszakát végigbeszélgettünk. Úgy ültünk egymás mellett édes kettesben, akár vőlgény a menyasszonyával. Sorra vettük emlékeinket, elejétől-végig: hiszen őt sem láttam vagy nyolc esztendeje.

— Bizony, megnőttek az emberek. És öregebbek lettünk, de nem években, hanem tapasztalatokban. Mint a mi köztársaságunk is.

— Legérdekesebb azonban véleményem szerint az, Kolka, hogy mihelyt végetért a polgárháború, a mi embereink legnagyobb része beült az iskolapadba. A szakálluk: ekkora ni! és ceruzát vettek a kezükbe, füzetet raktak maguk elé a padra. És okosan tették! Azt mondom én neked: meddig legyünk még kiszolgáltatva a burzsoá szakemberek kényének-kedvének? Igazgató vagy, de mérnök nélkül egy tapodtat sem tehetsz! Nem, pajtás, ha egyszer a Párt megtett igazgatónak, akkor neked magadnak kell tudnod mindent. A sahti ügy felnyitotta a szemünket! Én is beültem a padba, elvégeztem az Ipari Akadémiát, gyárakban dolgoztam, Ukrajnában és az Uralban. Magad is tudod, ha egyszer a Párt nagyszabású építkezésbe fogott, azt a burzsoá szakemberek meg a hasonszőrű külföldiek segítségével bizony nem lehet végrehajtani.

— A mieink mind együtt vannak, kiveszik a részüket a munkából — mondta Zsurba, — a sokféle gazember meg szanaszét széledt. Egyesek Zinovjevhoz, mások Buharinhoz meg Rikovhoz pártoltak és „politikásdit" játszanak!

Grebennyikov arca haragosra torzult.

— Mennyit szenvedtünk, míg végre kivívtuk a szabadságot, a lehetőséget arra, hogy felépítsük szocialista államunkat, de ezek a gazfickók mindezt kutyába sem veszik!

— No, itt van az én viskóm. Gyere be! — mondta Nyikolaj.

— Nős vagy, Kolka?

— Egyedül vagyok, mint az ujjam.

— Ugyan? Nohát, micsoda fura szerzet! Rég itt az ideje már, hogy gyermekeket ringass. A kommunisták kötelessége, hogy nagy családjuk legyen. Nagy, erős családjuk. Engem ne végy például: harminc esztendei forradalmár-élet: az nem gyerekjáték.

Zsurba kitárta az ajtót.

2

Megteáztak. Utána Grebennyikov lefeküdt az ágyra és azt a különös lelki izgalmat érezte, amely mind gyakrabban fogta el az utóbbi időben. Nyikoláj szüntelenül pipázott s úgy szopogatta pipáját, mintha nyers cukor lenne a szájában.

— Lám, nemrég Lazarral üldögéltem együtt egy éjtszakán át, most pedig veled akár egy egész napot is elülnék... Hogy beszédesebb lettem? Nem, nem találó a szó. A lelkem kívánja... Csordultig megtelt...

Nyikolaj leült az ágy szélére. Mennyi emléket idézett fel benne is ez a találkozás!... Sok minden már feledésbe merült, de most föltámadt és élettel, forrón lüktetett.

A napfény már elárasztotta a szobát és beragyogta az asztalt, a katonaágyat, a könyvespolcokat. Grebennyikov pillantása összetalálkozott Zsurbáéval. Mégegyszer figyelmesen szemügyre vette barátját és arra gondolt, hogy ez az üde, lányos arc és ez a hullámos, hirtelenszőke haj sehogyan sincs összhangban a hideg, kék szempár bátor csillogásával.

— Tudod, Nyikolasa, amikor ott a konferencián kibontakozott előttünk az ötéves terv képe, én azt mondtam magamban: lám, annyi szenvedés árán valóra vált a mi dédelgetett ábrándunk. Hát nem ez volt az, ami felé törekedtek a legkülönbek, oly sok akadályon keresztül? Ezért harcolt, küzdött a nép börtönön, száműzetésen, kényszermunkán át! És mi ketten is!... Annyi szeretet sugárzik a terv minden számjegyéből a mi embereink felé, mintha nem is gazdasági terv lenne, hanem a nép lelke. És gyűlölet árad belőle a júdások felé, akik lépten-nyomon kerékkötőink akarnak lenni.

Sorra felelevenítették a múlt eseményeit. Látszatra rendszertelenül, ahogy éppen felbukkant a múlt ködéből, de az egyes mozzanatok néhány óra múlva olyan rajzzá szövődtek, amelyben tisztán látszott minden.

— Tudod, gyakran rémlik fel bennem az az átkozott odesszai éjtszaka ... — mondta hirtelen Grebennyikov. Levette szemüvegét és pillantása a messzeségbe kalandozott.

Nyikolaj megropogtatta ujjait.

— Engem is jól elagyabugyáltak akkor a kémelhárítósok ... Alig birtam összeszedni magam ... De mégis ki lehetett, aki megmentett bennünket az agyonlövetéstől? Nem sikerült megfejteni a rejtélyt? — kérdezte Zsurba.

Grebennyikov nemet intett fejével.

Elhallgattak. Csend lett, olyan csend, hogy hallani lehetett az óra ketyegését és a gerendák közt szöszmötölő bogár neszét is. És hirtelen olyan világosan tárult elébük a tíz esztendő előtti események képe, mintha ma történt volna.

... Elkövetkeztek a fehér Odessza utolsó napjai. A Bolsevik Párt föld alatt működő területi bizottsága kidolgozta a felkelés tervét: 1920 januárjának közepén a fehérek mögöttes területén még a francia hajókon is fel kell szökniök a vörös árbocszalagoknak ...

Zsurba útban volt illegális szállásuk felé. Hatodik érzéke megsúgta, hogy követik. Betért a legelső útbaeső kapualjba. Az udvar mély volt. Nyikolaj futás közben a fészer mögött téglából épült árnyékszékre bukkant. Bement és bekapcsolta a kampót a horogba. Hamarosan léptek hallatszottak az udvaron. „Nyomomra akadtak ...“ — gondolta Zsurba.

A kémelhárítósok körüljárták az udvart, benéztek a fészerbe. Már távozni készültek, amikor az egyiknek történetesen az árnyékszékre kellett mennie. Férfi fülke kettő volt (Nyikolaj a nőiben rejtőzött el), — de a kémelhárítós éppen azon az ajtón akart benyitni, amelyik mögött Nyikolaj volt. Az ajtó nem engedett.

A kémelhárítós füttyentett. Nyikolaj elővette revolverét és egy résbe rejtette. Ugyanoda dugta okmányait is.

Az ajtót benyomták — a kampó elpattant. Zsurbát karon ragadták.

— Ki vagy?

— Mit akartok?

— Lássuk az okmányaidat!

— Okmányok nélkül már árnyékszékre sem lehet menni?

— Hol laksz?

— A hatos számú lakásban ...

— Mi a foglalkozásod?
— A Krahmalnyikov-gyárban dolgozom...
— Gyerünk!
Nyikolajt a házmesterhez vezették.
— Nálunk ugyan nem lakik...
A tiszt haragra gerjedt:
— Félre akarsz vezetni, mi? — és arculütötte.

Nyikolaj bősz haragjában rávetette magát a legközelebb állóra, öklével a szeme alá sújtott, a másik tisztbe pedig belerúgott. A harmadik, aki civil ruhában volt, közvetlen közelből rálőtt Nyikolajra. A golyó átütötte a karizmot. Ekkor rárontottak, földre teperték, alaposan eldöngették, majd bilincset raktak a kezére.

— Megmutatjuk neked, hogyan kell verekedni! — jelentette ki remegő hangon a hadapródiskolás, akit Nyikolaj hasbarúgott; meglendítette karját és valamilyen éles tárggyal arcába vágott Zsurbának. Mintha szöget szúrtak volna a szemébe... Azután elvitték. Havas eső esett, becsorgott az inge alá, végigfolyt a testén. Nyikolaj inge csuromvizes lett. Minden ízében didergett.

„Hát befellegzett... És senki sem tud róla... Értesítést sem lehet küldeni..."

A kémelhárítóban gondosan megmotozták, de nem találtak nála semmit.

Akkor vallatni kezdték.

Szűk kő-kétrecben ocsúdott föl, a padlón, vagy két órával a vallatás után. Feldagadt szája egyetlen égő seb volt, foga vacogott.

Nyikolaj oldalt hajtotta fejét, megtörölte az arcát, majd nyelvével kilökte kivert fogait.

Éjtszaka ismét kihallgatásra vitték.

— Ki vagy?
— Semmi közötök hozzá!

Verték, vallatták... megint verték... leöntötték vízzel és tovább vallatták. De semmire sem jutottak vele. Ekkor ismét magánzárkába csukták.

Nyikolaj csak másnap tért magához. Egyetlen ép porcikája sem volt. Köd borult tudatára. Hol úgy rémlett, vallatáson van, ráveti magát a tisztre és üti-veri megláncolt kezével, valakit pedig félrependerít a vállával, dühe megszázszorozza erejét...

Hol meg úgy rémlett, szabadlábon van... Ott megy az ismerős utcákon az illegális szállás felé. Kezében egy darab kenyér. Kopogtat. Nyílik az ajtó. Grebennyikov áll előtte. „Elvégeztél mindent?" — „Mindent." — „Mi van a franciákkal?" — kérdi Grebennyikov. „Huszadikán kezdik!"

Belép Lazar Bljaher. Szeme mélyen beesett a sok álmatlan éjtszakától és az izgalmaktól. Akárcsak Grebennyikov, ő is szorongatja Nyikolaj kezét és ugyanarról érdeklődik.

Nyikolaj feltápászkodott és körülnézett. Igyekezett összeszedni gondolatait, hogy hol van és mi történt vele. Még a halálraítéltek sötét cellájába beszűrődő gyér világosság is bántotta bedagadt, véraláfutásos szemét. Összetapadt haja úgy meredt égnek, akár a fejbőrbe szúrt gombostűk. „Mindez azonban csak a kezdet, el kell készülni a legrosszabbra."

Grebennyikov, Lazar Bljaher, a Bolsevik Párt illegális bizottsága, szüntelenül a forradalom ügye lebegett szeme előtt, ebből merítette erejét, ez volt az élet vize, amely szenvedő testének segített az emberfölötti fájdalmak elviselésében.

— De hiszen kölyök vagy még! Hány éves is vagy? Tizenkilenc? — mondták neki. — Mit védsz így körmödszakadtáig? És mit adnak neked ezért?

— Senki sem ad semmit nekem. Ti nem tudjátok megérteni ezt! De úgy lesz, ahogy mi akarjuk! A munkások!

Ide-oda kúszott a cella padlóján, hogy a cement hidegségével oltsa sebei tüzét, majd önkívületbe esett. Csak ebben az állapotban nyílt panaszra az ajka, és még a folyosón is hallani lehetett, hogy gyötrődik.

Az őrszem odalépett a kémlelőnyílás elé.

— Mit ordítasz? Akarsz még?

Úgy rémlett, alig telt el némi idő azóta, hogy ott dolgozott a Gen-gyárban és hordozta a kenyérrel együtt a rongyba csavart felhívásokat... S most tizenkilenc éves és a halálra készül.

Kusza emlékek foszlányai suhantak át agyán, akár a lehúzós képek... A kék égbolt egy darabkája... Verkli, rajta zöld papagáj, „boldogságot" jósoló cédulákkal teli dobozka...

Búcsút látok, búcsúzást,
És külföldi utazást...
Kedvesem, a tiéd vagyok örökre,
El nem választ semmi, csak a sír gödre.

A papagájnak horgas, csorba csőre volt és a szeme úgy domborodott ki, akár az üveglencse, farka pedig mészporos, csapzott...

Búcsút látok, búcsúzást,
És külföldi utazást...

Most meg mezitlábas kisfiúnak látja magát, amint a padlón csúszkál... Apja csizmájának levált a talpa. Úgy meredeznek belőle a faszögek, mint a csuka fogai .. Lám, itt az egylábú, kerek asztal, szakasztott olyan, mint a gomba. Kölyökkorában az volt a legkedvesebb szórakozása, hogy bebújt a szoba egyik sarkába és onnan figyelt köröskörül. A padlóban temérdek rés volt. Tűt lehetett találni bennük, meg penészes, foltos rézgarast. Bedughatta kezét a láda mögé és összegyűrt papirost vagy elégett, laposra nyomott cigarettacsutkákat húzott elő...

A lármás, zöld papagájban, a verkliben, sőt a vörösesbarna svábbogárban is, amelynek olyan ízelt volt a bajusza, akár a bambuszhorgászbot — másfajta élet rejtőzött, amely már csak azért is szép volt, mert nem hasonlított a valóságra... Azután szakadék tátongott emlékezetében. Anyja eltűnt. Felrémlett előtte az új udvar, amely olyan szűk volt, hogy a szekér meg sem tudott fordulni benne, a csenevész fácska a féloldalra dőlt, nyomorúságos fészer mellett, eszébe ötlött a sok-sok karikalábú gyerek, a bogáncsos bundájú kutya, a vörös kandur ferdevágású, csipás szemével, meg az ócska, festett bádoglapokból összetákolt árnyékszék...

Éjtszaka patkány járt a cellában. Bátran sétált a padlón, maga után vonszolta hosszú, vedlett farkát. Gyengéd, valósággal nyájas szeme és szelid, kedves pofácskája volt. De a farka... gyűrűkbe tekerőzött, kopott volt és hosszú mint az ostor... Nyikolaj undorodott, valahányszor meglátta a patkány farkát.

Nappal csend honolt a börtönben. A folyosón szolgálatot teljesítő őrök léptei nem hallatszottak be. Nyikolaj néha odament a kémlelőnyíláshoz, de majdnem minden alkalommal a porkoláb szúrós tekintete fúródott beléje. Már elmúlt a felkelésre kitűzött nap, és Nyikolaj még mindig ott ült a magánzárkában és nem tudta, mi történik a falakon kívül. Hívó kopogtatására ugyanis sem jobbról, sem balról nem érkezett válasz...

Egy éjjel megcsikordult a kulcs a zárban... Zsurba felriadt, még mielőtt az ajó kinyilt. A cellába belépő tiszt megparancsolta, hogy szedelőzködjék fel. Végigmentek a folyosón. Zsurba bizonytalanul járt, feje kóválygott és minden lépésnél úgy érezte, mintha a padló kisiklanék a lába alól. Savanyú kenyér és karbolsav szaga terjengett. Az ajtókon ott tátongtak a kémlelőlyukak, mögöttük — csalóka némaság. „Búcsúzom tőletek elvtársak!" — mondotta Nyikolaj magában, amint sorra elvonultak szeme előtt a kémlelőlyukak. A magas fallal körülvett udvaron nyomasztóan borult rá a sötét. Az épület szögleteinél parázs pislákolt: az őrség tagjai dohányzással űzték el az éjtszakai szolgálat unalmát.

Zsurbát betették a rabszállító autó egyik fülkéjébe és rátolták a reteszt. Majd bezártak még egy foglyot, a másik fülkébe, amely teljesen el volt szigetelve. Hallani lehetett, hogy egy harmadik rabot is hoztak... A vezető gázt adott, az autó elindult. Tetején kis szellőzőnyílás volt és a résen keresztül látszott a csillagos égbolt egy parányi darabkája. A hepehupás kövezeten nagyon rázott a kocsi; olykor fénysugár suhant el fölötte, majd simára hengerelt, sötét úton robogott tovább.

Azután megállt. Nyikolaj utolsónak szállt ki. Különös élességgel érezte lába alatt a hóborította földet, valahogy újszerű volt, mintha életében először látna ilyesmit. Ez az érzése csak néhány másodpercig tartott — amíg fel nem ismerte útitársait. Nyikolaj kövé dermedt...

Néhány lépésnyire tőle. a kísérők között Grebennyikov és Lazar Bljaher állt...

Első gondolata az volt, odarohan hozzájuk. A földalatti tevékenység szabályai azonban megtiltották, hogy elárulja velük való kapcsolatát, még ebben a halálos órában is. Nézték egymást és valamennyiüket ugyanaz az érzés fogta el: mindegyiküket váratlanul érte ez a találkozás, mivel külön-külön fogták el őket és a kihallgatás alkalmával nem szembesitették.

A sántikáló tiszt elsőnek Lazar Bljahert vezette el az árokba. A tiszt köpenyének fel volt tűrve a gallérja, félszemét és arcának egy részét pedig fekete kötés borította. „Úgy fest, mintha el akarná rejteni az arcát — gondolta Nyikolaj. — Pfuj, te dög!"

Letértek az útról és alig tettek két lépést, máris eltűntek a koromsötét éjtszakában. Bezárult az élet ajtaja.

„De miért jön csak egy hóhér a kivégzésre? — tünődött Nyikolaj. — Olyan biztosak talán a dolgukban, abban, hogy mi összekötözött kézzel semmit sem tehetünk?"

— Engedjétek meg, hogy elbúcsúzzam ismeretlen társamtól — szólt Grebennyikov sirásóihoz.

— Tessék!

És most ott állnak egymás mellett a gyűrű közepén. Mindkettőjük keze hátra van kötve. Nyikolaj háttal fordul Grebennyikov felé, Grebennyikov elérti társa szándékát és szintén hátat fordít. Ujjaik találkoznak. Megtapogatják a kézi bilincset, a láncot. Huzzák le? Lehetetlen. Ujjaik ismét találkoznak és az a különös érzés, hogy a másik, a jóbarát keze meleg és szoritásával elmondhat mindent, amit nem mondhat el a száj — nagy-nagy örömet szerzett mindkettőjüknek ebben a pillanatban, a halál küszöbén.

Éjtszaka van. Hideg. A szél borotvaként kaparja a borostás arcot. A távoli fények láttán azt gondolhatná az ember, hogy csak egy percre álltak meg, útközben: a vezető kijavítja a hibát és mindnyájan folytatják útjukat. A város utcáin a lámpák foltjai sárgállnak, keskeny fénycsíkok szűrődnek ki a zsalukon, a csendet csak az őrjáratok döngő léptei és a különleges engedéllyel, igazolvánnyal ellátott járókelők óvatos lépései törik meg. És a lövöldözés. Egész éjtszaka tart.

A rabszállító autó kereke mellett egy nyaláb szalma zizeg, a szél hordta oda. A szem hozzászokott a sötétséghez. Grebennyikov szakállában kenyérmorzsák fehérlenek. Minden a szokásos volt ebben az órában, csak a szív viselkedett furcsán. egyáltalán nem törődött már azzal, aminek néhány perc mulva be kellett következnie. Azután hirtelen lüktetni kezdett Zsurba halántéka, úgy kopogott, akár a távírógép — és elvonult Nyikolaj előtt az élet, keskeny szalagként, pontokban és vonalakban... Nem tudta elhinni, hogy teste, az ő élettől duzzadó, meleg teste egy perc mulva érzéketlen tuskóvá válik és minden mindegy lesz neki.

Halvány rózsaszin folt lobbant föl az árokban, száraz tapsként csattant a lövés. Majd sebes léptek hallatszottak.

— Én megyek másodiknak! Ég veled, barátom! — szólt Zsurba. Kézszorítása és csókja pedig ezt mondta: „Menekülj! Menekülök én is! Legalábbis meg kell próbálni!"

Az ifjú kilépett az őrség gyűrűjéből. Önszántából ment.

Ott az árok. Háta mögött a tiszt, revolverrel kezében. Ember ember ellen. Sötét az éjtszaka. Az árok is. Igaz, hogy kezét összekötözték, a tisztnek pedig revolvere van. De egyremegy. Itt az alkalom!

„Hasba rúgom" — határozta el Nyikolaj. Ekkor azonban suttogás ütötte meg a fülét:

— Menekülése meg van szervezve... Nyújtsa ide a kezét... kinyitom a bilincseket...

Nyikolaj nem tudta mindjárt felfogni a hallottakat. Nem hitt a szavaknak. A tiszt azonban a levegőbe lőtt. A bilincs lehullt kezéről. Tehát igaz! Nyikolaj rohant lefelé...

Néhány perc múlva együtt voltak mind a hárman: Bljaher, Zsurba, Grebennyikov. A hólepte bokor zizegett az éjtszakai szélben, a kietlen árok fenekén, messze a városon túl...

— Én mégis azt hiszem, a mi emberünk volt — jelentette ki Grebennyikov hosszú hallgatás után. — Természetesen nem egyedül cselekedett. De bizonyára nyomban elfogták őket. Így hát nem tudhattuk meg a nevüket.

— Bizony...

— Őrült idők... — Grebennyikov felsóhajtott.

Hallgattak egy sort.

— Hát itt vagyunk. Mégegyszer azt mondom, Nyikolaj: nagyon örülök találkozásunknak. Ami elmúlt, elmúlt. Már a múlté. Beszéljünk a jelenről, meg a jövőről. Én megteszek mindent, hogy elengedjenek téged. Elmegyünk a tajgára. Nagy feladat vár ránk. És ki más szentelje neki szívét-lelkét, minden erejét, ha nem mi?

— Úgy számíthatsz rám, mint önmagadra.

Grebennyikov felkelt.

— Nincs kedvem a fekvéshez. Bizony, Nyikolaj, mi szépen, nemesen éltünk, elértük célunkat. Most az a fő, hogy megtartsuk a kivívott eredményeket és megvédelmezzük őket minden rangú és rendű ellenségtől... No, menjünk ki a levegőre. Hadd nézzem meg a birodalmadat.

Kiléptek a házból.

Ez a találkozás ezerkilencszázhuszonkilenc májusában történt. Két hónap mulva Nyikolaj Zsurba elindult a határvidéki központból a tajgára. Haragos, ingerült hangulatban volt. Zsurba ahhoz az emberfajtához tartozott, amely azt szereti, ha a rábízott ügy a legapróbb részletekig világos. A központban azonban semmi értelmes felvilágosítást sem kapott. Néhányszor megkísérelte, hogy a részletekre terelje a szót, de Gribov mérnök mindenképpen kitért a hosszabb beszélgetés elől. Minduntalan halántékára szorította aszott kezét, dörzsölgette sárga homlokát vöröses ujjaival és olyan arckifejezéssel bámult a vele beszélőre, hogy Zsurba legszívesebben orvost hívott volna.

„Vigyen el az ördög! — gondolta magában Zsurba, távozóban a tervezési irodától. — Elvergődöm az építkezés színhelyére és ott majd meglátom, eldöntöm, mihez kezdjek, azután pedig — Moszkvába".

Csoportjának tagjai a következők voltak: Abakanov tervezőmérnök, vidám fiatalember, aki jól ismerte a tajgát; Zsenya Sztoljarova, tizennyolcéves komszomolka, aranyszőke, karcsú fiatal lány, akinek sebhely volt az arcán; Szuhih munkacsoportvezető, régi vágású ember, aki megfordult a cári Oroszország valamennyi, ugyan egyáltalán nem nagyszámú építkezésén, a két Korovkin — apa és fiú — segédmunkások mind a ketten; valamint a feketebajszos Jasa Jakovkin, — ez a legény azt állította, jártas az építőiparban és igen hasznossá tudja tenni majd magát, főleg kezdetben.

Az Oroszországot és Mongóliát összekötő régi kereskedelmi útvonal mentén fekvő Osztrog városkáig vonaton mentek. Osztrogtól vagy százhúsz kilométert teherautón kellett megtenniök. Utána pedig jó száznyolcvan kilométernyi lovaglás várt rájuk, őserdőn keresztül. A legrövidebb utat választották.

A másféltonnás teherautót megrakták robbanóanyagokkal, földmérési műszerekkel, élelmiszerrel, sátrakkal, hátizsákokkal. Zsenya Sztoljarova síruhát öltött az útra, noha a nap kegyetlenül tűzött és a lány szenvedett a hőségtől. Nyikolaj Zsurba katonai egyenruhájában maradt. Az övig meztelen Abakanov mérnök bő ördögbőrnadrágban díszelgett, a nadrág szárát betűrte gumitalpú, durva cipőjébe. Az expedíció többi tagja kék munkaruhába öltözött. A ruhákat Zsurba szerezte a határvidéki központban.

A gépkocsi elhaladt egy ősrégi erőd romjai mellett, majd a mongóliai országúton száguldott tovább. Abakanov mérnök rátámaszkodott a vezetői fülkére és úgy állt, meztelen háta csillogott a napon.

— Mi ez? Kiállítás? — kérdezte Zsenya Zsurbától. — Azt képzeli, olyan a háta, mint Apollóé! — A lány elnevette magát. — És honnan ez a sok szeplő rajta?

Elindulásuk után félórával az ég hirtelen baljóslatúan elborult, szél támadt. Zsenya rózsaszín fejkendőjének csücske lobogott és a lány mögött ülő, feketebajuszos Jasa Jakovkin arcát csapkodta.

— Üljön át a vezető fülkéjébe! — ajánlotta Zsurba Zsenyának. — Mit kell itt sokat teketóriázni!

Hirtelen megcsapta őket a hideg, nyirkos, csípős esőszag, és egy szempillantás alatt özönnel zúdult a zápor a poros útra. Az utasok a sátorponyvákhoz kapkodtak, de már késő volt: az eső végigvágott rajtuk, tetőtől-talpig. Bőrig áztak.

— Átestünk a tűzkeresztségen! Ezentúl már semmitől sem félünk! — jegyezte meg Abakanov mosolyogva.

A mérnök fogkefeszerűen kemény, sűrű szemöldökén vízcseppek csillogtak, nedves, fekete haja kékes színben fénylett. Jókedvű volt és egyáltalán nem rejtette véka alá sportemberi fölényét a többiekkel szemben.

Az eső különben nyomban elállt. Abakanov törülközőt vett elő és gondosan megtörölte arcát, mellét, hátát. Bőre mindjárt kivörösödött.

— „Hej, bunkócska, rajta!" — zendített rá és karmester módjára hadonászott. — Mindjárt megszikkadunk, akár a partra vetett hal!

— Vidám mérnök! — jegyezte meg Szuhih munkacsoportvezető. — Az ilyenekkel szívesen dolgoznak a munkások.

Szuhih régi, bársonyszegélyű sapkáját viselte, amelyet technikus jelvény díszített. Zárkózott volt és hallgatag.

Abakanov a vidéket nézte.

— Híres tájakon haladunk keresztül! — állapította meg.

Elmesélte a Csiberekről szóló régi mondát. Csiberek egykor utat akart építeni itt, de nem tudta valóra váltani ábrándját.

— És most tessék! Olyan, akár a leningrádi műút!

Jobbkéz felől acélszínű, duzzadó folyó hömpölygött, elárasztott rétek tárultak az utasok szeme elé: az esőfelhők mögül ki-

bukkant a nap, hófödte hegycsúcsok fehérlettek. Az esőverte por nyomban megszikkadt, szél kerekedett és valóságos porfelhőt kergetett végig az úton.

Abakanov egyre csak dúdolt: „Hej, bunkócska, rajta!" Napbarnította, vörös szeplőkkel tarkálló, kissé húsos hátára hamuszínű porréteg rakódott.

Zsurba először járt a tajgán. Ha a tervezési irodában nem vették volna el a kedvét („Miféle emberek dolgoznak ott? Csak nem olyanok, mint Sahtiban?"), milyen gyönyörűséggel száguldott volna most ezen az ismeretlen vidéken! Kiragadta magát a külső benyomások hatalmából és minden figyelmét arra összpontosította, ami várt rá. Elképzelte munkahelyét, megpróbálta kitűzni a feladatokat. A nagy ügy, amely egyesek leplezett ellenállása közben született meg — Grebennyikov már beszélt róluk első találkozásuk alkalmával — ez a nagy ügy most még durva körvonalakban sem bontakozott ki Zsurba előtt. Nem volt elég ember és anyag az első támaszpontok, a vasúti fővonal megépítéséhez, az építkezés tulajdonképpeni színhelye pedig a kietlen vadonban volt, olyan vidéken, amely teljesen alkalmatlan vasútvonal építésére. Zsurba nem téveszthette mindezt szem elől. Elvégre voltak tapasztalatai... Az ő mestersége ugyanis a vasútépítés volt. Most pedig vaskohászati kombinát építése várt rá.

A szél percről-percre hűvösebb lett. Abakanov egy ideig még legénykedik, de aztán megadja magát, hálóinget húz elő hátizsákjából, felveszi. Zsurba nevetve kérdezi:

— Koldus-bunda?

— Irígyli talán?

Zsenya fázik, noha síruhába öltözött. A vastag szövet nedves, és sem a nap, sem a szél nem bírja kiszárítani. Zsurba ismét felajánlja a lánynak, üljön át a vezető mellé, Zsenya azonban elutasítja:

— Nem akarok kiváltságokat!

Akkor Zsurba felajánlja esőköpenyét. A lány ezt is elutasítja:

— Melege van talán?

— Akkor kénytelen vagyok csoportvezetői jogaimmal élni. Szíveskedjék engedelmeskedni parancsaimnak! — Nyikolaj kinyitja bő köpenyét és alája rejti Zsenyát, maga mellé. Így ni! Kár annyit kéretnie magát!

A kocsi egyre gyorsabban száguld, — a vezető pompásan ismeri az utat, minden árkot, minden kanyart.

Az esőköpeny alatt meleg van. Zsurba érzi Zsenya leheletét, komor hangulata lassankint eloszlik és már derűsebben lát mindent. Maga sem tudja, miért. Beszélgetnek. Halkan, szinte suttogva. Így minden egyes szó különös értelmet kap.

— Nem tetszik nekem a maga Korovkinja, — jelenti ki Zsenya.

— Nem az én emberem. Rámsózták. Elfogodtam, amit adtak.

— Kulák! Világos, mint a nap.

— Igaz, eltalálta: kulák-származású, — mondja Nyikolaj.

— De Paska rendes fiú.

— Megjárja. Vegye szárnya alá. Jó?

— Nincs szárnyam.

— Ki igazodik el magán!... Meséljen önmagáról.

— Miért?

— Nemcsak főnöke vagyok, hanem pártvezetője is.

— Szóval káderezni akar?

— Mondhatjuk így is.

Zsenya halkan elneveti magát. Azután mesélni kezd. Suttogva beszél, mint előbb. És Zsurba szüntelenül ott érzi arcán a lány leheletét.

Megtudja, hogy a lány munkás-továbbképző tanfolyamot hallgatott Leningrádban és izzólámpagyárban dolgozott. A gyárban a műhely Komszomol-titkára volt. A nagyszabású építkezés hírére önként jelentkezett.

— És mit szólt hozzá a papa meg a mama?

— Apám régi tengerész. És bolsevik. Ő megértette.

— És a mama?

— Ő is elengedett. Derék emberek az én szüleim!

— És mivel szándékozik foglalkozni a munkahelyén?

Zsenya hallgat. Zsurba nem érzi a leheletét. A lány mintha elhúzódott volna tőle és a résen bebújik a szél.

— Azt fogom tenni, amire szükség van, — jelenti ki Zsenya élesen.

Hirtelen kiáltás üti meg fülüket. Egyszerre dugják ki fejüket a köpeny alól. Arcuk összeér és ez kellemes mindkettőjüknek. Amíg az esőköpeny alatt ültek, észrevehetően besötétedett.

Kiderül, hogy a szél letépte a feketebajszos Jasa Jakovkin szalmakalapját, amelyet a legény Osztrogban szerzett. A vezető azonban nem állítja meg a kocsit: a szél magával sodorta a kalapot a mezőre, ott ugyan nem találják meg.

Fények derengenek fel a távolban. Úgy imbolyognak, akár a gyertya a szélben.

— Majma! Egyetlen város az egész vidéken! — magyarázza Abakanov.

A kocsi letér az útról; meleg és hideg légáramlatok váltogatják egymást. Két patak egyesül és eltűnik a hidacska alatt. Villanyfényben ragyogó kőépület bukkan ki a sötétből. Az autó széles, kövezett utcára ér ki és néhány kanyarodó után megáll az építésvezetőség faépülete előtt.

Leszállnak, elgémberedett lábukat váltogatják.

Néhány perc múlva már csörömpölnek a vödrök és mosdótálak. Zsenya belép az irodába. Átöltözött. A napbarnította, tarkaruhás lány most egészen más, egyáltalán nem hasonlít arra, akivel Zsurba az esőköpeny alatt beszélgetett. A csipkés szélű forradás az arcán már nem annyira feltűnő. A női ruha felnőttebbnek mutatja. A csoport többi tagja is belép az irodába.

Vacsora után Zsurba és Zsenya a város megtekintésére indult. Sötét volt, az égen egyetlen csillag sem pislákolt: az Altájon koromsötétek az esték és az éjtszakák. A városi parkban azonban fények égtek. A dobogón zenekar játszott. Az altáji fiatalság — a helyi pedagógiai főiskola hallgatói — vidáman keringőzött.

— Szakasztott olyan, mint Moszkvában. A Kultúrparkban! — állapította meg Zsenya nevetve.

Majd öt lány és három fiú lépett a színpadra. A lányok arcbőre sötét volt, kissé ferdevágású szemük csillogott, meggypiros ajkuk sötéten duzzadt. A kar néhány dalt énekelt topsur- és ikilkísérettel. Az egyik hangszer mandolinra, a másik balalajkára emlékeztetett. Az ének dallama végtelen rónaságot, napfényes tájat varázsolt a hallgatók elé és Zsurba hirtelen elszomorodott.

— Mi lelte?

A férfi nem felelt.

A kórus után a zenekar játszott, majd az egész vidéken ismert mesemondó lépett a színpadra. Hatvan év felé járhatott; szürkészöld inget, fekete nadrágot és vadonatúj, hegyesorrú sár-

cipőt viselt. Tréfás dalt énekelt egy Csimurcsi nevű lusta férjről és kedves dallamot játszott hozzá a komuszon, egy hangvillához hasonló fémíven. Ezt a hangszert a szájában tartotta, két végét fogai közé szorította, és szájában zengőn visszhangzott a dallam. Mesterien játszott, forró tapsot kapott. Azután egy abarga nevű hangszerrel is bemutatkozott; ennek olyan alakja volt, mint a tőrhüvelynek.

Visszafelé együtt mentek a mesemondóval és az énekeslányokkal. Az öreg beszélt az Altáj-vidék életéről, az új zenéről, a kórusról és a zenekarról, amelyet azelőtt nem ismert az altáji művészet. Közben csontból és fából készült pipáját, a kanzát szívta. A lányok Moszkváról kérdezősködtek.

Amikor Zsurba rágyújtott pipájára, az öreg megvetően sandított rá és felajánlotta a magáét. A dolog azzal végződött, hogy Zsurba megvásárolta a kanzát.

— Jó két pud szutyok lehet benne! — jegyezte meg Zsenya fesztelenül.

Mindnyájan nevettek, még az öreg is.

„Milyen közvetlen ez a lány!" — gondolta Zsurba.

— Hogy hívják magát? — kérdezte Zsenya az egyik énekesnőtől.

A lány büszkén felvetette a fejét.

— Valjának! Valjának hívnak. A forradalom előtt csupa csúnya nevünk volt: Tuskó... Korcs... meg még különbek is. Kimondani is szégyen... Most pedig csupa gyönyörű nevünk van: Piros Virág! Csillagocska! Árpa! Altáji nyelven ez így hangzik: Kizimaj, Arbacsi, Kisztan. Sok az orosz név is.

— Azelőtt az öregek attól féltek, hogy Erlik, a gonosz szellem, elragadja a szépnevű gyerekeket — mondta szomorúan egy másik énekesnő.

Az építésvezetőség épülete előtt elbúcsúztak egymástól. A lányok megígérték, kijönnek az építkezéshez, amikor elkezdődik a munka.

— Legszebb dalainkat énekeljük el!

...Hajnalban tovább indultak. Az út a Katun völgyében vezetett, az Altáj-vidék egyik legszebb táján. A hegyláncok közé szorult folyó óriási sebességgel rohant és átugrott az útjába kerülő kőakadályokon. Tükre olyan tarajos volt, mintha valaki hatalmas gereblyével szántotta volna végig. Faúsztatás folyt rajta.

Délben megpihentek a zúgóknál.

— Igyunk!

— Fürödjünk!

Valamennyiüket vastag rétegben borította a fehér por. Ősz öregembereknek látszottak, még Jasa Jakovkin és Paska is, a tizenhétéves Korovkin-fiú.

— Mintha malomból jönnénk! — jegyezte meg Zsenya.

Abakanov óva intette a fürdőzőket — egy méterre se távolodjanak el a parttól.

— Az ár sebes, szempillantás alatt elsodorja az embert. A folyóban beljebb rengeteg éles kő van. A csontjait sem találjuk meg annak, aki bemerészkedik!

— Milyen hideg! Jeges ez a víz! — kiáltott fel Jasa Jakovkin. Féllábon álldogált a vízben, akár a gólya, igen mulatságos látvány volt.

Zsurba gyorsan levetkőzött és beugrott a vízbe. Valóban, olyan hideg volt, hogy egy pillanatra elakadt a lélekzete. Jó úszó volt, mégis meg kellett feszíteni minden erejét, míg végül néhány erős tempóval kijutott a partra.

— Nos, hogy ízlett? — kérdezte Abakanov. A mérnök egy forróra tüzesedett gránitsziklán állt.

— Pompásan!

— Hm... pompásan, — nevetett Abakanov. — Átvedlett eszkimóvá!

Zsurba leheveredett a forró sziklapárkányra és hol egyik, hol másik oldalát fordította a nap felé. Egész teste lúdbőrzött, még jódarabig didergett.

...A rövid pihenő után tovább robogott az autó. Itt van már a rév is. Sodronykötél ível át a szilaj folyó fölött. Magas oszlop tartja mindkét parton. Az autó láttán a révész elindul a túlsó oldalról. A komp vad iramban siklik a vizen, kegyetlenül csikorog a kerék a sodronyon.

A berakodás nem tart tovább tizenöt percnél. A kis csoport elhagyja a partot. Az ár most még sebesebbnek tetszik, a drótkötél megfeszül és úgy búg, akár a zongora basszushúrja. A tejszerűen habzó víz csapkodja a komp gerendáit. Zsurba kiadja az utasítást, hogy a holmit hordják a középre. A révész mellével ránehezedik a hosszú kormányrúdra.

Zsenya a komp szélén áll, nézi a vizet és megszólal:

— Hej, ha most elpattanna a drótkötél...

A révész odapillant és Zsenyát zavar fogja el.

A túlsó parton épülő ház állványzata és néhány fehérlő sátor tűnik fel. A lóváltó-állomás ez. A komp pontosan a cölöpöknél köt ki. A mólót kicsiny faalkotmány helyettesíti.

A csoportot az állomás legjobb utasvezetője, Vaszilij Fjodorovics Karmakcsi fogadja. Közepes termetű, szélesvállú altáji, folyékonyan beszél oroszul.

— A lovak készen állnak, — közli, miután összeismerkedett Zsurbával. — Mikor szándékszik indulni?

— Hadd pihenjenek az emberek egy keveset a nehéz útszakasz előtt.

— Így is lehet, — és Karmakcsi elnézően mosolyog.

Rőt prémmel szegélyezett, zöld plus-sapkát és igen magasszárú vitorlavászon-csizmát visel. A visszahajtott csizmaszár rásimul a lábára. Térdnél szíj fűzi össze a csizmát. Karmakcsi ravaszul mosolyog, mintha titkolna valamit. Látszatra nem több harmincötnél; az ajka fölött és állán meredező néhány szőrszál fekete, mint a tus, arcán nincs egyetlen ránc, egyetlen redő sem; szeme fiatal, pillantása éles.

— Elvtársak! Mindenki tehet, amit akar. Indulás holnap hajnalban! — közli Zsurba a csoportjával.

Szétváltak. Volt, aki a folyóhoz ment, hogy kimossa piszoktól és verejtéktől megbarnult ingét, egyesek leheveredtek a sátorban a gyékényre, mások pedig az erdőben kószáltak.

Zsurba Vaszilij Fjodorovics Karmakcsival együtt megvizsgálta a lovakat és elosztotta a málhát, majd elindult az egyik ösvényen. Este tíz óra felé járt az idő. Az Altáj vidékén rövid az alkonyat: naplemente után nyomban sűrű, puha sötétség ereszkedik alá — lámpás nélkül nem lehet boldogulni. Zsurba pedig csak ment és ment, mind beljebb jutott, fejében nyugtalan gondolatok rajzottak, nem tudott szabadulni tőlük. Vajjon kik azok, akikkel együtt fog neki az építkezésnek? Zsenya Sztoljarova nyúlfarknyi életét már ismerte, a lányt máris húgának érezte; a feketebajszú Jasa Jakovkin komszomolc pedig szintén csak most kezdte el az életet, noha megfordult már Távol-Keleten, Közép-Ázsiában és az Uralban is. Egyre csak keres, kutat valamit, de hogy mit — Zsurba sehogysem tudott rájönni. Szuhih munkacsoportvezetőt a hatalomszomj csábította: hogy parancsolgathat majd az új helyen. Ezt érezni lehetett, noha

Szuhih zárkózott ember volt. Az idősebb Korovkin pedig nem felejtette el sérelmét... Nagyszakállú, tagbaszakadt parasztember... Vele bizony nem lesz könnyű dolga. De a fia — az már a mi emberünk. Zsurba minden alkalommal újabb jótulajdonságot fedezett fel Paskában és örült, hogy a fiút nem marta meg a rozsda. Abakanovval Zsurba úgy viselkedett, mintha máris régi jóbarátok lennének, bízott benne, noha az úton főleg a rájuk váró feladatokról beszéltek és magánéletük alig került szóba. „Vannak emberek, akikben megbízunk, még ha nem is ismerjük őket alaposan. De úgy vélem, mérnöknek sem rossz."

Vagy kétórai kószálás után Zsurba elhatározta, hogy visszafordul. Közben azonban véletlenül letérhetett az ösvényről, ugyanis magas, harmatos fűben járt. Oldalvást indult, a fű azonban egyre magasabb és sűrűbb lett. Megfordult — de ugyanaz volt a helyzet. Akármerre indult is, mindenütt mellig-érő, magas, nedves fű vette körül. Félórai bolyongás után halvány fényt vett észre. Elindult feléje. Ismeretlen épület körvonalait pillantotta meg: nappal nem látta a telepen. Vad ugatással rohant feléje egy kutya. Felkapott egy ágat és nagy üggyel-bajjal elkergette a felbőszült vérebet. A sötétből valaki altáji nyelven kiabált feléje. Nyilván az utat akarta megmutatni, az is lehet, hogy a házba hívta. Zsurba azonban nem értette meg. Végre-valahára kivergődött egy dombocskára. Órájára pillantott: a foszforos mutatók félegyet jeleztek. Bolyongott még kis ideig, de nem találta meg a telepet és úgy határozott, letáborozik éjtszakára. Egy fa tövében letelepedett a lágy mohára és mérgesen nézegette a fák lombja közül kibukkanó fekete égboltot. Valószínűleg azon nyomban álomba merült.

A hajnal tarka színpompájával, vakító ragyogással köszöntött be. Rózsás színek ömlöttek el az égen. A felhők kicsiny, fehér szigeteknek tetszettek, maga az ég pedig tengernek. Zsurba nagyon bosszankodott, amikor alig ötven lépésnyire megpillantotta a lóváltó-állomást...

— Hová tűnt el? — kérdezte Zsenya aggódva. — Hogy kerestük. . Le sem húnytam a szememet...

Zsurba dünnyögött valamit, úgy tett, mintha nagyon lekötné a küszöbön álló út, azután pedig az istálló felé indult.

A lovak ott álltak a cölöphöz kötve. Az alacsony, izmos állatok békésen rágcsálták a füvet, jóízűen ropogtatták. A földön könnyű nyergek, vitorlavászonból készült általvetők, külön-

böző színű hátizsákok hevertek. A lovászok rászíjazták a terhet a málhás lovakra. Vaszilij Fjodorovics előhúzott egy szokatlanul hosszúnyelű fejszét és bedugta a bőr nyeregkápába, nyelével lefelé. A két Korovkin, apa és fiú, valamint Szuhih munkacsoportvezető kiszemelte magának a legjobb lovakat, ígérgetett a lovászoknak... Jasa Jakovkin már a nyeregben ült. A lovász megigazította kengyelét és megnézte, szabályosan rakták-e meg a lovat, nincs-e valamilyen hegyes tárgy a málha közt.

Megjelent Abakanov és Zsenya. A lány vidáman mosolygott és Zsurba azon tűnődött, nem rajta mosolyog-e. Zsenya megint síruhát viselt és kamaszfiúnak látszott. Abakanov szilajul felpattant az első elébe kerülő lóra, majd oktatóan kijelentette:

— Elvtársak! Útközben ne húzzák meg a kantárt! Adjanak teljes szabadságot a lónak. Az altáji ló a tajgán okosabb az embernél!

Zsurba visszament a telepre, sebtében megreggelizett, majd csatlakozott csoportjához.

— Készen vannak? — kérdezte.

— Készen! — felelte Abakanov valamennyiük nevében.

— Akkor induljunk, — szólt Zsurba Vaszilij Fjodorovicshoz és megrántotta a kantárt.

Elindultak.

Félóra mulva Zsurba már tudta, hogy Vaszilij Fjodorovics Karmakcsi a polgárháború alatt a Vörös Hadseregben szolgált, harcolt a baszmacsok* és a zajszanok ellen, kommunista. „Kincsre bukkantam!" — gondolta Zsurba. Azt is észrevette, hogy a telep valamennyi munkása nagy tisztelettel bánt Karmakcsival. Vaszilij Fjodorovics ugyanabban a vitorlavászon ruhában indult el az útra, amelyben előző nap látta Zsurba. Csupán zöld plüssapkáját cserélte fel burunduk-**prémmel szegélyezett, bíborvörös kucsmával. Meg csizmát is váltott. A bőr csizmafej igen bő és magas szárban folytatódott, térdben szíj fogta össze és a felső része visszahajlott a lábszárra. A kissé görnyedhátú, izmos testalkatú férfi szilárdan ült a nyeregben.

* A középázsiai ellenforradalmár-banditákat nevezték így.

** 10—15 cm nagyságú rágcsáló a mókusfélék családjából. Szibériában él, prémje értékes.

Vaszilij Fjodorovicson kívül egy öreg altáji, két fiatal lovász és egy tizenhárom év körüli siheder ment a csoporttal. Szanovajnak hívták, előzékeny, szolgálatkész fiú volt. Arcát apró pattanások borították, mintha söréttel szórták volna tele.

Az út széles volt, a lovak azonban libasorban haladtak, mintha keskeny csapáson ballagnának, és sehogyan sem lehetett rábírni őket, hogy akárcsak kettesével menjenek.

Zsenya Zsurba mögött lovagolt. Rányomta ujját ütőerére és karóráját figyelve, megszámolta érverését. 95 volt... Még tegnap észrevette, hogy szíve furcsán ver, de nem szólt róla senkinek. „Mit jelent ez? Mi az oka?"

Vagy három órai út után Vaszilij Fjodorovics lekanyarodott egy ösvényre és egy névtelen folyócska mentén haladtak tovább. Itt fakitermelés folyt: a munkások lehántott fatörzseket gurítottak le a meredek hegyoldalon; a fatörzsek belezuhantak a vízbe és valóságos szökőkút csapott fel nyomukban. Az erdőben igen sok fán bádogdobozka és fölötte ékalakú bevágás volt.

— Bevagdossák a fatörzseket. Gyantát csapolnak! — magyarázta Abakanov. — A fát pedig építkezésre használják.

Kiértek a folyóhoz. Jasa Jakovkin és Szuhih vadul locsolta fejére, mellére, arcára a vizet. Nem tudtak betelni az ivással.

— Ne igyanak annyit, — figyelmeztette őket Abakanov. — Még szomjasabbak lesznek tőle. És még elviselhetetlenebb lesz a hőség.

Csalóka az enyhülés! Zsurba már az első útszakaszon tapasztalta ezt: teleissza, lelocsolja magát az ember vízzel, tíz perc mulva pedig még jobban gyötri a szomjúság.

A szűk völgy két oldalán erdőborította hegyek emelkedtek, a folyó magas partján pedig sűrű fű nőtt. Lila gólyaorr, bodza rózsaszínű bugái, szappanvirág piros kis ernyői tarkították zöldjét. Lépésről-lépésre mélyebb lett az őserdő csendje. Csak a sebes folyó zúgása és a madarak éles vijjogása törte meg. A kis csoport egy ideig szótlanul haladt. Még Abakanov mérnöknek sem volt kedve tréfálkozni.

Helyi idő szerint félnégykor Karmakcsi pihenőt rendelt el. Lemálházták a lovakat. A nyereg alatti takarók annyira átnedvesedtek, hogy ki kellett tenni őket a napra. Zsenya figyelmesen megvizsgálta lovát, igyekezett emlékezetébe vésni ismertetőjeleit, hogy ezután könnyen megtalálja a többi közt: a ló felnyergelése és málházása ugyanis lovasának kötelessége volt.

Ismét megfürödtek, ez alkalommal Zsenya is. Elvonult vagy húsz lépésnyire, egy kiszögellő szikla mögé.

— Ó, de pompás! Ez aztán pompás! Jeges a viz és úgy éget, mintha forró volna! — kiáltotta a melléig érő vízből. — Hát még a színe! Nézzék csak!

Valóban, az Altáj minden egyes folyójának megvan a maga színe, — Zsurba már észrevette ezt. A névtelen folyócska zöldeskék volt.

Fürdés után száraz gallyakat szedtek és Szanovaj tüzet gyújtott. Az idősebbik Korovkin földbeszúrt két villaalakú ágat, a keresztrúdra pedig ráakasztotta a két kondért és a teáskannát. Konzerv-gulyás és befőtt volt ebédre. Paska Korovkin sanda pillantásokat vetett mindenkire; szeme világosszürke volt, pillája és szemöldöke pedig szinte fehér. Bőszen hasogatta a fát és úgy hadonászott fejszéjével, mint valami mesebeli favágó.

Amig az ebéd készült, Zsurba az építkezésről beszélgetett Abakanovval. Háton feküdtek és az eget nézték. Fejük fölött hatalmas fenyők susogtak és a kék égbolt csendje borult rájuk.

— Mint vasúti mérnököt, az aggaszt, hogyan fogjuk vezetni a vonalat. Jó vasútvonal nélkül nem boldogulunk — mondta Zsurba.

Komor hangulatban volt, Abakanov észrevette ezt.

— A kerülő út sokkal alkalmasabb. Ne aggódjék! Hiszen mi most toronyiránt törtetünk előre!

— Járt már a kerülő úton?

— De hányszor! Sokkal jobb út. De természetesen ott is nagyarányú sziklarobbantásokra lesz szükség.

— Mennyivel hosszabbodik meg így a pálya?

— Mintegy kétszázötven kilométerrel. A mi szibériai fogalmaink szerint: egy kőhajítás az egész.

— Grebennyikov elvtárs nem tér vissza egyhamar. Nekünk addig minden nehézség ellenére is legalább elő kell készítenünk a terepet, meg kell szerveznünk az alappontokat, utat kell építenünk. És hogy állunk emberek dolgában? Vannak falvak azon a vidéken?

— Van néhány. Ember akad. Mihelyt megcsattannak a fejszék a tajgán és eldördülnek az első robbantások, tódulni fognak az emberek. Majd meglátja.

Közös kondérból ebédeltek, leheveredtek köréje és úgy ettek.

— Akár a számok a számlapon! — állapitotta meg Zsenya.

— Miféle számok? — érdeklődött Abakanov.

— Úgy fekszünk itt körben, akár az órán a számok. Milyen nehézfejű maga!

Ebéd után lepihentek, nyergüket tették a fejük alá. Hat órakor felkerekedtek. Zsenya lova keresésére sietett. Valamennyi ló egyformának látszott, még különleges ismertetőjeleik is megegyeztek

Az öreg altáji húzta ki a bajból. Hogyan jegyezte meg, ki melyik lovon lovagolt, Zsenya nem tudta felérni ésszel. Maga nyergelte meg lovát, az öreg pedig ellenőrizte; a heveder alá dugta ujját és meghúzta a nyeregzsákot.

— Kicsike rossz! — jelentette ki.

Meghúzta a hevedert, gyengéden rávert az állat nyakára, majd a „karaván" felé indult.

Az út sziklák közé szorult és egyre keskenyebb lett. A lovak, Abakanov igéretéhez hiven, óvatosan haladtak: a meredek ösvényen kitapogattak minden egyes követ, vajjon elég szilárd-e. Előbb előrakták az egyik lábukat, úgy tapogatóztak, hogy nem csúszik-e meg a kő, és csak azután nehezedtek rá teljes súlyukkal.

Este hét óra tájban altáji asszonyokkal találkoztak az ösvényen. Tarka blúzt és szoknyát viseltek, alóla kilátszott a férfinadrág és a csizma. Valamennyien pipáztak. Karmakcsi kérdezett tőlük valamit. Az asszonyok mosoly nélkül válaszoltak. A ráncos, sárga arcok komorsága nem enyhült.

„Milyen zordak!" — gondolta Zsenya.

Kilenc óra felé élénklila színű, függőleges sziklák mellett haladtak el. Nyirkos szél csapta meg őket, az ég hirtelen elfeketedett.

— Vihar lesz! jelentette ki Vaszilij Fjodorovics.

— Kicsike rossz! — erősitette meg az öreg.

Mintegy fél kilométernyi út után elhagyták a folyót, majd hirtelen betértek az erdő sűrűjébe, átgázoltak egy patakon és egy kis tisztáson megállapodtak.

— Sátrat kell verni! — mondotta Karmakcsi.

Amíg a sátrak elkészültek, Szanovaj tüzet gyujtott. A fiú párját ritkította ezen a téren: mindig akadt nála néhány száraz fenyőág, meg nyírfakéreg. Pompás kölyök!

Egy perc mulva szilajul fellobbant a tűz, ropogva tört fel a láng.

— „Zsivajgó cigányraj haladt...“* — szavalta Abakanov.

Ebben a pillanatban vakító kék villám cikázott át fejük fölött. Szörnyű erejű mennydörgés reszkettette meg a levegőt. A sötétben hirtelen különös élességgel rajzolódtak ki a kék fák, a lovak, a vezetők arca. Olyan volt, mint valami pillanatfelvétel. Már zápor csapkodta az ágakat és hideget hozott magával. Zsurba a sátorhoz futott. Odabent Zsenya térdelve, gyertyával a kezében valamit keresett a hátizsákjában. A sátor szárnyairól már folyt a víz, belül azonban száraz volt.

Zsenya valami orvosságot vett be és lefeküdt.

— Mi baja?

— Semmi.

— Ne akarjon félrevezetni! Mondja meg!

— Semmi.

— Jól vigyázzon! Ha nem mond igazat...

Abakanov is bemászott a sátorba. A negyedik hely Szanovajé volt.

— Nos, milyen? — kérdezte Abakanov. — Száraz idebent?

— Száraz. De magáról ömlik a víz! — sikoltott föl Zsenya. — Menjen odébb, kérem!

— Ömlik a víz? Hozzá kell szokni az ilyesmihez, kisasszony. Hozzá kell szokni!

Zsenya mérgesen szuszogott.

Feküdtek és a sátor nyílásán keresztül a tüzet nézték, amelyet a szakadó záporban is ügyesen élesztett Szanovaj. A fiú ponyvába burkolózott és púpos, törpe varázslóra hasonlított. Jól hallatszott az égő faágak sistergése, valósággal fröcskölték magukból a vizet.

Zsurba nézte a tüzet, Szanovajt és közben észrevétlenül elszunnyadt. Hirtelen arra eszmélt, hogy valaki föléje hajlik.

— Kész a vacsora, parancsnok elvtárs! Hallja! Ébredjen már!

Zsurba felnyitotta szemét. Zsenya térdelt előtte.

— Majd később alhat.

„Hát elaludtam?“

Az eső még mindig nem állt el, de már csak szemerkélt. Olyan apró szemű volt, akár a mák. És a mákszemek halkan kopogtak a kifeszített sátorponyván.

* Puskin „Cigányok“ című elbeszélő költeményének első sora.

Amikor Zsurba a tűzhöz lépett, a többiek már javában fogyasztották a párolgó rizskását.

— Csodálatos kása! — jelentette ki Abakanov. — Világéletemben nem ettem ehhez foghatót!

— Pocsék ez a kása... — állapította meg Zsenya. — Kozmás...

Karmakcsi Zsurba felé nyujtotta a cseréptálat A gyümölcsös rizskása remek eledelnek látszott Zsurba szemében.

— Remek ez a kása!

Nevettek.

— Azt tartják: az ízlések különbözők! — magyarázta Abakanov.

Amíg ettek, szaporán hulltak az ágakról a kövér esőcseppek és bele-belepottyantak a cseréptálakba.

Vacsora után leöntötték a tüzet. Azután nyugovóra tértek. Három sátor volt, négy-négy ember számára volt benniik hely.

— A lábbelit és a nedves harisnyát lábhoz, nem pedig a fej alá! — figyelmeztette társait Abakanov, miután bemászott a sátorba.

Zsenya csengő kacajra fakadt. Szanovaj is nevetett. Zsurbának szintén nevethetnékje támadt. Lehúzta csuromvizes zekéjét és kiterítette, hogy száradjon. Betakaróztak, mindenkinek külön pokróca volt. Ez volt az első éjtszakájuk a tajgán. Az eső egy percre sem állt el. Abakanov kinyujtotta kezét és váratlanul tócsába tenyerelt.

— Hé, mi van ott?

— Mi az, mi történt? — riadt fel Zsenya és Zsurba félálomból.

— Víz!

Zsurba kinyujtotta kezét és szintén tócsába nyúlt.

— Hallja-e... Nem a maga műve ez? — kérdezte.

Megint nevettek.

— Megérintette a sátrat? — kérdezte Abakanov Zsenyától.

— Megérintettem. Hát aztán?

— Épp ez az! A nedves sátorhoz nem szabad nyúlni. Eresztení fog. Most aztán ázhatnak!

Újra kék fény világította meg a sátor belsejét, mintha magnézium lobbant volna föl: látták a bejáratnál sorakozó bakancsokat, az emberi testformájú takarókat, a csapzott fejeket.

A sátorlapon kopogott a jégeső.

Zsurba kinyujtotta kezét és fölszedett néhány jégdarabkát. Galambtojás-nagyságúak voltak.

Fagombokkal begombolták a sátor nyílását fedő lapot, a réseket törülközővel födték el. A sátor domboldalon állt és a víz, miután legyőzött valamiféle természetes akadályt, úgy zúdult le, mintha cseberből öntötték volna. Menedék nem volt, új sátrat nem verhettek. Szorosan egymáshoz bújtak.

A zivatar nem hagyott alább. Percenkint cikázott a villám, szüntelenül zengett az ég. Úgy rémlett, mintha rájuk szakadna az egész világmindenség és nincs hová menekülniök az elemi csapás elől. Végül is azonban felülkerekedett a fáradtság: a bőrigázott, elgémberedett emberek a bősz mennydörgés közepette álomba merültek.

Vaszilij Fjodorovics már reggel ötkor felverte a társaságot. A pokrócok, ruhák, cipők — csuromvizesek, hideg volt minden. Semmi sem illett rájuk: Zsurba csak nagy üggyel-bajjal tudta felhúzni csizmáját.

— Akár fürdő után! — állapította meg.

Kikecmeregtek a sátorból. Vacogott a foguk. A magas füvel borított rét valóságos tóvá változott. Szanovaj szokása szerint nekilátott, hogy tüzet rakjon, ez alkalommal azonban még neki sem sikerült. Még mindig permetezett az eső. A tajga mélyéből sűrű, tömör, tejszerű köd áradt. Karmakcsi fogott neki a tűzrakásnak. Lekuporodott és fújta minden erejéből, akár a kovácsfújtató, és a kékesszürke, maró füst közepette, a rőzse közt hirtelen gyenge lángocska lobbant föl. Vaszilij Fjodorovics egyre erősebben fújta: rákvörös lett, majd valósággal elkékült az erőfeszítéstől, szemét ellepte a könny. A láng erőre kapott, egyre kevésbbé füstölt. Majd hirtelen elborította a máglya egész belsejét: és máris recsegtek-ropogtak az ágak.

Közben mindenki a lovát kereste. Este kicsapták a lovakat, miután megbéklyózták a mellső lábaikat. A bőrigázott állatok még sötétebbek voltak mint máskor, és ma már nemcsak Zsenya nem tudta megkülönböztetni őket.

Reggelire megették az előző napi kása maradványait, teát ittak hozzá. Majd elindultak a lankadatlanul szemerkélő esőben.

— Ez aztán az idő! — panaszkodott Zsenya. Alvás után jobban érezte magát, de érverése csak nem csillapodott: 95 volt

most is. „Legalább már lejutnánk a völgybe minél hamarább". — gondolta a lány. Társai előtt titkolta, milyen rosszul érzi magát.

Éjtszaka az eső feláztatta a csapásokat, itt-ott vastag gyökerek bukkantak elő, sárral telt, alattomos gödrök keletkeztek. Ha a ló ilyenbe lép, nyomban eltöri a lábát. Délutánra végre valahára elállt az eső, megjavult az idő, noha a nap egyelőre nem mutatkozott: sűrű, réteges esőfelhők fedték el és napközben is bágyadt, kékes volt a fény, akár alkonyatkor.

Völgybe értek.

— Mennyi virág! — lelkendezett Zsenya.

— Az egyetlen nő a csapatban! — mondta Abakanov, majd előrevágtatott.

Zsenya leugrott lováról és egy csokorra való orbán-füvet, szalmavirágot, kamillát, somkórót szedett.

— Ugyanolyanok itt a virágok, mint nálunk. Szakasztott olyanok. Fogadja el emlékül!

Zsurba átvette a csokrot és gyönyörködött Zsenyában: a karcsú, sudár lány fejét aranyszőke fürtök koszorúzták, tekintete elszánt, makacs volt; szépnek lehetett volna nevezni, ha nincs arcán az a forradás. Végigfutott egész orcáján és elkételenítette a tiszta, lányos arcot.

„Honnan van a forradás?" — tűnődött Zsurba.

— Hogy vagyunk? Milyen osztályzatot érdemlünk közérzetből?

— Jelest!

— Miért nem kitűnőt? És miért olyan sápadt?

— Nem tudom...

Zsenya könnyedén felpattant lovára, rácserdített a kantárszár végével és előrevágtatott.

Zsurba Vaszilij Fjodorovicshoz rúgtatott, aki ma a seregh ajtó volt.

— Nos, Vaszilij Fjodorovics, célhoz érünk?

Karmakcsi elmosolyodott:

— Miért ne érnénk?! Célhoz érünk.

Néhány percig szótlanul lovagoltak.

— Mondja el nekem, hogyan élt, mit csinált azelőtt. Hadd ismerkedjünk össze jobban, — szólt Zsurba a vezetőhöz.

— Hogy milyen volt az élet minálunk? — kérdezte vissza Karmakcsi. — Hát rossz, elvtárs. Hosszú lenne elmesélni végig. De mit is beszéljek, hiszen tudja, hogyan éltek az altájiak a szov-

jet hatalom előtt: sanyargatott minket mindenki, a földesurak is, meg a sámánok is. A nép tudatlanságban élt itt...

Hágóhoz értek. Virágos rét tárult szemük elé. Tarkálloit a csibesárga gólyahír, a páfrányszerű struccharaszt, a selymes gyapjúsás, a lila ördögcérna.

— Tetszik? — kérdezte Abakanov Zsenyától. — Figyelje meg az erdőt. Nyomon lehet követni benne a növényvilág tagozódását. Nézze csak: lent van a lombos és a tűlevelű erdő, lucfenyő, nyírfa, nyárfa. Följebb a világos erdő: jegenyefenyő, vörösfenyő, ezüstfenyő; ez annyit jelent, hogy hét-nyolcszáz méter magasban vagyunk. A hágónál pedig cédrusfák következnek. Ez ezer méter fölötti magasságot jelent.

— Érdekes! — mondta Zsenya. — Hibinogorszkban, oda fönt északon már láttam hasonlót.

Abakanov letört néhány ágat és elmagyarázta, hogyan lehet megkülönböztetni az ezüstfenyőt a jegenyefenyőtől, a cédrust a lucfenyőtől, miképpen ismerheti fel az ember a vörösfenyőt.

— Érdekes! Tudják, elvtársak, én nagyon örülök ennek az útnak, — vallotta be Zsenya.

Elérték az első ailt,* amely útjukba esett az őserdőben Zsurba húsz jurtát, alacsikot és faházat számolt össze. Pihenőt tartottak. Zsurba, Zsenya és Karmakcsi elindult a telep megtekintésére. Zsenya megfigyelte, hogy a jurták kúpalakban összerakott karókból állnak, amelyekre nagy nyírfakéreg-lapokat borítottak. A bejárat alacsony volt, akár csak pincébe vezetett volna. Odafönt nyílást hagytak a füstnek.

Beléptek az egyikbe. Priccsek. A jurta közepén gödör a tűz számára. A priccseket ügyesen lehántott nyírfakéreg borítja. A jurta bal fele a férfiaké: lószerszám, fegyverek csüngnek karókon. A jobboldal pedig az asszonyoké: edények, élelmiszer, női holmik. A bútort fatuskók helyettesítik.

— Valóban, — jegyezte meg Zsenya — ilyen jurtát nem nehéz építeni. Továbbköltözéskor nem kár otthagyni.

„Állandóbb" jellegű lakóhely volt az alacsik, ez ember-magasságú, hatoldalú favázon nyugvó sátor. Odébb néhány orosz faházikó is szerénykedett.

Megismerkedtek a kolhoz elnökével, egy húszesztendős fiatalemberrel, aki vitorlavászon-ruhát viselt, akárcsak Karmakcsi.

* Néhány sátorból álló altáji telep.

Zsurba megtudta, hogy a kolhoz szerződést kötött az építkezés vezetőjével: kötelezte magát, hogy kocsisokkal és lovakkal segít a földmunkáknál.

A bőbeszédű kolhozelnök megmutatta az árpa- és zabvetéseket, majd a bölcsődébe vezette vendégeit. Ez újdonság volt ezen a vidéken. Zsenya különös érdeklődéssel nézett körül a bölcsőde céljára kijelölt faházban. Szíjon lógott egy bölcső, a kabaj A vendégek láttán a gyermekgondozónő áttetsző fátyollal betakarta a bölcsőben fekvő csecsemő arcát, majd félrevonult. A feketeszemű, sárgaarcú, szélesorrú kicsikék kíváncsian bámulták a jövevényeket. Zsenya egy marék savanyúcukrot adott nekik. Elfogadták, de meg sem kóstolták.

Azután megnézték a kolhoz állatait, felszerelését. Utána letelepedtek egy fa tövében. Valaki csegenyt hozott meg kurutot. Gyenge sör volt az első, sajtféle a másik. Karmakcsi kerített egy üveg zavaros arakát — az aludttejből készült pálinkát nevezik így.

— Egyenek! — kínálta vendégeit a kolhoz elnöke. — Hosszú még az útjuk.

— Járt már az építkezésnél? — kérdezte Zsenya.

— Jártam. Csakhogy az építkezés még sehol sem tart.

— Azért megyünk, mi vagyunk az első csoport.

— Kevés... Messze van... Nagyon messze... Az ős-erdőben.

— Majd ha odaérünk, többen leszünk! Embert mindig találni, ha igazi nagy feladat akad!

A kolhozelnök elmosolyodott:

— Már megegyeztünk a vezetőjükkel. Adunk embereket. És lovakat is adunk. Földhordásra. Az alapárkokban a mieink fognak dolgozni. Csak kezdenék már el mielőbb.

— Hát azt honnan tudja, hogy alapárkokban kell majd dolgozni? — kérdezte Zsurba.

— Jártam az Uralban!

...És útnak indultak megint. Kelet felé... Mindig kelet felé...

Harmadnap hegycsúcsok bukkantak elő az erdő mögül. Az ösvény sziklavonulatok közt kígyózott, amelyek több sorban helyeződtek el, akár a harmonika redői.

— Nevezetes hely! — jegyezte meg Karmakcsi.

— Miért?

— Kiáltson csak!

Zsenya elkiáltotta magát: „A-u!" — és háromszor visszhangozták a sziklák.

Jasa, meg Paska Korovkin is kiáltott. Mulatságos hely volt: minden hangot háromszorosan ismételtek a hegyek.

— Szórakoznak? — kérdezte Abakanov, amint ellovagolt mellettük „szilaj paripáján". Zsenya nevezte el így Abakanov lovát

A mérnök előrevágtatott. Noha hűvösebbre vált az idő, Abakanov mégsem öltötte fel ingét és izmos, meztelen felsőtestével általános feltűnést keltett. Ez alkalommal azonban már olyan hűvös volt, hogy Zsenya nem állta meg szó nélkül:

— Ide hallgasson, mérnök, már eleget hősködött! Elhisszük, hogy milyen edzett. De már elég volt!

A férfi hátrafordította fejét és elmosolyodott.

Az erdőborította völgy sziklafalban végződött, amelyet fokozatosan mállasztottak a viharok, szelek, a nyári hőség és a téli fagy. Kietlen, vad vidéken jártak. A lovak térdig süppedtek a sárba, meg-megcsúsztak a kiálló, csupasz gyökereken. A cserjést magas fű váltotta fel. A cédrusokról és ezüstfenyőkről úgy csüngött alá a zuzmó, mint dérlepte szakáll. Különösen sűrűn borította a fák északi oldalát, és ebből az ismertetőjelből pontosan meg lehetett állapítani az égtájakat. Számos patak szelte át az erdőt; Zsenya odaléptetett az egyikhez. A ló bokáig begázolt a vízbe, szélesen szétterpesztette lábát, és ivott. Zsenya lehajolt és látta, amint kis dudorok futnak végig az állat nyakán: meg lehetett számolni a kortyokat. Miután megelégelte az ivást, az állat kis ideig tétován álldogált, majd újra ivott egy-két kortyot, utána pedig önmagától, minden irányítás nélkül, kiballagott az ösvényre. A fű a fejéig ért, túl nagy volt a kísértés. Heves mozdulatokkal tépte a füvet és ropogtatta erős fogaival, amelyek olyanok voltak, mintha tölgyfából faragták volna őket.

Az idő megjavult. Egy ezüstös kigyó bújt elő, hogy eső után sütkérezzék a napon. Keresztbe feküdt az ösvényen és a közeledő lovat nézte. De alighogy az ráemelte patáját, a kígyó félresurrant. Egyre sűrűbben találkoztak csapdákkal, amelyeket az altáji vadászok állítottak a vakondoknak. A csapdák szerkezete igen egyszerű volt: fatönk hevert keresztben az ösvényen, mellette pedig kis gödör fölött a „kelepce". Vaszilij Fjodorovics elhaladt

néhány csapda mellett és figyelemre sem méltatta őket. az egyiknél azonban megállt.

— Vakondok van benne! — mondta.

— Honnan tudja? — kérdezte Zsenya.

— Nézze meg!

Szanovaj leugrott lováról és bedugta kezét a csapda teteje alá. Vakondok fickándozott kezében!

A fiú átnyujtotta a zsákmányt Zsenyának.

— Vakondok! Vakondok! — ujjongott a lány, mintha legalább is medvebocsot szorongatna.

— A vadászok jól ellátnák a bajukat ezért! — jelentette ki Abakanov szigorúan.

— Vérbeli vadász nem állít ilyen helyen csapdát. Valamikor sűrű vadon volt itt, most meg járt út! Beljebb kell vadászni.

A kis csapat tűzpusztította erdőrész mellett haladt el, nyilván villámcsapás gyujtotta föl. Valóságos tisztás keletkezett; megszenesedett fatönkök sorakoztak, de akadtak ép fák is, amelyeknek csak a vékony ágaik égtek el.

...Az ötödik napon magaslatra értek. Szemük elé tárult az egész hegyvidék, mint valami térkép. Párhuzamosan húzódtak a hófödte hegyláncok, úgy burkolták be őket a felhők, mint a füst. Hűvösség csapta meg az utasokat. Az őserdő ritkulni kezdett. Egymás után maradtak el az egyes fafajták. Itt még szembeötlőbb volt a növényzet övezetekre tagoltsága, amelyről Abakanov beszélt. Majd mocsaras területre értek. Az ingovány cuppogott a lovak lába alatt. Karmakcsi elkanyarodott. Kijutottak az útra.

— Leszállni a lóról! — vezényelte.

Leszálltak, megfogták a kantárszárat. Nagy üggyel-bajjal ereszkedtek le a víztől simára csiszolt köveken. És egyszerre csak tó tükre tárult szemük elé...

Megálltak. Meg kellett állniok e látvány előtt. A magashegyi tavat erdő koszorúzta.

— Tudják, — szólalt meg Zsenya — ez a tó szakasztott olyan, mint a Nagy Vugyjavr Kirovszkban. Mintha ikrek lennének!

A lovakat a fákhoz kötözték és a vízhez mentek. Az áttetsző, szelíd, tiszta tóban nyoma sem látszott az életnek. Még a figyelmes szemlélő sem láthatott benne egyetlen halacskát sem.

Csupán néhány vizi pók fodrozta itt-ott felületét. Olyan feketének tetszett a víz, akár a zongora fedele.

Amíg a lovak pihentek, az emberek felkapaszkodtak a hegycsúcsra. Az ösvény a tó magas partján kígyózott, majd hol kopár lejtőn, hol pedig erdőszélen kanyargott. A hegytetőről a tó árnyas halastónak tetszett. Még néhány méternyi emelkedés — és eltűntek az utolsó fák is. Patak csörgedezése törte meg a csendességet. Sok-sok ilyen patakból keletkeznek az altáji folyók A kis csoport most egy csermely bölcsőjénél állt: az olvadó hó hívta életre. Zsurba kutatni kezdett a fűben és meglelte a mélyedést, amelyben az ér folydogált.

Felértek a csúcsra. Szakadozott hótakaró borította. Augusztus eleje volt, forró, napsütéses idő, itt pedig hó fehérlett. Zsurba bottal megtisztogatta a kemény, jeges kérget, amely kékesen csillogott, és letört egy friss illatot árasztó hórögöt.

Hirtelen ütést érzett tarkóján. Hátranézett. Zsenya volt! A jókedvű, kipirult lány hógolyóval dobálta őt.

A férfi hatalmas hógolyót gyúrt és nekiiramodott. Zsenya megbotlott és elesett. Zsurba két kezénél fogva fölsegítette.

— Nos, dobálózunk még? — és szórta a havat a lány arcára, nyakára.

Zsenya hirtelen elsápadt.

— Ne bántson. — És leroskadt a hóba.

— Mi lelte? — kérdezte Zsurba riadtan.

A lány megfogta kezét és mellére szorította. Szíve erősen, igen szaporán dobogott a férfi tenyere alatt.

„Miért ver ilyen gyorsan?" — töprengett Zsurba.

— Mi baja van?

— Rosszul érzem magam... Nem szoktam meg a nagy magasságot...

Odalépett Abakanov.

— Ezerhétszáz méter magasságban vagyunk a tenger színe felett. Innen már csak egy macskaugrás az építkezés színhelye.

— Zsenya rosszul van, — mondta Zsurba halkan.

Abakanov odatérdelt a lány mellé.

— Ugyan? Mi van magával, Zsenyecska?

— Hegyi betegség. Gyenge a szíve, — magyarázta Zsurba és karjára emelte Zsenyát. A lány olyan könnyű volt, mint a pehely.

Magához tért és kiszabadította magát.

— Köszönöm. Nincs rá szükség. Jobban érzem magam.

Havat tapasztott verejtékes homlokára, fejét fölhúzott térdére hajtotta és így ült néhány percig.

— Jobban vagyok már. Egészen jól érzem magam.

— Menjünk le a tóhoz! — szólt Zsurba szigorú hangon. — Odalent könnyebben érzi majd magát.

— Nem. Várjanak egy percet. Illetve menjenek inkább. En még itt maradok egy darabig.

A többiek sem mentek el Zsenya nemsokára egészen összeszedte magát Felállt és hosszasan nézte a kilátást.

A távoli rózsaszín, aranyló vagy fehér hegyláncok napfényben csillogtak. A felhők alacsonyan siklottak a szakadékok és sziklák között; köd gomolygott a lábuk alatt és úgy rémlett, mintha a hegyek odalent valami óriási máglya füstjébe burkolóznának.

— Micsoda kilátás! — lelkendezett Zsenya. — Egészen jól vagyok már. A szívem is megnyugodott.

Zsurba ment a vakítóan tiszta, csillogó havon, amely olyan volt, mint valami erősen kikeményített lepedő, ment és nézte Zsenyát, hogyan szedegeti az ibolyát a hótakaró szélén. Akkorák lehettek, mint a kerti árvácskák és pompás illatuk volt.

— Induljon most lefelé ezen az ösvényen, mi meg felmászunk arra a másik csúcsra, — szólt Zsurba Zsenyához.

A lány azonban megmakacsolta magát:

— Ne aggódjék miattam! Egészen jól érzem magam.

Lefeküdtek a hóba, pihenőt tartottak. Vagy harminc perc mulva már fönn voltak a szomszédos csúcson. Szinte szárnyára emelte őket a könnyűségnek az a semmihez sem fogható érzése, amelyet a végeláthatatlan messzeség, a friss levegő és a napon szikrázó hómező vált ki a lélekből.

— „Magas hegycsúcsok, újra látlak..." — gyujtott rá Zsurba. Kiderült, hogy kellemes baritonhangja van.

— Mi az ördög! Végre-valahára maga is! — kiáltott fel Abakanov diadalmasan.

Mintegy három óra mulva csatlakoztak a többiekhez odalent. Szanovaj egy kis burundukot hozott Zsenyának és azt ajánlotta, húzzák le a bundáját.

...Lejtős hegyoldalon visz az út. Zúgnak a fák Füttyszó hallatszik valahonnan. Kihúnyt a nap, úgy bukik le a szakadékba, mintha valamilyen kehely mélyére hullana. Az ösvény árnyas,

hideg erdő sűrűjébe vezet, ahol vastag, zöld zuzmó csüng a fákon. Hívogatón csörgedeznek a patakok és szomjúságot keltenek a vándorban. Kövek közt, a fűben folydogálnak, lehetetlen meglelni őket.

A hatodik napon nagy ailhoz érkeztek, amely az út mentén épült.

— Maralok,* — hívta föl Karmakcsi a figyelmüket. — Szovhoz.

A sárgaszőrű, szelíd, kecses maralok nem féltek az emberektől. Hívásra odamentek a kerítéshez és kinyujtották fejüket.

— Akár a csikók! — lelkendezett Zsenya.

A mindentudó Abakanov útközben valóságos előadást tartott. Szavaiban Zsurba semmi újat sem talált, azt azonban el kellett ismernie, hogy Abakanov jó elbeszélő. Bármiről mesélt is, mindig érdekes volt. Beszélt a vén szarvasok magányáról, a nőstényért vívott harcról, a bőgésről, amely lázba hozza a fiatal szarvasokat, a pantirói,** gyógyhatásáról, Kínába és Mongóliába történő kiviteléről, a szarvasok hosszú életéről, a maraltenyésztő szovhozokról és a jaknak az itteni tehénnel történő párosításáról.

— És mi az az izjubr? — érdeklődött Zsenya.

— Ugyanaz, mint a maral. Így hívják szibériai nyelven. Magának vissza kellene mennie az elemibe, kislány!

Zsenyának eszébe jutott Prisvin és az egyik karcsú kis nőstényt elnevezte Hua-lunak...

A jurtákból és az alacsikokból előjöttek az asszonyok. Fonott kosárban tojást és kurutot hoztak. Pipáztak és élénken magyaráztak valamit a vezetőknek. Abakanov élvezettel szívta ki a nyers tojásokat és szilaj lendülettel dobálta a héjukat. Az öreg Korovkin megtudta, hogy valahol méz is van és nyomban elindult, hogy megkeresse.

Nem messze tehéncsorda legelt a fák közt. A bádog kolompok tompán csörögtek.

Amíg az étel készült, Szanovaj felmászott egy magas cédrusfára és bottal leverte a tobozokat. Karmakcsi mosolyogva mutatta, hogyan kell megsütni a cédrus gyümölcsét.

— Gazdag telep ez! — fordult Zsurbához. — A forradalom előtt a kereskedők a bőrét is lenyúzták a szegényparasztnak. Egy

* Maral: ágasagancsú szibériai szarvas

** Panti: a fiatal maral meg nem csontosodott agancsa, amelyből orvosságot készítenek, például a pantokrint.

Tobakov nevű, hirhedt zajszan kővel mérte a cédrustobozt, úgy vette át. Felrakott egy két pud súlyú követ és egy pudnak számította. Tobakovnak csapszéke is volt, terjedt a részegség az őserdőben. Az italos ember pedig hogy is tudná figyelni a mérleget! Nyúzták a népet az orosz kereskedők is: Kajgorodov, Orlov, Obabkov. Ezek kő helyett súlyzókat használtak, csakhogy lyukat fúrtak beléjük és ólmot öntöttek a belsejükbe. Így aztán nehezebbek voltak. A csűrök, szárítók közelében éjjel-nappal főtt a hús a kondérokban. Egyél hát, ingyen adjuk! Az orosz kereskedők és az altáji zajszanok között örökös volt a marakodás...

...Eljött az utolsóelőtti éjtszaka. Száraz sátorban töltötték; minden holmijuk száraz volt, jól megszikkadt a napon. Zsenya Leningrádról és a Sarkvidékről mesélt, ahol többször is járt. Abakanov tervezőmérnöki élményeiről beszélt: keresztülkasul barangolta egész Szibériát és az Uralt. Szanovaj figyelmesen hallgatta és a végén neki is kedve támadt a meséléshez, azonban csak kevés orosz szót tudott és beszédét csak Abakanov értette meg.

— Azt mondja, apját-anyját megölték a baszmacsok... Árva... Tanulni akar.

— Mondja meg neki, ha kívánja, iskolába küldjük, mihelyt teljes erővel megindul az építkezés.

Szanovaj boldogan bólogatott:

— Karasó! Karasó!

Zsurba Odesszáról mesélt, ifjúkori éveiről, a polgárháborúról, majd elszavalta Majakovszkij „Lenin" című költeményének első részét.

— Micsoda emlékezőtehetség! — lelkesedett Abakanov is. — Hej, ha nekem ilyen lenne!

Zsurba azután elszavalta a „Nadrágba bújt felhő"-t.

— Milyen erő van ebben a költeményben... — mondta Abakanov meghatottan. Mindenki csodálkozott, hogy Abakanov is el tud érzékenyülni. — Bizony így kell szeretni...

Zsenya felsóhajtott. Félrelebbentette a sátornyílás lapját és elmerengve felnézett a tiszta égboltra. Mélységes csönd honolt, alig hihette az ember, hogy nagy városok, fényárban fürdő, lármás utcák, vonatok, autóbuszok is vannak a világon. Nincs más, csak a végtelen tajga és a végtelen égbolt!

Hajnali négykor felszedelőzködtek. És megint kanyargott az ösvény, megint kopogott a lovak patája, és tovatűntek a

száraz, vörösesbarna fák, amelyek mellett senki sem tudott elhaladni, hogy ezt ne gondolja: „Hej, de elkelne a tűzrakásnál . . ."

Az út simább lett, a hegyek pedig egyre alacsonyabbak. Zsenya óráról-órára jobban érezte magát.

Az egyik ajmaktól* mintegy öt kilométernyire Zsenya lova megijedt valamitől és megugrott. A lány a földre zuhant. Az állat, mihelyt gazda nélkül maradt, nyomban visszafelé iramodott az ösvényen. Zsenya kék zsákja szíjon csüngött, vonszolódott a földön és ez felbőszítette az állatot. Az általvető leszakadt. A megvadult, csapzott ló valósággal röpült, a rémület űzte, szűntelenül maga mögött érezte üldözőit . . .

Vaszilij Fjodorovics életét kockáztatva vágtatott oda, hogy elállja az állat útját; a vezetők és Pasa Korovkin nyomon követték, a ló azonban irányt változtatott és eltűnt szem elől.

Zsurba, Abakanov, Jasa Jakovkin elindult az elszökött ló nyomában és felszedegették a filmes dobozkákat, a kockacukrot, a pisztolytöltényeket, a tartalék-cipőt — mindazt, amit találtak útközben.

Vaszilij Fjodorovics eredménytelenül tért vissza.

— Én most elindulok egyedül, odaleszek egy-két óráig. Addig pihenjenek. — Ha nem lesz eredménye a keresésnek, akkor majd meghányjuk-vetjük, mit tegyünk.

Elment. Kellemetlen volt a dolog. Ló nélkül nem lehet továbbjutni, meg aztán nem is szabad a sors kényére bízni az állatot.

Vagy másfél óra múlva nyerítés hallatszott, majd éles füttyszó hasított a csendbe. Vaszilij Fjodorovics tért vissza a szökevény hátán! Nagy örömmel fogadták. Karmakcsi számítása helyesnek bizonyult: a lónak ugyanazon az úton kellett hazatérnie, amelyen a kis karaván haladt. Mihelyt szabadnak érezte magát, legelészni kezdett. Vaszilij Fjodorovics rá is bukkant a táborhely közelében. A ló szemlátomást megörült gazdájának.

— No, mi az, kislány? — kérdezte Karmakcsi, mivel látta, hogy Zsenya a füvön fekszik.

— Semmi.

De látszott, hogy a lányt bántja valami.

— A lába fáj? — érdeklődött Abakanov.

— Nem.

* Ajmak. hegyi település.

— Akkor miért ilyen szomorú?

— Nem azért...

— Mert elveszett a hátizsák?

— Elveszett...

— Nagy veszteség! No, nézze meg az ember! Az ajakrúzs, a púder, meg a kézitükör...

Zsenya hirtelen haragos pillantást vetett Abakanovra.

— Elveszítettem apám, anyám, fivérem fényképét... — és sírva fakadt, mint egy gyerek.

Ebéd közben egy ismeretlen ember jött a táborba. Arca hímlőhelyes, szőrtelen, sárga, ajka vastag volt, szeme ferdemetszésű. Az ismeretlen már messziről mosolygott, amikor pedig közelebb ért, meglehetősen jó oroszsággal szólalt meg:

— Jó étvágyat!

Megkínálták levessel. Nem utasította vissza. Állva evett, alsókarján tartotta a tálkát.

— Jöjjön ebédelni! — hívta Zsenya Abakanovot. A mérnök elaludt és jó ideig nem zavarták. — Elég már a lustálkodásból!

Abakanov felállt. Arcán látszottak az ágacska nyomai, amelyre ráhajtotta a fejét. Bosszús volt, amiért felköltötték és zsörtölődve ballagott a tűz felé.

Az ismeretlen láttára felfigyelt.

— Honnan jött? — kérdezte.

A vándor megnevezte a legközelebbi ajmakot. Rajta volt a térképen is, amelytől Zsurba sosem vált meg.

— Kumangyin?*

— Nem, tubalár. Vadász vagyok.

Vállán ócska kétcsövű puska lógott. A vadász mohón falt, inge ujjával törölgette arcát. Érthetetlen volt, miért ilyen éhes, amikor a tábortól aránylag nem messzi ajmakból jött. Evés után elmondta, — noha senki sem kérdezte — hogy a szomszéd ajmakba megy puskaporért és sörétért; átadta a prémeket a prémátvételi telepen és ezért vadászjárandóság illeti meg.

— Hát a ti ajmakotokban nincs átvételi telep? — kérdezte Abakanov.

— Van. Csakhogy én másutt vadásztam és ott adtam le a zsákmányt.

* Az ojrot népcsoporthoz tartozó nép.

Beszéd közben mosolygott és hunyorgatott apró szemével. Nehéz volt eldönteni, kire is néz tulajdonképpen, nyájasan mosolyog-e vagy enyhe gúnnyal.

Amikor a vadász elment, Abakanov így szólt:

— Ördög ismeri ki magát a kóbor fajtájában! Nem bújhat bele az ember... Lehet, hogy valami japán...

Este nyolc órakor eljutottak egy óhitű orosz településre. Az építkezés helyéig — Karmakcsi szerint — mintegy negyven kilométer volt még hátra. Már alkonyodott, amikor a kompon átkeltek egy sebes, zúgó folyón.

— Tudják, miféle folyó ez? — kérdezte Karmakcsi. — A Tagajka! A maguk folyója! Csak itt keskenyebb, amott meg, az építkezés helyén, szélesebb.

— Tagajka! Hát szóval ilyen... A Tagajka!

Zsurba kissé meghatottan nézett a folyóra. Drágább volt most neki valamennyi más folyónál.

— Milyen szép neve van: Tagajka! Ugye, kislány?

A kompot egy öregember hajtotta és tizenötesztendős lánya, Arbacsi. Az utasoknak nagyon megtetszett a kislány, ajándékokkal halmozták el. Jasa Jakovkin kendőt adott neki, Zsenya egy darabka pipereszappant, amelyet síruhája zsebében őrzött, Abakanov pedig pénzt. És amíg a komp haladt velük, Jasa és Abakanov nem tágított a mosolygó Arbacsitól.

... Leszállt az este.

Vacsora után Zsurba felkereste a vezetőket. Vaszilij Fjodorovics leterített nyeregtakarókon hevert és kanzáját szívta. Az öreg vezető a levest szürcsölte csajkájából, Szanovaj konzervet evett. A többi lovász a tábortűz mellett hevert és teázott.

— Jóestét! — köszöntött rájuk Zsurba.

— Üljön le közénk! Evett már? — és Karmakcsi kissé felemelkedett.

— Köszönöm, már vacsoráztam.

Az öregember felnézett a csajkából és altáji nyelven mondott valamit.

— Azt mondja: holnap megérkezünk a gyárhoz, az út kissé elhúzódik. Sok volt az eső. Hiszen észrevehette, hogy egyre kerestük, merre szárazabb. Rakj a tűzre! — intett Vaszilij Fjodorovics a fiúnak.

Szanovaj szó nélkül felállt és rádobott a tűzre néhány levágott ágat. Pattogott a tűz, vidáman szökött föl a láng a csil-

lagtalan, sötét égbe. Szanovaj arcán egy pillanatra élénkpiros szín ömlött el, csak ajka és szeme gödre volt fekete.

— Derék gyerek! — mondta Vaszilij Fjodorovics halkan és a fiú felé bökött fejével. — A baszmacsok megölték apját, anyját. Ekkora volt csak, — és Karmakcsi megmutatta, mekkora volt Szanovaj abban az időben. — A kolhoz neveli. De tanulnia kellene. Az ajmak meg messze van.

Szanovaj visszament a sátorba és nekilátott, hogy elrakja az edényt.

Karmakcsi elszívta a kanzát és teát töltött egy konzervdobozba.

— Velem tart?

— Szívesen.

Vaszilij Fjodorovics sietség nélkül, látható élvezettel itta a teát. Lepényt evett hozzá, hüvelyk- és mutatóujjával tördelte. Miután végzett a teával, visszafeküdt a nyeregtakarókra és kényelmesebben eligazította a nyerget a feje alatt.

— Az utolsó útszakasz. Utána pedig elválunk. Maguk építeni fognak, mi meg kísérjük az utasokat.

— Hát az építkezésben nem vesz részt?

Karmakcsi eltűnődött.

— Nincs szakmám.

— És ha volna?

— Ha volna, miért ne? Az ösvényeket járni talán jobb?

— Igaz!

Hallgattak egy sort.

— Ha komolyan el akar jönni az építkezéshez, akkor kieszelünk valamit. Párttag, ugye?

— Párttag vagyok. Csakhogy messze vagyunk mi a kerületi bizottságtól. Az embernek magának kell megcsinálnia mindent. Gyenge a vezetőség.

— Egy-két hónap múlva jöjjön el az építkezéshez. Igyekszem megfelelő munkát találni magának.

— Jól van.

Megint hallgattak egy ideig.

— Mit szól a nép az építkezésünkhöz? — kérdezte Zsurba.

— Az altájiak? Új dolog ez nekünk. Azelőtt főleg állatokkal foglalkoztunk. Meg prémmel. Meg cédrus-dióval. Aranyat is mostunk persze. Jó homok van minálunk. Átszitáljuk. Az igazat megvallva, úgy éltünk a forradalom előtt, mint a kínai fal

mögött. Ki gondolt velünk? A földesúr meg a kulák! Meg a csendőrök. Rossz volt a sorunk. Én a polgárháborúban világot láttam. Harcoltam a zajszanok ellen. Meg a cári generálisok ellen. Annyenkovról hallott? Ő ellene is harcoltam. Az oroszokkal jó barátságban voltam.

Vaszilij Fjodorovics mélyet szippantott. Jó hangulatban volt, szerencsésen elkalauzolta a csoportot, Zsurba pedig tetszett neki a közvetlensége miatt.

— Az Altáj gazdag vidék. Nincsen párja. Talán csak az Ural. Mi minden akad minálunk! Arany is van, meg más értékes fémek. Meg sokféle kő. Aztán szén is. Élni meg úgy éltünk, akár a barlangban. Vegyük például a családi életet. Te mikor házasodtál meg? — fordult az öreghez altáji nyelven.

Az öreg elmosolyodott. Gyér szakálla mulatságosan táncolt.

— Kicsi-kicsi... tizenhárom év...

Hosszasan magyarázott altáji nyelven, heves kézmozdulatokkal kísérte beszédét.

— No látja. Azt mondja: tizenhárom éves korában házasodott meg. Felesége három évvel idősebb. Ez a szokás. Ő kölyök volt még, az már nagylány, tizenhat esztendős. A menyasszonyért mátkapénzt fizettek. Boldogság pedig édeskevés volt: úgy nőttek föl, mint két idegen... Aztán a férfi másik asszonyt vett. Mit kezdjen egy vén szipirtyóval! Az első feleségének pedig hallgass a neve...

Az öreg sejtette, miről folyik a szó, helyeslőn bólogatott, a fejét csóválgatta.

— Rossz, rossz...

— És akármihez fogott is az ember, mindenütt ugyanaz. Hol Tobakov csapta be a népet a mérésnél, hol meg a zajszanok ültek törvényt. Tudja, mi volt ez?

— Zajszan... törvény... — ismételte az öreg, — *Kalünda ajgür mal uok to kapto akcso uok to. Kajdün uargüdan szurajür!*

— Azt tartja régi közmondásunk, — fordította le Karmakcsi az öreg szavait: — Ha nincsen ménesed, meg egy zsák pénzed, jobb, ha nem is mégy a bíróság elé.

— Rossz, rossz...

Az ifjú Szanovaj, aki nem ismerte a zajszanokat, szintén csóválta a fejét, akárcsak az öreg vezető

— Az egész ail összegyűlt, amikor a zajszan törvényt ült. Szabad ég alatt, fa tövében ítélkezett. Megesküdtek, hogy az

igazat mondják és eskűjük megpecsételéséül halott ember koponyájából ittak. Vagy megcsókolták egy töltött puska csövét. A zajszan önhatalmúlag ítélkezett. Döntését fába vésték. Rovást húztak. Ha agyonütöttél egy kutyát, adsz egy lovat. Ha megütöttél valakit, adsz egy lovat. Korbácsoltak is. A vádlottat lefektették a földre, lehúzták a nadrágját. A zajszan ítélt, a pribék pedig sújtott.

Az öreg egyre csak csóválta a fejét. Szanovaj szintén.

— És ki ütlegelte az áldozatot?

— Mindenki. Ha magának szólt volna a zajszan, maga is ütötte volna!

— És ha nem lett volna kedvem?

— Akkor magát fektetik le és magát verik.

Szanovaj nevetett. Mulatságosan hangzott: hogyan is verhetnék ezt a szép, magas oroszt, akinek olyan színű a haja, mint a kelő nap és olyan a szeme, akár az ég eső után. Nevetett az öreg is, Vaszilij Fjodorovics szintén.

— Ilyen állapotok voltak...

Elhallgattak. Az öreg felállt és a lovakhoz ment, Szanovaj rőzsét vetett a tűzre. És megint felcsapott a láng, pattogva röpködtek az apró, szúrós szikrák.

— És most: mennyi a kórház! Minden ajmakban van. Meg állatorvosok is. De akkoriban ugyan mitévő lett a szegény paraszt, ha megbetegedett? Szénába csavart ürülapockát hozott az atyafiság. A káma* meggyújtotta a szénát és figyelte, hány repedés támad a csonton. Egy repedés: egy gonosz szellem ólálkodik a beteg házában. Tíz repedés: tíz gonosz szellem. Ki kell űzni valamennyit... És fizess mindegyikért...

Az öreg visszatért és lekuporodott egy tönk előtt. Nyomban kitalálta, miről folyik a beszéd.

— Mal uru it szemisz, kizsi uru kam szemisz!

— Azt mondja az öreg: marha hullik, kutya hízik; ember hullik, sámán hízik! A rokonok lóra kötötték a holttestet, kivitték az őserdőbe és nem néztek hátra. A halott: gonosz szellem. Ha hátranézel, magával hurcol a másvilágra... Így hát meg sem fordultak, elvágták a kötelet és hazavágtattak. A halott pedig ottmaradt az erdőben, ebek és farkasok prédájára.

— Rossz, rossz...

* Káma: sámán, varázsló.

Látszott, hogy a vén altájinak nem tetszik a régi szokás, hiszen ő is öreg... És ha nem jött volna az új hatalom, őt is kihurcolnák az őserdőbe, ebek prédájára...

— Még a mulatozás is vad volt. Ha egyik földesúr ellátogatott a másikhoz, magával vitt egy zsák pénzt. Itták az arakát és számolták a pénzüket: kinek van több...

...Zsurba későn tért vissza a sátorba. Abakanov aludt már, Zsenya pedig nyilván azért volt még ébren, mert Zsurbára várt.

— Miért ilyen későn? Nem tudok aludni. Félek...

— Azt gondolta, szegény bárányt felfalták a gonosz farkasok?

— Ej... mindig csak gúnyolódik! Nem illik...

Zsenya fejére húzta a takarót és hátat fordított.

...Hajnalodik. A vízparton, a szikla peremén ösvény kanyarog. Sűrű köd függ a folyó fölött. Olyan a folyó, mint a vízesés, amelyet a lecsapódó vízcseppek felhője burkol.

Azután felkel a nap és a köd a hegyek mögé siklik. A szilaj folyó tajtékosan örvénylik. A zúgóknál, a napon a szivárvány színeiben csillog a hab. A kis öböl vize azonban kék, acélszínű, hideg.

Ribizke-, vadmálna- és egresbokrok sorakoznak az ösvény szélén. A csapás nemsokára a magas part sziklafalába vágott úttá szélesedik. Ezt az utat bomnak hívják ezen a vidéken. Egyre több lovast látni az úton: kolhozparasztok és vadászok. Egy gyalogos csoport is baktat: külföldi turisták. A tájat figyelik, csak nagy ritkán váltanak néhány szót. Napbarnította nyakuk kilátszik nyitott, zöld ingükből, hajuk lenszőke, szemük szürke, lábuk izmos és kissé görbe.

Amikor szembetalálkoznak a lovasokkal, az idegenek sanda pillantást vetnek rájuk és némán folytatják útjukat, nem akarják magukra vonni a figyelmet.

Abakanov odahajol Zsurbához és halkan így szól:

— Ügyelni kell ám az efféle túristákra! Minek is engedik meg, hogy itt kószáljanak a mi földünkön!

...Az utolsó kilométerek... Ezek a legfárasztóbbak. A bom szorosan a parthoz simul és egy függőleges sziklafal mögött eltűnik a fák között. A lovak óvatosan tapogatják patájukkal a köveket. Vagy két óra múlva erdei út váltja fel a bomot. A folyó összébb szorul a sziklák közt és elkanyarodik valamerre, a járhatatlan vadon sűrűjébe. A lovasok nógatják az állatokat, Zse-

nya vágtába csap, de Vaszilij Fjodorovics füttyent és a lány megfékezi lovát.

Zsurbának kedve szottyan a pipára. Zsebébe nyúl és hirtelen ráeszmél, hogy a kanza nincs sehol...

A kanza különös tiszteletnek örvend az altájiaknál. Vaszilij Fjodorovics meg is állítja a karaván. A kísérők leugranak a lóról, nekilátnak a keresésnek.

De hiába...

— Későn vette észre! — mondja Karmakcsi szemrehányón. — Miért nem vigyázott jobban!

...A látóhatárt eltakaró erdő hirtelen szétválik. Virágos, zöld völgy tárul az utasok szeme elé. A folyó, miután megkerülte a sziklafalat, zúgva, tajtékozva tör be a völgybe. Moraja betölti a levegőt. Két frissen ácsolt fabarak, néhány sátor — ennyi az egész. És ezen a helyen nemsokára ércbánya, vasipari kombinát lesz, szocialista város nő ki a földből...

Zsurbának eláll a szívverése. Ebben a percben valamennyiüket elfogja az izgalom. Látni az arcokon, a szemeken, azon a figyelmen, amellyel a táj minden apró részletét vizsgálják.

A verejtékes lovak nehezen szuszognak. Kis patak, meredek koptató — és már ott a cölöp, amelyhez a lovakat kötik.

Zsenya hetykén átveti lábát lova fején. Nyomában leszáll a többi utas is. Arcuk barna, széltől cserzett, porlepte.

Fejkendős, idősebb asszony áll a tornácon és nézi a jövevényeket.

— Erre elvtársak, erre! Előbb a fürdőbe! Ez a férfiaké, az meg a nőké!

Fürdő... Van-e nagyszerűbb, mint a fürdő, tiszta fehérnemű, száraz lábbeli...

Az asszony azután a barakkba vezeti az utasokat. Matracos ágyak sorakoznak, rajtuk lepedő, a párnákon friss huzat.

— Hurrá! — kiált fel Zsenya. — Ágy!

Átmennek az ebédlőbe.

— Tüzet sem kell rakni többé! — örvendezik Zsenya, mintha egész életében mást sem tett volna, mint tüzet rakott és kását főzött csajkában.

— „Szép az élet és élni jó!" — szavalja Zsurba és leteszi az asztalra pálinkával megtöltött kulacsát.

— Szerencsés megérkezésünkre, elvtársak!

Második fejezet

1

Eltelt egy év.

Grebennyikov felment a magas faház tornácának lépcsőjén és belépett a fenyőillatú, tágas szobába. Ápolt külsejű, zömök testalkatú férfi fogadta. Selyeminget viselt, bő térdnadrágot, nadrágtartót. Johnson volt, az amerikai tanácsadó.

— Mister Grebennyikov? — csodálkozott Johnson.

— Amint látja. Nem várt?

— Nem vártuk... Mikor érkezett?

— Az előbb.

Lena Seremetyeva, a csinos tolmácsnő, aki szótlanul üldögélt a sarokban, felemelte fejét a „Csendes Don"-ból és kíváncsian fürkészte a selyemköpenyes embert. Másnak képzelte az építkezés vezetőjét. Ez a férfi magas volt, talán nagyon is magas, de nem sovány, amilyen a magas emberek többsége. Arca kellemes, noha különös színezetű: sötét, valósággal acélkék, nyilván megfagyott valamikor. Füstszínű pápaszem födi szúrós, figyelmes szemét. Belelát talán még a szív titkaiba is. Végül pedig ez a tiszta angol beszéde... Hol tanulta?

— Óhajt tájékozódni az eddig végzettekről? — kérdezte Johnson.

— Igen.

Johnson nyomban felvette kabátját, amely hanyagul oda volt vetve a székre. Cippzáras, sárga aktatáskájából kivett egy köteg vázlatot, néhányat pedig a szekrényben őrzött kartontekercsből húzott elő. Mindezt szétrakosgatta a hosszú asztalon, amely úgy állt az ablakok előtt, mint valami gyalupad.

— Itt az érclelőhelyek térképe. A felderítés munkáját már javarészt befejeztük. Ez meg a kohóüzem építési terve.

Néhány számadatot sorolt fel és ceruzájával a levegőbe bökdösött.

Miközben magyarázott, kopogtak az ajtón és egy kék munkaruhás ember lépett be. Színehagyott, ellenzős sapkáján régimódi technikus-jelvény díszelgett.

— Maga Szuhih munkacsoportvezető? — kérdezte Grebennyikov.

— Én vagyok, építésvezető elvtárs.

— Jó napot! — és Grebennyikov megszorította a kezét.

Szuhih feszes vigyázzban állt, akár a cári hadsereg katonája. Várta a parancsot.

— Zsurba elvtárs hol van?

— A hegyekben. Megkért, adjam át ezt építésvezető elvtársnak, ha megjön.

Szuhih előhúzta noteszát, amely vastag volt és zsíros, mint az agyonjátszott kártyacsomag — és átadta a cédulát. Zsurba a „szempontjait" közölte rajta.

Johnson folytatni akarta beszámolóját az eddigi munkálatokról, Grebennyikov azonban félbeszakította:

— Menjünk ki inkább az építkezés helyére!

Elindultak. A tolmácsnő követte őket.

Három kilométernyire kezdődött a felmérés színhelye: teodolitot, mérőléceket, kitűző cövekeket hordoztak a munkások. Grebennyikov és Johnson egy fiatal mérnökkel találkozott. Johnson a nevét is megmondta: Abakanovnak hívták. A mérnök felé jük pillantott és kibökte: „All right!" — ez volt egész angol tudománya. Majd ismét a teodolit lencséjéhez hajolt. Sapkáját for dítva, az ellenzővel hátrafelé viselte.

— Kételyeim vannak a felderítés helyessége felől. Itt eddig mindenki csak rontott, amennyit csak tudott! — mondta Grebennyikov és szarvasbőrrel megtörölte szemüvegét.

— A munka java még hátra van. Kombinátunkhoz összesen száztizenöt kilométernyire próbafúrásra van szükség, tizenhárom kilométer kutatómunkára, kézi és gépi víztelenítéssel. A mélyfúrások összege eléri majd a négyszáz kilométert. Továbbá harminc kilométernyi ütvefúrás is szükséges, meg vagy negyven kilométer csatorna. Szóval, ki se látszunk majd a munkából! Ezen a téren azonban nem szabad takarékoskodni.

Az amerikai elemében volt. Buzgón mutogatta Grebennyikovnak a kutatóaknákat, a vízelvezető árkokat. Azt akarta, hogy

„gazdája" értékelje tájékozottságát. Útközben Johnson kövecskéket gyűjtött táskájába, összehasonlították a munkálatokat a geológiai tervrajzokkal, beszélgettek a munkásokkal. Azután az ideiglenes laboratóriumba mentek és megszemlélték a sorszámmal ellátott érc- és szénmintákat. A kis dobozokra rá volt erősítve a vegyelemzés eredménye.

— Mekkora sár van itt! — mondta Grebennyikov végül, miután megnézték a laboratóriumot. Kiment az udvarra és egy fadarabkával letisztogatta a piszkot a cipőjéről.

— Sár? Engem jobban aggaszt a víz. Az előzetes számítások szerint a vízhozam nem kielégítő. A kohóüzem és a lakótelep vízszükséglete legalább napi félmillió köbméter. A maguk folyócskája nem hajózható, vízben szegény, a tavaszi árhullám pedig hamar elvonul.

Grebennyikov jól ismerte a terepnek ezt a gyenge pontját. A vízhiány komolyan aggasztotta, már az építkezés legelső napjaitól fogva.

— A szennyvíz maximális kihasználását is tekintetbe kell venni, mister Johnson, — mondta némi töprengés után.

— De vízre nemcsak a kohóknak van szükségük! Ön bizonyára tudja, hogy a Magnyitogorszki Kohóművek napi vízszükséglete csupán műszaki célokra, megközelíti egész Moszkva vízszükségletét! A mi építkezésünk pedig még nagyobb arányú lesz.

— Ön túl sötéten lát, mister Johnson. — Grebennyikov kis elefántcsont-logarlécet húzott ki tokjából. — Vízmérnökeink számítása szerint...

A logarléc ablaka jobbra csúszik, a tolóka balra, majd az ablak balra, a tolóka pedig jobbra.

A gyerekek a barakból úgy lesték a két embert, mint a mozivásznat.

— Ennek a vízmennyiségnek elegendőnek kell lennie az ércbányák, a kohóüzem tervezett műhelyei, a kokszoló-üzem, valamint minden egyéb szükséglet számára

— Mint minden bolsevik, ön is költői lélek, mister Grebennyikov! — Az amerikai fogai kivillantak, még ínye is kilátszott, ami a legnagyobb jóindulat jele volt nála. — Azt azonban, hogy az ilijszki kerületben ruhamosásra sincs elég víz, ön észre sem veszi...

Grebennyikov nem válaszolt, pillantása a messzeségbe révedt. Ismét a munkahely felé vették útjukat.

— Akár tetszik, akár nem: költői hév nélkül nem lehet semmi nagyot alkotni. Hiszen az ötéves terv áll előttünk! Hát az nem költői, hogy én, a volt politikai fegyenc, a Párt megbízásából most úgy járok-kelek ebben a vadonban, mint ura és gazdája, és új fegyvereket adok szocialista gazdaságunknak?

— Ki tudja . . .

— Egész sereg vízi berendezés fogja szabályozni a víz lefolyását. Érdekes terveket hoztam a földalatti vizek kihasználására. Abból kell kiindulnunk, hogy mi itt ipari célból mintegy összhangba hozzuk a vasat és a szenet, — mondta Grebennyikov.

— Oh, coal!

A „szén" szó úgy hangzott az amerikai szájából, mintha üstdobot vertek volna.

— Igen, a szenet és a vasat!

Mindketten ugyanazon töprengtek. Grebennyikov emlékezetébe idézte amerikai, németországi, angliai élményeit, ahol nemrégiben járt.

— A mi szapropelitünk a bakui termékeknél másfélszer olcsóbb benzint és petróleumot ad. Hát még a kokszolható szeneink! Különbek azok a durhami szénnél, meg a maguk connellsville-i szeneinél is!

Az amerikai néhány percig némán ment mellette.

— Mégis megmaradok előbbi véleményemnél. Az „Austral Company" talajvizsgáló és tervezési vállalat nem hajlamos a költészetre . . . Háromszázezer tonna nyersvasra kell tervezni a gyárat. Nem többre.

Grebennyikov elcsodálkozott.

— Az ötéves terv végére a Szovjetunió legkevesebb tízmillió tonna nyersvasat fog termelni! Ehhez tartsák magukat a tervezők!

Johnson elfintorította arcát.

— Gyönyörű! De ne káprázztassuk el magunkat, — jelentette ki. — Nemrégiben az Uralban jártam. Az önök gyárai közül nem egy, fennállása százéves évfordulójának megünneplésére készül! Műszaki berendezés dolgában távolról sem a legtökéletesebbek.

Grebennyikov megütődött ezen az érvelésen.

— Nem vitalom. Maga is láthatta, mit kaptunk örökbe. Ezerkilenczázharminchatban azonban egyedül a tajgai kombinátunk kétszázezer kilowatt energiát fog szolgáltatni.

— Oké! Ez azonban csak megerősíti az én felfogásomat: nem szabad elkápráztatni magunkat. Minálunk ekkora építkezés eseményszámba menne. Nem tudom: honnan veszik önök az embereket? Annál kevésbbé, mivel az ötéves terv értelmében ötszáztizennyolc gyárat és ezernegyven traktorállomást kell építeniök egyidőben Emlékszem ezekre a számokra, sok plakáton láthatók

— Ezt a problémát is megoldjuk. Ön nem ismeri a szovjet embereket, nem ismeri a szovjet államot, a lehetőségeit, mister Johnson.

És megint végigjárták az érclelőhelyeket, beszívták a vadon nyirkos szagát, mintákat vettek, rajzokat nézegettek. Az egyik keresztvágatnál, amely K betűvel volt megjelölve, Grebennyikov gondos vizsgálódás után a következőket jegyezte fel nagy, kerek betűivel:

„A lelőhely antiklinális gyűrődést mutat, kelet felé emelkedő rétegekkel; vetődések és másodlagos gyűrődések teszik bonyolulttá a rendszert A felderítés eredményei ellenőrzésre és kiigazításra szorulnak."

A munkások karókat vertek be és számokkal látták el őket, Szuhih munkacsoportvezető éppen befejezte a terepszakasz felmérését: zengett a fémszalag, akár a falióra rúgója; a munkások cövekeket szúrtak a földbe; Abakanov pedig figyelt a leolvasott adatokra és feljegyezte a naplóba. Ceruzája olyan vékony vonalakat rajzolt, mint a gyermeki hajszál.

A tolmácsnő ide-oda lézengett a munkahelyen, bepiszkította cipőjét a nagy latyakban. Zöld sapka volt a fején. Nyugtalan, szeszélyes lány volt és egy csöppet sem látszott félénknek.

„Micsoda unalom, — gondolta. — Őserdő. Mocsár. Gödrök, mint megannyi mély tányér... És vannak emberek, akiknek itt kell élniök..."

Kinyitotta kézitáskáját és belenézett kistükrébe. Majd bepúderozta homloka közepét, orrát, állát, a tükröt és a púdert pedig visszatette kézitáskájába. Azután odament Abakanovhoz.

— Mondja meg őszintén: nem únja már, hogy az árnyéka legyen ennek a hájas amerikainak? — kérdezte a mérnök, ami-

kor a lány unalmában letelepedett a geodéziai műszereket tartalmazó ládára.

A tolmácsnő két térde közé szorította vékony csuklóit és letevetette csinos fejecskéjét.

— Csak egy hete vagyok ennél az amerikainál!

— És a többinél?

— Mire való ez a számonkérés! Azt mondja meg inkább, miért van visszájára a sapka a fején?

A mérnök mosolyra húzta kicserepesedett ajkát.

— Így kényelmesebb. Egész nap tűz a fejemre a nap. De különben, ismerkedjünk össze: Abakanov mérnök vagyok!

— Lena Seremetyeva! — mutatkozott be a lány.

Abakanov letelepedett a lány mellé. Munkájáról beszélt, azokról a ceruzavonalakról, amelyek üzemekben, bányákban és ércbányákban olyan csodálatos módon öltenek testet, mesélt mérnöki pályájáról, — arról a nagyszerű életről, amelyben tudomány és romantika elválaszthatatlan egymástól.

Észak felől erdő húzódott az építkezés színhelye felé. A nap már lemenőben volt, Grebennyikov és Johnson azonban egyre csak vizsgálta az építkezés helyét.

A cédrusfák csúcsai lángba borultak. Egy harkály szállt a térség fölött, majd leereszkedett, rátelepedett a legközelebbi ezüstfenyő törzsére és két tekervényes hasadékot vágott a csőrével. Hullott a kéreg.

— Aranybánya ez a vidék! De... amint a maguk közmondása tartja, ember legyen, aki feltárja! — jelentette ki Johnson.

Grebennyikov nem válaszolt. Amíg a szivar füstje kígyózva keveredett az őserdő illatával, Grebennyikov a messzeségbe nézett. A szivar valódi havanna volt: külső rétege szumatrai, a belseje pedig brazil dohányból készült. Amerre a szem ellátott, vadon volt mindenütt. Zord fák. Zöld zuzmó csüngött alá a vörösfenyőkről. Esőfelhők tornyosultak. Grebennyikov hogy-hogy nem, Odessza felé gondolt: könnyű, áttetsző felhők foszladoznak a napfényben fürdő tenger fölött. Végeláthatatlan messzeség...

Szürke szeme egy pillanatra elborult.

Grebennyikov, miután elvált Johnsontól, a folyópartra ment. A szélsebesen sikló, tajtékzó víz rohanó állatra emlékeztette. „És ennek a hitvány folyócskának kell kielégítenie az épít-

kezés vízszükségletét és ez látja majd el a kombinát teljes üzemét..." — gondolta Grebennyikov. Lement a sziklákon és hosszasan nézte a folyót, ahogyan a lovat nézi gazdája, mielőtt felrakja rá a terhet.

Helytállóak-e vajjon Johnson aggályai? És ha igen, akkor mi a teendő? A kutatások eredményei ellentmondóak voltak. Az egyik bizottság jelentése lekicsinyelte a másikét. Lényegében azonban az történt, hogy egy esztendő alatt semmi érdemlegeset sem végeztek. Grebennyikov arra számított, hogy az építkezés már javában folyik majd, mire megjön. Úgy látszik azonban, többet fecsegtek, mint dolgoztak.

Odahajolt a sárgafoltos, repedéses márványlaphoz.

„Ércek. Mészkő. Homok. Víz. Fa. Hol találni még ennyi kincset együtt, ilyen aránylag kis területen?"

Lábával odébb penderítette az ösvényen heverő, korhadt fadarabot és elindult a sziklás parton, fölfelé a folyó mentén. A nap lebukott és csodálatos színek ragyogtak a nyugati égen. Grebennyikov jól ismerte még a száműzetésből, a cári időkből, sehol másutt nem látott ehhez foghatót. Ibolyaszínű, piros, zöld árnyalatok váltogatták egymást az égen; a nap fényében úgy csillogtak a kis felhők, akár a gyöngyház. És a víz is a szivárvány ezer színében tündökölt.

Grebennyikovnak kedve támadt, hogy elüldögéljen a nagy csendességben, tűnődjék, ábrándozzék...

Az erdőszélen „vakondtúrások" tűntek fel. Deszkával és gyeppel födött, ablaktalan földkunyhók voltak, tetejükön kémény helyett ócska vedrek ágaskodtak. A viskók előtt tehenek harapdálták a füvet. Tarkapendelyes porontyok kövekkel játszadoztak.

„Akár az ősember odúja..." — gondolta Grebennyikov, amint bepillantott a hajlék „udvarára".

— Apátok hol van?

Egy eleven kis kölyök rántott egyet nadrágocskáján és fürgén felelte:

— Az építkezésnél!

— Hát anyátok?

— Ő is ott van.

— Hollócska is az építkezésnél van! — avatkozott közbe egy kislány.

— Miféle Hollócska?

— Hát a kiscsikó!

— És mit csinál apátok az építkezésnél?

— Földet ás.

— Hát te mért nem ásol?

A fiúcska zavarba jött:

— Én még kicsi vagyok...

— Mi Maskát legeltetjük! — felelte büszkén a kislány.

— Maskát! És hol van a ti Maskátok?

— Amott, nem látod?

Grebennyikov körülnézett: a tehén lustán kérődzött, bambán bámult maga elé.

— Aha!... Hány földkunyhót építettek itt? — kérdezte Grebennyikov az odasereglett gyerekektől.

— Nem számoltuk meg.

— Nosza, számoljátok össze!

Egy nyolc év körüli fiúcska futásnak eredt, a többiek utána iramodtak.

— Tizenkilenc.

— Húsz.

— Tizenöt.

— Tizenkilenc. Én számoltam jól, bácsi. Tizenkilenc Nemsokára nyolcéves leszek. El tudok számolni százig!

„Már szállingóznak ide az emberek..." — gondolta Grebennyikov izgatottan.

— És mit szoktatok enni, gyerekek?

— Mindent!

— Csak a kenyér kevés! Meg a kása is. Anyuka veszekszik apukával... — közölte egy lenszőke hajú kislány. — És a konyhában nem főznek. Eleinte főztek, de most már nem főznek.

„Ez baj... Nagy baj..." — gondolta Grebennyikov.

— Ezentúl jobb lesz. Becsületszavamat adom rá, gyerekek!

„Azonnal szólok Zsurbának", — gondolta Grebennyikov, miközben a barakkok felé tartott. A barakkok egy sorban húzódtak és valóságos utcasort alkottak. Hat barakk volt összesen. — „De hiszen elutazásom előtt még csak kettő állt!"

Szekér kanyarodott a szélső, új barak elé. Egész halom láda és mindenféle ingóság tornyosult rajta. Fiatal legény ugrott le a még mozgó szekérről.

— Az építkezéshez? — kérdezte egy idősebb asszonyság. Valószínűleg az artel* szakácsnője volt, fehérneműt mosott a tornác előtt.

— Tudod azt te magad is. Hisz nem vasúti gócpont ez! Ki itt a gazda?

— Mit akarsz tőle?

— Hogy mit? Építeni. Meg lakást!

— Messziről jöttél? — érdeklődött Grebennyikov.

— Bijszk környékéről! Maga talán az építésvezető elvtárs?

— Az vagyok.

Fiatal asszony szállt le a szekérről, utána egy növendéklány, aki nagyon hasonlított a fiúra.

— Családostul jöttünk! — jelentette ki a legény mosolyogva. Kissé kancsal volt, ez azonban nem csúfította el arcát, hanem inkább érdekessé tette.

Grebennyikov bement a barakkba. Hosszú asztal állt a közepén, körülötte cédrustönkök sorakoztak, olyanok voltak, akár a mészáros tőkéje, amelyen a húst vagdalja. A családosak „kerítéssel" választották el hajlékukat a nőtlenektől. Néhány ilyen „kerítés" újságokkal volt teliragasztva.

— Ki itt a gazda? — kérdezte Grebennyikov: önkéntelenül a legény kérdését ismételte.

— Mindenki kint van a munkán. De csak hozzák be a holmit. Ha megjön az *igazgató*, majd eligazítja őket! — mondta az asszony.

„Miféle új tisztséget eszelt ki magának ez a Zsurba? Igazgató!"

— Hát te honnan tudod, hogy itt építkezés folyik?

— Hogyne tudnám! Hiszen ismerem én a betűt! Meg szemináriumra is jártunk a flottánál! Olvasunk újságot!

Valósággal megsértődött.

— Szakmád van?

— Leszerelt vöröstengerész vagyok. A Csendesóceáni Flottából. Szakmám a tengerészet, de azért szárazon is boldogulok, ha kell! A ló az enyém. Feleségem és húgom fuvarozhat.

— A neved?

— Sztravec. Pjotr Andrejevics. Hé, Matrjosa, — kiáltott oda a válla fölött feleségének, — hordd be a cókmókot a lakásba!

* Artel: termelőszövetkezet.

A vezetőséggel tárgyalok éppen! Hát te mit tátod a szád, Dunyaska, lakziba jöttél talán?

„Nagy vonzerő ez... Családostul felkerekednek. Jó jel..." — gondolta Grebennyikov és a kovácsműhely felé vette útját. A bejárat mellett ócska síndarab függött dróton. A szénportól és koromtól fekete kovácsmester kötényén sárgakarimájú, égetett lyukak sötétlettek. A kovács fúrót szerelt, legényei pedig a körben felállított lovakat patkolták.

— Adj isten! Hogy megy a munka?

A kovács egy másodpercre föltekintett a fúróról, de nyomban folytatta is a munkáját: a fúrógép fúróit szerelte be.

„Csupa új ember", — gondolta Grebennyikov.

— Hát munka ez? — válaszolt kérdéssel a kovács némi szünet után. Munkájára figyelt.

— Hogy-hogy?

— Szénen meg vason járunk, a kovácsműhelyben meg nincs se szén, se vas. Szerszám sincs.

— Beadták az igénylést?

— Hova? Az építésvezető, úgy hírlik, folyton külföldön utazgat, törődik is itt valaki az ilyesmivel!

A kovácsműhely mellett „fűrésztelep" volt: néhány állványra illesztett körfűrész, amely „emberi lóerővel" működött.

Grebennyikov tovább ment. A munkáscsoportok hazafelé tartottak a barakkokba. Leszállt az este. A kocsisok — javarészt altáji kolhozparasztok — sárkastélyaik felé igyekeztek. Grebennyikov rákönyökölt egy földmérő karóra és zsebkendőjével megtörölte arcát. Végighordozta pillantását a munkahelyen és igyekezett elképzelni magának a hatalmas gyárat, a szép, új kertvárost... Majd hunyorított, és meggörbített tenyeréből ernyőt formált szeme fölé...

De akárhogyan figyelt is, akárhogyan iparkodott is távoltartani magától mindent, ami izgató, zavaros — megérkezése első óráiban nem látott mást, mint árkokat, barakkokat, „vakondtúrásokat", meg néhány hitvány tehenet.

— Mielőbb meg kell találnom Zsurbát, — mondta Szuhih munkacsoportvezetőnek. — Sürgősen adja át neki ezt a cédulát. Az alagútnál van a robbantó-különítménnyel. Tudja?

Szuhih megsértődött:

— Hogyne tudnám? Ki más tudná akkor?

— Mondjátok el, elvtársak, milyen az élet itt! — és Grebennyikov a munkások csoportjához fordult. — Öntsétek ki a szíveteket, ne legyetek tekintettel semmire és senkire!

A munkások körülvették Grebennyikovot.

— Ki ez? Kicsoda?

— Valamilyen bizottság tagja?

— Külföldi? — kérdezgették a munkások egymástól.

— Elvtársak, én az építkezés vezetője vagyok. Épp most érkeztem meg. Ismerkedjünk össze. Mondjátok el, kinek mi nyomja a szívét.

— Mit is mondjunk?!

— Nincs kenyér!

— Hát élelmezés ez?

— Nincs aki főzzön ránk!

— Nincs üzemi konyha, mint a többi építkezésen!

— A családosoknak nincs helyük. Összezsúfoltak mindenkit: fiatalt, öreget, fiút, lányt. Nagy a zűrzavar!

— A munkahelyen senki sem tudja pontosan, mit kell csinálni.

— Csak fecséreljük az időt. Azt mondták, nagy építkezés lesz, de ha megnézi az ember, kiderül, hogy nincs semmi!

— Az igazat mondjátok, elvtársak, a színtiszta igazságot. — Messziről jöttem ide. Körülnéztem az építkezésen. Hát rosszul áll a szénánk. De azért tárgyaljuk meg a dolgokat nyugodtan. Forró fejjel nem eszel ki az ember semmi okosat. Lám, mennyien gyűltek ide egy év alatt! Ez jó jel. Akárkivel akadok is össze, mind új ember. Az viszont rossz, hogy a régiek közül kevesen maradtak meg. Hullámzik a munkaerő... Márpedig ez a legádázabb ellensége az építésnek. Nem helyes.

— Dehát meg lehet maradni itt? — kérdezte Vegyernyikov kohóépítő. — Az Uralból küldtek ide, hogy kohókat építsek, de még a gyár helyét sem szemelték ki. Most alapárkot ások.

— Ez is jogos panasz. De hiszen a nehézségeket az ember okozza, tehát meg is tud birkózni velük! Ölbetett kézzel ülni, ez a legrosszabb. Holnap teherautókat küldök élelemért. Legyetek még egy darabig türelemmel. Munkásokat vezénylünk át pékműhely, üzemi konyha, barakkok meg fürdő építésére. Ez az első tennivaló. Azután szállásokat építünk, orvosi rendelőt, kórházat létesítünk, iskolát a gyerekeknek. Klubot is. Moziban biztosan rég nem voltatok, ugye?

— Már el is felejtettük, milyen a mozi! — jegyezte meg Vegyernyikov.

— Mindjárt holnap neki is látunk. Mit szóltok hozzá, elvtársak?

— Így már persze jobb lesz!

— A munka is fellendül!

— És nem kell visszaszökni!

— Csakhogy az orvosi rendelő legyen az első. Az ember felsérti az ujját és még jódot sem kap.

— Helyesen érvelsz. Mi a neved? — kérdezte Grebennyikov.

— Belkin. Kubikos vagyok.

— Igazad van, Belkin elvtárs!

Elváltak.

„A nehéz életkörülményeken lehet segíteni. De itt az építkezés... Ezt nem szabad szem elől téveszteni. Valójában hozzá sem kezdtek még, noha eltelt egy év. A terveket még nem hagyták jóvá. Mégpedig állítólag azért, mert még nem fejezték be a vizsgálatokat. A vizsgálatokat pedig azért nem hajtották végre, mivel senki sem tudja tulajdonképpen, melyik műhely hol lesz. Egyik láncszem kapcsolódik a másikhoz. A mulasztásoknak meg nem akad gazdája: nincs bűnös. Különben — van bűnös. Én vagyok az, az építkezés vezetője. Minek bűnbakot keresni?"

Az erdő mögül zölden kelt fel a hold. A földkunyhók előtt itt-ott máglyák égtek. Nagy volt a csend. Emberek élnek itt, de sem ének, sem harmonikaszó nem hallatszott ebben az esti órában. Ez fájt a legjobban Grebennyikovnak. Odaért az irodához, bement, világosságot sem gyújtott, hanem letelepedett az ablak mellé. A hold széles fénycsíkot vetett a padlóra. A durván gyalult gerendák, amelyek közt csomókban meredezett a moha, most különös élességgel rajzolódtak ki. Nappal ezt egyáltalán észre sem vette. Grebennyikov ujjával belenyúlt az egyik résbe: kisujja majdnem tövig becsúszott.

Künn tücskök cirpeltek. Úgy rémlett, mintha faliórát húznának föl a szobában. Kissé távolabb, a barakk mögött kabócák pörcögtek.

Grebennyikov hallgatózott: úgy rémlett, mintha kaszálógép dolgozna a távolban. És a hivalkodó amerikai fényreklámok,

zötyögtető magasvasútak, a benzinszagú autók és lármás kürtjeik után olyan furcsa volt mindez: a holdfényben fürdő néptelen munkahely és a tajga éjtszakai élete.

2

Az ércbányákat az építkezés helyével összekötő vasútvonal útját sudár, magas cédrusokkal benőtt sziklahát állta el. Akárhogyan okoskodtak is, nem tudták megkerülni a hatalmas sziklát. Robbantani kellett.

Két oldalról mélyesztették az aknákat. Zsurba az első akna robbantókamrájába huszonöt tonna ammonitot szánt, a másikéba negyvenet, Boreszkov képlete szerint.

A földkiemelést csendben végezték, mintha ellenséges vonalak mögött dolgoznának. Targoncákon hordták oda a robbanóanyagot. Amikor a kiemelés munkája végetért, Zsurba, az öreg Bezbrovij és Jasa Jakovkin nekilátott a kamrák megtöltésének. Gumicsizmát húztak mind a hárman. Az aknákat földdel betömő munkások rongyot tekertek a lábukra.

— Lassabban! Lassabban! — kiáltott Bezbrovij segítőtársainak, amikor egy-egy zsák lehuppant a földre. — Nem rozsos zsákot vetsz le a válladról a malomba, hékás!

— Már a színét is elfelejtettük a rozsnak, — mordult föl a fekete szőrzettel borított Korovkin.

— Hagyja ezt, apa! — Paska szeme haragosan csillogott, akárcsak apjáé.

— Mi az, még feleselsz is, te taknyos?

— Elég már a csevegésből, — szólt közbe Bezbrovij. — Mert ha nem vigyázzunk, fölrepülünk a mennyországba!

Szorosan egymás mellé rakták a zsákokat. Vigyáztak a drótokra, amelyek fa-vályúban húzódtak az akna mentén.

Zsurba szüntelenül hajtotta az embereket és közben aggódó pillantásokat vetett az égre. Délkelet felől fekete esőfelhő tűnt föl és szokatlan gyorsasággal közeledett.

Amikor minden készen volt a robbantáshoz, zegzúgosan cikkázó villámok pásztázták már a sötétlilára vált eget. Zsurba felmászott a sziklára. Hideg szél csapta meg, testére tapasztotta izzadságtól nedves ingét. Inge széle pedig lobogott a szélben.

— Födjétek be gyorsan, és a fedezékbe!

Mindnyájan az aknához rohantak. Zsurba a vállára lódított egy zsákot. De lyukas volt és a kis lyukon keresztül hullott a rögös föld a gallérja alá. Nyikolaj káromkodott, majd ledobta a zsákot és benyúlt az ingébe. De kezével még több földet vitt be inge alá.

Az aknát sikerült még az eső előtt befödniök. Odahozták a készülékeket is. A munkások azután a „bunkerbe" szaladtak — mármint a széles sziklahát nyujtotta fedezékbe.

Egy perccel később hatalmas szélvihar támadt; ágak és elsárgult, tavalyi fenyőtűk hulltak az akna körül foglalatoskodók fejére. Majd megeredtek az ég csatornái. Zsurba, Bezbrovij és Jasa Jakovkin futott leghátul. Úgy zúdult rájuk az eső, mintha dézsából öntötték volna.

— A ponyvát! Erősítsétek meg a ponyvát! — kiáltotta Zsurba a társainak.

Amíg az idősebb és az ifjabb Korovkin kifeszítette a ponyvát a szikla tövében, Zsurba gumiköpenye alá rejtette a dinamittöltényekkel teli zsákot és az akkumulátorokat.

— No, mit szól hozzá?

Ránézett Jasa Jakovkin fekete bajuszkájára.

— Sebaj! Volt már rosszabb is!...

„Pedig komoly veszélyben forgunk... — aggódott magában Zsurba. — Ide csap a villám és hírmondó se marad közülünk! Fűbe harapsz, te feketebajuszos..."

A víz patakokban ömlött; kis idő múlva a zápor nagyszemű esővé csendesedett. Zsurba teli tüdővel szívta be a csípős, friss levegőt és felfelé pillantott: az esőcseppek csengve koppantak a kifeszített ponyván.

— Hogy nekieredt! — dörmögött Bezbrovij és a kiálló gyökerekbe fogódzott. — Baj lehet ebből.

— Nem történik semmi bajunk! Sok mindent megértem én már az életben!

— Nahát, sok mindent megértél! Mire futotta a te éveidből? — érdeklődött az öreg Bezbrovij.

Jasa ránézett a dohogó öregre.

— Zsurba elvtárs a tanú rá, hol mindenütt megfordultam én már! Voltam Irkutszkban, Habarovszkban, Omszkban, az Uralban. Hajt a vágy, hogy mindent lássak. Hogy megismerjem az embereket. És elhatároztam: olyan helyet választok magamnak, ahol az első téglánál kezdhetem el. Hogy semmi se legyen

énelőttem. Akkor én odamegyek, aztán jönnek mások is és elkezdődik az építkezés a kietlen pusztaságban, város nő ki a földből, egészen új város, új gyár! A szemem láttára! Hát nem érdekes ez?!

A munkások elcsendesedtek. Hallgatták, mit mesél „Svábbogárka". Zsurba nevezte olykor tréfából így Jasa Jakovkint

— Ideérkeztünk hát egy évvel ezelőtt. Itt csak az őserdő zúgott. Olyan kedves volt ez a táj. Azután egy mérnök járt-kelt a puszta terepen, azzal az üvegmicsodával. Vidám ember a mi mérnökünk, Abakanov elvtárs. „Ott, ahol most állsz, — mondogatta nekem — három év múlva ömlik az acél, úgy folyik majd, akár a méz! Érted?" És Abakanov elvtárs bevett a csoportjába. Cipeltem utána a háromlábú állványokat, úgy tartottam a mérőlécet, ahogy a mérnök kívánta, tüzdeltem a cövekeket, eldugtam a műszereket, ha eleredt az eső. Emlékszem, egyszer, ahogy egy sík helyre értünk Abakanov elvtárssal, azt mondja nekem: „Jegyezd meg jól, Jakov: ezen a helyen Szibéria legszebb városa fog állni. Hajtsd meg a fejed előtte! Szocialista várost építenek itt az emberek!" Engem akkor valósággal elfogott a forróság és egész testemen átfutott a reszketés... Bizony...

Lábuk alatt omladozott a föld. Szüntelenül villámok hasogatták az eget, olyan látvány volt, mintha sötét szobában valaki egyre csak gyújtogatná-oltogatná a villanyt. Az apró kövektől és a földtől megszabadult gyökerek úgy csüngtek, mint megannyi kígyó.

Jasa felhúzta hegyes vállát és megfeszített erővel kapaszkodott a gyökerekbe, hogy le ne csússzék a földdel együtt. Kezeköknek látszott a villámfényben.

— Szóval, elvtársak, idejöttem az építkezésre...

Ebben a pillanatban egy évszázados cédrusfába belevágott a villám: a kisülések kék szikrái száraz ropogással siklottak végig az ágakon.

— A szikrák! Hogy siklanak! — lelkendezett Jasa Jakovkin.

Mindnyájan érdeklődéssel figyelték a látványt.

— Nem kellene talán máshol menedéket keresnünk! Itt dinamit van, puskapor, meg ammonit... — tanácsolta az öreg Bezbrovij.

Megremegett, valahányszor az égzengés ágyúdörgésszerűen végigrobajlott a feje fölött. Az alacsonyan a fák fölött sustorgó

villámok csípős, friss szagot árasztottak. A bozontos Korovkin a dohány után nyúlt, Bezbrovij azonban megragadta a kezét:

— Hogy gondolod? Nem látod: itt a robbanóanyagl?

— Szóval, elvtársak, idejöttem az építkezésre... — folytatta Jasa.

— Elég! Jobban teszed, ha hallgatsz... Már zúg a fülem...

Jasa sértődötten nézett Bezbrovijra.

Amikor az eső alábbhagyott, Jasa Jakovkin elsőnek búját ki a menedékből. Az ég derült volt; áttetsző, kövér esőcseppek ültek a fényesre sikált fűszálakon. Jakovkin cipelte a robbantókészüléket, az akkumulátoros lámpákat és felnézett a tisztára mosdatott, magas égre. Bezbrovij gombolyította a tekercset, húzta a vezetéket és ügyesen átdobta a drótot az ágakon. Zsurba a vállára vette a dinamitos zsákot. Leghátul haladt és valahányszor az ágakról ráhullt egy-egy esőcsepp, megborzongott a csiklandós, hideg víz érintésére.

Eldobott ládák és ammonitos bádogdobozok mellett haladtak el. A szikla mögött Zsurba ellenőrizte a vonalat. Minden rendben volt. Akkor Zsurba átvette Jakovkintól a robbantókészüléket.

...Az anyamedve az erdőben barangolt és kicsiny szőrgubancok jelezték ú;tját a meleg földön, a bocsok meg versenyt futkároztak egymással, belehemperedtek a vízbe. Már kéthónaposak voltak és maguknak kellett eleségükről és mulatságukról gondoskodniok.

Éjjel tejszag terjengett a meleg barlangban, ahová rendszerint bebújtak éjtszakai nyugalomra. A medvebocsok vinynyogtak, egymáshoz lapultak. Hajnaltájban dörgő robaj visszhangzott az erdőn. A bocsok forgolódni kezdtek meleg vackukban, majd visszafeküdtek jobboldalukra. Reggel felnyitották a szemüket. A ferdén tűző napsugár beragyogta a barlang nyílását, csiklandozta a bőrt. Ideje volt, hogy kibújjanak az odúból.

Magas cédrusok, sűrű fű, cserjés... A napsugár vidáman szökelt ágról-ágra, a földön pedig árnyak kúsztak. És jó volt kergetni az árnyakat, a napsugarat, hemperegni a meleg földön.

A medvebocsok még nem merészkedtek messzire a barlangtól, meg aztán volt itt is mulatság és eleség is akadt elegendő: csiga, tücsök, gomba. Közben szívesen elmulattak egy-egy han-

gyabollyal is. Milyen ízletesek a hangyatojások. Finom persze a vöröshagyma is — a savanyú íz mindig kellemesen bizsergette ínyüket. De igazi nyalánkságra vágytak: anyjuk egyszer vadmézet hozott... erre fájt a foguk... a kicsinyek azonban maguk nem mertek odalopózni a méhekhez.

Az öreg medvék megelégelték a heverést. Nem szoktak sokáig együtt maradni. A nőstény elindult keletnek, a hím nyugatnak

A sűrű bozóttal átszőtt őserdő nehezen volt járható a széldöntötte fatörzsek miatt. A vastag törzsek ott korhadoztak a földön; jó ismertetőjelül szolgáltak, csípős gombaszag áradt belőlük. Ősszel a fakéreg alá rakták petéiket a pattanó bogarak, tavaszra kikeltek a hernyók, szép csendben folyt a bebábozódás és az erősen összesodort, finomszálú gubóból kibújtak a zsenge, kis bogárkák.

Az anyamedve bedugja súlyos mancsát a résbe és a lehántott fakéreg alól kihullanak a barna álcák. Valahonnan előmászik egy jókora kukac, sárga gyűrű pompázik derekán.

Az anyamedve felszedi érdes nyelvével az ínyencfalatot és továbbmegy. Kidőlt fatörzs állja útját. Könnyedén odébb hengergeti és tépdesi a hajnali harmattól nedves leveleket. A széltépte irtáson eljut a patakhoz, odacammog a hideg vízhez, körülszimatol és megáll. Hirtelen megriad, mancsával beletúr a földbe, majd futásnak ered. Hanyatt-homlok rohan visszafelé, egyik oldalról a másikra dülöngél.

A barlang azonban messze volt még, amikor elsötétedett az ég. Szél kerekedett, hulltak a fenyőtobozok; esőfelhők gomolyogtak az erdő fölött és villámok cikáztak. Úgy csaptak le az erdőre, mint megannyi kék fejsze. Egyetlen csapás a javából — és hullottak az évszázados fák, akár a rőzse. És nyomban világosabb lett azon a helyen.

Az égzengés úgy megrémítette a nősténymedvét, hogy lerogyott a földre és mozdulatlanná dermedt. A szél tördelte az ágakat, ömlött az eső, a víz csordultig megtöltötte az árkokat: zavarossárga volt, ibolyaszínű buborékok kavarogtak benne.

A nősténymedve tovább rohant hanyatt-homlok. Fatönköknek és ágaknak ütközött neki a sötétben. A szélben hajladozó ágak fájón csapkodták bordáit, csomókban tépdesték ki a szőrt bundájából. Végül kijutott az ismerős tisztásra. A sziklás árokpart meredekjén csupaszon álltak ki az évszázados fák gyökerei.

A barlang már közel volt. A magas cédrus, a sűrű cserjés,, egy kidőlt fa — és már itt a barlang nyílása. Végre-valahára hazaért! Milyen rég nem volt otthon!...

A barlang előtt, egy vén fa alatt, ott topogott a hím. A nőstény figyelmeztetően kivicsorította fogait: nincs rendjén, hogy a hím ott legyen a nagy bocsok közelében. De a hím nyájasan vicsorgott, panaszosan üvöltött. Az anyamedve behuppant a jó meleg sötétbe.

A bocsok... az ő kicsinyei. Az egyik is, a másik is... ott van a helyén... Hogy kalapál a szíve... És hogy megörültek a csemeték is! Ácsingóznak feléje, szűkölnek, nyalják a pofáját, hasa alá bújnak, mint egészen apró korukban. Csiklandva nyaldossák a vízcseppeket emlőiről, amelyekből még mindig csípős tejszag áradt.

Hirtelen szörnyű erejű ütés reszkettette meg a földet. És mintha egy második ütést is szült volna: kövek, fák, göröngyök, minden a levegőbe repült; minden ingott és süppedt a láb alatt. Sárgászöld felhő tört fel a föld mélyéből, sokáig lebegett a magasban és percről-percre változtatta színét.

A munkások kirohantak a fedezékből és az aknához szaladtak. Zsurba megszemlélte a robbantás helyét; olyan volt, mintha hatalmas fogó szakította volna le a sziklát; a nap sugarában zöld, piros, fehér kristályok szikráztak rajta. Hátra volt még, hogy megtisztítsák a terepet a kövektől és kisebb robbantásokkal leválasszák a kiugró széleket, amelyek a leendő pályatest útjában álltak. A robbantás általában jól sikerült. Zsurba kibontotta a térképet és végighordozta tekintetét a vasútvonalon: a tajgán át vezető útvonalszakasz több pontján kellett még robbantást végezni. Körülpillantott.

A zivatar után magas, feketehasú fellegek húztak tova az égen, mint megannyi sirály; a vízcseppek összegyülemlettek a fenyőtűk végén és úgy függtek ott, mint tompa kristályok. A zuzmó különösen zöldnek tetszett.

— Emberek, medve — kiáltott fel hirtelen Jasa Jakovkin. Egy medve tetemébe botlott.

Zsurba kihúzta a mausert fatokjából.

Ott hevert az anyamedve: a földhöz lapította egy fa, amely kidőlt a robbantástól. Még élt és mancsa szörnyű erővel túrta a földet, gödröt kapart magának. A bocsok az emberek láttán visszahőköltek.

Zsurba megkerülte a nösténymedvét. Az állat a végét járta Zsurba hosszasan célzott vérben úszó, vaksi félszemére és, hogy megrövidítse az állat kínlódását, megnyomta a mauser ravaszát.

3

Zsurba késő este kapta meg Grebennyikov üzenetét.

— Megérkezett? — kérdezte Szuhih munkacsoportvezetőtől.

— Meg. Haragos...

Zsurba egy perc múlva útrakészen állt. Helyettesítésével Bezbrovijt bízta meg.

Már éjfélre járt az idő, amikor odaért az irodához. Soványvolt, borostás, átizzadt inge rongyokban lógott.

— Nyikolaj! — kiáltotta Grebennyikov, midőn az ablakból észrevette barátját.

Zsurba a hang felé szaladt.

— Nem piszkollak be?

Átölelte az ablakból ügyetlenül kihajló Grebennyikovot, úgy szorongatta, hogy valósággal fájt neki.

— Milyen szúrós vagy!

Különös! Mennyire készült Grebennyikov erre a találkozásra: jól odamond majd ennek a kölyöknek, leszidja, lehordja... És most, hogy itt áll, egyetlen szemrehányó szót sem talál.

— Gyere már be. Nyikolasa, sies's!

Összetalálkoztak a küszöbön és újra átölelték egymást. földön?! Hogy süllyedjen el ott, ahol van!

— Ne is kérdezd! Mennyire örülök! Végre-valahára! Hogy vártalak. Olyan egyedül voltam, mint az ujjam!...

— No, azért az ujjad mégsincs egyedül!

Grebennyikov eleresztette barátja kérges, nagy kezét.

— Tudom, nehéz dolgod van. Kujbisev beszélt nekem róla... De talán én a magam gyönyörűségére csücsültem kül-

— Hát a szakállad honnan van?

— Mit intéztél? Milyen volt az út?

— Elintéztem egyet-mást, de sok örömet nem leltem benne. Tudod, két világ ez! Két világ, nem mesebeszéd! Ezzel számolni kell. Ők odakint nagyszerűen el tudják képzelni, mit ad majd nekünk az ötéves terv. Nem fűlik hozzá a fogunk, de mégis-

csak kell kereskednünk velük!... Éhes vagy? Beszélj, akarsz enni? Mindjárt összecsapunk valamit!

— Akár a farkas... megennék egy ökröt is...

— Pompás. Mindjárt készítek valamit.

Grebennyikov fölemelte a földről a gyorsfőzőt és letette az asztalul szolgáló fatönkre.

— Szóval: az előbb megnéztem, hogyan áll az építkezés dolga, beszélgettem az emberekkel. Őszintén megmondom: elszégyelltem magam... — mondta Grebennyikov. Felzúgott a gyorsfőző, a vasrácsra bádog teáskanna került. — Ülj le, hallgass végig.

Zsurba odament a falhoz. Leült egy tuskóra.

Magasan az égen, holdfényben fürödtek a felhők és alattuk hideg, sötét foltok siklottak végig a földön.

— Bocsáss meg, hogy így ajtóstól rontok a házba, de az idő sürget. Szóval: nemsokára itt a tizenhatodik pártkongresszus. Mivel állhatunk mi elébe? Nem a beszámolóra gondolok, hanem arra, hogy mint kommunisták, hogyan végeztük el a ránkbízott feladatot. Beszéljünk őszintén. Tárgyi okok? Igaz. De vajjon megtettünk-e mindent, ami tőlünk függött?

Zsurba hallgatott.

— Rosszul áll a dolog, Nyikolaj. Meg kell hogy szidjalak. Mégpedig alaposan. Van miért. Az ellátás nincs megszervezve, az emberek úgy élnek, akár a vakondok, senki sem tud semmit, senki sem felel semmiért. Bocsáss meg, de én ilyesmit nem vártam. És te is bűnös vagy benne, mint a helyettesem.

Nyikolaj idegesen rótta fel-alá a szobát. Majd megállt az ablak előtt. Grebennyikov látta, amint sötét, valósággal feketére lesült arcát lassan elönti a pír.

— A kovácsműhely! A gyár kovácsműhelye! Lovat patkolnak benne... A fűrésztelepen deszkát fűrészelnek, hogy a családosok válaszfalat húzhassanak a barakkban. Senki sem állítja, hogy nem kell patkolni vagy deszkafalat készíteni a barakkok berendezéséhez. De ha csak azt csinálják, ráadásul azt is pocsékul és semmi mást, akkor már megbocsáss...

— De érts meg engem...

— Várj csak! Még nem fejeztem be!

— Nem: előbb hallgass meg, azután mondj ítéletet, — igyekezett Nyikolaj elhárítani a „sújtó kezet".

Grebennyikov azonban nem tágított.

— A dubinszki és az ulalusinszki gyár ideiglenesen leállt. Mindeddig ezek voltak egyedüli bázisaink. Alakanban semmiképp sem tudják tető alá hozni a tűzállóanyaggyártó üzemet. Johnson ma elém tárta egész vagyonát. Hát... kívülről jól fest, de mögötte semmi sincs! Hiányzik a lendület. Az iram. Egyelőre még „megmentett" minket az a körülmény, hogy a Legfőbb Népgazdasági Tanács tervszakembereinek hibájából építkezésünket a „megtervezettek" rovatába sorolták. A mi építkezésünket, érted? Én bejelentettem, hogy eleven ipari egység vagyunk, és ennek megfelelő bánásmódot követeltem! Cserepanov, a határvidéki pártbizottság titkára Moszkvában járt. Kiállt ügyünkért a Központi Bizottságban és a közeljövőben az elsőrendű építkezések közé sorolnak bennünket.

— De mit tehettem volna én?

— Hogy mit? Gondoskodhattál volna az emberekről, ha már a munkát nem tudtad nekilendíteni. Az emberekről kellett volna gondoskodnod. Megfelelő életkörülményeket teremthettél volna.

— Könnyű ezt mondani! Egyetlen percre sem hagyhattam ott az építkezést.

— Ide állíthattál volna valakit magad helyett és elmehettél volna Cserepanovhoz, a pártbizottságba.

— A vasútépítésnél senki sincs, aki helyettesíteni tudna.

— Hát akkor az építkezésen!

— Ezt meg is tettem. Tudod, kicsoda itt a helyettes építésvezető?

— Nos?

— Szuhih munkacsoportvezető!

— Micsoda?

— Becsületszavamra! Önhatalmúan neveztem ki. Nem akadt senki más. És mi lett az eredmény? Fejébe szállt a dicsőség és „igazgató"-nak tiszteltetni magát. Tudok róla, de kénytelen vagyok belenyugodni, persze csak ideig-óráig.

Grebennyikov — bármilyen nehéz volt is a szíve — nem állhatott meg egy mosolyt.

— Eh, mennyi bajt csináltál! Ne is mentegetőzzél. Értsd meg: megindult a vándorlás. Többezer kilométerről jönnek hozzánk az emberek, vonzza őket a fény. Új központ keletkezett!

Ezek a szavak izgalomba hozták mindkettőjüket.

— Nem is mentegetőzöm, — mondta Nyikolaj. — Dehát mit tehettem volna? Hallgass meg... Napokon át le sem hunyom a szemem... Egészen benőtt a szakáll... A mérnökök bezzeg a központban csücsülnek. Ide a kutya sem dugja az orrát! Csak Abakanov járja a terepet háromlábú állványaival...

— Nesze, törülköző és szappan. Eredj az ablak alá, öntök a kezedre.

Nyikolaj lehúzta vastag ingét. Kimentek. Grebennyikov vizet öntött barátja holdfényben fürdő hátára, a nap hevétől valósággal feketére sült nyakára. Nyikolaj prüszkölt, krákogott, köpködött; a szappan sokáig sehogy sem habzott; az egészséges test erős szaga érződött.

— Voltál a határvidéki pártbizottságban? — kérdezte Zsurba, miközben kitörölte szeméből a szappanhabot.

— Futólag találkoztam Cserepanovval, a pályaudvaron. Moszkvába utazott. Megállapodtunk, hogy két hét múlva összejövünk. Először meg akarom ismerni a helyzetet a helyszínen. Így mondta nekem Kujbisev elvtárs. Azután meghozzuk a döntést és Moszkvában majd véglegesen jóváhagyják. Nem tűrök többé semmiféle huzavonát. És mi újság ott?

Grebennyikov arrafelé bökött a fejével, amerre a tervezőirodát sejtette.

— Mennyi ideig vitatkoztunk, hol építsük fel a gyárat: a szén vagy az érc közelében?! De micsoda szén és micsoda érc! Szerencsére van választék!... Meg, hogy milyen gyárat építsünk, milyen típusút!

Nyikolaj bolyhos törülközővel törölgette izmos felsőtestét. A mosdástól valósággal megfiatalodott az arca. Grebennyikov odanyújtotta nehéz, ezüst cigarettatárcáját, amelynek zárán rubinkő piroslott.

— Ismerjük mi az ilyen beszédet. Visszaérkezem Moszkvába külföldi utamról. Fölmegyek az egyik magasállású, vezető emberhez. Azzal fogadnak: „Önnek nincs bázisa, Grebennyikov elvtárs! Kár volt az útért!" „Hogyhogy kár? Miféle bázisunk nincs? Hol nincs bázis?" „A fejlődés jelenlegi fokán, magyarázza, előnyösebb a régi gyárak újjáépítése, mint újak létesítése. Meghozzá ilyen vad vidéken!" Mit szólsz ehhez a kijelentéshez? És kormányunknak az építkezésről hozott határozata után kell ilyesmit hallania az embernek!

— Ismerjük az ilyesmit! A Kolcsak-féle professzorok. Az ő elméletük ez!

— De ha még csak róluk lenne szó! Találkoztam egy ellenzékivel is. Kilencszázötben eleget ártott nekünk Odesszában. Pljuhov a neve, mensevik. Lazar ismeri. Rőthajú dög. Kérdezem: „Mit csinálsz most?" Megnevez egy igen felelős állást a Legfőbb Népgazdasági Tanácsban. Vegyiipari üzemek építésével foglalkozik. Azt mondom neki: „Várj csak! Hiszen tulajdonképpen te vagy közvetlen fölöttesem a vegyiiparban. Tárgyaljuk meg a dolgokat." Ő nyomban nekilát, hogy kifejtse a maga „teóriáit". Azt felelem neki: „Tudod te tulajdonképpen, hogy mit beszélsz? Hiszen így az ellenforradalom karjai közé futsz!" Mire ő: „A történelem akrobatamutatvány! Aki szédül, ne ártsa bele magát a politikába!"

Grebennyikov arcát vörösre festette a harag. Lehúzta ingét és egy szál színes trikóban maradt.

— Lám, mit kell megérnie az embernek, még ha háromszoros politikai száműzött volt is a múltban!

Nyikolaj ujjával dobolt a üvegen.

— Mi van Johnsonnal? — kérdezte Grebennyikov és halkabbra fogta hangját.

Zsurba habozott a válasszal, mégegyszer fontolóra vett mindent, amit tudott róla. Félév óta szemmel tartotta.

— Ki bújhat belé! Ezekben a külföldi szakemberekben általában nem szabad bízni. Természetesen jól ügyeltem rá. Egyelőre azonban semmit sem veszek észre. De azt megmondhatom, nagyon kellemetlen ilyen kifejezéseket hallani a szájából: „az orosz gépesítés", „az orosz mérnök"... És a hanghordozása... meg az arcjátéka...

Zsurba kiköpött.

— Igen. Igazad van.

— Azonfelül nem mindig értem a szavát. Rossz a tolmácsa.

— Már női tolmács van mellette. A régit leváltottam! Te semmit sem veszel észre.

Grebennyikov konzervdobozt nyujtott barátja felé.

— Van késed?

Nyikolaj felhasította a bádoglemezt. Finom olaj és babérlevél szaga áradt el a szobában. Zsurba valósággal rávetette magát a konzervre és olyan étvággyal ette, hogy Grebennyikov-

nak is megjött a kedve hozzá. Az ablakpárkányon helyezkedtek el. Kezükben tartották a bádogdobozt és kenyérdarabkákat mártogattak az olajba Villául vadászkésük szolgált.

— Hogy halad a vasutad?

Zsurba elemébe jött.

— Osztrogtól már lefektettünk kétszáz kilométert, hiszen magad is utaztál rajta. És az őserdőben is leraktunk már jónéhány kilométert.

Büszkén, elégedetten beszélt, mert ez volt az egyetlen munkaterület, ahol a dolgok rendesen folytak.

— Hány altáji falu vonult ki a pályához! Valóságos népi építkezés lett!

— Fogadd szerencsekívánataimat!

— Emlékszel a vezetőnkre, Vaszilij Fjodorovics Karmakcsira? Ő is a pályán dolgozik. Ha nincs ellenedre, áthelyezzük ide. A lakótelep parancsnoka lesz. Jó?

— Várj csak. Had jöjjünk rendbe előbb.

— Képzeld el: sziklatömb állt a pálya útjában. Bekapcsoltam a masinát.. és ahogy eldörrent, hát leterített egy medvét!

— Miféle medvét?

— Nősténymedvét! Ekkora! Jó három óráig nyúztuk együttes erővel! Valóságos szőnyeg a bundája!

— Fogadd szerencsekívánataimat első vadászzsákmányod alkalmából. A medvén nyilván megosztoztatok, hát a bundájával mi történt?

— A bundájával? Ha akarod, odaadhatjuk neked emlékbe!

— Mit kezdjek vele? Inkább azt mondd el, hogyan halad a vasutunk?

— Három hónap múlva akár expressz is száguldhat a pályán! Becsületszavamra!

A konzervdoboz kiürült. Nekiláttak a teának. Amerikai édességet és sós süteményt ettek hozzá.

— Mi újság ott, külföldön? — kérdezte Nyikolaj, miközben hörpintgette a kegyetlenül forró teát.

— Kinek hopp, kinek kopp! Tarka a kép. Egy munkás ezt mondta nekem: „A mi újsághiénáink badarságokat firkálnak az önök országáról. Mi azonban megtanultunk olvasni! Tudunk mindenről, amit önök a forradalom évei alatt alkottak. Azt akarjuk, hogy nálunk is olyan rendszer legyen, mint önöknél. És úgy is lesz."

Grebennyikov az ablakhoz ment. Szikár, magas alakját elöntötte a holdfény.

— Bizony, barátom. Nyugat-Európában és Amerikában a munkanélküliek milliószámra csatangolnak az utcákon. A burzsoázia pedig keresi a kivezető utat. De mint ismeretes, csak egy kivezető út van számukra: még kíméletlenebbül elnyomják a néptömegeket. Ehhez erő kell. És ezért bevezetik a diktatúrát, aktivizálják a fasiszta csőcseléket. A világ újrafelosztásáról ábrándoznak.

— Szomorú dolog, — jegyezte meg Nyikolaj.

— Csak teljesítsük az ötéves tervet, akkor majd meglátjuk! És ne öt év alatt, hanem négy alatt! Három alatt! Minél gyorsabban. Hallottam a Legfőbb Népgazdasági Tanácsban: néhány gazdasági vezetőember kötelezte magát, hogy két és fél év alatt teljesíti az ötéves tervet! A kollektivizálás terén hatalmas sikereket értünk el! Ez ám az örvendetes hír! Mi meg, Nyikolaj, lemaradtunk, bizony... érzed, hogy most aztán neki kell gyűrkőznünk.

Kopogtattak. Johnson lépett be.

— Nem zavarok?

— Nem tud aludni?

— Nem! Micsoda éjtszaka...

— Jöjjön be. Éppen jókor!

Grebennyikov meggyújtotta két viharlámpáját és letette az ablakpárkányra.

— Két hét múlva, mister Johnson, felutazunk a központba. Tárgyaljuk le véglegesen, a kombinát területén milyen pontokon kell végezni ellenőrző fúrásokat.

— Előkészítettem az anyagot.

A szoba sarkába ment és néhány tekercset vett le a polcról. Grebennyikov a padlóra rakta a térképet, Zsurba világított. A térkép egyik végét a mauserrel szorították le, a másikra Grebennyikov a cigarettatárcáját tette nehezéknek.

— Már rég szerettem volna egyszersmindenkorra végezni ezekkel a „pontokkal", — kezdte Johnson. — Tessék, itt lesznek a kutatóaknák. — Johnson zöld keresztet rajzolt a térképre. — Itt meg a pótfúrás. — Csavart egyet ceruzáján és néhány piros pöttyöt biggyesztett a papirosra. — Itt ássuk az árkokat. — Megint csavart egyet a ceruzán és barna vonalkák tarkították a térképet. — Most nézzük ezt a szakaszt.

Johnson kibontott egy másik tekercset és letette az előbbi mellé. Szélüket gondosan összeillesztette.

— Ezen a szakaszon teljesen befejeztük a munkálatokat. Itt két nap múlva érnek véget. Már csak ez a szakasz van hátra.

Zsurba nem értett angolul. Abból azonban, ahogyan az amerikai szőrös, vastag ujja mutogatott a térképen, kitalálta, miről folyik a beszéd.

— Most térjünk rá a kombinát elhelyezésére.

Johnson kibontott egy feszes papírtekercset. Úgy pattogott, akár a bádog.

— A víz, a melléktermékek, a káros gázok, a gyáron belüli szállítás követelményei, a terep, a talaj jellege és más egyebek a műhelyek következő elhelyezését kívánják meg. Kint az építkezésen már megmutattam. Hadd vitassuk most meg ismét és hozzuk meg a döntést. Nagyon rosszul esik, hogy az a látszat, mintha én késleltetnék valamit...

Grebennyikov figyelmesen Johnson szemébe nézett.

— Amennyire meg tudom ítélni, az építési idény ezen a vidéken nem tart egész éven át, — kezdte Johnson. — Most nyár van. Figyelembe kell venni az esetleges korai esőzéseket. Jó lenne, ha végre-valahára eldöntenék a gyár típusát. Ha olyan lesz, amilyenről én beszéltem önnek az építkezésnél, akkor a beosztás így fest. Ide jön a kokszüzem. Ezt a területet a vaskombinát foglalja el. Az egyes műhelyek elhelyezése a következő lesz. Az olvasztó és melléképületei ide kerülnek. A Martin oda. A Bessemer szemközt. Oda kerül a hengermű. Amott meg az öntődéket helyezzük el. A mechanikai műhelyek erre a szakaszra kerülnek. Az erőmű ott lesz. A samott- és dinasztéglagyárat a vízparton helyezzük el. A segédműhelyek alkotják a második vonalat. Ime: a kazánjavító, az építőanyagraktár, a kovácsműhely. Oda visszük a vagongyártó részleget, a modellkészítő- és a szerelőműhelyeket.

Grebennyikov lefordította Zsurbának, amit az amerikai mondott. Összenéztek és elhallgattak. Majd ismét a vázlatok fölé hajoltak. Nem szóltak egy szót sem, hanem csak végighúzták ujjukat a térképen és magukban fontolgatták, mi hogyan lesz. Így telt el néhány perc néma hallgatásban. Mélységes csend támadt. Az ablakból látszott a hold: úgy függött az égen, mint valami csorba tányér.

Hajnali három óra felé járt az idő, amikor elváltak. Johnson visszament „cottage"-ába — az erdőkerülők kunyhójához hasonló, kicsiny faházat becézték így. A „hajléktalan" Nyikolaj pedig ott maradt Grebennyikovnál, az irodában.

— Ne vedd zokon, de bútort nem hordok magammal! Mire fekszel? — kérdezte Grebennyikov.

— Hát te?

— Én a földre.

— Hát én mennyivel vagyok különb?

Grebennyikov kioldozta az ágynemű-göngyöleg szíjait, cédrusseprővel felseperte a padlót és megágyazott mindkettejüknek. Lefeküdtek. Szűken voltak, mindegyik helyet akart adni a másiknak és a lepedő szélére húzódott; végül aztán hátat fordítottak és egymáshoz szorultak. A padlóból friss deszkaszag áradt. A falról bogarak másztak rájuk. Grebennyikov dühösen lesöpörte őket melléről, oldaláról. Azután öntudatában minden szertefoszlott, teste valahogy nagyon könnyű lett, álomba merült. Nyikolaj még hamarább aludt el.

Grebennyikov csörömpölésre ébredt. A zaj betöltötte a szobát. Feltápászkodott, hallgatódzott: kalapáccsal vertek egy síndarabot. „Nyilván azt a sínt ütik, amelyik ott a kovácsműhely előtt lógott a gerendán" — állapította meg Grebennyikov. Nyomban eszébe jutott, hogy az építkezésen tulajdonképpen gőzduda sincs, amellyel jelezni lehetne a munka kezdetét.

Óvatosan felkelt. Meggyújtotta a gyorsfőzőt, szép csendben, hogy fel ne ébressze Nyikolajt. Azután leült, hogy jelentést írjon a Legfőbb Népgazdasági Tanácsnak. A nap már bekandikált az ablakon és sugaraiban mindenféle vonalkák és pontocskák táncoltak.

Úgy rémlett, alig ült le az íráshoz, amikor a teáskanna tetejét máris emelgette a kiáramló gőz. Grebennyikov odaugrott a gyorsfőzőhöz és kicsavarta a szelepet: sisteregve tört elő a forró levegő. A teáskanna csövéből kiáradó pára betöltötte a szobát.

— Talpra, Nyikolaj, ideje már!

Nyikolaj felnyitotta a szemét.

— Hány óra?

— Kész a tea!

Nyikolaj kinyujtózott. Ledobta a könnyű flanelltakarót és talpraugrott. Grebennyikov régi szokása szerint az ágyra pillantott: a lepedő síma volt, egyetlen ránc sem volt rajta. „Szóval, jól aludtunk!" — gondolta. (Az összegyűrt, a lábnál összecsavarodott lepedő ugyanis a nyugtalan álom jele.)

Szuhih lépett be.

— A legjobbkor! — fogadta Grebennyikov. Állítsd össze a brigádokat, Szuhih elvtárs: az emberek egy részét indítsd az erdőbe fáért, a többit pedig vezényeld a pékműhely, a fürdő és a konyha építéséhez. Itt van a kiutalás az élelmezési osztály számára. Megkapod, ami kell. Használjátok fel a már kitermelt faanyagot is. Ezeket az épületeket minél gyorsabban tető alá kell hozni.

— Nincs kit küldenem a tajgába, — jelentette ki Szuhih.

Bosszúsnak látszott.

— Hogy-hogy nincs kit? Végy el valakit a talajfelderítéstől, a tervezéstől. Az erdei brigád vezetőjéül Sztarcevet nevezem ki. Ismered?

— Az, aki tegnap érkezett?

— Az. A többinek te vagy a parancsnoka.

— Igenis.

Szuhih megfordult.

— Megállj! Úgy látom, felhúztad az orrod valamiért, mi? Talán nem tetszik, hogy megjött a valódi igazgató?

Szuhih elvörösödött.

— No, eredj. Mondd meg a garázsban, hogy készítsék elő a teherautókat.

4

Két hét múlva Grebennyikov és Johnson a határvidéki központba utazott. Zsurba ottmaradt az építkezésen, hogy tető alá hozza a lakóépületeket.

Grebennyikov legelőször is a „Rudmetallsztroj"-ba ment. Itt semmi sem változott...

— Emberekre és anyagra van szükségem. Mit tudnak adni? — szólt Grebennyikov már az ajtóból. Senkire sem nézett.

Gribov mérnök, az építkezési csoport vezetője, sietett a válasszal:

— Dehiszen, Pjotr Alexandrovics, hiszen ön is érti... végleges döntés még nem történt.. Valódi felderítést sem végeztek még...

— Hogy-hogy nem?

— Zajcev ezerkilencszázhuszonhetes felderítésének anyagában még egy munkás-továbbképzős sem hisz... Hogy nyolc Donyec-medencére való akad minálunk... Az ország leggazdagabb lelőhelyei! Mire alapítja ezt az állítást?

— Hát Ganysin vizsgálatai?

— Még nem értek véget és nem fogadták el.

— Kinek a hibájából?

— Nincsenek ráérő embereink, akik ilyesmivel foglalkozhatnának.

— És elfoglalt embereik vannak?

Gribov vállat vont.

— Szóval: megegyeztünk. Ember kell és anyag. Kérem, azonnal indítsa útnak. Munkám végeztével még benézek.

— Semmit sem ígérhetek.

Grebennyikov elment a határvidéki pártbizottságba.

— Nagyon jó, hogy még az ülés előtt jöttél, — mondta Cserepanov és megkönnyebbülten a torkát.

Grebennyikov ránézett a pártitkárra: Cserepanov szeme szúrós volt és figyelmes.

— Nos, mondd el, kérlek, mi akadályoz abban, hogy teljes iramban nekilendülj.

Grebennyikov nekifogott és kiteregette mindazt, ami a lelkét nyomta. A szakemberek ott gubbasztanak a népbiztosságokban és a határvidéki központban. A tervezést pocsékul csinálták. Nincs elegendő munkaerő, sem anyag, kevés a gép.

— Értelek. — Cserepanov fel-alá járkált hosszú íróasztala előtt. — Sehogy sem megy a munka. Moszkvában sok kellemetlen dolgot vágtak a fejemhez. — Megállt. — Véget kell vetnünk a kontármunkának. Torkig vagyunk vele! — Cserepanov köhintett. — Megígérték, hogy az itt csücsülő szakembereket átküldik hozzád, az építkezéshez. A helyszínen fognak tervezni, nem pedig ezer versztnyi távolságból! Megszokták a kényelmet. Továbbá: tegnap jóváhagytam egy tervezetet: a kolhozokban fogunk munkaerőt toborozni. Készülj fel a fogadásukra.

A dolgozószobában nehéz bőrbútorok voltak. A padlót puha szőnyeg borította. Oldalt, az üvegfal mellett asztal állt. Rajta

érc- és szénminták, különböző gépmodellek. Az asztal mindkét oldalán bőrtámlájú székek sorakoztak. Egy alacsony asztalkán négy telefonkészülék volt. Az egyiket közvetlen vonal kötötte össze a Kremllel.

— Ma végleg meghozzuk a döntést az építmények típusáról. A mi felderítő csoportjaink jelentéseit vesszük alapul, nem pedig a légbőlkapott adatokat. Holnap Moszkvába utazol, hogy jóváhagyasd, hogy úgy mondjam: a mi ellenjavaslatunkat. Már megírtam a jelentést a Legfőbb Népgazdasági Tanácsnak és a Központi Bizottságnak.

Cserepanov senkit sem engedett sokáig beszélni. Amúgy is A kolcsakistákkal vívott harcokban átlőtték a tüdejét.

Egy óra múlva kicsiny, barátságos teremben összegyűltek az oroszok és a külföldiek.

Cserepanov senkit sem engedett sokáig beszélni. Amúgy is elég idő veszett már kárba.

A vélemények hamarosan kialakultak.

— Az orosz viszonyok közt hátrányos a nagy kemencék építése. Közepes nagyságúakat kell építeni, — összegezte álláspontját Graves amerikai tanácsadó és kivillantotta túlságosan fehér műfogait.

A németek a pénzkérdést helyezték előtérbe: javaslatuk szerint ők olcsóbban építenék fel a gyárat, mint az amerikaiak.

— A mi gyártípusainkat a berendezés bonyolultsága jellemzi ugyan és ez természetesen magasképzettségű munkásokat kíván, nálunk olcsóbban azonban senki sem épít, — jelentette ki a német tanácsadó, egy savószemű, katonatiszt-kiállású ember. — Nulla egész nyolc tized tonna fémet tudunk termelni a gyárterület minden négyzetmétere után. Megvizsgáltam az önök adatait: a gyárterület nem nagy, noha köröskörül van elég hely. Az a gyártípus, amelyet én ajánlok, közelebb áll önökhöz. Az amerikaiaknál olcsó a szén, sok a természetes gáz, ezért nem használják fel kellőképpen az elillanó gázokat, — folytatta a német tanácsadó. — Önöknek is van elég szenük persze, de drága. Ezért áll közelebb önökhöz a mi technikai megoldásunk. Nálunk a kohógázt felhasználják a kokszolóban, a martinban és a hengerműben egyaránt.

— Rosszul ismeri a mi technikánkat, — jegyezte meg Graves és a német tanácsadó felé fordult.

Johnson is szólt néhány szót. Rendkívül tartózkodó volt. Graves egy olyan céget képviselt, amelyikkel Johnson cége már régóta versengett és ez a találkozás váratlanul érte.

— Nos, köszönöm! — mondta végül Cserepanov és felállt.

Az idegenek elköszöntek.

— Most fejtsd ki saját álláspontodat: milyen olvasztókat építsünk, — fordult Cserepanov Grebennyikovhoz, amikor magukra maradtak.

— Hatalmas nagyolvasztókat. Az én elgondolásom a következő — és Grebenyikov elmondta mindazt, amit megbeszélt a Zsurbával és Johnsonnal való tárgyalás másnapján, amikor kimentek a munkahelyre.

Elhatározták: nagyszabású építkezés mellett döntenek, a kohógáz teljesebb és gazdaságosabb kihasználásával.

Csengett a telefon. Cserepanov fölvette a kagylót.

— Igen. Elkészítették? A talajrétegek és az ásványok térképét küldjék fel hozzám. A magasságmérési adatok is föl legyenek tüntetve rajta. Azt mondja: hozzáfogtak. Én viszont azt mondom: haladéktalanul be kell fejezni!

A hallgató éles zajjal esett vissza a villára.

— A „Rudmetallsztroj" keveri a dolgokat. Micsoda társaság!... Dehát nem sok időt jósolok én neki... A helyszínen kell tervezni. Szóval: készülj a moszkvai útra.

— Táviratot szeretnék küldeni az építkezéshez, ide akarom hívatni Zsurbát. Enélkül nem mehetek Moszkvába.

— Nyomban elintézzük.

Cserepanov csengetett.

— Jó, hogy eszembe jut: nézd meg az állomások hálózatát. Itt fogunk embereket toborozni az építkezéshez — és Cserepanov átnyujtott egy karikákkal telerajzolt térképet.

— Kitűnő! — kiáltott föl Grebennyikov.

Négy óra tájban Grebennyikov megint a „Rudmetallsztroj" felé vette útját. Gribov előzékenyen közölte, hogy az esti vonattal mérnökökből, technikusokból és szakmunkásokból álló csoport utazik az építkezés színhelyére. Most rakják be a felszerelést a segédműhelyek, a lakótelepek és a földalatti üzemek számára. A tanácskozás után már egészen más szelek fújdogáltak.

— Ismerkedjenek meg: Rolikov kohómérnök. Ő is odamegy önökhöz a brigáddal együtt.

Alacsony, feketehajú, igen mozgékony, de izmos ember állt Grebennyikov előtt. Olyan volt, mint valami bogár, amely éppen el akar repülni. Grebennyikov kezet nyújtott.

— Hozzám készül?

— Önhöz, Grebennyikov elvtárs.

— Hol dolgozott eddig?

— Uralban.

— Nos, jól van. A munkahelyen majd összeismerkedünk közelebbről is. Siettesse az alapárokásás munkálatait. Készítsen elő mindent a betonozáshoz.

Zsurba érkezéséig jó tizenkét óra volt még hátra. Így hát Grebennyikov elhatározta, hogy „kutatóútra indul", megpróbálkozik valamennyi ismerősénél. A végrehajtó bizottság gazdasági osztályán tizenháromvonalas, gazdátlan telefonközpontra bukkant. Egyik másik intézménynél kikunyerált egy dinamót, egy raktárban telefonkészülékeket, huzalokat, villanylámpákat talált. A malomkombinátban sikerült kölcsönkapnia egy Diesel-motort.

Reggel, a vasútállomáson, kotrógépekkel megrakott kocsikra bukkant a holtvágányon. Az állomásfőnökhöz fordult. Kiderült: senki sem jelentkezett a szállítmányért.

Grebennyikov elintézte, hogy továbbítsák a szállítmányt az építkezés állomására: Tajga Dalnyaja kitérőre. Ugyanide irányított még két tolatómozdonyt is. Kérésére a csomagfeladási osztály egyik tisztviselője rámázolta a mozdonyokra a rendeltetési helyet: *„Tajgasztroj"*.* Ez volt az első vasúti szállítmány az építkezés számára.

Miután így elintézett mindent, Grebennyikov egy pillantást vetett a teherpályaudvar perronja fölé erősített nagy, kerek órára, majd elindult Nyikolaj elé.

— Mi történt? — ez volt Nyikolaj első kérdése Grebennyikovhoz, amikor a perronon találkoztak.

— Utazom!

— Megint?

— Ne izgulj: ez alkalommal csak rövid időre. Moszkvába Johnsonnal együtt.

Grebennyikov beszámolt az értekezletről.

— Nézd, hogy buzgólkodtam, egész vagyont szereztem: telefont, meg más egyebet. No, vedd át a listát meg a címeket.

* Tajgasztroj: tajgai építkezés.

Nyikolaj elolvasta és felragyogott:

— Hurrá!... És hogy oldódott meg a munkaerőtoborzás kérdése?

— A hálózatot jóváhagyták. Toborzókat indítunk a városokba és falvakba. Szerződéseket kötünk a kolhozokkal. Este mérnökökből, technikusokból és munkásokból álló brigád indul hozzád. Telefonálj, hogy Szuhih fogadja és helyezze el őket.

— Jó, hogy éppen ma fejezünk be két új barakkot.

— Rendben van. Vedd át, ami a listán áll és még ma indulj hazafelé.

Zsurba a kijárat felé indult.

— Megállj!

— Mi az? — kiáltott Nyikolaj. Kissé meglassította lépteit, de nem állt meg.

— Eredj be egy borbélyhoz! Rád fér egy kis birkanyírás! Valóságos madárijesztő vagy!

Nyikolaj legyintett.

Délután három órára Zsurba végzett minden dolgával. Tajga Dalnyajába csak két és fél óra múlva indult vonat.

„Igazán beretváltassam meg magam?" — gondolta és megállt egy borbélyműhely ajtajában, ahonnan erős kölniszag csapta meg orrát. A borbélyüzlet mellett azonban mozi volt és Nyikolaj a filmszínház hűs előcsarnoka felé sietett.

Szerette az ilyen ötletszerű, nappali mozilátogatást: ezeknek az előadásoknak a közönsége olyan elfoglalt emberekből tevődött össze, akik máskor nem értek rá.

Az előcsarnokban, valami dobogón, egy hegedűs románcokat cincogott bágyadt zongorakísérettel; dominózgattak, régi folyóiratokat nézegették az emberek. De alig merültek bele az olvasásba vagy a játékba, megszólalt a csengő. A személyzet kinyitotta az ajtókat. Valószínűleg senki sem fejezte be sem a sakk-, sem a dominójátszmáját.

A közönség felcsigázott hangulatban tódult be a terembe. Itt mindjárt kényelmesebben érezték magukat. A terem kellemesen hűvös volt, fakón világítottak a lámpák A nappali előadásokon rendszerint nem voltak számozott jegyek, mindenki oda ült, ahová akart.

— Kérek egy jó helyet, egyet, igen... — mondta Nyikolaj, aki késve érkezett. Bedugta a fejét a pénztár ablakán és nyujtotta a pénzt.

Miután megkapta a jegyet, Nyikolaj a büffébe ment. Majd belépett a sötét terembe. Az ajtó nyomban bezárult mögötte. Valaki pisszegett a későnjövőre: „Ne világítson be!"

Zsurba az orra hegyéig sem látott a sötétben, csak ment találomra, maga elé nyujtotta kezét a süteménnyel. A mozi tele volt. Nyikolaj jobbra-balra fordult, mulatott a helyzetén.

— Mit kószál! — mordult rá egy basszushang.

— Üljön le! — pisszegték oldalt.

Valaki megfogta a karját. Zsurba bepréselte magát egy szűk széksorba, átfurakodott egy puha térd előtt és leült egy szabad helyre. Csak most jutott hozzá, hogy nekilásson az evésnek.

Nemsokára azt érezte, hogy egy kéz tapogatózik a szék karfáján, majd idegen meleget érzett a kezén. Nem tudta, mire vélje. Pergett a híradó: a szolikamszki káliumtelepek után a női sportolók május-elsejei díszfelvonulása következett — a híradót szerette Zsurba a legjobban —, majd kezdődött a film.

Zsurba elfogadta a sors kihívását. A kéz nem férfi keze volt. Szerette volna jobban szemügyre venni szomszédnőjét, a vetítőfülke parányi résén kiáradó fénysugarak fehéres kévéjében, azonban semmit sem látott, kivéve az ismeretlen orrocskáját.

Zsurba a helyére igazította az idegen kezet, odahajolt és azt mondta:

— Tessék!

A szomszédnő ásított.

Az előadást többé nem zavarta meg semmi. Véget ért a film. A felcsapódó ülések valóságos puskaropogást csaptak a teremben. Az utcán vakítóan tűzött a nap, Zsurbának azonban nem került különösebb megerőltetésébe, hogy szemügyre vegye szomszédnőjét.

„Micsoda tréfa ez?"

— Nos, ha már enélkül nem megy, hát ismerkedjünk meg annak rendje, módja szerint, — kezdte Zsurba. — Néhány perc múlva elutazom. Kikísér a pályaudvarra? A vonat indulásáig, remélem, találunk mondanivalót egymásnak!

A lány elnevette magát.

— Ördög tudja, mit gondol maga most rólam!

A kicsiny, zöld sapka kifogástalanul simult a fejére, a sapka tulajdonosa nem lehetett több huszonhatnál.

A lány megállt, hamiskásan hunyorított és így szólt:

— Nem ismer meg? Én a sötétben is felismertem magát!

Zsurba csodálkozva nézett a lány arcába.

— Hát el lehet felejteni egy ilyen szakállt?

Nyikolaj már gyönyörködött a lányban: tetszett neki csengő nevetése.

— Ugyan, mit ugrat engem?

— Dehogy. Hiszen maga istentudja mit gondolhat most rólam! — ismételte a lány. — Hiszen szomszédok vagyunk!

— Szomszédok?

— Én vagyok mister Johnson új tolmácsa!

— Nahát!

Zsurba tágranyitott szemmel nézte a lányt. Nem szívlelte a tolmácsokat és óvakodott tőlük.

— Maga váltotta fel azt a vén csoroszlyát?

— Én. Ismerkedjünk össze: Lena Seremetyeva a nevem. A gyekabrista dédunokája vagyok!

Zsurba ismét figyelmes pillantást vetett a lányra. „Vajjon miféle szerzet?" — gondolta.

— Ha kedve van hozzá, utazzunk együtt! — ajánlotta.

— Szívesen megtenném. Dehát... nekem Moszkvába kell utaznom mister Johnsonnal. A tolmács követi gazdáját, mint az árnyék...

Harmadik fejezet

1

Dnyepropetrovszk három dombon fekszik. A dombok tisztán rajzolódnak a kék égre, ha az ember a Dnyeperen átvivő vasúti hídról nézi, amely Amur külvárost köti össze a várossal.

Dnyepropetrovszk a főiskolák és a fém, a kertek és parkok városa. A tavasz későn köszönt be Dnyepropetrovszkba. Április hideg, az igazi tavasz május közepén kezdődik. Május végén, június elején bontakozik ki teljes pompájában, amikor a várost megüli a virágzó akác és a vadolajbogyó nehéz illata. Tavasszal gyönyörű Dnyepropetrovszk!

Júliusban kezdődik a tikkasztó hőség, amelyet még a zúgók felé hömpölygő Dnyeper hűs habjai sem enyhítenek.

Ezerkilencszázharmincban korán köszöntött be a tavasz Dnyepropetrovszkba. Striker professzor laboratóriumában megrekedt a meleg, fülledt levegő, még a főiskola folyosójáról beáramló hűvösség sem tudta enyhíteni. A diákok felgyűrt ujjú, kigombolt ingben jártak; csiklandó verejték-patakocskák csordogáltak le hátukra. A záró konferenciák folytak — a szigorlatokat nevezték így — és a kohászati főiskolai hallgatói naphosszat bent dolgoztak a laboratóriumokban, a rekkenő hőségben, a poros levegőben.

Genrih Karlovics Striker professzor laboratóriumának ablakánál ült és kinézett az utcára.

Húsz esztendővel ezelőtt kezdte tanári pályáját. A laboratórium málladozó falait elborították a grafikonok. A szélein kikopott, repedezett, fekete viaszosvászonnal bevont, széles karosszék, mint mindig, ott állt az alagsorban levő helyiség ablaka mellett.

Félórával korábban érkezett, leült az ablakhoz és kinézett a járdára. A megfakult fű fáradtan hervadozott az ablakpárkányra erősített ládikóban. A ferdén vágott ablakon át beszűrődtek az utca tompa zajai. A professzor fényesre vasalt nyersselyemkabátot viselt. Hóna alatt kék izadtságfolt sötétlett.

A diákok tíz óra tájban gyülekeztek. A professzor felment a katedrára és szarvasbőrrel gondosan megtörölte aranykeretes csíptetőjét. Mozdulatai kimértek voltak. Majd maga elé nézett fakó, szigorú szemével és jól kifésült, hullámos gyapjúhoz hasonlító szakállát simogatta.

A laboratóriumban semmi sem változott. Öreg karosszéke, amelyet áthoztak a bányászati főiskola különválásakor, a csempés laboratóriumi asztal, rajta a jó tíz esztendeje használhatatlan csapok, a diagrammák, a grafikonok — minden olyan volt, mint régen.

A professzor eligazította csíptetőjét orra fehér nyergén, amelynek oldalán lila nyomott hagyott a csíptető, és olyan fáradtan ereszkedett le karosszékébe, mintha a nap már a vége felé közeledett volna. Előadásait rendszerint a laboratóriumban tartotta és ugyanitt vizsgáztatott is, mert az előadótermet nem szerette.

— Kezdhetjük? Vagy még nincsenek mind együtt?

A diákok soraiban feszült csend honol. Zizegnek a jegyzetek lapjai, most utoljára.

— Kohanyec!

Karcsú, pirosarcú lány megy a katedra felé. Nyílt homloka fehér, szeme nyugodt. Nyakát törölgeti zsebkendőjével. A professzor arrébb tolja a karosszéket. A szék lába beleakad a padló résébe. Striker előrehajol, arca kipirul, halántékán a kék erecskék kiütköznek. Nágya társaira néz: mindnyájan izgatottak. Mitya Sah beletúr izzadt üstökébe. Tekintete találkozik Nágyáéval és zavart mosolyra húzza a száját.

— Miben különbözik az oolittartalmú barnavasérc a chamoisite-tól?

A kérdés csapdát rejt. Nágya mulat rajta.

A laboratóriumban, mintegy varázsütésre, megzizzennek a jegyzetlapok. Borisz Voloscsuk és Mitya Sah az utolsó asztalnál ül. Röpdösnek a jegyzetek lapjai, csapkodnak, akár a szárnyak.

— Hol a fenében van ez az átkozott chamoisit? És mikor beszélt erről? — súgja Mitya, miután már kétszer átlapozta jegyzeteit.

Borisz odanyomja kezébe csinos füzetét.

— Itt van, nézd csak!

Mitya tágranyitja kissé dülledt, világos szemét.

— Professzor, a chamoisit ásvány, a vasérc pedig kőzet, — magyarázza Nágya Kohanyec és fölveszi a krétát Néhány másodpercig feszült csend van. Majd Nagyezsda a tábla felé fordul és felír egy hosszú-hosszú képletet, amelyet inkább csak ifjonti kérkedésből vág be a diák, mintsem szükségből. Kopog a kréta, porzik, fehér lesz tőle a lány ujja, rövid szatén szoknyájának alja. Kohanyec magyaráz.

— Úgy... úgy ..

A professzor oroszul beszél, Kohanyec pedig ukránul. A lány megtörli arcát; homlokán fehér csíkot hagy a krétapor

— Mondja el a nagyolvasztó alsó részének termokémiai jellemzését!

A professzor paprikás kedvében van. Mind az öt ujjával feltámasztja szakállát. Előtűnik a nyaka: bíborvörös és redős, akár a pulykáé.

Nagyezsda megerőlteti az emlékezőtehetségét, homlokán apró verejtékcseppek gyöngyöznek. Olyan pontossággal adja elő a bonyolult termokémiai jellemzést, hogy a professzor is elcsodálkozik rajta. Pillantása azonban zavarbahozza a lányt. Kohanyec lenéz a lábára — nincs rajta harisnya, kurta szoknyájának alja pedig krétaporos. Le akarja tisztogatni, de tenyerével csak még jobban bepiszkolja a térdét. Haragszik önmagára, a zord professzorra — fölveti a fejét, kihívóan belenéz Striker arcába és így felel:

— A vasnak szénmonoxid általi és közvetlen redukciója összesítve így írható fel. — És megint koppan a kréta és a reakció képlete végigfut a táblán.

Striker ámul. Ennek a diáklánynak ráadásul a hangja is kellemes. Meg aztán .. milyen helyes, kis anyajegy van az ajka fölött...

Hogy ott tartsa még a lányt — noha már világosan megítélhette tudásának fokát — a professzor így szól:

— Mondja el, mit tud az Ural kincseiről?

A kérdésnek nincs közvetlen kapcsolata a vizsga anyagával, Striker azonban szívesen „ruccant ki" az ő tudományával szomszédos területekre.

Kohanyec megnevezi a legismertebb vas- és rézlelőhelyeket, részletesen beszámol a világ sókészleteiről, a paláról, a kobaltról, a kadmiumról, a vanádiumról — se vége, se hossza a felsorolásnak! Ezt különben minden munkás-továbbképzős tudja, A professzor azonban hallgat.

Végre leveszi csiptetőjét.

— Nos, elég. Elég volt. Jól van.

Föltiszteli csiptetőjét és közömbös pillantással átfutja a névsort.

— Voloscsuk kolléga!

A szélesvállú, napbarnította Borisz Voloscsuk lép Nágya helyébe a táblához. Trikót visel, amelynek olyan a szövése, akár a nádszék fonata. A professzor zavaros tekintete elkíséri a lányt, amíg Nágya le nem ül, azután beírja a „kitűnőt" kék vászonkötésű, kopott noteszába.

2

Striker professzor felesége, Anna Petrovna, rendszerint otthon töltötte a számára legnyugtalanabb évszakot — az őszt.

A professzor új házának széles ablaka előtt nyárfák hullatták levelüket. Sápadt fény töltötte be a lakást; mindenütt mélységes szomorúság áradt. A zongora új, csillogó fekete fedele visszatükrözte Anna Petrovna arcát: az asszony merőn nézte a fényezett falapot. Akárcsak a tükör, könyörtelenül elárulta azt, amit az asszony el szeretett volna titkolni.

Az élet bizony máskép, egészen máskép alakult, mint ahogyan lánykorában ábrándozott róla és most sajnálta önmagát. Arca még megőrizte szépségét és csak igen figyelmes szemlélő vehette észre az idő nyomait rajta Arcának színe, ajkának rajza, nyílt homloka, szeme sarkában a finom ráncok — mindez a harmincadik őszről beszélt. Esténkint a rádiót hallgatta, külföldi állomásokat. A zene azonban felzaklatta; levette a hallgatót, amely fájón nyomta halántékát. Keserű érzés volt, hogy fiatalsága elröppent, visszahozhatatlanul elmúlt.

Az utcán villamos csilingelt — a megálló éppen a bányászati főiskola előtt volt. Anna Petrovna fel-alá járkált a szobában, majd félrehúzta a tüllfüggönyt és kinézett a térre. Nézte a lámpafényt, a történelmi múzeumot.

A szemközti, sokemeletes nagy házban a kohászati és a bányászati főiskola hallgatói laktak. Reggel és lefekvés előtt a fiatalság egy szál nadrágban tornázott. Nappal lányok jöttek a fiatalemberekhez, a diákok letelepedtek az asztal mellé és órákon át el sem mozdultak a könyvek, a rajztáblák mellől. Anna Petrovna olykor elővette a látcsövet és sorjában benézett mindegyik ablakon. És utána mindig ugyanazt mondogatta magának: „Övék az élet. Övék a fiatalság. Övék minden! Nekem pedig semmim sincs..." Nem tudta megbocsátani magának azt a lépést, amelyet ezerkilencszázhúszban tett. Egészen váratlanul történt. Az első évfolyam hallgatója volt akkor. Felkeltette a tudós professzor figyelmét. A professzor a kettejük közt lévő nagy korkülönbség ellenére megszerette és feleségül kérte. Anna beleegyezett. Arról ábrándozott, hogy tanulni fog, együtt dolgozik majd férjével és éli azt a nem mindennapi életet, amely az igazi tudósok, felfedezők osztályrésze. Striker kora nem volt fontos számára. A férfi szerette és Anna azt hitte, ő is szereti.

Igen hamar belátta azonban, hogy tévedett.

Striker más volt, mint amilyennek hitte.

Életunt, sivár lelkű, önző ember volt, ellenségesen viselkedett mindennel szemben, ami új.

Féltékenyen szerette feleségét, noha az asszonyosok tekintetben talány maradt számára. Különösképp nevetségesnek tartotta, hogy Anna kohómérnök akart lenni.

— Kohásznő — ez ugyanolyan, mintha én felcsapnék fehérvarrónőnek!... — gúnyolódott.

Valósággal tombolt a haragtól, mert felesége a fiatalság közt forgott és vidám volt, mert örült az életnek és mert kedvelték társai.

Agyongyötörte gyanakvásával, szemrehányásaival, féltékenységével. Végül elérte, hogy Anna otthagyta a főiskolát és létlen, unatkozó hölgy lett belőle. „Szép csecsebecse a házban..."

„Nem baj — örökké nem tarthat így, — gondolta Anna Petrovna és ökölbe szoritotta kezét. — Nem tarthat így!.."

Egyszer észrevett egy fiatalembert az ablakban, aki felkeltette figyelmét. Mitya Sah volt. A fiatalember is észrevette az

asszonyt. Attól fogva majdnem mindennap látták egymást, ugyanazon időben, sőt messziről mosolyogtak is egymásra. Amikor pedig úgy esett, hogy valamelyikük nem lehetett az ablaknál a szokott időben, ez nyugtalanította őket, sőt igyekeztek magyarázatot adni a másiknak — már amennyire ez az utcán keresztül, jelbeszéddel lehetséges volt. Különben egyikük sem tette meg az első lépést a megismerkedéshez, noha mindketten kívánták. Kishíján egy éve volt már, hogy naponta látták egymást az ablakban.

— Meghívást kaptam Moszkvába, az értekezletre! — közölte Genrih Karlovics, amikor az előadás szünetében átment feleségéhez. — Nem tartanál velem?

Striker izgatott hangulatban volt és nem tudta palástolni érzelmeit: a meghívó a Legfőbb Népgazdasági Tanács értekezletére szólt — hát ez mégis csak nagy szó!

1930 novemberének közepén történt, miután Grigorij Konsztantyinovics Ordzsonikidzét nevezték ki a Legfőbb Népgazdasági Tanács elnökévé.

— Moszkvába?

Anna Petrovna ásított.

— Nekem mindegy. Ahogy akarod!

A férfi mintha csak ezt várta volna.

— Anna! Beszélni akarok veled végre, komolyan.

— Hagyd ezt a hangot. Karenyint utánozod.

— Sajnos, csak önmagamat...

Striker fel-alá járkált a szobában, feldúltan, vérbenforgó szemmel. Ijesztő volt.

— Így nem mehet tovább. Hallod? Nem mehet tovább! Odaadtam neked a lelkemet... a becsvágyamat... a büszkeségemet! De mindennek van határa!

— Mit akarsz tőlem? — kérdezte Anna Petrovna. Igyekezett nyugalmat erőltetni magára, de látszott, hogy minden idegszála remeg.

A férfi is iparkodott nyugodtan előadni mondanivalóját.

— Belátom, unod ezt az életet mellettem. Nehéz dolog olyasvalakivel élni, akit az ember nem szeret. Megértek mindent. De hol vannak úgynevezett eszményi családok? Te az ifjúsághoz

vonzódol. De kérdem: mi köze a fiatalságnak tehozzád? A mai fiatalságnak! És mi közöd neked őhozzájuk!

— Mennyi gyűlölet van benned az emberek iránt! Azt akarod, hogy hajbókoljanak előtted, a barátságodat, kegyedet keressék. De ők megvannak nélküled. Nem kellesz nekik: gonosz vagy, öreg, maradi, idegen... Mennyire sajnálom, hogy nem értek semmihez... Te tettél ilyenné,... hogy megkösd a kezemet. De ennek vége: elmegyek akár napszámosnak is, elmegyek gyárba, majd beletanulok. Nem bírom ezt az életet... Nem bírom tovább magával...

— Hallgass!

Olyan bősz haraggal pillantott Annára, hogy az asszonynak torkára forrt a szó.

Anna Petrovna gyors léptekkel szobájába sietett, becsapta az ajtót, beakasztotta a kampót. A férfi öklével verte az ajtót, noha tudta, hogy helytelenül és nevetségesen viselkedik. Bántó, sértő szavak fojtogatták torkát; gyötrelmes erőfeszítésébe került, hogy ki ne zúdítsa őket itt, e süket ajtó előtt.

Átment dolgozószobájába, cipője kopogása visszhangzott az egész lakásban. Odabent ledőlt a díványra.

„Hát így vagyunk... Egy percnyi örömöm sincs... sem odahaza, sem a főiskolán. Sehol. Csak üresség. Sivárság. Kietlen magány..."

Megtömte hosszú, meggyfaszárú pipáját. Szívta a pipát és tekintete az íróasztal lábára meredt.

Csend volt. Csak a falban futó vízcsövek sírtak föl olykor. Meg a villanyóra ketyegett feltartóztathatatlanul.

...Most ment el Anna Petrovna. Hallotta, amint kinyílt az asszony szobájának ajtaja, elképzelte: most veszi fel fehér, gyapjú kabátját. De nem mozdult. Méltóságán alulinak tartotta, hogy kérdőre vonja: hová megy, kihez — noha szívét marta a féltékenység.

Hogy elterelje figyelmét, küszöbön álló moszkvai útjára gondolt, meg arra, kikkel fog találkozni. „Nemcsak családi ügyek vannak, hanem természetesen társadalmiak is. Csak a nyárspolgárnak mindegy, hol él, hogyan él, kinek szolgál, ki irányítja a társadalmat, milyen ennek a társadalomnak a szerkezete. Nekem azonban egyáltalán nem mindegy. Egyáltalán nem! Most azonban mindennek semmi jelentősége sincs. Semmi, de semmi. Hiszen lehetetlen, hogy az ember semmiről se gondol-

kozzék és heverjen a díványon. De bármiről gondolkozom is — minden rossz. Csupa seb. A család. A társadalom. A tudományos munka. A főiskola! Kölykök! Hogy merészelnek ilyesmit! Mire vetemednek! Bejelentik a kari értekezleten, hogy bennem, az öreg professzorban nem lehet bízni, hogy vaskalapos vagyok, elmaradtam az élettől, süket vagyok az új iránt! Micsoda pimaszság!"

Striker felkelt. Izgatott volt, szemöldökét összevonta, arcát pirosra festette a feltoluló vér. Eszébe jutott az a jelenet, amikor mindezt felháborodva elmondta feleségének.

— Persze, hogy vaskalapos vagy, — fogta a diákok pártját Anna Petrovna. — Süket vagy az új iránt. Azt sem tudod, hogyan is fest manapság a gyár. Azt hiszed, még mindig John Hughes az úr . . .

— Nagyon kérlek . . .

— Te nem szereted az igazságot . . .

— Hát értesz te ehhez, Anna! Mégegyszer kérlek: ne avatkozzál a más dolgába.

— Én jól tudom, hogy most minden más, mint azelőtt. Értsd meg hát te is. Más most a gyár és más a főiskola is. És neked is másképpen kell tanítanod a diákokat, az új szerint.

A férfi széles, zömök válla megrándult. Ujjaival arcára borította dús szakállát, elfödte vele száját, szemét, fülét. Valamikor, szerelmük első idejében, annyit jelentett ez, hogy nem akar sem beszélni, sem látni, sem hallani.

„Ellenség van a házamban . . . Ellenség, a szó szoros értelmében. Hozzám tartozik, mégis idegen. Hát nem szörnyű ez? Nincs kivel megosztanom sem bánatomat, sem örömömet. De mit tegyek? Mit tegyek, hogy ezentúl másképp legyen?"

Az ebédlőben az ingaóra háborítatlan nyugalommal, ütemesen mérte az időt. Minden negyedórában ütött. Dallamos, zengő volt a hangja. Mintha mézcseppek hullottak volna réztálka fenekére. Az idő azonban megállt, noha az óra járt. Bárcsak megbontotta volna valaki a csendet. Ha emberi hangot hallhatna . . .

Átment az ebédlőbe, lassú léptekkel végigment a folyosón, elhaladt a háztartási alkalmazott szobája mellett. Itt is csend volt. „Hát mindenki itthagyott engem? Mit jelent ez tulajdonképpen?"

— Polja! Polja! — kiáltotta bőszülten.

Az asszony beszaladt. Striker elszégyelte magát ordításáért.

— Poljuska... maga az? Úgy rémlett... nahát .. — Kereste a szavakat, mit mondjon. — Azt akarom mondani.. kedves Polja... hozzon be kérem egy pohár teát... a dolgozószobámba.

A tea ott hül az asztalon. A lámpa ég. Szelíd, kék fénye van. Síri csend...

Striker ismét lefeküdt a díványra, bekapcsolta a másik körtét is. Az éjjeliszekrényről levette a „Stahl und Eisen" című folyóiratot. De alig értette. „Milyen ostobán van megírva!" — Minduntalan vissza kellett térnie az elolvasottakhoz. — Pokolba az acéllal meg a vassal! Kit érdekel ez? Az idegeim... De hány óra is lehet? — Órájára pillantott: tíz. És az ebédlőben nyomban megszólalt a falióra. Striker megszámolta az ütéseket: tíz. Azután elütötte az óra a negyedtizenegyet. A féltizenegyet. A háromnegyedtizenegyet. — Mire jó, hogy minden negyedórában üt? Kinek kell ez? Micsoda tökfilkó szerkesztette ezt az órát? Tizenegy! Éjjel tizenegy... Hát igen... A családi boldogság... Csatangol most valakivel... Én meg csücsüljek idehaza... Őrizzem a csendet. Negyedtizenkettő... — Megszólal a csengő. Akár a tűszúrás... — Megjött! — Striker felugrott. — Az az átkozott szívem... Itt van a torkomban és veszettül kalapál... Elszorul a lélekzetem... Kölyök vagyok! Tacskó... Nem szabad... Nyugodj már meg, az isten szerelmére... Nyughass... — Visszakényszerítette magát a díványra. — Ó, istenem! — Polja ajtót nyit. Lépések... Szíve úgy emelkedik és süllyed, mint a dióhéj a tenger habjain. Ruhazizegés. — Jön... Ezek az ő lépései. Közelebb, egyre közelebb... dolgozószobám felé... — Minden összeszorul benne és a torkát fojtogatja...

Nem... elmegy...

Kialszik a fény... kihúny a lélek... Hallani, amint bezárul az asszony ajtaja. A kampó belecsúszik a hurokba. Minden mozdulatot hallani, még a lélekzését is. „Hát vége..."

A férfi felkel.

Mitévő legyen?

Előveszi pipáját, a nikotintól azonban kóválygog a feje. Emelyeg. Fel-alá járkál dolgozószobájában. Eltelik öt perc. Eltelik tíz. Elveszíti időérzékét. Úgy rémlik, már tíz esztendeje járkál így, pihenő nélkül.

A fáradságtól megroggyan a lába. Leereszkedik a díványra és így ül, kezével térdére nehezedve Kényelmetlen. De így mégis jobb. Az óra megint üt — elüt minden negyedet. Félegy van. Most már úgy rémlik, hogy nem mézcseppek, hanem vércseppek hullanak... Az ő vérének cseppjei, a padlóra... „Bár mielőbb elfolyna mind."

...Virrad. Az elgyötört ember belenéz a tükörbe. Szeme alatt zacskók duzzadnak. Szakálas arca öreg, gonosz. Hát persze: hősiesség kell ahhoz, hogy valaki ilyent szeressen! De ki képes hőstettre? Szemhéja összetapadt. Az olvasástól Az orvosok már rég megtiltották. hogy ágyban olvasson. Kiveszi az asztalfiókból a kézi gyógyszertárt, megtalálja a bórsavat. Beleszór vagy félkanálnyi kristályt a mérőedénybe, feloldja vízben. Majd odahúzza a tálkát és gondosan megmossa szemét a két ujja közt tartott vattacsomóval. Mégegyszer belenéz a tükörbe. Piros vonalkák erezik szeme fehérjét. Fáj. Leereszti az ablakredőnyt. Sötétben jobb. De milyen undok dolog lehúzott redőny mögött üldögélni nappal! Akár a börtönben...

„Börtönben?"

Hideg fut végig a hátán.

Átmegy az ebédlőbe és halkan bekopogtat feleségéhez. Csend.

— Anna...

Csend.

— Anna...

Büszkeség, önérzet — mit számít mindez, amikor szeret valakit az ember?...

— Anyutocska!

Nyikorognak a matrac rúgói. Tehát felkelt. Lépte nem hallatszik, de a férfinak úgy rémlik, mintha hallaná. Az ő lépései... A kampó nagynehezen kiszabadul a hurokból Kinyilik az ajtó Anna Petrovna ott áll a küszöbön. Rózsás az álomtól. Pizsama van rajta. „Milyen hatalmas erő a fiatalság... a szépség... Mekkora erő..." — villan át Striker agyán.

Egycsapásra eltűnik haragja, gyűlölete. A legkisebb biztatás, egyetlen mozdulat, pillantás elegendő lenne...

— Mit akarsz? — kérdi Anna Petrovna tompa hangon. Szeme egészen hideg.

— Add a kezed! Bocsáss meg... Béküljünk ki... Így nem lehet tovább...

Striker kezét nyujtja, de az asszony nem fogadja el. A férfi keze a levegőben marad... Megszégyenülten vár...

— Anna...

Az asszony hallgat.

— Tudom, közömbös vagyok számodra. Nem szeretsz. De a férjed vagyok... Hiszen vannak bizonyos kötelességek a lelkiismeret iránt... az emberek iránt... Mit tegyek, hogy visszajöjj hozzám? Mondd, mit kívánsz? Mit akarsz?

Az asszony hallgat.

— Rosszul érzem magam... Fáj a szemem. Fáj az agyam... És nincs, aki egy pohár hideg vizet adjon... Istenem... Miért? Bár mielőbb vége lenne az egésznek... Megszabadítanálak téged és magamat is... Beszélj hát... Csak egy szót mondj... Szeretlek... akár az első napokban... Még annál is jobban...

Anna Petrovna türelmetlenül felvonja vállát. Az undor kifejezése jelenik meg arcán. Akkor a férfit elönti a sérelem hulláma.

— Te... te... hálátlan! Csinálj, amit akarsz! Eredj a gyárba! Mosónőnek! Szeretőnek! Vigyen el az ördög, mind ahányan vagytok!

Kiabál, fulladozik és érzi, hogy ez csak a kezdet. A folyosóról azonban kilép Polja. A férfi megfordul. És mert az alkalmazott esetleg meghallhatja, kénytelen tűrtőztetni magát, noha már a nyelve hegyén vannak a durva, trágár szavak. Újult erővel ront rá a harag.

Hihetetlen akaraterővel visszarántja magát a szakadék széléről. Mondania kell valamit. Polja miatt. Mások miatt. És megszólal rekedt, elcsukló hangon, minden egyes szót átszűr fogai közt:

— Viszontlátásra, Anyutocska! Szóval, rendelek két jegyet Moszkvába. Csomagolj az útra. Buncsuzsnijéknál szállunk meg.

3

Fjodor Fjodorovics Buncsuzsnij professzor, Striker földije és régi iskolatársa az utóbbi két-három esztendőben betegeskedett, noha kevesen tudták. Különös betegség volt ez, makacs, csökönyös emberek betegsége, akiket sok kudarc ért.

Látszatra minden maradt a régiben: hét órakor kelt, tízkor munkába ment, hatkor hazajött.

Almatlanság gyötörte, csak felesége kérlelésére tudott magába erőltetni néhány falatot, minden apróság miatt felfortyant.

Amikor kiment a lépcsőházba, fekete árnyak vetődtek lába alá, feltárult a kongó üresség. Görcsösen belefogódzott a korlátba, hogy le ne rogyjon a kőlépcsőkre.

A hajlotthátú, közepes termetű férfi kurtára nyírt, őszes sörtehaját fölfelé fésülve viselte. Ötvenöt événél jóval öregebbnek látszott.

Legjobb barátja Marja Tyimofejevna volt, a felesége. De még ő sem tudott közelférkőzni hozzá azokban az években: Buncsuzsnij egészen magába zárkózott és úgy látszott, teljesen érzéketlen mindennel szemben.

Dolgozószobájában éjjelente sokáig égett a lámpa. Ajtaja zárva volt. Marja Tyimofejevna hallotta férje lépéseit, halkan bekopogott hozzá, Fjodor Fjodorovics azonban vagy nem hallotta meg, vagy pedig nem akarta beengedni feleségét.

Reggel régimódi autó várta a kapu előtt. Az út húsz percig tartott. A csillámüvegből készült, sárga ablakocskákon túl tovasuhantak a nedves házak. Az eső tompán kopogott a kifeszített ponyvatetőn, cuppogva fröcsköltek a sár a gumiabroncsok alól. Buncsuzsnij előrecsúszott a párnázott ülésen, a vezető felé és engedelmesen átadta magát a himbáló rázásnak.

Az intézet kapuja előtt Fjodor Fjodorovics legcsekélyebb sajnálkozás, de egyben a legkisebb sietség nélkül megvált a puha, párnázott üléstől. Megdörzsölte terdét, amelyet kissé megszorongatott a vezetői ülés háta, majd elindult fölfelé, a szobájába. Széles lépcső vezetett az emeletre, amelyet kettéosztott a hosszú folyosó. Buncsuzsnij lassan ment fölfelé, noha egyáltalán nem fulladt ki a lépcsőjárásban.

A vegytani laboratórium tudományos munkatársainak hangja ütötte meg fülét. A fiatalok szavából az első mámor felfokozott izgalma csendült ki, amely elkapja az embert annak a nagyszerű valaminek ízlelésekor, amit így hívnak: kutatómunka.

— A kohászat: a magas hőfokok kémiája. Az adagoláson múlik minden!

— A kohászat: a magas és közepes hőfokok fizikája és mechanikája! — hallatszott az adagolókészülékek laboratóriumából.

Fjodor Fjodorovics összehúzta a szemét.

„Mindez így van. És még sincs így!" De a fiatalságnak a kohászat meghatározása körüli vitája nem érdekelte a professzort, noha a vita korántsem szoritkozott a szakkifejezésekre. Buncsuzsnij még akkor is visszagondolt erre a vitára, amikor hazaindult az intézetből.

Fjodor Fjodorovics azzal kezdte napját, hogy végigjárta a salakok viszkozitását* vizsgáló laboratóriumot. Az ajtó előtt meglassitotta lépteit. Bosszantotta a túlságosan csillogó, hideg kilincs (valóban, ki és mikor tisztítja ezeket a kilincseket?), néhány másodpercig tétovázott a küszöb előtt, összeráncolta sápadt homlokát. Azután hirtelen mozdulattal belökte az ajtót.

Egyszerű készülékeken viszgálták a salakok viszkozitását. Egyetlen, futó pillantás is elegendő volt, hogy megállapitsa: semmi új nem történt. A salakok ugyanolyanok voltak, mint tegnap: sűrűek, nehezek, nyúlósak. Ez arról tanúskodott, hogy az adagolást helytelenül végezték és nem sikerült megzabolázni a titánmagnetitokat.

„Igen... A salakok..." Mindeddig sehogy sem engedelmeskedtek a professzornak. Már semmi sem tetszett neki: sem a laboratórium felszerelése, sem tudományos munkatársai, sem semmi, ami itt történik.

„És a vanádiumtartalmú nyersvas mégis a titánmagnetitok közül fog kikerülni! Előállitjuk!..." — suttogta szenvedélyes hévvel, miközben a vegytani laboratórium felé tartott.

A hideg kőpadlón hideg asztalok és forgószékek sorakoztak. A büretták** állványok előtt fiatal kutatók dolgoztak. A fény felülről hatolt be a terembe, a tejüvegen keresztül. Olyan volt a világítás a laboratóriumban, mint valami műtőben.

Buncsuzsnij megállt az egyik asztalka előtt és némán szemlélte a fiatalok munkáját. Érceket, salakmintákat, tízcentiméteres „vastömböket" hordtak ide. A laboránsok a „vastömböket" villanyfúró alá helyezték, az ércet és a salakot elektromos zúzóba tették, analitikai mérlegen bemérték az anyagmintákat. A mérlegek rejtélyesen pihentek a kitűnően záruló üvegszekrényekben. Ezek külön asztalkákon álltak és mikrométer-csavarokkal ellátott, nikkelezett lábaikkal rátámaszkodtak az asztal márványlapjára. A tudományos munkatársak csipesszel válogatták a

* Viszkozitás: az anyag belső surlódása.

** Büretta = folyadék térfogatának mérésére szolgáló, csappal ellátott csepegtető üvegcső.

súlyokat, a lapos serpenyők ingadoztak, majd a rögzítő nyugalmat teremtett, a kis emeltyű pedig megemelte a mérlegkaron ülő „lovast". A drót-lovas úgy megnyergelte a mérlegkart, mint valami cirkuszi műlovar és arrébbtolódott. Erlenmeyer-lombikban sósavval leöntötték a bemért anyagot, majd hiposzulfitot adtak hozzá és papíron kiszámolták a titrálás* eredményét.

A fiatalság kifogástalanul dolgozott. Semilyen hibáról nem lehetett szó. Tehát...

Buncsuzsnij megtörölte homlokát zsebkendőjével és görnyedt háttal átballagott dolgozószobájába. Az asztalra dobta a legújabb elemzése eredményét, majd fel-alá sétált a kopott tutószőnyegen — tíz lépés volt az út. És mint majdnem mindig, amikor legszívesebben levetette volna magát a díványra és talán följajdult volna fájdalmában és dühében — most is kopogtatás hallatszott az ajtón.

Lazar Bljaher volt, a vezető tudományos munkatárs és Buncsuzsnij veje egyszemélyben. Amint belépett, lénye nyomban betöltötte az egész szobát. Nem első éve dolgoztak már együtt — ezerkilencszázhuszonöt óta voltak munkatársak — és felesleges szó nélkül is értették egymást.

A professzor figyelmesen vizsgálta veje szépen kitisztított cipőjét és hogy palástolja kínzó bosszúságát, nekilátott az olvasztási analízisek tanulmányozásának.

— Én mégis amondó vagyok, hogy mi ketten túl sokat okoskodunk, Fjodor Fjodorovics. Az élet egyszerűbb megoldást hoz majd, — kezdte Lazar.

Buncsuzsnij haragosan nézett munkatársára.

— Okoskodunk?

— Valami itt belül azt súgja, hogy az egész kérdés sokkal egyszerűbben fog megoldódni. És akkor majd csodálkozunk, hogy mennyire összegabalyították ezt a kérdést... Nem mi... hanem általában...

Buncsuzsnij a homlokát ráncolta és sokáig gyűrögette zsebkendőjét. Nem tudta, mit kezdjen vele.

A professzor hetenként kétszer leutazott a gyárba, amely kétszáz kilométerre volt Moszkvától. A kicsiny olvasztókemence előtt, amelyet a munkások „szamovárocskának" becéztek, a professzor letelepedett az ércportól barnás lépcsőfokra és foly-

* Titrálás = térfogatos vegyelemzés.

tatta számításainak fáradságos elemzését, amely már annyiszor zsákutcába jutott.

Hat órakor — a felesége által régesrég bevezetett házirend szerint — Buncsuzsnij ebédhez ült otthonában. Hozták-vitték a tálakat... Mint a vak, úgy bökdösött villájával a tányérba. A villa sivítva csúszott a tányéron, de semmibe sem ütközött bele. A professzor szeme a messzeségbe meredt.

— Istenem, Fegyinyka, — zsörtölődött izgatottan Marja Tyimofejevna — ez nem mehet így tovább. Hiszen azt sem látod, mit eszel. Pedig mennyire igyekeztünk Pjotrral, hogy a kedvedben járjunk. Az a vanádium, meg azok a salakok egészen megkeverték a fejedet.

Este a professzor visszament az intézetbe.

Amikor a düh már valósággal tombolt a szívében, a csend pedig olyan érzékelhetővé vált, hogy akár kézbe lehetett fogni és megszorítani — Fjodor Fjodorovics Bljahert hivatta. Veje az intézetben lakott. A professzor odahúzott egy karosszéket és meggyújtotta a selyemernyővel tompított, nagy lámpát. Lazar letelepedett melléje. Csodálatos órák voltak ezek! Kohászat és vegytan, kohóépítés és a tudományos megismerés elmélete, család, forradalom, a haza múltja és jövője, a polgárháború és a kommunista társadalom felépítéséért vívott „békés" harc — mindez valamiképpen új megvilágításba került és egészen rendkívülinek látszott. „Ilyen izgalmas, szenvedélyes beszélgetést talán csak az én Ljosa fiammal tudtam folytatni", — gondolta Buncsuzsnij és valósággal atyai melegséget érzett Lazar iránt.

Lazar Bljahernek megvolt az a sajátos tulajdonsága, hogy mindenről lelkesedéssel beszélt és szájában jelentőséget kapott minden. „De még a legmindennapibb, legáltalánosabb dolgokat is milyen kevéssé ismerjük tulajdonképpen!" — gondolta a professzor.

— Barátom! Ez olyan izgalmas! Álljunk meg itt!... Mindegyikünknek megvan a maga élete, a maga útja, a maga múltja És mindennek ellenére nagyszerűen meg tudjuk érteni egymást! Tudatosság és jóakarat dolga az egész. Ez gondolkodóba ejti az embert!

Késő este, amikor a kongó ruhatárban a szolga leplezetlen zsörtölődéssel leakasztotta a fogasról a professzor felöltőjét és előkotorta az öblös sárcipőt, Lazar megfogta apósa kabátjának csontgombját.

— Elkísérem egy darabon. — Majd a fülébe súgta: — Új kohóra van szükségünk... Az öreg jószág bizony cserben hagy már... Hiszen maga is hangoztatja, hogy az eljárást magas hőmérséklet mellett kell lefolytatni, szakítani kell a tradíciókkal és dogmákkal...

— Éles szeme van magának, első tudományos munkatárs elvtárs. És milyen kitartó! Igazi tudósra vallanak az ilyen tulajdonságok. És nem hajbókol a tekintélyek előtt. A maga tudományos elméje olyan korszakban alakult ki, amikor minden rendű és rangú tekintély megdőlt. Az én időmben nem engedhettünk meg magunknak ekkora fényűzést! Ne haragudjék ezért, hiszen csak tréfálok. Természetesen igazuk van a bolsevikoknak: a mennyiségi változások nem csupán mennyiségiek. Én, mint kohász jobban tudom ezt bárki másnál, noha bennünket nem tanítottak dialektikára. A salakok azonban... barátom... hej, a salakok... Mindenesetre mi ketten közelebb járunk az igazsághoz, mint igen tisztelt kartársaink azzal a sóval! Mit kellett megérnem: a só bevonul a kohászatba, mint salakképző! Pác a metallurgiában!

Buncsuzsnij fiatalosan kacagott.

— Nem néz be hozzánk? Liza örülni fog. És Nyinocska is, — hívta apósát Lazar.

Buncsuzsnij órájára pillantott. Tízre járt az idő.

— Liza Csajkovszkijt játszik majd... — Tudta, mit jelent az öregnek a zene.

— Nem, majd máskor, — hárította el határozottan Fjodor Fjodorovics a meghívást. — Marja Tyimofejevna nyugtalankodnék. Inkább sétáljunk egyet, ha kedve tartja. Kísérjen el.

Odakint a professzor elküldte a kocsit és karonfogta a mérnököt.

Lazar ritkán kísérte el apósát, de közös sétáik estéin mindig szemerkélt az eső. A lámpák fehér köröket vetettek a fényesen csillogó kövekre, a ködben tompán csilingeltek a villamosok. Ilyenkor Lazar szívesen gondolt vissza Odesszára, sihederkorára. A múlt minden terhe ellenére, különös örömét lelte az emlékekben. Az 1912-es év... A herszoni fegyház, a front. Petrográd tizenhétben, a gyönyörű, forradalmi Petrográd! A polgárháború, földalatti munka a fehér-uralom alatt nyögő Odesszában — ezek a mérföldkövek szilárdan sorakoztak útján, amely odavezetett, amiről évek hosszú során ábrándozott.

Es megérkezett. Célhoz ért. Részese volt egy csodálatos életnek, egy nagy életnek, amelyet az értelem és az igazságosság fennkölt elvei kormányoztak. Ezt az életet harcok árán vívták ki, a forradalmárok sok-sok nemzedékének szeretete melengette, a nép szenvedései érlelték ki. A fiatal köztársaság köré azonban továbbra is gyűrű szorult; minden irányból ágyúcsövek meredeztek feléje. A megtöltött ágyúk nem hallgathatnak sokáig. A régi világgal vívott párbaj még nem ért véget. És ebből le kell vonni a következtetéseket.

— Ma a kabócákról mesélek... — kezdte Fjodor Fjodorovics, miután elhessegette a nap kudarcait. Szorosan fogta Lazar karját. — A kabócának kitűnő a látása, a legcsekélyebb veszélyre elrejtőzik, de ha énekel, akkor megszűnik számára a világ. Az éneklő kabócát meg lehet fogni, kézben lehet tartani, akkor sem hagyja abba szenvedélyes énekét. Önfeledten dalol... Lám, így kellene élni minden élőlénynek!

Bljaher jól tudta, miért ábrándozik a professzor az éneklő kabócákról! De másvalami kötötte le gondolatait és nem hallgatott oda — így tett egyébként valószínűleg mindenki, amikor a professzor a rovarokra terelte a szót... „A régi világgal vívott párbaj még nem ért véget; mindenkinek pontosan tudnia kell, mit cselekszik az állam védelmére és vajjon nem tehet-e még többet."

Lazar három évig munkás-továbbképzőtanfolyamra járt, elvégezte a moszkvai kohászati főiskolát. Utána két évig gyárban dolgozott, majd pedig a fémkutató intézetben; teljesen tudatosan választotta meg pályáját, mivel úgy hitte és tudta, hogy fém nélkül nem lehet új, szocialista társadalmat építeni, mert a fém: alap, e társadalom alapja, az ország kultúrájának és gazdagságának fokmérője. A főiskolán végzett munkája jelentette számára az életet és ez az élet gazdag volt benyomásokban. Tudományos munkájának sikerei és kudarcai, valamint társainak sikerei és kudarcai mélységes izgalommal töltötték el. Jelenleg professzorával együtt a vanádiumnyersvas előállításának problémájával foglalkozott, amelynek igen nagy a jelentősége. Többismeretlenes feladat volt; hol könnyűnek látszott, hol nehéznek, egyszer már-már célnál voltak, máskor pedig a lehető legtávolabb tőle!

De hogy a helyes úton jártak, ezt világosan látta Lazar.

„A salakokkal van baj? Ez igaz. Ennek azonban az olvasztókemence az oka... Cserbenhagyott a vén szamovárocska."

A kilencvennyolcadik olvasztás végre eredménnyel járt.

Nem sokkal Striker moszkvai útja előtt történt.

Borongós reggel volt, a gyár fölött esőfelhők tornyosultak. Azon a napon — elsőízben — Buncsuzsnij és Lazar Bljaher az elérhető legmagasabb hőfokra hevítette a kemencét. Nem törődtek a kockázattal. Az agyongyötört, vén, kis kemence, amely már — úgy látszott, — semmire sem képes, egyszerre csak magához tért és fiatalos hévvel lángolt.

Többesztendei eredménytelen fáradozás után, végre megolvadt a nehezen olvadó salak és eleredt a vanádiumnyersvas. Nem olyan volt, mint amilyent vártak, amilyennek lennie kellett volna, de kezdetnek ez is jó volt.

— Végre! — kiáltott föl Lazar és szemében annyi boldogság csillogott, hogy Buncsuzsnij arca is fölragyogott.

Bizonyságot szereztek róla, hogy a helyes úton járnak: a salakok engedelmeskednek. A probléma megoldható, csak tovább kell dolgozni.

Ünnep volt ez a nap. Nem csupán az intézet munkaközösségének szerzett nagy örömet, hanem a gyár dolgozóinak is, ahol a kísérleteket végezték.

És akkor valóságos „csoda" történt: sokesztendei betegség után Buncsuzsnij teljesen egészségesnek érezte magát! Küsőleg is megváltozott: megöregedett háta kiegyenesedett, ajkán mosoly csillogott.

— Most engedélyt kell kérnünk a Legfőbb Népgazdasági Tanácstól, hogy kísérleti kohót építsünk valamelyik gyárban. Fiók-tagozatot szervezünk ott... Kérését senki sem fogja szerénytelennek tartani. Ön lebecsüli önmagát, Fjodor Fjodorovics! Más az ön helyében már rég telekürtölte volna a világot. Ön a szerény viselkedésével csökkenti a probléma jelentőségét mások szemében.

— A kilencvennyolcadik kísérlet még nem jelent végleges eredményt! — jelentette ki Bucsuzsnij legutóbbi találkozásuk alkalmával.

Striker és Buncsuzsnij találkozása kora reggel folyt le. A két jóbarát összecsókolózott, háromszor, régi módra. Striker szakállából a reggeli levegő nyirkossága áradt.

„Mintha húsvéti csókot váltanának", — gondolta Anna Petrovna és elmosolyodott.

Megjelent Marja Tyimofejevna, főkötősen, háziruhában.

— Milyen szép, fiatal asszony! — lelkendezett őszintén. — Olyan sok jót hallottam magáról! De még szebb, mint amilyennek képzeltem!

Anna Petrovna szomorúan elmosolyodott. Megcsókolták egymást.

— Menjünk be az én szobámba. Ott átöltözhet. Úgy örülök, hogy Genrih Karlovics végre elhozta hozzánk!

Az ebédlőben Striker buzgó szakáll-simogatás kíséretében beszámolt a legfrissebb politikai hírekről, amelyeket ismeretlen forrásból szerzett.

„Megérezni rajta a vidéket, — gondolta Buncsuzsnij. — Ők persze mindig előbb tudnak mindent, mint mi..."

— Te meg, Fjodor, azt mondják, csodákat művelsz! Hallottam. Olvastam. Magasztalnak! De már megbocsáss, én nem hiszem...

Buncsuzsnij elmosolyodott. „Durva és nyers, mint amilyen volt", — gondolta. Szemügyre vette barátját és megkérdezte:

— Fiatalodunk, mi?

Striker zavartan pillantott körül. Az ebédlőben azonban senki sem volt kívülük.

— Noblesse oblige!* Fiatal feleség. Hát igen!... Dehát, amint mondom, én nem hiszem. Ifjúkori ábrándok. Költészet a kohászatban! Komoly tudóshoz nem illik az ilyesmi. A te helyedben én már rég felhagytam volna az ilyen tervekkel. Titánmagnetitok! Perpetuum mobile! Mire való feleslegesen pazarolni a nép vagyonát?

— Fejtsd ki véleményedet nyilvánosan. Vagy közöld a sajtóban.

— Én nem rágalmazok!

— Különös elképzeléseid vannak neked a sajtóról! És különben is...

— Már megsértődött! — mondta Striker engesztelő hangon. Odalépett Buncsuzsnijhoz és átölelte. — Ugyan miért vagy

* A rang kötelez.

ilyen? Hiszen testi-lelki jóbarátok vagyunk! De értsd meg: amerre csak néz az ember, csupa becsvágy! Minden sarkon feltalálnak valamit. Világraszóló felfedezésekről szavalnak. Világraszóló! Alább egyik sem adja! Hát ezért mondom: nem való egy öreg, istenáldott tehetségű, igazi tudósnak, hogy egy követ fújjon ezekkel!

Striker fel-alá sétált az ebédlőben és püffedt, puha kezét dörzsölgette (lába alatt nyikorogtak a parketta kockái; Buncsuzsnij lába alatt sosem nyikorgott a padló). Közben pedig ingerülten magyarázta:

— Igen, világraszóló felfedezésekkel állnak elő! És mindezt komolyan veszik. Becsületszavamra, minden szónoki túlzás nélkül. A zvenyigorodi tudományos kutatóintézet!... A birzulovói akadémia!... Kíváncsiságból benéz az ember és egy akadémikus fogadja!... Persze, amolyan tejfelesszájú, falusi kölyök. Azt gondolod... ugyan kérlek!... Az igazi tudósok meg valahol a laboratóriumban gubbasztanak és a kémcsöveket mosogatják...

„Hát így állunk! Talán valami sérelem érte? De miért?" — tűnődött Buncsuzsnij.

— Dehát ki nem engedi, hogy az igazi tudománnyal foglalkozzál? Kémcsövek mosogatására akadnak elegen!

— Milyen gyerek vagy! De hagyjuk ezt a témát egyelőre. Inkább arról mesélj, hogyan élsz?

Az ebédlőbe beléptek a hölgyek. Marja Tyimofejevna asztalhoz hívta vendégeit.

— Hol marad a keresztlányom? Telefonálj neki, Fjodor, hogy jöjjön át. Okvetlenül. És Nyinocskát is hozza magával. Mit csinál Lazar? — Striker hirtelen észbekapott. — Egészen megfeledkeztem erről! Egy pillanat!

Kisietett a folyosóra és az öreg Pjotr segítségével nekilátott, hogy leszedje a szíjat bőröndjéről.

— Valóságos bútorraktár van maguknál, de miért? — kérdezte Pjotrtól a folyosón, miközben bőröndje felnyitásán fáradozott.

— A szomszédok holmija. Pavlov professzor lakását tatarozzák, így hát megkértek minket, hogy addig beraktározhassanak hozzánk néhány bútordarabot.

— Genrih azt mondta, hogy ön komoly beteg, igaz ez? — kérdezte Anna Petrovna. Hangja melegen, őszintén csengett és kissé bánatos szeme tágra nyílt.

Buncsuzsnij ránézett Anna Petrovnára és ezt gondolta: „Milyen kedves asszony!" Azon nyomban megmelegedett iránta és kedve támadt, hogy megossza örömét vele. Beszélt hosszú, gyötrelmes kutatásairól, tudományos kudarcairól, amelyekbe belebetegedett.

— Nem, kedves, most már egészséges vagyok, makkegészséges. Ez az utolsó olvasztás meggyógyított. Hiszen valósággal nyitott ajtót döngettünk! Csupán a bátorság hiányzott. Ez az olvasztás megoldott mindent: ez volt a kilencvennyolcadik. Ha tudná, micsoda lehetőségek nyílnak meg most a kohászat előtt!

„Ezek valóban egyidősek?" — tűnődött Anna Petrovna és Fjodor Fjodorovics élénk arcát és fiatalosan csillogó szemét figyelte.

— Mennyire örülök a sikerének! — kiáltott fel. — Ön alkotó ember... Ön csupa élet! Genrih meg... — az asszony nem fejezte be. — Tétlenül bolyongok a szobákban... Ha legalább gyermekeim lennének...

— Ukrán mézet hoztam a moszkvaiaknak! Ide nézzetek!

Genrih Karlovics agyagkorsót tett az asztalra és ünnepélyesen leoldozta a durva zsineget. Majd levette a ragadós papírt, amelyet sárga cukorkristályok borítottak.

Striker megjelenésére Buncsuzsnij megint feszélyezetten érezte magát. Tea után a házigazda szobájába indult, hogy átöltözzék. Striker otthonosan utána ment: szerette volna őszintén kibeszélgetni magát barátjával.

— Komoly beszédem van veled, még az értekezlet előtt, — kezdte Striker és levette csiptetőjét. — Nagyon komoly.

Buncsuzsnij belenézett Genrih hideg, gonosz szemébe.

— Bocsáss meg, de már nyolc óra van. Tizenegykor kezdődik az olvasztás. Elkísérsz a gyárba?

— Nem. El kell mennem néhány helyre Anyutával.

Buncsuzsnij kiment a lépcsőházba. Amikor becsapódott az ajtó, csodálkozva eszmélt rá, hogy Striker jelenléte kellemetlen neki.

Három óra múlva Fjodor Fjodorovics a gyárban volt. Feketétől szalmasárgáig, a szivárvány minden színében játszó füst-

gomolyagok, a hulló vas csengése, a vastömböket elszállító tolatómozdonyok rikoltozása, a legutolsó hengerlőüregből kibúvó és a hengereken lehűlő, narancssziní vasszál, a viharkabátos és kék kezeslábast viselő munkások — mindezt megszokta már és ifjúkora óta ra szívéhez nőtt. Átment a csípős kéndioxidszagú füstbe borult olvasztócsarnokba.

— Éppen önt várjuk! — üdvözölte Lazar Bljaher professzorát szívélyesen, mint mindig.

Buncsuzsnij levette kesztyűjét. Megszorította munkatársa kezét, majd aranyórájára pillantott. Akár emberek közt, akár odahaza, Fjodor Fjodorovics és Lazar egyformán viselkedett: inkább munkatársak voltak, mint rokonok.

— Kissé elkéstem. Bocsásson meg. Hány adagolást végeztek?

Amíg Lazar beszámolt a munkáról, a professzor a gázfülkében levette felöltőjét és munkaruhát öltött.

A professzor kívánságára a kemencét a szokásosnál nagyobb mennyiségű koksszal töltötték meg. A kemence valósággal remegett az óriási hőségtől. Lazar Bljaher szigorú arccal figyelte a hűtőberendezés működését.

Az adagoló munkaszinteken anyagpróbákat vettek az olvasztóból. A gyorslaboratóriumból egymásután hozták az elemzéseket. Fjodor Fjodorovics és Lazar Bljaher egyidejűleg vizsgálta át valamennyit. Az olvasztárok azonban láthatták arcukon, hogy a két tudós bizony nem sok örömét leli a munkájukban.

A salak ez alkalommal nem indult meg. Boltozat képződött és megakadályozta az ömlést. A kísérletet abba kellett hagyni.

Fjodor Fjodorovics kissé gyulladt balszemével valósággal átdöfte Lazart. A professzor ugyanis a kémlelőnyíláson keresztül hosszasan vizsgálta a fortyogó kemence belsejét. Majd előhúzta kockás zsebkendőjét, megtörölte fényes arcát annak rendje és módja szerint, azután szó nélkül elindult a gázfülkébe. Bljaher és az olvasztárok utána néztek.

— Fjodor Fjodorovics! Egy pillanatra!

— No, mi az megint? Talán ellenvetése van a mai munkamódszerével szemben?

— Bizony van. De most mást szeretnék kérdezni.

— És mi az az ellenvetés? — szakította félbe Buncsuzsnij.

— Engedelmével megmondom: ha ma sikert értünk volna is el, még ez sem jelentene semmit!

— Hogy értsem?

— Olyan körülmények közt végeztük a kísérletet a kemencében, amelyek a lehető legtávolabb állnak a rendes, gyártási feltételektől. Hiszen olvasztótégelyben is elő lehetne állítani az egészet!...

— Így gondolja?

— Így gondolom.

— Mit akart mondani még?

Fjodor Fjodorovics nem nézett Lazar szemébe és oldalt fordulva állt feléje.

„Ugyan miért duzzog?..." — tűnődött Lazar.

— Azt akartam megkérdezni, elmegy-e ma a Legfőbb Népgazdasági Tanács értekezletére? — érdeklődött Lazar.

— Nem.

Buncsuzsnij kihúzta zsebéből a meghívót, szépen félbehajtotta, végighúzta körmét a hajtáson, majd Bljaher kezébe nyomta a cédulát.

— Menjen maga.

„Az értekezlet..."

Fjodor Fjodorovicsnak Striker jutott eszébe, az első pillanatban azonban ez a gondolat semilyen húrt nem pendített meg bensejében. „A mai olvasztás természetesen sokkal nagyobb eredménnyel járt, semmint ti valamennyien gondoljátok. A következő olvasztást ugyanezen elgondolás szerint fogom végezni."

Elnézte a gázfülke berendezését, a túlságosan vakító fénynyel égő lámpát, gondosan elsimította kesztyűje ráncait és így szólt:

— Sehogy sem tetszenek nekem a Legfőbb Népgazdasági Tanács értekezletének bizonyos résztvevői...

Zord pillantást vetett Bljaherre, mintha a mérnök lett volna az oka.

— Miféle résztvevők? — kérdezte Bljaher.

— Hát néhányan... Majd meglátja maga is.

„Miért viselkedik ma ilyen különösen?..." — tűnődött Lazar.

Elváltak.

Az autóban a professzor hátradőlt az ülés párnájára és lehúnyta szemét. A puharúgózású kocsi gyorsan haladt. A gyár,

a megfeszített munka, ez a nyugtalan reggel — mind a múlté volt már. Valahogy nagyon magányosnak érezte magát. „De hiszen semilyen más élet nem lesz az én számomra... Ez az egyetlen, sokatígérő, régóta várt élet, amely eljött végre és amelyben mindent meg kell tennem önmagam és embertársaim számára".

Az intézetben átlapozta a kísérletek feljegyzéseit: kórtörténetre emlékeztették. Majd ismét összegezte legutóbbi munkájának eredményeit. Ideje volt, hogy hazainduljon. Hiszen vendégei vannak... „De ne menjek-e el mégis az ülésre?" — tűnődött.

Hazatelefonált Marja Tyimofejevnának, hogy ne várják ebédre: Genrihhel együtt megy majd haza, az ülés után.

— Hogy viselkednek a salakok? — érdeklődött Marja Tyimofejevna.

— Mint a kezes bárány, Masenyka... Ma meggyőződtem róla, hogy a helyes úton haladok... A hőmérséklet és az adagolás dönti el a mi ügyünket!

— No, ennek örülök... igazán örülök... Ne maradj sokáig az ülésen! Siess haza.

Buncsuzsnij megebédelt az intézet étkezdéjében, majd felkészült az értekezletre. Este félkilenckor pedig kilépett az utcára; dühös volt, mindenkire haragudott, legfőképpen azonban önmagára, emberkerülő természetére.

Az értekezlet, amelyre Buncsuzsnijnak nem volt kedve elmenni, nem mindennapi esemény volt. Friss szellő csapta meg a professzort és Buncsuzsnij — sokesztendei kutatómunkája alatt talán elsőízben — teli tüdővel szívta magába a levegőt, amelyben mintha a hajnali szél frissesége érződött volna.

Már majdnem valamennyien összegyűltek, amikor Buncsuzsnij — a fémkísérleti intézet igazgatója — belépett a terembe. Magán érezte a figyelő pillantásokat, zavarba jött és megtorpant a bejáratnál. Földijének zömök alakja már az asztal fölött magaslott. Striker a vezetőség közelében foglalt helyet és szokása szerint szakállát simogatta. Fjodor Fjodorovicsnak nem tetszett az sem, hogy Striker olyan közel ült le a népbiztos helyéhez, sem pedig az, hogy a megjelentek szemeláttára ilyen buzgón foglalatoskodott dús szakállával.

„Honnan van az embereknek ekkora önbizalmuk?" — tűnődött Buncsuzsnij és egyhelyben topogott az asztal végénél: a legközelebbi helyek mind foglaltak voltak már. Ekkor felemelkedett Lazar Bljaher, akit mindeddig észre sem vett és felajánlotta karosszékét. Bucsuzsnij — nyilván zavarában — túlzott ünnepélyességgel szorította meg munkatársa kezét és erőnek erejével visszaültette a helyére. Ebben a pillanatban Ordzsonikidze lépett be a terembe.

Valamennyien felláltak. Grigorij Konsztantyinovics kézmozdulattal felszólította a jelenlevőket, hogy üljenek le.

Szergo terepszínű zubbonyt és posztónadrágot viselt. A nadrág szárát betűrte csizmájába. Nagy szeme izzott dús szemöldöke alatt, magas homlokát mély barázdák szántották. Felemelte fejét és végignézett a termen. Tekintete megállapodott az ismerős arcokon. Grigorij Konsztantyinovics utolsónak ült le és valamit mondott a Központi Bizottság képviselőjének, aki vele együtt érkezett az értekezletre.

Amikor a Legfőbb Népgazdasági Tanács elnöke belépett a terembe, Striker bőszen integetni kezdett Buncsuzsnijnak. Fjodor Fjodorovics elpirult földije viselkedése miatt és vállat vont. Hogy azonban véget vessen ennek a heves hadonászásnak, megkerülte az asztalt és leült Striker mellé.

— Miért nem jöttél haza ebédre? Ott volt Liza, meg Nyinocska is — súgta Striker.

Buncsuzsnij nem válaszolt. Genrih Karlovics térdére tette kezét, mintha azt akarná mondani: ez most nem ide tartozik.

Most már teljesen az értekezletnek és a jelenlévőknek szentelhette minden figyelmét. A Legfőbb Népgazdasági Tanács elnöke, akit látásból ismert az egész ország, összehívta a barátokat és ellenségeket egyaránt. Buncsuzsnij legalább így vélte. „Vajjon az 'audiatur et altera pars'* elve alapján?" — gondolta amint végighordozta tekintetét a megjelenteken. A hosszú asztal körül elhelyezett, lágy karosszékekben ült a hallgatóság. Egymás mellett ültek. Egy asztalnál. És négy — nem is négy: öt kancsó állt rajta. Tiszta és hideg volt a viz, enyhén klórízű.

Noha egyes, különben nagyon is értelmes emberek váratlanul értelmetlenségről tettek tanúságot ezen az értekezleten, az öt kancsóval tarkított hosszú asztal körül folyó beszélgetés kör-

* „A másik félt is meg kell hallgatni."

vonalai már az első percekben eléggé tisztán kialakultak. Hiába csikorgatták fogukat titokban ezek az elemek, hiába tették magukat szőrszálhasogató tökfilkóknak, hiába terelték a figyelmet mellékkérdésekre, a tárgyalás fő vonala teljesen helyesen és élesen rajzolódott ki...

Buncsuzsnij magában így összegezte a Legfőbb Népgazdasági Tanács elnöke előadói beszédének bevezető részét:

„A helyreállítás időszaka vége felé közeledik. A déli fűtőanyag- és kohászati bázis, amely különben elég jól végezte feladatát, egymagában már nem tudta kielégíteni az összes szükségletet és egyúttal nem biztosíthatta a nép nyugalmát és békés munkáját. Rákerült a sor, hogy vizsgálat alá vegyük országunk természeti kincseinek földrajzi eloszlását, az ipari telepeket pedig a lehető legközelebb kell hoznunk a kohászat nyersanyagainak és a fűtőanyagoknak a forrásaihoz."

— Sztálin elvtárs pártunk tizenhatodik kongresszusán kijelentette: országunk agrárországból ipari országgá való átalakításának küszöbére értünk! — mondta Ordzsonikidze és rövid szünetet tartott. — Sztálin elvtárs viszont arra is rámutatott, hogy iparunk gyorsütemű fejlődése ellenére, iparunk színvonala tekintetében még mindig nagyon elmaradtunk a vezető kapitalista országok mögött és ezt az elmaradást a legrövidebb időn belül fel kell számolnunk. Siralmas örökséget vettünk át a cári Oroszországtól... Mindent előlről kell kezdenünk és új területeken kell munkához látnunk.

— A cári Oroszországban vas csak keresztekre, bilincsekre és börtönrácsokra kellett! — szólt közbe Buncsuzsnij baloldali szomszédja.

Fjodor Fjodorovics ránézett szomszédjára: sovány, napbarnította, barázdás arc, de eleven és vonzó. A füstszínű szemüveg mögött okos szempár csillogott. „Nyilván befolyásos pártember" — gondolta Buncsuzsnij. A tudósok közt ugyanis még sohasem látta.

— Az ötéves tervben kitűzött vaskohászati munkálatoknak az Altájra eső részét alaposan ledorongolta a szakvélemény. Erről a különleges bizottság tagja, jelenleg egyik nagyszabású építkezésünk vezetője: Grebennyikov elvtárs számolhat be önöknek részletesebben (Ordzsonikidze rámosolygott Buncsuzsnij baloldali szomszédjára). Képzeljék: ott, ahol kellett, nem talál-

tak ércet! És kokszolható szenet sem találtak ott, ahol kellett volna!

Ordzsonikidze elnevette magát. A többiek is nevettek.

„Hát ez az a Grebennyikov?"

Buncsuzsnij figyelmesebben szemügyre vette szomszédját. „Megfagyott az arcbőre", — állapította meg magában.

A Legfőbb Népgazdasági Tanács számadatokkal és tényekkel alátámasztott beszámolóját hatalmas alkotói lendület fűtötte.

— A keleti szénipari és kohászati kombinátok, — magyarázta az előadó, — amelyeknek körvonalait csak futólag vázoltam fel, egységes termelési komplexumba kapcsolnak majd egész sereg rokon-iparágat. A kombinátok felölelik a kőszénipart, a kohászatot, a gépgyártást, az ásványi eredetű műtrágyák és a szintetikus-, kőolaj-származékok kémiáját, az építő- és tüzelőanyagok gyártását, a villamosenergiatermelést és a közlekedést. Mindez természetesen meg fogja változtatni Szibéria és az Altájvidék mezőgazdaságának arculatát is.

„Milyen utat kell bejárnia az embernek, hogy ilyen biztonsággal és ilyen nyugalommal beszélhessen ekkora tervekről?" — gondolta Buncsuzsnij.

Az akadémikusok és a professzorok sűrűn kortyolgatták a vizet. A többiekkel együtt már-már Buncsuzsnij is a kancsóért nyúlt, de hirtelen eszébe jutott, hogy néhány idősebb ember, meg fiatalabb is, egyáltalán nem attól szomjas, mert talán sós ételt evett...

Letette poharát és távolabb tolta. A pohár élein színes sugarakra tört a fény.

— Nem tudom, hol lehet Anna, — súgta Genrih Karlovics, — színházba készült Lizával, de úgy látszik, meggondolta magát.

— Mutassunk rá végezetül azokra a problémákra, amelyek az ipar és a mezőgazdaság számos ágának teljes újjászervezésével járnak. Pártunk a legnagyobb világossággal hangsúlyozza ötéves tervünkben a nemesacélok előállításának fontosságát, még pedig villamoskohászatunk révén és hazai vanádium-, wolfram- és molibdéntermelésünk segítségével, továbbá a könnyű fémek, a szapropelitekből és más szenekből nyerhető folyékony fűtőanyagok problémáját. Teljesen világos, hogy ezek az emberiség történetében páratlan feladatok, — amelyeknek megoldása az élenjáró ipari országok közé emeli majd a Szovjetuniót és meg-

teremti államunk védelmének alapját háborús veszedelem esetére, ezek a feladatok csupán szovjet tervgazdálkodásunk folytán valósulhatnak meg és csakis a lenin-sztálini Központi Bizottság biztos útmutatásával, amely Sztálin elvtárs vezetése alatt szétzúzta a jobb- és „baloldali" kapitulánsokat!

A teremben felzúgott a taps.

Kobzin, a világhírű energetikai szakember, hanyagul oldalzsebébe dugta illatos zsebkendőjét. Noha az ellenség is felkészült az értekezletre, a kérdésnek ez a rendkívül szabatos felvetése váratlanul érte.

— Új bázisok Keleten?

— Hadászati célok?

— Védekezés háborús fenyegetéssel szemben?

— Autó- és motorgyártás?

— Villamos kohászat?

— Gépgyártás?

A tükörfényes, tar koponyákon villódzó fények kergették egymást. Az egyik akadémikus dús, barna fürtjei ráomlottak kabátjának sűrű korparéteggel borított, zsíros gallérjára.

Ordzsonikidze felkérte a jelenlévőket, szóljanak hozzá.

— A keleti új bázisok létesítésével kapcsolatos problémák rendkívüli állami fontosságú problémák! — jelentette ki Kobzin bágyadt hangon.

Előhúzta zsebkendőjét, majd visszatette helyére. A zsebkendő különben sem segített semmit.

— Úgy vélem, a jelenlévők véleményének adok kifejezést, ha azt mondom, hogy a szóbanforgó problémák megoldásában való részvétel a legnagyobb kitüntetés valamennyiünk számára. Az ország az ekéről áttér a traktorra. A mécsest villanylámpa váltja fel. A feladatok nagysága azonban azt követeli mindannyiunktól, hogy óvatosan közeledjünk megoldásukhoz, nagyságuk négyzetével arányos óvatossággal!

Kobzin elég erőt talált magában a mosolyra — hiszen ő volt a hangadó és ez sokra kötelez!

Titkos és nyílt hívei viszonozták mosolyát. A tar koponyákon megint táncba fogtak a fények. Az akadémikus érelmeszesedéses kezével hátravetette homlokáról dús sörényét.

— Nagyságuk négyzetével arányos óvatosság? Nem rossz! Nem rossz! — visszhangzott a teremben.

Elviselhetetlen meleg lett. Egymásután gombolták ki a fecskefarkos kabátokat, zakókat, a régimódi zekéket, igazgatták vastag vagy vékony nyakkendőjüket.

— Engedelmet kérek, — folytatta Kobzin, — de én bátorkodom kétségbevonni egész sereg számadatot, amelyet a Legfőbb Népgazdasági Tanács minden bizonnyal nem eléggé tájékozott szakemberektől kapott. Az én intézetem adatai szerint az „A" kategóriájú szénkészletek mindössze hat, a „B" kategóriájúak pedig tizenegy százalékot képviselnek. Hasonlóan állunk az érccel is. Óriási méretű terepkutatásra lesz szükség. Ez pedig időt és pénzt kíván. Közben pedig a már felderített szénkészleteket a Donyec-medencében nem aknázzák ki teljesen. A keleti, urali és altájvidéki tervezett bázisok megtárgyalásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül a távolságot, másodsorban pedig az illető vidékek teljes feltáratlanságát; ezek hatalmas összegeket követelnek majd és kihasználásuk ráfizetéssel jár...

Ez már sok volt. Grebennyikov indulatában megfogta Buncsuzsnij könyökét, pedig most találkozott vele először életében. Az értekezlet egy percre kizökkent a nyugodt kerékvágásból, mindenki fel akart szólalni. Minden irányból röpködtek a közbeszólások.

— Nemrégiben jöttem meg Amerikából — mondta Grebennyikov — ott is vannak kétezer kilométeres távolságok... Hát az Egyesült Államokban, a Mesabi Range-ben bányászott ércet nem szállítják-e el a pittsburgi szénterületre? A spanyol ércet vajjon nem viszik a holland kikötőkbe? És mi a helyzet Japánban? Vagy Németországban?

— Amerikában azonban megkönnyíti a szállítást, hogy ott vannak a világ legnagyobb tavai! — avatkozott közbe Striker.

— Nálunk viszont azokon a vidékeken a vasút lesz az egyetlen szállítási eszköz. Óriási teherbíróképességű főútvonalakat kell majd építeni!

— Nagyon helyes! Gyemidov* Szibériájával már tizenhétben szakítottunk, egyszersmindenkorra! — jegyezte meg Lazar Bljaher.

— Tegyük fel, megépítjük az új vasútvonalakat. De mibe kerül majd a nyersanyag és a készgyártmányok elszállítása a

* A 18. és 19. században a Gyemidov-család kezén voltak a nagy urali rézbányák. Kegyetlenül kizsákmányolták és rabszolgasorban tartották a bányákban dolgozó jobbágyokat.

fogyasztás helyére? Nem lenne-e helyesebb a meglévő gyárakat újjápíteni? — hajtogatta Striker.

„Lám, kibújik a szög a zsákból" — gondolta Buncsuzsnij.

— A tajgai gyárak a helyszínen használhatják fel a vasat! — jelentette ki egy sovány, kopasz ember.

Buncsuzsnij büszkén pillantott a kiváló gépipari szakemberre.

— Hogyhogy? — csapott fel több hang.

— Igen egyszerűen: a kohóüzemekkel párhuzamosan, mozdony-, vagon-, repülőgép- és szerszámgépgyártó üzemeket is létesítünk. A saját vasunk a magunkgyártotta kerekeken fog kigördülni az őserdőből! Vagy pedig a magunkgyártotta szárnyakon száll el.

— Helyes! — röppent föl valahonnan.

Grebennyikov vette át a szót. Beszámolt a különbizottság munkájáról: a „Tajgasztroj" medencéjének szenei kitűnően bírták a nagyobb távolságokra való szállítást, kitűnően kokszolódtak; egyes fajtáikat nyers állapotban is felhasználhatták a kohászatban.

— Tajgai kombinátunk nyersvasa olcsóbb lesz a Déli Acélénál!

Grebennyikovnak igaza volt. Buncsuzsnij tudott ezekről a kutatásokról. Neki is hozzá kellett szólnia, mint szakembernek és a kutatóintézet igazgatójának: az ellenfelek már-már nagyon is vérmes reményeket tápláltak az „egységes frontot" illetően. Buncsuzsnij nem bírta fékentartani indulatait. Felállt és a karosszék támlájába fogózva így kezdte:

— Nagyon csodálkozom tisztelt kartársaimon...

A vaskutató intézet munkálatairól beszélt, amelyek a Legfőbb Népgazdasági Tanács elnöke beszámolójának fényében különleges jelentőségre tettek szert. És végre elő mert hozakodni egy gondolatával, amely már régóta foglalkoztatta. Rendkívül tömören fogalmazta meg és első hallásra nem mindenki értette.

— Nálunk eddig több gyárban készítettek különleges acélfajtákat. Ez véleményem szerint nem gazdaságos és technológiailag nem célszerű. Úgy vélem, az altáji őserdőben épülő kombinátot különleges acélfajták előállítására kell profilíroznunk, és akkor egyszerre megoldódik több feladat, mégpedig igen nagy eredménnyel. Ez a profil annál is inkább célszerű, mivel a kom-

binát, mint ismeretes, rendkívül gazdag és változatos érclelőhelyek közelében épül fel.

Ordzsonikidze valamit jegyzett egy papirosra.

— Mindez nagyon szép — kezdte felszólalását Kobzin — Buncsuzsnij professzor azonban tudja, hogy a Tajgasztroj közelében lévő érclelőhelyeken kívül akadnak még más, igen gazdag és ami a fő, feltárt lelőhelyek is, jóval közelebb országunk legfontosabb központjaihoz. Minek bonyolítsuk szándékosan a problémákat? Azonkívül pedig... mivel igazolják létjogosultságukat éppen az ilyen különleges gyárak, amelyek különleges acélokat állítanak elő?

Buncsuzsnij jól látta, hogy Kobzin szemében harag villan, hiába igyekszik kényszeredett mosolyával palástolni.

Kobzin után egy epés, öreg akadémikus szólalt fel, akin olyan szorosan feszült a kabátja, mintha belévarrták volna.

— Az ötéves terv e hallatlan méretű kombinátjainak gyakorlati megvalósítására sokmillió emberre van szükség — jelentette ki. — Legalább kétszázezer mérnökre és technikusra. Hol vannak nekünk ekkora embertartalékaink? A régi tudósnemzedék kihal, új pedig nincs... Oroszország ősidőktől fogva mezőgazdasági ország volt. Mire való szembeszállni a kialakult életformával?

Buncsuzsnij az asztal fölött lógó csillárt, majd a kancsót nézegette. Az üveg különösen átlátszó volt. Töltött egy fél pohárral és apró kortyokban itta a vizet. Keze hozzáért nyakkendőjéhez. A selyem síkos volt.

„A titánmagnetitok, a vanádium, az intézet munkája — mindez nagyon szép. De nem úgy gubbasztunk mi a laboratóriumban, mint valami oduban?" Ez a gondolat már nem öltött határozott alakot, de már régóta motoszkált benne. Buncsuzsnij felemelkedett, ügyetlenül tolta el a karosszéket. A szék lába élesen csikorgott a padlón. Többen összerezzentek a zajra.

— Tisztelt kartársaim! — kezdte és igyekezett leplezni izgalmát, noha hangja minduntalan elakadt, szíve pedig a torkában volt.

„Most fel fogom tárni a nyilvánosság előtt, milyen viszonyban vagyok az országban folyó nagyszabású munkával... beszámolok az intézet tevékenységéről, a vanádiumtartalmú nyersvas problémájáról..."

— Hogy országunkban páratlanul rövid idő alatt felvirágozzék az élet és senki se merhessen kezet emelni hazánkra, ehhez gépekre és eszközökre van szükségünk, a szó széles és változatos értelmében. Ez annyit jelent: mindenekelőtt különleges acélokra van szükségünk. A magas széntartalmú acélok kemények ugyan, de mint ismeretes, ridegek, tehát ütéssel szemben nem ellenállók. Az egy vagy több olyan alkotórész, mint például a króm, nikkel, szilicium, mangán, wolfram hozzáadásával készült acélfajták viszont, mint tudjuk, nem csupán keménységüket őrzik meg magas hőmérsékleten is, hanem rugalmasságukat is és ez rendkívül, *rendkívül* fontos. Wolfram helyett molibdént is lehet használni; az utóbbi időben a vanádiumot alkalmazzák széles körben. A vanádium becses fém. Nagyszerűen fokozza az acél előnyös tulajdonságait. A vanádiumtartalmú acél volt segítségére Fordnak a jó autók gyártásában. Annál nagyobb sikerrel kell felhasználniok a mi üzemóriásainknak: a gorkiji, harkovi, sztálingrádi gyárnak!

Buncsuzsnij megállt néhány pillanatra, hogy lélekzethez jusson.

— Ezerkilencszázhuszonötig a ritkán előforduló fémek termelése egészen jelentéktelen mértékű volt országunkban. Az utóbbi esztendők során végzett talajkutatási munkálatok hatalmas kincseket fedeztek fel, amelyek lábunk alatt rejtőztek. Ezzel kapcsolatban meg kell említenem azt a páratlanul ötletes ásványkutatási módszert, amelyet a mi geológusaink dolgoztak ki. A geofizikai módszerre gondolok, amely az illető ásványt mint elektromágneses rendszert vizsgálja. Ez a módszer pontosságával felülmúlja az összes többit, amit csak ismerünk.

A titánmagnetit és néhány más vanádiumtartalmú s ezért bennünket különösképp érdeklő érc nemcsupán az Ural-hegylánc mentén, körülbelül ezer négyzetkilométernyi területen fordul elő, mint eddig hitték. A talajkutató munkálatok megállapították, hogy a vanádiumtartalmú ércek kelet és dél felé is áthúzódtak és több tízezer négyzetkilométernyi területen megtalálhatók a föld színe alatt, szaggatott hullámokban és hol közelednek a felszínhez, hol távolodnak tőle. Különösen nagy vanádiumtartalmú érctelepek vannak Kazahsztánban. Ezeket a felszínre kell hozni, ki kell aknázni.

Végighúzta kezét ősz sündisznó-sörtéin, megdörzsölte halántékát. Mélyet lélekzett.

— Ami a technológiai kérdést illeti, rá kell mutatnom, hogy már jóval előttünk megpróbálták a vas kiolvasztását a titánmagnetit-ércekből. Ennek a kérdésnek érdekes a története. A titánmagnetitok rendívül nehezen olvadnak. Ez az oka a sok-sok kudarcnak, a salakképzők és a katalizátorok keresgélésének, végső eredményben pedig jónéhány tudományos érdekességnek. A kiváló minőségű fémek problémájával foglalkozó intézetek és laboratóriumok közt szerepel, mint ismeretes, a mi intézetünk is. Én és munkatársaim egy része a titánmagnetitok megnódításával foglalkozunk. Asszisztenseim mellesleg a titánnal is dolgoznak, amelynek nagy jelentősége van mind a fémkohászatban, mint pedig a lakkfestékgyártásban.

Kicsiny kollektívánk sokesztendei munkája árán sikerült eljutnunk a vanádiumtartalmú nyersvas előállításának küszöbéig és ezáltal megoldottuk feladatunkat. Módszerünk az elegy különleges megválogatásán alapul és az olvasztó szerkezetének kisebb megváltoztatását kívánja meg, hogy az eljárást magasabb hőfok mellett lehessen folytatni. A dolog tehát lényegében véve a kohón múlik... Ha sikerül megépítenünk, intézetünk bátran kijelentheti, hogy sikeresen megoldjuk a vanádiumtartalmú nyersvas titánmagnetitből való előállításának kérdését, ipari arányokban is. Gépgyáraink különleges acélfajtát kapnak, amely felvirágoztatja iparunkat és rendkívüli mértékben fokozza majd nagy Hazánk megvédhetőségét!

Buncsuzsnij leült. Örült, amikor hallotta, hogy valaki összeüti a tenyerét és a taps végigfut a nagy asztal körül. Szeme találkozott Ordzsonikidze pillantásával. A Legfőbb Népgazdasági Tanács elnöke odahajolt a Központi Bizottság képviselőjéhez, mondott neki valamit és feljegyzést tett noteszába.

Az értekezlet után Kobzin azonnal odasietett Buncsuzsnijhoz, meg akart tudni tőle valamit. Buncsuzsnij azonban elfoglaltságára hivatkozott és bizonytalan időre elhalasztotta a beszélgetést.

Kobzin utolsónak lépett ki a teremből. Lefelé mentében tétován tapogatta lábával a lépcsőfokokat. Akkor tesz így az ember, amikor a lába alá néz és tisztán akarja látni, hová is lép tulajdonképpen, a lépcsőfok melyik részére. Kétoldalt pálmák sorakoztak zöld dézsákban. Az energetika szakembere ezüst gyufatartót húzott elő. Sercegett a gyufa, a láng megperzselte ujját, de a letört cigaretta nem gyulladt meg. Kobzin elhajította. A por-

tás szolgálatkészen felsegítette kabátját, Kobzin azonban sehogysem talált bele az ujjába. Szokása szerint zsebébe nyúlt aprópénzért, a portás kezébe nyomott egy pénzdarabot és közben a messziségbe bámult. A portás mélyen meghajolt.

Az autó ott állt a feljáró előtt, vagy tíz lépésnyire. Lámpái égtek és a sötétség csak még sűrűbb lett tőle. A hátsó jelzőlámpa vércseppként piroslott.

A sofőr becsapta az ajtót, bő kesztyűbe bujtatott kezét rátette a kormánykerékre, majd udvariasan megkérdezte, hová hajtson.

— A pokolba! — kiáltotta az energetika kiváló szakembere és hátravetette magát az ülés párnáján.

4

— Szakasztott úgy érzem magam, mint áldozás után... becsületszavamra, mint kölyökkoromban... — mondta Buncsuzsnij Strikernek az autóban. — Mi valahogyan elsekélyesítjük, szűkítjük a problémákat. Most pedig felrémlenek előttem a távlatok... Az igazi, a nagy élet...

Buncsuzsnij örömteli izgalomban égett és szerette volna kiönteni a szívét. Bizalmasan megfogta barátja kabátjának hajtókáját.

Striker azonban nem válaszolt. Csak akkor szólalt meg, amikor a hepehupás úton rázkódó kocsi bekanyarodott egy csendes utcába.

— Helytelenül beszéltél. Bocsáss meg, de ez nem becsületes eljárás... Nem becsületes a kartársak előtt. Úgy viselkedtél, mint valami törtető! — mondta Striker szigorúan.

Buncsuzsnij úgy érezte, mintha ostor csapott volna rá. Megrándult és az elsuhanó utcalámpa fényében Striker láthatta, hogy földije arcát foltok borítják.

— Nem becsületes! Nekünk nem szabad így beszélnünk! — ismételte még zordabbul.

— Ki az a nekünk? — nyögte ki Buncsuzsnij nagynehezen.

— Nekünk, akiket jog szerint minden illet!

— Nem értem!

Strikerből ekkor kitört az indulat:

— Hát nem érted, hogy ipari országot nekünk kell irányítanunk? Nekünk kell a gazdáinak lennünk! Nekünk, a régi tudósoknak. Nekünk kell fölül lennünk, nem pedig valaki másnak. Mi vagyunk a mérnökök, a szakemberek! Én nemcsak a magam nevében beszélek. Akadnak kettőnknél nagyobb emberek is, akik pontosan ugyanúgy vélekednek a dolgokról. Itt is, amott is! — A messziség felé bökött, amivel azt akarta jelezni: külföldön. Majd Buncsuzsnij füléhez hajolt és úgy suttogta: — Franciaországban... Amerikában... Angliában...

— Nem értem. Tehát olyan értelemben kellett volna felszólalnom, mint Kobzin tette?

— Kobzin tudja, mit csinál, te pedig nem tudod!

— Én meg... én meg... fütyülök rá! — mondta Buncsuzsnij élesen. Örömteli izgalma egycsapásra eltűnt.

„Milyen kevéssé változik az ember az életben... még a hangja is..." — jutott eszébe Strikernek hirtelen. És maga elé képzelte a borzashajú fiút, akivel együtt dolgozott a gyárban.

— De hiszen nem vagy már tizenkét éves! És nem John Hughes alatt dolgozol.

Buncsuzsnij haragosan így szólt:

— A forradalom tizenharmadik évfordulóján a fehérgalléros és kézelős urak a bokrok mögül leselkednek, akár a banditák, puskával a kezükben... Ezt normális jelenségnek tartod?

— Igazi orosz tudós vagy! Idealista! Eh... — mondta Striker és Buncsuzsnij füléhez hajolt, de a sofőr hátára sandított és a torkára forrt a szó.

Sokáig szótlanul ültek egymás mellett.

— Nem vetted észre véletlenül, hogy Kobzinnak és barátainak arca ma valahogy hasonlított egymásra? Egy arcra valamennyi? Én megfigyeltem, tudod: a halottak mind hasonlítanak egymásra — mondta Buncsuzsnij.

Striker nem válaszolt.

Otthon az öreg Pjotr nyitott ajtót.

— Hogy vagyunk, fiatalember? — kérdezte Striker.

Buncsuzsnijjal való nézeteltérése után kellemetlen volt továbbra is elfogadni vendéglátását. „Dehát csak nem változtatok lakást azon nyomban!" — gondolta Striker mérgesen és lerúgta sárcipőjét.

— Hálistennek megvagyunk, Genrih Karlovics!

— Pjotr lesegítette a vendég kabátját és helyretette sárcipőjét. Buncsuzsnij, mint mindig, maga vetkőzött.

— Istennel nem hadakozol?

Pjotr sűrű ráncokkal barázdált, sárga arca nyájas mosolyra derült.

— Nem való a mi korunkban a hadakozás, Genrih Karlovics!

— Hogy-hogy nem való? Hiszen Fjodor Fjodorovics hadat akar üzenni az egész világnak! És nem rettenti el a kora!

Buncsuzsnij gyorsan bement az ebédlőbe.

— Mi történt az értekezleten? — kérdezte Marja Tyimofejevna, mert látta férje arcán, hogy valami bántja.

Buncsuzsnij megcsókolta a kezét és átment dolgozószobájába.

Marja Tyimofejevna kiment Genrih Karlovics elé.

— Mi történt? — kérdezte vendégétől.

Striker legyintett, majd felvonta szemöldökét és a messziségbe bámult.

— Anyuta hol van, Marja Tyimofejevna?

— Bement a városba Lizával. Megígérték, hogy hamar megjönnek. De mi lelte Fjodort? — kérdezte.

Striker letelepedett a díványra, de nem volt maradása. Felállt. Hangosan nyögtek a divány rúgói. Az akváriumban fickándoztak a halak, kecsesen mozgatták áttetsző uszonyukat.

Striker lehajolt és elnézte a halakat. Úgy rémlett, hogy az üvegen női ujjak nyomát látja.

— Kissé összeszólalkoztunk Fjodorral, szóra sem érdemes! De hol van Fjodor?

Marja Tyimofejevna nekilátott, hogy kitöltse a teát.

— Parancsoljon!

Genrih Karlovics az asztalhoz rántotta a széket és nehézkesen leereszkedett rá. „Anna világéletében úgy cselekedett, ahogy kedve tartotta. De nem tehette volna meg legalább ma, hogy ne hozzon szégyent rám idegen emberek előtt?" — gondolta, miközben teáját kevergette és hangosan csörömpölt kanalával.

Marja Tyimofejevna bement a dolgozószobába. Fjodor Fjodorovics a díványon feküdt. Feje alá kis bársonypárnát tett.

— Ne törődj vele. Mindenki a maga életét éli. És a magad nézeteit nem tudod ráerőszakolni másokra! — mondta Marja

Tyimofejevna, mert sejtette férje hangulatának okát. — Gyere teázni.

Buncsuzsnij megfogta élettársa meleg kezét.

— Nem érzem jól magam. Kissé fáradt vagyok...

— Gyere csak. Anna Petrovna is itt lesz mindjárt.

Fjodor Fjodorovics felült, keskeny fésűjével rendbeszedte ősz sörtéit. Szánalmas mosolyra húzta arcát, mint akit becsaptak.

— Genrih, ugye?

— Genrih...

— Kitaláltam... Olyan furcsa valahogy... Idegen...

— Bocsáss meg... — kezdte Genrih Karlovics, amikor Buncsuzsnij leült az asztalhoz. — Mindenkinek a maga módján megy el az esze. A makacsság meg... ez különben becses vonása a tudósnak. Az igazi tudós azonban sosem veszíti el valóságérzékét.

— Hagyják már abba, igyák meg inkább a teát! De nehéz természetük lett mindkettőjüknek vénségükre, — békítgette őket Marja Tyimofejevna.

— Nekem nem szabad öregednem! — mordult föl Striker.

„De miképpen szánhatta rá magát, hogy ilyen fiatal nőt vegyen feleségül?" — gondolta Buncsuzsnij.

— Megbántottál, nem titkolom, — ismerte be Buncsuzsnij. — Lehet, hogy nem értek beszédhez. Belezavarodom. De nem tudok egyetérteni veled. Soha! A te „filozófiádtól" keserű lesz az ember szája íze... És örülök, hogy ott voltam az értekezleten. El sem képzeled, mennyire örülök...

— Mért nem költözöl át mihozzánk, Dnyepropetrovszkba? Közelebb lennél a szülőföldedhez. Katedrát kapnál, miegymást. Diákjaink nem valami kiválóak... Tudod, nincsenek igazi professzorok. És általában minden más, mint a mi időnkben... Emlékszel? A mi jó öreg Bányászati Főiskolánkra, amely Nagy Péter nevét viselte?

— És a vanádiummal mi lesz?

— Mit akarsz a vanádiummal?

Striker gúnyosan elmosolyodott.

— Megint felhúzod az orrod. Dehát a te dolgod azzal a vanádiummal, mint a mai diákok mondják, bizony dögrovásón van!

Buncsuzsnij megtörölte arcát zsebkendőjével, éppen úgy, mint ahogyan a laboratóriumok végigjárása után törölgette arcát, amikor egyik kudarc érte a másik után.

— Te vagy semmit sem értettél meg a mi új életünkből, vagy pedig nem akarod megérteni. Az utóbbi eset valószínűbb. Hiszen ha megoldjuk a titánmagnetitok kérdését, hatalmas távlatok nyílnak meg előttünk! De nemcsak erről van szó. Valami olyat érzek benned, valami olyat, aminek a jelentőségét nem tudom teljesen felfogni. Illetve fel tudom fogni, csak egyelőre nem akarom. Mert ez szörnyű lenne... Hiszen te nem vagy idegen ember miköztünk...

Striker legyintett, erőltetett kacajra fakadt, majd az előbbi témára terelte a beszélgetést:

— A te vanádiumodból, ismétlem, semmi sem sül ki.

— Milyen harapós vagy! Mit művelnél te, ha módodban lenne! Csakhogy nincs módodban! — mondta Buncsuzsnij Strikernek. — Még hogy dögrovásón van! Nem, barátom, te tévedsz! A mi hivatásunkhoz, mint ismeretes, három dolog szükséges: merészség, szakítás a hagyományokkal és hit a sikerben. Olvastad a folyóiratban a munkám eredményeiről szóló beszámolót?

— Olvastam. No és?

— Hogyhogy no és? Most már nem az öntéssel kell kísérletezem, hanem azzal, hogy gyártási arányokban is kidolgozzam. Hiszen a laboratórium és a gyártás: két különböző terület és nemcsak a munka arányai; vagy az eljárás módszere választják el egymástól. Ismerni kell a dialektikát, kedves kartársam!

Striker ráncbavonta homlokát.

— Mégis csak elégetsz egy millió rubelt a kemencédben, Fjodor. És ha a pénz nem is az enyém, de hát a népé!

— A népé? Sajnálod? Nem is tudtam, hogy ellenzed az én titánmagnetit-kiolvasztási módszeremet. Mit akarsz? Talán most is a maradi kohászati módszerek híve vagy?

Buncsuzsnij felállt. Izgatott volt, de nem akarta elárulni.

— Tudod, Genrih — és Buncsuzsnij Striker karosszékéhez lépett, — bizony már rég nem láttuk egymást. Már azt is elfelejtem, milyen is vagy tulajdonképpen. De ma az értekezleten szemügyre vettelek. Hát a szakállad valósággal ijesztő! Becsületszavamra! Ilyen szakállt manapság nem látni élő emberen!

Striker felfortyant:

— Elég! Még nem veszítettem el egészen a józan eszemet! Sok sikert kívánok!

Buncsuzsnij fel-alá sétált a szobában. Majd fogott egy darab kétszersültet és az akvárium felé indult.

Ujjával néhányszor rákoppintott az üvegre és a halacskák nyomban odagyűltek a sarokba. Fjodor Fjodorovics beleszórta a morzsákat a vízbe.

— Úgy látom, egészen jó a reflexük a kopogásra és az életre! — jegyezte meg Striker.

— Akárcsak a tiéd... ha a régi rendszerről van szó!

Marja Tyimofejevna elmosolyodott. Kivillantak erős, kissé sárgás fogai és fonnyadt, ráncos arca egycsapásra megfiatalodott. Striker is elnevette magát.

— Az én hitvesem még mindig nincs itt... — gondolkozott Striker fennhangon.

Tea után letelepedtek a díványra.

— Akarjátok, hogy a hangyákról meséljek? — ajánlotta Fjodor Fjodorovics, hogy ne kelljen visszatérni az előbbi témára.

— Hát te még mindig bajlódsz a bogarakkal?

— Szóval... Igen érdekesek a Polyergus rufescens fajtájú hangyák. Ezek rabszolgatartó hangyák. Támadók és bátrak. Párviadalra kelnek és egész ellenséges sereggel is felveszik a harcot. Ördögien bátrak! A harcosok torkon ragadják ellenségüket és belédöfik tőrüket. Jegyezzétek meg, hogy nem képletes értelemben beszélek.

— Milyen szörnyű! — kiáltott fel Marja Tyimofejevna kissé haragosabban, mint ahogy illett volna.

„Az évek pedig múlnak..." — gondolta Striker.

— Néha valóságos imperialista háborút indítanak, benyomulnak az idegen hangyabolyba és elragadják a bábokat...

Buncsuzsnij feje alá tette a párnát, amelyet felesége hímzett, kényelmesen elhelyezkedett a széles családi díványon és észrevétlenül megsimogatta Marja Tyimofejevna puha kezét. Amikor a hangyákról beszélt, gondolatai akaratlanul is másfelé kalandoztak és Buncsuzsnij rajta is kapta magát.

„De hol lehet Anyuta? — tűnődött Genrih Karlovics. — Se nappal, se éjjel nincs nyugtom..."

— A bábokból kikelnek a leendő rabszolgák. A szerencsétlenek jól megférnek kényuraikkal, kiszolgálják őket, mivel ezek a vérszomjas harcosok a mindennapi életben teljesen tehetet-

lenek. Még táplálékukat sem tudják megszerezni... Költözködéskor pedig a rabszolgák hátukon cipelik gazdájukat...

— Érdekes! — állapította meg Striker, csak, hogy mondjon valamit.

— A te hangyáid nagyon hasonlítanak rád, Fegya, — jegyezte meg Marja Tyimofejevna. — Ne haragudj érte! De hiszen nélkülem és Pjotr nélkül te is teljesen tehetetlen vagy. Még egy pohár teát sem tudsz kitölteni magadnak!

— Talán azt akarod mondani, hogy én a jellegzetes „szórakozott" professzor vagyok? Bocsáss meg, de ez nem áll! Én nem hiszem, hogy az igazi tudós szórakozott is lehet, akárcsak a mindennapi életben is. Én remekül emlékszem mindenre, amit csinálok. És másoknak is emlékezniök kell. Én az efféle „szórakozottakat" egytől-egyig megfosztanám a katedrájuktól. Becsületszavamra! Hogy észre térítsem őket. A teát pedig nem azért nem töltöm ki magam, mivel nem tudom, hanem mert abban a percben esetleg valami fontosabbal vagyok elfoglalva.

Tizenkettő felé járt már az idő, amikor megszólalt a csengő. Pjotr nyomában Striker is kisietett a folyosóra.

Anna Petrovna és Liza jött meg.

— A Zeneakadémián voltunk. Nagyszerű hangverseny volt!

Anna Petrovna arca kipirult, szeme csillogott. Valóban szép volt most, különösen a sovány, sápadt Liza mellett, akinek arcát sárgás foltok borították: várandós volt.

Striker átölelte Annát és Lizát.

— Mi pedig már aggódtunk miattatok...

— Azonnal megmelegíttetem a teát! — mondta Marja Tyimofejevna és felállt.

Anna Petrovna nem fogadta el a teát és határozott mozdulattal kiszabadította karját Striker kezéből.

— Zenére vágyom még, — mondta. Szerette volna meghosszabbítani a mai este örömét. — Játszunk négykezest, Lizocska. — A két zongorára pillantott. — De miért van maguknál két zongora?

— Csak az egyik a miénk, a másik a szomszédoké, — felelte Liza.

Ekkor megszólalt a csengő. Lazar Bljaher lépett az ebédlőbe.

— Végre! — mondta Lizának, de hangjában nem volt szemrehányás. Majd megismerkedett a vendégekkel.

— Hát asszonyom, merre kalandozott? Háromszor is telefonáltam, de mindannyiszor azt a választ kaptam, hogy a hölgy eltűnt...

Anna Petrovna irigyen nézett Lazarra és Lizára. „Boldogok... — gondolta. — Ott van Nyinocska. És most a második gyermeket várják... Sok minden fűzi össze őket. Szeretik egymást..."

Mégegyszer szemügyre vette Lazart. A férfi magas volt, de nem szikár; arcvonásai élesek voltak, hegyes álla előreugrott, talán kissé jobban is, mint kellett volna. Ez valahogyan idő előtt megöregítette. Amikor ráhajolt Liza kezére és megcsókolta, Anna észrevette Lazar fején az áruló, tar foltocskát, amely kivillant a még sűrű, fekete haj közül.

— Nos, szívesen, játsszunk négykezest, — fordult Liza a vendéghez.

Amikor a nők leültek a zongorához — Anna Petrovna, mint vendég, az új „Reniche"-hez, Liza pedig a régi „Schidmayer" elé, — Striker Buncsuzsnijhoz hajolt és így szólt:

— Menjünk át a te szobádba. Szeretnék mégis beszélni veled egyről-másról.

Karonfogta Fjodor Fjodorovicsot, betuszkolta a dolgozószobába, majd szorosan bezárta az ajtót maga mögött. Az ebédlőben — amely egyúttal szalónul is szolgált — nyomban elcsendesedtek a hangok. Koppant a zongora fedele, csikorgott a zongoraszék csavarja.

Csend támadt, a zene kezdete előtti szokásos, feszült csend. Azután felcsendültek az első hangok. Grieg hangversenyét játszották, Buncsuzsnij kedvenc számát.

— Szóval térjünk vissza az értekezlethez... — mondta Striker. — A társadalmi rend válsága okozta, hogy mindannyian zsákutcába kerültünk...

— Megállj! Egy percre... Milyen szép... Hallgasd csak! Milyen szép... Hallod ezt? Liza a zenekari tételt játsza. Most meg Anna Petrovna... Egészen különbözően szól a két zongora... Nem azért, mert az egyik „Reniche", a másik meg „Schidmayer". Anna Petrovna szigorúan játszik. Valójában így is kell. A szépség szavak nélkül is elárulja önmagát. Liza viszont túl érzelgősen játszik... Sőt, talán érzékien... Mi lehet az oka ennek? Nem szabad? Nem szabad így játszania egy fiatal nőnek. Feleségnek... Anyának!

Buncsuzsnij egészen előredőlt a karosszékben, mintha oda törekednék, ahová a zene szólítja.

— Micsoda zene! — mondta Buncsuzsnij izgalomtól remegő hangon, amikor Anna Petrovna visszatért a témához.

— Hallod? Ezt, ezt a futamot:

Ta-la-ri-i...
Tu-la-ti-i...

Most! Mégegyszer... Most a második zongora veszi át a témát... Hallgasd csak:

Ta-la-ri-i...

Buncsuzsnij dúdolni kezdett, de hangja elakadt.

Striker megértette: várnia kell mondanivalójával. Így ültek szótlanul: Fjodor Fjodorovics izgatott volt, magába zárkózott, Striker pedig komor, mérges. Mindegyiknek a maga dolgán járt az esze.

5

— Tudod, ma hajnalban Ljosával álmodtam... — kezdte Buncsuzsnij, amikor a zene végetért. — Ljosával álmodtam... Kicsi volt... Mezítlábas... Futott valahová és hívott magával... Én pedig vele akartam futni, de nem tudtam: a lábam odaragadt a földhöz... Ő pedig egyre messzebb ért...

— Azt tartják: halottal álmodni, esőt jelent, — mondta Striker és elhessegette gondolatait.

Úgy látszott, a zene őt is felizgatta. Megborzongott. Behozta sálját és a nyakára csavarta.

— Micsoda képtelenség! Tudod, van benne valami mélységesen tragikus. Köztudomású, hogy én nem vagyok jóbarátságban a bolsevikokkal, a te Ljosád viszont...

Buncsuzsnij felállt és egészen elváltozott, gúnyoros hangon közbevágott:

— Még mindig nem vagy jóban? Mi az, bántanak talán, szegénykém?

Striker elmosolyodott:

— Legyünk őszinték. És végre öntsünk tiszta vizet a pohárba... Hiszen holnap elutazom. És ki tudja, mikor talál-

kozunk megint? Mondd, mit találtál náluk? Az Orosz Igazság, az igazi, nagybetűs igazság, bizony nem itt van!

— Primitiv vagy, Genrih, makacs és... vak! Talán rossz pszihológus vagyok, rosz politikus, nem tudok mindent feltárni és megmagyarázni. Azt azonban nem engedem. hogy a tényeket meghamisítsák vagy kutyába vegyék! Ebből elég!

— Miről beszélsz te tulajdonképpen?

— Az igazság az igazi, az emberi igazság igenis itt van. A valódi igazság, nem pedig az, amelyet a semmittevés igazolására eszeltek ki... És jogom van, hogy ezt mondjam. Jogom van hozzá! Talán az én Ljosám vérével szereztem meg a jogot...

Szeme egy pillanatra elvörösödött és valósággal megduzzadt. Striker nem merte megtörni a csendet. Buncsuzsnij néhányszor végighúzta kezét ősz haján, homlokán.

— Igen... — Felsóhajtott. — Bizony... Csak alaposan el kell gondolkodni mindazon, ami Október óta történt és történik. Mered-e vajjon azt állítani, hogy a tudomány azelőtt is akkora megbecsülésnek örvendett, mint most?

Striker hallgatott.

— Mered-e tagadni, hogy a tudomány kerékkötői azelőtt nemcsak a hatalmonlévők voltak, az úgynevezett hivatali beavatkozás révén, hanem maguk a tudós urak is? Micsoda nehézségek árán tudott csak a felszínre törni bármilyen eredeti gondolat!... Emlékezzél csak, mi történt Lobacsevszkijjal, Popovval, Szedovval, Micsurinnal, Ciolkovszkijjal, vagy Mihail Konsztantyinovics Kurakóval, a mi drága földinkkel! Ha nem voltál a cár atyuska kegyeltje, előállhattál akármilyen merész gondolattal, vajjon számithattál-e támogatásra? Azoknak az agyában pedig, akik kegyben álltak, merész, eredeti gondolat köztudomásúlag nem igen született. Tudósaink ötleteit ellopták a külföldiek, a legvérlázitóbb módon és magukéinak tüntették fel. De különben, kell is erről beszélni? Hiszen te is éppen olyan jól tudod, mint én.

Striker felsóhajtott — ajka torzul lebiggyedt — és unottan mondta:

— Mindez történelem már! Semmi köze sincs a mai beszélgetésünkhöz.

— Semmi köze sincs? Hát az én intézetem?! Meg a sokezer más tudományos kutatóintézet? Az új iparágak? Ez mi-

csoda? Történelem? A régi Oroszországban talán volt traktorgyártás? Autógyártás? Repülőgépipar? Szerszámgépgyártás? Vegyiipar?

— Elvakult vagy, Fjodor! — szakította félbe Striker.

— Nem! Én tudom, mit beszélek. Én megtaláltam a magam igazságát és nem adom oda senkinek! Hallod? Senkinek!

— Én azonban nem hiszem el. Ki tehet róla? Nyilván gyengén működött az élet ahhoz, hogy átformáljon, gyengén működött a propagandátok!

— Ha nem szegülnél ellene, az élet meggyőzött volna!

— Tegyük föl, most más nálunk az élet, mint azelőtt volt. Tegyük föl. De felvetetted-e már magadnak a kérdést, hogy milyen áron érték ezt el?

— Drága áron! Tudom. Annak árán, hogy a cári rendszer alatt Oroszország legjobbjai börtönben vagy száműzetésben senyvedtek! Annak árán, hogy a fiatal köztársaság legkülönb emberei közül sokan elpusztultak a polgárháborúban. Az én Ljosám halála árán... A nép legnagyobb erőfeszítése árán, a gazdasági ziláltság, majd az újjáépítés éveiben. De leküzdöttünk minden nehézséget! Nem vagyok vak! Én láttam és talán azért százszorosan drága nekem mindaz, amit ilyen drága áron értünk el!

— Másról beszélsz...

— Nem, éppen arról! Mi jelenleg hatalmas ipart építünk a semmiből, még ha drága áron is. De építjük. És felépítjük! A haldoklók veszett ellenállásával szemben is. Most mondd még: hol találsz ehhez az építéshez foghatót, a Szovjetunió építésére gondolok, akár Nyugat, akár Kelet történelmében? Ha teremtettek is ott ipart, akkor is rablás útján történt! Galád rablás és a leigázott népek elnyomása útján. Mi pedig mindent magunk teremtünk, saját munkánk, véres verejtékünk árán. És a mi fejlődésünk nem torpan meg. Hatalmas ismeretekkel gazdagodunk. Tapasztalatot szerzünk és el tudod-e képzelni, mi mindent el lehet érni ilyen tapasztalatok révén? Most már a legnagyobbszabású építkezés sem látszik majd lehetetlennek előttem. Van munkaerőnk és van gépi felszerelésünk. És megfelelő bázisaink is vannak. Országunk hatalma még jobban meg fog szilárdulni a jövőben. A provokációk és mindenféle intervenciók ellen nem vagyunk biztosítva ugyan, de felkészülünk rájuk. És még jobban felkészülünk majd. Ha pedig tudni

akarod: legfőbb vágyam az, hogy élhessek még vagy húsz évig és megláthassam, milyen lesz az élet akkor. Azt hiszem, még nemesebb és céltudatosabb lesz. És szomszédaink irigyelni fognak, ahogy a törődött halódó aggastyánok irigylik az egészséges, erős fiatalembert...

Striker türelmetlenül közbevágott:

— Álmodozó beszélhet így, de nem világhírű professzor!

— A professzor azonban mindenekelőtt hazájának polgára!

— Nevetséges vagy, Fjodor! Tejfelesszájú komszomoltaghoz hasonlítasz. Mi két malomban őrölünk, bármennyire furcsa is. Pedig évtizedeken át, hogy megértettük egymást! És most egyszerre...

— Dehogyis egyszerre! Ah, Genrih... olyan nehéz veled ... Úgy érzem, mintha vasajtó előtt állnék. Zörgetek. Döng... De nem nyílik ki... És meg nem foghatom: miképpen lehet az, hogy te, aki munkáscsaládból származol, visszafelé mégy, mint a rák? A néped ellen fordulsz? Mi történt? Talán megvásárolt a cári kormány, azzal, hogy tanszéket adott neked és te rabszolgalélekkel hű maradtál hozzá?

— Nekem megvan a magam felfogása. Szerintem te fordultál a nép ellen, te cselekszel a logika ellen, nem pedig én. Nekem józan a fejem. Én nem járok a fellegekben. Az élet hamarosan eldönti majd, melyikünknek van igaza.

— Az élet már döntött! Visszavertük az első intervenciót, a másodikat, a harmadikat. Pedig mekkora erőket vonultattak fel ellenünk!... Hát ez vajjon nem a mi igazságunk jele?

Striker összehúzta szemét és hosszasan fürkészte kartársát.

— Tudod, ilyen beszélgetés után az jut az eszembe: istenuccse, te nyugodt lélekkel beállhatnál a pártba is! Okvetlenül lépj be!

— Nos, erre azt felelem: erre még nem gondolok. Úgy hiszem, a párttagság jogát ki kell harcolni. Hiszen nem vagyok húsz éves. Hogy ötvenegynéhányéves fejjel, a forradalom tizenharmadik évfordulóján beléphessen valaki a pártba, ehhez valami nagyot kell cselekedni, ezt a jogot ki kell érdemelni.

— Szóval nem készültél föl rá? Nem érdemelted ki?

— Én nyílt kártyákkal játszom!

— Ó, te olyan becsületes vagy, mint... — Striker megtelelő hasonlatot keresett, de nem talált és csak megvetően legyintett.

— Vendég vagy, — mondta Buncsuzsnij, — de a házigazdát sem szabad megsérteni!

Felállt.

— Így hát... beszélgetésünk, úgy vélem, véget ért... — és Striker idegesen dobolt ujjaival a térdén.

— Te alásüllyedsz a mocsárba és engem is magaddal akarsz rántani? Te, Kobzin, meg az egész társaságod... Ó, ez a mai nap jó lecke volt nekem... — mondta Buncsuzsnij remegő hangon. — Undor fogott el. Kezdetben még azt hittem, tévedek. De most, beszélgetésünk után, világosan látok. Mindent!

— De nem időztem-e el túl sokáig nálad? — kérdezte Striker tettetett nyugalommal. — Kár, hogy nincs éjtszakai vonat...

Előhúzta otromba aranyóráját, ide-oda forgatta, de rá sem nézett a mutatóra, hanem visszadugta a zsebébe.

— Én jót akarok neked. Higyj nekem, — mondta Buncsuzsnij. — Szakíts a régi világgal. Végy be hánytatót. Vesd ki magadból ezt a sok szemetet és megkönnyebbülsz. Megértenek, megbocsátanak neked, még ha megrekedtél is az ingoványban. Máskülönben...

— Máskülönben?

Buncsuzsnij habozott a válasszal.

— Máskülönben pórul jársz...

— Fenyegetődzöl? — Striker gonosz pillantást vetett Buncsuzsnijra.

— Nem csupán fenyegetődzöm, hanem, ha tudni akarod, a fenyegetődzést valóra is váltom!

— Ó, hát így vagyunk!

Striker felállt, megint nyaka köré csavarta a sált, mintha fel akarná kötni magát, majd búcsú nélkül kiment az ebédlőbe. Buncsuzsnij utánanézett, de egyetlen szót sem szólt.

Negyedik fejezet

Télen, nem sokkal a Legfőbb Népgazdasági Tanács értekezlete után, az egész országon végigzúdult a felháborodás hulláma a forradalom ellenségeinek legújabb gaztette miatt, amelyre az ipar-párt pere derített fényt. Buncsuzsnij komoran járt-kelt, senkivel sem állt szóba és még Lazar Bljaherrel is kerülte a találkozást.

Tegnapi barátai és ismerősei közül egynéhányan még behúzott nyakkal sompolyogtak, amikor váratlanul az intézetbe érkezett a Központi Bizottság egyik vezető funkcionáriusa.

A vendég rendkívül udvarias volt. Buncsuzsnij zavarában úgy vezette végig a laboratóriumokban, mint valami revizort és úgy magyarázkodott, mintha az Állami Ellenőrző Központ emberével volna dolga. A Központi Bizottság munkatársa már az első szóból megértette ezt és mosolyogva így szólt:

— Csak semmi kertelés, Fjodor Fjodorovics. Öntse ki, ami a szívét nyomja, jóbaráttal van dolga. Mondja el sikereit és kudarcait egyaránt.

Buncsuzsnij beszámolt a maga és tanítványai munkájáról, beszélt az intézet céljairól és feladatairól. Örült az alkalomnak, hogy megmutathatta, mivel viszonozta a kormányzat figyelmét az intézet, amely Sztálin elvtársnak köszönheti létrejöttét.

— A Tajgasztroj szélesprofilú kombinát, — mondta a Központi Bizottság megbízottja. — A legutóbbi talajkutatások során titánmagnetit-telepeket is felfedeztek a közelében. Mi lenne, ha az ön intézetének azt javasolnák, építsen ott olvasztót és a helyszínen, a tajgai gyártelepen végezzen kísérleteket a

vanádiumtartalmú nyersvas előállítására? Mi az ön véleménye erről, Fjodor Fjodorovics?

— Az én véleményem? — kérdezte Buncsuzsnij remegő hangon.

Ez volt az, amiről álmodott, ami hosszú éveken át foglalkoztatta. Érezte, amint a vér arcába tolul és nem is futott ki többé onnan.

— Az én véleményem? Akár nyomban elutazom a tajgára és nekifogok a kísérleti olvasztó építésének! Úgy vélem, csak ilyen gyárüzem, mint a Tajgasztroj, — kijavította magát: csak ilyen vállalat, mint a Tajgakombinát, foglalkozhat az én problémámmal. A vanádiumtartalmú nyersvas, a vanádiumtartalmú acél, hogy úgy mondjam, újabb csillagocska a különleges acélfajták gyártásának e ragyogó tajgai csillagzatában... De... merhetek-e remélni?

— Nos: úgy hiszem megértettük egymást. Ön lehetőséget kap arra, hogy megépítse a kohót és megszervezze intézete fiókfagozatát a tajgai kombinát mellett. Hiszen ez igen nagy eredményt ígérő vállalkozás lesz. Mit szól hozzá?

Az ezerkilencszázharmincegyedik év tavaszán szűkszavú hivatalos értesítés érkezett Sztálin elvtárs titkárságától és ez egycsapásra eldöntött mindent...

Késő este kézbesítették. A professzor meghagyta, ne mondják meg senkinek, hogy itt van az intézetben és azonnal hivatta vejét.

Már abból, ahogyan a professzor elébe lépett, Bljaher megértett mindent... A professzor átnyujtotta az értesítést.

Észre sem vették az idő múlását. Amikor kivilágosodott, eloltották a lámpát és hogy senkit se zavarjanak, szép csendben, kézenfogva végigmentek a homályos folyosón, amely úgy húzódott előttük tova, mint valami cső. A folyosó végén a kerek ablak olyan volt, mint valami óriási távcső tárgylencséje. Egyszerre jutott eszükbe ez a hasonlat: mindketten megtorpantak és az égen pislákoló, világoskék csillagot nézték...

Ez után az éjtszaka után minden másnak látszott. Valószínűleg ekkor jutott eszükbe először életükben az, hogy az örömhöz valójában éppenúgy hozzá kell szokni, akár a bánathoz.

— Menjünk be hozzám! — hívta Bljaher a professzort.

— De Liza? Meg Nyinocska? Felzavarjuk őket.

— Menjünk csak.

Kinyitotta a bejárati ajtót. A folyosóról lábujjhegyen léptek be a dolgozószobába. Liza azonban felébredt.

— Te vagy az, Lazar?

— Én.

— Miért ilyen későn?

— Nem vagyok egyedül...

— Nagypapa?

— Én... én... Aludj, aludj, kislányom!

— Mi történt?

— Semmi. Aludj!

Lazar karosszéket tolt Fjodor Fjodorovics elé, maga pedig szemközt helyezkedett el. Bljaher dolgozószobája inkább műszaki könyvtárra hasonlított: köröskörül a falakon könyvekkel, dossziékkal, albumokkal zsúfolásig megrakott polcok húzódtak. Buncsuzsnijnak különös örömet szerzett, ha itt üldögélhetett, e sok kincs közepette. Túláradó boldogságukban egyikük sem merte megbontani a csendet.

Belépett Liza, pizsamában, izgatottan.

— Mondjátok hát meg, miről van szó? Mi történt?

Lazar karonfogta Lizát és magához vonta.

— Megépítjük a kohónkat!

— Mit beszélsz? Megjött a kormány határozata?

— Meg! A tajgai kombinátnál építjük meg!

És elmondta a történteket.

— Olyan boldog vagyok! Gratulálok! Olyan boldog vagyok, apa!... Drágáim...

Apjához simult.

— No, én most megyek... — szólt kisvártatva Fjodor Fjodorovics és felállt. — Istenem...

Felsóhajtott, átölelte Lizát és mellére vonta.

Majd átment a hálószobába és Nyinocska ágya fölé hajolt.

— Kicsi lányom... A te nagyapád a legboldogabb ember a világon. — Megcsókolta a kicsike vállát és néhány percig mozdulatlanul állt előtte.

Reggeli hat óra volt. Fjodor Fjodorovics kilépett az ajtón. Szitált az eső.

Fjodor Fjodorovics arcán végigfolytak a kövér cseppek. Szögletesen nyírt, kurta, ősz haja valósággal alumíniumszínűvé vált, kezében átnedvesedett a kalap.

Ott állt a bejárat lépcsőjén hajadonfőtt és az eget nézte, amelyen szinte egyhelyben keringtek a felhők, mint jégtáblák a tavon, amikor eljön az olvadás ideje. Eltakarták a felkelő napot, de az élénkpiros csík percről-percre szélesedett és egyre sűrűbben törtek át a fénysugarak a földre.

És akkor újabb öröm járult mindahhoz, ami ezen az emlékezetes éjtszakán történt. Hiszen vagy tíz esztendeje nem látott már napfelkeltét!

A professzor lement a lépcsőn. Szinte roskadozott a hirtelen rázúduló boldogság súlya alatt, de teljesen józan volt.

Végigment a kerítés mentén és azelőtt sosem érzett kíváncsisággal nézett körül. Könnyű szél fodrozta a pocsolyák vizét, egy épülő ház mögül fenyőforgács szagát hozta, az úttest valósággal füstölgött. Hirtelen kibukkant a nap: hirtelen világos lett, megcsillantak a tetők, mintha lakkal vonták volna be.

A garázsokból kifutottak az első autók. Gumiabroncsuk recés nyomott hagyott az aszfalton.

Fjodor Fjodorovics befordult az egyik parkba. A cuppogó tavaszi sár rátapadt sárcipőjére. Meg kellett fognia a sárcipőt, hogy benne ne maradjon a latyakban, mikor kiráncigálja a lábát. Az ösvényen apró tavacskák csillogtak: fürdött bennük az ég és a kora reggeli nap. A professzor felöltője szárnyába törölte agyagtól piszkos ujjait és a park kijárata felé indult. Ezen a reggelen azonban szűk volt neki a villamos. Leszállt a kocsiról, tovább sétált az úton és úgy vizsgált mindent, mintha nagyítóüveget tartana a szeme előtt.

Látta, amint a tolórudakkal feltolják a nedves, bordázott redőnyöket, amelyeken kövér esőcseppek csüngtek. Szeme láttára dugták be a zsebbenhordozástól simára csiszolt kulcsokat az éjtszaka folyamán megrozsdásodott zárakba. A feltáruló üzletajtókon kiáradó, meleg levegőáramlat csapta meg.

A redőnyök, a meleg levegő, a finom, zöld karcolások a kirakatok üvegein és a sok-sok apró részlet egész kelléktára mind-mind olyan fontos volt számára, mint azelőtt soha. Örült a legcsekélyebb apróságnak is és nyomban egész figyelmével fordult minden felé, amire pillantása ráesett.

Egy nyájasképű öregember mélyen meghajolt előtte. Fjodor Fjodorovics a zsebébe nyúlt és kiszórta az aprópénzt savaktól érdes és sárga tenyerére; megragadta az egyik pénzdarabot,

majd hozzávett egy másikat, de hirtelen rajtakapta magát, hogy számol.

Az öreg még mélyebbre hajolt.

Buncsuzsnij elvörösödött. Az egész aprópénzt a meghökkent öreg markába nyomta, majd tovasietett és eltűnt a legközelebbi üzletben. Virágüzlet volt történetesen.

Az elárusító lány a virágvázákat rendezgette. Egy pillantást vetett a korai látogatóra, de nem hagyta abba munkáját. Buncsuzsnij nem tudta, mit akar venni tulajdonképpen. Zizegő papírba göngyölt virágkosarat ajánlottak neki.

— Hiszen születésnapra kell, ugye? A legszebb ajándék! — mondta a lány kedves mosollyal.

„Születésnapra . . .“

Buncsuzsnij tisztes távolságban tartotta maga előtt az ajándékot, úgy vitte; félt, hogy összegyűri, vagy bepiszkolja. A papír ugyanis fehér volt és finom, a lány meg a lelkére kötötte, hogy óvatosan vigye a virágot.

A séta véget ért. Buncsuzsnij taxiba ült. Odahaza Marja Tyimofejevna kiszaladt a csengetésre. Egész éjjel le nem húnyta a szemét, telefonált Lizának, az intézetbe, a gyárba; mindenünnen azt a választ kapta, hogy a professzor elment. Telefonált a mentőkhöz is, a Szklivaszovszkij-klinikára — ahová csak lehetett . . . Még a rendőrségre is . . .

— Dehát mi történt?

— Masenyka, olyan szép minden, olyan pompás! Várj csak, mindjárt . . .

Buncsuzsnij átnyújtotta a virágkosarat.

— A születésnapodra!

— Miféle születésnapra?

— Az enyémre! A tiédre! A miénkre!

— Egy kukkot sem értek az egészből!

Fjodor Fjodorovics úgy, ahogy volt, kabátban és sárcipővel, bement dolgozószobájába. Állva gyorsan feljegyzett mindent, amit magával kell vinnie az útra, mintha máris indulna.

— Mégiscsak előállítjuk a vanádiumtartalmú nyersvasat a titánmagnetitokból, Masa! — mondta fojtott, idegen hangon. — A legnagyobb dolog történt, amit valaha is megértünk . . .

Fjodor Fjodorovics felesége arcába nézett.

— Érted már?
— ?...
— Megépítem az *én* kohómat!

Gyűrött arccal, karikás szemmel kelt fel az ebédhez. Telefonált a gyárba. Lazar Bljaher, noha átvirrasztotta az éjtszakát, mégis folytatta munkáját, közölte, hogy a soronlévő kísérlet változatlan eredménnyel járt.

Buncsuzsnijnak nem volt kétsége többé: az adagoláson és a magashőfokú befúváson múlik minden.

Este, amikor hazaért az intézetből, Anna Petrovnát találta az ebédlőben.

Buncsuzsnij meglepetésében megtorpant a küszöbön.

A sápadt asszony kockás gyapjúblúzában egészen lányos volt; egészen más, mint előző látogatása alkalmával.

Anna Petrovna felállt és Buncsuzsnij felé indult.

— Eljöttem... Nagy baj van... Segítenie kell... Genrihet letartóztatták...

— Már? — kérdezte Buncsuzsnij és elvörösödött, de nyomban leküzdötte izgatottságát. — Nos, ez várható volt...

— Fjodor Fjodorovics, hát odáig jutott már Genrih, hogy kártevő lett? Ezt nem tudom elhinni... Ön talán többet tud nálam! Talán segíteni kellene rajta? Hiszen a barátja...

— Csak voltam. Ezért meg is tettem mindent, amit igazi barátnak tennie kellett. Hogy pedig ellenség-e, azt majd ott kiderítik. Nem tanácsolom, hogy beleavatkozzék ebbe az ügybe.

— Régóta éreztem már, hogy Genrih idegen. És nemcsak az én számomra idegen. — Az asszony szeme megtelt könnyel.

Buncsuzsnij melléhez szorította Anna Petrovna kezét.

— Higyje el nekem, kedves asszonyom, ha maradt benne valami, ami becsületes, nemes, akkor még fel tud emelkedni és igaz emberré válhat.

2

Noha az építkezés terjedelmét és a tervezett munkálatokat a számtalan bizottság hibájából véglegesen még nem hagyták jóvá, Grebennyikov elhatározta, vállalja a felelősséget a követ-

kezményekért. Kiadta az utasítást, ássák ki az alapárkokat a kohók, a léghevítők, a martinkemencék számára és hozzáfogott a többi műhely építéséhez is. Azt remélte, hogy evvel mielőbbi színvallásra kényszeríti az építkezés nyílt és titkos ellenségeit, mint ahogyan az orvos izgatószerrel csalja elő a lappangó betegséget.

„Bevégzett tény elé állítom őket és meglátom, hogyan fogadják!"

Számítása helyes volt és az eredmények igen hamar megmutatkoztak.

Miután Grebennyikov visszatért az építkezéshez, mindenki érezte, hogy megjött a *gazda*. Sok minden, ami eddig nem mozdult, most úgy ment, mint a karikacsapás.

Lelke mélyén Zsurba nem egyszer beismerte, hogy egyet és mást alaposan „eltolt". Grebennyikov távollétében végzett munkájában bizony megmutatkozott a hozzánemértés; mint vasúti mérnököt, élsősorban a vasút építése érdekelte és közben sokmindent sorsára bízott.

Az építkezés egyre hátrább szorította az őserdőt, fokozatosan, amint benyomúlt a szűz tájra. A vidéket keresztül-kasul barázdálták az alapárkok; a műhelyek falai egymásután nőttek a magasba. A keskenyvágányú vasúton a munkások szakadatlanul szállították a téglagyárakból a tűzálló anyagokat és az építkezéshez szükséges téglát és halomba rakták a védőtető alatt, az olvasztóműhely és a martinüzem közelében. Zakatoltak a betonkeverőgépek, a kőzúzók. A segédüzemekben szerelték a berendezést. Egyúttal folyt a szocialista város építése is: sok emeletes épületek nőttek ki a földből, kijelölték a tereket, parkokat. A Tagajka folyó két partján húzódó őserdő egy részét Grebennyikov meghagyta: úgy tervezte, hogy itt, a város központjában hatalmas kultúrparkot létesít.

Ez a sokrétű munka szüntelenül fokozódó ütemben folyt és ez arról tanúskodott, hogy az építkezésnél ismerik a tervezés értékét és értenek a vezetéshez.

— Elvtársak, — mondta egyszer Cserepanov, a határvidéki pártbizottság titkára, aki gyakran meglátogatta az építkezést és valamennyi munkálatról tudta, mennyire halad előre, — nem lenne-e ideje már, hogy az alapárkok után áttérjünk az alapozásra és a szerelésre?

— Erre már megtettük az előkészületeket, — felelte Grebennyikov.

A termelési értekezleten számbavették az erőket és elhatározták, hogy mielőbb hozzáfognak az első nagyolvasztó és az első martinkemence alapozásához. Kijelölték az embereket és az anyagot. A kombinát vezetői számára ez az esemény jelképes értelmű volt: az átmenetet jelentette az előkészítő munkálatoktól a legfontosabb műhelyek megépítéséhez, vagyis az építkezés új szakaszához, a végcélhoz. Ez az intézkedés annál is inkább helyénvaló volt, mivel az előkészítés szakasza túlságosan hosszúra nyúlt és az építkezés egyes résztvevőiben már-már olyan vélemény alakult ki, hogy a tajgán az egész munka az alapárkoknál végződik.

— A betonozó brigádba a legértelmesebb, legderekabb fiúkat válogatjuk össze. Övék lesz a tisztesség, hogy kiönthetik az első köbméter betont az első kohó alapzatához, — mondta Grebennyikov.

Zsurba Zsenya Sztoljarovát hivatta. A lány az olvasztóműhely komszomolitkára volt.

Az építkezésen töltött egy esztendő alatt Zsenya erősen megbarnult. Még a haja is vörösesbarna lett, főleg hajfonatainak a vége, amelyeket valahogy különösen csavart a feje köré. A lány igen csinos volt, megerősödött, izmos lett, de változatlanul karcsú és mozgékony maradt.

Nyikolaj és Zsenya egymáshoz való viszonyában volt valami feszélyezettség. A férfi sehogyan sem tudta magyarázatát adni ennek. Szemében Zsenya továbbra is nagyszerű, fiatal teremtés volt, jó pajtás és a legnemesebb, testvéri érzések fűzték hozzá: Ezek a nemes, pajtási érzések azonban nyilván túlságosan bonyolult érzelmeket fakasztottak Zsenyában. Az egyébként nyílt és közvetlen lány feszélyezetten viselkedett Nyikolajjal szemben. A férfi látta ezt, de egyetlen lépést sem tett, hogy tisztázza viszonyukat és újra fölkeltse a lányban azt a szép érzést, amely az úton keletkezett mindkettőjükben, amikor errefelé tartottak az őserdőn keresztül.

— Szóval, Zsenya, — mondta Zsurba, — elkészítjük az első olvasztó és az első martinkemence alapzatát. Kit osszunk be a betonozó brigádba? Emléktáblát helyezünk majd el. Megtisztelő feladat!

Zsenya Jasa Jakovkint, Paska Korovkint és Sztarcevot említette.

— Ki kell hirdetni a munkahelyen! Hadd tudja mindenki, a földmunkások, a kőművesek, a vasszerkezetszerelők, a betonozók egyaránt: a munka döntő jelentőségű időszakába léptünk, — mondta Zsurba. — Beszéld meg a te embereiddel, én megbeszélem az enyémekkel.

Az alapárkok ásását július 20-ára befejezték. Másnap reggel már hordták az 1-es számú kohóhoz a betonkeverőgépeket, a cementes zsákokat, a kőtörmelékeket, a fát a zsaluzáshoz, körfűrészt szereltek fel, odaszállították a betonvasat.

— Nos, hogy ízlik, Jasa? — kérdezte Zsenya Jakovkintól, akit a földmunkás-brigádból a betonozókhoz helyeztek át.

— Hát... Az igazat megvallva, már azt hittem, ezekkel az árkokkal már vége is az egésznek... Árok árok hátán, gyár meg nem volt, hát nem is lesz...

— Hitetlen Tamás! — adta meg a választ Zsenya.

— Eddig így festett a dolog, — mentegetőzött Jasa és gyér bajuszát pödörgette.

Augusztus elsején déli tizenkét óra tájban Cserepanov párttitkár megjelent az építkezés színhelyén. Zsurba elrendelte, gyorsan állítsanak fel emelvényt. Összehivták a dolgozókat.

Megjött Abakanov mérnök, aki a földmérési munkálatokat vezette a szocialista város területén. Kockás inge nyitva volt a mellén, feje búbján tyubetyejka* csücsült kackiásan.

— Nos, mi van itt? — kérdezte Zsenyától.

— Nem látja?

— Nem lehetne kedvesebb ez alkalommal?

Hirtelen odahajolt Zsenyához, elkeseredett képet vágott és úgy suttogta:

— Egy esztendei epekedés és reménytelen szerelem után...

Zsenya felkacagott.

— „Nem magának termettem, maga pedig nem nekem..." — dúdolta halkan.

— Nagy kár!

— Elég már! Hát nem érti, hogy ma van az építkezés legnagyobb eseménye?!

Zsenya zordonan pillantott Abakanovra.

* Tyubetyejka: tarka, kerek kis sapka.

— Hogy én nem értem? Hát akkor ki érti? Hiszen én szívesörömest bele is ülnék abba a betonos vödörbe, hogy a testemmel alapozzam meg a kohót...

— Emléktábla helyett, mi?

— A táblával együtt. Emlékezetül kései koroknak...

— Szép kis emlékmű lenne, — kacagott Zsenya. — Megtalálnák a csontjait és azt hinnék, majomember maradványaira bukkantak...

— Eh, Zsenyka, Zsenyka, nagy kópé vagy te!

Abakanov a munkásokhoz indult.

Nemsokára megkezdődött a gyűlés. Grebennyikov, Cserepanov, Zsurba és Sztarcev beszélt. Jasa Jakovkin is szólt néhány szót:

— Elvtársak! Nekünk, komszomoltagoknak, nagy tisztesség jutott osztályrészül: mi önthetjük ki az első köbméter betont az első nagyolvasztó alapzatához. A komszomoltagok és az ifjúság nevében fogadom: erre a nagy tisztességre méltók leszünk a jövőben is!

Megtapsolták.

Azután Cserepanov, Grebennyikov és Zsurba felvitték az emelvényre az emléktáblát. Zsurba izgatottan, hangosan olvasta el a kései korok számára bevésett feliratot:

„Világ proletárjai egyesüljetek!

1930 augusztus 1-én, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tizenharmadik esztendejében, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányának határozata értelmében, ezen a helyen vasipari kombinát alapját vetettük meg.

Éljen Lenin és Sztálin nagy és legyőzhetetlen pártja!

Éljen a kommunizmus győzelme!"

A mélységes, ünnepi csendben Cserepanov, Grebennyikov, Zsurba és Zsenya Sztoljarova levitte az emléktáblát az alapárok fenekére és elhelyezte egy ládában. Azután Grebennyikov kiadta az utasítást az alapzat betonozására. Megtöltötték az első vedret. A darukezelő lassan húzta föl, hogy jól lássa a gyűlésre összesereglett valamennyi munkás és mérnök. Vékony drótkötélen csüngött a kristálytiszta levegőben, bearanyozta a nap, és kissé remegett, mintha élne.

A darukezelő ugyanilyen lassan eresztette le a vedret. A beton elborította az emléktáblát. A megjelentek elénekelték az Internacionálét...

A kohó megalapozásáról jegyzőkönyvet vettek fel, táviratot küldtek a kormánynak és a népbiztosságnak. Emelkedett hangulatban voltak valamennyien. Grebennyikov kiadta az utasítást a munkáselátó osztálynak, hogy kitűnő ebéddel ünnepeljék meg ezt a napot. A vörös sarkokban és a klubban a nap jelentőségét méltatták, a műkedvelő együttes pedig művészi számokkal szerepelt.

Az alapozás befejezése után hozzáláttak, hogy tűzálló anyaggal kirakják a kemence fenekét. A kohó életre kelt.

Ekkor váratlanul távirat érkezett: helyezzék át a műhelyeket az építkezés egyik végéből a másikba, alakítsák át az olvasztók alapzatát, más anyagokból készítsék a berendezéseket És a távirat küldője mindemellett még bírósággal is fenyegetőzött, önhatalmú eljárás esetén.

— Egy szót sem értek az egészből! — ismerte be Zsurba. — Ki írathatta alá a helyettessel ezt a papirost? Hiszen ő kémiával foglalkozik.

Grebennyikov hallgatott.

— Fel kell utazni Moszkvába, Szergóhoz! — javasolta Zsurba. — Megmutatod a táviratot. Elmondod élőszóval, közvetítők kikerülésével, mit végeztünk eddig és mire van szükségünk. De... hátha csak félreértés az egész?

Grebennyikov levéltárcájába tette a táviratot.

— Egyelőre senkinek se beszéljünk róla. Hát még mit nem: helyezzük át a műhelyeket! Alakítsuk át az alapzatokat! Megbolondultak? A sok huzavonáért nem fenyegetőznek bírósággal, de a kezdeményezésért... azért igen! Nem, ebből nem esznek!

Közeledett a tél. Minél többet kellett elvégezni a hideg beálltáig.

Grebennyikov ádáz gyűlöletet érzett valamennyi ellenzéki és szakadár ellen. Ezek minden aljasságra képesek. Forrt benne a harag, valahányszor olyan szabályokba ütközött, amelyeket önerejével nem tudott félretolni az útból.

Nemsokára beköszöntött az első fagy, az építkezés mégis egyre fokozódó iramban folyt tovább. Már kirakták a kohó fenekét, javában készítették az akna burkolatát, építették a martinüzemet, a hengerdét. A munka lázas üteme valóságos kihívás volt, mintha az emberek ismét be akarták volna bizonyítani, hogy minden akadály ellenére építenek és tovább építenek, bármilyen körülmények között és megmutatják az egész világ-

nak: miért, milyen célból indították meg az iparosítás e nagyszabású hadjáratát.

Hosszas, gyötrő tépelődés után Grebennyikov azonban úgy határozott, hogy nem teszi kockára sem az embereket, sem az építkezést (senkinek sem volt gyakorlata ugyanis az ötvenfokos fagyban való építésben) és kissé csökkenti a betonozási munkálatok iramát. Az emberek nagy részét a szocialista város építéséhez osztotta be, hogy a munkások és mérnökök az ideiglenes barakkokból már tavasszal szép és kényelmesen berendezett házakba költözhessenek át.

Ezután Moszkvába utazott.

3

Süvölt a szél a háztető fölött, zörög a bádog, apró csillagocskákat rajzolt rá a fagy, mintha cinkkel vonták volna be. Ha puszta kézzel hozzáér az ember, el sem tudja venni a kezét: nyomban odatapad, mintha enyvvel ragasztották volna rá. A fiúk prémes kesztyűt, bekecset, nemezcsizmát, prémes füles sapkát viselnek. Csak piros orruk látszik, meg a szemük, szempillájuk csupa dér. Mindegyiknek hosszú zuzmaraszakálla nőtt a lélekzéstől...

— Hé, művészek! — rikolt át Jasa Jakovkin a szomszédos házon dolgozó tetőfedőknek. — Adjátok ti még alább is!

— Hé, ti lakók! De magasan hordjátok az orrotokat! Csak aztán valahogy rá ne koppintsunk! — adja meg a választ Pjotr Sztarcev.

Mindkét épület tetejéről, amerre csak a szem ellát, őserdő tárul az emberek szeme elé. Jól lehet látni az irtásokat, amelyek négyzetre osztják a vadont.

A Sztálin-körúton már ott magaslanak az első házak: Jasa Jakovkin brigádja a munkástelep fő épülettömbjének tetőfedési munkálatait fejezi be. Ezért nevezik őket „lakóknak" az építők... Pjotr Sztarcev a klub építkezésén dolgozik — ezért becézik „művészeknek" csapata tagjait.

A „művészek" és a „lakók" között nemes verseny folyik. A gyárépítkezéstől vezényelték át őket ide, a szocialista város építkezéséhez, miután beköszöntött a fagy és megakasztotta az olvasztó munkálatait.

A klubbal és a lakóházzal szemközt az iskola hatalmas épülettömbje tornyosul. Már csak az üvegezés és a belső munkálatok vannak hátra. Itt tősgyökeres „polgáriak" dolgoznak — még a kezükben a munka, nem hallatszik zsivaj, sem élcelődés. Az „ipariak" viszont szívesen évődnek. A lakóház és a klub felől néha csípős élcek szállnak az iskola felé. A befejező munkákon jelenleg Tánya Scsukina brigádja dolgozik.

A szocialista városban jól ismerik Tányát. A piszeorrú, vastagajkú, szeplős lányban van valami nőies báj és a fiúk úgy vonzódnak hozzá, mint ahogy a darazsak szállnak a mézre.

— Nektek inkább kolostorban lenne a helyetek, lányok! — kiált át Pjotr Sztarcev.

— Túlságosan csendesek! — teszi hozzá Jasa Jakovkin.

— Csak az üresfejű zajong! — kiáltja az állványról Tánya, a lány-brigád vezetője.

Kórusban csendül fel a vidám nevetés. Tánya az aknafelvonóhoz megy. Rövid, sárga bekecset visel. Öltözete ugyanolyan, mint a fiúké, csak a mozgásából, a járásából látni, hogy nő, — meg valami bájból is, amit nehéz meghatározni.

Hej, Tánya, Tányuska, Tatyána!
De szép is volt az a nyár . . . —

énekli Jasa Jakovkin, a fagyos szél azonban hirtelen elvágja a hangját. Jasát heves köhögés rázza, nem tudja abbahagyni.

— Megfullad! — rikoltja Scsukina. Hangjából hallani, hogy örül neki.

Jasa egyre csak köhög. Előregörnyed és szája elé tartja kifordított, szőrmés kesztyűjét. Havas szempilláján könnycseppek csillognak. De nyomban el is tűnnek a kegyetlen fagy miatt. Jasa arca bíborvörös lesz az erőlködéstől.

— Mintha egy vizespohár pálinkát hörpintettem volna fel . . . — nyögi ki nagynehezen, majd ismét nekilát a munkának: bőszen kalapálja a tetőfedő bádogot. Ügyesen behajlítja a szélét, mint a vérbeli tetőfedő és társaival együtt összeilleszti a lemezt a mellette lévővel.

A fagyos levegőben csengőn száll a kopácsolás zaja.

Tánya! Tányuska! Tatyána!

zendít rá megint Jasa.

— Hagyd abba, Jasa! Már megint a régi lemez!

Tányának tetszik, amit mondott: prüszköl a nevetéstől.

— Fogd meg, Tatyána! — kiabálják lentről.

— Gyerünk, gyerünk! Mit piszmogsz? — feleli a lány nyersen és lehajol.

Bekapcsolták a villanymotort. Kellemes búgás hallatszik. A liftaknára emlékeztető, szűk hasadékban felfelé kúszik a láda. Egyre följebb ér. Mész van benne. Gyorsan kirakják és kis vödrökben a helyiség belsejébe viszik. Ott vidáman lobog a tűz a vaskályhákban. Télen különösen kellemes a lángot nézni. A kályhák valósággal rózsállnak és szinte áttetszők, annyira izzanak. Az ablakokon kivezetett kék csövekből gyér füst szivárog.

— Jó nekik! Dolgoznának csak a tetőn... szélben... harmincfokos fagyban! — panaszkodik Szenyka Filin. A legénykének olyan apró a szeme, mint a gomb. Nemrégiben érkezett Szimferopolból.

Összehúzódzkodik, borzong, szánalmasan fest. De éppen ez mérgesíti fel Jasát.

— Csak reszkess! Amíg reszketsz, addig nem fagysz meg! ... — mondja dühösen és megveregeti Szenyka hátát. — Te kis borjú!

— Hány lemezt raktatok le, művészek? — kiált át Jasa Jakovkin a szomszédoknak.

— Hát ti, lakók?

— Nem számoltuk össze.

— Mi sem.

— „Hej, Tánya, Tányuska, Tatyána! . . .“ — dúdolja most már magában Jasa és az új lemez odasimul a többihez.

A munkanap végére befejezik a tetőfedést.

— Megyek és megmelegszem egy kicsit... nem bírom... — kéredzkedik Szenyka és félve sandít a csapatvezetőre.

— Ha majd cigarettaszünet lesz, bemegyünk mindnyájan!

Szenyka csúszkál a tetőfedő bádogon. A lemez síkos. A fiúnak még nem áll a keze a munkához, nehézkesen dolgozik, sok erőt pazarol. Irigyen néz be a készülő iskolaépület ablakain. Az üvegek mögött lányok dolgoznak. Meszelik a falakat, festik az ablakkereteket, ajtókat, simítják a padlót. Vidáman égnek a kályhák. A kéményekből meredeken száll fölfelé a füst. Olyan, mintha az égbe fúródnék.

„Hej, ha most ledőlhetnék a kemence padkájára... jó meleg házban... hogy kiverjen az izzadság...“ — ábrándozik a legény és egyre jobban reszket.

A szél erőre kap. A bádogon szaporodnak a fagy csillagai. Nagyon szépek; csipkés mintáik változatossága kimeríthetetlen. Jasa úgy érzi, őt is elhagyja az ereje. Az orra piros még ugyan, de egy szempillantás alatt fehérré válhat... Akkor aztán befellegzett!... Meg a keze is megmerevedett: nem is érzi az ujjai végét. Egészen tompa, akár a fadarab, mintha nem is az övé volna...

— No, gyerünk, fiúk!

Elhangzott a vezényszó. Valamennyien a padlásra levezető létrához rohannak. Tuszkolják egymást, úgy másznak le a negyedik emeletre. Egycsapásra melege lesz mindnek. Nem süvölt a szél, nem marja az arcot.

A fiúk előveszik a dohányzacskót, a savanyúcukros dobozkát, a sokrétűre összehajtogotott újságot. Rágyújtanak, kószálnak a szobákban.

Némelyik lakásban a fal már ki van meszelve. Sárgállnak az új ajtók, jólesik a szemnek. Idáig még nem jutottak a szobafestők. Más lakásokban éppen folyik a meszelés. Csípős szagot áraszt az oltott mész. A padló foltos. Úgy rémlik, le sem lehet mosni. De amott már a padlót tisztítják: röpül a gyalu alól az apró forgács. Akadnak azonban olyan lakások is, ahol már minden kész: ajtók, ablakok be vannak mázolva, a falakon ott díszeleg a minta. A fürdőszobában csillog a hófehér kád, az ember legszívesebben mindjárt megtöltené vízzel és megfürödnék. Valamennyi szoba világos, sőt, valahogy különösen világos: ragyog a naptól, a fagyos levegőtől, a hótól.

— De jó lenne szert tenni egy ilyen kis lakásra! — jelenti ki Szenyka Filin, akinek van érzéke az anyagi javak iránt.

— Ha megérdemled, kaphatsz, — feleli Jasa Jakovkin és azt gondolja: „Magam is megpróbálom... Lehet, hogy külön lakást nem adnak nekem, mivel egyedül vagyok, de szobát igen. Feltétlenül adnak!“

Vagy húsz perc mulva Jasa megkérdezi a fiúktól:

— Megmelegedtetek már?

— A kezem, nézd... még egészen dermedt, — mondja Szenyka sóhajtva.

— Munka közben majd feléled! Gyerünk, fiúk! Indulás! Rá kell kapcsolni. Amíg mi itt dohányozgattunk, Sztarcev öt lemezzel megelőzött!

A csapatvezető fellép a létrára és úgy eltűnik a magas ház tetején, a fagyos levegőben, mint jégbe vágott lékben. A csapatvezetőt követik a többiek.

— Fiúk! Egy kicsit hűvös itt, de azért nincs jogunk meghátrálni! Mindenki fázik, de Sztarcevék mégis jobban dolgoznak! Nem szabad lemaradnunk!

4

Grebennyikov, mihelyt megérkezett a fővárosba, felhívta telefonon a Legfőbb Népgazdasági Tanács elnökének titkárságát. A megbeszélést másnap délelőttre tűzték ki. Grebennyikov a szállodába ment. Ott mélységes csend honolt, mint a jó szállodákban általában. Grebennyikov valósággal furcsán érezte magát az építkezés lármája után.

Reggel, alighogy az első fénysugár bekandikált az ablakon, Grebennyikov kiugrott az ágyból.

„Elaludtam!"

De nem! Nem az építkezésen vagyok, hanem Moszkvában. Hét óra az idő.

Zubbonya zsebéből előhúzta jegyzettömbjét és felírta aznapi feladatait. Sok szabad ideje maradt. Megfeszítette izmait és néhány tornagyakorlatot végzett. Majd kilépett a folyosóra. Az egyik fal tiszta üvegből volt és új, magas házakkal beépített, szűk térre nézett. A házak mentén vezetékek húzódtak; zuzmara borította őket és olyan vastagok voltak, akár a kötél. Egy pajkos csóka, csőrében kenyérhéjjal, letelepedett a drótra, jól lehetett látni hamuszürke tarkóját. A madár lába alól porzott a hó; a csóka áttelepedett a háztetőre, körülpillantott, majd nekifogott az evésnek.

Grebennyikov megreggelizett a szálloda éttermében, azután nyakába vette a várost. Rótta az utcákat és azt a különös örömet érezte, amelyet oly jól ismernek a szovjet emberek. Örömének az volt az oka, hogy láthatta, mennyire kivirult, megnőtt, megszépült Moszkva. Egészen átalakult, újjáépült a város, megváltozott a képe. Mennyi új szín gazdagította, amit mind Októ-

ber hozott és ami megvalósíthatatlan, elképzelhetetlen lenne bármilyen más rendszerben.

Olyan érzéssel járta az utcákat, mint aki tudatában van, hogy életének egy parányi részével szintén hozzájárult e nagy város újjászületéséhez és — ha csak közvetve is — résztvett az egész Szovjetunió minden építkezésében, vállalta értük a felelősséget és ennélfogva részt kérhet a sikerekből is.

Az ábránd valóra vált és a valóság olyan, mint az ábránd...

Nemsokára találkozik Szergóval. Grebennyikovot életének egy szakasza összefűzte Ordzsonikidzével, ezzel a nagyszerű emberrel, az ő nagy barátjával. Odesszából való távozása után, még kilencszázötben, Grebennyikov földalatti munkát végzett Bakuban, Pétervárott, Moszkvában, Varsóban, míg csak le nem fülelték. Bíróság elé került. Ült a Butirkiban. Azután a jenyiszeji kormányzóság Potoszkuj nevű falujába száműzték. Csónakokban szállították át a kis csoportot az Angarán. Ezerkilencszázkilenc júliusát írták akkor.

A potoszkuji házacska, találkozása Szergóval, akit életfogytiglani szibériai száműzetésre ítéltek, kapcsolata a szomszédos Pogorjuj és Pokukuj falucskában élő politikai száműzöttekkel — még a falvaknak is rabsorsra emlékeztető nevük volt!* — a levelek, a viták a kormozó lámpa fényénél, Szergo vakmerő szökése egy kis csónakon a hullámos, viharos Angarán... mindez elvonult most szeme előtt...

Grebennyikov befordult a Vörös-térre.

A fagyos reggel dérrel lepte be a Mauzóleum párkányzatát. A Kreml falának csipkéit hó borította. A lúcfenyők kékes fényben ragyogtak.

Levette sapkáját és néhány percig ott állt az áhitatos, lélekemelő csendben.

Majd felkapott egy marék havat egy oszlopocskáról és a kesztyűs tenyerén vitte — gyönyörködött a kristályszemcséken villódzó fény játékában.

Grebennyikov belépett a Legfőbb Népgazdasági Tanács irodájába. Előtte vittek be egy köteg friss újságot. Elkérte a Pravdát. És az első, ami a szemébe ötlött, egy hasábos cím volt:

AZ IPAR-PART ÜGYE!

* Potoszkuj. bánkódjál. Pogorjuj: búslakodjál. Pokukuj: gebedj meg.

Gyorsan átfutotta az ügyészség közleményét, a nyomozási eljárás első eredményeit.

„Hát így állunk! Ezért voltak a végetnemérő szakértői vizsgálatok! A fejetlenség! A kákán csomót keresés! — gondolta dühösen, gyűlölettel. — Hurokra kerültetek, jómadarak! De kíváncsi vagyok, mit szólnak majd a dologhoz a jobb- és a ‚baloldali' kapitulánsok? Nem játszottak-e össze az ‚ipar-pártiakkal'?"

Amikor belépett Ordzsonikidze dolgozószobájába, a népbiztos éppen leckéztetett valakit.

Grebennyikov visszahúzódott az ajtóból, de Grigorij Konsztantyinovics egy fejmozdulattal behívta és helyet mutatott az asztala mellett álló karosszékben.

— Csak ne hivatkozzál az ipar-pártra! Hogy mit műveltek ezek a gazemberek, ezt én nélküled is tudom. Inkább azt mondd meg, ki csavarta le a fejeteket a nyakatokról és tett helyébe ördög tudja mit? Féléve piszmognak az emberek, turkálnak, akár a tyúk a porban, eső előtt. Fejetlenség. Zűrzavar. Nemtörődömség. És most az ipar-pártra hivatkoznak!

Szergo fel-alá járkált az ajtó és az íróasztal közötti futószőnyegen. Beszédét heves taglejtésekkel kísérte. A verejtékező, rákvörös emberben, akit Ordzsonikidze lehordott, Grebennyikov az egyik épülő, nagy gyár igazgatójára ismert.

— Hallottál már ilyet — fordult Szergo Grebennyikovhoz — jártam náluk félévvel ezelőtt és nemrégiben megint. Semmit sem csináltak. Fejetlenség volt náluk. És az is maradt. És annyi a piszok, hogy az embernek beléragad a lába. Pedig ott sorakoznak a takaros szemétládák! Ahol piszok van, kedves elvtársam, ott nincs rend, nincs fegyelem, nem lehet igazi munka. Értsd meg, elvtárs, mi gyakorlati emberek vagyunk. Ha egyszer a Párt úgy határozott, hogy milliókat költ a ti gyáratok építésére, akkor a Párt jól tudja, mit vár a ti gyáratoktól az ország. És ezt meg kell értenetek. A kolhoz-építés ötéves tervét két év alatt hajtottuk végre. A kolhozok árutermelése több mint negyvenszeresére nőtt! Gondolkozzatok ezen! A szovjet hatalom már nem csak a szovjet iparra támaszkodik, hanem a mezőgazdaság szocialista szektorára is. Ezt meg kell érteni, a maga teljes jelentőségében. Ha megértitek, akkor jobban fogtok dolgozni. A kolhozgazdaság nem növekedhet, nem fejlődhet elavult eszközök segítségével. A kolhozfalunak gépekre van szük-

sége. Kitűnő gépekre. Elsősorban traktorokra. Azután kombájnokra, vetőgépekre, teherautókra. A kolhozparasztoknak is sokmindenre van szükségük. És nekünk kötelességünk, hogy mindezt megadjuk nekik.

Grebennyikov odalépett a gyárigazgató elé.

— Nem szabad úgy tekintenetek a gyárotokra, mintha egyedül állna, önmagában. A ti gyárotok politikai tényező, országunk gazdasági élete irányításának egyik tényezője. Ezen és a többi gyáron keresztül valósul meg a szovjet hatalom politikája. Felelősségteljes dolog ez. Ezért fontos, hogy jól dolgozzatok.

Szergo gondolataiba merült.

— Hiszen jó emberanyagotok van. Ott van például Malisev élmunkás. Mi a kifogás ellene? Vagy Jevdokimov lakatos. Láttam, hogyan dolgozott Zelenyuk ifjúmunkás szerelőbrigádja. Ezek aztán az emberek! Le akarják győzni a nehézségeket! És sikerül is nekik! Ott voltam náluk, Grebennyikov, egy szombati önkéntes munkán. Ujjong az ember szíve örömében. Hát egy burzsoá országban vajjon hajlandók lennének-e ilyesmire a munkások, a munkanap után? Nálunk pedig megteszik, mert a nép a szocializmust építi, mert a nép emberhez méltó módon akar élni és tudja, milyen úton éri el ezt. És minden szovjet ember szívében magasztos ábránd él. Ábránd nélkül nem képzelhető el a szovjet ember!

Grigorij Konsztantyinovics végighúzta kezét szép homlokán. Megigazgatta dús bajuszát, ujjára csavarta.

Jóllehet Ordzsonikidze a gépgyár igazgatóját pirongatta, Grebennyikov is elvörösödött hamarosan... Ugyanazokat a hibákat megtalálta a maga munkájában is, a Tajgasztrojnál... És majdnem mindent, ami az igazgató felé elhangzott, bizonyos fokig önmagára is vonatkoztathatott...

— Értsétek meg, elvtársak — Szergo mindkettőjükhöz intézte szavait —: Buharin és „iskolája" úgy véli, hogy az ipar fejlődésének jelenlegi üteme meghaladja az ország erőit. Azt tartja, hogy a szűk keresztmetszetekhez kell igazodni. Hiány van munkaerőben: igazodjál ehhez a hiányhoz! Mi azonban úgy hisszük, hogy ezzel a „jobbra igazodj!"-jal nem megyünk sokra!

Grebennyikov és a gyárigazgató elmosolyodott.

— Ti mindketten hiányt szenvedtek építőanyagban, gépekben, szakképzett munkásokban egyaránt. Hiány mutatkozik mindebben a többi építkezésnél is. Mi azonban úgy véljük, jobban neki kell feküdni a munkának. Egy munkásnak hármat kell helyettesítenie. Egy mérnöknek ötöt. Ha négy év alatt végrehajtjuk az ötéves tervet, egészen más távlatok nyílnak meg előttünk. Csak serkentenünk kell önmagunkat és másokat is, elvtársak. Az idő sürget. A jobboldaliak Rikovval együtt kétéves tervet követelnek, a megvert, de még nem teljesen szétvert trockisták pedig azt, hogy vonjuk vissza a „Teljesítsük négy év alatt az ötéves tervet" jelszót. Beleegyezhetünk ebbe? Nem. Nem tehetjük. Ha erre az útra lépünk, az elmaradottság hálójába esünk. Aki pedig elmaradt, azt mindig verték és verni is fogják! Állandóan ezt hangoztatja előttünk, gazdasági vezetők előtt Sztálin elvtárs. Sztálin elvtárs nagyon aggódik a gépipar és a kohászat helyzete miatt. Nagyon aggódik.

Szergo megállt a Szovjetunió térképe előtt és néhány percig nézegette.

— Nos hát, — fordult a gyárigazgatóhoz — hazautazhatsz. Az anyagok egyrészét megadjuk neked. Kiszemeljük a megfelelő embereket is. De jól jegyezd meg: kemény munkát követelünk. Az ipar-párt kártevésére pedig ne hivatkozzatok többé!

Az igazgató elment. Szergo töltött magának egy negyed pohár ásványvizet. Gyöngyöző buborékok járták át a folyadékot és kellemesen pattogtak a pohár vékony üvegfalán.

— Jó, hogy megjöttél, — mondta Szergo és leült. Megmondom őszintén: nagyon is bíztam bennetek, meg a magam embereiben és most ennek adom meg az árát. Olvasd csak el.

Szergo átnyujtotta Grebennyikovnak a kormány külön határozatát a tajgai kombinát-építkezés ütemének fokozásáról.

— Most aztán jól gyűrkőzzetek neki!

Grebennyikov elgondolkozott.

— Én azt hiszem, nálatok nem mindenki érti, hogy mit csinál és mekkora jelentősége van a tajgai kombinátnak. Hiszen akkora óriás lesz, hogy a nyomába sem léphet sem Európa, sem Amerika! Úgy bizony! Jelenleg a gépgyártást kell fejlesztenünk minden erőnkkel. Traktor-, autó-, szerszámgépgyárakat, kohászati berendezéseket készítő üzemeket építünk. Sztálin elvtárs azt mondta, nem lehet olyan gép, amelyet mi a Szovjetunióban ne tudnánk gyártani. Minthogy pedig ez így van, nektek koha-

szoknak világosan kell látnotok, mire kell nekünk a vas. És nem csupán vasra van szükségünk, hanem minőségi acélokra is. Nem fogunk külföldön vásárolni gépeket.

Szergo Grebennyikov szemébe nézett.

— Mondd meg nyíltan, miben szenvedsz hiányt. De úgy beszélj, mint az állam gazdája, aki nemcsak azt látja, ami a szeme előtt van, hanem messzebb is lát, nemcsak a magáét látja, hanem a szomszédét is. Felhatalmazásod széleskörű, a kormánynak e határozata után pedig még több jogod és lehetőséged lesz.

— Gondolkodom rajta és holnap közlöm. Rendben van?

— Holnapig még győzzük türelemmel.

Néhány másodpercig hallgattak mind a ketten.

— Ioszif Visszarionovics azt kérdi tőlem: mikor halljuk végre keleti kohászaink, közöttük az altájiak hangját? Mit feleljek erre? A déliek nekifeküdtek a munkának, de ti... Nálad és szomszédaidnál bizony még akadoznak a dolgok: nem engeditek előtérbe kellőkép a fiatalságot, féltek az önálló döntésektől, jobbra-balra sandítotok. Természetesen különbséget kell tenni kontárkodás és önálló, elvi döntés, gyakorlati kezdeményezés, értelmes vállalkozó szellem között. A holtpontról ellendült ugyan már a munka nálatok, de még mindig nem megy úgy, ahogyan a Párt kívánja. Nemrégiben a Dnyeprosztrojnál jártam. Farkasordító hideg volt. A szegecselők azonban dolgoztak, közvetlenül a víz színe fölött. A szél havat kergetett a jégpáncélon, elakadt a lélekzet. Megkérdeztem az egyik munkást: ki kényszerít téged arra, hogy ilyen vad hidegben dolgozzál?" Ő meg így felelt: „Magam kényszerítem magamat. Hát lehet-e valakit paranccsal ilyen munkára fogni? A mi brigádunk első a termelésben. A többi hozzánk igazodik! Ha mi meghátrálnánk, mi lenne akkor?"

Szergo arca még magán viselte a felhevültség nyomait, nagy, mély szeme különös fénnyel sugárzott.

— Megkérdeztem egy másik szegecselőt is: „Mondd, te jó életre vágyol, azért jöttél dolgozni ilyen hidegben? Hiszen nem jelent meg mindenki, a vezetőség pedig nem kényszerít, ugye?" Mire ő így felelt: „Jó életre mindenki vágyik, egyesek azonban tudják is, mit kell tenniök ennek érdekében, mások pedig nem. Egyesek messzebb tekintenek, mások pedig csak az orrukig."

Ordzsonikidze bólintott, mintha ezt akarná mondani: „Hallod?"

— Párjukat ritkítják a mi embereink, Pjotr, állíthatom! Hamarább be kellene fejezni az ötéves tervet. Akkor aztán felvirágzik majd az élet. Könnyebb lesz mindenkinek. Tovább fogjuk fejleszteni a mezőgazdaságot is, de már más technikai alapon: az első ötéves terv alapján. Ha azonban nem teljesítjük, bizony összébb, sőt jóval összébb kell húznunk a nadrágszíjat...

Szergo és Grebennyikov eltűnődött.

Belépett a titkár és jelentette, hogy megérkezett a makejevkai gyár igazgatója.

— Kis türelmet kérek, csöngetek majd.

— Szóval, lassacskán rendbejövünk, Pjotr. De hogy áll a helyzet nálatok az olvasztóban és a martinüzemben? Ne a beszámoló adatait sorold el, hanem mond el őszintén, ahogy az négyszemközt szokás.

— Nálam nincs eltérés a beszámoló és a valóságos helyzet között, Szergo. Nem kenyerem az ámítás. Ami azonban a részleteket illeti, amelyek nem szerepelnek a beszámolóban, ezekről szeretnék beszélni veled.

Grebennyikov beszámolt a munkaerőtoborzás nehézségeiről, a megrendelések késedelmes végrehajtásáról, a gyár tervének jóváhagyása és a műhelyek elhelyezése körüli végetnemérő huzavonáról. Szergo két tenyerébe támasztotta állát és egyenesen szemébe nézett a beszélőnek. Pillája sem rezdült.

Grebennyikov belenézett a szeretett ember izzó, okos szemébe és elébe tárt mindent. Semmit sem kendőzött és semmit sem túlzott el: nem kímélte sem magát, sem legjobb barátait.

— Nos hát, — vágott közbe Szergo — az ipar-párt ügye után alapos tisztogatást kell végeznetek a házatok táján. Sokkal komolyabb ügy ez, mint amilyennek első látásra tetszik. Adatok vannak arról, hogy az ellenzékieknek külföldi kapcsolataik vannak... Érted, mit jelent ez? Egy láncszem .. A bilincs egyik láncszeme.

Szergo hangja eltompult.

— Ezt a dolgot, előtted is ismert okokból, nem kell most taglalni. De szem előtt kell tartani. Érted?... Most pedig ide figyelj. A közeljövőben egy neves szakembert küldünk hozzátok. Munkájához megfelelő körülményeket kell teremtenetek. Olyan probléma megoldásán dolgozik, amely nagyjelentőségű számunkra. De hiszen felszólalását magad is hallottad az értekez-

leten. Buncsizsnij professzorról beszélek. Egyébként magam is készülődöm hozzátok. Kikapcsolódom egy kicsit és odaruccanok. A magam két szemével akarom látni az embereket, az építést. De jó, hogy eszembe jut: légy figyelemmel a termelés káderei-nek kérdésére is.

— A termelésére? — álmélkodott Grebennyikov. Azt hitte, rosszul hallott.

— Igen-igen: a kombinát üzembentartásához szükséges káderekre! Min csodálkozol? Hát nem hiszed, hogy a te kombinátodat egy év múlva üzembe kell helyezni?

— Kissé korán lesz... Jelenleg az építkezés kádereinek kérdése foglalkoztat...

— Én meg azt mondom: légy figyelemmel erre a kérdésre is, az üzembentartáshoz szükséges káderek kiképzésére. Egy hónap alatt nem lehet ekkora feladatot megoldani. Kívülről pedig ne számíts segítségre. Ezeket a kádereket magatoknak kell előteremtenetek, kint a munkahelyen. Hogyan dolgozik Zsurba?

Grebennyikov felvonta szemöldökét.

— Magad is tudod, Szergo, én úgy tekintek Zsurbára, mint édes fiamra. Sokat dolgozik, nagy hévvel. Pártmunkában azonban nem jártas. Segítségére vagyok, amiben csak tehetem. A mi emberünk, gyermekkora óta.

— Tudom, mindent tudok. Megszerettem én is. Amikor külföldre utaztál, alkalmam volt találkozni vele a Központi Ellenőrző Bizottság vonalán. Egészen elvesztette a fejét az építkezésnél! Akkor határoztam el, hogy ideje már hazajönnöd. A továbbiakban is állítsd csatarsorba a fiatalságot, a mi szovjet embereinket, minél bátrabban. Küldd előtérbe a fiatalokat és ellenőrizd őket munkájukban, segítsd, tanítsd. A régi jenyiszeji szám-üzöttek közül kivel tartod fent a kapcsolatot?

— Senkivel. Szétszéledtek mind.

— No jó. Akkor hát holnap nyujtsd be az igénylést mindarra, amire szükséged van, jó gazda módjára. Nem engedem, hogy lefaragjanak az igénylésedből. Most pedig menj át a káderosztályra, beszélni szeretnének veled.

Szergo felállt, Grebennyikov szintén.

Szergo néhány másodpercig Grebennyikov arcát nézte, mintha emlékezetébe akarna idézni valamit.

— Most, hogy itt állsz előttem, eszembe jutott, hogyan hajtottak titeket a fegyenc-szállítmánnyal... Átáztatok, éhesek voltatok. Lábatokon egy szál kapca... Észrevettelek téged.. Megsajnáltalak... Olyan fiatal voltál... A kísérő tiszthelyettes pedig azt mondta: „Itt bánkódtok, ott búslakodtok, amott pedig meggebedtek!..."* Elfogott a düh! Ez a tiszthelyettes megkapta tőlem a magáét, észre is tért nyomban. Bizony... Ennek már huszonegy éve... Hajjaj...

Ordzsonikidze a világosság felé fordította Grebennyikovot.

— Egészséges vagy? Sápadtnak látszol! Sárga vagy, ez nem jót jelent... Rossz bőrben vagy! De sebaj, Pjotr, építkezünk, körülbástyázzuk államunkat mindenfajta veszedelemmel szemben, megtisztogatjuk a nép földjét a nemes vetőmag számára és akkor majd pihenünk. Nekem is rendetlenkedik a vesém... Egyelőre azonban, magad is láthatod, nincs idő a pihenésre...

Szergo megfogta Grebennyikov kezét és sokáig szorongatta. Szorításában férfias, szermérmes gyöngédség, régi barátság melege érződött.

— No, minden jót!

— Meg akarok mutatni neked egy táviratot... — mondta Grebennyikov halkan és elővette levéltárcájából a félbehajtott papírlapot.

— Mi ez?

Grebennyikov átnyujtotta a táviratot.

Szergo elolvasta. Majd odament a falhoz és mély töprengésbe merülten állt ott.

— Igen... — szólalt meg. — Van még valami effajta a birtokodban?

— Van.

— Itt van?

— Itt.

— Hagyd itt nálam. Magad is érted, mennyire kényes dolog ez. Egyelőre egy szót se róla, senkinek. Már az illetékes kézben vannak ezek az ügyek... Tartsd nyitva a szemed és tájékoztass mindenről. Érted?

— Értem.

Szergo fel-alá járkált a szobában. Arca elsötétült, komorrá vált, ráncok barázdálták.

* Célzás a szibériai falvak nevére

— Azzal bizonyára tisztában vagy, hogy mi többet tudunk mint mások. És nem csupán azért, mert vannak bizonyos állami titkok, amelyeket nem lehet rábízni mindenkire. Hogy mindent tudjon az ember, ahhoz erős idegekre, acélos bátorságra is szükség van. Bennünket szüntelenül és arcátlanul zaklatnak a kapitalista urak mindenféle provokációkkal, mi azonban megőrizzük nyugalmunkat. Kötelességünk, hogy védjük a nép lelki nyugalmát, a mi népünkét, amely a világ legnagyszerűbb alkotómunkáját végzi. Persze, veszedelmek is fenyegetnek. Komoly veszedelmek. Az ipari és az agrárválság, amely ezerkilencszázhuszonkilencben magával ragadta a kapitalista országokat, hónapról-hónapra fokozódik. De mindezzel szemben ne feledd, ott vannak a mi sikereink, a mi eredményes, szocialista építésünk.

Grigorij Konsztantyinovics néhány másodpercnyi szünetet tartott.

— Úgy van! A válság a végsőkig kiélezte a kapitalista országok belső viszonyait is: a burzsoázia fasiszta diktatúrát teremt, új háborúkat provokál a világ újabb felosztása céljából. Bizonyítékaink vannak arra, hogy a jövendő háborúnak legalább két tűzfészke lesz: Japán és Németország. Japán Mandzsúria és Észak-Kína meghódítására törekszik. Németország meg szétteppi a versailles-i bilincsek maradványait is. Az ellenünk való harcban a német imperialisták hajdani háborús ellenfeleiknél találnak támogatást. Németországba valósággal áramlik az idegen tőke és ez a hadiipar rohamos növekedéséhez, a hadipotenciál fokozódásához vezet. És ez a tőke javarészt amerikai. Hallod? Amerikai tőke!

Egyetlen szó sem kerülte el Grebennyikov figyelmét. Mindaz, amit Szergo mondott, rendkívül fontos volt és fényt vetett sok mindenre, ami az építkezésnél történt. Grebennyikov sokszor gondolkozott már ezen, Szergo szavai azonban különös világossággal jellemezték a helyzetet. Már csak az volt hátra, hogy levonja a gyakorlati következtetéseket.

— A német nehézipart — folytatta Szergo — buzgón pénzelik a Dupontok, Morganok, Rockefellerek. A „Dupont de Nemours" amerikai vegyipari konszern és az „Imperial Chemical Industries" brit vegyipari tröszt a legszorosabb összeköttetésben van az „I. G. Farben-Industrie" német vegyi konszernnel. A robbanóanyagtermelés és értékesítés piacai ilyen módon egy kézbe kerültek, világszerte. A „Vereinigte Stahlwerke" német

acélipari tröszt amerikai tőkével épül újjá. A nyugati országok vezérkarai már szövik az intervenciós terveket. Ezzel magyarázható az a lázas tevékenység, amely a mi ellenzékieink közt kezdődött. De meg kell őriznünk nyugalmunkat és bátorságunkat. Ismétlem: ezekkel az ügyekkel foglalkozunk már. Nem találnak készületlenül minket. Ti is legyetek résen, ott az építkezésnél. Csak semmi pánik! Legyetek bátrak, kemények és éberek a legnagyobb mértékben. Ezt mondhatom neked, barátom. Nos, ezzel el is válunk. Tartsd fenn velem a legszorosabb kapcsolatot.

Grebennyikov három nap múlva elutazott. Annyit erőt érzett magában, mint még soha. Az a feladat várt rá, hogy még jobban fokozza a politikai munkát, megszabaduljon az ellenséges söpredéktől, még jobban ügyeljen az emberekre. Erre szükség volt az új fellendülés előkészítéséhez. Ordzsonikidze jóváhagyta Grebennyikov minden intézkedését, amelyeket az építkezés nehéz hónapjaiban tett. Újabb összegeket, anyagot utalt ki, gondoskodott munkaerőről is. Tavasszal tehát meg lehetett indítani az általános támadást.

5

Megtettek minden előkészületet a támadásra. Számbavették a munkaerőt, az egyes brigádok összeforrottságát, az emberek jártasságát és hajlandóságát egyik vagy másik munkához. Összeszámolták a gépeket, az anyagokat, részletes grafikont készítettek egymással összhangba hozott, szigorú határidőkkel. Grebennyikov, Zsurba és az egyes részlegek vezetői különös figyelmet szenteltek a segédműhelyek munkájának, amelyek az építőanyagokat, a vasbetéteket készítették. A szállításokban résztvevő valamennyi gyár a legszigorúbb utasítást kapta az illetékes népbiztosságtól, hogy pontosan tartsa be a megrendelések határidejét.

1931 február elején Grebennyikov és Zsurba meghívást kapott Moszkvába, a gazdasági vezetők értekezletére. A február 4-i értekezlet kitörölhetetlen nyomot hagyott a szovjet állam életében.

Sztálin elvtárs is felszólalt az értekezleten.

— Micsoda jövőbelátás szükséges és mekkora hit a nép erejében, hogy ilyen bátran, ilyen leplezetlenül fel merje vetni egy nagy állam sorsának kérdését! — mondta Grebennyikov az értekezlet végeztével.

Egész éjtszaka a szállodában üldögéltek, meghitt beszélgetésbe merülten. Mindketten maguk előtt látták Sztálint, hallották a hangját, felidézték beszédét.

„A tempót fékezni annyit jelent, mint elmaradni. Aki pedig elmarad, azt verik. Mi azonban nem akarjuk, hogy bennünket verjenek. A régi Oroszországot szüntelenül verték elmaradottságáért. Mi a gazdasági téren vezető országok mögött ötven-száz évvel elmaradtunk. Ezt a távolságot be kell futnunk tíz év alatt. Vagy meg tudjuk ezt tenni, vagy agyonnyomnak bennünket. Mindenünk megvan, csak a hozzáértés hiányzik ennek a lehetőségnek igazi kihasználásához!"

— Milyen bölcs szavak! Milyen nyiltan veti fel a kérdést: szabad emberekként akarunk-e élni, vagy a rabigát választjuk? Vagy-vagy. Harmadik út nincs! — mondta Zsurba izgatottan.

Elhallgattak néhány percre, mindegyikük magában fontolgatta tovább a hallottakat.

— Emlékszel, mit mondott Sztálin elvtárs? A mi erőnk a népi, a szovjet hatalomban, a szovjet államrendszerben, a mi népünkben, páratlanul dús természeti kincseinkben rejlik. Mindenünk megvan. Csak fel kell tárni ezt a gazdagságot. Ki kell aknázni. Az ember szolgálatába kell állítani. A bolsevikoknak el kell sajátítaniok a technikát... Helyes! Színigaz! És lényegében milyen nagyszerű. De csak Sztálin elvtárs tudta kifejezni mindezt — mondta Grebennyikov.

Az ötéves terv harmadik évében voltak. A harmadik és egyben döntő fontosságú évében.

Látták országukat, amelyet felemelt a lángész hatalmas karja, látták a vajúdás közepette, amely gyötrelmes volt, de csodálatosan gyönyörű is.

Ismét úgy érezték, hogy még az olyan óriási építkezés is, mint a Tajgasztroj, csupán egy parányа az országszerte folyó, hatalmas munkának. Csak Sztálin tekinthette át teljességében az ország valamennyi építkezését, csak ő tudta meghatározni a haza helyét a világ térképén, csupán ő láthatta meg előre a kommunizmushoz vezető utat.

Szűknek érezték a szállodát, az utcát. Egyúttal azonban egyedül szerettek volna lenni a konferencia utáni első órákban, vagy esetleg a legjobb barátjukkal, hogy mégegyszer átgondolják mindazt, amit a szovjet nép vezére mondott és ismét maguk elé képzeljék a hatalmas tervet, hazájuk jövendőjét.

„Ha most mindenki ünnepi komolysággal belenézne lelkébe és világosan számot vetne mindazzal, amit Sztálin elvtárs mondott, akkor máris sok nehézséget gyűrtünk volna le — gondolta Grebennyikov. — El kell érni, hogy mindenki világosan lássa, amit vezérünk mondott és mit is jelent ez a vaslogikájú, vagy-vagy... hogy megértsük, egész lényünkkel átérezzük, milyen nagy és megtisztelő feladatot szabott ki ránk a történelem, az előző nemzedékek, mekkora felelősség hárul ránk"

Lefeküdtek, de álom nem jött a szemükre. Zsurba a hátán feküdt és töprengve a mennyezetre bámult. Behozták a Pravda február 5-i számát. Az újság „A gazdasági vezetők feladatairól" címmel közölte Sztálin elvtárs beszédét. Grebennyikov belefogott az olvasásába. Minden egyes mondat után megállt, hogy még érzékelhetőbben maga elé képzelje mindazt, amiről Sztálin elvtárs beszélt és pontosan megállapítsa mások és a maga helyét a hatalmas alkotómunkában.

Sztálin beszéde után elolvasta az újság többi hírét is. Az utolsó hasábon a Pravda berlini tudósítójának távirata vonta magára a figyelmét.

„Berlin, február 4. A nemzetiszocialista különítmények és védőosztagok erős ütemben fegyverkeznek és szabályos katonai kiképzésben részesülnek.

Schulenberg gróf brandenburgi birtokán, a napokban haditanácsot tartottak a nemzetiszocialisták. Glashütte kerületében a nemzetiszocialisták hadgyakorlatokat tartottak.

Braunschweigban a nemzetiszocialista Franzen belügyminiszter ‚polgári osztagokat' és fasiszta fehérgárdát szervez és fegyverez fel.

Thüringiában a nemzetiszocialista Frick belügyminiszter egy nemzetiszocialistát nevezett ki rendőrfőnöknek a német birodalmi belügyminiszter jóváhagyásával."

„No lám! Már álarc nélkül, nyíltan cselekednek!... — gondolta Grebennyikov és eszébe jutottak külföldi útjai. — Vajjon miben sántikálnak?"

Grebennyikov feltámaszkodott. Valósággal érezte a haza fölött tornyosuló veszedelem súlyát, amint megérzi az ember a vihar közeledését. Érezte, hogy elkerülhetetlen a kapitalista világ támadása.

— Nyikolaj, nem alszol? — fordult Zsurbához.

Választ nem kapott. Nyikolaj arca bágyadt volt, sápadt. Aludt.

Grebennyikov kiment a folyosóra.

Egy ideig a folyosón járkált fel-alá, majd visszatért a szobába. Az ablakon már besütött a nap.

Lelki szemével ismét látta Sztálint. Látta átszellemült arcát, előtte állt egész valóságában, úgy, amilyen akkor volt, az értekezleten.

„Szerencse... Mekkora szerencse, hogy nekünk Sztálinunk van!..." — gondolta és egész bensője reszketett a feltörő érzelmektől.

6

Grebennyikov visszautazott az építkezéshez, Zsurba azonban még Moszkvában maradt és különféle megbizatások elintézésével foglalkozott. A dolgok sikeresen folytak. A Legfőbb Népgazdasági Tanácsban szívesen fogadták.

Csak a kokszkémiai üzemek tervezési osztályán kellett az idejét vesztegetnie. Hideg borsódzott végig a hátán és felfigyelt: a kokszoló terveihez még jóformán hozzá sem kezdtek.

Zsurba szeretett volna találkozni egy hírneves professzorral, az azonban értekezleten volt. Nem volt más hátra, minthogy belesüppedjen egy puha karosszékbe és türelmesen várjon. Közben különféle levelek, igénylések és táviratok szövegét fogalmazta.

Amikor kiment a folyosóra cigarettázni, Gribov mérnököt, a „Rudmetallsztroj" igazgatóját pillantotta meg, amint éppen kilépett a helyettes vezető előszobájából. A mérnök is észrevette Zsurbát, de nem üdvözölte. Úgy tett, mintha elfelejtett volna valamit és visszasietett az előszobába. Nyilván nem kívánta ezt a találkozást. Ekkor Zsurbát behívták.

A híres professzor a szoba közepén, felöltőben, lábán sárcipővel fogadta Zsurbát. Rövid beszélgetésük a szoba közepén folyt le és semmi jót sem ígért.

— Aggodalmai alaptalanok, fiatalember. Minden meglesz a maga idejére. Pótlólagos talajvizsgálatot kell végeznünk. Valószínűleg én is leutazom. Higyje el — és Zsurba torkára forrasztotta a szót, mivel látta, hogy ellenvetésre készül — higyje el: lehetetlen megtervezni egy gyárat, amikor azt sem tudja az ember, hol és min fog állni.

— Se szeri, se száma a sok vizsgálatnak, akár eredeti, akár pótlólagos. Az olvasztóműhely már áll, a kokszolónak pedig se híre, se hamva. Hol itt a logika? — mondta Zsurba felháborodottan.

A híresség azonban nem volt hajlandó további tárgyalásra.

Zsurba úgy döntött, még két-három napig Moszkvában marad és végére jár a dolognak.

Már alkonyodott, amikor szállodai szobájába ért. Fáradt volt a sok emeletjárástól és jólesett a fürdő. Azután lepihent. Hamarosan elnyomta az álom. Az ajtót azonban elfelejtette kulcsra bezárni.

Mintegy három óra múlva arra riadt fel, hogy valaki belépett a szobába. Félálomban volt, de érezte az idegen közelségét.

— Rossz szobába tévedt! — nyögte ki nagynehezen.

Végleg kiment szeméből az álom.

— Kit keres?

Az ajtó felső üvegén keresztül fény szüremlett a szobába. Női alak állt a fénycsíkban, hátulról esett rá a világosság. Zsurba felismerte: Johnson tolmácsnője volt. „Mit keres itt?"

Zsurba felfigyelt.

— Láttam magát a Legfőbb Népgazdasági Tanácsban... Mister Johnson nem tér vissza magukhoz... Találkozni szerettem volna magával — mondta Lena Seremetyeva.

Meg sem várva a hívást, levetette bundáját, sapkáját és leült az ágy szélére.

— De gyújtsa meg legalább a villanyt! És tulajdonképpen mivel lehetek szolgálatára?

Nyikolaj látta a lány feléje hajló arcát, térdén összekulcsolt ujjait, karcsú alakját, amelyre drága ruha simult.

— Nem kell világosság. Jobb így.

— Nem értem!

Zsurba tovább vizsgálta figyelmesen a lányt. Nem tudta, minek is nevezze ezt az érzést, amelyet látogatója keltett benne.

— Mégis gyújtsa meg a lámpát!

Lena széttárta ujjait és fanyar mosollyal az ablakhoz ment.

— Maradjon ott, mindjárt felöltözöm.

— Nem kell. Csak egy percre jöttem. Mindjárt megyek is

Zsurba kinyujtózott a takaró alatt.

— Unom az életet. Huszonhét éves vagyok és mindenki lánynak nevez. Unatkozom. Szeretnék... magam sem tudom mit szeretnék. — Lena elmosolyodott. — Maga más, mint a többi. És ez elég ahhoz, hogy magához vonzzon... Magam jöttem...

Az ablakkal szemközt kigyúlt egy utcalámpa. A lány az ablakhoz támaszkodott: az ablakkeretre vetődött, fekete árnyképnek tetszett.

— Magam jöttem. . — Ismételte a nyilván előre megfogalmazott mondatot .

— Igen.. De mi közöm nekem mindehhez?

A lány hallgatott.

— Nos, Lena, azt hiszem, magának nem való a tolmácskodás.

Az árnykép megrezzent.

— Az ilyen esetben, persze ha komolyan el akar érni valamit az életben, másba kell belefognia.

— De mibe?

— Térjen át a termelésre. Menjen a műhelybe! Ez a legjobb orvosság az unalom és a lélek egyéb betegségei ellen!

Lena elnevette magát. Odalépett a férfihoz és kinyujtotta keskeny, finom kezét.

— Ilyen kézzel...

— No és? De mit akar tulajdonképpen?

Zsurba azon kapta magát, hogy percről-percre nehezebb hidegnek, józannak tettetnie magát, amikor ezzel a bátor, szeszélyes, bájaiban ennyire biztos lánnyal van kettesben.

Feltápászkodott, félrefordult és öltözködni kezdett.

Lena fanyar mosolyra húzta ajkát.

— Meséljen valamit magáról, ha kedve tartja. Merre járt, mit csinált — mondta Nyikolaj közömbös hangon, miután befejezte az öltözködést.

— Mit meséljek? Semmi különös nem történt velem.

— Barátai vannak?

— Mindet elveszítettem.

— És mit szándékszik tenni az életben?

— Tolmácskodom, mivel nyelveken kívül semmihez sem értek. Nyilván ebben is fogok megöregedni.

Lena hallgatásba merült. Nyikolaj nem érezte szükségét, hogy folytassák a beszélgetést.

— Azt hittem, melegebben fogad... — mondta a lány sóhajtva.

— Miért mondja ezt?

— Hát csak úgy... barátságosabban...

A férfi hallgatott.

— Hát akkor minden jót!

Nyikolaj felsegítette a lányra a bundát. Lena kilépett a folyosóra és nyitva hagyta az ajtót. Lassan ment, lábfejét kissé befelé fordította, ahogyan a gyermekek járnak. Nyikolaj utána nézett, de nem szólt és nem is válaszolt Lena búcsúintésére, amikor a lány a kijárat felé fordult.

„No, de ilyet!" — gondolta Zsurba és meggyújtotta valamennyi lámpát: a csillárt, az asztali lámpát, a falikart. Keze, az ablak, Lena parfőmjétől volt illatos. Kinyitotta a szellőztető ablakot, lehúzta trikóját és a mosdó alá dugta fejét. Bőszen szappanozta arcát, fröcskölt, szuszogott, míg csak meg nem nyugtatta a hideg víz.

Az utcán odatartotta a szélnek felhevült arcát. És egész úton, amíg csak a vendéglőig nem ért, felváltva szidta és dicsérte magát.

Vacsora után nem volt kedve hazamenni a szállodába. Hogy megkönnyítse másnapi feladatait, elhatározta: teljesíti Grebenynyikov egyik megbízását.

„De miért is jött tulajdonképpen? — tűnődött az utcán. Eszébe jutott első találkozása Lena Seremetyevával a moziban, azután két-három futó találkozásuk az építkezésnél, de ez nem számít. — Vajjon nem Johnson küldte hozzám?"

Különösebb fáradság nélkül megtalálta a keresett utcát. A vastagfalú, régi ház hólepte, kis kertben bújt meg a város lármája elől. A jól megvilágított márványlépcső csillogott a tisztaságtól. Nyikolaj lassan ment fölfelé és nézegette a faragott tölgyfaajtókra erősített, jól olvasható névtáblákat. Kétszer is elolvasta az aranyszegélyű, régi névjegyet: „F. F. Buncsuzsnij professzor". Majd csengetett. A csengetés után jó fél percig semmi nesz sem hallatszott és Nyikolaj már arra gondolt, hogy

a csengő nem működik. De ebben a pillanatban megrázta az ajtót a belülről rázúduló léghuzat.

Öreg ember nyitott ajtót. Zsurba megmondta a nevét. Betessékelték.

— Zsurba elvtárs? Fjodor Fjodorovics mindjárt itt lesz. Megkaptuk Grebennyikov táviratát. Férjem már izgatottan várja önt — magyarázta Marja Tyimofejevna.

— Nem jöhettem előbb.

— Nem tudom, mi lesz vele ott. A mindennapi életben ugyanis teljesen gyámoltalan, de nem szereti, ha figyelmeztetik erre — jegyezte meg Marja Tyimofejevna.

Zsurba elmosolyodott.

— Sosem volt még építkezésen? Azt gondolja, olyan rossz lesz nálunk?

— Gyárban voltam már. Többször is. Fjodor Fjodoroviccsal együtt. Nagyobb építkezésnél azonban még nem. Noha szívesen mentem volna. Dehát azt mondta: légy türelemmel. Nekem pedig már fogytán a türelmem... Mit is kezdenék itt, egyedül? Megszoktam, hogy mindig vele legyek és tudjak minden lépéséről... Hiszen egy csésze teát sem tud kitölteni magának!... Néha ebédelni is elfelejt...

— Akadnak nálunk olyanok, akik majd gondoskodnak mindenről! — mondta Zsurba nyájas mosollyal.

— Akarja, hogy játsszam valamit magának? Hogy ne unatkozzék a magamfajta öregasszonnyal?!

— Nagyon örülnék. Kérem! — Nyikolaj elmosolyodott, aranyfoga kivillant.

Marja Tyimofejevna zsebkendőjével megtörölte ujjai végét és a billentyűkre tette kezét. Nyikolaj egy öblös karosszékbe telepedett.

Marja Tyimofejevna Beethoven Patetikus szonátáját játszotta. Az adagio közepén megérkezett a professzor. Buncsuzsnij átölelte vendégét, mintha régi barátok volnának és dolgozószobájába vezette.

— Milyen jó, hogy megjött — mondta. — Régen felkészültem már az útra. De az elutazás folyton halasztódik. Tovább nem tudok várni. Becsületszavamra: szétrobbanok a türelmetlenségtől!

Buncsuzsnij odahajolt vendégéhez. Az ipar-pártba tömörült gazemberek ügye után, mondta halkan, mint öreg mérnök.

szégyenkezik a maga testülete miatt. Kobzin olyan dolgokat művelt!...

Nyikolaj beszámolt a professzornak arról, hogy egyideig kénytelen még Moszkvában maradni. Buncsuzsnijt elkeserítette ez a hír.

— Mintha a sors is ellenem lenne!

— Táviratozom Grebennyikovnak, hogy ön megérkezik. De ha lehetséges, legyen türelemmel még két-három napig és akkor együtt utazunk.

— Két-három napig... ez nagyon is bizonytalan. Egy hétig is elhúzódhat. Nem: holnap utazom! — jelentette ki Buncsuzsnij és felállt az asztaltól. — És nagyon kérem: nem kell semilyen távirat és ne várjanak engem. Ne vegye el az emberek drága idejét! Hálistennek, nem vagyok csecsemő!

Belépett Marja Tyimofejevna és teához hívta a férfiakat.

Az ebédlőben Buncsuzsnij megkérdezte vendégétől:

— Dehát mit is csinálnak ott maguknál, Nyikolaj Ivanovics? Mondja el kérem töviről-hegyire. Gondolhatja, mennyire érdekel.

Zsurba belekezdett.

Fjodor Fjodorovics és Marja Tyimofejevna figyelmesen hallgatta. Zsurba elbeszélésének vége felé Buncsuzsnijnak már égett az arca.

— Az ismerős kép! Tudja, a magunkfajta kohómérnök, de nemcsak a kohómérnök, nem hallgathatja mindezt nyugodtan végig... Építkezés... Micsoda nagy, hatalmas vállalkozás... Mennyi természetes szépség rejlik benne!

— Helyes megállapítás — mondta Zsurba.

— És a káderekkel hogy áll a dolog?

— Mit is mondjak önnek? Eleinte bizony döcögött, nagyon is döcögött. Hiszen tíz- és tízezer, a legkülönbözőbb szakmájú munkásra van szükségünk. És tíz- és tízezer munkáskéz szükséges a többi építkezésnél is... Nem volt más hátra, minthogy a segédmunkásokból, meg kolhozparasztokból neveljük őket... És ezt meg is tettük. Nemrégiben nagyobb csoport szakképzett építőmunkás és szerelő érkezett. Most már meg tudunk birkózni a feladatokkal, noha építkezésünk még tízezer embernek is adhatna munkát.

— Tűzállótégla-falazóik vannak?

Zsurba összehúzta a szemét.

— Vannak, csak kevesen. A fiatalságot képezzük ki.

— Helyesen teszik! Szép mesterség! Mindig valóságos vetélkedés folyt közöttük... A kokszolómunkások meg építészeknek tartották magukat és kissé félvállról kezelték a többieket... A kemencefenékkészítők pedig azt tartják, hogy az ő munkájuk a legnehezebb: hiszen ők csinálják az úgynevezett alapletételt.

— Versengenek! Minálunk a fiatalság gyakran túlszárnyalja az öregeket — jegyezte meg Zsurba.

— És mi a helyzet a berendezések szállítása terén?

— Több mint százötven gyár dolgozik számunkra. De fennakadások vannak... és ez árt a munkának, a fegyelemnek.

— De azért egybehangolják a szállításokat a termelési tervvel?

— Általában igen, de néha bizony elúszunk... Meg kell osztanunk az anyagot és a gépi berendezést...

— Megosztják? Azt hiszem, ez helytelen. Úgy kell tervezni, hogy ilyesmire ne kerüljön sor. Kívülről látszólag minden rendben van önöknél, belülről azonban egészen más a kép. Szerintem maximálisan összpontosítani kell az erőket, nem pedig szétforgácsolni. Mindezt persze a helyszínen tisztábban látjuk majd és akkor részletesen megtárgyaljuk ezt a dolgot.

Buncsuzsnij ivott néhány korty teát.

— Milyen segédüzemeik vannak?

— Tűzállóanyagüzem, agyag- és salaktéglagyár, könnyű vasszerkezeteket készítő üzem, azután pedig gépgyár, kovácsműhely, öntöde. Saját bázisaink egészen jól dolgoznak. Megy a dolog. Kezdetben azonban nagyon döcögött. És a kártevők is ártottak jócskán...

— Ó, már megint ezek a kártevők!... — mondta Buncsuzsnij felháborodva.

Elgondolkozott.

— Akad egy ilyen a földieim között is, Striker a neve. Professzor volt. Talán hallott róla? Tizenhatban csodálatos munkát írt az olvasztási folyamat meggyorsításáról.

— Nem, nem ismerem.

— Sokoldalú, eredeti elme! Forradalmat készített elő a kohászatban. Amikor azonban megtörtént a forradalom a társadalomban, ő megtört. Kihúnyt... Sőt mi több: hátrafelé ment, mint a rák. Pedig munkásszármazású. Emberré küzdötte magát, de elfelejtette, hogy tépázták az üstökét, hogyan űztek gúnyt belőle és az apjából a tőkések. Elfelejtette, hogyan tengődött

a nyomortanyákon! És most a külföldi meg a hazai tőkésekkel együtt rá akart telepedni a nép nyakára, mint a kullancs... De nem sikerült! Hűvösre tették persze.

— Helyesen tették! — jegyezte meg Zsurba nyugodtan.

— A felesége pedig gyötrődik... Szakított vele. Azt mondja, ha már régebben otthagyta volna, nem lenne semmi baj, de most, amikor bajban van... Elfordulni a bajbajutottól nem lovagias cselekedet. Igen, azelőtt ez volt a felfogás. Most azonban egészen más időket élünk és más az emberek közti viszony is. Ki kényszerített téged az ellenség táborába? Magad mentél, hát viseld a következményeit! Mi köze ehhez a lovagiasságnak?

— Tökéletesen igaz — felelte Zsurba és engedélyt kért, hogy rágyújthasson.

Buncsuzsnij izgatottan folytatta:

— Figyelmeztettem én eleget. De nem hallgatott rám. Meg is mondtam Anna Petrovnának: „Nincs oka, hogy emésszе magát. Maga fiatal. Éljen úgy, ahogy a szíve parancsolja."

A beszélgetés visszasiklott az előbbi témára.

— Nagyon örülünk, Fjodor Fjodorovics, hogy eljön hozzánk, az építkezéshez! — mondta Zsurba.

Buncsuzsnij elpirult.

— Amikor Szergo Ordzsonikidze közölte Grebennyikovval, hogy ön eljön hozzánk, Grebennyikov úgy érezte, mintha kicserélték volna! Ő maga mondta nekem. Bosszantó, hogy ez a kis késedelem történt. De biztosak vagyunk, hogy bepótoljuk.

Tea után Buncsuzsnij megmutatta Zsurbának — mint aki új ember volt a házban — rovartani albumait és pókgyüjteményét. A tetszetősen összeragasztott dobozkákat — mint Zsurba megtudta — Marja Tyimofejevna készítette.

— Azért ne tartson különcnek! Egyszerűen csak szeretem a természetet, szeretem a biológiát. És ha nem lennék kohász, akkor biológus lettem volna. Csodálatos tudomány! Mennyi mesébeillő csoda van benne, el sem tudja képzelni!

— Nem kétlem — mondta Nyikolaj. — Ismerek kohászokat, akik verseket írnak, jól hegedülnek, rajzolnak.

— Mutatok magának egy érdekes példányt: narbonne-i tarantulla,* nemrég kaptam ajándékba egy entomológustól — magyarázta a professzor. — Bámulatosan ismeri az anatómiát

* Tarantulla: mérges pókfajta.

és villámsebesen gyilkol. Ott gubbaszt az odujában és lesi az áldozatát. Ha történetesen poszméh közeledik, a tarantulla rácsap és kampós csápját áldozata tarkójába fúrja: ott van ugyanis a legfontosabb idegközpont. A kilövellt méreg elegendő ahhoz, hogy egy szempillantás alatt öljön. Meg kell jegyezni azonban, hogy a poszméh mérge is igen veszélyes a tarantullára, ezért ez a pók kerüli a párviadalt, hacsak nem biztos benne, hogy a tarkóján halálra sebezheti ellenfelét...

— Az ember életében is akad ilyen példa bőven... — jegyezte meg Marja Tyimofejevna.

— Nagyon helytelen! Tiltakozom ellene. Az emberi életnek virágoskertnek kell lennie! — támadt rá bőszen hitvesére Fjodor Fjodorovics, mintha felesége hibás lett volna valamiben.

Csengettek.

Fiatal lány lépett be.

— Maga az, Kohanyec elvtársnő? Tessék, csak tessék! Ide, az asztalhoz. Tölts teát, Masa... Hogyan is hívják kereszt- és apai nevén?

A lány zavarba jött.

— Hívjon csak Nágyának! Köszönöm szépen. Csak tea után akartam...

— Nos, ismerkedjenek össze! Ime, az „ipar-párt" újabb áldozata: Strikert hűvösre tették, hozzám pedig ideküldtek egy csoport dnyepropetrovszki diákot, hogy én fejezzem be volt földim előadásait...

A diáklány majd kicsattant az egészségtől — Zsurba az első pillantásra észrevette ezt. Bőre hófehér volt, orcája pirospozsgás: olyan ember arca, aki sohasem beteg. Alakján látszott, hogy sokat sportol. Hangja mély volt, majdnem férfias, de meglágyította szívből jövő csengése.

— Megígérte csoportunknak, professzor... — mondta Nágya Kohanyec, mintha azt akarta volna hangsúlyozni, hogy ő csupán azért merte háborgatni a professzort, mivel Buncsuzsnij maga ajánlotta fel ezt a szívességet a csoportnak. És a csoport őt bízta meg, hogy kérje el a professzortól, amit ígért.

— El tudna készülni holnap reggelre? Este ugyanis utazom.

Nágya gondolkozott.

— Ha akár csak egy nappal el tudná halasztani az utazást! — kérte végül.

— Egy nappal? Zsurba elvtárs is azt ajánlja nekem: várjak még két-három napot! Egyszóval: látom, nemigen utazhatok el.

— Együtt mehetnénk, Fjodor Fjodorovics...

Buncsuzsnij gondolkozott.

— Nem: annyi bizonyos, egy éjtszaka alatt nem tudnak elkészülni a vizsgára. Maradok még egy napig. De nem tovább. Közölje ezt a csoporttal.

— Köszönöm, professzor!

Fjodor Fjodorovics átadta Nágyának az előadások vázlatát, mint megígérte. A lány búcsúzkodni kezdett.

— No-no, akár tetszik, akár nem: tea nélkül nem engedjük el!

Tea után Nyikolaj és Nágya együtt indult el.

— Merre tart? — kérdezte Nyikolaj.

— A távíróhivatalba.

— Engedje meg, hogy elkísérjem: nekem is fel kell adnom néhány táviratot. Az egyik arról szól, hogy a maguk professzora holnapután indul hozzánk, az építkezéshez.

— Hát maga honnan jött?

— A Tajgasztrojtól.

— És Fjodor Fjodorovics magukhoz utazik?

— Igen.

Hallgattak egy sort. A beszélgetés sehogy sem akart megindulni, noha Nyikolaj nyomban vonzalmat érzett a lány iránt.

— És maga? Most fejezi be a főiskolát, ugye? Kohász?

— Igen.

Kiértek a Nyikita-körútra, befordultak a Gercen-utcába és hamarosan a központi távíróhivatalhoz értek.

Feladták a táviratokat. Zsurbának éppen öt volt belőle, úgyhogy a lánynak várnia kellett. Azután kimentek az utcára.

— No, én már itt is vagyok a megállónál.

„Hát persze: nagyon unalmas lehetek...“ — gondolta Zsurba.

Jött a villamos. Nágya felszállt a perronra. Nyikolaj nyomon követte, noha errefelé semmi dolga sem volt.

— Ugyanerre tart? — kérdezte Nágya csodálkozva.

— Erre...

A végállomásig váltott jegyet, magának és Nágyának. Kint maradtak a perronon. Néhány megálló után Nyikolaj olyasféle megjegyzést ejtett el, hogy szép az este és korai még hazamenni.

— Magának korai, nekünk azonban tanulnunk kell. És ez még nem is az utolsó tárgy, amiből vizsgáznunk kell. Sok munka vár ránk!

— És aztán?

— Hogy-hogy aztán?

— Szétszélednek a szélrózsa minden irányában?

— Szét bizony!

Most először mosolyodott el a lány. Felső ajkán kicsiny, barna anyajegy volt — Nyikolaj csak most vette észre, hogy lélekben közel áll ehhez a teljesen ismeretlen lányhoz, aki percről-percre jobban vonzza magához. Hirtelen ráeszmélt, hogy ő unalmas, nincs benne semmi érdekes, sőt talán terhére is van ennek a lánynak, Nágyának nyilván megvannak a maga barátai.

Nem kételkedett benne, hogy Nágyának vannak jóbarátai és egyéni szórakozásai, hiszen rendkívül vonzó volt ez a lány. Ezt csak a vak nem láthatta. „Ilyen vak azonban biztosan nem akad főiskolai társai között!"

Hogy megtörje a csendet, a Tajgasztrojról kezdett beszélni, azokról az emberekről, akikkel ott összetalálkozott, a rájuk váró, nagy feladatokról. Eleinte nyugodtan beszélt, később azonban, amikor az építkezésre tért rá, szavai megteltek izgalommal, lelkesedéssel.

Nágya figyelmesen hallgatta. Nagyon szépen tudott hallgatni és ez serkentette szóra Zsurbát.

— Le kell szállnom! — kapott észbe Nágya az egyik megállónál. Csodálkozott, hogy ilyen hamar véget ért az út.

Együtt szálltak le. Nyikolaj megkérte a lányt, maradjon még. De késő volt már: tizenegyre járt az idő. Nyikolajnak hirtelen szomorúság fogta el a szívét — talán azért, mert olyan csillagos volt az este, vagy mert a sok álmatlan éjtszaka és megfeszített munka után minden különösnek tetszett itt Moszkvában Még néhány perc — és vége. Megérkezik a szállodába, leül az asztalhoz, kinyit egy könyvet. Holnap délelőtt veszekednie kell a tervezési osztályban, két nap múlva pedig a lány itthagyja Moszkvát. És bármennyire szeretné visszatartani, nincs joga hozzá, mert Nágya a maga életét éli és semmi sem fűzi hozzá

És mindennek ellenére, Zsurba nekifogott és mesélt önmagáról, élete merész fordulóiról, gyermekkoráról, fiatalságáról. Őszintén, leplezetlenül, hévvel mesélt, mintha ez lenne most a legfőbb, legfontosabb dolga. Hangjában szomorúság csengett.

Hirtelen úgy rémlett neki, hogy valamilyen mélyen elrejtett húrt penditett meg Nágya lelkében és a lány nemcsak azért hallgatja őt, mivel érdekli az elbeszélés, hanem még valami más miatt is, ami sokkal lényegesebb és Nágyát magát is érinti.

De már ott voltak a 2-ik Doni-utcában. Megérkeztek a ház elé, ahol a főiskolai hallgatók laktak. A bejárat fölött lámpa égett. A lány megállt a lépcső előtt .

— Elképzelhető-e, hogy engem éppen magukhoz küldjenek, az építkezéshez? — kérdezte Nágya hirtelen és úgy érezte: most még nem szabad elválniok.

— Szeretné? — kérdezte Nyikolaj.

Válasz helyett Nágya elindult. A mellékutcákat széles utak váltották fel. Nágya és Nyikolaj egyre messzebb ért. Éjtszaka volt. Fagyos hó szagát hozta a szellő. Nágya önmagáról mesélt. Örültek, hogy együtt lehetnek, mert ez a találkozás nem tartozott azok közé, amelyek nyom nélkül tűnnek tova, noha ez az érzés nem vált tudatossá, csak sejtelemként élt bennük.

Egész éjjel sétáltak. Eléjük tárult Moszkva utcáival körútjaival, tereivel. Moszkvában mások is kószáltak azon az éjtszakán. Összetalálkoztak az utcakereszteződéseknél. Az utcalámpa tejszínű fénykörébe gyűjtötte a párokat. Rámosolyodtak egymásra és szétváltak, hogy néhány háztömbbel arébb ismét találkozzanak... Éjtszakai kóborlás óráiban elmosódnak a határok ismerősök és ismeretlenek között.

— Agyonvernek a társaim, — mondta Nágya halkan és a jegyzetekre mutatott. — És joggal. Mit mondok nekik? Szóval, viszontlátásra holnap!?

— ...Ma... Hajnali hat óra van! Elmegyek magukhoz a diákotthonba. Jöhetek?

A lány hallgat, Nyikolaj azonban hallja a választ, mintha a fülébe súgná:

— *Jöjjön!*

7

Fjodor Fjodorovics mindennek ellenére csak júniusban utazott el... Igy történt: közvetlenül tervezett elutazása előtt meghűlt és ágynak esett. Az orvosok szövődményt állapítottak meg a tüdőben.

Marja Tyimofejevna, Liza, Lazar és Nyinocska kísérte ki a pályaudvarra. Mint mindig, valahányszor a professzor elutazott valahová, most is egy héttel előbb összecsomagolták a holmit, de mint mindig, most is fejetlenül hánytak össze mindent: az utolsó percben kellett átcsomagolni a böröndöket. A professzor sürgött-forgott és körülötte serénykedtek a többiek.

— Úgy rémlik, a Fabre-könyvet* elfelejtette becsomagolni, ugye? — kérdezte Lazar gúnyorosan.

— Az építkezésnél is bíbelődsz majd a rovarokkal, papa? — érdeklődött Liza.

— Igen, a rovarokkal meg a bogarakkal! Irígylitek talán?

Marja Tyimofejevna aggódott, hogy férje el ne felejtsen pizsamát vinni magával — pedig sohasem öltötte magára — meg meleg zoknit, noha közeledett a nyár; be akart csomagolni mindenféle apróságot is, amire Buncsuzsnijnak semmi szüksége sem volt.

— Bezzeg az olvasztó tervrajzaival senki sem törődik! — zsörtölődött Fjodor Fjodorovics. — Azt gondoljátok, papának nincs szüksége rájuk?

Lazar átvizsgálta a rajzokat és külön csomagolta be őket.

— Hej, milyen gyönyörűséggel tartanék én is önnel, Fjodor Fjodorovics! Nem visz magával?

— Nem bizony! Útjaink elváltak, tisztelt kartárs és vő elvtárs! A fiókák felcserepedtek és kiröppentek a fészekből! Menjenek isten hírével! Hiszen végeredményben sehol sem érvényesül annyira az öröklődés, mint éppen a tudományban. Lomonoszov nélkül nem lett volna Mengyelejev, Mengyelejev nélkül pedig hol volnának a modern elektronelméletek? Így van ez, barátom. Az én munkám nélkül nem lenne a magáé! No, azért ne vegye szívére a prédikációmat! Nem gondolom én ezt olyan komolyan.

Korán értek ki a pályaudvarra. Megkezdődött a gyötrő várakozás. A professzor minden tíz percben előhúzta aranyóráját és összehasonlította a pályaudvari órával. Amikor az utasokat végül kiengedték a perronra, Fjodor Fjodorovics megkönnyebbülten sóhajtott fel. Elhelyezkedett a fülkében, majd kitessékelte feleségét és a fiatalokat.

— Menjetek! Minek kínozzuk egymást feleslegesen, puszta illemből!

* J. H. Fabre francia természetbúvár. A rovarok életével foglalkozott

A perronon sürögtek az emberek. Mindegyik kocsi előtt kisebb csoport állt. Az indulás előtti, utolsó percek különösen gyötrelmesek: az emberek némán néznek egymás szemébe. És csak amikor a vonat elindul, elevenedik meg a kép: csókok, ölelések, kendő- és sapkalobogtatások mindenfelé...

Poggyász-szállító targonca gördült el a kocsi mellett. A professzor felismerte bőröndjeit és nyájasan mosolygott rájuk, mintha eleven, ismerős lények lennének. Liza sápadtabb volt, mint máskor, orrát gallérjába rejtette és ezért úgy látszott, mintha szemöldöke alól mogorván kémlelne; terhessége hetedik hónapjában volt már és ajka, egész arca kissé megduzzadt.

Nyinocska nagyapja keze után kapdosott és egyre csak könyörgött:

— Vigyél magaddal... Vigyél el, nagyapó. Jó leszek. Hallod, nagyapó?

Fjodor Fjodorovics karjára emelte a kislányt és megcsókolta meleg, puha nyakát.

— No, hagyd már a nagyapát! Inkább mindnyájan elmegyünk hozzá. Apukával együtt.

Az utolsó percben, amikor a professzor megcsókolta Nyinocskát, Bljaher mérnök remegő hangon így szólt:

— Hát megértük, Fjodor Fjodorovics... Emlékszik ábrándjainkra?... Hány esztendő...

A professzor megszorította Lazar kezét.

— Az igazat megvallva: utazom és magam sem tudom elhinni! Becsületszavamra. Utazom és nem tudom elhinni!

Hirtelen megcsókolták egymást, férfias szégyenkezéssel és elérzékenyüléssel.

— Örülök, hogy ezentúl szabad a keze. Elindul a maga útján — mondta Buncsuzsnij.

— Szemrehányás ez? — kérdezte Lazar és fürkészőn nézett a professzor szemébe.

Buncsuzsnij szomorúan megcsóválta fejét.

— Nem... De nem lehet két életet élni... A logika: az logika. Az érzelmek meg érzelmek... Azt, ami tegnap még nagynak számított a tudományban, ma már beárnyékolja az új, a nagyobb és az ember szeretne megint újabbat, még nagyobbat alkotni... De az élet véges... Bizony... Nos, sok szerencsét kívánok, tiszta szívemből! Üdvözlöm a kartársakat! De menjetek már, elég a szertartásosságból!

Fjodor Fjodorovics felsietett a kocsi lépcsőjén, mintha önmaga elől akarna elrejtőzni.

Fjodor Fjodorovics már rég túl volt azon a koron, amikor az ember a vasúti kocsi ablakához tapad és úgy les minden egyes távírópóznát, vasúti őrházat. Majdnem egész úton az ülés párnáin feküdt és plédjébe burkolózott.

Maga elé idézte a titánmagnetitokkal végzett kísérleteit, gondolatban átfutotta az új olvasztó szerkesztési számításait, látta már készen, amint ontja a vanádiumnyersvasat...

Kartársai, barátai és ellenségei, az egész állam színe előtt elvállalta, hogy megoldja ezt a népgazdasági jelentőségű problémát, amely műszakilag és üzemtechnikai szempontból még nem volt teljesen kidolgozva.

Nagy felelősséget vállalt magára, intézetével együtt. Ez a feladat olyan megfeszített munkát, akkora figyelmet követelt, hogy minden más háttérbe szorult most.

A titánmagnetitok problémájáról gondolatban átsiklott az egész kombinát építésére. Fontolóra vette és értékelte azt a néhány valójában édeskevés és általános tényt, amely ismeretes volt előtte. Egyúttal felvázolta javaslatait, amelyeket mint a Tajgasztroj főmérnöke tesz majd: kinevezése erre a tisztségre (forma szerint ugyan műszaki igazgató volt a címe) már ott volt a levéltárcájában, Szergo Ordzsonikidze népbiztos aláírásával megerősítve.

Igen sok munka várt rá, talán még jóval több is, mint feltételezte; ez azonban nem ijesztette meg. Szeretett volna minél előbb megérkezni.

Az egyik éjjel nyomasztó álomból riadt fel: csurgott róla a verejték, szíve hevesen dobogott. És nagyon nehéz volt azután ott feküdni a plédje alatt, amely sok-sok verszten át is megőrizte az otthon meleg szagát, ott feküdni a puha matracon, a lágyan ringó hálókocsiban.

„Mit is álmodtam?" — faggatta önmagát és igyekezett emlékezetébe idézni álmát.

Tekervényes ösvényen jutott vissza a távoli múltba, gyermekkorába és ifjúságába.

Látta nagyapját, az öreg szállítómunkást, aki olyan kormos volt, hogy semilyen fürdő sem tudta lemosni róla a fekete-

séget; látta apját, az inségtől sujtott olvasztárt, aki ugyanolyan fekete és füstös volt, akárcsak nagyapja; és látta önmagát, amint az olvasztók analiziseit vitte végig a gyáron — és látta mister Chancelert is, a vegyészeti laboratórium főnökét, a vén angolt, aki nemegyszer megtépázta az üstökét. Ifjúsága a csapokkal, lombikokkal, mérőcsövekkel és kémcsövekkel ellátott asztal mellett telt el; ezután következtek az első önálló elemzések, a készülés a reáliskolai vizsgákra, a magántanulás. Bámulatos emlékezőtehetsége volt. Bárcsak negyedannyi lenne most! Eszébe ötlöttek diákévei, amelyek a tanulás mellett gyári munkában teltek el. Apja már nem is élt és a család fenntartásának terhe a legidősebbre hárult: őrá. Nehéz, mosolytalan, inséges élet volt ez; bántották, vérig sértették az úri csemeték, üresfejű senkiháziak, akik annyiszor az orra alá dörgölték, hogy „cseléd porontya“ ...

Eszébe jutott „menekülése“ Moszkvából Nyikolajevbe, ez a szégyenletes, kishitű cselekedet és úgy érezte, ez lett fia pusztulásának okozója. Aggodalom és a fia sorsa miatt rázúduló rettegés töltötte el azokat a nyikolajevi napokat. Úgy rohant, hömpölygött akkor minden, akár az árvíz, szilaj erővel, majd szertehullott; ő pedig a forradalom nagy napjaiban nemcsak hogy nem tartott a fiával, hanem elmenekült a csendbe, a magányba és a vihar elől elrejtőzve, elefántcsont-tornyában akarta művelni a maga tudományát... Eszébe jutott minden. A legapróbb részletek is.

...Ezerkilencszázhúsz januárjában kegyetlenül fagyott. A Dnyeper torkolatát és az Ingul meg a Bug egyes szakaszait rőfnyi vastag, tömör jégkéreg borította.

A professzor hazatérőben volt az előadások után.

A Nyikolszkaja és a Navarinszkaja sarkán hadapródiskolások sorfala zárta el az utat: letartóztatottakat szállítottak el motorkerékpárosoktól kísért teherautón.

A kocsi hátsó dupla kerekei meg-megcsúsztak, száraz hórögök verődtek a járdára.

És a professzor hirtelen úgy érezte, mintha mellbevágták volna. Félreugrott. Lába megroggyant, arcát sápadtság öntötte el, szíve a fekete űrbe zuhant... De nem az ügyetlen ugrás volt az oka ennek, hanem egészen más: a teherautón, az őrség gyűrűjében, drága arcot pillantott meg. A fia állt ott, Ljosa, szakadt felöltőben, feketén, hajadonfőtt; halántékát zöld foltok borították, sovány volt és tűnődve nézett a messzeségbe.

– Ljosa! — kiáltotta a professzor és kinyujtotta mindkét kezét. — Fiacskám Ljosa! Ljosa!

Az autó azonban már dülöngélve kikászolódott a kátyúból. Ljosa pillantása apja szemére esett, amely olyan volt, mint az őrülté... Kiáltott valamit feléje, igyekezett megvigasztalni.. különös mosoly világította meg arcát. De ebben a pillanatban meglódult az autó — és a mosoly mérhetetlen fájdalommá torzult. A professzor meglátta fia hátrakötött kezét...

A keserűségnek ezt a poharát kellett kiinnia, hogy megszabaduljon azoktól az illúzióktól, amelyekkel már nem juthatott előre. Sokesztendei megfeszített munkára volt szükség, hogy legalább önmaga szemében jóvátegye az elkövetett hibákat és új emberré szülessen.

Kazany után esőpásztába ért a vonat: gyöngyöző esőcseppek borították az ablak üvegét, mintha ikrával mázolták volna be. Majd ismét meleg napsugár cirógatta a földet.

Fjodor Fjodorovics belefáradt a sok fekvésbe és kiment a folyosóra. Fáradhatatlanul figyelte az élénkzöld színt öltött mezőket, a falvakat és az állomásokat, amelyek éjtszaka a hold fényében fürödtek.

Az Ural és Szibéria újabb lakótelepekkel, magasfeszültségű vezetékkekel, gyárkéményekkel, kalászba szökkenő gabonatáblákkal fogadta. Buncsizsnij elnézte a vasúti töltést tővéig húzódó vizmosásokat, a mezei virágokat, a fehértörzsű nyirfákat.

Az esti szürkületben feketéllett a vasúti töltést szegélyező erdő, a mozdony vastag füstöt eregetett; füsgomolyok kígyóztak a fák között, olyan volt, mintha égne az erdő.

Vagy három állomással a tajgai gyártelep előtt, magastermetű férfi szállt fel a hálókocsiba. Selyem esőköpenyt viselt. Buncsizsnijnak úgy rémlett: már találkoztak valahol. „Vajjon hol láthattam?"

Az új utas sorjában benézett mindegyik fülkébe, de senkit sem szólított meg és nem is kérdezett semmit. A folyóson összetalálkozott Buncsuzsnijjal, megállt és megemelte nemezkalapját.

— Buncsuzsnij professzor?

Fjodor Fjodorovics meghajolt.

— Ha nem tévedek, Grebennyikov elvtárs?

Melegen kezet szoritottak.

— Mi szél hozza erre?

— Ön elé jöttem.

— No, ezt köszönöm, nagyon köszönöm! Megható ez a figyelem! De teljesen felesleges... Hiszen megmondtam előre... már akkor februárban... Mirevaló az ilyesmi?!

— Baráti kötelesség! A házigazda kötelessége!

— Köszönöm! De kár volt elszakadnia a munkától. Hogyan is tiszteljem kereszt- és apai nevén?

— Pjotr Alekszandrovics Tyerehovnak születtem. A Grebennyikov név az első illegális személyazonossági igazolványomból ered; Tyerehov néven jóformán senki sem ismer már.

— Nos, kedves Pjotr Alekszandrovics, mesélje el, mi a helyzet önöknél a munkahelyen. Mennyire vágyódtam már önökhöz... nehéz elmondani...

Bementek a fülkébe és leültek egymással szemközt. A szakaszban még két utas volt, Buncsuzsnij és Grebennyikov azonban csak egymást látta. Úgy beszélgettek, mintha kettesben lettek volna. Buncsuzsnij különös rokonszenvet érzett Grebennyikov iránt, akiről annyi jót hallott Moszkvában és örült a sors kegyének, hogy éppen a Tajgasztrojnál építheti meg olvasztóját. Örült, hogy a probléma megoldása olyan ember nevével függ össze majd, mint Grebennyikov.

— Emlékszik arra az értekezletre Grigorij Konsztantyinovicsnál? — kérdezte Buncsuzsnij. — Egymás mellett ültünk. Ettől az értekezlettől számítom új életemet. Hogy úgy mondjam: azon a napon születtem!

Grebennyikov elmosolyodott.

— Higgye el, Pjotr Alekszandrovics: közülünk, öregek közül, sokan csak az elméleti kérdések megoldásában látják a tudományt. Én nem tartozom ezek sorába, talán azért, mivel a magam munkába görnyedt hátán tapasztalhattam, mit adhat a tudomány a gyakorlati termelőmunkának. Mi azonban valahogyan elszíntelenítjük a problémákat. Egyes tudósainknál hiányzik a széles látókör, a nagyszabású célkitűzés. Enélkül pedig nem fejlődhet az igazi tudomány, amelynek az élet felvirágoztatása a célja. És lám, Grigorij Konsztantyinovics segítségére sietett a mi intézetünknek.

— Nem akadályozza-e majd tudományos kutató munkáját a nagy távolság? — kérdezte Grebennyikov. — A Tajgasztroj és Moszkva közti távolságot értem.

— Hogy akadályozza-e? Nem tudom. Megmondom nyíltan: olvasztó nélkül nem tudtuk már folytatni a munkát. Megtorpantunk és egy lépéssel sem tudtunk továbbjutni! Ha valami nem sikerült, rögtön azt mondtuk: persze, cserbenhagyott a vén kemence! Pedig annak gyakran semmi köze sem volt az egészhez!

— Megértem, Fjodor Fjodorovics. Amikor Szergo közölte velem, hogy ön leutazik hozzánk, nagyon megörültem. Ön előtt nem titok, hogy a mi tajgai kombinátunknak hazánk védelmének egyik legfőbb támaszpontjává kell válnia. Ha önnek sikerül az ipari szükségletnek megfelelő mennyiségben előállítani a vanádiumtartalmú nyersvasat, ez jelentősen megkönnyítené a gépgyártás problémáinak megoldását. De mi késleltette elutazását?

— Meghültem. Az orvosok azt mondták: mellhártyagyulladás... Azután tető alá kellett hoznom a Tajgasztroj mellett létesítendő vasútkutatóintézet ügyeit, össze kellett egyeztetnem a kísérleti olvasztó építésének bizonyos kérdéseit, el kellett intéznem az anyagi ügyeket. Az egyik feladat szorosan összekapcsolódott a másikkal... Hiszen az igazat megvallva, nálunk még nem megy úgy minden, mint a karikacsapás.

— No, sebaj, Behozzuk! Jó emberanyagunk van. És várják önt. A tajgán az egészsége is helyreáll. Higyje el nekem.

— Örülök, hogy Grigorij Konsztantyinovics éppen az ön építkezését szemelte ki munkám színhelyéül.

— Remélem, Fjodor Fjodorovics, nem utasítja vissza, hogy egyebekben is tanácsokkal szolgáljon. A forradalom előtt és az ipari akadémia elvégzése után egyaránt volt alkalmam néhány amerikai kohászati üzemben dolgozni. Voltam angol és német gyárakban is. Ismerem a külföldi szakembereket. Megmondom őszintén: elfogult vagyok a külföldiekkel szemben, noha gyáraik általában kielégítően működnek. A mi építkezésünknél szeretném mellőzni a külföldieket.

— Mi a helyzet önöknél káder dolgában?

— Szakmunkásokat kaptunk Ukrajnából, meg az Uralból, de nem sokat. Az alsó- és középfokú kádereket magunk képezzük ki. Egyelőre természetesen csak építőmunkásokról lehet szó. A napokban nagyobb csoport mérnök érkezik Dnyepropetrovszkból.

Grebennyikov beszámolt a nehézségekről, amelyekkel mint az építkezés vezetőjének meg kell birkóznia.

— Nincs tapasztalt helyettesem, akiben megbízhatnék. Higyje el, egy ekkora kombinát építésének vezetőjétől túl sokat követelnek. Minden apró-cseprő dolog végeredményben hozzám kerül. A vízvezetékszerelés, a vasútépítés, a fő- és a segédműhelyek építése, a kőfejtés, az új építő- és üzemanyaglelőhelyek feltárása, a tervezés általános és különleges kérdései, különféle katalógusok tanulmányozása, az építési munkák gépesítése, a hazai és a külföldről behozott felszerelés helyszínreszállítása, megrendelések eszközlése: mindennek az én kezemen kell keresztülmennie. Olykor valósággal kóválygok a fejem!

— Nagyon jó, hogy ilyen sokoldalú képzettsége van.

— Be kell vallanom: — mondta Grebennyikov — nem volt nagy szerencsém a műszaki igazgatókkal, akikre tulajdonképpen mindezek a feladatok hárulnának. Az egyik megbetegedett és gyógykezelésre kellett küldenem, hosszabb időre. A másiknak viszont kételyei támadtak, vajjon egyáltalán lehetséges-e a mi országunkban ekkora kombinátot építeni, mint a Tajgasztroj. Nekem pedig nincs szükségem kétkedő segítőtársakra!

— Az építkezés vezetője és a műszaki igazgató között természetesen összhangnak kell lennie a munkában. Valóban nem könnyű feladat műszaki igazgatót találni ekkora építkezéshez, mint az öné.

Mély, sziklás mederben kanyargó folyóhoz ért a vonat. A meder kristályos kövei tarkán csillogtak a napban és vakítón verték vissza a fényt, mint megannyi tükör.

— Ön egyúttal műszaki igazgatói minőségben is jön hozzám, ugye? — kérdezte Grebennyikov.

— Megkértem Ordzsonidikdze elvtársat, mentsen fel e kötelesség alól. Annyi gondja-baja van a műszaki igazgatónak! Grigorij Konsztantyinovics azonban ezt válaszolta: „Grebennyikov elvtárs mellett nem lesz nehéz dolga". Be kellett adnom a derekamat...

— Úgy hallottam, ön egy ideig a Donyec-medencében dolgozott, ugye? — kérdezte Buncsuzsnij rövid szünet után.

— Dolgoztam ott.

— A szülőföldem...

— Tudom... Hiszen ön örökölte a kohászmesterséget. Régi kohász-nemzetségből származik... Mindent tudok... És különben is... én nagyon jól ismerem önt, noha eddig személyesen nem ismerkedtünk meg.

Grebennyikov már-már el akarta mondani odesszai találkozását Buncsuzsnij Ljosa fiával és mindazt, ami összefűzte őket azokban a nyugtalan években, de meggondolta. „Felizgatnám... mire való ez?"

— Igen... Most, ahogy jöttem önökhöz, feküdtem a fülkében és ábrándoztam. A hosszú utazás alkalmas ilyesmire. Sokminden eszembe jutott... Uristen, milyen tarka életünk volt nekünk valamennyiünknek, akik megértünk egy fél századot... Visszaemlékeztem ifjúkoromra. Visszaemlékeztem John Hughes gyárára. Inyencfalatot szemelt ki magának ez az angol rablólovag! A Kalmiusz folyó felső szakaszán egyformán akad szén, vasérc, tűzálló agyag, meg mészkő. Az első kohászati üzem volt Oroszország déli részén. De ez a gyár még az akkori időkhöz képest is elmaradt technikai felszereléssel bírt. A munkás itta meg a levét...

— A munkás itta meg a levét... — ismételte Grebennyikov. — De persze a Hughes-ok meg a hasonszőrűek megszedték magukat! Hiszen potom áron felvásárolhatták az orosz földesurak földjét, amelynek mélyében páratlan kincsek rejtőztek, baksisért pedig könnyűszerrel engedélyt szerezhettek a cári kormánytól a gyárépítésre.

— És milyen állati kegyetlenséggel bántak a munkásokkal! Alig hiszi el az ember manapság, mi mindent viseltek el az emberek akkoriban. Példa erre a magam sorsa. Tízesztendős kölyök koromban már a gyárban futkostam. Kistermetű voltam, becézett mindenki. Az éjtszakai műszak idején, emlékszem, a munkások lefektettek a meleg homokkal teli ládába, a nagyolvasztó mellé. Akkor nem értettem, miért teszik. Később azonban rájöttem: az elcsigázott szállítómunkások, olvasztárok, vasöntők emberi érzésre, melegségre szomjaztak az izzó pokolban végzett tizenkét órás robot után... Én aludtam, ők pedig vigyáztak, hogy el ne mulasszam az olvasztást, idejében felköltöttek... Milyen erős az emlékezet az emberben... Hiszen több mint negyven esztendeje már... és mégis, mintha tegnap lett volna...

— Gyalázatos idők voltak, annyi szent!

— Dolgoztam mister Chanceler gyorslaboratóriumában is.

— Kegyetlen ember volt?

— Nem mondhatnám. Szigorú volt, az biztos. Nagyon jól emlékszem az éjtszakai munkámra. Vakító fénnyel ég a petróleumlámpa, magasan, a mennyezet alatt. A nagy csendben szá-

razon csikorog a „Robert Austen" pirométer, éles hangot ad, mintha bicskával kaparnának valamit. Ketyeg a falióra. Amíg behozzák a legközelebbi anyagpróbát, vegyelemzésre, előhúzom a könyvet és olvasok... De mi ez: valaki jár a laboratóriumban... Semmi: Murka az, a patkány... Betanítottuk: szépen leül, úgy fogyasztja el a sajtdarabkát és rózsaszínű, mellső lábacskáival letisztogatja a morzsákat bajuszáról... De, hogy mikor lépett be mister Chanceler, azt nem hallom...

— Alszol?

— Azt mondom angolul: „Nem alszom, mister Chanceler!"

Belenéz a szemembe, mintha meg akarna győződni róla, hogy igazat mondtam-e.

— Olvastál?

— Olvastam.

— Faraday? Miért olvasod Faraday-t? Mit kezdesz vele?

Faraday életrajzát olvastam ugyanis. Nagyon megtetszett nekem ez a könyvecske: arról szólt, hogyan lett a könyvkötőből híres tudós. Ötször is elolvastam, tudja, pedig minden alkalommal két kopejkát kellett fizetnem az olvasásért Mitricsnek, az árusnak. Valóságos népfelvilágosító volt közöttünk, nyakába akasztott táblán hordozta a könyveket. Olvasóteremvezető volt, ahogy ma mondanák. A mai fiataloknak bizony tudniok kellene, milyen nehéz volt könyvhöz jutni akkoriban. Két kopejka az olvasásért: ez bizony nagy pénz volt. Két kopejkáért kenyeret és sózott halat lehetett venni ebédre. Hiszen tíz-tizenkét kopejkát fizettek a nyomorultak egy tízórás munkanapért!

Buncsuzsnij kinézett az ablakon.

— Mister Chancelertől egyízben kaptam egy vegytan-könyvet. Nyilván felkeltette az angol érdeklődését a fiú, akit akkora tudásszomj fűtött, aki annyira szerette volna megérteni mindazt, ami a laboratóriumban történik. Az angol csupán gúnyt akart űzni a kis vadócból: nesze, gondolta, itt ez a tudós könyv, főjjön a fejed a képletektől! Ez volt az első tudományos könyv, amely a kezembe került: Roscoe népszerű angol tankönyve. Mi, kölykök, egészen jól beszéltünk már angolul. Így nyíltak meg előttem a tudomány kapui... Próbálja meg csak valaki oktató nélkül, vezető nélkül megtanulni a kémiát, tíz-tizenkét esztendős fejjel! De mi megtanultuk!

— A mi ifjúságunk már nem ismeri ezt! — mondta Grebennyikov.

— Boldogok! Ők készen kapnak mindent! Vegyétek, olvassátok, kedveskéim! Ez persze szép dolog. Nagyon szép. De nem szabad elfelejteni, milyen árat kellett fizetni azért, hogy élvezhessék a kultúra áldásait. Apám és nagyapám szintén Hughesnál dolgozott. Úgy látom őket most, akárcsak önt: ott állnak az olvasztó mellett, füstösen, kormosan. Odahaza pedig másként el sem tudom képzelni apámat, mint a kisszéken. Alighogy megjött, leült, kinyujtóztatta rongypapucsos lábát és azon nyomban elnyomta az álom. Sosem keltettük fel. Maga ébredt fel félórával munkába indulás előtt. Földkunyhóban laktunk, az olvasztóműhely közvetlen közelében.

— Ismerte közelebbről Kurakót is?

— Kurakót? Ó, ő az az ember, akiről egyetlen orosz kohász, semilyen kohász sem beszélhet nyugodtan... Olyanok, mint Kurako, minden száz évben egyszer születnek. Tudás, tehetség, rátermettség, minden megvolt benne, ebben az egy emberben. És micsoda akarat! Mekkora kitartás! Milyen büszkeség! — Buncsuzsnij hirtelen elmosolyodott. — A következő eset történt egyszer, a mariupoli gyárban. A franciák elrontották az olvasztót: a vas beragadt a kemencébe és használhatatlanná tette. Pedig még egészen új volt. Senki sem tudta rendbehozni. Mihail Konsztantyinovicsnak azonban sikerült! A franciák hüledeztek az ámulattól. Az igazgató boldogságában odanyujtotta két ujját Kurakónak, az olvasztár pedig a lábát dugta oda... Ó, volt is nevetés...

Buncsuzsnij sokáig kacagott, nem tudta elfojtani a régi emlékek feltörő áradatát.

Grebennyikovra is rázúdultak az emlékek, a sok-sok elevenen élő, kitörölhetetlen élmény, ami bevéső dött agyába és szívébe, egész lényébe.

Az az idő jutott eszébe, amikor Odesszát elfoglalták a fehérek és neki illegalitásba kellett vonulnia. Felidézett egy találkozást, amelynek nyomait nem törölte ki az idő, noha jónéhány év eltelt már azóta.

Nagynehezen tudta csak összeállítani akkoriban — a tizenkilences és húszas években — Ljosa Buncsuzsnij életének és pusztulásának történetét, — egy és más azonban bizonyára még így is felderítetlen maradt. De az is, amit biztosan tudott, egyrészt magától az ifjútól, másrészt pedig társaitól és az elfogott

fehér kémelhárítók vallomásaiból — már ez is megérdemelte a figyelmet.

...Egy vasárnap Ljosa ott állt a híd közelében, a folyó túlsó oldalán és egy varvarovkai fiút faggatott: hogyan juthatna ki a Nyecsajannojébe vezető útra. Miután megtudta, felkapaszkodott a meredek, homokos partra. Ljosának nem volt semilyen holmija, csak a színes borítólapú könyve, amely diák-kabátja hajtókájából kandikált ki.

Kényelmes léptekkel ment, mint aki sétál; gondolataiba mélyedt. Az országúton lépdelő, elmerült gimnazista azonban nyilván különös látvány lehetett; Nyikolajevtől mintegy tíz versztnyire ugyanis megállították: néhány Gyenyikin-tiszt ült az autóban.

— Hová igyekszik, gimnazista?

Ljosa odalépett a kocsi ajtajához, amelyen egy középkorú tiszt püffedt arca hajolt ki.

— Odesszába.

— Odesszába?

A tisztek csodálkozva nézegették a gimnazistát.

— Dehiszen Odesszáig százhúsz mérföld az út!

— Fontos dolgom van. Hajójárat nincs. És kocsi sem akad.

— Van valamilyen írás magánál?

— Gimnazista vagyok. Itt az igazolványom.

Ljosa átnyujtotta a barna vászonkötésű könyvecskét.

Az ezredes kezébe vette és figyelmesen megvizsgálta.

— Apja?

— Egyetemi tanár.

— Nyikolajevben nincs semilyen felsőbb tanintézet, — jegyezte meg a vezető mellett ülő hadapródiskolás.

— Hová valósi?

— Apám Moszkvából költözött ide, abban a reményben, hogy délen be tudja fejezni a kohászatról szóló egyik fontos munkáját.

— Szálljon be!

Ljosa beült az autóba. A kocsi megindult.

— Régóta van Nyikolajevban? — kíváncsiskodott az ezredes.

— Egy hónapja lesz nemsokára.

— Mi dolga van Odesszában?

— A nagynéném lakik ott. Többször is írtunk neki, de nem válaszolt. Lehet, hogy beteg. Elhatároztuk, hogy meglátogatjuk. Rám hárult ez a feladat.

— Miféle könyvet visz?

Az ezredes minden teketóriázás nélkül kihúzta a könyvet Ljosa kabátjának hajtókájából.

— Kljucsovszkij? Történelem? Mi szüksége van magának Kljucsovszkijra az úton? — kérdezte az ezredes és átlapozta a könyvet.

— Szeretem a történelmet és szépirodalom helyett olvasom.

— Hát ez meg mi? — kérdezte az ezredes egészen elváltozott hangon és egy nyugtát húzott elő a könyv színes borítólapja alól. A nyugtán a következő szövegű tojásdadalakú pecsét állt: „Alekszandr Ivanovics Tyerehov gépjavító, villany- és vízvezetékszerelő műhelye".

Ljosa arcán remegés futott át.

— Nyugta.

— Miféle nyugta?

— Gyorsfőző javításáról.

— Hol van ez a műhely? — folytatta a vallatást az ezredes.

Ljosának eszébe jutott, hogy a Nyikolszkaja-utcán látott valamilyen műhelyt és határozottan így felelt:

— A Nyikolszkaján! Javításba adtuk a gyorsfőzőt... Én vittem el. A nyugtát beletettem a könyvbe, amelytől szinte sosem válok meg...

— A Nyikolszkaján? — szólt közbe a hadapródiskolás. — Szabad megnéznem azt a nyugtát, ezredes úr? Nyikolajevi vagyok ugyanis, ismerek minden házat.

Az ezredes odaadta a nyugtát.

— A Nyikolszkaján valóban van műhely, de nem Tyerehové, hanem Vijelpolszkijé!

— Ezt nem ismerem, — felelte Ljosa a lehető legnyugodtabb hangon. — Csak nemrég lakunk Nyikolajevben...

— Lehet, hogy Vijelpolszkij túladott rajta. A mai idők... — állapította meg egy kapitány, aki mindeddig nem vett részt Ljosa vallatásában. — De mivel is foglalkozik a maga apja Nyikolajevben?

— Kémiát tanít a reáliskolában.

— Bizony, egyetemi tanárnak nincs mit kezdenie Nyikolajevben, — jegyezte meg a hadapródiskolás. — Herszonban viszont katedrát kaphatna. Ott megnyílt a műszaki főiskola. Neves professzorok érkeztek Pityerből,* Moszkvából, Kievből. És a nyikolajeviek közül kit ismer?

— Kityi Kolokolcevát, — mondta Ljosa. Arra számított, hogy helyzetében előnyére válhat ez az ismeretség.

— Arisztokrata-család! — tódította a hadapródiskolás gyönyörűséggel. — Kityi olyan, mint a feslő rózsabimbó! Bemutatom önöket uraim, ha kívánják!

Tovább faggatta Ljosát, de úgy tett, mintha a tiszteket akarná szórakoztatni.

— Moszkvából ismeri Kolokolcevéket?

— Igen.

Azután a hadapródiskolás arról mesélt, hogy egy estélyen egész kancsó pálinkát ivott meg, de mégsem részegedett le.

Nyecsajannojében leszállították a hadapródiskolást.

— Két nap múlva várjanak minket! Közölje ezt ott! — hagyta meg az ezredes.

A soffőr lenyomta a gázpedált.

— Szájhős! — bökött fejével a távozó hadapródiskolás után a bársony-vállpántos kapitány és hátradőlt a párnázott támlára.

Nyilván az ezredes is álmos volt és nem tartotta szükségesnek, hogy megtagadja magától az alvás gyönyörűségét, ha egyszer alkalom kínálkozott rá.

Ljosa fáradtságot színlelt és szintén lehúnyta szemét. Nem faggatták tovább.

Hajnali öt óra tájban megérkeztek Odesszába.

— Merre lakik a nagynénje? — kérdezte az ezredes.

Ljosának nagyot dobbant a szíve.

— A Jelizavetyinszkaján!

— Akkor itt kiszállhat. Innen egy macskaugrás a Jelizavetyinszkaja.

Ljosa köszönetet mondott és kiszállt.

Amikor pedig az autó eltűnt, nem állhatta meg, hogy meg ne állapítsa hangosan:

— Derék! Ez derék volt, Ljosa! Noha fel sem készültél rá alaposan, mégis sikerült! Legyen ez lecke a jövőre!

* Pétervár becézőneve.

Senkitől sem kérdezősködött, merre kell mennie: emlékezett a város térképére. Minden nehézség nélkül eljutott a Szabanyejev-hídtól a Jelizavetyinszkajára. Itt valóban lakott egy hölgy, akire hivatkozott, ha bizonyítékra volt szükség, de nem akarta, hogy a kémelhárítósok tudomást szerezzenek erről a lakásról. Az egyetemen túl bekanyarodott a Pjotr-utcába, majd átvágott a Herszonszkaján és kijutott a piactérre. Azután odaért a Novoszelszkaja és a Sztaroportofrankovszkaja sarkára. Elhaladt néhány ház mellett, amelyek egyáltalán nem váltak ki a többi közül. Majd egy ütött-kopott, kétszárnyú kapu elé ért. Fölötte piszkosszélű, világos, négyszögalakú lap díszelgett. A boltíves kapualj mögött kis udvar tárult ki. És Ljosa már ott áll a csukott veranda előtt.

Felmegy a lépcsőn. A falon füst-nyomok feketéllnek: nyilván éveken át itt állt a szamovár. Ljosa lenyomja a kilincset: az ajtó zárva. Tovább próbálkozik, most már erélyesebben.

Ekkor egy öregember feje bukkan fel az üveg mögött. Ljosa a szeméhez emeli a kezét. Kinyílik az ajtó.

— Jó reggelt! — köszön Ljosa. — Apa küldött egy régesrégi javításért... Itt fekszik már régen...

— Régesrégi javításért?

— Igen.

— Fáradjon be az ebédlőbe.

Ljosa bemegy.

— Nyugta van?

— Van.

Ljosa előhúzza a szerencsétlen cédulát, a tojásdad pecséttel. Az öreg helyére tolja pápaszemét az orra hegyéről.

— Úgy... úgy... Rendben van. De nem én foglalkozom javításokkal...

Átmegy a másik szobába és sapkában, kabátban tér vissza.

— Menjünk! Nem itt tartjuk a megjavított tárgyakat.

Kimennek a Sztaroportofrankovszkajára, majd jobbra fordulnak. Ljosa egy pillantást vet az utcatáblára: Piszonovszkaja-utca.

A sarok után következő ötödik ház előtt megáll az öreg és megzörgeti az ablakot.

... Ismerős kopogtatás.

A darázsfészek-mintás függönyön keresztül Grebennyikov megpillantotta a gimnazistát. Alekszandr Ivanovics intett: ez annak a jele volt, hogy nincs veszély, ki lehet jönni.

Grebennyikov kilépett a verandára. A gimnazista fürkésző, zöld szeme izgatottan csillogott. Hosszú, fekete szempillája volt.

— Tehozzád jön, Petya... régesrégi javítás ügyében, — mondta Alekszandr Ivanovics.

— Jól van. Te mehetsz, apa!

Grebennyikov a gimnazistával együtt bement a házba.

— Miféle javításról van szó? — kérdezte.

— Gyorsfőzőről.

— Mutassa a nyugtát.

A gimnazista átnyujtotta.

— És a megbízólevél?

— Adjon egy kést, kérem.

Megkapta. Felhasította posztóbekecse bal szélét és vászondarabkát húzott elő, amelyen tisztán látszott a kerek pecsét és piros tintával írt, sűrű sorok tarkálltak rajta.

— Alekszej Buncsuzsnij... — olvasta el Grebennyikov a gimnazista nevét.

— Minden rendben van! Mikor érkezett Odesszába?

— Éppen most.

— Régóta dolgozik ott?

— Egy éve.

— Hány éves?

— Tizennyolc.

— Apja kicsoda?

— Egyetemi tanár.

— Az előtt érkeztek meg, hogy Szlascsev katonái elfoglalták Nyikolajevet?

— Július harmincadikán érkeztünk, Szlascsev pedig augusztus tizenkilencedikén szállta meg a várost. Mit művelnek ezek a szörnyetegek!...

— Miért szemelték ki éppen magát erre a munkára? Hiszen nagyon fiatal még.

— Nem tudom. Megmondtam ott a szervezetben, hogy apám meghasonlott lélekben és szívesen elutazik Moszkvából valahova délre Azt ajánlották, menjek Odesszába. Apám azonban nem volt hajlandó Odesszába költözni, hanem Nyikolajevet választotta. Ez kissé változtatott a terveken.

— És mit végzett eddig?

— Moszkvából való elutazásunk előtt utasítottak, hogy iratkozzam be a gimnáziumba, legalizáljam a helyzetemet és legalább egy hónapig semmiben se vegyek részt. Azután pedig mindjárt önnel lépjek kapcsolatba minden közvetítő nélkül.

— És nem keveredett bele semmibe? A gimnáziumban például?

Ljosa elvörösödött.

— Hát egy kissé...

— Mibe?

Ljosa elmesélte, hogy összetűzött a latin tanárral, az iskolába lépésének mindjárt első napján. Jól odamondogatott neki, mert a tanár rosszaló megjegyzést kockáztatott meg a bolsevikokról és a forradalomról...

— Nem kenyerem a színlelés... a hazudozás... Idefelé is majdhogy bajba nem keveredtem, az úton... Úgy hozta a sors, hogy fehérgárdisták autóján jöttem... De ne gondolja, hogy nem bírnám ki a megpróbáltatásokat, ha arra kerülne a sor! Elviselnék bármilyen kínzást, egyetlen szót sem csikarnának ki belőlem! Még nem ismer engem!

Ljosa zöld szeme megvillant és annyi szenvedély izzott benne, hogy Grebennyikov gyönyörködve nézte.

— A legszigorúbb titoktartást és a legnagyobb óvatosságot parancsolom magának ezentúl. Félre kell vezetni a fehérgárdista csőcseléket, bármilyen eszközzel. A becsületes embereket nem szabad áltatni, a fehérgárdistákat azonban szabad és kell is! Jól jegyezze meg ezt!

— És vigyázzon, hogy ne kerüljön hurokra! Ne hősködjék! Elhiszem, hogy kiállná a kémelhárítósok bármilyen vallatását és senkit sem árulna el, de maga rendkívül sokat jelent nekünk! És nincs joga ahhoz, hogy elfogassa magát! Nem szabad! Világos?

— Világos...

— Viselkedjék úgy, mint a többi gimnazista, ne váljék ki semmivel. Fehérgárdisták jelenlétében beszélhet az ő nyelvükön, de pontosan hajtsa végre minden utasításomat. Tudja-e, magát azért küldték ide, hogy az antant tengerészei között tevékenykedjék?

— Tudom.

— Milyen nyelven beszél folyékonyan?

— Angolul.
— És franciául?
— Gyengébben.
— Kár. Odessza, Nyikolajev, Herszon, hogy úgy mondjam, francia befolyási terület, a Kaukázus pedig angol. De angol hajók is állomásoznak nálunk.
— Beszélek franciául is, az angol azonban valósággal második anyanyelvem. Apa is jól beszél angolul.
— Úgy. Ma szabad napja van. Van hol megszállnia éjtszakára?
— Megszállhatok egy hölgynél, a Jelizavetyinszkaján.
— Nem Anna Ivanova az illető?
— De ő. Ismeri?
— Anna Ivanovna a mi emberünk.
Ljosa érezte, hogy a beszélgetés végett ért, de nagyon szeretett volna még Grebennyikovval maradni; sokat meséltek neki róla Moszkvában.
— Kényszermunkán is volt, ugye? Meg száműzetésben és emigrációban is? Hogy vártam ezt a találkozást!...
Ljosa mindig felhevült, amikor kifejezést adott érzelmeinek.
— Voltam... De a mostani idő nem alkalmas a visszaemlékezésre... Szóval: holnap, pontosan reggel nyolckor legyen a...
Grebennyikov megmondta a címet, ahol Ljosának meg kellett jelennie az első megbízás átvételére. Ljosa elismételte néhányszor.
— Azután majd összekapcsoljuk magát a nyikolajevi illegális szervezettel.

Nyikolajevben a Bolsevik Párt bizottságán kívül a komszomol-bizottság is fejtett ki földalatti munkát. Titkára egy sápadtarcú, kislányosan hosszúcopfos fiatal lány volt: Tamara Malt.
Vele kapcsolta össze Grebennyikov Ljosa Buncsuzsnijt, Szasa Zeljonij név alatt. Ez októberben történt, miután Ljosa már több fontos megbizatást teljesített Odesszában és Nyikolajevben és gyakorlatban bebizonyította képességeit. Szasa Zeljonij valódi nevét senki sem tudta Nyikolajevben.
November elején egy reggel a kémelhárítósok elfogták az illegális komszomol-bizottság legfiatalabb tagját, egy tizennégy-

éves fiút, amint éppen röplapot ragasztott fel az egyik hirdetőoszlopra. A nyomtatott röplap gyújtó hatású, szenvedélyes soraiban hírt adott a Vörös Hadsereg diadalmas előnyomulásáról és felhívta a lakosságot: pusztítsa a fehérgárdistákat minden lehető módon, csapjon le rájuk hátulról, robbantsa fel a hidakat, raktárakat, siklassa ki a vonatokat.

A fiút bevitték a kémelhárítóba Lipomanhoz és a serdülő kamasz nem bírta ki a kínzásokat...

Végighurcolták szülővárosának utcáin, mindenki szemelátára. Talpra akart állni, hogy összeszedje magát, de lába megroggyant. Karonfogva vezették, kétoldalról.

Tamarát nem találták meg szokásos tartózkodási helyén. Akkor a fiú elvezette őket a második illegális szállásra. Itt elfogták Ljosát — Szasa Zeljonijt. A fiú azután tovább vitte őket a harmadik lakásra — és a kémelhárítósok itt elfogták Tamarát és Grisát.

A kémelhárítóban Tamarát felakasztották hosszú copfjánál fogva, amelyet annyiszor font be az anyai kéz. Tamara elviselt minden szenvedést, senkit sem árult el és nem ismert be semmit. Letépték ruháját. Szomorúság, vigasztalan bánat ülte meg Tamara szívét és ez súlyosabb és égetőbb volt, mint a testére sújtó drótkötél első fájdalma...

Tamara után Grisát verték össze, a lány jelenlétében; a legocsmányabb szavakat vágták fejéhez, de a lány csak nézett és nem érzett szégyent — csupán sötét bánatot.

Grisa sem árult el senkit, ő sem ismert be semmit.

Azután Szasa Zeljonijt — Ljosa Buncsuzsnijt — vezették be. A fiú arca beesett volt, szeme pedig még kifejezőbb, mint máskor — sokáig nézhette az ember és nem telt be látásával. Aljas módon ütlegelték ezt a tiszta, nemeslelkű ifjút, de hiába volt minden.

Maguk a kémelhárítósok is nyilván belefáradtak már a kínzásba. A vallatás néhány percre félbeszakadt. A fiatalok tekintete találkozott. És úgy rémlett, hogy egymás kezét fogva állnak, mint azon az estén, amikor először találkoztak és mindegyik úgy látta a másik kettőt, ahogyan akkor véste emlékezetébe: ugyanaz a szem, ajak, haj, — de akkor nem voltak kék foltok, sem véraláfutások, sem véres sebek...

Csak egy percig tartott. Azután folytatódott a vallatás.

A kémelhárítósok azt követelték, árulják el a Komszomol-szervezet tagjainak nevét és a bolsevikok illegális bizottságát.

— De ki vagy te? — faggatta Ljosát Lipoman. — Mondd meg az igazat!

— Szasa Zeljonij!

— Azt kérdem: mi a valódi vezetékneved?

— Ezt sosem tudja meg.

— Kicsoda az apád?

— Ezt sem fogja megtudni.

— De legalább azt mondd meg, hová való vagy? Ne félj, csupán kíváncsiságból szeretném tudni.

— Odesszába.

— Nagyon jó, hogy Odesszába valósi vagy. Lám, most itt vagytok hárman. Intelligens fiatal emberek. Az élet előttetek áll! Térjetek hát észre! — unszolta a három fiatalt színészi hangon Lipoman. — Én csak egyet követelek: hozzatok össze Grebennyikovval és akkor elengedlek valamennyiteket. Lehetőséget adok nektek, hogy aki akar, elutazhassék. Tisztí becsületszavamra fogadom!

Hallgattak mind.

— Nem hiszitek? Esküszöm a magasságos Istenre! Azon nyomban elengedlek benneteket, csak hozzatok össze Grebennyikovval. No, mi lesz? Beszéltek hát? Aki elsőnek vall, azt azon nyomban elengedem. És elfelejtitek ezt az egész lidérces álmot... Talán mi szívesen verünk titeket? És vajjon az emberi test sokáig kibír ilyen kínzásokat? Pedig mi még borzasztóbban fogunk kínozni titeket!

Mindnyájan hallgattak.

— Hé, te hórihorgas! — fordult Lipoman Ljosához. — Tudom, jó családból való vagy, anyád és apád biztosan sír most utánad. Hát a lelkedre veszed, hogy kénytelenek vagyunk miattad, a te jelenlétedben verni Tamarát? Szép, fiatal lány, őt is siratja most apja-anyja, nekünk pedig ütnünk kell őt, temiattad! Hát nem szégyelled magad? Nem bánt a lelkiismeret? Vajjon lovagi eljárás ez? Hozz hát össze minket Grebennyikovval. Nem akarod? Akkor áruld el, kik a bolsevik párt bizottságának tagjai és akár nyomban hazamehetsz.

Ljosa nem emelte fel a fejét. A foltos padlóra bámult és hideg borzongás járta át testét. A remegés, teste fizikai állapotának következménye volt, azé a különös állapoté, amelyet nem tudott megérteni, mivel nem rettegett kínzóitól, nem érzett halálfélel-

met, — jóllehet tisztában volt vele, hogy megpecsételődött a sorsa, barátaiéval együtt.

— Beszélsz végre, beszélsz? — faggatta makacsul Lipoman, aki szintén reszketett és bősz haragjában elakadt a szava.

— Semmit sem csikartok ki belőlünk! — mondta Ljosa. Maga is csodálkozott, milyen nyugodtan, határozottan cseng a hangja ebben a kínzókamrában. — És a kommunizmus mégis győzni fog! Ti meg a szemétdombra kerültök, ott pusztultok el!

Nem árultak el senkit... Az eszméletlenségig össze-vissza vert fiatalokról cafatokban lógott a ruha és mint zsákokat, úgy hurcolták őket cellájukba. Ljosa lábáról lecsúszott a cipő, előbb az egyik, azután a másik.

November 6-án este Szlascsev bált adott az „Irodalmi Klubban" — a Szpasszkaja- és a Szobornaja-utca sarkán lévő klubot nevezték így. Az egyemeletes épület fényárban úszott, fúvózenekar harsogott, rengett a padló a táncolók lába alatt.

Éjjeli egy óra tájban Lipoman, miután lemosta a vért ápolt kezéről, jelentkezett Szlascsevnél.

— Lelepleztem a bolsevikok földalatti bizottságát! — közölte. — Itt a lista.

Főnöke kezébe nyomta a listát, amelyen hatvanegy név szerepelt.

Szlascsev felhajtott egy vizespohár vodkát, majd nedves ajkával csókot cuppantott Lipoman szájára, amely ki volt festve, mint valami kokotté. A tábornok kék ceruzával ráírta a listára: „Lőjétek agyon, amiért felkeltek az egységes és oszthatatlan." A hatvanegy ember halálos ítéletét tartalmazó lista szélét az asztalon kiömlött vörösbor áztatta...

— Isten vezéreljen utadon, főhadnagy! — búcsúzott Szlascsev Lipomantól.

Éjjel két órakor a börtöncellák ajtaiban megjelentek a kémelhárítósok.

— Szedelőzködjetek fel! Indulás!

— Más börtönbe mentek!

A foglyok gyorsan összeszedték a csajkát, fehérneműt, ételmaradékot. Az éjtszaka olyan sötét volt, hogy akkor sem látták egymás arcát, amikor már ott szorongtak az autón. Grisa nem bírt állni: levágták a lábafejét és a seb üszkösödni kezdett. Be-

dobták a teherautóba és a sarokba vonszolták. Tamara Grisa fejére tette kezét, Ljosa pedig a vállát simogatta. Egy szót sem szólt senki. A sötétben lehetetlen volt megállapítani, kik voltak az útitársak; annyi bizonyos volt azonban, hogy közvetlen szomszédaival sem Tamara, sem Ljosa, sem pedig Grisa nem találkozott azelőtt sohasem.

Valamennyiüket annyira elgyötörte a vallatás, hogy úgy mentek a kivégzésre, mint a szabadulás elébe. Ha nem lett volna sötét, egymás szemébe nézhettek volna, nyiltan, őszintén, semmit sem titkolva — mivel akár együtt voltak, akár külön, a vallatás során mindig hűek maradtak magukhoz, az ügyhöz, esküjükhöz.

A halálraítélteket szállító autó a „Ruszszud" hajógyárral szemközt állt meg, a matróz-szállás udvarán. A foglyokat a falhoz terelték. Grisa, Ljosa és Tamara megcsókolta egymást.

— Menekülj, ha tudsz! — mondta Grisa Ljosának. — Énnekem nincs hozzá erőm...

Grisa a földön ült, hátát nekivetette a téglafalnak. Tamara sem menekülhetett: megdagadt a lába és állni is alig bírt.

— Megpróbálom! — felelte Ljosa.

És még mielőtt a tisztek felkészültek a sortűzre, a halálraítéltek egy része rávetette magát hóhéraira: dohányt, sót, homokot szórtak a szemükbe — majd a kijárat felé rohantak. Puskalövések csattantak. A sötét éjtszaka azonban segítségére volt a vakmerő csoportnak.

Ljosa a legelsők között ugrott ki a kapun. Egy hadapródiskolás utána lőtt, majd mások is, de nem látták tisztán a célt és golyóik elkerülték az ifjút. A mezítlábas, félmeztelen Ljosa lebukott a földre, majd találomra kúszni kezdett. Háta mögött szaporán csattogtak a puskalövések... Kiért a körútra és egy kerítés tövében lopódzott tovább, nesztelenül emelgette meztelen lábát, hogy magára ne vonja a figyelmet, ha történetesen szembeakad valakivel ebben a késői órában.

Ljosa megmenekült.

Egy hét múlva azonban elfogták a kémelhárítósok: éjtszakai razzia volt, Ljosa az egyik szálláson tartózkodott, későn figyelmeztették... És Ljosát négy másik társával együtt agyonlőtték, a mólón, a raktárban, azon a napon, amikor Nyikolajev felszabadult a fehérek uralma alól — ezerkilencszázhúsz január 31-én...

*

A vonat lassított.

— Nemsokára leszállunk!

Buncsuzsnij is kinézett az ablakon. Az égen alacsonyan úsztak az esőfelhők, szinte ráreszkedtek a tajgára és eltakarták a napot, amelynek bátortalan sugarai szelíden simogatták a felhők szegélyét. A vasútvonal sűrű, zöld őserdőn keresztül haladt, hol dombra kapaszkodott fel, hol pedig leereszkedett a völgybe.

— Esővel fogadtok! — jegyezte meg Buncsuzsnij tréfás szemrehányással és nekilátott, hogy összeszedje poggyászát.

A vonat most mély bevágásban robogott. Kétoldalt meredek töltés tarka fala húzódott. Majd a vonat befutott az alagútba.

— Otthon vagyunk!

Éppen abban a percben szálltak ki Tajgasztroj állomáson, amikor a felhő, amely már sok kilométeren át hordozta magában súlyos terhét, nem állta már tovább és hatalmas záport zúdított az állomásra. Grebennyikov és Buncsuzsnij a legközelebbi eresz alatt keresett menedéket, de addigra már csuromvizesek lettek mind a ketten, mintha folyóba mártották volna őket.

— Micsoda eső!

— Nem ázott meg nagyon?... Nem fél a meghűléstől? — aggódott Grebennyikov. Valósággal bocsánatot kért a természet e fogadtatása és a tajgai szokások miatt.

A felhőszakadást hamarosan ritkás eső váltotta fel. A tócsák felszínén fürgén ugráltak a tajtékos, kék buborékok. Buncsuzsnij Grebennyikov nyomában lépkedett szorosan begombolt, csuromvizes esőköpenyében. Megkerülték a teherkocsikat, amelyeknek tetejéről vidáman csurgott a víz. A felgyűrt nadrágszárú rakodómunkások zsákot húztak a fejükre és fürgén rakták ki a vagonokból a gépalkatrészeket, nem is hederítettek az esőre. Az állomásra szüntelenül érkeztek a teherautók és szekerek: gerendákat, fémszerkezeteket raktak ki a kocsikból, cementeshordókat gurítottak le, amelyekből még az esőben is szállt a por. Az ázott lovak nagy erőlködésükben majdnem a földet seperték hasukkal, míg végre nagy üggyel-bajjal kirángatták patájukat a cuppogó latyakból.

— Itt a kocsink! — mondta Grebennyikov és a pályaudvar előtt elterülő térre vezette a professzort.

Fjodor Fjodorovics gyorsan levetette az esőköpenyét, lerázta, majd beugrott a csukott autóba. A kocsi megelőzött néhány teherautót, piszkos, sárga vizet fröccsentett rájuk, majd a hegy-

vonulat mentén haladt tovább. Elébük tárult az épülő gyártelep képe. Buncsuzsnij elnézte az égnek emelkedő kohókat, léghevítőket, az erőmű magas épületét. Nézte mindezt a sok újat, ami ezentúl élete legdrágább kincse lesz. Daruk, állványok, kémények mindenfelé, szabályosan kopogott a pneumatikus szegecselőgép, az esőben különös fénnyel csillogtak a sárga földhányások. És a látványt betetőzte a zúgó cédruserdő. Az autó megkerülte a gyártelepet és az épülő szocialista város felé kanyarodott. Itt nem irtották ki teljesen az őserdőt: a házak évszázados fák közt álltak, akár a moszkvakörnyéki nyaralótelepek villái.

— Ez a Sztálin-sugárút, — magyarázta Grebennyikov és az egyik irtásra mutatott.

— Helyes! Nem rossz gondolat! — jelentette ki Fjodor Fjodorovics. — Nagyon okos!

— Úgy élnek itt a munkások és mérnökök, mint valami nyaralótelepen... Nos, megérkeztünk! A szakemberek házában helyezem el önt, kényelmes szoba várja ott. Ha azonban nem tetszik, válasszon magának más lakást, akármelyik házunkban, kedve szerint. Arra kérem, először engem látogasson meg. Nem messze lakom, a Sztálin-sugárút túlsó végén, a folyóparton.

Az autó megállt egy földszintes ház előtt, amely hivogatóan nézett rájuk nagy ablakaival. Gyerekek futottak elő nyomban és körülállták az autót. A vezető megnyomta a duda gombját, a kocsi felhorkant. A gyerkőcök szétrebbentek, akár a verébsereg. Grebennyikov elmosolyodott. Szobájába kísérte a professzort, majd hivatta a parancsnokot.

— Ime, Vaszilij Fjodorovics, megjött a professzor. Bármire van szüksége...

— Mindenről gondoskodom, építésvezető elvtárs!

Karmakcsi elmosolyodott. Buncsuzsnij ránézett az altájira. Karmakcsi kék munkaruhát és visszatűrt, bő vászonszárú csizmát hordott. Fején burunduk-prémmel szegélyezett vörös plüssapka díszelgett. Bajusza és szakálla gyér volt, a néhány fekete szőrszál úgy meredezett, akár a drót. Mosolyát azonban nem tudta megfejteni Buncsuzsnij: nyájas volt-e vajjon, vagy gúnyoros.

— Dehiszen nem kell nekem semmi különös! — mondta Buncsuzsnij. — Ágy van, étel van, mi más kell még?

— Pihenje ki magát és rendezkedjék be. Bármire szüksége van, telefonáljon nekem vagy Vaszilij Fjodorovicsnak. Ciceronei

minőségben egy lányt osztottunk be ön mellé. Itt a telefonszáma. Nos, sok szerencsét kívánok új otthonában!

Fjodor Fjodorovics, amikor egyedül maradt, előbb kis ideig a szobát rótta, önmagába mélyedten, majd elővette törülközőjét, szappanát. Ez ugyan felesleges volt, mivel az ágy támláján hófehér törülköző lógott, a toalett-asztalkán pedig szappan hevert. Átment a fürdőszobába. Azután behozták a reggelit. A professzor jó étvággyal elfogyasztotta. „Mennyire csodálkoznék Mása... és mennyire örülne!"

Az eső hamarosan elállt. A tajgára ráborult a mélykék, tiszta égbolt, tele volt napsütéssel. „Most pedig kimegyek az építkezéshez!" — határozta el Buncsuzsnij.

Telefonált a „ciceroné"-nak. Mintegy tíz perc múlva megjelent a lány.

— Hogyan tiszteljem, kisasszony? — fordult Buncsuzsnij a régi, kissé szertartásos kérdéssel a fiatal lányhoz.

A lány elmosolyodott.

— Nem vagyok kisasszony! Az olvasztóműhely komszomoltitkára vagyok. Zsenyának hívnak. Vezetéknevem Sztoljarova.

— Nos, üdvözlöm, elvtársnő!

— Megbíztak, hogy maradjak ön mellett, amíg csak otthon nem érzi magát az építkezésnél.

— Nincs nagyon elfoglalva? — kérdezte a professzor.

— Általában persze nagyon el vagyok foglalva, — mondta Zsenya és határozott mozdulattal megrázta fürtjeit.

Elindultak az építkezéshez.

— Nagyon helyes. Mindenekelőtt az építkezést szeretném megnézni. Általában pedig, — mondta a professzor nevetve — iparkodni fogok, komszomoltitkár elvtárs, hogy mielőbb otthonosan érezzem magam és ne vonjam el a munkájától.

Néhány percig hallgatagon mentek.

— Előbb meséljen magáról, — javasolta Buncsuzsnij. — Hová való?

Zsenya belekezdett. Az építkezéshez — mondhatni — elsőnek jött. Önként jelentkezett, amikor a gyárban fiatalokat toboroztak. Még sohasem járt a tajgán. Nagyon szerette volna megismerni. Eleinte tanácstalannak érezte magát: ember kevés volt, munka pedig sok és nem tudta, hol kezdje, mi a legfontosabb

:a elszorult a szíve egy kissé, vágyott az otthon, a gyár után, vitt'tai közé...

hinta – Hogyan tetszik a mi szocialista városunk? — kérdezte Zsenya, félbeszakítva elbeszélését.

— Nagyon tetszik!

— Most még csak épülőben van. De nézze meg majd három év múlva!

A gyárépítkezéshez értek.

— Itt lesznek a kokszolókemencék, ott a szántartó, amott meg a kokszrámpa, — mutogatta Zsenya sorra.

Puszta térségen haladtak keresztül, a folyó felé. Az esőtől nedves fű zöldre festette cipőjüket.

— Nehéz elképzelni, ugye? Én kishíján két éve, hogy itt vagyok és szintén nem tudom elképzelni, hogyan fest majd végül is. Azt tudom, mi hol lesz, de elképzelni nem tudom. És azt hiszem, senki sem tudja elképzelni, talán csak Grebennyikov elvtárs.

Megálltak. A munkahelyen már ott magaslott a műhelyek váza, a levegő valósággal reszketett az ütésektől, a csengéstől, a kiabálásoktól, a kokszkombinát területén azonban valóban semmit sem végeztek még.

— Valaki sokáig visszatartotta a terveket, valaki meg elsüllyesztette az igénylésünket, amelyben ukrán tűzállótéglafalazókat kértünk és így az építkezés nem tudott kibontakozni, — magyarázta Zsenya.

A professzor körültekintett.

Az esőzések — amelyek nyilván az építkezés helyét sem kerülték el — elmosták a csatornák és alapárkok oldalát. Az ácsok deszkákkal bélelték ki őket. Mindenfelé homok- és kavicshegyek magaslottak, mint az erek ágaztak szerteszét a vasúti vágányok; magasbanyúló forgódaru álldogált féllábon, akár a gólya; teherautókon porfelhőt árasztó cementeshordókat szállítottak; az ég felé nyúltak a betonépítmények vasbetétjeinek horgai; műhelyek fala emelkedett a magasba.

Buncsuzsnij azt szerette volna, bár már láthatná az olvasztóműhely kemencéi fölött kígyózó füstcsíkokat, a nehéz felhőt a kokszoló fölött, nézhetné a kokiliákba ömlő acél napsugaras, vakító fényét, gyönyörködhetnék a rózsaszínű hengerelt bádoglemezekben, a görgősorokon tovasikló, hosszú, rőt sínek lágyságában.

Fjodor Fjodorovics felsóhajtott.

A folyó felől rothadás szaga áradt, az egymás mellé l[illegible] cölöpök kérgén kövér esőcseppek gördültek alá.

— Szép! Nagyon szép! — mondta Buncsuzsnij és [illegible] önmagának adta meg a választ; majd belenézett a lány nyílt, becsületes szemébe.

— Örülök, hogy tetszik önnek a mi Tajgasztrojunk!

Tovább indultak. Zsenya elől ment: Buncsuzsnij az egész úton előre engedte a lányt. Zsenya piros, kötött sapkát és bőrbekecset viselt: noha június eleje volt, hűvös idők jártak, eső után pedig valósággal hideg volt.

— Nem vágyódik szülei után?

— Néha...

— Hát ők?

— Ők nem érnek rá ilyesmire: apám művezető a Baltigyár hajótestépítő műhelyében. Régi hajóépítő családból származom: apám, nagyapám, nagybátyáim, mind a Balti-gyárban dolgoznak. Csak én kerültem valahogyan a villanylámpaiparba.

— A hajóépítés szép mesterség. Maga fiatal, alkalma lehet még arra is, hogy a hajóépítőiparban dolgozzék, ha kedve tartja.

— Én is így gondolom. Ha felépítjük a kombinátot, elvégzem a munkás-továbbképző tanfolyamot és Leningrádba utazom. Ott beiratkozom a hajóépítési főiskolára. Lehetséges?

— Természetesen! Egyetlen lány a családban?

— Nem. Két kis húgom van...

Buncsuzsnij ismét ránézett kalauzára. Valahogy különösen könnyen ment a beszélgetés ezzel a lánnyal. Megkérdezte tőle:

— Hát ez meg micsoda?

Zsenya elpirult: Buncsuzsnij az arcán végigszántó sebhelyet nézegette atyai aggodalommal.

— Szilánk... tizenhétben kaptam, amikor a fehérgárdista Krasznov Leningrád ellen vonult... De ez a polgárháború idejére esik... Egészen kicsi voltam akkor... Egy életre szóló emlék...

Zsenya letörölte homlokáról a verejtékgyöngyöket.

— Most menjünk át az én olvasztóműhelyembe. Megmutatom, hol fog állni az ön kemencéje, — mondta Zsenya.

E szavakra szaporábban vert a professzor szíve.

Megindultak egy ösvényen. Csatornákon és alapárkokon át vitt az útjuk, billegtek alattuk az ingadozó pallók, akár a hinta.

— Nem fél? — kérdezte Zsenya, amikor a mély alapárkok fölött átvezető pallók meghajoltak súlyuk alatt.

— Nem először járok ilyen helyen.

— Mennyire vártuk önt! — mondta Zsenya, amikor kiértek a sík terepre, ahol úgy tárult szemük elé az egész olvasztóműhely, mintha ott feküdt volna a tenyerükön. — Az ön kemencéjének még se híre, se hamva, de én már látom, mintha itt állna! Nem különös? Nagyon szeretném, ha jól érezné magát nálunk.

— Maga remek kislány! — mondta Fjodor Fjodorovics izgatottan. — Egészen rendkívüli!

Zsenya zavarba jött.

— Én egészen mindennapi vagyok... De ön nem! Hiszen régóta tisztelem már önt, a nagy tudóst! — Zsenyát hirtelen zavar fogta el, még belé is pirult. — Grebennyikov elvtárs azt mondta nekem: mutasd meg a professzornak az egész építkezést, a szocialista várost és úgy viseld gondját, mintha tulajdon apád lenne! Noha pártonkívüli, a mi emberünk és nagy tudós. És ha bármire is szüksége van, professzor elvtárs, csak szóljon nekem. Ne feszélyezze magát: ha esetleg utalványra lenne szüksége, hogy vegyen valamit, csak szóljon. Én mindent elintézek önnek!

8

Nyáron a diáknünnepség alkalmából jó kétezer diák gyűlt össze a dnyepropetrovszki operában. A bejárat fölött vörös vászoncsík feszült:

„Üdvözlet az ifjú proletár szakembereknek!"

A színház bejárata előtt vakító fénnyel égtek az utcai lámpák. Az előcsarnokban kiállítást rendeztek a diákok legjobb munkáiból. A vörösposztós asztal mellett, az elnökségben és a földszint első soraiban — fiatal meg öreg professzorok, magántanárok, asszisztensek között — és hátrább, a páholyokban, az erkélyen, az emeleti páholyokban, a folyosókon, az előcsarnokban — mindenütt diákok ültek vagy álltak: a kohászati, a közle-

kedési, a vegyi-technológiai, az építészeti főiskola hallgatói. A színpadon és a nézőtéren plakátok, jelszavak, zászlók. Az építész-hallgatók páholya mellett a dnyepropetrovszki főiskolák vándorzászlaja. Díszőrség áll mellette.

Borisz Voloscsuk, a kar párttitkára nyitja meg a gyűlést a városi pártbizottság megbízásából.

Esti nyolc óra az idő. Megszólal a csengő. Olyan a hangja, mintha egy csomó apró csengetyűt szórnának az asztalra. Végigszáll a csengés a nézőtéren, a folyosókon, az előcsarnokban. A zenekar rázendít, majd elhallgat.

— Elvtársak!

A széksorokban, az erkélyen, a széksorok közt futó folyosókon köhögés, nyikorgás hallatszik, néhány röpke, gyors megjegyzés száll.

— Ki nyitja meg?

— Ki ez?

— A mienk!

— Kohász!

— Borisz Voloscsuk!

— A mieink kerekedtek felül!

Azután csend támad, szinte tapintható csend. A nézőtér egy emberként lélekzik. Meleg áramlik a nézőtérről a színpadra.

Borisz rövid beszédet mond. Látszik rajta, hogy ő is izgatott egy kissé.

— Két nappal ezelőtt, június huszonharmadikán, Ioszif Visszarionovics Sztálin beszédet mondott a gazdasági vezetők értekezletén az új helyzetről... a gazdasági építés új feladatairól. Önök mindnyájan olvasták ezt a beszédet, amely nem csupán a gazdasági építés programmját adja, hanem kitűnő bizonysága is a marxi-lenini elmélet továbbfejlődésének és egyúttal országunk politikai és gazdasági életének elemzését nyujtja.

Borisz megállt. Jobbkezét végighúzta fején, amely dús sörénye miatt igen nagynak látszott. Olyan sűrű volt a haja, hogy még a jupiterlámpák sugarai sem tudtak áthatolni rajta: felvételeket készítettek ugyanis a híradó számára.

— Mi tehát az új helyzet és mire hívja fel a figyelmet Sztálin elvtárs?

Borisz elmondja, hogy az új helyzet a szocialista ipar sikeres fejlődése és a mezőgazdaság kollektivizálása következtében ala-

kult ki. Elmondja, hogy száz és száz új üzem és gyár, szén- és ércbánya, villanytelep és vasútvonal volt már eddig is üzemben és számuk évről-évre növekszik. A munkásosztály számbelileg is megnőtt, a munkanélküliség végleg megszűnt. A mezőgazdaság kollektivizálása hatalmas erőket hívott életre, olyan gazdasági és kulturális lehetőségeket tárt fel a parasztság előtt, amelyekről eddig nem is álmodott.

— Örökre megszűnt a nyomor, az éhségtől való félelem, amely a városba űzte a parasztokat, hogy ott keressenek munkát. Ez az az új, ami országunkban történt.

Borisz szeme csillog. Látni lehet, hogy mélyen átgondolta mindazt, amit most mondott. Azt szeretné, hogy mindenki ugyanúgy gondolkozzék és érezzen, mint ő.

— Ez az új helyzet új feladatokat tűz a gazdasági építőmunka elé. Sztálin elvtárs ezeket a feladatokat történelmi fontosságú, hat feltételében határozta meg. Ezeket mindegyiküknek ismernie kell töviről-hegyire és alaposan át kell gondolnunk Ezek jelentik a mi gyakorlati tevékenységünk programmját.

Borisz rövid szünetet tartott.

— Az egyik feltétel a hat közül közvetlenül ránk vonatkozik. Sztálin elvtárs kijelentette: szükséges, hogy a Szovjetunió munkásosztályának meglegyen a maga üzemi műszaki értelmisége. Mi vagyunk az az üzemi műszaki értelmiség, amelyről Sztálin elvtárs beszélt, mi vagyunk a szovjet rendszer egyik pillére: a szocializmus mérnökei!

Borisz vizet tölt poharába és ajkához emeli, de nem tudja félbeszakítani beszédét. Kezében a pohárral, így fejezi be rövid, lelkeshangú felszólalását:

— A mai napon beállunk a szovjet szakemberek sorába. A Párt és a kormány alkotó munkára hív bennünket. Mi, fiatal proletár mérnökök, akik ma elhagyjuk az iskola padjait, harcba indulunk a kommunizmusért. Győznünk kell és győzni is fogunk, mert bennünket a bolsevikok pártja vezet! A győzelem a miénk lesz, mert Sztálin elvtárs vezet bennünket harcra a kommunizmusért.

A nézőtér egy emberként éljenez.

— Engedjék meg, hogy megnyissam közös, ünnepi gyűlésünket, amelyet abból az alkalomból rendeztünk, hogy az új proletár szakemberek elhagyják az iskola padjait!

Mindenki feláll. A zenekar az Internacionálét játssza.

Felülről nézve úgy látszik, hogy a nézőtéren csupa fej van: kurtára nyírt, simára fésült, borzas vagy borotvált fejek.

A kohászati főiskola páholyában ott ül Nagyezsda Kohanyec. Szép a ruhája, de maga is ünnepi hangulatban van.

— Borisz ügyesen nyitotta meg az ülést! — mondja és közben a haját igazgatja, amelyet most először hullámosított és fésült fodrász. Nágya Boriszt nézi, de gondolatai Nyikolaj Zsurbán járnak.

Borisz új, fehér inget visel, gallérjának gomblyukában láncocska, nyakkendője nincs. A lány Nyikolajt is maga előtt látja terepszínű zubbonyában, amelyet derékban szorosan összefog a kaukázusi övszíj. Olyan ez, mint két fénykép egy lemezen.

— Milyen jó lenne, ha valamennyien egy gyárba kerülnénk! — mondja Mitya Sah halkan és odahajol Nágyához. — Ha valahová messzire küldenének bennünket. A tajgára! Vagy az Uralba! Vagy Távol-Keletre! Te sosem érezted még a távolság varázsát?

Nágya összehunyorította a szemét, majd hirtelen elmosolyodik. Kivillannak apró, fehér fogai. Halkan felkiált:

— Nem vagyunk diákok többé! Mérnökök vagyunk! Nagyszerű! Ugye? Nagyezsda Sztyepanovna Kohanyec *mérnök!*...

Megfogja Mitya kezét és teljes erejéből megszorítja. Majd kihajol a páholyból és figyelmesen hallgatja a beszámolót.

Vagy tíz perc múlva odafordul társaihoz és cinkos mosollyal súgja:

— Nincs ülhetnékem, gyerekek, menjünk ki a folyosóra, beszélgessünk!

Nesztelenül kisurrannak a páholyból. A folyosón már sok diák sétál — a nézőtéren fülledt, forró a levegő.

— Még két-három nap és útra kelünk! — mondja Nágya köréje sereglő társainak.

— Azt hallottam, Nágya, nem választanak szét bennünket, hanem csoportostul Távol-Keletre küldenek! — újságolta valaki.

— Hát ez pompás lenne! — Ha pedig mégis elszakítanak, fogadjuk meg, hogy írunk egymásnak! Vagy inkább állapodjunk meg abban, hogy egy bizonyos időben és helyen találkozni fogunk. Beleegyeztek, elvtársak?

— Micsoda ötlet!

— Nagyszerű!

— Természetesen meg fogjuk beszélni, — mondja Mitya Sah. — Holnap a búcsúestén véglegesen megtárgyaljuk.

A büffébe vezeti Nágyát.

Itt is sok a diák. Leülnek az egyik asztalkához és vizet isznak.

— Most pedig ábrándozzunk, — mondja Nágya.

A nyitott ablakon keresztül a park látszik. Hallani a fák zúgását.

Nágya hátraveti haját a homlokából és megtűzi fésűvel. Olyan rózsaszínű az arca, mintha épp most ébredt volna fel.

— Tudjátok, gyerekek, miről gondolkodtam az előbb?

— Ki ismeri a lányok gondolatait! — válaszolják a szomszéd asztalkánál letelepedett diákok.

Nágya körültekint. Ismeretlenek, nem az ő karukról valók. Most azonban mindenki ismerős. Hiszen ünnep van! A diákok ünnepe.

— Lombikosok? — kérdezi szomszédjától. — Vegyészek?

— Nem találta el! Építészek vagyunk!

— Nem úgy festenek...

Mityához fordul, de úgy beszél, hogy a többiek is hallhatják.

— Tegnap elnéztem a Szovjetunió térképét. Milyen jó lenne mindenfelé járni... Itt sem voltam még, ott sem... Mekkora a mi országunk! Ukrajna egészen apró a térképen. Moszkva pedig közel van. Csitáig, Habarovszkig, Kamcsatkáig meg akkora a távolság... És mindez a miénk...

— Felfedezte Amerikát — jegyzik meg gúnyosan az építészek.

— Ne mmagukhoz beszéltem, — veti oda Nágya. — És felesleges közbeszólni. Mitya, hallod? Azt gondolom, hogy amikor már majd tovább tartunk az építkezésben, azt mondják minden egyes szovjet polgárnak: eredj, nézd meg, hogyan élnek az emberek, mit értünk el a szovjet hatalom évei alatt. Általában pedig igen helyes lenne, ha a középiskola befejezése után a diákok bejutaznák a köztársaságot, a főiskola elvégzése után pedig az egész Szovjetuniót. Ez teljessé tenné a szerzett benyomásokat... Mit gondoltok, fiúk, így lesz?

— Feltétlenül! — helyeselnek az építészek.

— Én a legnagyobb örömmel töltenék egy telet valahol a Sarkkörön túl, — szólal meg az egyik. — A mi dnyepropetrovsz-

kiaink védnökséget vállaltak a Dickson-sziget telepesei fölött. Okvetlenül megpróbálom elintézni, hogy legalább egy telet ott tölthessek!

„Bizony, ez pompás lenne..." — gondolja mindegyik.

— Úgy vágyom az életre, elvtársak, hogy hajlandó lennék kettéosztódni, akár az amőba és aztán megint kettél — mondja Nágya. Érti, hogy ez a kijelentés ostoba, nevetséges, de híven tükrözi mostani hangulatát.

— Nekünk valóban minden lehetőségünk megvan arra, hogy egyre szebbé tegyük az életet. És ezt napról napra tisztábban látjuk önmagunkon is, — szólal meg Mitya Sah. — De mégis, mi az oka annak, hogy a mi népünk oly mélyen tudatában van történelmi szerepének? Hiszen nem lehet tagadni, hogy a mi embereink különböző színvonalon, más és más életfeltételek közt élnek, még megvannak a szétvert osztályok maradványai, ezek ellenállnak és a jövőben is ellenállást fejtenek ki majd. A fejlődés nehézségekkel jár.

— Magasröptű fejtegetés, — jegyzik meg az építészek és gúnyosan méregetik Nágyát és Mityát.

— Úgy hiszem, ez azzal magyarázható, — veszi át a szót Nágya, — hogy fogyatékosságaink nem rendszerünk lényegéből erednek. Fogyatékosságainkat jelentéktelenek tartja népünk ahhoz képest, amit kapott. A nép állt az állam kormányrúdja mellé. Résztvesz az állam irányításában és maga tolja félre az útból azt, ami megzavarja az életet.

A beszélgetésben mind többen vesznek részt.

— Én arra gondolok most, mennyire megnőtt a szovjet mérnök szerepe. Hiszen nemcsak jó szakembereknek kell lennünk, akik műszakilag végrehajtják a termelés nagy terveit, hanem új termelési, munkaszervezési formákat kell alkotnunk. Agitátorokká, a tömegek vezetőivé kell válnunk. Idegen kezekkel nem valósul meg az ötéves terv! — állapítja meg egy feketebarkós építész.

— Nem hiába mondta Sztálin elvtárs, szükséges, hogy a munkásosztálynak meglegyen a saját műszaki értelmisége! — feleli Nágya.

— Mi azonban nem készültünk fel teljesen a magasrendű mérnöki hivatásra! — jelenti ki Mitya Sah. — Legalább is én így látom.

A szomszéd asztaltól a diákok áttelepszenek Nagyezsda és Mitya asztalához.

— Nem készültek fel magasrendű hivatásukra?

Ez a megjegyzés szíven találta valamennyiüket. Arra tereltek a szót, hogy szakadék tátong a tananyag és az üzemi szakember számára nélkülözhetetlen ismeretek között. A főiskolán az előadások jelentős részét inkább általános, elméleti kérdések nek szentelték, sokminden pedig, amit a mérnököknek feltétlenül tudniok kell, elkerülte a figyelmüket. A laboratóriumi berendezés nem azonos a gyári felszereléssel, „általános jellegű" ismereteket kaptak. Az elméleti tantárgyak műszavai távolról sem feleltek meg a gyakorlati követelményeknek. A főiskolákban nem szántak kellő számú órát az „apróságokra", a „gyakorlati mesterfogásokra", az igazi gyár közelebbi megismertetésére és a termelés mélyreható, elméleti tanulmányozására. Nem tartották szükségesnek, hogy a leendő mérnök már a tanintézet falai közt szilárdan álljon a lábán.

A diákok már az elmúlt tanévben is közölték főiskolai lapjaikban és a gyűléseken, hogy egyes professzorok továbbra is a régi elvek hívei. A tanári kar e részének üzemi ismeretei rendkívül felületesek és ráadásul elvakultak is. Azok a diákok, akik főiskolai tanulmányaik előtt nem dolgoztak gyárban, bizony igen nehéz helyzetbe kerültek. Az üzemben ugyanis sokminden egészen másként festett, mint azt az előadóteremben hallották. Önállóan kellett felvértezniök magukat a szükséges ismeretekkel. A végzősök panaszkodtak, hogy szakmájuk szűkreszabott, nem ismerik kellően a vele rokon, többi termelési eljárást és talán még a matematikát sem.

— Szélesebb műszaki látókörű mérnököket kell nevelni! — mondja Mitya Sah. — Szakemberhiány idején ez különösen fontos.

— Elvtársak — szakítja félbe a beszélgetést az ügyeletes — fejezzétek be a vitát, menjetek vissza a nézőtérre!

A diákok elcsendesednek.

— Meleg van odabent.

— Nem baj, menjetek csak be, kérlek!

Megint a páholyban ülnek.

— Nézd... az ötödik sorban... a hatodik szék... ott ül Strikernek, volt professzorunknak a felesége, — suttogja valaki a szomszéd páholyban.

Anna Petrovna, mintha érezné, hogy róla van szó, megfordul. Mitya Sah elvörösödik.

„Milyen szép", — gondolja Mitya. Tudta, hogy Anna Petrovna otthagyta Strikert, más lakásba költözött. Az ablakbeli találkáknak vége szakadt. Az asszony a főiskolai könyvtárban dolgozott. Mitya látta néhányszor Anna Petrovnát a főiskola folyosóján, látta a könyvtárban, de egyikük sem tette meg az első lépést a megismerkedéshez.

A hivatalos rész végetért. Szünet következett.

A hangverseny kezdete előtt Kornyilov magántanár odalépett Mityához, megfogta a karját és így szólt:

— Magát keresem. Egy hölgy szeretné látni.

— Kicsoda?

— Mindjárt megtudja...

És ezen az estén, mielőtt felgördült a rivalda lámpasorának fényével szegélyezett függöny, megtörtént végre az ismerkedés.

Miért történt így? Mitya maga sem tudta. Ez alkalommal azonban Anna Petrovna akarta.

A hangverseny véget ért. A diákok lemennek a lépcsőn. A kapuban rájuk borul az éjtszaka. Égnek a lámpák. Ragyog a hold. Árad a nyíló matiolák illata. A Petrovszkij-gyár fölött pír festi az eget.

Valamennyien megállnak és gyönyörködnek a látványban.

— Vas! Vasat öntenek!

— Igen, vasat. Ha acélt olvasztanak, éjtszaka más színe van az égnek.

Szirénabúgás hallatszik. Kezdődik az éjtszakai műszak. A „Rot Front" filmszínház előtt megáll az egyes számú villamos. Nágya Kohanyec felszáll a perronra. A lány nyomában könnyedén feltornázza magát Borisz Voloscsuk, mintha nyújtóra húzódzkodnék föl. Némán állnak egymás mellett. Némán szállnak le a Potyomkin-parknál. Éjtszaka. Az utolsó éjtszakák a városban. Az utolsó napok, amelyeket együtt töltenek. Szellő borzolja a fákat, zúg a lomb. Zúg a víz, amint átbukik a kőgátakon. A folyó sötét tükrén világos háromszög rajzolódik: ilyen háromszögalakzatban száll a daruraj. Ragyognak a fények a túlsó parton, a Bogomolov-szigeten, az átkelő bárkákon. A habokon nagy csillag verdes, akár a sirály, amikor le akar szállni a vízre.

Nágya és Borisz a Sevcsenko-park kőlépcsőjének utolsó fokán áll. A hold korongja libeg a vízben, köröskörül zöld minden. Nagyon világos van, a Dnyeper közepe ezüstösen csillámlik.

Borisz várja, hogy Nágya mondjon valamit mai szerepléséről. Úgy rémlik neki, ma jobban beszélt, mint valaha. Olyan emelkedett hangulatban volt, oly könnyen tolultak ajkára a mondatok, oly szépen csengett a hangja.

Nágya azonban hallgat, Borisz pedig nem akar elsőnek önmagáról beszélni.

— Mondd meg, Nágya, mi történt, mi van veled? Egészen megváltoztál.

Hallgatás.

— Te vagy hozzám a legközelebb. Megszoktam, hogy úgy beszéljek veled, mint saját szívemmel. Most azonban nem tudok... Belezavarodom... Érzem, hogy valami közénk állt. Nem tudok átlépni rajta... Közelebb került hozzád valaki? Miért titkolod? Ki az? Mitya Sah? Vagy más főiskoláról való?

Nagyezsda elfordul. Egyetlen szót sem lehet kicsikarni belőle.

Mellékutcák és utak váltakoznak, fénykörök a földön, a Kultúrpark, Szokolnyiki — mindez ismét lepereg előttük. Nagyezsda gondolatban átfutja a levelet, amelyet Nyikolaj Zsurbának küldött. Holnap táviratozik neki, hogy Zsurba várja őt. Izgalom fogja el. Már-már azon volt, hogy mindent elmesél Borisznak. Nyikolajról szeretett volna beszélni, hallani. Úgy rémlett, mintha csak őróla beszélt volna... Sosem érzett még effélét.

Borisz már Moszkvában észrevette a lánypajtásában végbement változást. Nágya elment valahová és amikor megjött, öröm fénylett a szemében, nem tudta palástolni. Borisz megkérdezte, de ő csak mosolygott rejtélyesen, majd magába zárkózott: egyetlen szót sem lehetett kivenni belőle.

A diákok nem szívesen kelnek fel reggel hétkor; dehát kell, ha nem is akaródzik. Voloscsuk a takaró alól kémlel álomtól duzzadt szemével. Mitya Sah az igazak álmát alussza. Hirtelen mintha egy dézsa vizet zúdítanának rá — felugrik! Pokolba azzal a takaróval! Egy, kettő! Borisz hatalmas ökle a levegőbe lendül. Majd lerántja a takarót Mitya Sahról.

Álmatlan éjtszakák,
Örült éjtszakák . . —

zengi Mitya tragikus hangon.

— Hová tűntél tegnap este, mondd?

A diákotthon zuhanyozójában egyenes sugárban folyik víz a csapokból. Csikorognak a nedves nyakak, a tenyerek alatt, fröccsen a cementre a sűrű, fehér hab.

Azután reggeli következik — és ki-ki mehet, amerre lát a Potyomkin-parkba, a Bogomolov-szigetre, kirándulhat a környékre!

A főiskola elvégzése után azonban nincs idő nyaralásra. Az úti okmányok után kell járni, pénz kell felvenni az útra. A város szélén levő közlekedési főiskolán, a Langernaja-téri kohászati főiskolán és az Október-téri bányászati főiskolán egyaránt sort álltak a diákok a pénztár előtt. A végzett növendékek szétszéledtek a főiskolákra. És ott kiderült, hogy három hely közt választhat mindegyikük: Dnyeprodzerzsinszk, Magnyitosztroj és Tajgasztroj közt.

— Hová menjünk? — kérdezgették egymástól a fiatal mérnökök.

— Dnyeprodzerzsinszkbe? Hiszen ez itthon van! Hogyisne! Még hogy hazamenjünk fatornyos hazánkba... Nem, ez túl korai lenne. Öregkorban még hagyján, de most...

Az egyik hely mindjárt kiesett legtöbbjük számára.

— Magnyitkára vagy a Tajgasztrojhoz!

— Te hová mégy, Nágya? — kérdi Mitya Sah.

— Hiszen tudod... És ha nem is küldenének sehová, akkor is a Tajgasztrojhoz mennék.

— No akkor én is veled tartok! Hát Borka?

— Ő is velünk tart!

Nagy csoport kohász, vasúti mérnök, építész készült a tajgára.

Délben Mitya Sah kiment a Dnyeper partjára. Egyedül akart lenni.

Hanyattfeküdt és a suhanó felhőket nézte. Forró nap volt. Semmi sem kötötte le gondolatait, csak nézte az eget és eltűnődött önmagáról, az életéről. Húszban otthagyta a családját. Azóta nagy utat tett meg és a múlthoz még az emlékek szárnyán sem szeretett visszatérni. Számára csupán az volt a fontos, amit önálló élete éveiben szerzett, ennek jegyében haladt

előre új barátaival együtt, ennek jegyében élt — és nem kellett szégyenkeznie. Nem úgy járt, mint a tolvaj, ide-oda kémlelve, hanem mint egyenrangú az egyenrangúak között, mint harcos a harcosok között, kivette a részét mindenből, nem tért ki semmi elől a frontszolgálat alatt. És ez tudatára ébresztette cselekedeteinek. Hiszen mérnök. Kivívta helyét a társadalomban. Szakember. Olyan ember, akinek minden biztosítva van a munkához és az élethez. Boldog? Nem helyes a szó. Valamilyen különös érzés tölti el, amelyet az élet hozott, és ő bármi áron megvédelmezi ezt az életet. A réginek nyoma sincs már. Elfújta a szél, tovatűnt, nem fáj már. Apja? Anyja? Semmit sem tudott róluk. Úgy vélte, meghaltak az emigrációban. De így is volt: az ő számára már 1920-ban meghaltak, amint ő is meghalt számukra. A gimnáziumi évek emlékei? Nos, sok jó és sok rossz volt köztük. A rosszat elhessegeti, a jót megbecsüli. Megvoltak a maga gyermek-szórakozásai is... Most azonban kitárta lelkét egy erős érzés előtt és a logikusan bekövetkező beteljesedés felé haladt.

Búcsút vett a Dnyepertől és elindult a főiskolára. Benézett az előadótermekbe, a nagyterembe, búcsúzott tőlük. Mindez drága volt előtte, megszokta, nem volt könnyű dolog megválni tőle. Azután a könyvtárba ment, Anna Petrovnához.

Az operai estén, az ismerkedés után egymás mellett ültek. A hangversenyt a zenei technikum hallgatói rendezték és műkedvelői gárdájuk is fellépett. A nézőtér sötét volt és ezért még meghittebbnek látszott. Egyiküknek sem akaródzott elhagyni a színházat. Mitya nézte Anna Petrovna arcát, hosszasan nézte a szemét és nem érzett sem zavart, sem szégyent. Megszoríthatta az asszony ujjait és tudta, hogy viszonzásra talál.

Az operai este óta találkoztak néhányszor a domboldalon, a régi kis utcákban. Anna Petrovnát a nyugtalanság érzése fojtogatta. Beszélt kisiklott életéről, arról, milyen nehéz a sora, mennyire szeretne elutazni valahová, újra, másként kezdeni az életet.

Minden alkalommal egyre jobban tetszett Mityának.

— Holnap elutazunk, — közölte Mitya az asszonnyal, amikor belépett a könyvtárba.

Anna Petrovna elsápadt.

— Tudtam...

— Legalább az indulás előtt legyünk együtt...

— Most nem érek rá. Dolgozom. Este...

— Ugyanott?

Az asszony bólintott.

Eljött az este. Mitya a bányászati főiskola előtti kis téren várta Anna Petrovnát, II. Katalin emlékművénél. Égtek az utcai lámpák. Mitya fel-alá sétált a fasorban, háta kissé meggörnyedt. Anna Petrovna azonban nem jött. A fiatalemberen izgalom vett erőt.

És amikor már úgy határozott, hogy elmegy, ismerős kéz érintését érezte. Nem kelt fel a padról, hanem odasimult a tavaszi illatot árasztó, női tenyérhez, ruhához. Kusza szavakat hadart, szinte égették az ajkát.

A fasor tele volt sétálókkal. Felültek a hetes villamosra és kimentek a közlekedési főiskolához, a ligetbe. Esti szellő borzolta a fák lombjait. Úgy rémlett, mintha madársereg ütött volna tanyát éjtszakára a lomb között...

Mitya vég nélkül ismételgette azt a szót, amelyet annyiszor elmondtak már előtte — *„boldogság"*. Most azonban ő mondta ezt a szót, méghozzá úgy, — az volt az érzése — mint senki más. Jó volt ez, mivel csupán ez az egy szó fejezhette ki teljességgel azt a nagy érzést, mely benne élt — az első, igazi szerelem mámorát.

Úton.

Hosszú az út.

A vonat kelet felé megy.... Keletnek, mindig csak keletnek.

Előbb Dnyepropetrovszk környékén haladtak át: elsuhant mellettük az Amur-telep, a „Komintern", a „Karl Liebknecht" és a „VRZ" gyár. Majd a körzet következett: hatalmas kolhozfalvak, szélmotorok, vizerőművek, szántók, kertek, ejtőernyő-ugró-tornyok. Azután Harkov, a belgorodi mészkőbányák, egy nap múlva pedig — Moszkva.

És Moszkva után megint gyárak tárultak szemük elé, régi és új gyárak, óriási léptekkel rohantak a mezőn át a magasfeszültségű vezetékek oszlopai. Építkezések mellett haladt el a vonat, hatalmas alapárkok szélén, épülő műhelyek meredező állványzata mellett. Futását a pneumatikus szegecselőgép gép-

puskaszerű kattogása kísérte. Az egész ország lázas építőmunkában égett.

A nagyobb állomásokon a mérnökök kiszálltak, ukránul beszélgettek.

Rendszerint Borisz Voloscsuk ugrott ki elsőnek. Gyümölcsös kosárkákat, tarkára festett korsókat, faragott fatárgyakat vásárolt. Minden állomáson ismerkedett a lányokkal, tréfásan hívogatta őket, tartsanak velük. Ez azonban nem tudta elnémítani azt a gondolatot, amely csökönyösen ott lüktetett agyában: „Nágyával vége mindennek... vége..."

Leszállt az este. Fakón világlik az építészmérnökök festette felírás a kocsin: „Magnyitosztroj", „Tajgasztroj". Imbólyog a lámpa a vonat utolsó kocsiján.

Úton korán kezdődik a nap. Nyolckor mindenki talpon van már. Egy óra eltelik a tisztálkodással, reggelivel. Azután a mérnökök nekifognak az olvasásnak: tucatjával vásárolják az újságokat és folyóiratokat. Kézről kézre járnak a lapok.

Az egyik állomáson Leningrádból küldött szakemberek csatlakoztak a mérnökökhöz. Összeismerkedtek. Kérdezgették egymást, ki hol végzett üzemi gyakorlatot. Összehasonlították a tantervet és tananyagot, megállapították, hol jobb, hol rosszabb. És a beszélgetés minden alkalommal azzal a kívánsággal végződött, hogy mielőbb megérkezzenek az építkezéshez és belevessék magukat a munkába.

Mindegyikük előtt feltárult a jövő széles, napfényben fürdő útja.

Szverdlovszkban kétfelé oszlottak a mérnökök: a magnyitogorszkiaknak át kellett szállniok. A volt diáktársak, akiket a négyesztendei közös tanulás olyan közel hozott egymáshoz, most búcsúzkodtak. Megfogadták, hogy írnak egymásnak.

Szverdlovszkban körülbelül egy órát állt a vonat. A mérnökök kiszálltak és a pályaudvaron, meg a környező utcákon kóboroltak. Nágya a vonat mellett sétált. A szomszéd vágányon személyszállításra berendezett tehervonat állt.

— Hová, elvtársak? — kérdezte Nágya.

— A Tajgasztrojhoz! Kolhozparasztok vagyunk! Munkára szerződtünk!

Egy hete voltak már úton. Megunták a kemény fekvőhelyet, gyomruk émelygett a rázástól, a nótázás elálmosította őket. Valahányszor a vonat megállt valahol, apraja-nagyja ki-

bújt a vagonból. A legények legszívesebben az állomásépület előtt álldogáltak és a távírós munkáját nézték: csillogott a réztárcsa, akár a kifényesített szamovár és egyre kúszott belőle a hosszú papírcsík. A lányok letelepedtek a vágányokra, egymás mellé, mint a fecskék a távíródrótra és vidáman fecsegtek az indulásig.

— Honnan jöttök, lányok? — kíváncsiskodott Nágya.

— Voronyezsiek vagyunk!

— Mi orjoliak!

— Mi meg kurszkiak!

— Hallani is a beszédetekből, — mosolyodott el Nágya. — Hát téged hogy hívnak? — fordult egy kedvesarcú lányhoz, aki a legközelebb ült.

— Froszjának. A vezetéknevem Okszamitnaja!

— Okszamitnaja? Szóval ukrán vagy?

— Lehet, hogy ukrán név, de mi voronyezsiek vagyunk.

— Hány éves vagy?

— Tizennyolc!

— Mi is a Tajgasztrojhoz megyünk. Egy építkezésen fogunk dolgozni. Ha megérkeztek, okvetlenül felkereslek benneteket! — mondta Nágya mosolyogva.

Odaszállingóztak a legények is. Egészséges, pirospozsgás fiúk voltak valamennyien.

— Szintén voronyezsiek?

— A mieink. Csakhogy több kolhozból valók.

— Mi tulaiak vagyunk! — szólalt meg egy feszestartású, fiatal legény. Zubbonya kifakult a hátán, ahogy kiállt a lapockája.

— Nemrég szerelt le a Vörös Hadseregből, ugye?

— Nemrég.

— Vágyott az építkezéshez?

— Most az egész ország egyetlen építkezés! Persze, maradhattam volna odahaza is a faluban, vagy Tulában is elhelyezkedhettem volna, dehát... világot akartam látni. A tajgára megyünk. Szerződésünk van.

— Mi a neve?

— Vanyuskov.

— Nem tudja, milyenek a viszonyok ott, az építkezésnél? — kérdezte egy Szerjozska Sutyihin nevű legényke. Igen moz-

gékony arca volt, szárított dohánylevél-színű, kövér szeplők petytyezték sűrűn. Üstöke borzasan ágaskodott.

— Honnan is tudná? — válaszolt Nagyezsda helyett Vanyuskov. — Hiszen ő is oda készül.

— Hát komszomoltagok vannak-e köztetek?

— Vannak! — felelt elsőnek Sutyihin. — Én komszomoltag vagyok Gurejev is Meg...

— Én meg párttagjelölt vagyok! — vágott közbe Vanyuskov. — A Vörös Hadseregben vettek föl.

— No, szerencsés utat, elvtársak!

— Viszont kívánjuk!

— Hát ez ki lehet, lányok? — kérdezte Froszja, amikor Nagyezsda elment.

— Biztosan gyakorló mérnök! — állapította meg Vanyuskov. — A viselkedéséből megismerni az embert.

— Lám, olyan mint mi, alig idősebb talán és máris gyakorló mérnök!

— Milyen kedves! Olyan, mint a piros alma!

— Szép! És a ruhája milyen csinos!

— És a gombok rajta, mint a csillag...

Miután a mérnökök vonata elment, a kolhoz-ifjúság az építkezésről beszélgetett. Találgatták, mi vár ott rájuk, hogyan fogadják őket, mit fognak csinálni. Este, amikor már lefeküdtek, a lányok dalba kezdtek; sok szomorúság csengett benne és jól beillett altatónótának. Froszja elmondta, milyen sora volt a tanító házában. Ügyesen mesélt, mindenki hallgatta, míg csak el nem aludtak. Reggel pedig ellenőrizték, ki mikor, az elbeszélés melyik részénél aludt el.

Végre-valahára előttük volt Tajgasztroj állomása.

Új töltés, szerteágazó vágányok, a vonatot zötyögtető keresztezések, kavicshegyek, kiirtott erdő, gyötrelmes veszteglés két-három percenkint, az állványok hálója, a léghevítők és a kohók körül, a távolban pedig — az új város házai, üvegtől csillogó házak... Az ég színe is más, egészen más, más a levegő illata is... Még a nap is másként süt...

Nagyezsda Kohanyec el sem mozdult az ablak mellől. „Megkapta-e Nyikolaj a levelemet? És a táviratot?"

Keresi az ismerős alakot a pályaudvaron nyüzsgő sokaság között. Hirtelen megijed: nem fogja felismerni Nyikolajt... Iparkodik maga elé képzelni — de nem sikerül... Ott áll a kocsi lépcsője előtt és fürkészi az arcokat.

Az út véget ért.

A fiatal mérnökök sietve elhagyták a kocsit, mintha attól félnének, hogy esetleg továbbviszi őket. Összegyűlnek a kijáratnál és mögötte feltárul a „város".

Borisz Voloscsuk két bőröndöt cipel: a magáét és Nágyáét.

— Várasz valakit? — kérdezi a lánytól útközben.

Nágya még remél... „Itt van, csak nem talált meg. Vagy feltartották..." Az egész úton Nyikolaj járt az eszében. Itt kell lennie, márcsak azért is, mert annyira várja...

Fáradtan lépked, mint aki kimerítő munkát végzett. A kijáratnál áll Karmakcsi, a lakótelep parancsnoka.

— Hol vannak a dnyepropetrovszki mérnökök? Nem maguk azok, elvtársak?

— Mi vagyunk! Mi!

— Fáradjanak a kocsihoz! Erre, az udvarba.

A mérnökök elindulnak, hogy felrakodjanak és beüljenek.

— Személyautók dolgában szűkösen vagyunk, — mondja Vaszilij Fjodorovics, mintegy mentegetőzve.

— Gyere gyorsan! Itt a helyed! — hívja Voloscsuk Nágyát és a bőrönddel lefoglalja az egyik helyet. Nagyezsda engedelmesen megy. Több kéz nyúlik feléje... Fel akar kapaszkodni, de nehezen megy. Nekifeszíti térdét a teherautó oldalfalának, de a szűk szoknya akadályozza. Borisz átnyalábolja a lányt és a fiúk nevetése közepette beemeli a kocsiba.

Az autók elindulnak. Egyre gyorsabban haladnak. Aranyló napsütés ragyogja be a tájat. A mérnökök előtt feltárul az építkezés képe.

„Mindez nagyon szép, — villan át Nágya agyán, — Nyikolaj azonban nem jött el..."

Grebennyikov két nappal ezelőtt kapta meg a távirati értetítést a fiatal mérnökök érkezéséről, akiket a Legfőbb Népgazdasági Tanács intézkedése értelmében osztottak be ide. Este Novoszibirszkből kapott sürgönyt: minden órában várni lehetett

már a mérnököket. Nagyon megörült a hírnek és átment Zsurbához. Esti tizenegy óra volt.

Nyikolaj aludt. Nyilván hirtelen aludt el, pedig csak éppen leült az ágy szélére, hogy kifújja magát. Moszkvából való visszatérése után rengeteg munka halmozódott fel és naphosszat dolgozott a munkahelyen, vagy járta a segédüzemeket, vagy pedig a közeli és távolabbi kőbányákat. Lába lecsüngött az ágyról; nehéz csizmáján cementfoltok éktelenkedtek.

Grebennyikov leült az ágy szélére.

Nyikolaj nyomban felriadt.

— Mi történt?

— Táviratot kaptam.

Zsurba kezébe vette a táviratot, két ujja közé fogta. Előbb azonban cigarettát sodort újságpapírból.

— Nos, minden rendben van. A fiatal szakemberek házában helyezzük el őket. Már teljesen rendbehoztuk, — jelentette ki, miután elolvasta a táviratot.

— Jönnek a toborzottak is. Itt a másik távirat, Szverdlovszkból. Úgy határoztam, hogy az ácsokat holnap átvezényelem a tizenhármas barakkba. Mit szólsz hozzá? — kérdezte Grebennyikov.

— Nem lenne helyesebb a kilences barakkban elhelyezni a toborzottakat, amíg meg nem érkeznek a tűzállótéglafalazók?

Grebennyikov ránézett Nyikolaj kabátjára, amely a széken lógott. A kabát megőrizte gazdája alakjának körvonalait — csak Nyikolaj kabátja lehetett, senki másé. Zsurba az ágyon ült, maga elé nézett és cigarettázott. Zubbonyáról hiányoztak a gombok; kilátszott a melle, amelyet olyan sűrű szőrzet borított, akár a hangafű.

— Értesüléseim szerint a hozzánk érkező, fiatal szakemberek közt szép számmal vannak párttagok is.

Zsurba a cigarettacsutkáról új cigarettára gyújtott, de hamarosan megfeledkezett róla. Az ablakon betekintett a csillagos ég, a folyó felől hűvösség áradt; a levegőben nem érződött a cementpor, amely máskor úgy kaparta a torkot. Nyikolaj ránézett a csizmájára, amelynek ráncait egészen kitöltötte a sár. Azután lehúzta, felfordította, egymáshoz csapdosta. Buckányi homok hullott ki belőle. Egy kavics az ágy alá gurult.

— Né, hogy feltörtem a lábam! — mondta és megmutatta a sebet Grebennyikovnak, mint valami kisgyerek.

— De mondd csak, honnan tudod, hogy sok párttag van a most érkezők között?

— Megírták nekem...

— Kicsoda?

Nyikolaj azonban már az ágy fölött lógó házigyógyszertárral foglalatoskodott: üvegecskéket vett le, a világosság felé tartotta, majd megtalálta a szükségeset és felnyitotta.

— Eh, te magános ordas! Miért nem nősülsz meg már? — zsörtölődött Grebennyikov. — Meddig agglegényeskedsz még?

Zsurba elmosolyodott.

Azután mezítláb odament az ablakhoz és mélyen beszívta a tiszta éjtszakai levegőt. Zsebében ott volt Nagyezsda levele; távirata a párnája alatt feküdt. Másnap kellett érkeznie a lánynak, aki olyan rövid idő alatt oly közel került a szívéhez. És most azon tűnődött, hogyan fogadja, mivel szerezzen örömet neki?

Reggel Zsurba a tajgára készült: mintegy öt kilométernyire, az egyik havasi réten, sok virág nőtt. Egy csokornyit akart szedni. Nágyának. De alighogy elindult, utólérte Karmakcsi.

— Az igazgató elvtárs kéri, menjen be hozzá! Sürgős.

Zsurba visszafordult. Grebennyikov rendkívül felindultnak látszott. Ilyennek már régen nem látta Zsurba.

— Épp most jelentették, hogy az ulalusinszki gyárban kifosztották az élelmiszerraktárakat, a munkások éheznek. Ördög tudja, mit művelnek! Azonnal indulj útnak, derítsd ki, hogy történt, nyugtasd meg a népet. A bűnösöket tartóztasd le. Banditizmus! Veled megy a GPU megbízottja.

Nem volt mit tenni. Nyikolaj írt néhány sort Nágyának, az utolsó pillanatban azonban ezt az üzenetet is magával vitte.

A mérnökök délelőtt tizenegy órakor érkeztek meg. Grebennyikov a dolgozószobájába kérette őket. Megjött Fjodor Fjodorovics Buncsuzsnij is. A fiatalság mámort, lendületet, izgalmat hozott magával. Grebennyikov és Buncsuzsnij mindig örömét lelte ilyesmiben. Megismertették a mérnököket az építkezés állásával, szétosztották őket az egyes munkaterületekre. Másnap gyűlésre hívták össze a gyártelep valamennyi dolgozóját. Kohanyecet és Voloscsukot az olvasztóműhelybe irányították, Mitya Sahot pedig a martinkemence építéséhez.

— Dehiszen mi nem építészek vagyunk, hanem üzemi mérnökök! — bökte ki Sah, de nyomban letorkolták: ha tanulatlan munkások meg tudnak birkózni a tűzálló téglák rakásával, akkor egy üzemi mérnök nyugodtan beállhat építésznek!

— Szélesíteni kell a szakmát, elvtársak! Szélesíteni a látókört! Enélkül nem tudunk megbirkózni kötelességeinkkel!! — mondta Buncsuzsnij professzor, mert nagyon is jól megértette a fiatal mérnök zavarát.

— Most pedig menjenek, elvtársak, rendezkedjenek be, pihenjék ki magukat! Viszontlátásra holnap!

Borisz és Mitya megfürdött a hegyi folyó hideg vizében, majd tisztába öltözött. Azután bekopogtak Nágyához. A lány fáradtan, sápadtan ült az ágyon. Szokatlan látvány volt ez két diáktársának, akik jó néhány esztendeje ismerték.

— Mi van veled, Nagyusa? — kérdezte Mitya.

A lány hallgatott. Fel sem emelte a fejét.

— Mi lelt?

— Elfáradtam kissé. Elmúlik...

— Mi pedig érted jöttünk. Azt terveztük, sétálunk egyet a munkahelyen. Körülnézünk az építkezésen.

Nágya felkelt.

— Azonnal

Kötött, kék kabátkát vett fel.

Kimentek a folyóhoz.

A terepen földmérési munkálatok folytak, épült a szocialista város; itt is, ott is tégla-, gerendarakások, vagy cementeshordóhegyek magaslottak. Az épülő gyárhoz szüntelenül szállították a faanyagot, köveket, tűzálló anyagokat, vasszerkezeteket; új szárnyvonalakat fektettek le; a város és a gyár közt alagút is épült az autók és a gyalogosok számára: a tehervonatok ugyanis néha órákig is megakasztották a gépkocsiszállítást.

A mérnökök odamentek az építkezéshez. Az olvasztóműhelyben két kohó magaslott; öt léghevítőt állványok vettek körül; a többinek most ásták a gödrét. Az állványok egyes szintjén „Bogatir" márkájú, vörösszínű tűzoltókészülékek függtek. A harmadik kohó helyén homok- és agyagkupacok tornyosultak. Az exkavátor fogazott szájával vájta a földet. Könyvedén, zajtalanul emelkedtek a magasba a daruk karjai: sok-tucatnyi tonna fa, fém és tégla csüngött a kristálytiszta levegőben. A téglarakás mögött, egy kisebb, ideiglenes építmény ajta-

ján tábla lógott. Tintaceruzával írt felírás volt rajta: „Olvasztó-műhely komszomolszervezete".

A mérnökök bejárták a körzeteket, leereszkedtek a munkagödrökbe, sorra kérdezték a munkásoktól, hogy állnak a normák teljesítésével, milyen nehézségek merülnek fel munkájuk során.

— Elvtársak, — jelentette ki Sah hirtelen, — az igazat megvallva, fogalmam sincs, hogyan kezdjem holnap... Mihez nyúljak... Tanultunk, tanultunk, itt azonban minden valahogy másként fest, nem úgy, mint a tankönyvben.

— Az élet majd megtanít rá! — válaszolt Voloscsuk.

— Valóban: holnap bemegyek a műhelybe — mivel is kezdjem? — kérdezte Nágya izgatottan.

A fiatalok elgondolkoztak.

— Azt hiszem, így kell kezdeni, — mondta Borisz Voloscsuk: — Holnap elmegyek a termelési osztályra, megnézem az építkezés tervét, a határidőket, a rajzokat, beszélek az egyes munkaszakaszok és brigádok vezetőivel, azután szétnézek az emberek közt és lassankint behatolok az életbe.

— Igazad van! Én is így teszek! — lelkesedett Nágya

— Én is... — helyeselt Sah.

Este fényárban úszott az építkezés. Lámpák, lampionok, fényszórók égtek az oszlopok csúcsán és az alapárkok mélyén, az épülő műhelyek és a gyárigazgatóság épülete fölött. A karcsú vasszerkezeteken villamos hegesztők dolgoztak. Az ibolyaszínű villódzás elvakította a szemet. A szélben lengő lampionok alatt pneumatikus szegecselés folyt.

Az építkezés már teljes lendülettel haladt, lüktetése érződött mindenütt.

— Úgy látom, nélkülünk is megvoltak itt!... — jelentette ki Mitya Sah és lehetetlen volt megérteni, mi csengett hangjában: a Tajgasztroj építőinek lendülete miatti lelkesedés vagy pedig a bosszúság érzése, hogy „megvoltak nélkülünk is"...

Másnap reggel megjött Zsurba, a pártbizottság ülést tartott, este pedig a gyártelep dolgozóinak volt gyűlésük. Sok munkás egyenesen a váltásról jött, úgy ahogy volt, nedves, átizzadt ingben. Nyikolaj Zsurba, a gyári pártbizottság titkára nagy beszédet tartott. Beszédében Sztálin elvtársnak a gazdasági vezetők február 4-i és június 23-i értekezletén elhangzott felszólalásait idézte, amelyek nem csupán az ipari építés fel-

adatait határozták meg, hanem megszabták az új magasságok felé tartó ország egész további útját.

Zsurba nyugodt hangon, értelmesen beszélt. Nem folyamodott közhelyekhez, vázolta minden egyes tétel lényegét és a kombinát életéből vett példákkal támasztotta alá Sztálin elvtársnak mind a hat feltételét. Legrészletesebben a második és a harmadik feltétellel foglalkozott.

Érthetően beszélt — hangját jól hallották a nagy terem valamennyi széksorában. Felhívta a figyelmet, hogy az építkezésnél még mindig nem küszöbölték ki a munkaerő hullámzását: havonta háromszáz-ötszáz ember hagyja ott a munkát. Csupán a kokszolótól kétszáz ember lépett ki a mult hónapban! Ezt a jelenséget a helytelen munkabérszervezéssel magyarázta. Akár nehéz a munka, akár könnyű, igényelt-e szakképzettséget vagy nem — javadalmazásában alig volt különbség. — Hatással lehetett-e ez a körülmény a munkaerőhullámzásra? — tette fel a kérdést. — Minden bizonnyal.

És ez nagyon káros jelenség.

Azután kifejtette, hogy a szocialista társadalomban minden ember, munkája mennyisége és minősége arányában részesül a javakból. Az építkezésnél azonban e tétel helyett az egyenlősdi elve érvényesült. Ez nem ösztönözte a munkást arra, hogy fokozza szakképzettségét, vagy könnyű és egyszerű munkáról nehezebbre és bonyolultabbra térjen át. A bérrendszert tehát át fogják szervezni. A szakképzettséget igénylő, nehezebb, bonyolultabb munka magasabb díjazása nemcsak vonzani fogja az új munkásokat, hanem megjavítja majd anyagi helyzetüket, növeli a munka termelékenységét, meggyorsítja az építkezést. Beszámolt a gyűlésnek arról, hogy az építkezésnél már sok mindent tettek a munkások, a mérnökök és a műszaki dolgozók életkörülményeinek megjavítására, de ez még korántsem minden. A közeljövőben tető alá kerül egy négyemeletes épület a családos munkások számára, a fiatal szakemberek második lakóháza, valamint egy otthon, amelyben a magányos dolgozók fognak lakni. Megjavul az élelmezés, a műhelyekben új étkezdék, zuhanyozók, öltözők épülnek.

— Azt akarjuk, hogy a mi építkezésünk legyen a legkülönb az egész Szovjetunióban és mindegyikünk büszke legyen, hogy a Tajgasztroj dolgozója!

Zsurba szavait éljenzés fogadta.

Hörpintett a vizespohárból, amelyet Zsenya Sztoljarova nyujtott feléje, majd gyermek módjára megnyalta az ajkát.

Azután részletesen foglalkozott a munka szervezésének kérdésével.

— Olyan építkezésnél, amelyen több tízezer munkás dolgozik, a személyes felelősség hiánya a rákfenéje mindennek. Mindenkinek tudnia kell, miért felelős. És számot kell adnia róla! Nálunk pedig voltak esetek, amikor a kubikosok betemették a talicskákat és azután a munkavezetőknek kellett kikaparniok a föld alól. Más jelei is voltak a nemtörődöm, felelőtlen gazdálkodásnak. Kényszerű leállás is előfordult nem egyszer: a munkások ölbetett kézzel várnak, a munkavezetők pedig nem tudják, melyik az ő területük, mi a napi feladatuk. A mérnököknek és technikusoknak bizony sok tennivalójuk lesz a munka megszervezése és a gépesítés erőteljes fokozása terén. A mérnököknek segédkezet kell nyujtaniok abban, hogy emeljük a munka színvonalát! A Tajgasztroj dolgozója — ez a szó hadd jelentsen annyit, mint: kultúrált munkás!

Zsurba ezután áttért a negyedik, ötödik és hatodik feltételre. Beszédét Sztálin elvtárs szavaival fejezte be:

— Tervünk realitása: az eleven emberek; mi mindannyian, a mi munkaakaratunk, készségünk, hogy új módon dolgozzunk, eltökéltségünk, hogy ezt a tervet teljesítsük. Megvan-e ez az eltökéltségünk? Igen, megvan! A Tajgasztrojnak a kormány által megállapított határidőre Tajgakombináttá kell változnia! Teljesítjük a feladatot, amelyet a kormány, a Párt és a nagy Sztálin tűzött elénk!

Nagyezsda Kohanyec hátul ült, Borisszal és Mityával egysorban. Először látta Nyikolajt szónoki emelvényen, először hallotta Zsurba eddig ismeretlen oldaláról mutatkozott be előtte — mint szónok és pártvezető. Nágya mindig zavart érzett, amikor ismeretlen embert látott az emelvényen és ez az érzés a félelemmel, feszélyezettséggel volt rokon: jaj csak el ne akadjon, bele ne zavarodjék. Nyomasztó látvány a tanácstalan, megzavarodott szónok. Csak mikor a felszólaló már az első mondataival, hangszínezetével, viselkedésével bizonyságot tesz arról, hogy nincs ok aggodalomra, akkor hatolt bele Nágya fokozatosan a beszéd lényegébe. Így történt most is.

Nyikolaj felszólalása előtt lázas izgalom fogta el Nágyát. Amikor azonban a férfi belekezdett, aggodalmai egycsapásra

eltűntek és átadta magát az érzésnek, amelyet Nyikolaj beszéde keltett benne. Feszülten figyelt mindenre, amit mondott. „Lám, hiszen mint szónok sem maradt el Borisz mögött . . .“ Ez a gondolat különösen jólesett, noha nem tudta megbocsájtani Nyikolajnak a sértést, hogy nem válaszolt hívására, nem várta őt és még a pártbizottság ülése után sem kívánta látni. „De miért van ilyen rossz bőrben? Honnan ez a sárgaság az arcán?“ El akarta fojtani magában azt a rossz érzést, amely a sérelemmel együtt támadt föl benne, ezért igyekezett magában a férfiban olyasvalamit találni, amivel kiérdemelné bocsánatát vagy legalább igazolná tapintatlan cselekedetét.

— Nos, mit szólsz hozzá? — fordult Boriszhoz; kérdése önmagát is váratlanul érte.

— Miért? — Borisz hangjában féltékenység csengett: a főiskolán felülmúlhatatlan szónok hirében állt és Nágya kérdése mintha az ő fölényét vonta volna kétségbe. — Általában nem rossz! — jelentette ki.

„Milyen különös, — gondolta Nágya — ebben a teremben temérdek ember van, és egyik sem tudja, hogy éppen Zsurba, a pártbizottság titkára a legkedvesebb közülük énnekem . . .“

Amikor Zsurba befejezte beszámolóját, alacsonytermetű, barnaarcú férfi ment fel az emelvényre. Szeme szúrósan csillogott és hosszú pillájának árnyéka még mélyebbé tette szemgödrét.

— Elvtársak, — kezdte, — én cseh vagyok. Hadifogoly voltam, a nevem Jaroslav Duh. Tizenkilencben harcoltam Kolcsak ellen. Most a szocialista építésért harcolok. Meg kell mondanom azonban: nálunk a kokszolóban sehogy sem megy a munka. A többi műhellyel nincs baj, de mi egyhelyben topogunk. Segítséget kérünk.

A csehet Pjotr Sztarcev brigádvezető váltotta fel az emelvényen. Új vizhatatlanvászoninge olyan merev volt, akár a bádog.

— A robbantási munkálatoknál együtt dolgoztam a pártbizottság titkárával, Zsurba elvtárssal. Zsurba elvtárs jól ismer. Azután az olvasztóműhely alapozásához osztottak be. Azt akarom mondani: ami a szerszámok élesítését illeti, ezen a tényen bizony bajok vannak nálunk. Jelentéktelen dolog, de bizony ha az ásó nincs kellően kiélesítve, nem sokramégy vele! A mi brigádunk a számok tanúsága szerint jól halad, de azért tudnánk jobban

is dolgozni. Az apró dolgok is hatással vannak a teljesítményre. Az élesítést meg kell szervezni mindegyik brigádnál, mégpedig közvetlenül az alapárok mellett. Azt hiszem, javaslatom támogatásra talál.

Sztarcev marokra fogta piszkos, homokos haját — egyenesen az árokból jött ugyanis a gyűlésre.

Zsenya Sztoljarova, az olvasztóműhely komszomoltitkára felhívással fordult az ifjúsághoz.

„Micsoda lány..." — gondolta Buncsuzsnij professzor. Csodálkozott rajta, hogy ez a valósággal növendéklány számba menő, kicsiny teremtés milyen fesztelenül fejti ki gondalatait és hogyan viselkedik a szónoki emelvényen, ekkora tömeg előtt.

— Csodálatos teremtés! — súgta Nágya.

Zsenya után éltesebbkorú munkás lépett a dobogóra, de nem ment fel az emelvényre.

— Elvtársak! Én szibériai vagyok. Kemenceépítő. A nevem Vegyernyikov. Mi jól dolgozunk az építkezésen, de azért nincs minden úgy, ahogyan kellene. Amikor házat épít az ember magának, akkor tudja, mi a célja és milyen lesz az eredmény. Nálunk azonban, úgy hiszem, nem tudja mindenki, mi a cél és mi lesz az eredmény... Hiszen nem az uraknak építünk, nem rájuk dolgozunk: ledolgoztad a napszámot és ezzel kész! Nem: előbb mondd meg nekem, mi a cél, hogy magam is megértsem és másnak is elmondhassam! És hogy az építkezésnél egyetlen ember se legyen, aki ne tudná, mit csinál és miért van őrá szükség. Így gondolom én. Elnézést kérek, ha helytelenséget mondtam.

Nyikolaj Zsurba elpirult.

„Ez bizony nekem szól... De igaza van az öregnek..."

— Gyakran átdobnak minket egyik helyről a másikra. Alighogy megmelegszik az ember, máris más munkára osztják be! — mondta Jasa Jakovkin és pödörgette pelyhes bajuszát. — Én mindenféle munkát végigpróbáltam már itt. Ez azonban nem helyes. Nekem szívügyem az építkezés. Amikor idejöttem, nem volt itt még semmi. Elmondhatom, hogy az első ásót én vettem kezembe. És az első köbméter betont én öntöttem ki az egyes számú olvasztó alapzatába. És addig fogok dolgozni, amíg be nem fejezem az építkezést!

Grebennyikov úgy érezte, mintha meleg kéz simogatná meg a szívét. Odahajolt Buncsuzsnijhoz és a fülébe súgta:

— Lám, micsoda embereink vannak, Fjodor Fjodorovics...

„Haladéktalanul össze kell hívni az embereket, beszélni kell velük újra meg újra, — gondolta Zsurba. — Fel kell nyitni a szemüket, hogy lássák, mi történik országunkban és mi történik külföldön. A szívükhöz kell szólni, közvetlen beszélgetés formájában, mennél egyszerűbben és érthetőbben. Az építkezést pedig ismerjék töviről-hegyire, mintha a saját házukat építenék. Igaza volt Vegyernyikov kemenceépítőnek."

Ezután Buncsuzsnij professzor emelkedett szólásra. Sápadtsága mindenkinek feltűnt.

— Kedves elvtársak! — kezdte. — Megismerkedtem az építkezéssel, megismertem egy kissé önöket is. Derék emberek dolgoznak a Tajgasztrojon! Csodálatos emberek! Én, öreg fővel, nem tudok nyugodtan beszélni erről . . .

Fjodor Fjodorovics hangja megremegett.

Amíg a professzor igyekezett leküzdeni feltörő érzéseit, olyan csend volt a teremben, hogy azt is hallani lehetett, amikor valaki becsukta fa cigarettatárcáját.

— Grebennyikov elvtárs, az építkezés vezetője, Zsurba elvtárs és én most dolgozzuk ki az egész frontra kiterjedő, nagyszabású támadás tervét. Közeledik a kormány által megszabott határidő. Ioszif Visszarionovics érdeklődik építkezésünk iránt. Jól, nagyon jól kell dolgoznunk.

A professzort ismét elfogta a megindultság és néhány másodpercre elakadt.

— Egész testemben remegek, — súgta Nágya Mitya Sahnak.

— Jól mondta Zsurba elvtárs: a „Dnyeprosztroj dolgozója" büszkén hangzik. De hadd csengjen még büszkébben ez a szó: a „Tajgasztroj dolgozója!" Hadd lássa az egész világ, mire képes a szovjet ember, akinek olyan pártja van, mint a kommunista párt és akit olyan ember vezet győzelemről-győzelemre, mint a mi drága Sztálinunk!

A terem visszhangzott a tapsvihartól. A professzor zavartan ült a helyén és szokatlan örömöt érzett.

A gyári gyűlés után tartott zárt pártgyűlésen ezeket mondta Grebennyikov:

— Szép dolog a lelkesedés, de bizony ma jól ránk pirítottak a pártonkívüli munkások. Azt hiszem, a többi kommunista sem érezte magát jobban, mint én . . . Ide-oda dobálják az embereket. Építenek, de nem tudják mit. Ez bizony komoly dolog! A „politikai tömegmunka terén", ahogyan mondják, gyengén áll

a szénád, Zsurba elvtárs! Gyüjtsd össze az agitátorokat, tanácskozzál velük, adj nekik irányelveket, hogyan végezzék munkájukat. Nem szabad elfelejteni, hogy ez nem kampányszerű feladat. Csak aztán, arra kérlek, ne azt jelentsétek nekem, hogy ennyi meg ennyi előadást tartottunk a műhelyekben, ennyi meg ennyi beszámoló hangzott el! Egyetlen, jókor alkalmazott, találó mondat olykor többet ér egy egész előadásnál. A kommunistának egy pillanatra sem szabad megfeledkeznie arról, hogy ő mindig, minden esetben kommunista, tehát harcos, agitátor, nevelő, pedagógus!

„De hiszen a gyűlésen én is ugyanezt gondoltam" — vigasztalta magát Zsurba.

Ezen a gyűlésen a pártbizottság beosztotta a tagokat és tagjelölteket az egyes szakaszokra, hogy állandó politikai munkát végezzenek a tömegek közt. Ezért a pártbizottság viselte a felelősséget.

A gyűlés után Nágya kisietett a teremből, nehogy Nyikolaj észrevegye. Az olvasztóműhely felé vette útját, Zsenya Sztoljarovával akart találkozni.

Zsenyát azonban nem találta a szervezetnél. Akkor elindult az ösvényen a gyári klub felé. A keskeny ösvény homokhegyek és gödrök közt kanyargott, gyéren volt megvilágítva. Nágya lassan ment. Igyekezett elűzni mindent lelkéből, ami nyugtalanságát okozta. Megállapította, hogy Nyikolaj elveszett számára és semmit sem fog tenni a férfi visszaszerzésére. „Kellemes találkozás volt az egész. Hadd maradjon is meg annak."

Ekkor azonban hirtelen ismerős alakot pillantott meg...

Nagyezsda megállt... Le akart térni az ösvényről, elrejtőzhetne ott a téglarakás mögött. De elszégyelte magát. Leküzdötte zavarát és tovább indult az úton.

— Nágya! Hogy kereslek!... Nágya!... Drágám...

Nyikolaj feléje rohant, kinyujtotta mindkét karját.

Nágya a férfi arcába nézett. Az izgalom, amely a beszéd alatt pirt varázsolt arcára, már eltűnt és Nyikolaj most fáradtnak látszott.

— Nem aludtam három éjjel... Az egyik segédüzemben kifosztották az élelmiszerraktárt... azután a gyűlés... Hogy vártam ezt a találkozást!...

Nagyezsda egy pillantást vetett Nyikolaj cementfoltos csizmájára. Anyás érzés suhant át szívén.

A sérelem, a gyanakvás — mind eltűnt egy pillanat alatt. Teljes erőből megszorította Nyikolaj kezét.

— Nyikolaj! Kolja! Miért tetted ezt... Nem is vártál.. Hogy megkínoztál...

A férfi ott állt előtte, arcán öröm sugárzott. Mióta várta már Nágya ezt a találkozást, mennyit ábrándozott róla, de valóságban szebben, egyszerűbben, melegebben sikerült.

Zsurba magához vonta a lányt — Nágya nem ellenkezett — és megcsókolta ajkát.

— Nágya!

A kis anyajegy megremegett, a száj nem húzódott el.

Nyikolaj megcsókolta mégegyszer és a leány visszaadta a csókot.

Azután Nágya és Nyikolaj megfogta egymás kezét és elindult. Csak mentek, nem figyeltek az útra, olyan közel voltak egymáshoz, mint még soha. Szívükben csupán egy szó dobogott szüntelenül: „Együtt... együtt..."

Ötödik fejezet

1

A Tajgasztroj mindegyik rohammunkása úgy érezte: az ő kezében van a műhelyterv kulcsa. Mindegyik rohambrigád azt hitte: ő végzi a legértékesebb munkát az építkezésen. A legtöbb mérnök a maga műhelyében látta azt az emeltyűt, amelynek a működésétől függ, hogy a megállapított határidőre megindulhat-e a termelés a kombinátban, vagy sem. Buncsuzsnijnak az volt a meggyőződése: most az a legfontosabb, hogy sikeresen megoldja a vanádiumnyersvas előállításának problémáját. Grebennyikov pedig, aki szemmel tartotta a többi építkezést is, úgy vélte, hogy az egész Szovjetunió tekintete az ő építkezésére szegeződik.

Így a munka lendülete mindjobban fokozódott és Cserepanov, a határvidéki pártbizottság titkára nagyon jól látta ezt.

Buncsuzsnij professzornak és a fiatal szakemberek csoportjának megérkezése lehetővé tette, hogy gyors ütemben hozzálássanak a kísérleti kohó megépítéséhez. Ha Buncsuzsnij professzor kemencéjét sikerül megépíteni és munkábaállítani az első és a második kohó előtt, amely már félig készen volt, akkor ez siettetné az olvasztóműhely segédmunkálatainak befejezését is. Előmozdítaná a földalatti munkálatokat, a bunkerek, a rakodóhíd, a légfúvótelep, az oxigéntelep megépítését, mindazt, ami nélkül nagyolvasztó nem működhet. Buncsuzsnij professzor neve, tudományos problémája, amelyet ismert a munkások többsége, lázas tevékenysége, az alkotás szellemét lehelő légkör kedvező feltételeket teremtett és a dolgozókat a sokrétű munkálatok gyorsütemű befejezésére serkentette

Amikor Cserepanov közölte elgondolásait Grebennyikovval, az építésvezető így felelt:

— Világos, igazad van. Foglalkozni fogok a dologgal. Gondolkozom rajta.

Magához kérette Buncsuzsnijt és beszámolt a párttitkárral folytatott beszélgetésről.

— Helyesen fogja meg a dolgot, Pjotr Alekszandrovics. Nagyon örülök, hogy intézetünk fióktagozatának munkája ilyen fontos szerepet tölt be az építkezés életében.

— Szergo széleskörű felhatalmazást adott nekem. Ha nem élek vele, megbocsáthatatlan bűnt követek el. Fjodor Fjodorovics, dolgozzuk ki hát a kemence és a többi felszerelés gyorsütemű elkészítésének műveletsorozatát. Állítsuk össze a felszerelések és az anyagok szállításának ütemtervét, mindazét, amire szükségünk lesz a közeljövőben, hogy ne legyen semmi fennakadás. Küldjünk embereket azokba az üzemekbe, amelyek késleltetik a szállításokat. Nézzünk a jövőbe is, hogy semmi se érjen készületlenül.

Amikor az ütemterv elkészült, a professzor közölte elgondolásait a mérnökök szélesebbkörű felhasználásáról.

— Ebben a dologban Zsurba elvtársnak is segítenie kell, — mondta Buncsuzsnij. — Azt akarom, hogy a mérnökök álljanak az élére a rohammunkások mozgalmának, mérnöki elgondolásaikkal legyenek segítségére a munkásoknak és ne csupán az élenjáró dolgozókat ragadják magukkal, akik kitűnően teljesítik normájukat, hanem a tömegeket is. Ez rendkívül fontos. A mérnökök e segítsége, a munka ilyenirányú megszervezése nélkül, nehezen tudnók teljesíteni azt, amit magunk elé tűztünk. Igen sok munka vár ránk, feladataink nagyarányúak és sokrétűek. Ami engem illet, elvtársak, én most lépek életem tavaszába és azt akarom, hogy velem együtt önök is ugyanezt érezzék!

Buncsuzsnij elmosolyodott.

Elhatározták, hogy az építkezés első részlegét Május Elsejére befejezik.

Állandó díszőrséget hirdettek a munka frontján. A győztesek majd dicsérő oklevelet, nagy pénzjutalmat kapnak és az ő joguk lesz, hogy meggyújtsák a Győzelem Csillagát, amelyet a gyárudvar közepén szándékoztak felszerelni.

A zárt pártgyűlésen Nyikolaj Zsurba a következőket mondta:

— Nem panaszkodhatunk arra, elvtársak, hogy kevés a kommunista nálunk. Viszont joggal állíthatjuk azt, hogy nem minden kommunista végez politikai munkát. Nem szabad azt gondolni,

hogy a politikai munka csupán előadásokból és beszámolókból, a gyűléseken, röpgyűléseken való felszólalásból áll. Ez is nagyon fontos, természetesen. De vajjon szabad-e megfeledkezni arról, hogy politikai munkát mindig, mindenütt kell folytatni? Az újságolvasást megszerveztük valamennyi műhelyben. Ez helyes. Ezeken a közös olvasásokon azonban nem szólal fel minden munkás, nem tesz fel mindenki kérdéseket. Vannak, akik restellnek a közösség előtt szerepelni. Az ilyen elvtársak jobban kedvelik a négyszemközti beszélgetést. És ezen a téren igen fontos, hogy kommunistáink, agitátoraink időt szakítsanak arra, hogy elbeszélgessenek mindenkivel, megmagyarázzák azt, amit nem ért az illető vagy homályos előtte. Valamennyiünknek megvannak a maga kérdései és fájó pontjai, elvtársak. Az efféle négyszemközti, meghitt beszélgetések rendszerint rátapintanak az életkörülmények egyes nehézségeire, az üzemi vagy a családi természetű bajokra. Ne térjetek ki a nektek szegezett kérdések elől, bármennyire kényesek legyenek is. Adjatok értelmes, becsületes választ. Ne feledjétek el, hogy a meghitt beszélgetés mélyen beléfődik a lélekbe, előmozdítja a nézetek kikristályosodását. Ebben a tekintetben most az a legfontosabb, hogy megértessétek az emberekkel: mit jelent az ötéves terv, mit ad az államnak és minden egyes dolgozónak, milyen helyet foglal el kombinátunk, építkezésünk e nagyszabású tervben. Igyekezzetek annak tudatára ébreszteni mindenkit, hogy Május Elsejére feltétlenül üzembe kell helyeznünk a kombinát első részlegét, elő kell állítanunk a vanádiumnyersvasat. Személyes ügyének, élete nagy feladatának, becsületbeli kérdésnek tartsa ezt mindenki.

— Nos, mit szóltok hozzá, elvtársak? — kérdezte Zsenya Sztoljarova az olvasztóműhely alapozásán dolgozó brigád tagjaitól.

— A győzelmi csillagra gondol? — kérdezte egy vöröses-hajú, fiatal lány. Froszja volt.

— A díszőrségre meg a Győzelem Csillagára, ugye?

Vanyuskov a földbe taszította az ásót és odalépett Zsenyához.

— Olvastuk az újságban, Sztoljarova elvtársnő. És a barakkban is beszéltek róla. Brigádunk elhatározta, hogy részt-vesz a versenyben. Kérjük, holnap jelöljék ki a szakaszunkat.

A voronyezsiek, orjoliak, tulaiak voltak ezek, akik a mérnökök után érkeztek az építkezéshez. Csak nemrég osztották be őket az alapárok ásásához; kíváncsian fürkésztek mindent és a szívükön viselték az építkezés nagy feladatait.

— A ti brigádotokat úgy válogatták össze, hogy jobban nem is lehetne! Biztos vagyok benne, hogy kivívjátok az elsőséget! — mondta Zsenya.

— Igyekszünk, — felelte Froszja. — Csak azért a táncról se feledkezzenek meg. Mert ha a fiúk nagyon kimerülnek, nem bírnak majd táncolni...

Vanyuskov brigádjától nem messze, a tábla előtt állt Nyikolaj Zsurba és a faliújságot nézegette, amelyet nyilván nemrég akasztottak ki.

Figyelmét magára vonta egy „Fulánk" aláírással közölt kurta cikkecske, amelyet egyszerű, de mulatságos és csípős karikatúra toldott meg. Ezt olvasta: „Szirocsenko, a harmadik földmunkásbrigád tagja, betegnek tetteti magát: iszik, mint a kefekötő, jó kapcsolatai vannak a poliklinikával, leissza magát, aztán odaáll a vezetőség elé és felmutatja beteglapját, amelyen az áll, hogy maláriája van..."

Zsurba elmosolyodott. Szeretett volna megismerkedni ezzel az „álbeteggel". A harmadik brigád a szomszédos szakaszon dolgozott, elindult hát arra. A nap magasan állt az égen. A porhanyós föld rátapadt csizmájára. Zsurba a bizsergető napsugarak felé fordította arcát. Nágya jutott eszébe. Három nappal ezelőtt messzire besétáltak az erdőbe, letelepedtek egy évszázados cédrus alá, hallgatták az ágak zizegését. Könnyű szellő futott át a fák csúcsain, aranysárga tűlevelek hullottak a földre. Azt kívánták mind a ketten, bárcsak megállna az idő. Azután a folyóhoz mentek. Gyönyörködtek a magas, sziklás partban, az ijesztő gyorsasággal, tajtékozva rohanó folyó merész kanyarulataiban. Nyikolaj idejöveteléről beszélt Nágyának, a lóháton megtett hosszú útról, arról, milyen szép volt az út...

— Melyik itt Szirocsenko elvtárs? — kérdezte Zsurba Belkintől, a brigád vezetőjétől, amikor odaért a harmadik brigádhoz.

— Az, — bökött feléje Belkin.

Belkin hangja elárulta, hogy Szirocsenko nem örvend nagy tiszteletnek. Zsurba nem ment mindjárt oda hozzá, előbb messziről figyelte az „álbeteget".

Egészen fiatal, együgyű arcú, rendetlen öltözetű munkás volt; nadrágja alig maradt meg a csípőjén, amely olyan keskeny volt, mint valami kamaszé. Ímmel-ámmal dolgozott: beletúrt a földbe, majd megállt; észrevette, hogy figyelik, megnyomta az ásót; de még az ásója is hitvány, kurtanyelű volt.

— Te vagy Szirocsenko elvtárs? — fordult hozzá Zsurba.

A legény még ásott egy keveset, majd mélyen belenyomta ásóját a talajba és csak azután egyenesedett fel.

— Te vagy Szirocsenko?

A legény megtörölte arcát inge aljával, amely nem volt betűrve nadrágjába, majd néhány másodpercig némán bámult a pártszervezet titkárának szemébe, mintha azt fürkészné, mi járhat az eszében.

— Kérdem: te vagy Szirocsenko?

— Én... — bökte ki végre-valahára.

— Olvastad, mit írnak rólad?

— Hát persze! Hisz ismerem a betűt!

Könnyed fesztelenséget igyekezett erőltetni magára, de nem sikerült.

— És mit szólsz hozzá?

— Nem igaz...

A hangja azonban nem csengett valami biztosan.

— Szóval koholmány? Alaptalanul rágalmaztak, mi?

— Egyszer felöntöttem a garatra, dehát mit számít ez? A malária meg régi betegségem...

— De ha csak rágalom, akkor miért hallgatsz? A mi társadalmunkban vajjon lehet sértegetni, rágalmazni valakit ok nélkül? Mit gondolsz: kutyába se veszik nálunk az ember becsületét?

— Én nem szoktam panaszkodni!

— Miképpen lehet az, hogy te nem panaszkodol, ha nincs igazuk? Ne hidd, hogy lehet ok nélkül sértegetni valakit és aztán annyiban kell hagyni a dolgot. Azért jöttem, hogy beszéljek veled, tisztára mossalak az emberek előtt. Meg akarom írni az újságban, hogy helytelenül járt el a szerkesztőség, amikor így rátámadt egy becsületes, józanéletű dolgozóra.

— Szóval rehabilitálni akar? — kérdezte a legény elváltozott hangon.

— Hát te honnan ismered ezt a szót?

A fiú megrándította az állát.

— Kijártam öt osztályt, olvastam egy pár könyvet. Tudok sok szót, jól megmaradnak az emlékezetemben.

— Egyedül vagy itt?

— Nem Apám, anyám is itt van.

— Apád hol dolgozik?

— A magasépítésen.

— Hány éves vagy?

— Tizennyolc.

— Szóval megírom a lapban, megvédelek. Rendben van?

— Nem kell...

— Tehat hibát követtél el, ugye? Mondd meg, nem akarok rosszat neked.

— Bizony...

— Persze, a pálinka nem tilos nálunk, ihatsz, ha kedved tartja. De értsd meg, Szirocsenko elvtárs: tizennyolc éves vagy, most lépsz be az életbe. Mire való neked a pálinka? Ha valami nyomja a lelked, bosszúság ért, hiszen sok minden megesik az életben, akkor miért nem fordulsz egy idősebb elvtárshoz, hogy megosszad vele bánatodat? Vajjon én megtagadtam volna, hogy meghallgassalak, segítségedre legyek, amennyire erőmből telik?

— Valamennyiünkkel csak nem tudnak beszélni!...

— Tévedsz! Éppen ez az: mindenkivel kell beszélni. Nos, mondd meg nekem őszintén, mintha a bátyád lennék: mi kergetett a pálinkához?

— Ha meg is mondom, akkor sem tud segíteni. Már beszéltem Rolikov elvtárssal, a műhely főnökével.

— De miről van szó?

— Arról, hogy nincs ínyemre ez a kubikoskodás. Úgysem fogok dolgozni itt!

A legényből dühvel törtek elő a szavak.

— Megállj, ne heveskedj. Hát miféle munkához van kedved?

— A hegesztéshez.

— Jól van. Megígérem neked, Szirocsenko elvtárs, beszélek a műhely főnökével. Ha pedig nem segít, beszélek Grebennyikov elvtárssal. De van egy feltételem, nem: két feltételem. Az első: hogy abbahagyod az ivást, a második pedig: addig, amíg dűlőre nem viszém a dolgodat, becsületesen nekifekszel a munkának, még ha nem is fűlik hozzá a fogad. Értjük egymást?

Szirocsenko gondolkozott, gondolkozott rajta, aztán röviden így felelt:

— Majd meglátjuk.

— Nem: ez a válasz nem elégít ki engem. Mondd meg nyíltan: tetszik az ajánlatom vagy sem? Mégegyszer mondom: fiatal, épkézláb legény vagy, szereted a könyveket, vagyis művelődni akarsz, kijártál öt osztályt: ez már valami. Vajjon itt nem képezhetnéd-e tovább magad? Ebben is a segítségedre leszek. De ehhez az kell, hogy igazán nekifeküdj a munkának. Különben mindenki azt fogja mondani: ni, hogy elhagyta magát ez a legény, „kapcsolatai vannak a poliklinikával!" Hová jutottál! Szégyeld magad! Szóval: áll az alku?

— Áll!

Amig Zsurba Szirocsenkóval beszélgetett, Nagyezsda Kohanyec Vanyuskov brigádját kereste fel.

A lányok úgy üldögéltek egymás mellett agyonmosott, vékonyka szoknyájukban, mint akkor az állomáson Ebédszünet volt.

A lányok figyelmesen nézegették Nagyezsdát. „Fiatal, de — azt mondják — már kész mérnök!"

Nágya végighordozta pillantását a lányokon és szeme megakadt Froszján.

— Froszja! Hol voltál, hogy oly rég nem láttalak?

— A lemezhengerde építésénél. Megismert?

— Hogyne ismertelek volna meg!

— Én pedig csak nézem és azt gondolom: vajjon megismer-e?

Froszja hamiskás mosolyra húzta a száját. Valóban csinos volt ez a vöröshajú, pajkos, villogószemű lány. Mindig tiszta, rendes volt, kellemes a szemnek.

Nágya leült Froszja mellé.

— Hogy megy a sorotok itt lányok? Nincs honvágyatok?

— Van, dehát mit tegyünk?

— Hol laktok?

— A kilences barakkban.

— Hogy vagytok elszállásolva? Megvan minden, ami kell?

— Ágyat adtak, de deszka nincsen. Nincs mire rakni a matracot.

— És megtölteni sincs mivel: se széna, se szalma!

— Legalább forgácsot utaltak volna ki!

— Szóvá teszem a parancsnok előtt, okvetlenül beszélek vele

Odalépett Vanyuskov. Úgy mosolygott Nágyára, mintha régesrégen ismerné.

Karcsú, daliás legény volt.

— Téged is a lemezhengerde építéséről helyeztek át ide, Vanyuskov elvtárs?

— Valamennyiünket. Ez az első napunk az olvasztóműhelyben.

— Kapcsolódjatok bele ti is a versenybe, elvtársak. Beszéltek már veletek erről? Tudjátok, hogy Május Elsejére üzembe kell helyezni az olvasztóműhelyt? Egy híres professzor is dolgozik itt velünk. Segítenünk kell neki nagyjelentőségű, tudományos feladata megoldásában. Kitűnő fémet ad majd nekünk, még jobb gépeket készíthetünk. Gépek nélkül pedig, tudjátok magatok is, nem tud meglenni a mai államunk.

— Így van! — helyeselt Vanyuskov.

— Elhatároztuk mindanyian, ki-ki a maga őrhelyén, ahová a Párt állította, hogy keményen nekilátunk a munkának. Május Elsejére feltétlenül teljesítjük a feladatot, amelyet a kormány elénk tűzött.

— Már beszéltünk Sztoljarova elvtársnővel, a komszomol-szervezet titkárával.

— Mire van szükségetek a munkához?

— Holnap bekapcsolódunk a versenybe, mérnök elvtársnő. Csak előbb még beszélek a brigádommal.

— Ha egyesült erővel nekiláttok, győzni fogtok!

— Igyekszünk, mérnök elvtársnő. A komszomol-szervezet titkára is ezt mondta nekünk.

Vanyuskov sapkája ellenzőjéhez emelte kezét.

— Szóval, elvtársak, — fordult Vanyuskov brigádjához, amikor Nágya elment — nekigyürkőzünk a munkának, ugye? Talán még olyanok is akadnak itt, akik azt hiszik: no, ezek a kolhozból jöttek, azt sem tudják, mi fán terem a munkás-élet, nem értenek semmihez. De mi, ha nekifekszünk, biztos vagyok benne: másoknak is példát mutatunk!

Az egész brigádhoz intézte szavait, de Froszját nézte; a legelső naptól fogva, amikor összegyűltek az állomáson és később is, az úton, csak ezt a lányt nézte: vonzotta Froszja hetyke viselkedése, sebesen pergő nyelve, meg valami más is,

amiről Vanyuskov nem tudott számot adni magának. De a lány is gyakrabban felejtette rajta a szemét, mint máson: délceg legény volt Vanyuskov és bármit mondott is, annak volt veleje és mindenki megértette. Az emberek tisztelték.

— Nekigyürkőzni, ez nagyon helyes, csakhogy az is kell, hogy mindenki külön-külön is nekifogjon a munkának és ne csak a másikat biztatgassa, — mondta Gurejev, egy komoly, elgondolkozó komszomolista. Ügyesen harmonikázott és inkább lányhoz hasonlított, mint fiúhoz.

— Mutassuk meg, hogy ha újak vagyunk is, de túlteszünk a régieken! — jelentette ki Sutyihin. — Voronyezsbe is megírjuk az újságba!

— Voronyezsbe, Tulába, meg Orjolba! Meg Kurszkba is!

A lányok és a fiúk egymásra néztek; mindegyikük meg akarta mutatni, hogy ha igazában nekifekszik, akkor kétszer-háromszor annyit tud végezni, mint eddig.

— Ebben maradunk, pontot teszünk rá, ugye? — kérdezte a brigád vezetője.

— Vesszőt!... — vágott vissza Froszja és elsőnek állt fel.

Utána felálltak a többiek, noha a sziréna még meg sem szólalt.

Ma különösen jól és kiváló összhangban dolgozott a brigád, egészen a váltásig, mintha fel akarna készülni a holnapi napra, amikor meg kell mutatnia mindenki előtt, mire képes.

Reggel kijelölték az egyes munkaszakaszokat, jó szerszámokat osztottak szét az emberek között.

— Minden rendben, elvtársak? — kérdezte Nágya, miután beosztotta az embereket.

— Rendben.

Vontatottan felbúgott a gyár szirénája.

— Ne feledjétek, elvtársak, hogy Buncsuzsnij professzor kemencéjének építésén dolgoztok és munkátokkal egy országos jelentőségű feladat megoldását mozdítjátok elő.

Amikor felbúgott a sziréna, mindnyájan lementek a gödörbe. Megfogták a dolog végét, cigarettaszünetet sem tartottak jóformán.

— Még a cigarettáról is leszoktok! — jegyezte meg gúnyosan Belkin brigádvezető, aki a szomszédos szakaszon dolgozott.

— De csupán ezzel — a kezére mutatott — nem mentek sokra! Ezt is használni kell — és homlokára csapott tenyerével. — Furfang is kell ide!

— Harcba vetjük a technikát is! — felelt Vanyuskov. — De nem megy máról holnapra!

Ebédszünet alatt Szerjozska Sutyihint beküldték a konyhára az ételért: nem akartak időt vesztegetni a járkálásra. A homokhányásra dőltek le pihenni.

— No, mi újság lányok? — fordult Vanyuskov brigádja tagjaihoz. — Megy a munka?

— Gyúrjuk, gyúrjuk, le is gyűrjük! — adta meg a választ Froszja.

Nagyon friss volt és nem érzett semmi fáradtságot.

„Nagyszerű teremtés! — gondolta Vanyuskov és le sem tudta venni a szemét róla: Froszjának valósággal ég a kezében a munka. — Lám, ebből a lányból lenne... jó élettárs..."

— Jól van, gyerekek, derekasan megy nálatok a munka! — buzdította Nágya a brigádot és fejben kiszámította a teljesítményt. — Csak ne dolgozzatok ötletszerű lendülettel, hanem nyugodtan, egyenletesen. A napokban szállítószalagot kapunk, megkönnyíti majd a föld kihordását. Amíg még nem mély a gödör, addig nincs baj, de később nehezebb. A szállítószalag segítségtekre lesz.

Megjött Sutyihin: köpenyében kenyeret hozott, két vederben pedig borscsot* és kását. Mindegyik elővette tányérját, kanalát. Ettek, tréfálkoztak. A legtöbb Szerjozskának jutott ki.

— Elhatároztuk, átképeztetünk szakácsnak! — jelentette ki Vanyuskov. — Jó földmunkás leszel-e vagy sem, ez a jövő titka, így hát szakácsot faragunk belőled!

— A szakácsnak fehér sapkát kell hordania, nekem meg éppen a hajam az ékességem, olyan, akár a kifésült len! Ha sapkát veszek fel, nem fognak szeretni a lányok! — vágott vissza tréfával Szerjozska.

— Ugyan ki szeret téged most? Mármint hogy a hajad miatt? Olyan mint a len! Ha legalább fekete lenne, de mikor ilyen kese vagy!

Froszjából kibuggyant a kacagás. A nevetés átragadt a többire is.

* Céklaleves.

— Szeret engem bármelyik lány, ha kedvem tartja! Van két kezem, két lábam, mindenem a helyén!

— Úgy ám, csak a fejed... az nincs ott...

A lányok szinte gurultak a nevetéstől.

Befejezték az evést és a pihenést, újra nekifogtak a munkának. Vanyuskovnak senkit sem kellett serkentenie.

Mint brigádvezető, fel volt mentve a fizikai munka alól, ő azonban beállt a sorba, a többi közé. Jól kiélesített ásója könnyedén csusszant a tapadós földbe — mintha magától hasított volna belé, Vanyuskov csak tartja a kezében és megérinti csizmája orrával. Hamarosan nehéz lett már a föld dobálása, a lányok saroglyákon hordták el. A gödör peremén cipelték a földet, meredeken emelkedő, keskeny ösvényen és vagy tizenöt méternyi távolságban leszórták, ahová Kohanyec mutatta. A brigád percről percre mélyebbre vájta bele magát a gödörbe. A föld váltogatta a színét; az ásók olykor vakítóan verték vissza a napsugarat, akár a törött tükör darabkája.

Amikor ismét megszólalt a sziréna, megmérték a gödröt. A mérést Zsenya Sztoljarova ellenőrizte. Vanyuskov csinos noteszában kiszámította a teljesítményt. Kiszámolta Kohanyec is, egészen külön, valamint Zsenya Sztoljarova is.

— Hihetetlen, de igaz: kétszázkilencvenöt százalék!

— Halljátok? Kétszázkilencvenöt százalék!

— És minden hűhó nélkül! — jegyezte meg Vanyuskov önelégülten és a kezét dörzsölgette, mint aki fázik.

Lelke mélyén mindeddig kételyei voltak, de nem akarta elárulni az emberek előtt. Most azonban mosoly ragyogott arcán.

— Valóban kétszázkilencvenöt? — kérdezgették a fiúk egymástól.

Összeszámolták mégegyszer. Nem lehetett többé ok a kételkedésre.

Akkor valamennyiüknek megoldódott a nyelve!

— Ez aztán a munka!

— Egyesült erővel láttunk neki és sikerült!

— És nem is volt nehéz! Egy cseppet sem!

— Hurrá! — kiáltotta Szerjozska Sutyihin, mintha csupán rajta múlt volna a siker. — Hurrá!

— Ez aztán döfi! Mit szóltok hozzá?

— Ki teljesített még ennyit?

Azon a napon valóban egyik brigád sem ért el akkora eredményt.

— Nagyusa, elhozom a szervezetünkből a zászlónkat. Jó? — kérdezte Zsenya.

Nágya mellett szinte növendéklánynak hatott. Ez a körülmény gyámkodó érzést váltott ki Kohanyecből: szeretett volna mindenben a segítségére lenni Zsenyának.

Alkonyodott már, amikor a brigád otthagyta a gödröt. Énekszóval vonultak és sem az arcukat borító por, sem nedves ingük, sem feltört kezük nem vette el jókedvüket. Az építkezés középpontjától jó másfél kilométer választotta el őket. A brigádnak azonban igen rövidnek látszott most ez az út: a fiúk és a lányok zárt sorokban haladtak, vitték a zászlót, amelyet Zsenya Sztoljarova elhozott a komszomolszervezetből. Mindenki utat engedett a brigádnak.

A csillag magas rúd tetejére volt erősítve. Még nem ragyogott, Vanyuskov embereire várt a feladat, hogy meggyújtsák.

A brigád felsorakozott az emelvény mellett: jobb szárnyra álltak a fiúk, bal szárnyra a lányok, nagyság szerint. A jobb szélen Vanyuskov, a brigád vezetője állt, a zászlót lábához eresztette, mint valami puskát.

Közölték az eredményt az építkezés vezetőjével és a pártbizottság titkárával. Igazat szólva, senki sem várt ilyen gyors eredményeket: a versenyfeltételek értelmében az lehetett győztes, aki legalább 275 százalékot ért el. Nyomban hozzákezdtek a díszoklevél megírásához, Zsenya Sztoljarova pedig felírta az eredményt a Dicsőség Táblájára. Zsurba után Buncsuzsnij professzor is megjelent az építkezésnél. Grebennyikovra azonban várni kellett: a segédüzemekbe látogatott el. Egyre gyűlt a nép.

Mintegy tizenöt perc múlva megérkezett Grebennyikov is. Zsurba megnyitotta a gyűlést. Szerencsét kívánt a győzteseknek és felhívással fordult valamennyi építőhöz, kövessék Vanyuskov ifjúsági brigádjának példáját. Azután Vanyuskov beszélt. Elmondta, hogyan szervezte meg brigádja a munkát és milyen összhangban, minden különösebb megerőltetés nélkül dolgozott mindenki.

— Legközelebb még többet érünk el, elvtársak!

Lelkesen megéljenezték a földmunkásokat.

Vanyuskov bekapcsolta az áramot A csillag azonban nem

gyúlt ki. Vanyuskov hiába kattintgatta a kapcsolót. Bosszúság öntötte el arcát.

Zsurba felháborodott pillantást vetett Karmakcsira. Az, zavarában, már szidta a villanyszerelőket.

— Rosszul szerveztétek meg, elvtársak, — mondta Grebennyikov szigorúan. — Hát nem lehetett volna ellenőrizni a hálózatot, annak rendje és módja szerint? Nem hittétek, hogy akadnak győztesek?

— Ilyen dolgokban különös figyelemmel kell eljárni, — helyeselt Buncsuzsnij. — A munkások mindent látnak, megjegyeznek és nem bocsátják meg a munkájuk iránti tiszteletlenséget.

Nyikolaj rákvörösen, sértődötten állt az emberek előtt. Ezt a dolgot ugyanis rábízta Karmakcsira, a lakótelep parancsnokára. Különös nyomatékkal kötötte a lelkére. Karmakcsi azonban helyettesére hárította át a feladatot, az pedig nem törődött vele kellőképpen. „Milyen fontos, hogy figyelemmel legyünk minden apróságra, még ha nem is tartozik közvetlenül az emberre, — gondolta Zsurba. — És sose hagyd a feladatot ellenőrizetlenül."

A villanyszerelők néhány percig lázas ütemben dolgoztak, majd Vanyuskov másodszor is bekapcsolta az áramot. A csillag kigyúlt az építkezés fölött.

A győztesek első csillaga!

A rúd magas volt, a csillagot jól lehetett látni a telep minden részéből. A tábla közelében álló munkások fennhangon olvasták a lampionnal megvilágított felírást:

„Tisztelet és dicsőség a győzteseknek! Vanyuskov komszomolista földmunkásbrigádja, mely Buncsuzsnij professzor kohóján dolgozik, 295 százalékra teljesítette feladatát!"

Belkin és Sztarcev földmunkásbrigádjának fiataljai gondolkodóba estek.

— Nézzétek, Vanyuskov meggyújtotta a csillagot!

— Alighogy hozzákezdtünk a munkához...

— Ezek a földmunkások, — mondogatták más brigádokban. — Nekik könnyű! De próbálná csak meggyújtani egy tízállótéglarakó!

— Vagy aki vízépítésnél dolgozik!

— Vagy szerelő!

— Vagy betonozó!

Vanyuskov embereinek csinos összeg ütötte a markát. Nyomban magasra csaptak a kedélyek. A kilences barakk előtt gyűltek össze, ahol laktak. Az oszlopról tejfehér fénnyel ragyogott a sokgyertyafényerősségű lámpa és kékesre festette a zöld cédruságakat. A legények nem vetették meg a szeszt. Kezdődött a tánc. A lányok az egyik oldalon verődtek csoportba, a legények a másik oldalon. Középen pedig Gurejev telepedett le egy zsámolyra a harmonikájával.

Meglendítette a karját és a kétsoros hangszerből máris szállt a muzsika... Rázendítettek nyomban. Voronyezsi, kurszki, orjoli, tulai nótákat énekeltek, két-három szólamban vagy együtt mindnyájan. Majd rátértek a talpalávalóra.

Először egyhelyben táncoltak, ide-oda topogtak, összefogózva, — külön a lányok, külön a legények Hajladoztak, mint a telt kalász a szélben. Ringtak a vállak, lobogtak a kendők a tánc ütemére. Kavargás, dobogás, fütyülés támadt — a kezek a vállat, csípőt, csizmaszárat csapkodták, a lábak rúgták a földet, ropták a szapora táncot. He-ej!

A zenére meg a táncra a többi legény is előjött a barakkokból Kezdődött az ismerkedés.

— Honnan-merről? — érdeklődött Jasa Jakovkin és két ujjával pödörgette fekete bajuszkáját.

Froszja mellett állt és mosolygott.

— Voronyezsiek vagyunk! Hát te?

— Mi Irkutszkból jöttünk. Talán táncolnánk egyet?

Froszja beharapta a fejkendője csücskét, amely alól hetykén kikandikált egy vörös hajfürt. Felcsillant a szeme. Jasa átölelte a lány hajlékony derekát. De nem táncolhatott sokáig: közbelépett Vanyuskov.

— Mi az, Froszja, idegen lovagokkal jársz, mi?

Froszja zavarbajött. Jasa kihívóan nézett Vanyuskov szemébe, de a brigádvezető nem fordította el a tekintetét.

Nem sokkal később megjelent Belkin is. Már aludt egy sort a munka után, kipihente magát. Magával hozta a harmonikáját is. Akárcsak a munkában és a családi életben, a zenében is megfontolt, higgadt volt. Nótával akarta kezdeni, Gurejev azonban már nagyon belemelegedett: nem kellett már az ének. . Akkor Belkin is rázendített a talpalávalóra és magával ragadta Gurejevet. Ujjai lágyan siklottak a gyöngyház-gombokon. Egyre tüzesebb lett a muzsika. Tombolt a vidámságtól, szilajul lük-

tetett. És a két harmonika szinte versengett egymással. A kör tágult, egyre szaporodtak a táncolók. A legények úgy megforgatták a lányokat, hogy harangként pörgött a szoknyájuk.

Későre járt már az idő, amikor szétoszlottak. Vanyuskov a fasor fái közé vezette Froszját; a lámpák kialudtak már. A lány égszínkék, feszes blúzt és selyemszoknyát viselt. Lassan kiértek a városból, amelynek fényei messzire bevilágították az éjtszakát. Egyikük sem gondolt az alvásra, noha későre járt és derekasan megdolgoztak az utolsó műszakban. A téglarakások mögött Vanyuskov megállt.

— Froszja... Kedves vagy te nekem... A legelső naptól fogva, ahogy megláttalak...

Vanyuskov átölelte a lányt.

Froszja zavarbajött. Megijedt, érezte, hogy most valami szokatlannak kell történnie, ami még nem volt az ő életében, és izgalmában összehúzta magát.

Vanyuskov hátrahajtotta a lány fejét. Froszja védekezett De a férfi magához szorította és hevesen ajkoncsókolta a vonakodó lányt.

2

Másnap Pjotr Sztarcev elhatározta, hogy ő is meggyújtja a csillagot. Megtanácskozta a dolgot Voloscsuk mérnökkel, aki a nagyolvasztó építkezésén dolgozott. A nagyolvasztó építői versenyre léptek a professzor olvasztókemencéjének építőivel.

„Olyan nincs, hogy Vanyuskov meggyújtsa, én meg nem. Ő még nem tud sok mindent, én viszont öreg róka vagyok már itt! Nem adom be a derekamat! Semmi szín alatt! Megbirkózunk, pajtás!"

Sztarcev közölte Zsenya Sztoljarovával, hogy brigádja versenyre kel Vanyuskov embereivel.

— Helyes, — felelte Zsenya. — Embere válogatja, de neked, Pjotr, bizony nem kenyered a meghátrálás.

A munkások hangulatán is érződött, hogy sokan szívesen bekapcsolódnának a versenybe. Ezért Zsurba azt ajánlotta az egyes műhelyek párt- és komszomol-titkárainak, alakítsanak

műhelybizottságokat és azok irányítják majd a versenyt, ellenőrzik a teljesítményt és csírájában elfojtanak minden esetleges „történtést".

Zsenya és Voloscsuk, miután beszéltek Sztarcevvel, azt javasolták, jelöljenek ki mindkét brigádból egy-egy embert a szerződés megfogalmazására. A javaslatot Vanyuskov és Sztarcev is elfogadta. A szerződést megvitatták és aláírták.

Vanyuskov brigádja továbbra is a délelőtti műszakban dolgozott, Sztarcevé pedig az estiben.

Nágya tudta, hogy Borisz beszélt Sztarcevvel. Úgy gondolta, Boriszt valami személyes ok is tüzeli a két brigádnak ebben a versengésében... „Le akar győzni legalább ebben... — gondolta Nágya. — Jól van: próbáld csak meg!"

— Hogy leszünk ma? — kérdezte Vanyuskovtól.

A brigádvezető fáradt volt. Érezni lehetett, hogy ma nem teljesítenek többet a normánál. Célzást is tett erre a mérnöknőnek.

— Ha a tegnapi jó munka után a brigád egyszerre csak megtorpan, ez nagy szégyen lesz. Gondoljátok csak meg: brigádotokat felírták a Dicsőség Táblájára. Mindenki tudja, hogy ez a brigád az élen jár. És egyszerre csak...

Vanyuskov zavartan bevallotta, hogy tegnap bizony a brigád kirúgott a hámból...

— Enélkül nem megy a dolog, mérnök elvtársnő. Mióta idejöttünk, még egyetlenegyszer sem emlékeztünk meg a szülőföldünkről... És az új lakást is meg akartuk ünnepelni...

— Szedjétek össze magatokat! Szégyen lesz, ha alulmaradtok. Az egész munkahely szeme rajtatok csüng: hogyan dolgoztok tovább. Hátha csak véletlenül értétek el azt a kétszázkilencvenöt százalékot?

— Összeszedjük magunkat! Megfogjuk a dolog végét, okvetlenül. Csakhogy a mai napért... azért nem kezeskedem... hiszen házavatás volt...

A munka megkezdése előtt Sztarcev brigádjának tagjai megvizsgálták a szerszámokat. A műhelybizottság kimérte a szakaszt. Felbúgott a sziréna. Voloscsuk mérnök felhúzta kabátja ujját, egy pillantást vetett órájára. Hetet mutatott.

A brigád leszállt a kísérleti kohó 1-es számú léghevítőjének gödrébe. Szótlanul, ütemesen, felesleges heveskedés nélkül

dolgoztak, akárcsak Vanyuskov emberei. A brigádban több olyan legény akadt, aki az ország sok építkezésén megfordult már és becsülni tudta a Tajgasztrojt.

— Itt lehet dolgozni! — mondogatták.

Tetszett nekik a munkás-szállás, a bánásmód. Egyesek javító munkatáborokban is voltak és magukkal hozták ezeknek a telepeknek sajátságos nyelvét. Azokat az előljáróikat, akiket kedveltek, „főnök apus"-nak nevezték. És az ő szájukból ez nem hangzott sértésnek. Szerették brigádjuk vezetőjét — a tagbaszakadt, izmos testalkatú Pjotr Sztarcevet, aki mindig buggyos posztónadrágban és kurta zekében járt-kelt. Nyitott zekéjéből kiátszott rövid nyaka és matróztrikós melle, amely olyan domború volt, mintha szándékosan dülleszténé ki.

— Szóval megnyomjuk ma, elvtársak? — kérdezte Sztarcev a legényeitől.

— Meg ám! Gyerünk!

Voloscsuk és Zsenya egy percre sem mozdult el a brigád mellől. Borisz tréfálkozott Zsenyával, csodálkozott, hogyan ereszthetett el egy ilyen kis lányt a mamája.

Zsenya megrázta fürtjeit és sértődötten felelte:

— De különös ember maga! És milyen maradi felfogású... Még hozzá párttag!...

A szünetben a munkások bementek az étkezdébe, megvacsoráztak, cigarettáztak. Amikor megszólalt a sziréna, visszatértek helyükre. Itt is ki kellett hordani a földet, a szállítószalagot még nem szerelték fel. Alighogy munkához láttak, máris megindultak a fiúk és a lányok fölfelé az ösvényen a saroglyákkal. Azután két utat vágtak: az egyiken felfelé haladtak, a másikon pedig lefelé, hogy ne zavarják egymást.

Éjtszaka szél kerekedett. A gödör fölött himbálóztak a lámpák. Az ingekre izzadságfoltok ültek ki; a munkaidő közepén tartottak, amikor a termelékenység rendszerint a legnagyobb, a fáradtság pedig a legkevésbbé érződik.

A gödör fölé boruló fehér fényben Zsenya Sztoljarova megpillantotta az építkezés vezetőjét. Grebennyikovot Buncsuzsnij és Zsurba követte: nyilván végigjárták az építkezést.

— Itt vagytok valamennyien? Mi újság? — érdeklődött Grebennyikov.

Voloscsuk száraz, hivatalos hangon beszámolt a földmunkások, tűzállótéglafalazók, szerelők munkájáról, számokat idé-

zett. Hiszen ő ennek a szakasznak a főnöke, rendíthetetlenül tárgyilagos ember, neki nem lehet felesleges kérdéseket feltenni.

Grebennyikov megfogózott egy oszlopocskában és a gödör fölé hajolt.

— Hogy megy a munka, elvtársak?

A lámpák himbálóztak a szélben, fényük ráhullott a mély gödör fenekén dolgozó munkások olajosan csillogó hátára. Az építkezés vezetőjének hangjára a fiúk felemelték a fejüket. Verejtékcseppek csüngtek az orruk végén, szemöldökükön, állukon.

— Megjárja! — felelt valamennyi helyett Sztarcev, a brigád vezetője. — Azt mondják, az országos földmunkás-rekord huszonöt köbméter. Mi, főnök elvtárs, harminc köbmétert akarunk elérni!

— Helyes! Az építkezés vezetője dícsérte a brigádokat. Ne valljatok szégyent, elvtársak! — mondta Cserepanov.

Az emberek kaptak az alkalmon, hogy lélekzethez jutottak és ittak sorjában. A víz egy bádogtartályban volt, amelynek tetejét földdel borították be, hogy a víz hideg maradjon. Csillapították szomjukat, de két-három perc múlva megint ittak.

— Harminc köbméter? Nem sok ez?

Sztarcev elmosolyodott.

— Ha több, az nem árt!

Felülről nézve Sztarcev még izmosabb testalkatúnak, szélesebb vállúnak, de még kancsalabbnak látszott.

„Ezek az emberek építik az én kemencémet..." — gondolta Buncsuzsnij professzor izgatottan.

— Holnap megérkeznek a szállítószalagok, nem kell a földet hordanotok többé. Könnyebb lesz a munka, — mondta Zsurba. — Nos, sok sikert kívánunk!

Cserepanov, Grebennyikov és Zsurba elment.

— Ami a gépesítést illeti, elvtársak, nagyon el vagytok maradva, — mondta Cserepanov. — Három gőzdarut és tíz szállítószalagot ígértek nekem az Uralban. Holnap küldjetek el értük. A formaságokat elintézem.

Nappali világosság áradt el az építkezésen. Buncsuzsnij odalépett Zsenya Sztoljarovához. A lány ott ült csendben egy földhányáson, a lámpa alatt. Gondolataiba merült.

— Miért nem alszik? — kérdezte a professzor.

— Nincs most időm az alvásra, Fjodor Fjodorovics. A kom-

szomolbrigád dolgozik. A munkásoknak jól esik, ha mellettük van valaki a „főnökség"-ből, ahogyan ők mondják.

— Hát ez meg micsoda?

Zsenya odanyujtotta a könyvet. Fagyejev géptana volt.

— Holnap vizsgáznom kell a körforgásból. Nehéz anyag, — magyarázta. — Nem nagyon érek rá. Tanulni meg szeretnék. Szilárdan elhatároztam, Fjodor Fjodorovics: hajóépítő mérnök leszek. Azt hiszem, a hajóépítés a legérdekesebb mesterség, ugye?

— Igen érdekes, költői mesterség. És ne hagyjon fel a tervével, ha egyszer oda húzza a szíve.

— Köszönöm, professzor.

— Most menjen aludni. Hiszen olyan kicsi még ... Az ember, ha magát látja, úgy érzi: magának nagyon nehéz lehet a munka, noha vidáman végzi. Gyengécske, akár a madárfióka ...

Éjjel tizenkét órakor elnyujtottan búgott a gyár szirénája. A nap különböző időpontjaiban más-más hangon szólt.

Éjtszaka lágy, őszinte, meghitt hangon zeng és búgása messze száll az őserdő fölött.

Voloscsuk az alapárok felé tart. Az étkezdében volt az imént, ellenőrizte, hogy előkészítettek-e mindent: a rohammunkásoknak második vacsora jár. Mindenáron le akarja győzni Nágyát a versenyben, noha tudja, brigádjának győzelme lényegében az egész műhely győzelmét jelenti és örömet okoz majd Nágyának, nem pedig bosszúságot. „Bizony ... az én szerelmi regényem nyilván füstbe ment ... Valami hiányzik belőlem. Nem ütöm meg a mértéket", — töpreng szomorúan.

— No, fiúk, gyerünk vacsorázni! — fordul a brigádhoz.

A földmunkások kiegyenesítik hátukat, földbe szúrják ásójukat.

— Azt hiszem, nyert ügyünk van! — mondja Pjotr Sztarcev Voloscsuknak. — Számításaim szerint két és fél normát teljesítettünk. Levertük Vanyuskovot!

— Vanyuskov csak egyszer tudta megcsinálni! A rekord után még százig is alig vitte föl! — jegyzi meg Dunyasa, Sztarcev húga.

A fiúk az étkezdébe indulnak. Éppen a 2-es számú kohóval szemközt van; a vízcsap alatt leöblítik a munkában átforrósodott kezüket, majd leülnek az asztalhoz.

A vacsora rövid ideig tart. Tizenöt perc múlva mindnyájan a gödör fenekén vannak megint. A dohányosok különös élvezettel gyújtanak rá.

— Hogy megy a munka, Matrjosa? — fordul Sztarcev nyájas szóval a feleségéhez.

Az asszony állapotos és már látszik rajta.

— Bírom.

— Hordás helyett nem állnál be az ásáshoz?

— Nem szedek én ki sok földet.

— Ej, gyerekek, az én szívem megérzi: pozdorjává zúzzuk őket! Mi gyújtjuk meg a csillagot, senki más! Te mit gondolsz, Dunyaska?

A tizenötesztendős Dunyasa együttérzőn néz a bátyjára: nagyon szeretné, ha bátyja „lefőzné" Vanyuskovot és brigádjuk kerülne az élre. Még az újság is írna róluk... Közölnék az ő képét is. Dunyasáét...

A szünetnek vége. Az emberek hátára kellemetlenül rátapad a vacsora alatt lehűlt ing. Mindenki a helyére áll. Nyugodtan, folyamatosan, „kihagyás" nélkül dolgoznak — az ilyen ütemes munka jár a legnagyobb eredménnyel, amikor egy percig sem állnak tétlenül, de viszont nem is kapkodnak. Voloscsuk figyeli az emberek minden egyes mozdulatát és a kapkodókat nyomban leinti:

— Lassabban! Ne heveskedj!

Pjotr Sztarcev is tudja saját tapasztalatából, hogy az egyenletes munka nyujtja a legjobb teljesítményt. Amikor látja, hogy valakit túlságosan elragad a hév, vállára teszi a kezét:

— Lassabban a testtel! Kifulladsz!

Pirkad. Az eget még nem festi bíborszínűre a hajnal, de a levegő áttetszőbbé válik és a szem meg tudja már különböztetni az oszlopok, póznák, kémények fekete körvonalait. A hideg árnyak szerteoszlanak a fakó fényben.

A gödörnél összetalálkozik Zsenya Sztoljarova, Borisz Voloscsuk és Nagyezsda Kohanyec.

„Milyen különös ez a lány... És valami mégis annyira vonz hozzá", — tűnődik Borisz és Nágyára pillant.

Az utolsó ásónyi földet dobják ki. Borisz le sem veszi szemét órájáról. Rögök gördülnek le a bucka oldaláról. A munkások arca az éjtszakai munka alatt megfogyott, de most diadal fénylik rajta.

— Kész! — mondja Borisz.

Ebben a pillanatban felbúg a sziréna. A fiúk a földbe szúrják ásójukat. Csak most érzik, hogy karjuk egészen elzsibbadt és a hátukon mintha mustártapaszok lennének. Ketten azonban derűs és ezért könnyebben elviselik a fáradtságot. Sztarcev befejezi a mérést. A gödörbe leszáll Nágya, Zsenya, Borisz — a műhelybizottság tagjai. Ellenőriznek, jegyeznek.

— Ötszáztíz százalék! — jelenti be Borisz Voloscsuk. Közömbös hangot erőltet magára, pedig legszívesebben diadalmasan harsogná a hatalmas eredményt.

— Én még nem fejeztem be a számítást, — feleli Nágya és a szemébe néz.

Borisz állja a tekintetét.

— Várhatunk. Csak számoljon! — jelenti ki Sztarcev leereszkedően. Nincs többé kétélye, biztos önmagában.

Öt perc múlva Nágya így szól:

— Hibátlan. Nekem is ötszáztíz százalék jött ki...

Sztarcev széles mosolyra derül, Voloscsuk elfojtja mosolyát.

— Ötszáztíz!... Ez aztán derék! — kiáltja Dunyaska és összeüti a tenyerét.

— Derék legények vagytok! — mondja Nágya őszinte szívvel. — Gratulálok!

Dunyasa tovább tapsol:

— A mieink győztek! A mieink győztek!

És az egész építkezésen futótűzként terjedt el a hír:

— Az olvasztóműhely fiataljai rekordot állítottak fel a földmunkában: Sztarcev brigádja ötszáztíz százalékot ért el!

Sztarcev brigádja a legrövidebb úton, a kavics- és homokbuckákon keresztül vonult a csillag felé. A reggel még nem köszöntött be. A párás lámpák szivárványszínű fényt vetettek a földre. A tajga felől fenyőtű kesernyés szagát hozta a szellő.

A brigád hirtelen megállt: deszkákkal megrakott kocsik haladtak át az úton. A fiúk egy része a kocsik alatt átbújt és átfutott az úton; ügyesen kisiklottak a feléjük gördülő kerekek elől. Sztarcev azonban rájuk mordult és ez lehűtötte a vakmerő fickókat.

— Meguntátok az életet, mi?

Nagyon izgatott volt és nem állta meg, hogy néhány kacskaringós tengerész-káromkodás ki ne szaladjon a száján.

Félóra múlva Sztarcev meggyújtotta a csillagot. Akárcsak tegnap, Zsenya Sztoljarova most is felírta a Dicsőség Táblájára: „Tisztelet és dicsőség a győzteseknek!"

Ugyanazon a napon pedig, a délelőtti műszakban, Belkinnek, a telep legelső harmonikásának emberei a bunker gödrének ásásánál fejenkint 35 köbmétert értek el! A távíró szétröpítette a hírt az egész Szovjetunióba.

— No, levesznek bennünket a Dicsőség Táblájáról? Mit gondoltok? — fordult Vanyuskov a brigádjához. — Vannak, akik ötszáz százalékot teljesítenek, no és mi?

— Ez nem maradhat így, — mondta Froszja, — ha nem szedjük össze magunkat, én elmegyek a brigádból. Nem kenyerem ez a tessék-lássék munka. Vagy megint az élre kerülünk, vagy inkább oszoljunk szét!

— Helyes, Froszja, helyes! — támogatta Gurejev is a lány javaslatát. — Én sem maradok egy napot sem. Odaállok Kohanyec mérnök elébe és elmondom, hogyan dolgozunk. De épp itt van.

Nágya lépett a csoporthoz. A fiúk lehorgasztották fejüket.

— Azért jött, hogy megszidjon? — kérdezte Szerjozska Sutyihin.

— Nem. Azért jöttem, hogy megkérdezzem: megkaptátok-e az ágydeszkákat?

— Meg, meg, köszönjük! Forgácsot is adtak.

— A forgácsot megkaptuk, de itt rostokolunk a száz százaléknál! — mondta Vanyuskov.

— De ki a hibás? Amennyire szívelitek a munkát — olyan lesz az eredmény!

— Helyezzen át Sztarcevhez, mérnök elvtársnő. Nincs kedvem az ilyen munkához, mint amilyen nálunk folyik! — követelte Gurejev.

— Én is kérem, helyezzen át Sztarcevhez! — kérlelte Nágyát Froszja. — Vagy dolgozunk, vagy nem!

— Azt hiszed, azokat más tésztából gyúrták? Szakasztott olyanok ők is, mint mi. Csak nem szédülnek meg: elhatározták, hogy jól dolgoznak és meg is teszik — mondta Sutyihin.

— Elvtársak! — fordult Vanyuskov a brigádjához. — Megfogadjuk-e a mérnöknő előtt, hogy nekifekszünk a munkának? Megfogadjuk-e vagy sem. Összeszedjük-e magunkat vagy sem?

— Bizony, elvtársak: otthagyni a brigádot, ez a legmegvetendőbb dolog lenne, — kezdte Nágya. — Ahogyan az első nap tudtatok jól dolgozni, ugyanúgy tudtok később is. Mától fogva összeszedjük magunkat és lépésről lépésre haladunk fölfelé. Ne feledjétek el, hogy a legfontosabb szakaszon dolgoztok. Tíz hónap múlva itt, ahol most álltok, különleges nyersvasat fognak önteni. Ilyen nyersvasat senki sem tud még előállítani. De a mi kemencénk tud majd! És ti most ezt a kemencét építitek. Értsétek meg ezt, elvtársak. Értsétek meg jól: ti nemcsupán a földet túrjátok. Azt a nagyolvasztót építitek, amelyről évtizedekig ábrándozott Buncsuzsnij professzor. Úgy is mondhatjuk talán: ennek a kohónak szentelte egész életét! És amin mi most dolgozunk, az valóságos forradalmat teremt majd a kohászatban. Lám, ilyen felelős szakaszon dolgoztok ti!

Mindnyájan elcsendesedtek. Nágyának úgy rémlett, valamilyen rejtett húrt pendített meg az emberek lelkében és szavai megtették a kellő hatást.

— Összeszedjük magunkat, mérnök elvtársnő. Meglátja, nem vall szégyent velünk! — fogadta meg valamennyiünk nevében Vanyuskov.

3

A földmunkások sikerei felbolygatták a tűzállótéglarakókat is. Vagy öt nap múlva Zsenya Sztoljarova elé állt Szmurigin komszomoltag, akinek brigádja a kísérleti kohó 2-es számú léghevítőjén dolgozott, és így szólt:

— Brigádunk bekapcsolódik a versenybe. Kérjük, hogy állapítsák meg a feltételeket.

— Elhatároztátok, hogy komolyan nekifeküsztök a munkának?

— Igen. Váltás után megbeszéltük. Az embereim, igaz, sokfélék: egyeseknek a jutalomra fáj a foguk, mások meg azt akarják, hogy írjanak róluk az újságban. A többség azonban persze megérti, hogy a közös cél érdekében kell dolgozni. Jól tudjuk, hogy ha egyszer elkezdtünk egy ilyen építkezést, akkor derekasan neki is kell gyűrkőzni — a haza védelme érdekében. És minnél gyorsabban kell elvégezni. Erről nem egyszer beszéltek velünk a mérnökök és maga Zsurba elvtárs is.

— Jól van. Ma komszomolgyűlést tartunk, megbeszéljük a dolgot.

Másnap Szmurigin brigádja belevetette magát a rohammunkába — de kudarcot vallott. Kohanyec foglalkozott az emberekkel. Majd azzal a javaslattal állt Grebennyikov elé, hogy Vanyuskovot helyezzék át a tűzállótéglafalazók brigádjába.

— Ügyes legény. Jól összefogta a brigádját. Miatta nem aggódom, tovább fog fejlődni. Vanyuskov helyett Gurejevet állítjuk a brigád élére. Vanyuskov pedig, remélem, hamarosan elsajátítja a tűzállótéglarakás mesterségét. Tud bánni az emberekkel, — magyarázta Nágya.

— Nem ellenzem. Sőt, azt hiszem, hogy most, amikor megérkeztek a kotrógépek és a szállítószalagok, nemcsak Vanyuskovot, hanem másokat is be lehetne fogni a tűzállótéglák rakására. Foglalkozzék ezzel a kérdéssel. A földmunkák vége felé járunk és most a falazás kerül előtérbe. Erre kell az embereket kiképezni.

— Utánanézek, Grebennyikov elvtárs, — felelte Nágya.

Szeretett volna még egy kicsit ottmaradni Grebennyikovnál. Tetszett neki az építkezés vezetőjének nyugodt, kiegyensúlyozott magatartása, amely mögött erős akarat, sokesztendős, gazdag tapasztalat, biztos tudás érződött. Szerette volna megkérdezni, elégedett-e a fiatal mérnökök munkájával.

Nágya úgy érezte, hogy ő, Voloscsuk, Mitya Sah és még néhány kezdő mérnök valahogy egycsapásra, ügyesen megtalálta a maga helyét az üzemben, mindnyájan a legnagyobb összhangban dolgoznak és sok régebbi aggodalmuk túlzottnak bizonyult; persze, hasznukra vált, hogy főiskolai tanulmányaik előtt gyárban dolgoztak. „Önálló munkát nem tudnánk végezni ugyan, — gondolta — de minden egyes esetben tudjuk, mit követelnek tőlünk és miképpen hajthatjuk végre a lehető legjobban a feladatot."

— Keressen fel, Kohanyec elvtársnő, amikor csak kedve tartja. Még ha nincs is jelentenivalója. Az embernek néha szüksége van rá, hogy elbeszélgessen a főnökével, ezt meg tudom érteni. Keressen fel máskor is! De most, bocsásson meg ... temérdek dolgom van.

Nágya elment.

— Elhatároztuk, hogy földmunkásból tűzállótéglarakóvá képezünk át, Vanyuskov elvtárs, — közölte Nágya, amikor visz-

szatért a szakaszára. — Jó szakma. Te ügyes ember vagy. Néhány napig nezed, hogyan dolgoznak a többiek, magad is nekiállsz a falazásnak, aztán brigádvezető leszel. Mit szólsz az ajánlathoz? Tetszik?

Vanyuskov hallgatott.

— Grebennyikov elvtárs is így vélekedik: hamar kitanulod a szakmát és jó brigádvezető leszel.

— Grebennyikov elvtárs megígérte, hogy a vasbetétszerelő-brigádba helyez át... Nagyon kedvemre való az a munka, — mondta Vanyuskov. Amikor ideérkezett, már a legelső napon kérte ezt az építkezés vezetőjétől.

— Mihelyt megleszünk a léghevítővel, akkor magam fogom kérni, hogy helyezzenek át a vasbetétszerelőkhöz.

— Meg az embereket is megszoktam... Földieim...

Azt nem mondta el, hogy együtt szeretne maradni Froszjával.

— Nem váltok el hosszú időre. Mihelyt megtanulod a mesterséget, áthelyezzük brigádodba a legjobbakat, magad választhatod ki őket.

— Igenis!

Szmurigin komszomoltagot felmentették a brigád vezetése alól és az egyik raj élére állították.

A gyűlésen bejelentették, hogy a brigád új vezetője Vanyuskov lesz — az építkezés első „csillagásza".

Néhány napi munka után Nagyezsda Kohanyec közölte, hogy a brigád ellentervvel állhat elő a léghevítő bélésével kapcsolatban. Összeültek hárman: Nágya, Sztoljarova és Vanyuskov. Beosztották a munkát minden egyes napra, órára. Augusztus 1-én ünneplik az évfordulóját annak, hogy kiöntötték az első köbméter betont a nagyolvasztó alapzatába és már sok brigád megtette munkafelajánlását erre a napra.

Figyelembe vettek minden körülményt, de hiába: hiányzott tíz nap.

Átnézték a brigád tagjainak jegyzékét: többségük nemrégiben érkezett az építkezéshez, a szakképzett tűzállótéglafalazó ritkaságszámba ment.

— Három és fél tonna fejenként egy műszak alatt: nem kis norma! Sehol sem értek el többet, — mondta Vanyuskov, aki már láthatta, hogyan dolgozik saját brigádja és a szomszéd csapat.

— Ötöt kell teljesíteni.

— De akkor sem futja az időből, — állapította meg Nágya a számításaiból.

Ebben az esetben hét nap hiányzott.

— A gyakorlat majd megmutatja. Lehet, hogy valamit nem vettünk kellőképp figyelembe.

Zsenya egy kis füzetben végezte számításait. Ugyanide írta be a géptani képleteket is és ennek alapján fogalmazta meg azt a levelet is, amelyet Leningrádba akart küldeni, volt társaihoz.

Miután kidolgozták a grafikont, Nagyezsda felkereste Rolikovot, a műhely vezetőjét.

A mérnök ideges, mérges hangulatban volt. Sokminden nem tetszett neki, ami a műhelyben történt, de kénytelen volt engedni a fiatalság nyomásának, mert Grebennyikov és Buncsuzsnij mindig támogatták kezdeményezéseiket.

Rolikov a régivágású üzemi mérnököknek ahhoz a fajtájához tartozott, amely sokesztendei munkája során jól elsajátította a gyártási eljárásokat, sokszor ellenőrizte a gyakorlatban, hozzászokott egy meghatározott ütemhez és ez biztosította számára a műhely rendjét és a maga lelki nyugalmát. Úgy hitték, ezen a téren senki sem érhet el többet, hiszen ők annyiszor ellenőrizték már eljárásukat a gyakorlatban. Azt vélték tehát, nincs értelme az okoskodásnak.

Rolikovot különösen bosszantották a fiatalok, akik — szerinte — mindenbe beleütik az orrukat, ami nem is tartozott rájuk.

Nágya közölte Rolikovval, hogy a komszomolbrigád elvállalja a 2-es számú léghevítő építését.

— Nem fognak megbirkózni vele, aztán én viselhetem a felelősséget — tiltakozott Rolikov.

— Tanácskoztunk Buncsuzsnij professzorral. Helyeselte tervünket. A legügyesebb fiúkat válogattuk össze. A léghevítő a komszomoltagok műve lesz!

— A léghevítőnek teljesen mindegy, ki rakja össze, nekem viszont nem mindegy.

— Én pedig azon a véleményen vagyok, hogy a léghevítőnek sem mindegy, ki rakja össze, Rolikov elvtárs, — válaszolta Kohanyec élesen. Ellenszenvet érzett a „bogár" iránt (Zsurba egyszer így nevezte Rolikovot Nágya előtt).

— Nem engedem, hogy az én műhelyemben csúfot űzzenek a műszaki szabályokból.

— Mi sem engedjük, hogy csúfot űzzenek a műszaki szabályokból! A Komszomol az egész építkezés színe előtt elvállalja a léghevítő építését. És felel is érte!

— Én is a határidőre akarom elkészíteni a léghevítőt. Kérem, ne gondolja, hogy minden régi pártonkívüli szakember ellenség vagy közömbös szemlélő! Erről a szakember-falásról Sztálin elvtárs világosan megmondta a véleményét. Magának, a komszomolistának ezt jobban kell tudnia, mint nekem!

Rolikov idegességében ujjait huzigálta. Majd elővette noteszát, néhány számítást végzett és megint kitört belőle az indulat.

— Az időt nem lehet szűkíteni-tágítani, mint a gumit. Csodálkozom rajta, hogy mérnök létére bízik az efféle komszomol-számolgatásokban!

— Kérem, Rolikov elvtárs, ne mondjon gorombaságokat. Én mérnök vagyok, éppen ezért ragaszkodom álláspontomhoz. Tudom, mire vállalkoztunk.

— Csodákban nem hiszek.

— Ön a szovjet emberben nem hisz, nem pedig a csodákban! Szóvá teszem a pártbizottságban.

Kohanyec elindult a pártbizottságba.

Amióta akkor az ösvényen összetalálkozott Zsurbával, Nagyezsda nem titkolhatta többé Borisz Volocsuk előtt, milyen érzelmek fűzik Nyikolajhoz. Eleinte Nágya maga sem értette egészen, mi megy végbe lelkében, de most már tudta, hogy igazi, nagy érzés vonzza Nyikolajhoz és nem fog szembeszállni szívével.

Borisz némán fogadta a hírt. Az, hogy Nagyezsda Zsurbát választotta és nem őt, azt valahogyan csak elviselte, de ez a késői beismerés megrendítette hitét régi barátságuk őszinteségében.

— Nos, tégy, amint tetszik — mondta a lánynak és kerülte a pillantását.

E látszatra nyugodtan lezajlott kimagyarázkodás után Borisz teljesen magába zárkózott. Az olvasztóműhely azonban nem volt olyan nagy, hogy az emberek ne találkozzanak össze egymással. Végül pedig maga az üzem is megkövetelte az együttes munkát. Miután meghirdették a harcot a kísérleti kohó és a műhely segédberendezéseinek gyorsított ütemű elkészítéséért, Borisz és Nágya naponta többször is összekerült. Igaz, csak a munkáról beszéltek. Volocsuk Zsurbával is naponta találkozott.

Helyzetét azonban megkönnyítette, hogy Zsurba nem tudott Voloscsuk és Nágya kapcsolatairól. Borisz titokban még hálás is volt Nágyának, hogy nem költözött át Nyikolajhoz, — noha Zsurba állandóan kérte rá — hanem továbbra is Zsenya Sztoljarovával lakott egy szobában, a fiatal szakemberek házában.

Nágya és Nyikolaj csak ritkán lehettek kettesben. Nágya naphosszat az építkezésnél tartózkodott, Nyikolajt pedig lekötötte a pártmunka, a verseny, a közösség jólétéért való gondoskodás és az üzem egész élete. Gyakran behívták a határvidéki pártbizottságba, sok idejét elvették a beszámolók, értekezletek.

Amikor Nagyezsda belépett a pártbizottság helyiségébe, Nyikolaj megkérte, várjon néhány percig.

„Itt csupán párttag vagyok a számára ...“ — És Nágyának összeszorult a szíve, noha jól tudta, hogy Nyikolajnak olyan ügyei is lehetnek, amelyekről nem tárgyalhat az ő jelenlétében.

Amíg Zsurba a kokszüzem párttitkárával, Szuszlovval beszélgetett, — Nágya néhányszor találkozott már a pártban ezzel a színtelen, unott emberrel és gyűléseken is hallotta — a lány felvett egy újságot az asztalról és olvasni próbált, de hasztalan: kétszer is rajtakapta magát, hogy az elolvasott mondatok sehogy sem maradnak meg a fejében.

— Milyen jó, hogy eljöttél! — mondta Nyikolaj, amikor Szuszlov elment.

Átölelte a lányt és leültette.

— Hivatalos ügyben jöttem, Nyikolaj ...

A férfi szemrehányóan nézett rá.

— Három napja nem láttalak ... Ez nincs így rendjén. Miért nem akarsz hozzám költözni? Hát nem akarsz állandóan együtt lenni velem?

Nágya a térdére vonta Nyikolaj kezét, lehajolt és hozzásimult arcával. Zsurba látta kislányosan fésült haját, napbarnította, kissé telt nyakát. Belecsókolt a kis árokba a tarkóján, amelyet néhány világos pihe borított.

— Vajjon gyakrabban és hosszabb ideig láthatjuk majd egymást, ha átköltözöm hozzád?

— Gyakrabban. Végre tudni fogom, hogy otthon találhatlak és ez az otthon a kettőnké lesz: a tiéd meg az enyém. Amire majd felépítjük a kombinátot, szabadságot kapunk és elmegyünk messzire, a tajgára. Micsoda tájakat mutatok majd neked! Magas hegyek közt kicsi tó ... havasi rétek! Mennyi virág nyílik ott!

Zsurba úgy érezte, hogy Nágya szíve mindennek ellenére nem engedett fel iránta. — Egyelőre azonban másról van szó: a segítségedet kérem.

Beszámolt a szakasz szükségleteiről, Rolikovval történt összeütközéséről.

— Nem hiszek neki. Már a puszta szenvtelenségével is kerékkötő. A mi ügyünk nem tűri a szenvtelen embereket.

— Teljesen igazad van, — mondta Nyikolaj. — De nekünk át kell nevelnünk az ilyen embereket.

— Kutyából nem lesz szalonna! — szakította félbe Nágya.

— Nekem más a véleményem. Ez mindenesetre arra való, hogy te nem bízol kellően a mi közösségünk nevelőerejében.

— Az emberek átnevelésére évek kellenek. Nekünk pedig most nincs vesztegetnivaló időnk. Minden óra drága. Éppen elég nehézségünk van magunknak is! — heveskedett Nágya.

— Felesleges a vita, Nagyusa. A léghevítőt átadjuk a komszomoltagoknak. Ez helyes döntés. Rolikovval pedig majd beszélek. Jó szakember. Maradiságából, az újtól való félelméből is ki fogjuk gyógyítani.

— Szóval megígéred, Kolja, hogy megteszed, amire kérlek? A léghevítőt oda kell adni a komszomoltagoknak. Elvállaljuk az egész építkezés színe előtt és határidőre befejezzük. Ezért én felelek.

Nágya menni készült, Nyikolaj azonban visszatartotta. Magára terelte a szót, magányosságáról beszélt...

Nágya látta barátja fáradt arcát, beesett, sötét szemét; zubbonyáról hiányzott néhány gomb, szakadt ujjából piszkos ing kandikált ki.

Felsóhajtott. A férfi megfogta mindkét kezét és erősen megszorította.

— Nemsokára átköltözöm hozzád. Csak előbb hadd szokjam meg a gondolatot, hogy a feleséged leszek...

— Milyen jó vagy, Nágya... És én boldog vagyok veled! El sem képzeled, milyen boldog vagyok...

4

Grebennyikov, mihelyt értesült Kohanyec mérnök és az olvasztóműhely vezetőjének összetűzéséről, magához hívatta Rolikovot.

Rolikov mesterkélt nyugalommal lépett be a dolgozószobába. Meg sem várta, hogy hellyel kínálják, hanem letelepedett az asztal mellett álló öblös karosszékbe. A mérnök negyvennyolc éves volt; mozgékony, nyughatatlan természete miatt azonban jóval fiatalabbnak látszott. Néhány másodpercig szótlanul nézett Grebennyikovra, de nem a szemébe, hanem a fülére vagy a halántékára.

— Idehallgasson, mi történik ott önöknél? — kérdezte Grebennyikov tompa hangon. Rolikov viselkedése felingerelte.

A kérdés felrázta a műhely vezetőjét tettetett közönyéből.

— Disznóság, ami nálunk történik, Pjotr Alekszandrovics! Disznóság a javából. És ne hargudjék, de... ön még pártolja?

Grebennyikovból kitört az indulat:

— Disznóság? Ugyan miféle disznóság az, amit én pártolok? Felel ön a szavaiért? És micsoda hang ez? — Grebennyikov fagymarta arcát elöntötte a vér, bíborszínűvé változott.

Rolikovot nem hagyta el nyugalma.

— Azt mondom, disznóságok történnek nálunk a műhelyben és ön, építésvezető elvtárs, még pártolja mindezt. Elegendő adat áll rendelkezésemre. Nincs miért félnem tőle, hogy kimondjam az igazat.

— Adatok? Miféle adatok? Dehát mondja ki már, az ördög vinné magát! — kiáltotta Grebennyikov. Már nem tudta türtőztetni magát. Ez megesik olyan emberrel, aki csak ritkán jön ki a sodrából.

— Adatok állnak rendelkezésemre és én ön elé tárom őket. Az építkezés nem gyerekjáték. És én nem akarok bíróság elé kerülni!

— Hallgatom, Rolikov elvtárs, — mondta Grebennyikov olyan nyugodtan, ahogyan csak tőle telt. — Beszéljen végre — és felállt az asztal mellől és többé le sem ült.

— Ön jobban bízik a tacskókban és a csitrikben, mint énbennem, az öreg mérnökben. Hát ez sértő! Sértő! — mondta Rolikov remegő hangon.

— Téved.

— Nem, nem tévedek. Hogyan lehet egy olyan bonyolult berendezés felszerelését, mint amilyen a léghevítő, komszomolcokra bízni, akiknek fogalmuk sincs, mi fán terem a léghevítő? A tűzálló anyagok fajtáit sem ismerik. Olyan léghevítőt tákol-

nak majd össze, hogy az ördög sem igazodik ki benne! Ön persze nem felel érte, ha szétesik az egész. És Buncsuzsnij sem. Tőlem fogja számon kérni. És a kormánybizottság is megkérdi majd: hogyan lehetséges az, hogy a szeme előtt így megszegték a műszaki szabályokat és ön nem jelentette? Ön pedig engem von majd felelősségre. Tehát engedje meg, hadd járhassak el úgy, hogy azután felelni tudjak érte. És nem csupán az állami bíróság, hanem saját mérnöki lelkiismeretem előtt is.

— Mondja meg hát, de világosan: hol szegik meg a falazás műszaki szabályait? Mivel nincs megelégedve? Adatokat kérek!

— Nem akarom, hogy az én műhelyemben tejfelesszájú tacskók gazdálkodjanak! Azt akarom, hogy nálam ne tágítsák szűkítsék az időt, akár a gumit. Azt akarom, hogy a tűzállótéglák kötése szabályosan, a mi állami normáink szerint történjék. A normák felrúgása selejthez vezet. Én nem engedhetem meg ezt. A normákat nem a holdból veszik. Minden állami norma mögött munka, sok számolás, gondos ellenőrzés rejlik, pontos időmérésen és a munkafolyamat „fényképezésén" alapul. És amikor azt mondják nekem, hogy valaki háromszáz százalékra teljesítette a normát, én mint mérnök, kételkedem az ilyen munkában. Három normát fizikailag sem tud teljesíteni egy ember. Fizikailag sem. Ha megfeszül, akkor sem.

— Szóval ez bántja önt? Ön tehát a normák megingathatatlanságának, érinthetetlenségének híve?

— A norma a termelés alapja. És nincs miért kigúnyolni engem. Légbőlkapott normák nincsenek. Ha pedig az ön komszomolcai ötszáz százalékra teljesítik a normát, akkor az ilyen norma igenis légbőlkapott!

Grebennyikovban megint fellobbant az indulat, de tűrtőztette magát.

— Idehallgasson, Rolikov elvtárs:, vannak olyan dolgok, amelyeket nálunk még egy úttörő is megért. A komszomolbrigád hozzáértő vezetéssel nagy erőt jelenthet. A fiúk kezében ég a munka, a lelküket adják bele. Nekünk fel kell használnunk lelkesedésüket, segítségükre kell lennünk tudásunkkal, tapasztalatainkkal. Ön pedig lehűti lendületüket, önmaga ellen hangolja őket. Azután pedig idejön hozzám, rémülten és zagyvaságokat hord össze.

Rolikov felvonta szemöldökét, megrázkódott.

— Most pedig térjünk a normákra: miért hagyja ki ön a számításából a gépesítést? A munkaerő más elosztását? A munkamegosztást? Az újítások alkalmazását? A leleményességet? Hát ez az, ami felborítja az ön normáit. Az ön részlegében folyó munkáért egyaránt felelős ön is, én is, és mindenki, aki ott dolgozik. Öntől azonban ellenőrzést követelek. Ha rosszul, lelkiismeretlenül dolgoznak az emberek, ha a munka minősége silány lesz, akkor mindenekelőtt öntől kérem számon. Ezt jegyezze meg! És szigorúan számonkérem! Ami pedig a normákat illeti: emberek állapítják meg, tehát az emberek meg is változtathatják. Ami tegnap még csúcs volt, az ma már túlhaladott állomás. Erről a témáról felesleges vitatkoznunk. A kérdés világos. Én öntől, ismétlem mégegyszer: a minőség leggondosabb ellenőrzését követelem. A normákat pedig túlszárnyaljuk és túl fogjuk szárnyalni a jövőben is!

Rolikov felállt.

— Kérem, fogadjon el tőlem egy bejelentést.

— Miféle bejelentést?

— Mentsen fel a további munka alól.

— Ne siessen. Ha hibákat követ el, ha kárt okoz, még mindig ráérünk elbocsátani önt. És ha rászolgál, úgy kivágjuk, hogy a lába sem éri a földet! Úgy bizony, Rolikov elvtárs! Szíveskedjék alkalmazkodni az általános munkarendhez. Ha pedig nem tudja, vagy nem akarja biztosítani a munka minőségét, a munkálatok ütemét: felelni fog érte. Öntől kérem számon! — Grebennyikov odalépett a mérnökhöz és tagoltan, minden egyes szót megnyomva, ezt mondta: — Azt a tanácsot adhatom önnek, fontolja meg ezt az egész dolgot alaposan. Elmehet.

Rolikov teleszívta tüdejét levegővel, sokáig tartotta magában, — mint amikor az ember mélyet szippant a cigaretta füstjéből — és csak a dolgozószoba küszöbén fújta ki magából.

Grebennyikov másnap külön rendelkezést írt alá, amelyben megbízta Vanyuskov komszomolbrigádját a kísérleti kohó 2-es számú léghevítőjének építésével.

— Engedelmeskedem a parancsnak, — mondta Rolikov Nágyának. — De figyelmeztetem: szétszedetem a falazást, ha hibát találok! Ezt jegyezze meg magának! Ebben egyeztünk meg az építkezés vezetőjével.

— Nekünk legalább annyira szívügyünk a minőség, mint önnek!

Nágya a brigádjához indult. Túlnyomó többségben komszomolcokból állt. Vanyuskovhoz áthelyezték Gurejevet, Szerjozska Sutyihint, Sztarcev brigádjának több tagját. Sztarcevhez viszont Vanyuskov többi emberét osztották be.

— Nos hát, gyerekek, — kezdte Nágya, amikor a munka megkezdése előtt összegyűjtötte a brigádot, — magatok is tudjátok, milyen nehézségek árán sikerült csak megkapnunk a léghevítőt. Külön rendelkezést adott ki róla az építkezés vezetője. Az egész munkahely tekintete rajtatok csüng. Hát csak nem vallunk kudarcot!

Utána Zsenya Sztoljarova szólalt fel.

— Rolikov elvtárs, műhelyünk vezetője, ellenőrizni fogja munkánk minőségét. Úgy kell dolgoznunk, hogy senki se szólhasson egyetlen rossz szót sem. Világos, elvtársak? — kérdezte.

— Lehet, hogy... — ingott meg hirtelen Gurejev — lehet, hogy erőnket meghaladó feladatra vállalkoztunk? Tapasztalatunk jóformán semmi. Ha pedig rosszul rakjuk össze, szégyenben maradunk az egész építkezés előtt.

— Aki fél, az jobban teszi, ha azonnal elmegy — jelentette ki Vanyuskov ridegen.

Senki sem ment el.

Bizony nem könnyű munka várt rájuk.

— Belénk köt a műhely vezetője és selejtnek minősíti munkánkat! — mondta Sutyihin.

— Nem köt belénk! Ha jól fogunk dolgozni, ugyan ki köthet belénk? Mégegyszer kijelentem: aki fél a nehézségektől, az menjen el most azonnal és ne legyen kerékkötője a többinek!

A megbeszélés után Gurejev vörös festékkel egy vászondarabra mázolta a jelmondatokat:

„A professzor kohójának 2-es számú léghevítője.
Itt komszomoltagok dolgoznak.
Határidő: augusztus 1!"

A fiúk felmásztak az állványzatra és odaszegezték a vásznat. Nágya összeállította a munkacsoportokat. Zsenya kijelölte a csoportvezetőket. Megkötötték a szocialista munkaszerződéseket.

Akkor kijött a léghevítőhöz Buncsuzsnij professzor.

Csúf idő volt, az egész munkahelyen dagasztani lehetett a sarat; a professzor sárcipője telefondróttal volt a cipőjéhez erősítve.

Fjodor Fjodorovics megvizsgálta a munkaerők elosztását, a grafikont, majd letelepedett oldalt, egy rakás tűzálló téglára.

Amikor a fiúk munkához láttak, Zsenya megkérdezte:

— Miért van ilyen rossz hangulatban ma? Hiszen megkezdődött a második léghevítő rakása, megépül a harmadik is, azután pedig a kemence. Ünnepnap ez! Ünnep mindenki számára!

A professzor ránézett, de nem emelte fel a fejét.

— Tudom, az aggasztja, vajjon el tudjuk-e végezni a többi munkát is Május Elsejére, amint megígértük a kormánynak? Hát elvégezzük! Megépítjük a gyárat! És ön saját szemével láthatja majd, hogyan ömlik a vas! Együtt örülünk majd. És az ön tudományos feladata megoldódik! Így érzem. Így is lesz.

Buncsuzsnij csak szomorúan mosolygott.

— Ne gondolja, hogy én semmit sem látok! Tudom, hogy önnek nem könnyű a helyzete. Élete legnagyobb feladata dől el. Valóságos vizsga ez. És ön izgatott. Nem találja a helyét. Ha megtehetné, együtt dolgoznék a többiekkel a gödörben és kivenné a részét a tűzálló téglák felrakásából is. Ugye? Nekem is ilyen a természetem, én azonban megtanultam, hogy türtőztetnem kell magamat. Hiszen nemcsak az a fontos, hogy az ember maga dolgozzék, hanem az irányítás is, hogy a többiek jól dolgozzanak. Ugye? Ne haragudjék rám: én kimondom, amit gondolok. Nem szeretem áltatni az embereket, noha olykor szükség van rá ...

Buncsuzsnij felállt és megemelte a kalapját Zsenya előtt.

— Milyen nagyszerű lélek maga!

— Ugyan, ugyan, mit beszél, professzor! Hogy szabad ... Ilyesmit csak a szerelmesek mondanak!

Zsenyának égett a füle, arcán kidudorodott a forradás, mint valami fehér erecske. Csengő kacajra fakadt és elszaladt.

A szervezési ügyeket megoldották. A munka iránia mindjobban fokozódott, a fiúk már némi gyakorlatra tettek szert. Rolikov jóformán el sem mozdult az építkezés mellől. Arca mindaniatalan fanyar fintorba torzult. Zsörtölődő, elégedetlen hang-

nemben tette meg megjegyzéseit. A fiúk azonban figyelemmel hallgatták, utasításai értékesek voltak.

Az éjtszakai műszak alatt a levegőelőhevítő szűk aknájában felbukkant a tűzálló téglákkal megrakott veder. Nagyezsda Kohanyec és August Karr műszaki tanácsadó figyelemmel kísérte a munkát. Az éjtszaka sötét volt, az égen fényszóró nyalábja röpdösött szüntelen, mint valami kék madár.

A fiúk meg sem várták, amíg a veder megállt, hanem még mozgás közben akarták kirakni a téglát. A veder azonban nekikoccant a falnak és a téglákkal együtt alázuhant.

— Leszakadt! — kiáltott fel Gurejev.

— Ne veszítsétek el a fejeteket! — hallatszott alulról Vanyuskov magabiztos hangja.

Másodszor is feladták a vedret. Gurejev lehajolt feléje és alighogy a veder a kezeügyébe ért, megmarkolta a téglákat. Egy pillanat — és a téglák már a léghevítő bordáján feküdtek.

— Így! Még ügyesebben! — vezényelt a brigádvezető. — Fog ez menni!

A kirakodók végigsiettek a pallókon a keskeny átjárókhoz és odakiáltották a szembejövőknek: „Vigyázz!" Csillogó hátukon a lámpások fényének foltjai táncoltak. A következő órában fokozták a lendületet, a munka iramа pattanásig feszült, akár a drótkötél a csörlőn.

— Gyerünk azzal a téglával! Mozgás!

A léghevítő mellett ott állt Buncsizsnij és Nágya. Figyelték a munkát, kurta megjegyzéseket váltottak.

— Úgy veszem észre, Nagyezsda Sztyepanovna, az adogatás el-elmaradozik. Gyorsítani kell.

— Át kell szervezni a csoportokat, — állapította meg Nágya.

— Szervezze át feltétlenül, különben kudarcot vallunk.

Nagyezsda Zsenyával együtt átszervezte a csoportokat, kisegítő munkaerőket osztott be a tűzálló téglák odaszállítására.

Egész éjtszaka jól haladt a munka. Csak reggel felé történt üzemzavar: az egyik oldaldeszka leszakadt a dúcolásról és Szerjozska Sutyihin belezuhant a léghevítő aknájába. Esés közben nekiütődött a drótkötélnek, belegabalyodott, az ütés ereje csökkent — ez mentette meg a fiú életét. A munka néhány percre félbeszakadt. Kihívták a mentőket, Sutyihint kórházba szállították.

Reggel Zsenya Sztoljarova a pártbizottságba ment. Miután tudomást szerzett Nyikolaj és Nágya szerelméről, egycsapásra eltűnt belőle az a feszélyezettség, amely mostanában mindannyiszor elfogta, valahányszor Zsurbával találkozott. Helyette valami kihívó, hetyke vonás jelent meg Zsenya viselkedésében. Néha valósággal kereste az alkalmat, hogy kimutassa függetlenségét, azt, hogy senki iránt sem érez vonzalmat és olyan hangon beszélt Nyikolajjal, mint valami kölyök.

A férfi tudta, honnan fúj a szél és elnézte Zsenya szeszélyeit.

— Zsurba elvtárs, megfelelő létkörülményeket kell biztosítani a fiúknak. Úgy dolgoztak az egész műszak alatt, mint az ördögök. Kétszáznyolcvan százalék! Holnapra háromszázötvenet ígérnek! Legelőször azonban szállásviszonyaikon kell javítanunk. Követelem, gondoskodjanak jobban a brigádomról.

Telefonáltak a gazdasági irodába. A második léghevítő komszomolbrigádjának külön sarkot jelöltek ki a barakkban. A fiúk nyomban átköltöztek és már rendezkedtek is.

— Nektek a mindennapi életben is az élen kell járnotok! — mondta Zsenya a brigád első gyűlésén, amikor már berendezkedtek új helyükön.

— Aranyat ér ez a lány! — jegyezte meg Gurejev halkan.

Két nap múlva Sutyihin kijött a kórházból. Kötések, pólyák borították, arca sárga volt. A fiú azonban tréfálkozott, mosolygott, mintha semmi sem történt volna.

— Ez már beszéd! — állapította meg, miután megszemlélte az új otthont. — Gondoskodnak az emberről!

— No és veled mi van? — érdeklődtek társai és mustrálták Sutyihint.

— Nem vagyok üvegből! Néhány nap múlva kimegyek a munkahelyre!

Zsenya Sztoljarova örömében majdhogy a nyakába nem ugrott Szerjozskának.

— Ne nyúlj hozzá! Eltörik!

August Karr naphosszat a léghevítőben üldögélt. A következő hét elején hibákat fedezett fel. Rolikov nagy örömére a bélés négy sorát szét kellett bontani. Nekiláttak. Rossz szándékra nem gyanakodhattak: helytelenül rakták ki, ennyi az egész.

Az eset öregbítette a tanácsadó hírnevét, Nágya pedig szinte sírva fakadt: annyira bántotta, hogy ez a hiba elkerülte figyelmét. „Belezavarodtam, nem jutott eszembe, milyen fajtájú téglát kell rakni. Hisz oly sokféle van", — ismerte be zavartan és igen bizonytalanul érezte magát. „Jobban meg kell ismernem a téglafajtákat", — határozta el.

August Karr a léghevítő belsejében ült, kezében forgatta a tűzálló téglákat és közben dúdolgatott.

Az első hét eredménye a megfeszített iram ellenére sem volt kielégítő: Szmurigin csoportja műszakonkint átlagban három és fél sort rakott ki, Jasa Jakovkiné és Vaszilij Belkiné pedig — akiket szintén a falazáshoz osztottak be, négy-négy sort. Buncsuzsnij professzor töprengve járt fel és alá és valamit fontolgatott magában.

— Öt sort, sőt még többet kell kiraknunk! De hogyan érjük el ezt, professzor? — kérdezte Zsenya.

Érezni lehetett, hogy a lány életében most az a legfontosabb: teljesítik-e a komszomoltagok vállalásukat vagy nem. Zsenya valóban maga is szívesen nekiállott volna a falazásnak, csakhogy segítsen.

— Mit találhatnánk ki? Adjon tanácsot, Fjodor Fjodorovics! — fordult Buncsuzsnijhoz Nagyezsda is. — Nekünk már semmi sem jut az eszünkbe.

— Mi a poklot akarnak ezek? — morgott August Karr. Szívta kurta tengerész-pipáját és úgy kopogtatta vele a téglákat, akár az orvos a beteg mellkasát. — Ki hallott már ilyesmit? Hogyan lehetne ennél is többet teljesíteni?

A professzort napról napra jobban aggasztotta az időhiány: hiszen sok tennivaló volt még a rakodón, a bunkerekben, a légfuvón. A napok pedig egyre rövidebbek lettek, erősen hűvösödött.

— Az egész telep színe előtt elvállaltuk a léghevítőt és még átlagban sem teljesítjük azt, amit előirányoztunk, — panaszkodott Zsenya a professzornak.

— Az én véleményem az, hogy jobban meg kell szervezni a tégla odaszállítását és adogatását. Amennyire én látom, az anyag szab korlátokat a munkának, — mondta Buncsuzsnij némi töprengés után. — Még egy felvonót állítunk be. Sok az üresjárat, a munkaidő nincs kellőkép kihasználva, hézagok vannak. Ez pedig kihat a teljesítményre.

Mind a hárman odamennek a léghevítőhöz és megállnak a felvonó előtt. A professzor felemel egy simára csiszolt téglát, amelyet valaki leejtett. A fiúk megtanulták, hogy még a veder megállása előtt rakják ki a téglákat. Ez jelentős időmegtakarítással jár.

— Beleegyeznek tehát, hogy még egy felvonót állítsunk be? A tűzálló téglákat pedig külön ládákban kell a helyszínre szállítani. Sürgősen készítsék el a famegmunkáló-műhelyben, rajzot is adok hozzá.

A brigád tagjai látják, hogy rájuk irányul a professzor, Kohanyec meg Zsenya Sztoljarova figyelme és ezért még jobban iparkodnak.

— Föl!

— Állj!

— Lejjebb! — szállnak szüntelenül a csengő vezényszavak. Úgy rémlik, hogy ezek a kurta szavak az az eszköz, amely megjavítja, meggyorsítja a munkát.

A téglák élei vágják az ujjakat; a fiúk ügyesen dobálják a téglát a falazás helyére. Jasa Jakovkin csoportja egy órával a vállalt határidő előtt már négy sornál tartott!

— Nyertünk egy órát! — közli boldogan legényeivel a feketebajuszos Jakovkin. — Legalább fél sort rakjunk ki még. Bele minden erőt! — buzdítja társait és törölgeti nedves arcát téglaportól vörös inge ujjával. Izgalom fűti és még élénkebb, mint máskor.

A be- és kirakás, a falazás gyorsított ütemben folyik. Nágyát is magával ragadja az általános lelkesedés: beáll a többi közé és ő is rakja a téglát. Keze kivörösödik, mintha padlót súrolt volna.

Buncsuzsnij professzor felfelé kapaszkodik a léghevítő belsejében. Lába alatt omlik a téglatörmelék. Már fent is van.

„Istenem! Hát láttam-e én valaha is azelőtt, hogy ilyen fiatalos hévvel és ami a fő: ilyen vidáman dolgoztak volna az emberek?"

— Gyerünk! Gyerünk! — üti meg a fülét Jasa Jakovkin csoportvezető hangja. — Úgy dolgozzatok, mint a *vanádium!*

„Vanádium... Hősnek képzelik a vanádiumot..." — gondolja Buncsuzsnij és érzi, hogy egész lényét eltölti az izgalom.

A léghevítő belseje olyan világos, akár a színpad. Maga az egész munkahely is színpadra, színfalakra emlékeztet... Vakító

fénnyel égnek a lámpák. A professzor rákönyököl a rácsra, pillantása a messzeségbe réved, de aligha lát ott bármit is most.

Észrevétlenül telik az idő, felbúg a sziréna.

— Négy és háromnegyedet értünk el! — közli Nágya.

Buncsuzsnijnak úgy rémlik, rosszul hallotta.

— Mennyit? — kérdi.

— Négy és háromnegyedet!

Nágya a kezét dörzsöli, ahogyan a munkások szokták. Hirtelen a professzorhoz simul és túláradó örömmel mondja:

— Négy és háromnegyedet! Hallja, Fjodor Fjodorovics?

Teljes erejéből megszorítja a professzor mindkét kezét.

Nagy, komoly győzelem volt.

Amikor munkába állt az új váltás, Nagyezsda elkísérte a professzort. Ekkora siker után túl rövidnek látszott a hazáig vezető út. Tovább sétáltak a Sztálin-fasorban, kijutottak a folyóhoz. A felhők úgy száguldottak a zöldesen tündöklő, nagy hold előtt, akár a ménes. A vizen fekete árnyak jelezték útjukat.

— Tudja, alig értem az egészet... — kezdte a professzor. Arról a különös állapotról beszélt, amelyben most volt. — Hiszen nem lehet azt mondani, hogy én nem ismertem az életet! Ki ismeri akkor? Nagy, hosszú utat jártam végig. Sohasem kényeztetett az élet. És mégis, sok mindent nem tudtam... Micsoda emberek vannak nálunk!...

Megálltak. A dombtetőről lenéztek az építkezésre, amelyet úgy pettyezett, a sok nagy és kicsiny fény, mint megannyi gombostű.

— Tajgasztroj! Tajgasztroj...

Bensőséges csengést kapott ez a szó Nágya ajkán. A lány felsóhajtott és Buncsuzsnij felé fordult.

— Mennyire kívántam, Fjodor Fjodorovics, hogy ideküldjenek és íme: vágyam teljesült!

Buncsuzsnij Nágya szemébe nézett; nem láthatta tisztán a szemét a hosszú, árnyékos pillák mögött, a lány azonban szinte szándékosan felemelte arcát, így végigömlött rajta a hold fénye. És Buncsuzsnij pillantása találkozott Nágya szemével, amelyben annyi boldogság, annyi hit csillogott: ez a lány hisz önmagában, az életben, a jövőben.

— Örülök magának, Nagyezsda Sztyepanovna, örülök a maga nemzedékének. Úgy hiszem, ma az emberek többsége, fiatalok, öregek egyaránt, de főként a fiatalság eléri mindazt, amire

törekszik. Már ez az egy körülmény is megkülönbözteti a mi korunkat a múlttól.

Gyönyörködtek a folyóban, a meredek túlsó partban, amelyben tarka pontok csillogtak, akár a dér szemcséi. Azután visszafelé indultak a sétányon, a szocialista város központja felé. Nágya diákéveiről mesélt, Buncsuzsnij pedig hallgatta és közben a maga diákkorára emlékezett... Mekkora ellentét volt a kettő között és hogy irígyelte ezt a lányt... Mennyire szerette volna, ha visszatérne ifjúsága, hogy előlről kezdhessen mindent...

Elkísérte Nágyát a fiatal szakemberek házáig és mély rokonszenv érzésével váltak el egymástól.

Fjodor Fjodorovics, amikor verandájához ért, zenére lett figyelmes. Grammofon szólt a kokszüzemben dolgozó francia tanácsadóknál, akik közvetlen szobaszomszédai voltak. Buncsuzsnijnak nagyon hiányzott a zene, úgy vágyott rá, mint kedves ismerős látására és most egész felzaklatott lelkével figyelt a dallamra. De ez a zene csak bosszantotta: a vontatott, érzéki melódia idegen volt tőle, nem illett gondolataihoz, lelkiállapotához.

Leült a korlátra és nézte az eget, azt a kicsiny darabkáját, amely kibukkant a feje fölött: az égbolt többi részét eltakarták a cédrusok. Az a kis folt pedig kék volt, temérdek csillag tündökölt rajta. Békalencsével és vízililiom leveleivel elborított tó tükréhez hasonlított.

Moszkva jutott eszébe — amarra kellett lennie a városnak, az egyik csillagocska alatt. Órájára nézett: féltizenkettőt mutatott. Moszkvában tehát félnyolc az idő. A szocialista város fái közt kellemes csend van ilyenkor. Buncsuzsnij igyekezett maga elé képzelni a házát, az intézetet, legközelebbi ismerőseit. Látta Marja Tyimofejevnát, jóságos feleségét, aki megosztotta vele az életét, részt vett sikereiben és kudarcaiban. Arra gondolt, hogy élettársának bizony sok szomorúságot kellett elszenvednie. Ljosa pusztulása leverte lábáról, mennyit betegeskedett utána... Talán csak Liza nyujtott vigaszt számára, házassága, a kis unoka. „Én sem voltam mindig tapintatos. A munka, a munkám... olykor mindent elhomályosított. Sőt, kissé önző is voltam.. De nemsokára okvetlenül idehozatom őt is. Milyen nagyszerű itt! — gondolta. — Jól fogja érezni magát."

Látta az öreg Pjotrt is, aki idegenből családtaggá, valóságos rokonná lett Fején vattázott sapka, lábán nemezcsizma, ott ül a kályha mellett — Pjotr ugyanis mindig fázik — és olvassa a bibliát. Vörös szeme, amely körül már rég kihullott az utolsó ősz pilla is, a könyvre mered; az öreg könyv nélkül mondja a szöveget, noha a biblia ott fekszik a térdén és úgy forgatja a lapokat, mint aki valóban olvas.

Azután gondolatban ott volt Lizánál és Lazarnál, karján érezte a kis Nyinocskát, akit végtelenül szeretett. „Okos, jó gyermek. Nőjj nagyra, szüleid boldogságára! Én meg Mása már nem érjük meg . . .“ Felsóhajtott. Nyinocska képe egy percre visszavitte a múltba. Valahányszor a fiára gondolt, két érzés támadt föl benne: a veszteség keserű fájdalma és az emberi nagyság, a hősi tett miatt érzett büszkesége.

Most azonban valahogy minden keserű fájdalom nélkül emlékezik Ljosára.

Buncsuzsnijnak nem volt kedve bemenni a szobába. Olyan jólesett itt üldögélni a korláton, nézegetni a csillagos eget: kipihente a nap fáradalmait és övéiről gondolkodott, szinte beszélgetett velük.

Látta magát bent az intézetben . . . „Szóval, Lazar Szolomonovics, köszönöm a mai levelet . . . Válaszolnom kell rá, — gondolja a professzor. — Tehát minden rendben folyik a távollétemben? Az igazgató hiányát nem lehet észrevenni? Nos — nagyon helyes! Bizony, vő elvtárs, elváltak kissé a mi útjaink. Milyen tehetséges ember! . . . Hogy túl tudja tenni magát a sokféle dogmán, normán, tekintélyen, ha ezek a dogmák, normák, tekintélyek útban vannak, akadályozzák az előrehaladást! A mi ifjúságunkban nem engedhettünk meg magunknak ilyesmit!“

Buncsuzsnij hosszasan, figyelmesen néz egy nagy, hunyorgó csillagot: vékony sugarak ágaznak szét belőle, simogatják a szemet. Lazar jár a professzor eszében.

Jelenleg nemcsak a négyezer kilométeres távolság, hanem munkájuk is elválasztja őket egymástól. Ez a szétválás nem ma, nem tegnap kezdődött, hanem a kutatások és kudarcok napjaiban: vajjon nem mindig ilyenkor támadnak-e nézeteltérések? . . .

„Bizony, Lazar Szolomonovics, ön lovagiasan, nemeslelkűen elkísérte az öreget egészen a kulminációs pontig, megtett mindent, hogy az intézet lehetőséget kapjon a kísérleti kemence meg-

építésére. Utána pedig rálépett a saját útjára. Így is kell. A tudomány nem állhat meg a kulminációnál, mivel a tudományban nincs is semmiféle kulmináció!"

Két héttel Moszkvából való elutazása előtt, mint a vaskutató tudományos intézet igazgatója, sajátkezűleg írt alá egy rendelkezést mérnöki kutatócsoport szervezéséről. Azt a feladatot bízták a csoportra, hogy foglalkozzék a titánmentes vanádium-vas-koncentrátum előállításával. Ez rendkívül megkönnyítené a vanádiumnyersvas nyerésének feltételeit. Egyúttal pedig megoldana egy másik, legalább annyira fontos kérdést is: az iparban nélkülözhetetlen, értékes titánkoncentrátumok előállítását.

Nos, sok sikert!

Most eszébe jutott mindez és nem érezte az elkeseredést, amely in statu nascendi — születőben — volt benne Moszkvában. Nem süket és nem vak ő! Büszkeséggel töltötte el az a tudat, hogy tehetséges tanítványokat, bátor kutatókat nevelt, akik biztosan haladnak előre és kivívják a sikert.

„Látom, látom, drága barátaim, mit nyujthat munkátok. Az országnak azonban most kell a vas, nem holnap, mégpedig hatalmas mennyiségben. Nekünk, kohászoknak, kísérletezéseink közben nem szabad megfeledkeznünk az ország gazdasági létszükségleteiről. És amíg ti kutattok, addig én igyekszem megadni mindazt, ami tőlem telik. Azután pedig ti vagytok soron. Így, egymást segítve, kapaszkodnak fel a hegycsúcsra a gyakorlott hegymászók!"

„Tajgasztroj . . ."

Néhány perccel ezelőtt Nagyezsda Sztyepanovna ajkán csengett ez a szó. „Milyen szép a hangja. Ez a szó valósággal a lelke mélyéről fakad és ezért kap különös jelentőséget."

Mindene volt most a Tajgasztroj. Az építkezésen dolgozó sokezer ember közvetlenül vagy közvetve mind az ő problémájának megoldásával foglalkozott. Ez a probléma kilépett az intézet falai közül, helyet és időt adott a kutatóknak, hogy más ugyancsak fontos és nagyjövőjű feladatok megoldásán dolgozzanak. A tajgai kombinát megépítése — amely az ország egyik leghatalmasabb gyártelepe lesz — az elsőrendű fontosságú állami feladatok sorába lépett. Lám, most aztán valójában megnőtt a tudomány felelőssége a társadalommal szemben, a tudósé a nép előtt! És most érkezett el az idő, amikor a sorsnak úgy

tetszik, hogy nyilvános, állami vizsgának vesse alá őt, az öreg kohászt!

A tudomány és a termelés...

„Nem e két elem szerves összeforrásáról ábrándozott-e ő egész tudatos életén át? És lényegében nem erről beszélt-e Sztálin elvtárs szájával a Párt, a fiatal állam, amikor benyujtotta a számlát a Tudományos Akadémiának? A tudomány és a termelés...“

Buncsuzsnij bement a szobába, meggyújtotta a lámpát és leült az asztalhoz. A szakkönyvek halmaza közül kikeresett egy könyvet, amelyet nemsokkal elutazása előtt vásárolt. A könyvnek a címe vonta magára figyelmét: „Az acélt megedzik“. „Különös, — gondolta akkor — a címe kohászati, a kifejezés azonban nem szakszerű. Kohász sokkal dinamikusabban mondaná ezt, így például: „Az acél edzése“, vagy „Az acél lágyítása“. A szerzője: N. Osztrovszkij. A kohászok között nem ismert ilyen nevűt...

Párnát tett a háta alá és belemélyedt az olvasásba.

A könyv már az első oldaltól kezdve lebilincselte. Amikor később kopogtattak az ajtón, Buncsuzsnij meg sem hallotta egyhamar.

— Világosságot láttam az ablakban, gondoltam, meglátogatom.

Grebennyikov volt. Az asztalhoz ment, meg sem várta, hogy hellyel kínálják, hanem leült. Látszott rajta, hogy fáradt. Buncsuzsnij levette szemüvegét.

— Köszönöm a látogatást, örülök, hogy eljött. Hogy belemerültem... Micsoda könyv!...

Grebennyikov egy pillantást vetett a borítólapra.

— Igen, emberi írás! A legemberibb írás!

— Még csak keveset olvastam el belőle, de már az első oldalaktól fogva érzem, hogy szenvedélyes kéz vezette a tollat. De honnan jön ilyenkor, Pjotr Alekszandrovics?

— Az állomásról. Megérkezett Dnyepropetrovszkból a léghevítők felszerelése.

— Megérkezett?

Buncsuzsnij feltápászkodott. A párna leesett a földre, Grebennyikov felvette.

— Valamennyi léghevítőé! Amint megrendeltük! — tette hozzá Grebennyikov.

— Csodás! A szó szoros értelmében: csodás!

Már napról napra várták ezt a felszerelést. A tűzálló téglák felrakásának végén tartottak már és aggódtak, hogy nem tudnak nyomban nekilátni a felszerelésnek.

— Most már nyugodt vagyok! — jelentette ki Buncsuzsnij. — Ismeri a második műszak eredményeit a komszomolcok léghevítőjén? — kérdezte Grebennyikovtól.

— Ismerem, ismerem, Fjodor Fjodorovics. Jasa Jakovkin csapata négy és háromnegyed sort ért el!

— Istenem... Nehéz nyugodtan beszélnem erről. Vajjon csak a korommal magyarázható az, hogy olyan erős visszhangra talál bennem a fiatalság minden nekilendülése, minden egyes munkasiker?

— Nem! De miféle korról is beszél! Ötvenöt éves, ugye?

— Annyi.

— Nos, én is ötven felé járok már! Ma beszélgettem a fiatalsággal, beszélgettem az öregekkel. Mindenki csak egyről beszél: a professzor kohója... a professzor léghevítői... a vanádium...

— Igen, a vanádium... Magam is hallottam ma... Hősnek képzelik a vanádiumot...

— Meggyőződésem, hogy ezerkilencszázharminckettő Május Elsejére az ön kemencéje üzembe áll! És a többi kemence is! Az utóbbi időben észrevehetően megélénkült az egész építkezés, Fjodor Fjodorovics.

— Hála istennek! Sosem láttam még, hogy ilyen összhangban dolgozzék többezerfőnyi közösség. Milyen pompásan dolgoznak a martinban, a hengerművek építkezésén! Egyet azonban meg kell mondanom őszintén: a kokszoló aggaszt. Mintha kissé mostohán bánnánk vele...

— Jóvátesszük! Engem a kokszoló aggaszt a legkevésbbé. Nos, hát, nyugodalmas jó éjtszakát! Aludjék, drága barátom!

5

A második léghevítőn dolgozó komszomolcok győzelméről másnap tudomást szerzett az építkezés valamennyi dolgozója.

„Ki éri utól a professzor második léghevítőjének komszomolc-falazóit?" — olvasták a munkások; az olvasztóműhelyben

felhívások, plakátok pompáztak a kemencék állványzatán, a rakodón, a légfúvón.

— No, nézze meg az ember! — mondogatták a többi brigád tűzállótéglafalazói. — Hát mi nem teljesítettünk négy és felet? Még hozzá minden hűhó nélkül!

Szmuriginnak és Vaszilij Belkin csoportvezetőnek elevenébe talált a hír: a feketebajszos Jasa Jakovkin túlszárnyalta őket. Mindegyik meghányta-vetette a dolgot embereivel.

— No lám, mit tud ez a Jaska, a kis svábbogár!

Másnapra Szmurigin négy és fél sort ért el, a reggeli műszakban pedig Vaszilij Belkin ötre ugrott fel.

A furnírlemez-táblát, amelyre a verseny eredményeit írták fel, Jasa Jakovkin csoportjának követelésére új táblára cserélték ki, kifestették, megvonalazták.

— Gondolod, segít? — tréfálkoztak Belkin emberei.

Belkint is elhagyta régi higgadtsága: sürgött-forgott az újsággal, amely csoportja munkájáról írt, felolvasta mindenkinek, akivel csak összeakadt.

— Végén csattan az ostor! — mondta Jasa Jakovkin és nem adta be a derekát. — Mi is beleszólunk még!

— De hiszen már beleszóltatok!

— Jelenleg átlagosan fél lemezt rakunk ki. Még tizenöt napunk van és tíz lemezt kell kiraknunk. Hiányzik öt nap. Honnan vegyük? — tűnődött Nagyezsda Kohanyeccel együtt Vanyuskov brigádvezető. Nagyon örült, hogy brigádja kitűnt az építkezésnél és fiatal tűzállótégla-falazó létére lepipálta az öregeket.

— Gondolkozom rajta. Egyelőre azonban arra ügyelj, Vanyuskov, hogy a fiúknak mindenük meglegyen. Ha bármire szükségük van, azonnal szólj nekem. Szóvá teszem a pártbizottságban és Grebennyikov elvtárs előtt is.

Este Grebennyikov Rolikovval és Zsenyával együtt végigjárta az épülő olvasztóműhelyt.

— Elvtársak, emlékeztek a határidőkre? Hol tart a profeszszor kohójának léghevítője? — kérdezte Grebennyikov a műhely főnökétől.

— A határidőkre emlékszünk, de a komszomolcok ma elrontották a bélést. Kárba veszett félnapi munka!

Rolikov arcáról le lehetett olvasni, amit gondolt: „Ugye, megmondtam!...“

— Ki is javítottuk, mi magunk! — kelt a fiúk védelmére Zsenya Sztoljarova.

— Szóval, az ügy elintéződött — mondta Grebennyikov nyugodtan. — Inkább azt mondja meg, milyen intézkedéseket vett tervbe, hogy a fiatalság a jelenlegi fél lemez helyett háromnegyedet rakjon ki naponta?

— A felet is csak nagynehezen rakják ki. Folyamatosság nélkül dolgoznak, ötletszerűen neki-nekilódulnak. Képzettségük nincs. Magam sem tudom, hogy lesz; háromnegyedet semmiképp sem tudnak elérni, — felelte Rolikov.

— Pedig el kell érni! Legyen a segítségükre, hogy folyamatosabban dolgozzanak. Tanítsa őket, — válaszolta Grebennyikov nyugodtan.

— Hiszen ezt teszem, de minden rendszer nélkül dolgoznak. A fiatal mérnökökre pedig, sajnos, nem számíthatok.

Grebennyikov ránézett Rolikovra. A mérnök arca téglaporos volt, kék munkaruhája szakadozott. Az építkezés vezetője elmosolyodott.

— Szóval a fiatal mérnökök hátráltatják az ön munkáját? — húzta el gúnyosan a szót Grebennyikov.

Rolikov nem felelt.

„Gúnyolódik? — tűnődött. — Azt hiszi, nekem a gyár se ingem, se gallérom... Hát gondoljon, amit akar..."

Tovább indultak a keskeny úton. Teherhordók jöttek velük szembe, a tűzálló téglákat szállították a léghevítőkhöz és az olvasztókhoz. Az egyik talyigáról a földre esett egy tégla. A teherhordó nem törődött vele. Rolikov felemelte a tégladarabot és gondosan rátette a rakásra. Észrevette, hogy az úton még néhány tégla hever.

„Elhullatják, járnak-kelnek, rátaposnak, de senkinek sem jut eszébe, hogy fölvegye, — gondolja Rolikov és a homlokát ráncolja. — Csak az hiányzik, hogy Grebennyikov észrevegye ezt a rendetlenséget..."

Rolikov kényelmetlenül érzi magát a műhelyben uralkodó rendetlenség miatt. Azt szeretné, bárcsak mielőbb továbbmenne már Grebennyikov, egy másik műhelybe. Grebennyikov azonban megáll. Szintén a téglarakásokat, az utat nézi.

— Tudja, mire gondolok, Rolikov elvtárs: ön alkalmatlan helyet választott ki a téglarakásoknak. Tízszer is ide-oda kell

szállítani a téglát. Ez pedig munkaerő-pocsékolással jár. És árt a téglának is.

„Bizony, helytálló megjegyzés", — gondolja Rolikov.

— Ez elkerülhetetlen, Grebennyikov elvtárs, — mondja. Magában azonban megállapítja: „Valóban ügyetlenül választottuk ki. Okvetlenül áthelyezem. Amoda, oda rakjuk majd a téglát. Kiküszöböljük az »átrakodó bázisokat«."

— Rendetlenség a műhelyben, ez a baj korántsem elkerülhetetlen! — jegyzi meg az építkezés vezetője szárazon.

Odalép Nágya.

— Grebennyikov elvtárs, hiányzik öt napunk. Fájna nekünk, ha lemaradnánk. Segítsen!

Grebennyikov atyai pillantást vet a lány felhevült arcára. Elgondolkozik.

— Nos, elvtársak, szervezzetek önkéntes szombati munkát.

Kisideig hallgatnak.

— Szombati munkát? Azt hiszem, nem lesz eredménye. Ugyan ki jönne el? Hiszen, az igazat megvallva, az utolsó csepp erejüket is beleadjak a munkába, — jelentette ki Rolikov.

— Hogy is nem jöttünk rá magunktól. Eljön bizony mindenki. Egész napot nyerünk vele! — Nágya egy pillantást vet Rolikovra és odaveti foghegyről: — Baj, ha az ember semmiben sem hisz!...

— Eljönnek a szombati munkára, a komszomolcokért kezeskedem. Csak beszélni kell a fiúkkal, el kell találni a megfelelő hangot, — mondja Zsenya.

— Nos, gyúrjátok meg a fiúkat! — fejezi be a beszélgetést Grebennyikov.

Eljött az ebédszünet. Zsenya és Nagyezsda a brigádhoz indult.

Nagyezsda nem kedvelte Rolikovot. Éber szemmel figyelte a mérnököt, munkáját, de cselekedeteiben semmi ellenségeset sem tudott felfedezni.

— Tudod, Zsenya, sehogy sem szívelem ezt a Rolikovot. Jó szakember, de örökös kétkedő: minduntalan jeges zuhannyal önti le az embert. Folyton zsörtölődik. Nem ellenség, de kárt okoz! Igaz?

Zsenya felelni sem tudott: a brigádhoz értek. A fiúk ott üldögéltek a léghevető mellett és cigarettáztak. Szerjozska Sutyihin kórházi élményeiről mesélt.

— Ó, gyerekek, van ott egy nővérke... Ahogy ránéztem, tátva maradt a szám... Mondom is a doktornak: mikor veszi le már a kötést? Azt akarom, hogy lássanak engem, amilyen vagyok! És a hajamat is lássák...

— Mit hencegsz már megint a hajaddal?

— Szószátyár! — jelentette ki Vaszilij Belkin. — Ugyan ki néz terád?

— Ne zavard! No, hogy volt azzal a nővérkével?

— A nővérkével? Hát, mondom, olyan volt, hogy azt sem tudja az ember, hogyan szólítsa meg... Nekikészülök, de gombóc szorul a torkomba és úgy állok, mint a fatuskó. A nővérke meg rámpillant, mint valami királynő és továbbmegy...

— Milyen gyönyörű lányok vannak! — kiáltott fel Gurejev. Arca ábrándossá vált és ez még lányosabbá tette.

— Helyes! Jónéhány helyen megfordultam már életemben, — folytatta Jasa Jakovkin — és azt tapasztaltam, elvtársak, hogy mindenfelé sok szép lány akad, városban és falun egyaránt. Megáll az ember a legeldugottabb állomáson vagy kitérőn. És egyszerre csak: álomszép lány közeledik, valóságos királynő... le sem tudod venni a szemed róla... Szép emberek vannak nálunk, hiába!

Jasa Jakovkin magabiztosan körülpillantott és megpödörte bajuszkáját.

Amikor Nagyezsda és Zsenya odaért, a fiúk elcsendesedtek.

— Miről folyik a szó? — kérdezte Nagyezsda.

Hallgatás volt a válasz.

— Biztosan te regéltél egyetmást, Jakovin, ugye? — kérdezte Zsenya Sztoljarova.

— Én is, meg mások is...

— No, jól van, elvtársak. Fontos dologban jövünk hozzátok. Magatok is látjátok: öt nap van hátra csupán a határidőig. Hát nem tudjuk befejezni a professzor kohójának léghevítőjét? Hát nem teljesítjük a vállalást?

— Persze, hogy fáj. Mennyit szónokoltunk és a léghevítő mégsem készül el határidőre, — mondta Vanyuskov. — Én azt hiszem, mindegyikünk kész megtenni bármit is, csakhogy beváltsuk a komszomolígéretet. És a professzor is örülne! Így

van, elvtársak? És az, amit mi megteszünk, nem csupán nekünk szerez becsületet, hanem az egész építkezésnek is.

— Így is jól dolgozunk. Hogy lehetne még jobban? — kérdezte Sutyihin. — Még azt gondolná valaki, hogy mi jól dolgoztunk ugyan, de azért tartogattunk valamit. Ez nem helyes.

— Mit akarsz mondani ezzel? — kérdezte Nagyezsda.

— Azt, hogy... mi nem tartogattunk semmit, nem kíméltük az erőnket. Mindenki beleadott apait-anyait. Ha pedig még fokozni kell az iramot, akkor magunknak kell kieszelni valami mérnöki fortélyt. Talán harmadik felvonót kellene beállítani vagy más valamit...

— Augusztus elseje nem ünnep, nem november hetedike! — jegyezte meg Belkin, mert attól félt, hogy nem tudja megtartani az elsőséget, ha a fiúk nekifekszenek a munkának.

— Szégyen az ilyen beszéd! — mondta Sztoljarova felháborodva. — Komszomolc-szavunkat adtuk, hogy augusztus elsejére befejezzük. Tehát be is kell fejezni. Ünnep ide, ünnep oda, a komszomolc szava: törvény!

— Helyes, Sztoljarova elvtársnő. Én is úgy gondolom — szavadat adtad, akkor tartsd is meg! Ha pedig kudarcot vallasz — oda a büszkeség, a komszomoltag szavának becsülete! — sietett Zsenya segítségére Vanyuskov.

— Elvtársak! Harmadik felvonót nem lehet beállítani. Mi törjük majd a fejünket, hogy milyen műszaki újítást alkalmazzunk a munka megkönnyítésére és meggyorsítására. Senki sem gondolja, hogy ti kímélitek magatokat... De tudjátok magatok is, mekkora jelentősége van a munkában a gyakorlatnak, a leleményességnek. Az első napokban a normát sem teljesítettétek, utána pedig napról napra magasabbra törtetek. Erről van itt szó. A leleményesség, a tapasztalat segítségetekre lesz a teljesítmény további fokozásában, — mondta Nágya.

— Így van, bizony!

— Most a szombati önkéntes munka ügyében akarunk tanácskozni veletek, — közölte Zsenya. — Mit szóltok hozzá?

A brigádtagok elgondolkoztak.

— Lehet róla szó, — válaszolt valamennyiük nevében Jasa Jakovkin. — Itt csupa új ember dolgozik. Bezzeg, amikor mi idejöttünk és nem volt itt más, csak a puszta föld, dolgoztunk bizony ünnepen is, hétköznap is, nem néztük a naptárt. Ha

egyszer szavunkat adtuk, akkor meg is tartjuk. Eljövünk szombaton!

— Egyesült erővel nekigyürkőzünk és eredményes lesz a szombati munka! — helyeseltek Jakovkin társai.

— Szóval mit határozunk? — kérdezte Nagyezsda. — Mi nem erőszakoljuk a szombati munkát, elvtársak. Ha nincs hozzá kedvetek, megleszünk nélküle is.

— Mire való ez a sok beszéd! — fortyant föl Jasa. — Hol láttak olyasmit, hogy a komszomolcok meghátráltak volna? Ha segít az ügynek, akkor két, három önkéntes szombatot is szervezünk! Felesleges a szót szaporítani erről. Te meg, Sutyihin, ismerd be mindnyájunk előtt, hogy helytelenséget mondtál! És te is, Belkin! Munka után ma valamennyien itt maradunk!

— Itt maradunk! Másként nem lehet!

Amikor megszólalt a sziréna, a kombinát dolgozói előseregleltek az állványok, a téglarakások, kőhalmok mögül. Úgy nyüzsögtek, mint a felbolygatott hangyaboly. Az embertömeg elözönlötte az egymást keresztező, szűk ösvényeket. Valamennyien az átjáró út felé igyekeztek.

— Félóra pihenés, aztán munkához! — közölte Vanyuskov a brigádjával. — Rá lehet gyújtani!

— Né, ott az öregem! — mondta Paska Korovkin, amint megpillantotta a munkáról hazatérő apját.

Az öreg magához intette. Paska odament. Letelepedtek egy gerendára, távol a többiektől.

Az öreg Korovkin fekete haja igen nagyra megnőtt. Éjtszakára olajjal kente be, de haja nappal magába szedte a port és bozontos bokorként ágaskodott. Korovkin szeme úgy izzott, mint a parázs, ha ráfúj a szél.

Raszputyinnal való hasonlósága miatt Griskának nevezték az építkezésnél, jóllehet valódi neve Nyikogyim volt.

— Töritek magatokat? — bökte oda gúnyosan és Paska brigádjára mutatott.

A fiú hallgatott.

— Csak törjétek magatokat! Csak törjétek... Lehet, hogy a ti hatalmatok meg is hálálja majd... Majd kaptok érte... egy nagy semmit!

Paskának elevenébe talált ez a kijelentés.

— Mikor hagyja már ezt abba, apa?

Nyikogyim megvetéssel nézett fiára.

— Sohasem hagyom abba, fiam... Sohasem... Idegen lettél nekem... Az apádnak... Pedig azt hittem, támaszom leszel öregségemre...

— Eh, apa...

Kisideig hallgattak mind a ketten.

— Nos, a következők miatt hívtalak ide: elfelé készülődöm innét... Nincs ínyemre az egész... Összekuporgatok egy gúnyára valót, aztán usgyi... Gyere velem, fiam. Menjünk a városba. Itt megszakadsz a munkában, aztán kinek kellesz?

Paska hallgatott.

— Miért hallgatsz?

— Nem megyek én sehová, apa...

— Itt maradsz?

— Itt.

— Megtagadod apádat-anyádat?

— Másról beszél, apa! — Paska elfordult, az ösvény felé nézett, amelyen a gyártelepről visszatérő munkások haladtak lefelé. Elnézte a műhelyek épületeit, a magas kéményeket... — Nem megyek én sehová, apa... A maguk világa sötét éjtszaka... Nincs előttük semmi... Csak az ádáz gyűlölet. Én viszont kitanulok itt. Emberré válok...

— Taknyos vagy te még... — Nyikogyim mérgében köpött egyet. — Leveszem rólad a kezem, haszontalan kölyök!... Csak tanulj... tanulj... De azt felejtsd el, hogy apád-anyád is van a világon!

— Minden jót, apa! Nincs több beszélnivalónk egymással!

Paska súlyos léptekkel megindult brigádja felé. Komor volt, erősen összeszorította fogát.

Valamennyien eljöttek a szombati munkára. Éjtszaka szaporán, összhangban folyt a munka.

Kohanyec egyszerre csak észrevette, hogy más téglával falaznak. Megvizsgálta: valóban más márkájú volt!

„Mi történt? — gondolta aggodalommal. — Még kárbavész az egész szombati önkéntes munka".

Leállították a munkát. A komszomolcok megtapogatták a vedret, lehajoltak az aknába és lekiáltottak:

— Ki kavarja össze odalent? Miféle téglát adtok?

Megjelent Rolikov. Megvizsgálta a téglát.

— Nem jó!

Szét kellett szedni a sor egy részét.

Kohanyec nekilátott a nyomozásnak. Az általános lelkesedés e napjaiban szinte nem tudta elhinni, hogy akadnak olyanok is, akik tudatosan arra törekszenek, hogy kárt okozzanak, rontsanak, megzavarják a munka örömét.

— Honnét vettétek a téglát? — fordult a szállítókhoz.

— Ezt adták ki. Azt hozzuk, amit adnak.

Kohanyec összeírta az embereket, utánanézett, honnan jött a szállítmány, ki adta a kiutalást.

A szállítómunkások csak nemrég érkeztek az építkezéshez. „Veszélyes ragadozók rejtőznek itt a sűrűben . . ."

Az ellenségről való elképzelése inkább csak elméleti volt. Nem fért a fejébe, hogy igazi, hús-vér ellenség legyen itt, az építkezésnél, az ő műhelyében. Különösen most nem tudta elhinni, amikor mindenkit magával ragadott a vágy, hogy mielőbb befejezzék a munkát és üzembe helyezzék a kombinát első részlegét.

A történtekről Nagyezsda beszámolt Zsurbánnak.

A szombati munka után sikerült nyerniök még egy napot.

— Legvégső esetben augusztus harmadikára fejezzük be a léghevítőt, — mondta Belkin.

— Mit jelent ez a „legvégső eset"?! — háborodott fel Jakovkin. — Miféle ember vagy te? Hiszen megállapodtunk! Megfogadtuk!

Mialatt számolgattak és fontolóra vették a falazás meggyorsításának újabb lehetőségeit, a fiúk egyre gyakrabban röpítettek le a mélybe kurta vezényszavakat, amelyek úgy csattantak, akár az ostor:

— Szaporábban! Szaporábban! Mozgás!

Vanyuskov, Zsenya Sztoljarova, más műszakok csoportvezetői is nekiálltak a falazásnak.

Egyízben egyetlen tégla sem maradt már, amit föl lehetett volna adni.

Akkor rohamot hirdettek a központi anyagraktár ellen. Zsenya felkereste Jakovkin embereit; az ő csoportja pihent éppen.

— Fiúk, — kezdte, — tudjuk, hogy ti kitűnően dolgoztok. Munka után pedig elkel a pihenés. De most az a helyzet, hogy nincs egy szál téglánk sem. Ki hajlandó önként, de csakis önként a segítségünkre sietni?

— Mindnyájan! Gyerünk, fiúk!

Miután pedig odaszállították a téglát és megfelelő készletet gyűjtöttek össze, Szmurigin csoportja hat sort rakott ki!

Akárcsak az első alkalommal, amikor a komszomolcok csúcsteljesítményt — négy és háromnegyed sort — értek el az építkezésen, a siker híre most is bejárta a munkahelyet.

— Hat sor!

— A legfontosabb az anyagszállítás. Ezért keményen kell harcolni! — mondta Buncsuzsnij. — Újabb embereket kell beosztani. Megbeszélem Pjotr Alekszandroviccsal.

Áthelyezték Sztarcev brigádjából Froszja Okszamitnaját és társnőit, a hengermű több dolgozóját, különleges felügyeletet szerveztek a téglafajták ellenőrzésére. A hatos szám valóságos tett lett: ennyit senki sem ért el a munkahelyen. Szmurigin meggyújtotta a Győzelem Csillagát és nevét felírták a Dicsőség Táblájára. (Ebben az időben már megváltoztak a Dicsőség Táblája való szereplés feltételei: a Győzelem Csillaga meggyújtásának joga azt illette meg, aki a legmagasabb eredményt érte el a munkahely dolgozói közül és teljesítménye legalább ötszáz százalék volt.)

— Hat sor! És mi a helyzet külföldön? — kérdezte Zsenya Sztoljarova a német tanácsadótól.

August Karr beharapta keskeny, lilás ajkát és farkasszemet nézett a lánnyal.

— Mi nem sietünk!

— Úgy?...

August Karr nem válaszolt.

Az egyik nap Rolikov, a műhely főnöke selejtesnek minősítette a kötést és azzal fenyegetőzött, hogy szétszedet teljes két lapot.

Kihívták Buncsuzsnij professzort, átvizsgálták, ellenőrizték a munkát.

Rolikov végigtapogatott minden tégladarabot és belekötött minden egyes hézagba. Dühös volt a professzorra, akit — az ő véleménye szerint — „elragadott az ifjonti hév és a tudomány ellen fordult". Gondosan átvizsgálta az egész falazást. Minden rendben volt. Amíg a főnök az ellenőrzést végezte, Jasa le sem vette róla nyughatatlan, haragos szemét. És ekkor a mindig dohogó, ingerült, mindennel és mindenkivel elégedetlen mérnök arcára hirtelen valami mosolyféle derült.

— Derekasan dolgoztok, gyerekek! — mondta és visszament az irodába.

Mosolyogtak utána és mindegyikük arcán ez a kérdés volt olvasható: „Hát te mit gondoltál?"

Július harmincegyedikén fél nappal voltak hátralékban; ez azonban senkit sem aggasztott: hiszen öt nap alatt behozták a másik ötöt is.

— Hogy ízlik nálunk a munka, Froszjuska? — kérdezte Vanyuskov a lánytól. Boldog volt, hogy Froszját az ő brigádjába helyezték át, mert a lány most állandóan a szeme előtt lehetett.

— Ha egyszer melletted lehetek, akkor persze, hogy ízlik...

A férfi elégedett mosolyra derült.

Néha észrevette, hogy Jasa Jakovkin beszédbe elegyedett a lánnyal. Bosszantotta, de nem tilthatta meg a legénynek.

— Nem vetettél szemet a Svábbogárra?

— Miféle Svábbogárra?

— Hát Jaskára.

Froszja elnevette magát. Azután felsóhajtott és valósággal kitört belőle a szó:

— Nem gondolok senkire, csak rád... De vajjon jó vége lesz-e?

— Jó! Jó! Én sem gondolok senki másra, csak rád.

Ezekben az utolsó napokban kihozatták az ebédet a léghevítőhöz. Szerjozska Sutyihin ebéd után szeretett elüldögélni a téglarakás tövében, madár módjára lecsüggesztette fejét és egy fadarabkával kapargálta a földet.

— Aranyat keresel? — faggatták társai.

Szerjozska válaszul fintorokat vágott.

— Nemsokára már nem lesz munkánk: halomra döntünk minden rekordot!

— Ne félj, jut neked, amig csak élsz! — felelte Vanyuskov.

— Kedvemre való ez a mi építkezésünk, — mondta Gurejev Froszjának. — Dolgozom még egy ideig, gyakorlatot szerzek, aztán beiratkozom az esti munkásiskolába. Olykor eszembe jut: lám, ha nem jöttem volna ide, elmulasztottam volna mindezt és nem tudnék semmit.

— Jól mondod, pajtás. Ó, én is így érzem, csak nem tudtam így megfogalmazni és elmondani.

Froszja valahogy erőltetett hangon beszélt. Higgadt és komoly volt, de egyre Vanyuskovot figyelte: merre van, mit csinál, kivel beszél? A többiek előtt sem titkolta, mi fűzi hozzá.

Ebéd után folytatták a munkát. Sutyihin azonban elábrándozott és továbbra is csak hevert a téglákon.

— Hé, pajtás, ne tátsd a szád! Munkára! — rikoltott Vanyuskov.

De Sutyihin csak feküdt. Akkor Gurejev felmászott az állványra és kinyitotta a vízcsapot. A levegőben megcsillant az ezüstös sugár, ívet írt le és a kövér cseppek ráfröccsentek Sutyihin bekecsére.

— Esik az eső! — kiáltott föl Szerjozska és hirtelenében azt sem tudta, fiú-e vagy lány.

Volt is nevetés... Szinte még a léghevítő is tótágast állt a nagy vidámságtól.

— Kár, hogy nem láttad ezt a mókát... — mondta Vanyuskov az odaérkező Zsenyának. — Ó, micsoda mulatság volt!...

— Mi történt?

— Kérdezd meg Sutyihint...

Vanyuskov öblös kacagásra fakadt, szinte kétrét hajlott, úgy nevetett, még a könnye is kicsordult. A ritkán nevetős emberek nevetnek így, ha egyszer őket is elragadja a kiáradó jókedv. Arcán apró ráncok futottak össze, kivörösödött és egészen gyermekké lett.

— Vízzel locsolgatják egymást! Akár a kölykök! Nem szégyelitek magatokat?! — korholta Zsenya a fiúkat, jóllehet maga is örömmel vett volna részt efféle csínyben.

A műszak végére valamennyi tégla a helyén volt. Vanyuskov másodszor is végigvonult a vörös zászlóval a munkahely területén. Elől ment egy lépésnyire, mögötte pedig brigádjának tagjai haladtak. Lelkük mélyén olyan érzés volt, hogy ők akkora magaslatra kapaszkodtak föl, ahol az egész hatalmas Szovjetunió látja őket. A komszomolcok ráeszméltek, hogy ekkora győzelem után nincs joguk többé meghátrálni, csökkenteni az iramot. Még jobban kell dolgozniok, élen kell járniok mindenben — a termelésben és a mindennapi életben egyaránt.

A Dicsőség Táblája fölött felgyúlt a Győzelem Csillaga. Fénye messzire világított: nem csupán a Tajgasztroj munkásai figyeltek fel rá.

Hatodik fejezet

1

Miután Buncsuzsnij elutazott a tajgai gyártelepre, a vaskutató intézet egész munkája Lazar Bljaher vállára hárult, aki az igazgató műszaki helyettese és a pártbizottság tagja volt.

Az intézetben mindig sok munka akadt. Forró, izgatott volt a légkör, most pedig még több lett a dolog, mivel számos új problémával is foglalkoztak.

Még Fjodor Fjodorovics ottléte idején kidolgozták a tennivalók tervezetét, gondosan meghányták-vetették, megtárgyalták. Új tudományos munkatársakkal kellett kiegészíteni az intézet személyi állományát, többféle felszerelést, berendezést, műszert kellett beszerezni, részben pedig maguknak elkészíteni. Mindezen túl még az a feladat is várt rájuk, hogy felvegyék a kapcsolatot néhány közeli és távoli gyárral, anyagkiutalásokat szerezzenek.

Lazar úgy érezte, már-már összecsapnak a feje fölött a hullámok. Magatartásán nem látszott meg belső nyugtalansága, izgalma, vajjon sikerül-e mindent a legnagyobb rendben lebonyolítani. Fjodor Fjodorovics távol volt; ő pedig megszokta, hogy mellette van a professzor, nagyra értékelte tudását, gazdag tapasztalatát. Most mindent magának kellett eldöntenie.

Megértette Fjodor Fjodorovics aggodalmát, aki azon a nézeten volt, hogy ha egy új ügy mindjárt a kezdet kezdetén kudarccal jár, akkor ez kedvezőtlen hatást válthat ki és kétségeket támaszthat az egész további munka felől is. Buncsuzsnij éppen ezért azt ajánlotta, hogy egy ideig „ne verjék nagydobra" az intézet új feladatait, hanem a négy fal közt, az intézet saját anyagi eszközeivel és személyzetével végezzék a kutatásokat,

és csak az első biztató eredmények után tárják az egészet „a nép elé" — amint mondani szokta.

Lazar viszont úgy vélte, hogy az ilyen négy fal közt végzett munka nem mozgósítja, nem heviti az embereket; az egész munkának kontár-jellege lesz, ez pedig csökkenti a problémák jelentőségét és megfosztja a kollektívát a legfontosabbtól: a nagy nyilvánosságtól, a felelősségtől.

Fjodor Fjodorovics végre beadta a derekát.

— De nem lesz nehéz dolga magának itt nélkülem? Azt mondja majd: az öreg jól megkeverte a kását, aztán usgyi, kereket oldott.

— Persze, hogy nehéz lesz, — ismerte el Lazar — dehát nincs más megoldás.

— Aztán ne feledkezzék ám meg a mi intézetünk becsületéről sem!

De mégsem innen eredt a tanítvány és a mester nézeteltérése. A lényeg más volt, jóval mélyebben rejlett.

A titánmagnetitokkal való kísérletezés új gondolatra vezette Lazart, amelyről nem számolt be rögtön Buncsuzsnijnak. Az ércek különleges előkészítése az olvasztáshoz, az adalékanyagok összeállítása, sorrendje és adagolása, az olvasztási eljárásnak forrószél meliett való folytatása — mindez, Lazar sajátos értékelése szerint, új, sosem álmodott távlatokat tárt fel a kohászat további fejlődése előtt.

Lazar ugyanis ezt a következtetést vonta le: nem meghaladott álláspont-e egyáltalán az egész olvasztási eljárás, mint a kohászati ciklus egyik láncszeme? Mi lenne, ha kiküszöbölnők ezt a költséges láncszemet?

Amikor közölte felfogását Buncsuzsnijjal, a professzor ezt felelte:

— Elvben teljesen helyesnek tartom a gondolatát. A holnap kohászata valószínűleg ezen az úton fog továbbfejlődni. Ma azonban... Nehéz elképzelnem, hogy már ma, az én életemben, kiolthatjuk valamennyi nagyolvasztót és beadhatjuk őket a múzeumba, ahol táblácskákat aggatnak majd rájuk, mint a régmúltból fennmaradt kiállítási tárgyakra...

Ebben az utolsó mondatban a fájdalom csengését érezte Lazar: „Fáj, hogy meg kell válnia a kemencéitől... Fájdalmas lenne látnia a kihűlt kohókat... Hiszen ennek szentelte egész életét..."

— De hiszen ez ábrándozás, Fjodor Fjodorovics, nem pedig kohászat! — kiáltott fel Lazar hevesen.

Buncsuzsnij hallgatott.

Közvetlenül elutazása előtt Fjodor Fjodorovics végülis visszatért a régi témára:

— Azt mondta a múltkor: a kihűlt kohók az ábrándok világába valók, ugye? De vajjon az ábrándoknak nincs-e nagy szerepük? Kiküszöbölhetjük-e ezt a tényezőt?

— Hát...

— De én nem ellenzem, édes istenem! Kísérletezzék! Dolgozzék! Kutasson! És szavamra mondom, a nép hálásan szorítja meg majd a kezét a tudományos gondolat e csodálatos vívmányáért. Azt gondolja, én nem értem meg?... De a mi országunknak, kedves vő elvtárs, **ma** kell a vas! Méghozzá olyan mennyiségben, amennyit az ön egyetlen új berendezése sem szolgáltatna az első időkben... Én életem végeztéig megmaradok a magam kohóinál... Hisz még nem csikartunk ki belőlük mindent, amit lehet. De maga csak haladjon tovább. Hiszen fiatal. Kicsoda törjön előre, ha nem maguk? És maguk számára már elő van készítve a talaj, elvtársak!...

És most... A professzor elment, négyezer kilométer választja el tőle, ő meg ittmaradt. Mindegyikük a maga feladata megoldásán dolgozott, amely egyúttal mindkettőjüké is volt. És mindkettőjüknek ugyanaz az aggódás dobogtatta meg a szívét: „Mi lehet otthon?" — gondolta Buncsuzsnij. — „Mi lehet ott, az öregnél?" — gondolta Lazar.

A titánmagnetitokkal való kísérletezés jó iskola volt: megtanította őket arra, hogy nyugodtan fogadják a sok-sok nehézséget és kudarcot. Lazar tudta, hogy új munkájában is jónéhány kudarc vár még rá. A feladatot mégis úgy kellett végezni, hogy minél kevesebb balsiker érje, a vanádiumvas-koncentrátumok előállításának módja, valamint az olvasztási eljárásnak a kohászati ciklusból való kiküszöbölésére irányuló új kísérletek pedig gazdaságosak legyenek, ne járjanak túlzott kiadásokkal, amelyek megsemmisítenének minden előnyt.

— Tégelyben az ördögöt is elő lehet állítani, — ez volt az intézet tudományos munkatársainak szavajárása. — De próbáljátok meg a gyárban... üzemi feltételek között! Az ipari-pénzügyi terv teljesítésével vagy túlteljesítésével!

Ezt nem téveszthette szem elől senki. Az új eszme teljesen hatalmába kerítette Lazart. Ez volt minden gondolata az intézetben, otthon, az utcán. Akik nem ismerték jól, szinte megszállottnak hihették.

Egy este Lazar a szokásosnál korábban jött haza.

— Olvasd csak! — szólt Lizához és átnyujtott egy levelet.

Liza a címzésre pillantott. „Apa kezeírása“...

„Kedves vőmuram, — írta Fjodor Fjodorovics — az én kis kemencém nemhogy napról napra, hanem óráról órára növekszik, és ez — higgye el — nem költői túlzás! Ha látná, hogyan dolgoznak a Tajgasztroj munkásai... Vénember létemre, minden sebészi beavatkozás nélkül, teljesen kicserélték a szivemet: olyan hevesen ver, akár egy húszesztendős diáké, fáradtságot nem ismerve járok-kelek a munkahelyen. Micsoda pompás gyógyhely ez az épitkezés!... Hipp-hopp — már nem kell sokáig várniok — és meghivom mindnyájukat az ünnepségre! Készüljenek, elvtársak!

De micsoda dolog ez... hogy igy hallgatnak? Mi a helyzet a gyárban, mennyire vannak az új berendezés felszerelésével? Én már azt fontolgatom, nem hibáztuk-e el a dolgot: az intézet udvarán kellett volna felállítanunk és ott, arcunk verejtékében, magunknak kellett volna dolgozni rajta, elrejtve kiváncsi, idegen szemek elől...

Irja meg részletesen, hogyan folynak az előkészítő munkálatok, mit végeztek eddig; szállítják-e már az ércet? Ne gondolja, hogy a négyezer kilométernyi távolság miatt csökkent a szeretetem maguk iránt... Sőt talán négyszeresére fokozódott az aggodalmam az intézet, az új munkájuk miatt...“

Liza elmosolyodott.

— Milyen derék ember a mi öregünk, ugye Lazar?!

Megjött Nyinocska az óvodából. Lazar kiszaladt az előszobába, maga vette le a kislányról a kabátot. Azután felültette a vállára és úgy vitte be az ebédlőbe.

— Apuka! Hazajöttél egészen vagy megint elmész? — kérdezte Nyinocska komoly hangon.

— Egészen.

— Akkor játszani fogunk. Folyton csak ígéred.

— Játszani fogunk.

— Tudod mit találtam ki? Te leszel a kislány, én meg az apuka...

Lazar elnevette magát.

— Ugyan micsoda kislány vagyok én? Hiszen kopasz a fejem búbja... a kislányok pedig nem szoktak kopaszok lenni.

— Dehiszen csak játékból csináljuk!

Nyinocska zavarba jött. Igen puha, világos haja volt, akár a nemrég kikelt kiscsirke pihéi. De ez a gömbölyű, sürgő-forgó kislány egész lénye is valahogyan kiscsirkére emlékeztetett.

Nyinocska szüntelenül kifogásolt, követelte, hogy a „kislány" szépen egyék és engedelmes legyen. Csodálatos volt, milyen jól tudott mindent, mi tetszik a szülőknek és hogyan kell viselkednie egy kislánynak...

Azután együtt megteáztak.

— Zongorázzál valamit, Lizanyka; én addig eltöprengek valamin, — kérlelte Lazar feleségét a tea után.

— Pihenj, most ne tépelődj. Nyugodjál meg!

— Tudod, csak most indultunk el az úton... Vegyünk egy példát: mondjuk, elhatároztuk mi ketten, hogy elgyalogolunk Leningrádba. És eljutottunk a Dinamo-stadionig... Mekkora út van még előttünk... Pedig már elindultunk, már nem vagyunk otthon... És nem akarunk visszafordulni... Érted már, milyen lelkiállapotban vagyunk? De ez csak példa. Az meg a valódi élet. Kiutalták az anyagi eszközöket, építjük a berendezéseket. A Központi Bizottságban is tudnak munkánkról.

— Minden sikerülni fog. Hidd el nekem!...

Liza hangja olyan nyugodtan, biztosan csengett, hogy Lazar ezt gondolta: „Valóban, miért fűt engem ilyen lázas izgalom..."

— Zongorázzál, Liza. De valami igazit. Dargomizsszkijt. Valahányszor hallom, egyre jobban értem. Mekkora tehetség!

Liza leült a zongorához.

Lazar elnézte felesége finom ívelésű nyakát, hátul a tarkóján a kis árkot, a rózsaszín blúzon áttünedező karcsú vállát, vékony karját. Meghitt szeretet fűzte élettársához, akivel megoszthatott jót és rosszat, nagyot és kicsit. Hálát adott a sorsnak, hogy elvezette az intézetbe, Buncsuzsnijhoz, azután pedig a professzor családjába.

Liza zongorázott, ő pedig azalatt tovább töprengett az intézet ügyeiről. A gyárban már készült a berendezés, amelyen az acélnak közvetlenül az ércből való előállítására irányuló

kísérleteket akarták majd végezni. Több segédberendezést az intézetben szereltek fel. Az intézet tágas kutatóterme lassankint valóságos gyárrá változott.

„Pedig igaza van az öregnek, — gondolta — egyáltalán nem lenne rossz, ha a berendezést az intézet udvarán állítanók fel. Nem azért, hogy távol legyen az idegen szemektől, — ebben nincs igaza az öregnek — hanem azért, mert így megtakarítanók az ide-oda utazgatáshoz szükséges időt és az egész munka állandóan szem előtt lenne. Ideje már, hogy befejezzük az előkészítést és nekilássunk a műszaki eljárás kidolgozásának . . .“

A puszta gondolatra, hogy végre közvetlenül dolgozhat azon a problémán, amely jelenleg betöltötte egész életét, Lazart megint elfogta az izgalom.

— Köszönöm, Lizanyka, köszönöm! — hálálkodott a zenéért. — Csodás volt!

Liza átült férje mellé a kerevetre.

— Hogy érzed magad? — Lazar órájára pillantott: hét múlt. — Menjünk el az Ermitázsba? Még odaérünk.

— Mit játszanak ma?

— Nem tudom. Elmegyünk, majd meglátjuk.

— Nem. Olyan ritkán vagy velünk . . .

— Hogy vagy? — kérdezte mégegyszer Lazar és magához vonta Lizát

— Jól Bár itt lenne már . . .

Liza arcára pírt varázsolt a szeretet feltörő hulláma, amelyet a kis jövevény iránt érzett, akit ugyan senki sem látott még, de már valóságos családtagnak tekintették: megvolt a maga jelleme, egyénisége, hajlama és teljes egyenjogúságot élvezett. Liza sápadtabbnak látszott, mint máskor.

Elmondta, mit varrtak már meg, mi az, amit még el kell készíteni a kisfiúnak (szilárdan hitték, hogy fiú lesz), Lazar pedig az asszony beszéde közben saját gyermekkorára emlékezett.

Azután kedve támadt, hogy önmagáról meséljen. Olyan elevenen és világosan adta elő mondanivalóját, hogy Lizának úgy rémlett, mintha ő is ott lenne Lazarral mindenütt, mintha együtt nőtt volna fel vele, együtt viselte el a sérelmeket és csapásokat, együtt küzdött és győzött vele. Csodálkozott, milyen kitűnően emlékezik Lazar a távoli múlt eseményeire, mennyire ismeri mások lelkét, milyen mélyre tud pillantani az emberek szívébe. A huszadik század emberének lebilincselő története volt ez, aki-

nek az a szerencse jutott osztályrészéül, hogy a maga különös életét élhette, amely nem hasonlított senki máséra.

Liza arra gondolt, hogy a szocialista építés mostani hatalmas terveit már az önkényuralom elleni aktív harc idején ott hordozták magukban az ország legkülönb emberei, megszenvedtek értük. A bolsevikok pártja átmentette őket a cári börtönökön és kényszermunkatáborokon, az egész dolgozó nép várta e nagyszabású terveket, amelyek az emberi boldogság csúcsára vezetik fel az országot, — noha akkoriban korántsem látta ezt mindenki olyan világosan, mint manapság.

Közölte gondolatát Lazarral.

— Lenin és Sztálin már akkor is világosan látta. És legközelebbi küzdőtársaik is. A bolsevikok pártja világosan látta. Ezért vezették oly biztos kézzel győzelemre a forradalom hajóját.

— Milyen nagy, tartalmas élete volt a te nemzedékednek! — rajongott Liza.

— Nem az én nemzedékemnek, hanem csak a különb részének! — igazította helyre Lazar. — Érted, miért oly drága nekünk. bolsevikoknak minden, ami a mi országunkban történik, miért vagyunk olyan türelmetlenek mindazzal szemben, ami hátráltatja a végleges győzelmet, hogy feljussunk a kommunizmushoz, miért kergetjük lóhalálban a történelem gebéjét? Mekkora utat megtettünk már, mennyi mindent megértünk, mennyi erőt és fáradságot fordítottunk rá és egyszerre csak felbukkan egy kerékkötő, visszafelé húz, meghátrál, és másokat is visszariaszt. Ha megnézzük, mit végeztünk eddig, akkor úgy érzem, hogy a nehezebbjén már túl vagyunk. Csak meg ne hiúsítsák a munkánkat, ne erőszakoljanak ránk újabb öldöklést. Ha pedig el tudjuk végezni, amit tervezünk, akkor ellenségeink verhetik a fejüket a falba...

Liza jól megértette mindezt. Hiszen az ő Lazarja a legkülönb emberekkel vállvetve küzdött azért, ami az egész nép célja volt. Lazar élete nem gördült síneken; akadályok tornyosultak útjába, amelyek láttán a kishitű megtorpant, meghunyászkodott volna, — de nem szegték kedvét az olyan embernek, amilyen Lazar volt.

És Lazar elbeszélése nyomán Liza olyan elevenen el tudta képzelni férje gyermekkorát, ifjúságát, egész életét, mintha együtt nőtt volna fel vele.

2

Egy délután, a munkaidő vége felé jelentették Lazarnak, hogy beszélni kíván vele egy polgártárs.

— Kicsoda? Káderügyben?

— Azt mondja, ön ismeri. A nevét nem mondta meg.

— Jöjjön be.

A dolgozószoba ablakai nyugatra néztek, a szobában igen világos volt, de amikor ez az ember megállt a küszöbön, Lazarnak úgy rémlett, mintha a dolgozószobában hirtelen leeresztették volna a redőnyt. Önkéntelenül is az ablak felé nézett.

Lazar nyomban ráismert, noha a látogatónak furcsán szürke volt az arca és egészen belepte a por, mintha szekéren érkezett volna. Ez a szürke, poros arc éles ellentétben volt a hófehér gallérral és a vadonatúj öltönnyel. A jövevény lapos feje izgett-mozgott hosszú nyakán, amely növény szárához hasonlított.

— Raduzev! Szerjozska!

Lazar felkelt.

Raduzev tovább is ott állt a küszöbön.

— No, kerüljön beljebb... Üljön le.

Lazar nem tudta, tegezze-e vagy magázza.

A látogató az asztalhoz ment és leült a karosszékbe. Jó ideig egyikük sem törte meg a csendet.

— Mesélj hát! Mi szél hoz erre? Régóta vagy Moszkvában?

— Azért jöttem, hogy elfogadjam ajánlatodat — mondta Raduzev halkan.

— Miféle ajánlatot?

— Azt, amit tizenhét decemberének végén tettél nekem...

— Különös. Nem emlékszem rá.

— Azt mondtad, esetleg megfelelek. Hogy nem vennél akárkit magad mellé.

— Mindez igaz, de... Mióta is nem láttuk mi egymást? Tizenhét vége óta, ugye?

— Körülbelül...

— Sok víz lefolyt azóta...

— Nekem viszont úgy rémlik, egy csepp sem.

Lazar gúnyosan elmosolyodott.

— Dehát magad is tudhatod, ilyen intézetbe, mint a miénk, az utcáról nem vesznek fel senkit!

— Az utcáról? — Raduzev összerázkódott. Megingott és egy ideig sehogy sem találta meg egyensúlyát.

— Úgy... Nos, mondd el legalább, merre jártál az elmúlt években, mit csináltál.

— Sokat mesélhetnék. De ha úgy akarod... nincs mit elmesélnem.

— Mégis?

— Emésztettem magam... töprengtem... dolgoztam...

— Dolgoztál? Hol?

— Mindenütt.

— Pontosabban?

— A Donyec-medencében. Az Uralban, Berjoznyikiben is.

— Mit keresel Moszkvában?

— Csak most érkeztem.

— De miért? Olyan különös vagy... — mondta Lazar és figyelmesen szemügyre vette a látogatót.

Raduzev gúnyosan elmosolyodott.

— Azelőtt beszédesebb voltál! — szorongatta Raduzevot Lazar.

Halgattak egy sort.

— Érdekes, milyen különböző a mi sorsunk... — folytatta Bljaher. — Nemrég összetalálkoztam Grebennyikovval. Különben, te nem is ismered. Idősebb elvtársam, régi barátom. Felidéztük a múltat. Az ezerkilencszázötös évet... A polgárháborút. A fehér Odesszát... Az én életem egy az övével. De a tiéd... Úgy emlékszem, mi együtt kezdtük, közös házitanítónk volt... reáliskolába akartunk beiratkozni... És útjaink hirtelen elváltak... Most meg mindketten mérnökök vagyunk. Csakhogy én otthon érzem magam, te meg, Szerjozska, bocsáss meg, úgy viselkedsz, mint a megtűrt rokon...

Raduzev megborzongott.

— Megsértődtél? Nincs kire neheztelned. Csak önmagadra... Az előbb említetted azt az utolsó találkozásunkat, ezerkilencszáztizenhétben... Akkor azt hittem, meg lehet menteni téged. Inkább tartottál volna velünk és ne kóboroltál volna az országban, akár az űzött vad...

— Ok nélkül tartasz elveszettnek és üldözöttnek!

— Úgy?...

— Én nem fordultam a nép ellen. Gyűlöltem a háborút és

gyülölöm ma is, Nem harcoltam sem a fehérekkel, sem a vörösökkel, — mondta Raduzev és a padlóra bámult.

— Tudod, Szergej, az után a gruski-i vérengzés után hamarosan elfoglaltuk a várost. Anyámat halálra kínozta az az elvetemült Tschammer... Az öregem pedig öt napig lógott a tető gerendán...

Lazar az ujjait halántékára szorította.

— Hisz az én apámat is... a kútba... — mondta Raduzev halkan.

— Kinyomoztam Tschammer gaztetteit. Hatvan teljesen ártatlan embert lőttek agyon akkor a németek. Végére jártam mindennek. És amint kiderült, neked is volt valami közöd hozzá. Beszéltem Ivan Beszpalkóval...

Raduzev hátratántorodott.

— Esküszöm a szentséges úristenre!

— Esküszöl? Hát ki járkált a parancsnokhoz? Én talán?

— Hivattak — hát elmentem.

— Két órát ültél ott, azt mondták! Hát persze: két katonatiszt meghitt csevegése! De miről is beszélgethettetek? Azt hiszem, nem az időjárásról! Sem a cserebogarak halhatatlanságáról!

— Igazad van: nem az időjárásról és nem is a cserebogarak halhatatlanságáról beszélgettünk.

— Világos! Ugyan honnan eredt a német parancsnok bámulatos tájékozottsága? Csak olyan régi lakos fecseghetett ki mindent, mint te. A logikával nem lehet szembeszállni! Annál kevésbbé, mivel te gerinctelen ember vagy...

Raduzev haragra gyúlt és durva káromkodásra fakadt. Nem törődött vele, hogy esetleg meghallhatják a várószobában.

— Lám, ez új jellemvonásod! — mondta Lazar. — Ide hallgass, Szerjozska! Mások számára te sötétmúltú ember vagy, én azonban teljesen átlátok rajtad. Elismerem, sőt: bizonyos vagyok benne, hogy tizennégy év alatt megváltozhattál. És meg is változtál. Abban az évben azonban akaratnélküli rongyember voltál. Mindez már a múlté, valld be hát: felhasznált-e akkor Tschammer ellenünk vagy nem? Mondd meg, ártottál-e nekünk?

— A szívemet kitépte az a gazember, de a lelkiismeretem megmaradt!

— Megállj, elhamarkodtad a választ. És csűrsz-csavarsz. Az igazságról nem így beszélnek. Ha nem használt fel nyomban

akkor talán később? Mi? Beszélj! Hiszen barátod voltam valamikor. És köszönettel tartozol nekem egy és másért... Talán az életedért is... Mondd meg őszintén: ki használt fel téged az ellenünk való harcban? Magad is tudod, milyen időket élünk: a Párton belül is aknamunkát fejt ki az ellenzék, az „ipar-párt" is sok bajt okozott, folyik a harc. És te a legalkalmasabb alany vagy a számukra...

Raduzev keserűen felnevetett.

— Hogy én akaratnélküli vagyok? Alkalmas alany?... Rosszul ismersz te engem, noha barátomnak nevezted magad...

Raduzev arcán árny suhant át. Ráncbavonta homlokát, egészen magába roskadt, összehúzódzkodott.

— Honnan veszed, hogy én kártevő voltam? Vagy hogy azzá lehetek? Talán az arcomra van írva? Csak nem vagy Cesare Lombroso* elméletének híve és nem osztod képtelen nézeteit? Megvannak ugyan a magam furcsaságai, de sosem akadályoztam senkit abban, hogy úgy éljen, ahogy neki tetszik... Az életet sem szándékozom megváltoztatni.

Raduzev meggyőző hangja nem indította meg Lazart.

— Én viszont kételkedem benne. Erről jut eszembe: az „ipar-párt"-hoz nem volt közöd?

— Semmi.

— Vagy azok közé tartozol, akiket még nem lepleztek le?

Raduzev megfordult és egy pillantást vetett a dolgozószoba sarkában álló szekrényre.

— Várj egy pillanatig. Reagenseket nem tartasz itt?

— Miféle reagenseket?

— Hát C_2H_5OH-t?

— Szeszt kívánsz? Azt nem tartok.

— Mások tartanak. Külön a barátaik számára.

— Én nem tartok.

— Akkor hát telefonálj át, kérlek, a laboratóriumba, hogy hozzanak be mérőpohárban vagy ötszáz köbcentivel.

— Megőrültél!

— Egyáltalában nem. Ketten vagyunk. Végső esetben négyszázat is magamra vállalok.

— Nem.

* Lombroso olasz orvos és antropológus, aki az elmebetegséget és bűnözési hajlamot az arc és testalkat jellegzetességeivel hozta összefüggésbe.

— Ahogy akarod! — Raduzev unottan rágcsálta ajkát. — Most megfelelek neked, Lazar. Ha nem lennél olyan drága előttem, már rég összelapítottam volna a pofádat a gyanusítgatásaidért!

Lazar elnevette magát.

— Látod: olyan rég nem láttuk egymást, hogy egyes, talán feleslegesnek is látszó kérdések, amelyeket felteszek, már lélektani és történelmi indokolást kívánnak... Túlságosan jól ismerjük egymást a múltból. Ismerni kívánjuk tehát a jelenben is. Én pontosan akarom tudni, milyen körben forogtál, milyen eszmék híve voltál, — mondta Lazar.

— Már feleltem. Minek bocsátkozzam ismétlésekbe?

— Szóval tizennégy évig a sutban gubbasztottál, mint valami báb? Körülfontad magad pókhálóval, bebújtál egy lyukba, vagy meghúzódtál a padláson és vártad, hogy a hernyó pillangóvá változzék át? Talán így kell érteni a viselkedésedet? És amikor aztán pillangóvá változtál, kiröppentél a fénybe? És ráadásul egyenesen hozzám?

— Badarság! Nem igen hiszek az emberek átváltozásában.

— Nagyon helytelen. Mondd meg őszintén, Szergej, mi hozott ide hozzám, az intézetbe? Ez honvédelmi fontosságú intézmény, a fémek kutatásával foglalkozik!

— A tizennégy év alatt persze tanultam is egyet-mást. Ma már sok mindenben más nézetet vallok. És végül is kedvem kerekedett, hogy kikerüljek a napos oldalra. Hogy emberek közt legyek. Úgy hiszem, elég érett vagyok már ehhez.

— Érdekes!

— Valamennyiőtök közül Grebennyikovot tisztelem legjobban, noha neked sokkal, igen sokkal tartozom.

— No lám? Ismered Grebennyikovot? Találkoztál vele? Ő is ismer téged?

— Nem. Azaz igen.

— Mit jelent ez: hát ismer vagy nem ismer?

— Állandóan szem előtt tartottalak hármatokat. Úgy őriztelek benneteket, amint némely házban a szenteltvizet őrzik az ikon előtt... Hiszen az élet megtanított félni, noha természettől fogva nem vagyok gyáva és senkinek sem tettem semmi rosszat.

— Megállj! Azt mondod: hármatokat. Ki az a harmadik? Holtvágányra tereled a beszélgetést, én viszont tovább akarok

jutni. Minthogy azonban én igen kevéssé hasonlítok szenteltvízre, te meg azonosságot állapítasz meg, beszéljünk hát erről is. Mit takar e költői hasonlat?

— Kicsikarod belőlem akaratom ellenére, azután pedig azt mondod: kérkedsz vele! Teremtett lélek nem tud róla, te leszel az első, ha már így hozza a sors.

Lazar összerezzent: érezte, valami fontosat fog hallani.

— Megmondom őszintén: ha nem éltetne az a tudat, hogy én is tettem egyet-mást, ami hasznára volt a forradalomnak, hazámnak, akkor már rég felhajtottam volna a ciánkális poharat.

— Elég már, Szergej, ne kerülgesd a forró kását. Mondd el értelmesen, mivel voltál hasznára a forradalom ügyének és miért őrizgettél minket az ikonod előtt, mint a „szenteltvizet"? Milyen esetre tartogattál bennünket?

— Ne gyötörj. Hagyd abba.

— Nem hagyom. Titok?

— Eh, Lazar... Lazar... Csak annyit mondok, hogy önbecsülés nélkül, bármilyen csekély is az, nem élhet az ember. Ahhoz pedig, hogy becsülje önmagát, kell benne lennie valaminek, egy szent magocskának...

- Mi az, csak nem csapsz fel egyszerre papnak, mérnök létedre?! Miféle magocskáról regélsz? Beszélj emberi nyelven!

Raduzev hosszan belenézett Lazar szemébe és váratlanul így szólt:

— El sem tudod képzelni, mennyire boldog vagyok, hogy te élsz!

— Különös. Miért ez a nagy boldogság egyszerre?

— Mert te vagy az én szent magocskám!

Lazar nem tudta elfojtani gúnyos mosolyát, noha a pillanat egyáltalán nem volt alkalmas erre.

— Hol szenteltvíz... hol meg magocska... Egy kukkot sem értek belőle

Raduzev hallgatott.

— Szóval én vagyok a te magocskád? — kérdezte Lazar gúnyosan.

— Te! Meg Grebennyikov! Meg Zsurba!

Akkor Lazar egy csapásra megértette az egészet.

Hallgattak mind a ketten.

— Mondd ki végre! — mondta végül Lazar mély sóhajjal. — Ne kínozz tovább.

— En mentettelek meg titeket és boldog vagyok, hogy senki sem tudja. Boldog voltam lelkem mélyén. Ez adott erőt az élethez. Ez volt az, amivel, hacsak csekély mértékben is, de talán jóvátettem emberi gyöngeségemet: azt, hogy félrehúzódtam és nem rohantam a megmentésükre, nem pusztultam el azzal a hatvan mártírral együtt, aki igaz emberként halt meg és nem féltette az életét, mint a gyáva féreg... talán jóvátettem azt, hogy nehéz perceiben nem segítettem hazámnak.

Raduzev felállt. Homlokán kiütött a veríték. Látszott, nem könnyen szakadt ki belőle ez a vallomás.

— Tudod, mit mondtál?! El tudod képzelni, mit érzek most? — kérdezte Lazar remegő hangon. — Hiszen ha mindez így van, akkor én nem is téged, Szerjozskát találtalak meg, hanem az embert!

Rátette kezét Raduzev kezére. Akart még mondani valamit, de nem jött ki szó a száján. Hallgattak mindketten. Nagyon sokáig hallgattak. Lazar hátradőlt karosszékében és gondolataiba merült.

- Hát igen. Nem tudtam. Nem gondoltam... Mondj el mindent, ha lehet.

Raduzev megfogta Lazar kezét, belenézett a szemébe és így szólt:

— Elmondok mindent... Csakhogy nehéz így... szesz nélkül... nem bírom... Menjünk egy vendéglőbe, ha kedved van hozzá. Van itt a közelben egy nem drága hely, a „Kötél"... Ismered?

Lazar szólt az autóért. Elindultak.

3

... Estére teljesen elhagyta az ereje, alig vonszolta a lábát. Utolsó reménysége is füstbement: a Kanatnaja-utcai bádogosműhelyben ugyanaz a válasz várt rá, mint amilyet a Gyeribaszovszkaja-utcai játéküzletben, vagy a jekatyerinyinszkajai cukrászdában, vagy pedig a Marazli-utca, a Francuzszkij-bulvár gazdag kereskedőitől kapott.

De nem adta meg magát. Tovább vánszorgott a kőrengetegben. Nagyon egyedül érezte magát, nem kellett senkinek. Haragosan sandított az ajtókra.

Az ajtók is olyanok, akár az emberek! . . .

Lazarka csak Odesszában eszmélt rá erre Mosolyogtak rá vagy zordan eltaszították, barátságosak voltak vagy süketek — akárcsak az emberek. Az egyikhez nyugodtan odamehetett és bekopogtathatott, a másik előtt érthetetlen rémülettel hőkölt hátra. Voltak előkelő kapuk is, olyan előkelőek, akár a presztolnojei rendőrfőnök úr, cifrák és szélesek, fényesre tisztított réz- vagy halványzöld üvegkilincsükben még a nap is szívesen gyönyörködött; és voltak szegényes ajtócskák is, rajtuk olcsó kilincs; akadtak rendbentartott és elhanyagolt ajtók, amelyeket alig-alig tartott már a pánt.

Itt tanulta meg, hogy az ajtó az embereknek nem a lakásába, hanem egyenest a szívébe vezet.

Az este a Sztaroportofrankovszkaján érte Lazarkát. Jártányi ereje sem volt már, nem bírt tovább menni. Meg aztán nem is volt hová. Ide-oda járkált, minduntalan átment az egyik oldalról a másikra és amikor megállt az úttest közepén, a nyílegyenes utca úgy húzódott előtte a messziségbe, akár a kifeszített fonál. Néhány percig megmagyarázhatatlan érzéssel bámulta a csüngő utcai lámpákat, amelyek Szerjozska karácsonyfájának üveggömbjeit juttatták eszébe . . . De mindez a múlté volt, örökre búcsút vett tőle.

Lazarka leroskadt a járda kövére.

A kapu küszöbe előtt nagy, lapos kő terpeszkedett, évek hosszú során simára csiszolta sok-sok láb, úgy ült ott kényelmesen, mint a házőrző eb, amely tudta, hogy a háziak nyugodtan átlépnek rajta, idegen azonban nem merészel. „Milyen jó meleg", — gondolta a fiú és elhelyezkedett éjtszakára.

A közeli utcalámpa fénye ráesett a cégtáblára, Lazarka azonban most nem látta sem a kormozó lámpát, sem a különös feliratot, amely valószínűleg felkeltette volna figyelmét és átcsalta volna az utcának erre az oldalára.

Májusban rövidek az éjtszakák — ezt mindenki tudja. — Ha nem kergetik el, itt megpihen reggelig. A reggel pedig megmutatja majd, mit tegyen. Nem olyan könnyű megtörni az ő makacsságát: ha Lazarka egyszer elhatározott valamit, akkor nem tágít szándékától. Senkinek sem szerzi meg azt az örömet, hogy azt mondhassa: „No látod! Úgy kell neked! . . ."

Nem emlékezett rá, mennyi ideje feküdt háborítatlanul a forró kövön. Sehogy sem jött álom a szemére. Lazarka néhány

percig a fémkeretbe foglalt cégtábla szegélyét nézegette, nézte a csillagos eget és a lámpát, amely körül nyugtalan muslica-had keringett. Majd kéz érintését érezte a vállán. Valamiért hirtelen az jutott eszébe, hogyan szokta elzavarni a patkolásra váró ló a tolakodó bögölyöket — és Lazarka megrántotta a vállát. De nem segített. Akkor másik oldalára fordult.

— Ki vagy? Honnan jöttél? — hallotta Lazarka a kérdést, de nem tudott felelni: nyelve elnehezedett, szája nem nyílt ki.

Valaki karjára emelte és megindult vele. Hová? Lehet, hogy csak álmodta az egészet, nagyon kellemes volt ott feküdni az erős karon és ringatózni lépésről-lépésre.

Arra ébredt, hogy a feje fölött megkondult a falióra. Igen kevés idő telhetett el, mindössze néhány perc — legalább is Lazarkának úgy rémlett — és különös volt, hogy az ablakon már bekandikált a reggel.

A kisfiú feltápászkodott a heverőn. Körülnézett a kicsiny, takaros szobában. Tarka rongypokróccal borított ládát, horgolt abrosszal letakart asztalt és egy kis pohárszéket látott; a sarokban repedezett, zöld cserépkályha terpeszkedett.

És Lazarka már az első pillantásra annyira otthon érezte magát ebben a szobában, hogy reszketés fogta el... Összekulcsolta ujjait és sápadtan, tágrameresztett, égő szemmel nézelődött. Szédülés fogta el.

– Felébredtél?

Igen fehér homlokú, figyelmes tekintetű, sovány, fiatal munkás állt Lazarka előtt. Magasnyakú, szatén inget viselt, melle fémportól és olajtól csillogott. Gesztenyeszínű haját hátrafésülte.

— Ki vagy? Mi történt veled? — kérdezte a munkás.

A fiú csak nézett és nem felelt.

A munkás nyomában belépett egy öregasszony és egy kopasz öregember. Körülállták Lazarkát.

— Hogy hívnak? — kérdezte az öregasszony.

Lazarka megmondta. Hálával tartozott ezeknek az embereknek az éjtszakai szállásért és lelke mélyén azt kívánta, bárcsak elnyerhetné jóindulatukat.

— Honnan jöttél? — kérdezte a fiatal munkás.

— Presztolnojéból.

- Presztolnojéból? De hogy lehetséges ez?

- Gyalog jöttem...

— Gyalog jöttél? De hiszen Presztolnoje jó nyolcvan versztnyire van!

— Eljöttem...

— Dehát miért jöttél Odesszába?

— Dolgozni...

- Vagy úgy! És mihez értesz?

- Egyelőre semmihez. De majd kitanulok. Talán akadna valami maguknál? Láttam: cégtábla lóg a kapu alatt...

— Nem, fiam — mondta az öregember ridegen. Ősz hajtincsei közt barna, valósággal fekete tarfolt árulkodott (Lazarka figyelmesen szemügyre vette már). — Az én műhelyemben munkások dolgoznak. Munkás vagyok én, munkások a gyermekeim, mindnyájan dolgozunk. Az én műhelyemben sosem dolgozott semmiféle idegen!

— De hiszen én nem vagyok idegen! — kiáltott fel Lazarka.

Lelke mélyén érezte, hogy ha itt nem veszik fel, akkor sehol másutt sem sikerül elhelyezkednie ebben a városban, ahol, amint Presztolnojében figyelmeztették: „nem várja őt senki"... Ha itt maradhatna ebben a házban, amely máris az otthonra emlékezteti, ezek közt az emberek közt — mit nem adott volna érte!...

— Elmondom, hogy volt... Mindent elmondok. Csak ne kergessenek el. Fát fogok vágni, vizet hordok; minden elvégzek, amire szükség van. Keveset eszem, nagyon keveset... És nem vagyok idegen! Nem vagyok idegen! Fel kell venniök engem. Nem bánják meg sosem...

Lazarka sírvafakadt.

E szerény kapu mögött menedéket talált.

A kapu jó tizenöt éve nem látott már festéket, szél és eső ragyásra verte, de azért szilárdan állt a lábán: vastag deszkákból ácsolt, becsületes munkás-kapu. Éjtszakára belülről bezárták egy hoszú rúddal, amely lapos kampóba csúszott be a középen.

Lazarka reggel hatkor kelt. Megdörzsölte a szemét, majd szaladt, hogy kinyissa a kaput. Először kihúzta a rudat, azután térdével megtaszította a vaskos kapuszárnyakat és azok szép lassan kitárultak. A fény betört a kapualj meleg félhomályába.

Így kezdődött a napja. Lazarka azután kilépett az utcára és mindkét kapuszárny kampóját beakasztotta a téglafal rózsaszínű, poros gödröcskéjébe erősített horogra Jobboldalt rozsda-

lepte, kődobásoktól horpadt, kis bádogtábla lógott, alig olvasható felírással: „Érdeklődni itt".

A bejárat fölött fémkeretbe foglalt, nagy pléhdarab csüngött. A cégtáblán revolver, hatalmas húsdaráló és varrógép díszelgett, a középen pedig, fekete mezőben a következő szöveg volt olvasható: „Alekszandr Ivanovics Tyerehov villany- és vízvezetékszerelő műhelye Fizikai, kémiai, mechanikai és mindenfajta munkák"

Lám, milyen különös: nemrég, még a minap is, úgy rémlett Lazarkának, hogy egyetlen ábránd jelenti számára az életet: hogy tanulhasson! Ha elrabolják tőle ezt az ábrándot — életének is befellegzett: elillan, akár a víz a lyukas tartályból . . . Ábrándjait elrabolták ugyan, de élete folytatódik.

— Megmutatom én tinektek! — suttogta Lazarka szenvedélyesen a visszaemlékezés keserű óráiban. — Még megemlegettek engem!

Megtanulta, hogy figyelmesen szemügyre vegye az embereket és arcukból, ruhájukból, hangjukból kitalálja, milyenek valójában; ismerni akarta az embereket, hogy erdemük szerint bánjék velük: ne legyen jó azokhoz, akiket gyűlölnie kell. A bosszúszomj a legjobb vigasztaló a bánatban.

Az élet rohant előre, a messzeségbe; fröcsköli róla a sár minden irányban, akár a kocsi kerekeiről .. Lazarka belekapaszkodott a láthatatlan kocsi farába, együtt száguldott vele és közben igyekezett elképzelni a jövőt.

Sok újban volt része már a legelső napokban. Először is meg kellett oldania a cégtábla rejtélyét: „Fizikai, kémiai, mechanikai . ." A műhelyben pedig azt sem tudta, hová nézzen előbb. Mi minden volt itt! Varrógépek . . . Csodálatos, ugye. Az bizony! Kicsinyek, mint valami játékszer, megforgatja az ember — és máris szegi a tű az anyag szélét . . . De csak a szélét! Semmi mást! Voltak aztán nagy gépek is, láncosak: egy fordulat a kerékkel — és kész! Máris felvarrta a gombot! Aztán egészen érthetetlen gépek is: fordít egyet rajta az ember — és máris ott díszeleg a gomblyuk, sűrűn varrott, igazi gomblyuk, amilyen a gazdagok télikabátján látható.

Hát még a kerékpárok!

Ki ne látott volna kerékpárt, nemhogy Odesszában, de akár Presztolnojében is?! De micsoda kerékpárok sorakoztak Alekszandr Ivanovics műhelyében! Némelyiknek csak egy kereke

volt: Egy kereke, fölötte pedig magas ülés és a kormány! Meg három kerekű! Akadtak persze kétkerekűek is, csakhogy az egyik kerekük nagyobb volt, a másik pedig kisebb. Azonkívül közönséges kerékpárok is, kis motorral.

Meg fehér pénztárak, akár az előkelő üzletekben. Aztán puskák, revolverek. Micsoda revolverek! Nagyok és kicsik. Némelyiknek Bulldog volt a neve, milyen mulatságos! Továbbá mindenfajta motorok, lámpák, csengők, aztán ollóval, árral, konzervnyitóval, csavarhúzóval, kanállal, villával ellátott zsebkések...

Lazarkának különben nemcsak az a dolga, hogy megforgassa a varrógép kerekét vagy rátelepedjék a kerékpárra.

Reggel hétkor — ilyen a házirend — kinyílik az üvegajtó és Pjotr kilép a szobából.

— Jóreggelt, Pjotr Alekszandrovics! — köszönti Lazarka.

— Jóreggelt, öcskös! Mi újság?

Lazarka méltósággal feleli:

— Minden rendben!

Pjotr ilyenkor összehunyorítja félszemét (szemöldöke csücskén hosszú szőrcsomó meredezik feleslegesen — mi tűrés-tagadás: szemölcs!), majd ránéz Lazarkára és valami érdekeset kérdez, amin el kell gondolkozni, mielőtt válaszolni tudna az ember.

— Úgy... Nos, mondd meg nekem, hogyan kell végezni a közösség számára hasznos dolgot?

Lazarka széles mosolyra derül — könnyű a kérdés! — és hangosan feleli:

— Lelkesedéssel! De hiszen ezt már megtanultuk, Pjotr Alekszandrovics!

— Megtanultuk? No, akkor ismételjük át! Bizony. A közösség számára hasznos dolgot lelkesedéssel, szenvedéllyel kell végezni!

Most újabb kérdés várható: milyen dolgok hasznosak és melyek nem? Lazarkának azonban kedve szottyan, hogy legalább egyszer sarokba szorítsa Pjotrt. Hunyorít és megkérdi:

— Hát a szamovárt feltenni, ez hasznos dolog?

Pjotr eszén azonban nehéz túljárni! A kérdésre kérdéssel válaszol:

— Te hogy gondolod?

— Én úgy, hogy nem valami hasznos dolog...

— Miért nem hasznos?

— Ha munkásoknak tesszük fel a szamovárt, ez hasznos, de ha a tőkéseknek, akkor egyáltalán nem hasznos! Nevet? Feleljen nekem: helyesen mondtam-e?

— Helyes, helyes! Minden, ami a tőkéseket szolgálja, nem hasznos dolog.

— Dehát akkor miért csináljuk, ha nem hasznos? Nem kell megcsinálni nekik és kész!

— Gondolkodnak is erről már elegen... De a mi szamovárunkat feltenni, ez ugye hasznos dolog? — kérdezi Pjotr.

— Hasznos bizony! Nagyon is hasznos!

— Szóval a mi szamovárunkat lelkesedéssel kell feltenni? Szenvedéllyel?

— Lelkesedéssel! Szenvedéllyel!

— No, jól van! Tedd fel akkor lelkesen...

Pjotr köténynyet köt a derekára, mint valami kályhásmester, lúdszárnnyal leporolja a satupadot és munkához lát. Lazarka pedig kihozza a szobából a pohos, vakítóan tündöklő szamovárt. Az udvarban szokták felállítani, a tornác mellett. A már este előkészített száraz faforgács nyomban lángralobban, Lazarka óvatosan bedugja a csőbe és alighogy kirántja a kezét, a kormos láng máris sivítva tör ki. Lazarka a csőnyílásra ráilleszti a szelelőcsövet és elfordítja a csuklót, hogy a füst és a láng ne nyaldossa a ház falát. Azután lekuporodik és figyel.

A cső nyomban átmelegszik és vörösre hevül; apró lyukacskákon keresztül, amelyeket nem lehet látni, amíg a vas hideg, kivilágít a tűz. A cső úgy pattog, mintha fakérget hántanának... Lazarka elégedett önmagával. A közösség számára hasznos dolgot végez... Méghozzá szenvedéllyel!...

Vagy húsz perc múlva fütyül a gőz a fedő alatt. Lazarka ekkor fogantyújánál fogva sietve leveszi a forró szelelőcsövet (rongy kellene, dehát soha sincs kéznél!), a víz emelgeti a fedőt és zubogva kifröccsen a szamovár oldalára.

Kész!

Lazarka ronggyal letörli a forró szamovárt és beviszi az ebédlőbe. A szoba nyomban megtelik a meleg szén szagával.

Akkor Alekszandr Ivanovics kilép a kis hálószobából, meggörnyed az alacsony ajtóban; vitorlavászon inget, fekete mellényt visel széles termetén. Fakó hajszálak göndörödnek tar koponyája oldalán, orra végén pápaszem fityeg. Alekszandr Ivanovics átnéz a szemüveg fölött, állát mellére szegi.

Lazarka így szól:

— Jóreggelt, Alekszandr Ivanovics. Kész a szamovár! — és szétrakja a csészéket.

Akkor megjelenik Marja Kszaverjevna. Egyenesszálú, gyér hajján fekete csipkefőkötő ül.

Alekszandr Ivanovicsnak — amint Lazarka megtudta — nagy, lármás, örökké éhes családja volt valamikor. És maga Alekszandr Ivanovics is fiatal volt. De múltak az évek, megházasodtak, férjhezmentek, megcsappant a munkaerő. Csak Pjotr maradt otthon, a legkisebb fiú, a szülők kedvence. Alekszandr Ivanovics öregkorára elnehezült, nemigen volt szüksége semmire és inkább csak a sokéves megszokásból állt oda a munkapad mellé. Üzletfeleivel sem sokat törődött, nem egyszer elutasította őket, elfoglaltságára, betegségére hivatkozott, de minél közönyösebben bánt velük, annál inkább kérlelték, hogy vállalja el a javítást. Alekszandr Ivanovics senkivel sem beszélgetett sokat a házban, vevőivel sem tárgyalt bővebben. Futólag megnézte a tárgyat, amelyet javításra hoztak, beírta a könyvbe, nyugtát adott róla, ovális, lila pecséttel — aztán feltette a polcra vagy a széles ablakpárkányra.

Tea után Alekszandr Ivanovics is munkához látott: találmányán dolgozott. Pjotr nekifogott a soronkövetkező javításnak. Lazarka pedig segített Marja Kszaverjevnának a takarításban, elment a piacra, megvette, amit kellett, krumplit tisztított, kivitte a hulladékot az udvari szemetesládába, amely nyár idején színültig tele volt görög- és sárgadinnyehéjjal.

— No, elég már! Eredj! — mondta a háziasszony.

Lazarka vidáman beszaladt a műhelybe.

— Ráérsz? — kérdezte Pjotr.

Rá.

— No, akkor fűrészeld le ezt. De jól vigyázz: hétnyolcad hüvelyk legyen, se több, se kevesebb. Itt a fűrész és a mérőrúd

— Mérget vehet rá! Hétnyolcad lesz, egy gondolattal se több!

Lazarka ügyesen befogja a lemezt a satuba (ezt apjától tanulta, Gruskiban), megjelöli, aztán nekifog a fűrészelésnek.

— Rosszul állsz! Ki tartja így a fűrészt?

Pjotr megmutatja, hogyan kell állni, a fűrészt tartani.

— Így egyenletesebben lélegezhetsz! És a hátgerincedet sem csavarod el!

Lazarka lefűrészeli és gondosan ellenőrzi a hosszúságot. „Egy kicsit bizony ferdére sikerült . . .“

Beszorítja a darabot a satuba és kiegyenesíti a reszelővel. Igyekszik eltakarni Pjotr elől, az pedig úgy tesz, mintha nem látná.

— Kész?

— Kész . . .

Lazarka megmutatja.

— Eltoltad egy kicsit. A munkában a pontosság a fő. Ezt jól jegyezd meg! Mindenfajta munkát pontosan kell végezni.

Lazarka új munkát kap. Ó, istenem! Hogy szeretne tudni mindent! Lám, Alekszandr Ivanovics naphosszat ott áll a gépe előtt, összerakosgatja, szétszedi, új kerekecskéket szerel belé, átdobja a hevedert. Sehogy sem megy a munka — ezt jól látja Lazarka. Őt nem lehet becsapni! Nem megy, annyi biztos!

Az öregember tar koponyáját töménteles apró ránc barázdálja. Úgy rémlik, mintha piszok lenne bennük és nem lehet levakarni. De nem piszok ez: Alekszandr Ivanovics mindennap lelocsolja a fejét, szombatonkint pedig fürdőbe megy Lazarkával. Fakólevelű nyírfavesszőt* szorongat ilyenkor a hóna alatt.

Az öregember csak áll, áll, görnyedt háttal és hallgat órákhosszat.

„Vajjon min gondolkozik?“ Mennyire szeretné tudni ezt Lazarka!

— Min töpreng annyit a bácsi? — kérdi Lazarka félénken és odahajol Pjotrhoz. (Az öregnek ugyanis hajlott kora ellenére igen jó a hallása.)

Pjotr elmosolyodik.

— Hát nem szabad megmondani? Titok? — kérdi Lazarka még halkabban, hangjában pedig biztatás cseng: „Bennem lehet bízni . . . Magam is szenvedtem . . . Ó, mennyit szenvedtem. Talán nem tudja? . . .“

— A perpetuum mobilén! — árulja el Pjotr.

Lazarka érzi, hogy nem tudná helyesen kiejteni ezeket a szavakat, eltorzítani pedig nem akarja. Kéri Pjotrt, ismételje el.

— Perpetuum mobile. Érted? Perpetuum.

Nem: Lazarka nyilván sosem fogja megérteni, mi fán terem ez.

* Az oroszok a fürdőben ezzel paskolják magukat.

— Valamikor majd megérted!... — és megint hamiskás mosoly bujkál Pjotr arcán.

Szombat este öt órakor zárják a műhelyt, vasárnap tovább alhat Lazarka. Egész nap zárva van a műhely. Alekszandr Ivanovics, Marja Kszaverjevna, Pjotr és Lazarka a hátsó bejáratot használja. Lazarka gyorsan elintézi a vásárlást, az ebédet és utána szabad

Mit csinálhat az ember vasárnap szabad idejében? Tizenegy éves korában? Amikor nem jár reáliskolába? És Odesszában van?

Lazarka felveszi kabátját és kilép az utcára.

Ősz van. Kék pocsolyák csillognak a járdán. Tükrükön eres levelek úsznak, mint megannyi apró hajó. Lazarka a Sztaroportofrankovszkaja- és a Jamszkaja-utca sarka felé tart. Már ott van a Szobornaja-téren. Itt mindig sok gyerek nyüzsög. Egy nagykarimájú szalmakalapot viselő, fekete olasz csokoládészínű pónit vezet a székesegyház kerítése felé. A lovacska fényesre lakkozott, könnyű kocsit húz. Az istentisztelet után a selyemruhába öltöztetett csemeték szívesen kocsikáznak egyet. Az apák előhúzzák törődött dinnyéhez hasonló bugyellárisukat, a csemeték pedig elhelyezkednek a kocsiban. Az elől ülő megfogja a gyeplőt és az ostort, az olasz pedig megsimogatja a póni bársonyos ajkát és a zablánál fogva körbevezeti a lovacskát. Ezért a műveletért öt kopejkát kell fizetni. Lazarka megfigyelte, hogy a fiúk mindig a bakra kéredzkedtek, „kocsist" akartak játszani, a kislányok pedig „úrhölgyet". Amikor a kis kocsi elindult, a papák és a mamák zsebkendőjüket lobogtatták, a gyermekek pedig kacsójukkal integettek. A szerencsés visszatérés után a szülők megindultan öleltek keblükre porontyaikat.

Persze, Lazarka is szívesen kocsikázna egyszer...

Lazarka szándékosan elidőzik a Szobornaja-téren és a piacon, azután sóhajtva visszamegy a Jamszkajára. Átvág az utcán, maga mögött hagyja a luteránus templomot, majd befordul egy szűk, csendes mellékutcába. Sudár nyárfák szegélyezik kétoldalt, alattuk avar borítja a földet.

Már ott is van a Luteránus-utcában.

Lazarka nézi a bejáratot, a szorosan bezárt kaput, az ablakokat. Az alsó ablakokat színes papírral ragasztották be (hogy ne lehessen tudni, mi történik odabent az ablakok mögött...).

Csend van. Vasárnap. A reáliskolában ma nincs tanítás. Lazarka tudja, mikor érkeznek a realisták az iskolába és mikor mennek haza. Ha beengednék, megtalálná a tornatermet, a folyosót, még az osztályt is, amelyben kidolgozta a példákat és a tollbamondást írta... Lazarka kitűnően emlékszik mindenre. Hát lehet is elfelejteni ilyesmit? Haj-jaj...

És feltámad a múlt.

Kicsiny, csendes falucska. Porlepte út.

Füstöl a kis faház kéménye. Csengő kalapácsütések szállnak a levegőben. Apja előre hajlik, zsákkal borított térdére szorítja a ló lábát és vágja a zöldes szaruréteget. A vastag, kék patkó ott lóg a karikán, a fényesre kopott, régi patkó pedig a földön hever. A segéd ott sürög az apa mellett és hol a fogót, hol a kalapácsot adja a kezébe. Egy kimustrált, savanyúcukros dobozban laposfejű, laposszárú szögek.

— Rajta, Panasz! — mondja az apja és Panasz lehúzza a karikáról a kék patkót. — Add a szögeket!

Apja ráilleszti a patkót a ló zöld patájára. Kormos kezével kitapogatja a megfelelő szöget és a kalapáccsal beveri a patába. Az állat hátrahőköl, az apa azonban erősen tartja a lábát a térdén. A szög könnyedén becsúszik. Egy ütésre. Egy koppanás — és már csak a hegyes vége meredezik. Még egy — és a szög vége lehajlik. Az egyik láb már meg van patkolva, következik a második. A kés alól kérges, repedezett patadarabkák szállnak, majd a fekete színt szürke váltja fel, a szaruréteg egyre vékonyabbak lesznek, és egyszerre csak — akár az első lábon — kibukkan a puhább, zöldes pata.

„Ugyan miért nem szereti anyuka, ha idejövök? — tűnődik Lazarka és felemel egy szaruréteget. — Ha megengednék, eljönnék mindennap. A leckét is megcsináltam már. De anyuka nem nézi jó szemmel."

— Te orvos leszel! — szokta mondani.

— Lazarka? — figyel fel az apa fiára. — Elhoztad a reggelit apukának?

— El.

Lazarka leteszi a földre a tejesköcsögöt, mellé a fehér kendőcskébe csavart kenyérdarabot.

— Köszönd meg anyukának a nevemben!

Az apa beletörli kezét kötényébe, vörös zsebkendőt húz elő, letörli arcát, szakállát.

— Megcsináltad a leckét?

Lazarka apját nézi. Az apa arcát sűrűn benőtte a fekete szőr, még a pofacsontját is elborítja.

— Meg.

— Megírtad a dolgozatot?

— Meg.

— A nyelvtant is megtanultad?

— Meg.

— A számtanpéldák is sikerültek?

— Sikerültek.

A kovács odafordul Panaszhoz:

— Aranyat ér ez a fiú!

Óvatosan magához vonja Lazarkát és megcsipkedi az arcát.

— Eredj haza! Oldd meg a feladatokat előre. A nyelvtant is tanuld meg előre! Mindent tanulj meg előre! Hamarosan itt a vizsga...

A kovácsműhely eltűnik az utácska kanyarulata mögött. Lazarkának hirtelen eszébe jut a vizsga és félelem fogja el, rohan, ahogy csak a lába bírja, valóságos porfelhőt ver föl. Sokáig kell futnia. Azután felkapaszkodik egy agyag-buckára és megzörgeti az ablakot. Nővérének, Szonyának sovány arca tapad az üveghez. A kislány orra egészen belapult, fehér és olyan tömpe, mintha lenyesték volna a végét. Néhány másodperc múlva kinyitja az ajtót.

Olykor Szerjozska is eljött a vályogkunyhóba: ugyanattól a házitanítótól tanultak, csakhogy a tanító Szerjozskáék házához járt.

A két kisfiú úgy nézi egymást, mintha most találkoznának először. Lazarka arca színtelen, akár a pincében kicsírázó krumpli.

— Szervusz, Lazarka!

— Szervusz, Szerjozska!

— Ráérsz?

— Példákat kell megoldanom.

— Hát még nem csináltad meg?

— De igen.

— Akkor miért csinálod meg mégegyszer?

— Előre kell megoldanom a példákat. Így paracsolja apuka. Meg a nyelvtant is át kell vennem előre. Az olvasmányokat is.

— Mire jó előre tanulni?

— Így kell.

— És te tanulsz is?

— Tanulok.

Szerjozska elragadtatással nézi Lazarkát, ördögbőr zekéjét, hosszú nadrágját. „Ó, ha nekem is szabad lenne hosszú nadrágot viselnem! — gondolja. — Dehát nem szabad... Előbb le kell tennem a reáliskolai felvételi vizsgát. Csak akkor! Az első hosszú nadrágom lesz!..."

— Gyere át a mi kertünkbe, Lazarka!

— De nem kapok ki anyukádtól?

— Átmászunk a kerítésen...

A két kisfiú baktat az utcán. Szerjozska fiatalabbnak látszik pajtásánál, noha egykorúak. A kertben Lazarka óvatosan felszed egy almát. A rothadt gyümölcsöt apró hólyagok borítják. Lazarka beléharap, de nyomban kiköpi. Csípős borszaga van.

— Dobd el! A fáról tépj! Válaszd, amelyiket akarod!

Szerjozska megrázza a fát; hull az alma mindkettőjük fejére, akár a nagyszemű jégső. Lazarka odébb szalad, Szerjozska nevet.

— Kitaláltam egy jó mókát! — jelenti ki Szerjozska olyan hangon, hogy Lazarkának nyomban felcsillan a szeme. — Mászszunk le a kútba..

Lazarka elragadtatással néz Szerjozskára. A két kisfiú a kert távoli végébe megy. Lemennek egészen a kerítésig, ahonnan elébük tárulnak Trojandi falu rétjei. Mélységes csend van. Messziről üllő csengését hozza a szél. A távolság elváltoztatja a hangot: úgy rémlik, mintha valaki egész közel késsel ütögetne egy üres palackot.

— Apa kovácsol! — mondja Lazarka büszkén.

— Azután átmegyünk a kovácsműhelybe, jó? — mondja Szerjozska. — Nagyon szeretnék beütni egy szöget. Ekkora szöget ni!... a patába!

— Patkószöget?

Szerjozska nem tudja ugyan megkülönböztetni a szögeket, de azért meggyőződéssel mondja:

— Patkószöget!

A régóta nem használt kút alacsony kávája kissé korhadt már. Három szál deszka fedi a nyílást. A két kisfiú ráhasal a

deszkára és bekémlel a réseken. Mélyen, nagyon mélyen, a kút fenekén, fakón dereng a víz. Pókháló borítja, elveszítette minden csillogását.

— Au! Au! — kiált le Szerjozska.

Tompa moraj a válasz. A deszkákról már hull a korhadék és a vizen ott gyűrűznek az első körök. Olyanok, mintha vékony drótból lennének.

— Másszunk le! — javasolja Szerjozska.

— Miért?

— Csak úgy...

— De mi értelme? Különben is le van szögezve.

— Hát feltépjük a deszkákat!

Szerjozska megragadja az egyik deszkát, de az meg sem mozdul. Lazarka is segít. Nekigyűrkőznek mind a ketten — és a korhadt deszkán kibújnak a rozsdás szögfejek. Dohos szag csapja meg az orrukat.

— Hogy mászunk le oda? — kérdi Lazarka.

— Kötélen!

— De hol vesszük?

Eltöprengenek. Szerjozskának eszébe jut, hogy a hátsó udvarban fehérnemű lóg. Onnan kellene leszedni! De hazafutni — az messze lenne.

— Itt az övem! — javasolja Lazarka.

Szerjozska a kút kávájára hasal és lefelé kandikál. A kút szája nem széles, a gerendákon kiszögellések vannak Szerjozska szó nélkül átveti az egyik lábát, majd a másikat is, és már ott csüng a víz fölött.

— Bolond vagy! Lezuhansz!

Szerjozska a vakmerőség lázában ég. Lábát nekiveti a kút falának, kezét bedugja a gerendák közti résbe és eltűnik a néhány szál deszka alatt, amely még megmaradt a kút tetejéből.

Lazarka lehajol és lázas izgalommal súgja:

— Mássz föl! Belefúlsz!

Szerjozska azonban egyre újabb kiszögellést tapogat ki, cipője orrával rátámaszkodik, beledugja kezét a résekbe, ujja hegyével megfogódzik a kiszögellésekben és mind lejjebb ereszkedik... Lazarkának elál a szívverése. Csend borul a kút fölé, még a nap is felhő mögé bújik. Lazarkán hideg borzongás fut végig. Egyszérre csak hang üti meg a fülét a mélyből:

— Lazarka! Lazarka! Idenézz!

Szerjozska közvetlenül a víz színe fölött csüng. Fehér matrózruháját penész borítja, harisnyája és cipője is zöld.

— Au! Au!

Szerjozska lóbálja a lábát, fröcsköli a vizet a kút falára, majd felemeli a fejét és az égre bámul.

— Lazarka! Odanézz: csillagok! — Csillagos az ég!

„Hogy-hogy csillagos?" — gondolja Lazarka. — Hiszen most dél van. Ó, dél... Haza kell futnom!

— Mássz fel már! Mennem kell! — szól le Lazarka szigorúan. Már sajnálja, hogy összeállt Szerjozskával.

Szerjozska már kapaszkodik fölfelé, de nedves cipője minduntalan megcsúszik, a keze szintén. Látni, hogy Szerjozska megfeszíti minden erejét, felhúzódzkodik két-három gerendára, majd hirtelen visszazuhan...

Micsoda nap volt!

Szerjozskát végülis Lazarka apja húzta ki. Lazarka anyja kimosta a matrózruhát, kijavította a harisnyát, kitisztította a cipőt. Megnyugtatták, megmosdatták Szerjozskát, Lazarkát pedig az apja ráfektette a térdére és Szerjozska szemeláttára jól eldöngette. Úgy feküdt ott a térdén Lazarka, akár a ló lába, amikor patkolt...

Ősszel — 1903-at írtak akkor — a két fiút Odesszába vitték. Más-más vasúti kocsiban utaztak, Lazarkát apja kísérte, Szerjozskát pedig az anyja.

A Szent Pál reáliskola tornatermének padlóját tükörfényesre kefélték az iskolaszolgák. A tornaszereket a bordásfalhoz tolták; a szomszéd fal melletti állványon fapalackok csüngtek. A sarokban ló és bak állt, csillogott rajtuk az erős bőr. A vizsgázók nagy száma ellenére ünnepélyes csend honolt a teremben és a hideg, félhomályos folyosókon. Megkezdődött az évente ismétlődő, titokzatos szertartás.

Lazarka apja fekete lüszterkabátjában a terem egyik sarkában ült, Szerjozska fehér selyemruhába öltözött anyja pedig a sarokban: a szülők nem ismerték egymást.

Ünnepi csendben telt el a vizsga első napja. A két fisfiú egymás mellett ült a padban. Lazarka feszült figyelemmel hajolt a reáliskola pecsétjével ellátott papírlap fölé: a példák, megoldásán gondolkozott. Három feladatot kapott: mindegyik bonyolult

volt, csapdának szánták. Lazarka azonban nyomban átlátott a szitán és élvezettel oldotta meg egyik példát a másik után. Még arra is maradt ideje, hogy ellenőrizze számításait és emlékezetébe vésse a feladatokat: otthon, Gruskiban újra meg akarta oldani őket a házitanítóval. Szerjozska borzolta a haját, sűrűn fújta az orrát, minduntalan bele-belebökte tollát a tintatartóba.

Ünnepi csendben telt el a vizsga második napja is. A két kisfiú ismét egymás mellett ült. Lazarka olykor felemelte a fejét, mintha a mennyezetről olvasna le valamit. Szerjozska szintén a mennyezetre bámult és bőszen rágta a körmét.

Harmadnap Szerjozska anyját az igazgatóhoz kérették.

— Elnézést kérek a zaklatásért — kezdte az igazgató. — Nagyrabecsülöm Vlagyimir Petrovicsot, de... kedves fia helyesírásból kettest kapott, a számtan írásbelije szintén kettesre sikerült... Ennek folytán nem bocsátható további vizsgákra...

Az anya elsápadt.

— Nagyon kérem önt... Megígérem... A legjobb házitanárok fognak foglalkozni a fiammal... Könyörgök...

Még abban az órában távirat ment Gruskiba. A sebes lovak estére Odesszába röpítették az apát. Az igazgató gyermekkori barátja gyümölcskocsonyát, néhány kosár friss gyümölcsöt, egy kis bödön mézet hozott magával. A két jóbarát egy üveg kitűnő fajbor mellett emlékezett vissza a régmúlt napokra és a közös ismerősökre. A sikertelen vizsgáról — természetesen — egyetlen szó említés sem esett.

Lazarka és Szerjozska túljutott a szóbeli számtanvizsgán és levizsgázott oroszból is. A vizsgák öt napig tartottak. Vasárnap a szülők sétálni vitték gyermekeiket. Lazarka a Nyikolajevszkij-bulváron sétált apjával, Szerjozska pedig a Francuzszkij-bulváron kocsikázott édesanyjával.

Hétfőn kifüggesztették a felvett tanulók névjegyzékét. A táblák előtt ott tolongtak az érdeklődők.

Az első táblán a névsor A-val kezdődött, a másodikon I-vel, a harmadikon P-vel, a negyediken... Különben egyáltalán nem is fontos, milyen betűvel kezdődött a névsor, az első, a második, vagy a negyedik táblán! Szerjozska édesanyja volt az első, aki megtalálta a maga csoportját és elsőnek olvasta el a Raduzev Szergej nevet... Olyan könnyen megtalálta, mintha más név nem is szerepelt volna a táblán. Raduzev Szergej... Az anya

odarohant Szerjozskához, aki az ablak mellett állt, és majd megfojtotta öleléseivel...

Lazarka apja is odafurakodott a maga táblájához. Az ő neve B-vel kezdődött. Bljaher. Neki tehát elég volt az első listát elolvasnia. Neki is fogott az olvasásnak: Alekszandrov, Andrejev... „Nem, nem az". Az A betű nem érdekelte. A B-t kell olvasni. Belefogott: Babickij, Belov, Brodszkij, Vegyernyikov, Ginzburg...

— „Hát ez hogy lehet?"

Lazarka apja újra kezdte: Babickij, Belov, Brodszkij, Vegyernyikov, Ginzburg.

— Nem értem! — mondta a kovács fennhangon. Szétterpesztette ujjait, csak állt a tábla előtt és tanácstalanságában bele-belekémlelt a többi szülő szemébe.

Végigolvasta a listát kétszer, háromszor, négyszer. Föntről lefelé és lentről fölfelé, elolvasta az A-t, B-t, a V-t, valamennyi betűt, egészen a Ja-ig. Szíve egyszerre csak összeszorult... Odébb ment és a fejéhez kapott. Lazarka egész testében reszketett és apja kezét rángatta.

— Apuka! Apuka! Mi az? Miért hallgatsz?

Az apa zsebkendőjével megtörölte homlokát és visszament a táblákhoz. Léptei bizonytalanok, csüggedtek voltak. Újra végigolvasta a neveket, egytől-egyig, de a magáét sehol nem találta.

Ekkor Szerjozska odaszaladt Lazarkához.

— Lazarka, megyek anyukával diáksapkát venni! Ti mikor veszitek meg?

Lazarka felemelte rémülettől sápadt arcát és Szerjozska nyomban megértette, hogy valami baj történt.

— Nem vagyok a listán... — mondta Lazarka halkan.

— Várj meg itt — szólt Lazarka apja és elment.

— Anyuka — kiáltott fel Szerjozska — anyuka, gyere ide! Lazarka nincs a listán. Kihagyták!

Lazarka félrenézett. Mosolygó fiúk haladtak el mellette, egyik-másik már diáksapkát viselt, Lazarka szeme még tágabbra meredt, csillogott, de a könny még csak gyűlt benne.

— Nyugodj meg! — mondta Szerjozska édesanyja. — Tévedés történt. Mindjárt kiderül.

Ekkor visszatért az apa. Nyugodt volt. Sőt mi több: finom, gúnyoros mosoly volt ajkán. Szerjozska észrevette, hogy Lazarka

apjának szakálla egyáltalán nem olyan fekete, mint odahaza Gruskiban.

— Nos? — kérdezték mindnyájan egyszerre, még Szerjozska anyja is.

Az apa gúnyosan mosolygott.

— A vizsga sikerült! De még hogy! Szín ötösre!

Lazarka felragyogott.

— Menjünk akkor diáksapkát venni! — javasolta Szerjozska.

Az apa összerázkódott.

— Nem vették fel!

— Hogy-hogy?

Az apa vállat vont és keserű mosolyra görbítette száját.

— A százalékarány!

Lazarkát megdermesztette a rémület. Sírvafakadt. Úgy patakzott a könnye, hogy szinte el sem lehetett hinni: ennyi könnyet onthat egyetlen kisfiú.

Micsoda év volt!

Lehet ezt elfelejteni?

A keserűn gúnyos mosoly többé el sem tűnt az apa ajkáról.

— Mondtam én! Hiszen megmondtam: az almafán csak alma teremhet, ti meg azt akartátok, hogy körte nőjön! Kellett nektek reáliskola? Nesze nektek reáliskola! Orvost akartatok faragni belőle? No, most megkaptátok! Brodszkij cukorgyáros meg Ginzburg gyáros számára bezzeg nincs százalékarány, de Bljaher kovács számára van!

A kovács szerény, kis házában, amelynek egész bútorzata mindössze egy tarka rongyszőnyeggel takart láda, kis pohárszék és egy szénával megtömött dívány volt, megváltozott az élet Befellegzett Lazarka szép ábrándjainak, amelyeket a reáliskoláról szőtt.

— Lazarka! — verte fel a kovács a kisfiút másnap hajnalban. — Munkára!

Lazarka gyorsan felöltözött és apjával együtt a kovácsműhelybe sietett a didergős, ködös hajnali utcán. Felszította a tüzet a tűzhelyen, vasakat izzított. Gyorsan, pontosan végzett mindent.

A tűzből kihúzott, fehéren izzó vas sistergett, szórta a szikrákat, amelyek kihunytak röptükben, akár az olvadó hópehely.

— Lazarka, fogd a kalapácsot!

Lazarka fogta a kalapácsot — keze közben ügyesen végigsiklott a simára csiszolt, hosszú nyélen — meglendítette és teljes erőből rásújtott a vasra. Röpült a szikra a kovácsműhely mind a négy sarka felé és egy pillanatra megvilágította.

— Lazarka, így lecsaphatod apád ujjait. Apádnak sérve van. Ki ad akkor kenyeret a gyerekeknek?

A kalapács újra meg újra lecsapott, minden alkalommal egyre kevesebb szikra hullt — míg végül a vas egészen kék lett, Lazarka pedig szúrást érzett a hasa táján.

A kovácsműhelybe beállított Szonya és négy pöttön, szurtos, fekete, rongyos gyerek. A porontyok botocskáikkal kotorgatták a sok ócska lim-lomot, kerekecskéket, anyacsavarokat találtak közte, madzaghoz kötötték és suhogva lóbálták a fejük fölött... Lazarka minduntalan hátrapillantott a gyerekekre... Apja azonban gúnyosan nézte és rázendített a régi nótára:

— Lazarka, nem vagy reálista! Fogd inkább a kalapácsot!

„Nem, ez nem mehet így tovább! Nem mehet... — suttogta Lazarka összeszorított foggal. — Nem mehet így tovább!"

Az ősz könnyű, zizegő leveleket görgetett az utcán. Szerjozska Odesszában volt, Lazarka pedig itt. És amikor Lazarka kilépett a kovácsműhelyből, rongyos cipőjével rátiport a zizegő levelekre, amelyeket a kertekből sodort ide a szél... „Nem mehet így tovább!" Ő majd megmutatja nekik! Meg bizony! Várjátok csak!

A sérelem újult erővel önti el agyát. Lazarka elfordul a reáliskola hideg épületétől és visszamegy a Szobornaja-térre. Nem néz senkire. Letelepszik egy padra és úgy ül, mint egy felnőtt. Ha Lazarkának sétabotot adnának a kezébe, fekete köcsögkalapot nyomnának a fejébe és egy „Odesszai hírnök"-öt dugnának a markába — akkor azt lehetne gondolni, hogy a polgármesteri hivatal valamelyik „nagykutyája" üldögél itt.

De nem! Lazarka nem akar „nagykutya" lenni! Nem kell neki fekete köcsögkalap, sem bot. Szégyelné kezében tartani az „Odesszai hírnök"-öt. Ezt tudja már... Lazarka kicsi ugyan és nem veszik észre, de ő észrevesz mindent!... Persze, Lazarka be tudja fogni a száját... Nevetséges! Mintha Pjotrhoz nem járnának olyanok, akik nem hoznak semmiféle megrendelést? Vagy hoznak ugyan, de többé eszébe sem jut senkinek...

— Lazarka menj ki egy percre! Anyám hív! — mondja ilyenkor Pjotr.

Lazarka kimegy és szándékosan ellenőrzi Pjotr állítását.

— Hívott, Marja Kszaverjevna?

— Nem.

— Vagy úgy!

A háziasszony csodálkozva néz a kisfiúra.

Lazarka visszatér a műhelybe, de mielőtt kinyitná az ajtót, félszemmel bekémlel a kisablakon.

„Jól sejtettem! . . . — gondolja. — Pjotr elrejtett valamit a varrógépek mögött." Lazarka vár egy keveset, sőt kimegy az udvarba. Dehát Lazarka vajjon nem talált egyszer egy spárgával átkötött kis csomagot? Vajjon nem hajtotta fel a köteg szélét és nem olvasta el azokat a szörnyű . . . ijesztő szavakat? De Lazarka tud hallgatni.

A székesegyház fölött csókák húznak el. Ha szemmel kíséri az ember a riadt madársereget, amely messze-messze száll, talán a pályaudvarig, vagy a Kulikovo-réten át egészen a Fontani-ig, akkor olyannak látja, mintha sok-sok fekete koromszem szállna ott, amilyenek a lámpából röppennek fel.

Jólesik vasárnap a padon üldögélni. Amikor pedig leszáll az alkony és Voroncov gróf szobra mellett kigyúlnak a nagy, tejfehér lámpaburák, Lazarka körbejárja az emlékművet és végigolvassa a felírást, mind a négy oldalán, noha már régóta betéve tudja. A sétának vége. Ideje hazamenni. Lazarka feláll, megigazítja hátul felcsúszott kabátját és más úton, a Szadovaján igyekszik hazafelé.

Egy alkalommal összetalálkoztak. Szinte az orrukkal ütköztek egymásnak és valósággal elhűltek a meglepetéstől.

— Te vagy az?

— Te vagy az?

— Szervusz, Lazarka! — szólalt meg elsőnek Szerjozska.

— Szervusz!

A két fiú a régi szokás szerint fesztelenül szemügyre vette egymást Szerjozska diákzubbonyt, hosszú nadrágot és sárgaszélű, ellenzős sapkát viselt: a sárga cimer úgy ült rajta, mint a pillangó.

— Tanulsz? — kérdezte Lazarka és kirántotta kezét Szerjozska markából.

— Tanulok.
— Mit tanulsz?
— Sok mindent!
— Mégpedig?
— Hát oroszt, csakhogy nem azt, amit mi együtt tanultunk, hanem újat. Aztán történelmet, földrajzot, németet, meg számtant, rajzot.
— Könnyű?
— Nehéz...
— Hogy tanulsz, ha nehéz?
— Segít a házitanító.
A két fiú elhallgatott. Úgy rémlett, elmondtak mindent. Miről lehet még beszélni? „Azt hiszi, hencegek...“ — villant át Szerjozska agyán.
— Persze, gyengén megy a tanulás... Te lennél a legjobb tanuló! — ismeri be Szerjozska őszintén.
Lazarka összeráncolja a homlokát. Szerjozska érzi, fájdalmat okozott pajtásának, ezért másra tereli a beszélgetést.
— Hát te hogy kerülsz ide?
— Itt dolgozom.
— Dolgozol? Hol dolgozol?
— Műhelyben dolgozom.
Lazarkának eszébe jut a különös cégtábla és büszkén jelenti ki:
— Nehogy azt gondold, akármilyen műhelyben! Fizikai-kémiai-mechanikai, villany- és vízvezetékszerelő munkák műhelyében! Érted?
Szerjozska szégyeli bevallani, hogy elsőosztályú reáliskolai tanuló létére egy kukkot sem ért belőle.
— Értem! Hogyne érteném! — mondja és megint más témára siklik.
— Mondd, nálatok hamar lesz a vakáció?
Most meg Lazarka nem akarja beismerni, hogy nem tudja, mi fán terem a vakáció.
— Nem, — mondja — nem lesz hamar.
— Nálunk sem. December huszadikán kezdődik a karácsonyi vakáció, akkor hazamegyek Gruskiba.
— En nem megyek sehová, — mondja Lazarka komoran.
— Miért nem mégy haza?

Lazarka sokáig küszködik a válasszal. Mintha mégegyszer ellenőrizni akarná önmagát.

— Nincs hová mennem...

— Hogy-hogy? Miért nincs?

Lazarka elfordítja arcát.

— Megszöktem hazulról...

Az idő csak az első napokban múlik lassan. Mennyire szeretett volna hazamenni! De aztán köd ereszkedett a múltra és Lazarka nem emlékezett többé gyermekkorára. Új élmények, új emberek léptek helyébe, a munka, ez a szép, nagy város — az, hogy ő már kenyérkereső, akár az igazi munkások. Lazarka vonzódott Pjotrhoz, igazán megszerette, noha Pjotr továbbra is zárkózott és szűkszavú maradt, akárcsak az első időben. Lazarka hónapról hónapra egyre bizonyosabb volt benne, hogy Pjotr igazi hivatása nem ez a lim-lommal teli, csőszerűen keskeny és hosszú műhely. Érezte, hogy Pjotr gúnyolódása apja perpetuum mobiléje fölött mélyebb értelmű és az apa s fiú között szakadék tátong, noha igen békésen élnek és szeretik egymást. Tudta, hogy az ismeretlen emberek érkezése és Pjotr rövid eltűnései valamilyen nagy és felelősségteljes üggyel függnek össze, amelyről senkinek sem szabad tudni a házban. Lazarka meg sem értette volna a véletlenül elejtett, kurta szócskákat, ha immár idestova egy éve nem figyelte volna Pjotrt, nap mint nap.

Lazarka olyan szavakat hallott, mint: *párt, proletáriátus, forradalom, Genf, Lenin, konferencia.* Távol-Keleten háború folyt, és már érlelődött az a valami, amit a műhelyben *forradalomnak* neveztek.

Elkövetkeztek a „Potyomkin" páncélos dicső napjai, tombolt a forradalom vihara, amelyben az embereket jobban, teljesebben meg lehetett ismerni, mint máskor: nem szavaik, hanem tetteik, életük alapján.

Egy este Lazarka kilépett az utcára. Sok ház kapuját és ablakait bedeszkázták vagy szorosan bezárták, az úttesten feldöntött villamoskocsik hevertek, az utcasarkokon barrikádok maradványai látszottak: lovasrendőr- és kozákosztagok járták a várost.

Lazarka háborítatlanul eljutott a pályaudvarig. A téren és közvetlenül a pályaudvar előtt megerősített rendőri és katonai

osztagok álltak. Kiöltözött hölgyek, elegáns férfiak tolongtak a pályaudvaron. Egyre-másra érkeztek az urak, konflison vagy saját hintójukon. A pályaudvar azonban nem tudta befogadni valamennyit, nem fértek el a vonatokban sem — és az elegáns utasok felmásztak a teherkocsikba is. A menekülők nyüzsögtek, kiabáltak, kövér bugyellárisokat nyomtak a hordárok és a kalauzok kezébe — ez volt a leghatásosabb érvük ezekben a percekben, amikor mindenáron el akarnak utazni. Elutazni innen, akárhová. Csak el ebből a „szörnyű" Odesszából...

Akkor találkoztak össze másodszor.

Egyszerre vették észre egymást. Egy pillanat — és Szerjozska máris valakinek a háta mögé bújt. Ennek az embernek vastag kötés fedte a fejét: olyan volt, mintha valaki nagy hógolyót tett volna a vállára.

Lazarka odalépett.

— Elbújsz? — kérdezte és félrevonta Szerjozskát.

A fiú zavarba jött.

— Menekülsz Odesszából?

— Lazarka... Miért kérded?

— Szóval?

— Nagybátyámnál lakom... Ő úgy határozott, hogy elutazik és magával visz... Hisz nem vagyok önálló...

— Én sem vagyok önálló! De engem nem visz el senki... Itt a forradalom! Segítenünk kell a felnőtteknek!

A „forradalom" szóra — Lazarkának legalább úgy rémlett — Szerjozska megremegett.

— Hallottad már ezt a szót? Félsz?

— Nem félek semmitől! A nagybátyámnál lakom...

— És ha önálló lennél?

— Otthagynám a reáliskolát...

— Otthagynád a reáliskolát? Miért? Hová mennél?

— Magam sem tudom... Talán zeneiskolába...

— Zeneiskolába? Apádnak szóltál már?

— Szóltam.

— És mit mondott?

— Hallani sem akar róla...

— Hát mit akar?

— Azt akarja, hogy mérnök legyek.

— És te?

— Mondom, hogy én nem akarok...

— Mondod, de azért tovább tanulsz? És a nagybátyádnál laksz?

— Igen...

— Különös: tehát te nem azt teszed, amit te akarasz, hanem amit mások, ugye?

— Így hozza a sors... Hiszen nem vagyok önálló... A harmadik osztályba járok!...

Lazarka egész életére emlékezetébe véste június 18-át. Ezen a napon szomorúság fogta el még az olyan erőslelkű embert is, amilyen Pjotr volt. A „Georgij Pobedonoszec" páncélhajó cserbenhagyta a forradalmat. Árulók akadtak a parti őrség közt, sőt még magán a „Potyomkin" páncélhajón is. Az Odesszába érkezett csapatok nem csatlakoztak a felkelőkhöz. A tizenkilencedikére virradó éjtszakán a „Potyomkin" felszedte a horgonyt. Magára maradt, nem számíthatott többé a hajóraj lázadására, elárulták. Eloltotta lámpáit és kisiklott a sötét éjtszkába. Hajnalig bolyongott a páncéloshajó, azután kivetődött a román partokra...

A „Potyomkin" távozását követő egész napon át hordták a megszenesedett hullákat a kikötőből. Hordták a hullákat a Romanovka külvárosból, a Moldavankáról, a város központjából. Füstölgött a kikötő. Füstölögtek a külvárosok. A levegőben toll és pehely szállt szüntelen, mint megannyi hópehely. Sok ablakból pianinó, szekrény, komód ágaskodott.

Éjtszaka hazaérkezett Pjotr. Nesztelen léptekkel osont be a hátsó bejáraton. Kihozott valamit a műhelyből, aztán bekopogtatott apjához.

Az ebédlőben együtt volt Alekszandr Ivanovics, Marja Kszaverjevna és Lazarka. Az asztalon kormos lámpás füstölgött.

— És most hová? — kérdezte Alekszandr Ivanovics sóhajtva és töredezett körmével megigazította a mécses kanócát.

— Illegalitásba, apa...

Az anya Petya vállához simult.

— Határozatlanság... Saját erőink lebecsülése... Árulás... Hát ki másnak van ereje, ha nem nekünk? Mi vagyunk az erősek! A munkások. A matrózok, a katonák. A parasztok. Vajjon a tiszti népségnek van ereje? Vagy a burzsujoknak?

Úgy rémlett, Pjotr magában összegezi a történteket.

— Bizony apa, így állunk... Ideiglenesen visszavonulunk. Visszavonulunk, hogy jobban felkészüljünk. És akkor majd meglátjuk!

— Isten vigye sikerre ügyeteket!

Pjotr közvetlenül, melegen búcsúzott el mindenkitől.

— És nem fogják el? — kérdezte Lazarka halkan.

— Nem fognak el!

— Ó, féltem magát.

— Ne félts! Fölvirrad még a mi napunk is, Lazarka! Akkor jobban megérted majd, miért harcoltak és miért áldozták életüket idősebb elvtársaid!

— És mit csinál, hogy ne fogja el a rendőrség?

— Én többé nem vagyok én! Érted?

Ez ugyanolyan volt, mint a perpetuum mobile. Lazarka egy szót sem értett belőle.

Akkor Pjotr vadonatúj személyazonossági igazolványt húzott elő és kinyitotta a mécses világánál. Finom, nagyon finom mosoly fénylett Pjotr arcán. Lazarka odahajolt: a személyazonossági igazolványban ez a név volt olvasható, sűrű fekete tintával írva: Alekszandr Szergejevics Grebennyikov...

Ezerkilencszáztizenhat őszén történt. Utánpótlást szállító vonat haladt a front felé. Az állomásokon és útközben, többszáz versztnyire az arcvonaltól, vidám tréfálkozással ütötték el az időt a katonák, akik nemrég a herszoni kormányzóságbeli parasztlegények, vagy nyikolajevi, odesszai munkások voltak... Nappal zengett a harmonika a kocsikban. Amikor közelebb értek az arcvonalhoz, parancs érkezett, hogy oltsák el a világosságot, hagyják abba az éneklést. És a szokatlan csendesség félelemmel töltötte el valamennyiüket.

Éjtszaka rakodtak ki. A legközelebbi faluba vonultak, amelyet a németek feldúltak. Itt töltötték az éjtszakát, mintegy öt versztnyire az első vonalaktól, a nappalt is agyonütötték valahogy, sehol sem találták helyüket — az esti szürkület leszálltakor pedig elindultak a tűzvonal felé.

A harc előestéjén akadtak össze.

— Nagyságos uram! Raduzev főhadnagy úr!

A főhadnagy megfordult.

— Lazarka?

Meleg szeretettel ölelték meg egymást. Az egész csak néhány másodpercig tartott: szinte egyszerre néztek körül: vajjon nem látta-e őket valaki, — azután megindultak a fedezék felé. A főhadnagy elől ment, a közlegény mögötte. A bűzös, sáros, szűk fedezékben Raduzev letelepedett egy cink töltényesládára és helyet mutatott Lazarnak is.

— A legutóbbi erősítéssel jöttél?

— Azzal.

— Melyik században vagy?

— A hatodikban.

— Szóval nálam. Rövid ideje katonáskodsz, ugye? — kérdezte Raduzev, miután egy pillantást vetett régi barátja rangjelzés nélküli, posztó vállpántjára.

— Közel két éve...

— Hogy-hogy?

— Törzsőrmester voltam, de lefokoztak...

— Miért?

— Vereségpárti meggyőződésem miatt...

Raduzev összehúzta a szemét, mintha a távolba nézne.

— Arra gondoltam az előbb, mennyi idő múlt el azóta... Emlékszel: Gruski... a vizsga?... Meg a találkozásaink? Te valamilyen műhelyben dolgoztál... Azután a Gen-gyárban... Én pedig abban az évben fejeztem be a reáliskolát...

A főhadnagy kezére hajtotta fejét és így ült sokáig, nagyon sokáig.

— De miért csak főhadnagy? Szintén lefokozták? — érdeklődött Lazar.

Raduzev felemelte a fejét.

— Magázol?

— Magázom... és nagyságosurazom...

Lazar mosolygott, de csak a szemével.

— Nos, mérnök lettél, amint apád akarta?

— Az lettem, Lazarka... Az. Közvetlenül a háború előtt.

— És elvittek a háborúba?

— El...

— Hogy védd a hitet, a cárt és a hazát? De miért szolgálsz a gyalogságnál? Mérnök létedre gyalogos vagy? Akkor is legalább tüzér lehetnél! Felsőbb képzettséggel nem szokás gyalogságnál szolgálni.

— Különleges alakulatnál voltam. De... bűnbe estem...

— Kártya?

— Rosszabb...

— Nők? Szesz?

— Nem. Magamra vállaltam egy katona bűnét. Politikai ügy volt, de jól tudom, nem hiszed el... Igen: politikai. Nagy veszedelem fenyegette a katonát: tettenérték, valamilyen bolsevik katonai bizottság tagja volt... én nem vagyok jártas ebben... A katona tetszett nekem, kedveltem. És most... amint látod... a gyalogságnál vagyok. És mint főhadnagy...

— Romantikus!

— Torkig vagyok mindennel ezen a világon! Ó, Lazarka, Lazarka. Hogy csodáltalak. És szörnyen irigyeltelek... Istenem... Most elmondhatom neked. Olyan nehéz feladatokat oldottál meg... Tudtál mindent. Világos út volt nyitva előtted... Hogy is mérhetem én magam tehozzád?

— Gyónni akarsz nekem? Talán a halálra készülsz? Azt hiszed, elesel a harcban?

— Nem. Csak úgy. Ki akartam önteni a lelkem. Örülök, hogy összeakadtam veled. Őszintén beszélek, nem alakoskodom.

A beszélgetés megszakadt.

— Jártál Gruskiban a háború előtt? — kérdezte néhány perc múlva Raduzev.

— Nem. Amióta elszöktem otthonról, nem voltam Presztolnojében.

— Most honnan jössz?

— Büntetőszázadból... Azelőtt pedig börtönben ültem.

— Ültél?

— Ültem... feküdtem... járkáltam is...

— És miért?

— Közismert dolog...

— Szocialista vagy? Forradalmár?

— Bolsevik vagyok!

— Bolsevik! Mensevik! Hát ez nekem kínaiul van. Neked azonban hiszek. Te igaz ember vagy. Mondd meg hát nekem, mit gondolnak ott nálatok: hamar vége lesz ennek a...

Útszéli szó fröccsent ki Raduzev száján.

— Hamar!

— Hogy mondtad?

Lazar megismételte. Raduzev felragyogott és megragadta Lazar kezét.

— Ha tudnád, mi mindent adtál nekem ezzel az egy szóval...

— Hát a katonáknak hogy megy a soruk?

— Azt hiszed, nem látom én? Nekik még nehezebb...

— Tudod, Szerjozska, belőled mégiscsak válhatnék ember...

Olyan hangon mondta ezt Lazar, hogy Raduzev összerezzent.

— Gondolod?

— Gondolom. De... gerinctelen vagy. A gerinctelen ember pedig fabatkát sem ér.

Raduzev belekapaszkodott Lazar köpenyébe.

— Istenem, mennyire gyűlölöm a háborút!... És ezt az egészet...

— Mit?

— Vér árán nem szabad sem földet, sem gyárakat szerezni... Sőt, szabadságot sem!

— Pedig ti úgy szereztek!

— Én nem szerzek semmit.

— Hát akkor apád szerzett! Érjétek be vele!

— Nem, énnekem nem kell semmi. Ha apám meghal, mindenemet szétosztom a koldusok közt.

— Te szétosztod ugyan, a többiek azonban az utolsó kenyérhajat is kiráncigálják a koldus tarisznyájából, csakhogy gyarapítsák a magukét!

— Egész valóm lázadozik ez ellen! Minek kell ennyi egynek? Micsoda őrültség! Ezer meg ezer gyeszjatyina föld! Tucatnyi gyár, meg üzem!

— Nem őrültség ez! Törvény.

— Én azonban fellázadok az ilyen törvény ellen! De mit tehet az ember egymagában?

— Hogy-hogy egymagában?! Azt hiszed, csak te gyűlölöd a kapitalista rendszert?

— Már megint kapitalista! Szocialista! Már megint harc, küzdelem, egyesek erőszaka mások fölött.

— Filantrópiával nem mégy sokra, pajtás! A régi keresztény tanítás: ha két inged van, az egyiket add oda annak, akinek egy sincs, újabb bajt szült: az erkölcsi rothadást. A szabad-

ság anarchisztikus értelmezése tévútra vezet! Önmagad szemében becsületes vagy ugyan, de az ujjad sem mozdítod. Felháborodsz és közben fekszel a jó meleg takaró alatt! És becsületes embernek tartod magad!

— Zsákutca... zsákutca...

Raduzev mindkét kezével a fejéhez kapott, halántékára szorította, mint akire heves fejfájás tört rá hirtelen.

— Zsákutca... Igen, látom... Néhány óra múlva harcba vezetem embereimet, holott meggyőződésem szerint lelkiismeretlenség, embertelenség, amit teszek. De próbálnám csak meg, hogy ne vezessem? Tegyük fel: fellázadok. Akkor agyonlőnek. Ez nem nagy szörnyűség, de mi lesz az eredmény? Egykutya: embereimet akkor is harcba vezetik. Vezeti egy másik és csak úgy lesz, ahogy nem akarom! A mi gépezetünk olyan, hogy az ember semmit sem tud kezdeni vele. Noha végeredményben az ember alkotta.

— Olyan ember gondolkozik így, aki a levegőben lóg. Ha a földön állnál, akkor tudnád, hogy nem vagy egyedül és ez a gépezet sem olyan szörnyű. Hiszen már dögrovásón van... Láttál már szúette, régi bútort? Hát ilyen a cári rendszer, meg a kapitalista rendszer is. Ezer sebből vérzik... De azért még tartja magát, persze. Fecsegéssel nem lehet ledönteni a lábáról. Cselekedni kell!

— Cselekedni? Vagyis küzdeni? De a békeszerető ember nem akar harcolni! Gyűlöli a harcot!

— Ne tettesd magad. A te szádból, enyhén szólva, furcsán hangzik ez a gyerekes érvelés. Igazolni akarod magad, azt, hogy elefántcsonttoronyba bújtál? Akkor hát tedd meg, de ne fogadkozzál, ne kacsingass! Ez erkölcstelen! Undorító!

Lazar felállt.

— Mennem kell. Aludni akarok legalább egy órácskát az ütközet előtt.

— Maradj még. Ha bosszantalak, akkor inkább hallgatok. Csak ne menj el.

— De minek üljek itt?!

— Lám, az elején azt mondtad, hogy Oroszország vereségének híve vagy. Szóval azt akarod, hogy Németország legyőzzön bennünket? Gondolod, jobb lesz a német uralom?

— Igen, én vereségpárti vagyok. Naivság azonban azt hinned, hogy ha mi Oroszország veresége mellett vagyunk, akkor

egyúttal hívei vagyunk a német vagy bármely más burzsoá uralomnak!

— Egy szót sem értek belőle!

Lazarban megszólalt az agitátor.

— Ha akarod, megérted. Oroszországot ki kell ragadnunk a burzsoázia karmai közül, bármi módon, még azon az áron is, hogy Németország leveri. Merész gondolat? Bizony, merész. Nagyon merész. De nincs más megoldás. Azután pedig: a bolsevikok új útra vezetik Oroszországot. Az orosz és külföldi burzsoázia nélkül. Harcokban vezetik a helyes útra, védelmezik a nép igazi szabadságát, életét, méltóságát. Új korszak kezdődik majd akkor, onnan fogják számítani az éveket: akkor virrad fel az emberiség tavasza!

Raduzev eltöprengett. Szürke arca néhány másodpercre megvilágosodott, mintha a távoli hajnal fénye ragyogott volna rá — de csak néhány másodpercig tartott. Azután Raduzev kihúnyt, megdermedt, összehúzódott.

— Szép szavak, szörnyű tettek. Nem tudom elfogadni a te programmodat.

— Ez nem az én programmom. A munkásosztály, az értelmiség jobbik részének programmja.

— Egyremegy.

— Másként lehetetlen örökre végezni a háborúval, az erőszakkal, a nyomorral, a jogfosztottsággal. Csak ezen az úton haladva teremthetünk értelmes, emberhez méltó, derűs életet, amely mentes lesz minden fenyegetéstől és félelemtől. Jól jegyezd meg ezt, Szergej. Hiszen te lelked mélyén becsületes ember vagy, a mi időnkben azonban nem elég a tétlen becsületesség.

Elváltak. Erősen, őszinte szívből szorítottak kezet, mintha örökre búcsút vennének egymástól, noha megvolt a módja, hogy együtt haladhassanak a jövő felé, a szebb, jobb, gyönyörű jövő felé.

Kora hajnalban elkezdődött... Rakéták röppentek föl, foszforos csíkok pásztázták az eget, remegett a föld. Hat- és háromhüvelykes orosz gránátok sivítottak a katonák feje fölött, belefúródtak a levegőbe.

A németek hasonlókép válaszoltak. Két német akna közvetlenül a zászlóaljparancsnok fedezéke mellett robbant. Hullott a föld a gerenda-födémről, beroskadt az ajtó tokja.

A lövedékek szünet nélkül hasogatták a földet, valósággal felszántották a talajt.

A tűzé és az acélé volt a szó ezen a hajnalon.

A vidám talpalávalóval eltöltött út a múlté volt már. Az emberi testek most odatapadtak a lövészárok ragadós falához, valósággal egybeolvadtak a fával, a földdel, az agyaggal, hogy ne emelkedjenek ki. Fülükben még ott csengett a víg nóta, a harmonikaszó, eleven, ép testükben, agyukban, szívükben még ott élt a hátország, a tartalékezred, a falu vagy a város, a menyasszony vagy a feleség, a búcsú sós könnye. Mindez olyan volt most, akár az álom... A valóság pedig: süvölt a szél, cibálja a tetőket, jajgat a bádog és mintha deszkákat hajigálnának a fűrésztelepen...

A tüzérségi előkészítés után talpra kell állítani az embereket. Ez a legnehezebb: az ellenséges tűzben kivezetni a katonákat a lövészárokból. Felharsan Raduzev rekedtes hangja. De nem hallják. Nem akarják meghallani. Raduzev tudja, hogy ki kell húznia pisztolyát és a legmocskosabb, legcifrább káromkodásra kell fakadnia — ez az egyetlen eszköz az ilyen pillanatban. Órájára néz. Öt perc van még hátra a kitűzött időpontig. Öt perc! Micsoda boldogság... Ő is odalapul a lövészárokhoz — ez a legkedvesebb, ez az egyetlen most számára.

Hideg van. Átkozottul hideg. A vacogó fogak őrült ritmust vernek. De nincs mit tenni. Kutyaszorítóba került. A katona egymagában mit sem ér a harcmezőn... Tartson inkább azokkal? Nem, ez ugyanaz lenne. Eszébe jut Lazarral folytatott beszélgetése. „De hány óra lehet? Öt óra nulla perc. Itt az idő!"

Szergej Raduzev egy szempillantás alatt ledob magáról mindent, ami megbénítja akaratát, mindent, ami felesleges, ami lehúzza. Kacskaringós káromkodás fröccsen ki a száján. Ott áll a lövészárok közepén kurta, feszes köpenyében, sapkája mélyen a homlokába van húzva. Kezében pisztoly, oldalán térképtáska. De mindez fabatkát sem ér! Neki kell rohannia a kuszált, összevissza csavarodott drótakadály roncsainak, a fütyülő golyók és a süvöltő szilánkok martalékául kell dobnia meleg, élettől lüktető, érző testét... Elsőnek kell kilépnie a mellvédre, hogy bátran és megvetően szemébe nevessen a gyűlölt halálnak... azután felegyenesedik — ez jó hatással van a katonákra — és szökelve elindul oda, ahol...

Raduzev kimászik a lövészárokból. Katonái követik. Sivítás, agyagrögök, forró levegő csap az arcába. Csípős bőr és záptojás-szag terjeng. Percről percre mind több lesz a katona.

— Előre! Előre! — rikoltja Raduzev, noha tudja, hogy igen kevesen hallják meg.

És a géppuskák kelepelése közben előrenyomultak az első láncok.

A németek ólomzáporukkal minduntalan a lövészárkokba kergették a katonákat. A sok-sok apró, élő gomolyag azonban újra meg újra kimászott a föld alól, összekaparta a homokot maga előtt, buckát púpozott belőle — és máris kúsztak utánuk masok, a többiek, és így ment ez, vég nélkül. És amikor a domb mögül kibukkant a nap, a mező az orosz katonáké volt.

Raduzev zászlóalja a központi szakaszon nyomult előre. Raduzev látta, hogy a németek visszavonulnak és közben záporozzák rájuk az ólmot, a vasat, az acélt. Az első lövészárkok már elnyelték a katonákat, de tovább kellett nyomulniok, jó két versztnyire. Jobbkéz felől be kellett keríteniök a kis ligetet; itt csoportosultak ugyanis a németek és ide vonultak vissza futólépésben sisakos katonáik: hajlott hátuk olyan volt, akár a teve púpja.

A géppuskák egy percre elcsendesedtek. Ekkor Raduzev felemelkedett, kihúzta magát, hogy mindenki lássa — és felkiáltott:

— Rajta! Hajrá! Hogy a ménkű . . Gyerünk!

Minnél kacskaringósabb, cifrább volt a káromkodás, annál jobban megkönnyebbült a szíve.

A századparancsnokok talpra állították az embereket, akár a lovat, amely térdre bukott a jégen és tehetetlenül vergődik.

Nekiiramodtak.

Lazar Bljaher elsőnek mászott ki a lövészárokból és az elsők között rohant előre, de hamarosan elfáradt. Szive úgy kalapált, mintha ki akarna ugrani a melléből. Rászorította öklét mellkasára, a szíve táján, mintha valamilyen sebet fogna be és lassan ment előre. Csuromvizes volt, zihálva lélekzett, magába szívta a forró levegőt és köpte a sűrű, tajtékos nyálat, amely sehogy sem akart elválni ajkától. A katonák feje fölött srapnellek robbantak szüntelenül, a szilánkok sivítva fúródtak a földbe.

Lazar mellett rendetlenül futottak a katonák. Arcukat eltorzította a sár, a verejték és a gyűlölet. Lazar felismerte köztük Raduzevot: jóformán le sem hajolt, úgy rohant.

Rövid szünet után mindkét oldalt ismét felkattogtak a német géppuskák.

— Dögöljetek meg! — ordított Lazar és, noha még ki sem fújta magát, ismét nekiiramodott, hogy közelebb jusson az ellenséghez. Mintegy háromszáz méter választotta el csupán attól a helytől, ahonnan a németek tűzzel árasztották el a támadó oroszokat.

Lazar jól tudta, hogy ha most, ebben a nehéz pillanatban a katonák nem bírják ki a tüzet és meghátrálnak, akkor a németek minden fáradság nélkül az utolsó szálig lekaszabolják őket géppuskáikkal. Az emberek megmentése érdekében tehát mindenáron előre kellett nyomulniok, hogy megvessék lábukat a ligetben.

— Fiúk! Utánam! Utánam!

Hívta a katonákat, jóllehet tudta, hogy nem sokan hallgatják meg. Majd levette sapkáját és meglengette az őt követő katonák felé.

Az élő példának lenyűgöző a hatása a harcban. Néhányan máris feltápászkodtak. Valahonnan előbukkant egy délceg kis zászlós, aki Lazarral együtt érkezett a zászlóaljhoz. Tenyerével elfödte arcát és Lazar után iramodott.

„Mi lenne, ha most látná az anyja?... — ötlött Lazar eszébe. — És egyáltalán: ha minden anya láthatná a fiát ebben a percben..."

Feltápászkodott még néhány katona, elől és a jobb szárnyon. A szakállas, öreg századparancsnoknak, aki együtt rohant egy tucatnyi fiatal katonával, egy szálon lógott a fülcimpája és olyan volt, mint a széttaposott áfonya — a századparancsnok azonban nyilván nem törődött vele.

A szuronyos puskával és rövid gyalogsági ásóval felszerelt, kurtaköpenyes Lazar a liget felé rohant, ahonnan szünet nélkül szólt a német géppuska. „Torkára kellene forrasztani a szót" — ez a gondolat élt világosan Lazar tudatában és ez késztette arra, hogy minden halálfélelem nélkül rohanjon a tűzbe. Jobb kezében a kézigránát bádog nyelét szorongatta. Kitűzte magának a feladatot: odarohan a géppuskafészekhez és rázúdítja kézigránátjait.

Balkéz felől lövedékek csapódtak be. Egy dörrenés — és valóságos fekete bokor nő ki a földből. „Jól céloznak a gazemberek..." Lazar már majdnem elérte célját, amikor közvetlen

közelben gránát süvöltött. Úgy rémlett, egyenesen feléje repül és nincs hová rejtőzni előle.

— Feküdj! — kiáltotta Lazar bajtársainak és hasravágódott. Szája megtelt földdel. Összeszorította állkapcsát, foga közt ropogott a homok.

Ebben a percben sivítás hallatszott a közelben és a délceg kis zászlós belezuhant a fekete tölcsérbe.

Lazar valósággal megsüketült a robbanástól, köpte a földet, rázta magát. Majd megpillantotta a zászlóst: valahogy nem-élő módjára feküdt, karja a háta alá volt csavarva és nem mozdult.

„Vége ...“ — gondolta Lazar.

Amikor a golyók úgy kopogtak már a leveleken, akár az esőcseppek, a hatodik század végigosont az erdő szélén. Lazar csuromvizes volt már, borsónyi izzadságcseppek ültek az arcán; végre odaért a német géppuskafészekhez és egymásután ráhajította valamennyi gránátját. Majd beugrott a fészekbe és kiráncigálta a géppuskát a mellvédre. Az irányzék-résen keresztül látta, hogy egy német tiszt ellentámadásra vezeti katonáit. Lazar a hevederhez nyúlt, de hiába: a heveder beakadt. „Hát ezért nem lőttek le; amikor a géppuskafészek felé rohantam.“ Vesződött vele kis ideig, míg csak el nem hárította az akadályt, majd lehasalt. Az irányzék-résen át tisztán látta a németeket. A tiszt pisztollyal kényszerítette talpra katonáit. Izzó gyűlölet perzselte Lazar szívét, amikor beirányozta a géppuskát. Mindkét hüvelykujjával lenyomta a géppuska rovátkás billentyűjét.

Az egyik töltényhüvely a másik után röppent ki, valóságos kis felhő keletkezett a géppuska körül. Lazar addig zúdította a tüzet a németekre, amíg azok vissza nem vonultak.

— A barátságunk nem kell nektek? Nem kell?

— Derék legény vagy! — kiáltotta Raduzev és odafutott Lazarhoz. — Ez aztán derék!

Raduzev tovább szaladt. Azt tervezte, elvágja és fogságba ejti a németeket. Lazar felhúzta a géppuskát egy buckára. Térdét kellemetlenül dermesztette a hideg latyak, amely átszivárgott a nadrágján. Új hevedert rakott be. Ekkor azonban hirtelen egy szilánk hasított a lábába. A legrosszabbkor történt és valahogy fonákul. Lazarnak az az érzése volt, mintha bottal sujtottak volna a lábára. Földre bukott, arcát belefúrta a szúrós fűvel benőtt buckába, de nem érzett fájdalmat, noha a fű úgy összeszabdalta arcát, homlokát, állát, akár a borotva.

A vonat gyötrelmes lassan cammogott, minden állomáson vesztegelt. Zsúfolásig teli volt és majdnem kétszerannyi kocsit vitt, mint rendesen. Maguk a katonák kapcsolták oda a vagónokat a nagyobb állomásokon: revolverrel, puskával, gyújtópalackkal, citromgránáttal fenyegették a vonakodó állomásfőnököt.

A harmadik polcon, közvetlenül a tető alatt, sűrű szőrzettel benőtt arcú katona feküdt. Öltözékén látszott, hogy hadifogságban volt. Egész úton hallgatott, noha már második hete döcögtek, mióta elhagyták a határt.

— Szörnyen lógatod az orrod, földi! — mondta a szomszédja. Ez a katona a legutolsó nagyobb állomáson foglalta el a mellette levő helyet. — Elnézlek és magam is búnak eresztem a fejem.

— Minek örüljek?

— Hát te nem hazafelé igyekszel?

— Haza...

— Hát akkor! Földecskét kapsz! Gazdaságod lesz... Hová valósi vagy?

— Presztolnojéba.

— Presztolnojéba? Hát ez derék! Akkor földik vagyunk. Jártál már Trojandiban? Gruskivai átellenben fekszik.

— Jártam...

— Mesterember vagy, ugye?

— Mesterember.

— És földet nem igényelsz?

— Nem..

— A forradalom mindenkinek meghozta, amit kívánt: az egyiknek a földet, a másiknak a nyolcórás munkanapot.

A hadifogolynak nem volt kedve a beszédhez. Borzongott a hidegtől, álláig felhúzta a köpenyét és lehúnyta fakó szemét.

— Alszol? Beteg vagy? — faggatta a szomszéd és megérintette a hadifogoly köpenyét.

Az felnyitotta kissé a szemét. Kíváncsi tekintet meredt rá.

— Meghűltem...

— Honnan jössz?

„Mindent tudni akar..."

— Honnan jössz, azt kérdem?

— Nem látod?

A szomszéd feltápászkodott, felkattintotta öngyújtóját és

dühös szemmel méregette a köpeny alól kicsüngő bakancsot, a ferde német lábszártekercset, a barna csikot a köpenye ujján...

— Fogoly voltál! Miért nem mondtad mindjárt?

Együttérzés csengett a szomszéd hangjában.

— Melyik táborban voltál?

— Regensburgban...

— Bajorország! — buggyant ki a szomszédból a szó és felugrott. Fejét beverte a kocsi tetejébe. Káromkodott egyet és odakapott fájó fejebúbjához.

— Regensburg! Magam is onnan jövök, pajtás! Nohát, beszélj! Mondd el, hogyan estél fogságba, mikor. Melyik barakkban laktál?

Az első hadifogoly tágra meresztette a szemét. A másik ijedtséget vett észre benne.

— Ez aztán furcsa? Folyton csak járok-kelek, de a földit nem vettem észre! Regensburg! Az a gazember Von Tschammer volt ott a parancsnok! Aztán elvitték. Mikor kerültél fogságba?

— Tizenhat végén...

— Szóval csak keveset szenvedtél. De én, barátom, tizenöt májusa óta kínlódtam... Emlékszel a... Melyik ezredben szolgáltál?

— Megállj! .. Nem lógsz meg! Szorítsd!...

Kiabálás, szitkozódás tört be a kocsiba. A felső polcok utasai lekandikáltak. A menekülőt csakhamar elfogták. Ölestermetű, szélesvállú ember volt, zsírfoltos vattamellényt és rongyos vattázott nadrágot viselt.

— Biztosan az okmányokat vizsgálják, — állapította meg a szomszéd. — Tiszt került hurokra. Tiszta sor. Közlegénygúnyába bújt a beste féreg, de a pofája elárulta! Nem viszed el szárazon, barátocskám! Falhoz állítanak!

— Közlegénynek öltözött át, azt gondolta, nem ismerjük fel! — mondta egy alacsonytermetű katona, aki segített a tiszt elfogásában.

A letartóztatott embert a kijárathoz kísérték, onnan pedig az állomásra.

— A mi vérünkön hízott dagadtra, az élősdi fajzat! Biz' én főbe kólintottam volna! — mondta a szomszéd. — Meg akart lógni a piszok!

Az első hadifogoly azonban már a tetőre bámult és oda sem hederített.

— Gyűlölöm a tiszti népséget! — jelentette ki az alacsonytermetű katona, amint visszatért a kocsiba, miután a letartóztatottat átadták az állomásparancsnoknak. — Mennyit nyomorgattak bennünket!

— Ne is beszélj róla!

Őrjárat lépett be a fülkébe.

— Igazoltatás!

A bozontos hadifogoly sürgölődni kezdett. Amikor fekhelyéhez értek, lenyujtotta az irást. A széles vörös karszalagot viselő járőrparancsnok a hadifogoly arcába pillantott.

— Vaszilij Szivopaska? — olvasta az igazolványból.

— Szivopaska!

— Hadifogoly voltál?

— Hadifogoly.

— Talán tiszt is?

— Őrmester. Ott áll benne...

— Hová utazol?

— Haza.

— Mit viszel?

— Gatyát egy párat, tetűt meg százat!

Nevetés harsant a kocsiban.

— Fogd!

— Mikor indulunk? — kérdezte Szivopaska.

— Nemsokára. Hát te ki vagy? — fordult a járőrparancsnok Szivopaska szomszédjához.

Az nyugodtan kigombolta nadrágja zsebét és benyúlt az irásaiért.

— Beszpalko Ivan lennék. Trojandiba megyek. A magam királyságába. Hadifogoly voltam.

— Fogd!

Amíg Beszpalko visszadugta nadrágzsebébe irásait, Szivopaska már a fejére húzta köpenyét.

— Alszol? Alszol? — kérdezte Beszpalko a földijétől. — Mi lelte ezt? — fordult a többi katonához. — Csak megmutatta az igazolványait, aztán már húzza is a lóbőrt!

A katonák a felső polc felé emelték fejüket.

— Van ilyen nyavalya! — mondta valaki.

— Sokféle nyavalya van a világon... — jegyezte meg az ablaknál álló katona, aki segített a közlegénynek oltozött tiszt elfogásában.

Az őrjárat továbbindult.

— Tán ki lehet ismerni valakit egyszeribe? Nincs ravaszabb állat az embernél!

Szivopaska nem mozdult. De úgy feküdt, mint a parázson. Jó másfél óra múlva a vonat elindult. „Még egy teljes napi gyötrődés — a legjobb esetben... — gondolta Szivopaska. Ott feküdt a köpeny alatt és hallott minden szót, amit a kocsiban mondtak. — Bár mielőbb véget érne ez a kínszenvedés..."

A vonat többé nem vesztegelt sehol, fürgén szaladt, akár a pihent ló. Egymásután suhantak el az állomások. Amikor néha megállt rövid időre, a katonák tömegestül ostromolták a szerelvényt: bemásztak ajtón, ablakon, felkapaszkodtak a lépcsőkre, az ütközőkre, a tetőre, puskával és szitkozódással törtek utat maguknak. A káromkodás, lövöldözés közepette a vonat hirtelen meglódult, de a katonák továbbra is kapaszkodtak fel a menő kocsikra; elhányták cók-mókjukat és egyre szaporázták a lépést, míg végre a fent ülők ki nem nyujtották a kárjukat értük.

A végállomásra éjtszaka érkezett a vonat. A kocsi az állomásépület előtt állt meg. A padlóra ráesett a lámpa fénysugara. A polcokról csizmás, bakancsos, bocskoros lábak csüngtek alá. A fehér fénycsík ellenére a kocsiban homály uralkodott. A katonák egyre-másra gyújtották a gyufát, hogy összeszedhessék cók-mókjukat. Sokan már hetek óta úton voltak, összeszoktak, szereztek egyet-mást az asszony és a gyerekek számára és türelmesen várták a viszontlátást. Most azonban, amikor célhoz értek, szertefoszlott a türelmük: összetorlódtak a folyosón és senki sem akart utat engedni a másiknak.

— Menjetek egy kicsit odébb, elvtársak! Hisz egyszerre úgysem tudunk mindnyájan kiszállni! — kérlelte valaki a társait.

— Hát te mért nem mozdulsz?

— Micsoda népség!

— Nyomás kifelé!

— Jaj, agyonnyomnak! Megfulladok...

— A fronton nem nyomtak agyon, oszt most otthon...

— Majd éppen az olyat nyomják agyon, mint te!...

Nekifeküdtek. Egy szakadt ellenzős, borostásképű katona egyszerűen odébbpenderítette útjában álló társait. Senki sem ellenkezett, senki sem tiltakozott. A dugó megmozdult. Kifelé

taszigálták egymást, forogtak előre-hátra, mígcsak lábuk földet nem ért.

Szivopaska lenézett. A polcokról lehajigálták a holmit. Valaki köpenyege ujjával beleakadt egy kampóba és a reccsenés zaja végigszállt a kocsin... Egy másiknak elszakadt a vállán átvetett szíja, amelyen kis bőröndje lógott. A poggyász ráesett a mögötte álló katona lábára. Vagy tíz perc múlva azonban már szabadabban lélegeztek a kocsiban.

„No most!"

A polcról ismét lekandikált Szivopaska szeműldökig szőrös ábrázata. Beszpalko megkapaszkodott a korlátban, úgy szállt le A fény egyenesen ráesett és Szivopaska teljes életnagyságában láthatta szomszédját. Ivan kurta, lyukas köpenyt viselt, lábszártekercse lecsúszott ócska bakancsára. Száraz, rideg embernek látszott, arcára valószínűleg csak ritkán varázsolt élénkséget a mosoly. Alldogált egy percig, majd a homlokába húzta elnyütt sapkáját. Az egyik oldalán hiányzott a kapocs és a sapka leffentyűje a fülére lógott.

Azután levette konzervdobozokból kivágott pléhdarabkákkal ékesített ládáját, vállára vette poggyászát és odabökött a fejével Szivopaskának, mintha már rég megállapodtak volna ebben:

— Gyerünk!

Szivopaska megfigyelte, hogy Trojandi-i földije hol ukránul, hol oroszul beszél. Kiszálltak a kocsiból és megpillantották a perronon tolongó tömeget. Két áramlat keletkezett: az érkezők a váróterem felé furakodtak, a városból elutazó katonák pedig velük szembe igyekeztek.

Beszpalko elől haladt. Lábszártekercse lecsüngött a földre. Valaki rátaposott: Ivan gorombán ráförmedt. Szivopaska kissé távolabb ballagott, enyhén sántított. A tömeg elsodorta őket és elvesztették egymást.

„Hála istennek!..." — gondolta Szivopaska és körülnézelődött. A váróterem kerek órája fél hármat mutatott. Szivopaska tudta, hogy a váróteremnek csak egy kijárata van — így hát nem volt mit tennie: ment a többivel.

A lépcsőn ott ült Ivan Beszpalko és figyelte a kijövőket.

— Sokáig elidőztél, földi! — mondta barátságtalanul.

Szivopaska zavarbajött.

— Hát megérkeztünk...

Beszpalko mosolyogni próbált; szeme hideg volt és gonosz, mintha idegen arcról ültették volna át.

— Most hová?

— Merre laksz? Mutasd meg! Úgysincs hová mennem most. Kora reggel talán bejön valaki a mieink közül a piacra. Az majd elvisz.

Szivopaska tanácstalanul töprengett.

— Mit kezdjek most veled? Hisz én magam is csak úgy megyek, hogy azt sem tudom, hol jutok födél alá...

— Eh, elvtárs! Hisz egy táborban hizlaltuk a tetveket...

— Három éve nem voltam otthon... Talán be sem fogadnak... Talán más telepedett a helyemre...

Beszpalko olyan pillantást vetett rá, hogy Szivopaska haja nyomban felborzolódott a tarkóján. Gyorsan lement a lépcsőkön és eltűnt a sötétben...

Vagy húsz lépés után Szivopaska körülnézett: a pályaudvar fényárban úszott, még mindig ontotta az embereket, szomszédját azonban nem látta sehol. Akkor gyorsan egy mellékutcába fordult. Itt lélekzethez jutott. Azután nyakába vette a városszélét, hogy összekuszálja a nyomát. Hajnaltájt esőfelhők sötétítették el az eget. A hadifogoly nyugodtabban haladt tovább, noha még most is felfigyelt minden gyanús neszre.

„Elmaradt... Nem talál meg..."

Kószált, míg csak el nem fáradt. A kapadohánytól bűzös, fülledt vasúti kocsi, az igazoltatás, a faggatás izgalmai után most először lélegezhetett fel megkönnyebbülten. Mellékutcákon keresztül kijutott a körtéskertek sűrűjébe vesző külvárosba. Elért az utolsó majorhoz, amely a folyó partján feküdt.

„Bármi várjon is rám itt, jó, hogy az út mögöttem van. De most mi lesz?

Elgondolkozott.

„Hogy lesz tovább?"

Elszorult a szíve.

Átmászott a kerítésen és megindult az ösvényen. A „tessék megcsavarni" felírású, hajdan ragyogóra nikkelezett csengőt megette a rozsda. A hadifogoly megfogta a gombját — és az minden ellenállás nélkül elfordult, de nem adott hangot. A hadifogoly álldogált még kis ideig, fülelt, hogy mi történik a házban, majd a főbejárat mellett lévő ablakhoz tapadt. Az előszobában

kosár állt, a fogason ott lógott apja átmeneti kabátja; az ablakpárkányt két üveg befőtt foglalta el.

A jövevény átment a veranda végébe és bekopogott az ablakon.

Semmi válasz.

Akkor erősebben zörgetett.

Fény csillant fel a házban. Egy szál alsóruhába öltözött ember közeledett az ablakhoz.

— Nyissa ki, Ignatyij! Én vagyok... én...

Az ember kirontott a szobából.

— Szergej Vlagyimirovics!... Drága lelkem...

Vállára tapadt Ignatyij ősz feje.

Raduzev bement a házba. A folyosón ismerős szag terjengett; itt minden fontos volt, mindenhez emlék fűződött.

— Hogy van apám?

Raduzev ledobta a földre a borjúját. Ignatyij felemelte és a kosárra tette.

— Nem, nem! Ne tedd rá! Ki kell vinni... Hemzseg a tetűtől... Külföldi jószág...

Ignatyij megcsóválta a fejét. Csak most vette észre, hogy a fiatal uraság ócska köpenyt, szakadt vattázott nadrágot és széttaposott, barna cipőt visel.

— Szergej Vlagyimirovics...

— Ugyan! Megszakállasodtam egy kissé... De hogy van a család?

— Egészségesek, hála istennek. Igazán nem vártuk az ifiurat... Tegnap apjaura kártyát vetett, de nem jött ki semmi...

Az ebédlőben Ignatyij meggyújtotta a petróleumlámpát. Színes üvegdarabkákból összerakott, nagy ernyő borult föléje. Itt is minden olyan volt, mint régen. Raduzev letelepedett a karosszékbe. Alighogy leült, abban a pillanatban elhagyta az ereje. Egész úton annyira szüksége volt minden önuralmára, hogy most a puha bőrkarosszékben szinte összecsuklott.

— Ki van itt? Ki az? — hallatszott egy izgatott hang a hálószobából. Kuszált hajú öregember lépett be az ebédlőbe.

— Apa!

— Szerjozsenyka!...

Egy percre kihúnyt minden...

Amikor felocsúdtak a találkozás első öröméből, kissé hátrább léptek. Kezük összeforrt és egymás szemébe néztek. Majd ismét megölelték egymást.

— Képzeld, nem jött álom a szememre. Hangot hallottam... Gondolom, hát ez meg micsoda?

Az öregemberen hosszú hálóköntös volt, csupasz mellén gyűrűcskékbe kunkorodott a szőr, Szergej gyermekkora óta emlékezett erre... Apjának minduntalan elcsuklott a hangja, jóllehet azt akarta mutatni, hogy nagyon jól tartja magát.

— De te hogy festesz! Nézd meg magad a tükörben... Ha-ha-ha! Akár a madárijesztő!

Raduzev belenézett a tükörbe. „Bizony... benőtt a szőr Micsoda szakáll... Meg az arcom..."

— Miért hordasz német lábszártekercset? Meg olyan zubbonyt, mint a hadifoglyok?

— Hosszú sor lenne elmesélni!

— Csak nem estél fogságba?

— Megesett velem ez az ostobaság... Egy támadás során túlságosan előretörtünk. Tudod, mikor történt? Tizenhat végén, jóformán közvetlenül a háború befejezése előtt. Ostobaság! Undorító dolog. Ráadásul pedig megsebesültem a lábamon. Folyton gennyezik...

— Ó, nekünk sem rózsás a helyzetünk... Hogy mit művelnek... uramisten! Letartóztatják a földbirtokosokat! Gyilkolnak... Hová juttatták Oroszországot...

Raduzev egy pillantást vetett a kezére: sebes, piszkos volt, körme alatt fekete csík éktelenkedett.

— Bocsáss meg, apa: megyek, lemosom az út porát.

— Eredj, eredj! Reggel pedig átmegyünk a fürdőbe. Az még működik, minden más bezárt.

Raduzev a fürdőszobába ment.

— Hát már bennünket is zaklatnak? — kérdezte halkan Ignatyijtól.

— Ne is tessék említeni! Reszketünk éjjel-nappal... A földesuraktól elveszik a földet... a jószágot... A kertekhez egyelőre még nem nyúltak. De azt mondják, azt is elveszik... Meg a házakat is... Mitévők leszünk akkor?

Raduzev megmosakodott, átöltözött. Majd megteázott kedvenc csészéjéből, azután pedig fel-alá járkált a szobákban. Eszébe jutott minden, amire különben sosem emlékezett volna

vissza, ha nem jön haza. A szalonban megsimogatta a zongorát, belelapozott a kottába. A zongora fedelén arckép állt. Raduzev a kezébe vette, az ablakhoz ment és félrehúzta a függönyt.

Az ég kiderült. Az a szelid, korai óra volt ez, amikor odakint már világos van, a szobákban azonban még félhomály honol. Ilyenkor tisztább az ember lelke és tisztábbak a gondolatai is.

„Hát én vagyok ez? Mennyire hasonlít... mégis egészen más arc..." — tűnődött Raduzev és sokáig nézte a képet, amely nyolcadikos reáliskolai tanuló korában készült róla.

A tükörbe nézett... Szemügyre vette egészségtelen színű, sűrű szőrzettel benőtt, fáradt, elkínzott arcát, csunya, lapos, hosszúkás fejét. Azután sorra járta az ebédlőt, apja dolgozószobáját, a hálót, a maga szobáját. Apja és Ignatyij a nyomában ballagott.

Beszéltek valamiről, de Szergej nem értette. Amikor szobájába ért, leült a karosszékbe. Mondani akart valamit apjának, de hirtelen görcs rántotta össze állkapcsát, szeme lecsukódott. Feje hátracsuklott és már horkolt is.

Az apa csendre intette Ignatyijt, majd a kicsiny emberke, mezítelen testére húzott köntösében, lábujjhegyen kihátrált a szobából. Nyomában, szintén lábujjhegyen kibillegett Ignatyij is: hadonászott mindkét karjával, hogy megtartsa egyensúlyát.

Raduzevot tulajdonképpen csak a reáliskolába való beiratkozásáig fűzte szoros kapcsolat ehhez a házhoz, a kerthez, az egész családi élethez. Azután ritka vendég lett a házban.

És most szabad! Nem köti többé semmi! Vége a háborúnak! A halálfélelemnek! Végre valahára azt teheti, amit akar, nem kell senkinek sem a kedvét keresnie!

Ősz van. November eleje.

Végigjárja a régi kertet, amely akkora, hogy erdőnek is beillik. Mindig attól félt, hogy eltéved benne... A kert óriási volt, elhanyagolt, de azért persze nemigen lehetett eltévedni benne... Bejárta a titokzatos zugokat, igyekezett feleleveníteni a múltat és gyermekszemmel nézni mindent... Ime, itt a kerítés, meredeken lejt a szakadék felé. Düledezik és ha nem tartanák az új cölöpök, rég ledőlt volna; a kert egybefolynék a Trojandi

falu parasztjainak tulajdonában lévő ártéri réttel, amelyen a folyó pántlikája kanyarog... A kerítés korhadásnak indult, nedves, — zöld zuzmó lepi el, bársonyos moha szegélyezi. A szakadékban temérdek pitypang sárgállott. Most esőverte, szélkuszálta, fakó fű lepte be. Úgy rémlik, valahol itt ásta el régesrégen Ignatyij a veszett kutyát... Itt van a fa, amely alatt gyermekkorában oly szívesen heverészett forró napokon és bámulta a levelek árnyékát. Az árnyékot a leveleken áttűző napfény pettyezte: olyan volt, mintha söréttel lyukasztották volna ki. Gyermekkorában nagynak és rejtélyesnek tetszett minden: a veranda, a szakadék, a halastó, a kút, a régi kert. A terebélyes fák roskadoztak a gyümölcs súlya alatt. Hiába igyekezett megkülönböztetni valamennyi fajtát. Csupán néhány név maradt meg emlékezetében: „antonovka", „sáfránymalma", „cigánymalma", „kálvilalma", vagy pedig: „nagymama", „jó paraszt", „ánizs", „ananász", „tyitovka"... Igen, emlékszik rá, hogyan csüngtek az almák a fán, a görcsös ágak hogyan hajoltak meg a gyümölcs súlya alatt. Itt szokott heverészni reggeli után, mozdulatlanul feküdt és figyelte, amint a nap hevétől átmelegedett földön ugrándoztak a napsugarak... Pitypangot tépett és fújta a pihéit. Kibukkant a virág kopasz fejecskéje, olyan volt, mintha gombostűvel összeszurkálták volna... Elnézte a veranda ponyváját és gyermekszemének úgy rémlett, mintha sokárbocú vitorláshajót látna... Szeretett volna felcsapni kalóznak, hogy elvitorlázzék messzi tájakra...

Lám, itt állt a lugas. De szívesen aludt benne Ignatyij: a ködmöne ujjába fúrta a fejét, úgy aludt... Egy acélszínű hasú, fürge légy buzgón vizsgálgatta a karcolást Ignatyij füle mögött, az öreg azonban nem hallotta... Feje fölött gyutacsos puska lóg.

Mindez már a múlté... És céltalan az egész... Egy felesleges csepp üröm.

Ha az ember átvág a kerten és kimegy az útra, rábukkan a kútra. Az út mentén a kerítés újabb: nincs rajta sem bársonyos moha, sem zuzmó; a deszkákat keresztrudak tartják. Könnyűszerrel fel lehet mászni a kerítésre. A kutat régesrég nem használja senki. Vastag rönkök fedik nyílását — deszka helyett fektették rá, az akkori emlékezetes eset után... Mélyen le kell hajolni, szinte le kell feküdni, hogy az ember belepillanthasson...

— Hát igen... Bizony mély... még most is! Csak víz nincs benne. Valószínűleg akkor is csak övig ért... Most viperák tenyésznek benne... Valóságos viperafészek, ahogy Ignatyij mondta. Vajjon igaz-e?

A beszegzett kiskapun nem nehéz átmászni. Raduzev néhány percre megáll, mivel egy pettyes, sárga bábot pillantott meg, amely hanyattfekve hevert és nyilván már tavasszal elszáradt. A deszkák lyukaiból bogár-fejek meredeznek, legyezőszerű csápjukkal.

Megy az úton. Nem messze kovácsműhely áll az út szélén. Ajtaja tárva-nyitva. Könnyű, égszínkék füst tör az égnek a tetőn keresztül. A levegőben lágy csengés úszik.

A kovácsműhelyben félhomály van, mint mindig. A sárga tégla közt hasonló színű láng pislákol... Egy szúrósszemű siheder, háttal a tűzhelynek, buzgón lóbálja a fa-kart és ütemesen hajladozik hozzá. A szűk nyílásból sivítva tör elő a levegő. Úgy rémlik, mintha valaki elbújt volna a téglák mögé és onnan fúj, a tűzhely nyílására tapasztva ajkát.

— Jó napot! — köszön Raduzev és leveszi mérnöksapkáját.

— Jó napot! — felel udvariasan az öreg Bljaher.

„Hogy megrokkant... Meg aztán... valamikor jóval magasabb is volt..."

A kovács nem ismeri meg látogatóját és folytatja munkáját. Csak a testtartásán változtat: nem illik háttal állni valakihez.

— Lazarka gyermekkori barátja vagyok! Szerjozska... Emlékszik rám?

— Ó, istenem! — kap észbe az öreg és beletörli kezét egy kiégett zsákba. — Miért nem mondta mindjárt? Ó, istenem! Borecska, adj már egy széket Raduzev polgártársnak. Istenem, hát miért nem néz be sosem hozzánk? Mikor jött meg?

A siheder kioldja a láncot, a kar felszökik, beleütközik a keresztrúdba és megáll. A kovácsfújtató akkorává duzzad, mint a nagybőgő. A tűzhelyben elcsendesedik a moraj. A láng fehérből sárgává, majd cseresznyeszínűvé, végül pedig szürkévé változik. Borecska hozza a szénportól piszkos zsámolyt, útközben nadrágjába törli.

— Köszönöm! — mondja Raduzev és leül.

— Ó, miért nem mondta mindjárt! — lelkendezik az öreg. — No, hát persze... hát persze... Raduzev polgártárs!

— Lazarka nem jött meg?

Az öreg elborul. Csak kisvártatva válaszol.

— Más ember gyereke olyan, mint a többi... De nekünk Lazarkát küldte az úr...

Az öreg kifújja az orrát és veri az üllőt a kalapáccsal. Nem is látja, mit csinál.

— Tizenhat végén találkoztam vele az első vonalban, közvetlenül ütközet előtt. Bátor katona volt!

— Ó, tudom... Mindig baj van vele!... A cári kormány börtönbe dugja, ő meg ráront a németre! Képzelje csak el, miféle kölyök ez: egymagában rátámad a németekre és elragadja a géppuskájukat! Ó, ha látta volna, micsoda jelenet volt! Egyedül a németek ellen... és elragadja a géppuskát! Vadidegenek írták meg nekem, akiknek nem volt okuk, hogy hozzákössenek! És György-keresztet kapott érte! Érti: György-keresztet!

— De hol van most?

— Más gyereke olyan, mint a többi... De ez — vajjon ír-e ez akár egy szót is? Mit neki az apja meg a beteg, öreg anyja? Megsebesült, egy petrográdi kórházban feküdt — ezt is idegenektől tudtam meg. Lazarkának eszében sincs, hogy írjon a szüleinek!

— Ha megjön, adja át üdvözletemet! Okvetlenül adja át! — mondja Raduzev. — Viszontlátásra!

— Minden jót, Raduzev polgártárs! Tiszteltetem az édesapját! Nézzen be máskor is, kérem!

A tűzhelyben ismét felkavarog a forgószél. Raduzev elindul, de néhány lépés után visszanéz. „Mikor is volt ez mind?"

— Borecska, fogd a kalapácsot! — hallatszik az öreg Bljaher hangja a kovácsműhelyből. — Borecska, hát így kell ütni? Még lecsapod apád ujjait! Ki ad akkor kenyeret a gyerekeknek?

Nem. Nem kell semmi több. Hát nem erre a csendességre vágyódott annyi éven át? A gyár, a mérnöki pálya — nem ez kell neki... Háború... Csak nem tör ki ismét?

A napok gyorsan múltak, észre sem vette, hogy a november már vége felé jár. A nyár ott lappangott még az ég színében, a száradt füvek szagában, a déli melegben.

Bement a lakásba. Itt fakó árnyak borongtak, a nagy, festett dézsákban álló virágok, a függönyök árnyékai. Megfordította a kulcsot a zárban, ledőlt a díványra.

„Semmi. Nem kell semmi több. Front. Háború. Géppuskatűzben rohanó emberek. Fogság. Barakkok... Tetvek... Az emberiség többé nem enged meg ilyesmit."

Albumokban, verseskötetekben, kottákban lapozgatott. Órákig ült a zongoránál.

Egy éjtszaka katonák jelentek meg a verandán.

— Kinyitni!

Ignyatij fegyveres csoportot látott meg az ablakból és nyomban az ifjú Raduzevhoz rohant.

— Szergej Vlagyimirovics! Itt vannak...

— Kik?

— Hát a fegyveresek....

Raduzev leült az ágyra. Majd felkelt, vállára vette mérnöki kabátját és kiment. Ignatyij világosságot gyújtott.

— Kinyitni!

Raduzev kiakasztotta a kampót, elfordította a kulcsot. Csak a lánc tartotta az ajtót.

— Mit akartok?

— Nyisd ki! — kiáltotta egyszerre több hang és még mielőtt Raduzev ledobhatta volna a láncot, benyomták az ajtót. A kis lánc elpattant.

— Ellenállsz, mi?

Raduzevot kituszkolták a folyosóra. Sötét lett. Kenyér, bőr és izzadság ismerős szaga terjengett.

— Mit akartok?

Néhányan bementek az ebédlőbe, a többiek a folyosón és a verandán maradtak.

— Egy partizáncsapattól jövünk. Mi a szovjet hatalomért küzdünk a pánok Központi Radájával szemben. Adja ide valamennyi fegyverét. A forradalmi törvény értelmében házkutatást kell végeznünk.

Géppuska-hevederekkel keresztül-kasul szíjazott, alacsonytermetű, zömök katona mondta ezt. Nagy kucsmája mélyen a homlokába csúszott, minduntalan hátralökte és ilyenkor előtűnt sűrű szemöldöke. A katonák szétszéledtek a szobákban.

Az ebédlőbe belépett az öreg Raduzev. Hosszú hálóköntös volt rajta; arcát eltorzította a rémület.

— Mindjárt összeszedem a fegyvert! — mondta a fiatal Raduzev és kiment.

Ketten követték.

Raduzev kivette az asztalfiókból a browningot, leakasztotta a falról a vadászpuskát.

— Más nincs.

— Tiszt? — kérdezte szigorúan egy hosszú lovassági köpenyt viselő katona.

— Tiszt voltam. Persze: itt van még a kardom is. Kell?

Raduzev a szekrény mögé nyúlt és előhúzott egy kardot, amelyet az Anna-rend kardbojtja díszített. A katonák bekandikáltak az asztal mögé, de nem nyúltak semmihez. Az ebédlőben gyülekeztek.

— A kertemért jöttetek? — kérdezte az öreg elcsukló hangon. — Az én kertemért? Hát ti ültettétek? Ti gondoztátok?

Úgy hangzott, mintha már régóta készült volna erre. Raduzev nagyon elszégyelte magát apja miatt.

— Apa... kérlek... Nem kell...

— Ő ültette a kertet. Hallod?... — jegyezte meg gúnyos mosollyal a bő kucsmás katona.

— Az én kertem! Az enyém! Nem adom!

— Apa! Hogy nem szégyeled magad!...

— Ugyan minek vesztegessük az időt vele? Több fegyver nincs?

— Nincs, — mondta Raduzev. — Ez mind.

— Ami pedig a kertet illeti, — szólt a kucsmás katona — ez más lapra tartozik. Oroszországban a földtulajdon már rég a dolgozó népé lett. Ukrajnában ezt megakadályozta a Központi Rada. Erről azonban úgyis rendelet fog intézkedni. Akinek tiszta a szándéka, az már most is átadhatja a földjét a közösségnek, nem kell várnia.

— Jól van! — mondta Raduzev. Úgy érezte, valami megszakadt a szívében...

Azután mind gyakrabban jöttek fegyveres csoportok, sőt egész osztagok is, nappal és éjtszaka, követeltek, kutattak. Raduzevnak pedig hideg ürességet tátongott a mellében és beleegyezett mindenbe, csakhogy mielőbb elmenjenek és apja ne sikongjon azon a kellemetlen hangján, amellyel haragra gerjesztett mindenkit.

— Egyszer még bajba sodor valamennyiünket! — mondta Raduzev egyízben Ignatyijnak, miután megint egy csoport katona állított be a házba nagy dérrel-durral. Olyan hangon mondta, mintha együttérzést szeretne ébreszteni az öregben — Ugyan minek is jöttem én ide?

Presztolnojében makacsul tartotta magát a hír, hogy a parasztok felkeltek a Központi Rada ellen. A szomszéd járásokban égtek a birtokok...

Egy decembervégi reggelen ágyúlövés dördült. Hamarosan újabb követte: nemsokára szapora ágyútűzzé sűrűsödött. Az országúton nyugat felé vonultak vissza a Központi Rada csapatai. Az égen jól ismert srapnell-gomolyok látszottak és hosszú időbe telt, míg szertefoszlottak. Puskatűz ropogott, szörnyű süvöltéssel hasították a golyók a levegőt. A csapatok szétszóródtak Trojandi község rétjén, a Gruski-i dombon és a kovácsműhely környékén.

És egyszerre csak megjelent a Vörös Gárda Presztolnoje utcáin...

Géppuskák kattogtak kétfelől, gránátok röpültek; robbanások fekete tölcsérei túrták föl a mezőt.

A Rada csapatai megfutamodtak...

„Nos... hát megint... itt van", — gondolta Raduzev és megszokásból a földre kuporodott, amikor közelében sivított el egy gránát.

Estére elfoglalták a várost. Megteremtették a szovjet hatalmat. Ismeretessé vált, hogy megalakult az ukrán szovjet kormány.

Az öreg Raduzev fel-alá szaladgált a szobákban.

— Minden elveszett! A kert! Az én kertem...

— Nyugodj meg már. Hát volt kert, nincs kert. Semmi sem tart örökké.

Az öreg megtorpant és úgy bámult fiára, mint az őrültre.

— És ezt az én fiam mondja? Aki tiszt? Megtagadtátok Krisztust! A hitet... A fiú segédkezet nyujt a bolsevikoknak az apa kirablásához... Itt a világ vége...

„Menekülni innen... Menekülni... amerre a két szemem lát, — gondolta Raduzev. — Tegyenek, amit akarnak. Én nem avatkozom bele..."

A forradalmi bizottság határozatot hirdetett ki a földtulajdonról, a nyolcórás munkanapról, a bankok államosításáról.

A december is ősziesen derűs időt hozott. Áttetsző volt az ég, kék pára lebegett a fák körül.

Egy napon néhány parasztember jelent meg a birtokon.

— Trojandiból jöttünk. Nekünk jutott a kert. Hatósági rendeletre. Hát most eljöttünk a kertért, — mondta egy nyájasképű öreg az ifjú Raduzevnak.

— Értem...

A község küldöttei elindultak az ösvényen a kerítés felé. Egy hadifogolyköpenyes katona a fejszéje fokával kidöntötte az egyik cölöpöt. Amikor a második cölöp is kidőlt, a kerítés megingott. A katona tovább ment, mintha mi sem történt volna. Újabb csapás — és ledőlt a harmadik cölöp is. Megcsikordultak a rozsdás szögek és a kerítés a földre roskadt. De ez csak az első „szakasza" volt a kerítésnek. Követte a második, majd a harmadik A kert egyesült a réttel.

Csak ekkor ért oda lóhalálában az öreg Raduzev.

— Térjetek észre! Mit műveltek! Fényes nappal... Segítség! Rablók!

A parasztok megálltak. Raduzev az apjához ugrott. Hirtelen vérvörös lett és ráordított:

— Hallgass!

Ennek megvolt a hatása. Az öreg valósággal összeroskadt, nyomban elnémult.

— Vezessék el! — mondta Raduzev. Fehér volt, mint a fal.

— Hát lehet bírni az ilyennel? — válaszolt egy lány mosolyogva.

De mégis kézenfogta az öreget és megindult vele. Mulatságos volt, ahogy maga után vonszolta, mint az öklelős tehenet.

— Micsoda ember ez! Nem ért a szóból! — jegyezte meg a cölöpöket döntögető katona és Raduzev arcába pillantott.

És ekkor mindketten hátrahőköltek...

Gyötrelmes csend következett.

— Tiszt ez! Elvtársak, ez kém!...

Néhányan nyomban karon ragadták Raduzevot.

— Üsd! Fojtsd belé a szuszt! — ordította Beszpalko és arcát eltorzította a harag. — Meglógott előlem! Együtt utaztunk... Tiszt!...

Beszpalko meglendítette a fejszét, amellyel az előbb a cölöpöket döntötte ki, de egy vénember elkapta a köpenye ujját.

— Megállj! Előbb igazságot kell tenni!

— A gazfickó! A bitang! A mi katonaköpenyünk alá bújt! Hadifogolynak adta ki magát! Te féreg... Néztem: mintha ismerős lenne a pofája ..

A katona kitépte magát és újra meglendítette a fejszét.

„Vége mindennek..." — Ez volt Raduzev utolsó gondolata.

— Nem szabad! — kiáltotta az öregember. — Törvényellenes!

Megfékezték a katonát.

— Nincs jogod hozzá! Hadd tegyen igazságot a szovjet hatalom!

A katonát elvezették, elvették a fejszéjét.

— Ha valóban kém, akkor elvisszük oda, ahová kell. De így nem járja!

Kilépett a csoportból öt parasztember és a városba vezette Raduzevot.

„A ház. A veranda. Az út. A kovácsműhely..."

Raduzev ment a parasztok közt és arra gondolt, hogy ez a vég, így búcsúzik az élettől.

„De milyen gyilkos tekintete van ennek a Beszpalkónak... Ugyan mi rosszat tettem neki?"

Raduzevot bekísérték a parancsnokságra. Kikérdezték. A kihallgatás vége felé katonaruhás férfi lépett a szobába. Raduzev ráemelte homályos tekintetét.

„Hát ez hogy lehet? Nem tévedek?"

— Bljaher elvtárs... — szólalt meg Raduzev halkan, mintha ellenőrizni akarta volna, hogy jól lát. Örömében megdobbant a szíve...

— Mit óhajt? — Lazar hangja száraz volt. — Mi szél hozta ide?

Raduzev elmondta.

— Lám, jóslataim valóra válnak!

Lazar valamilyen utasítást adott; nem nézett Raduzevra, hanem odaszólt az őrségnek:

— Vezessétek be hozzám!

— Parancsnok elvtárs! Dehiszen ez tiszt! Együtt utaztam vele. Kém! Belé kell fojtani a szuszt. Közkatonának adta ki magát! — magyarázta Ivan Beszpalko felháborodva, és kilépett többi közül.

Lazar merően a szemébe nézett és nyugodtan így szólt:

— Majd elválik! Elmehettek!

A parasztok kimentek. Utolsónak Beszpalko távozott. Elégedetlen volt az ügy új fordulatával.

Raduzevot átkísérték a ház egyik távolabbi helyiségébe.

— Üljön le!

Lazar egy székre mutatott; ő pedig megkerülte az asztalt és leült Raduzevval szemközt. Eltelt néhány perc. Lazar szótlanul fürkészte a foglyot; arcán a legellentétesebb érzések tükröződtek.

— A sors valóban kegyes magához! — mondta végül — Nyilván még valamilyen terve van magával...

Raduzev nem felelt.

— Maga a Központi Rada szolgálatában állt?

— Nem.

— Harcolt a Vörös Gárda vagy a vörös partizánok ellen?

— Nem.

— Gyújtson rá!

Lazar cigarettával kínálta. Raduzev kivett egyet, noha cigarettatárcája teli volt: jólesett neki, hogy azt szívhatja, amit Lazar.

— Látja, maga nem állt a fehér hatalom szolgálatában, de mégis súlyos felelősség terheli mások miatt. Komoly időket élünk, ezt maga is tudja. Az engedékenység csak pusztulásba dönthetné a fiatal köztársaságot. Mi azonban nem engedjük ezt. Hosszú, fáradságos út után végre célhoz értünk. És felépítjük az új világot. Senkinek sem engedjük meg, hogy megzavarjon. A becsületes emberek felé kinyujtjuk kezünket és hívjuk őket, hogy tartsanak velünk, hívjuk hősi tettre, újabb hősi tettre! A harcnak azonban megvan a logikája: aki nincs velünk, az ellenünk van! Levonta végre a következtetést viselkedéséből?

Raduzev hallgatott. Lazar felállt, néhány lépést tett, majd megállt Raduzevval szemben.

— Idehallgass, Szerjozska! Ismét összehozott a véletlen. Sajnállak. Én ismerem a te bogaraidat, de mások nem ismerik és nem is kötelességük ismerni. Rossz vége lehet ennek. Becsületszavamra. Mondj el mindent teljesen őszintén. A mi időnkben színt kell vallani!

— De mit tegyek? — kérdezte Raduzev kétségbeesetten.

— Úgy hiszem, használhatunk téged. Képzett ember vagy.

Lazar elgondolkozott.

— Mondok valamit: vállalom a felelősséget. Nagy felelősség ez. De én bízom benned. Gyere át hozzánk. Énhozzám. A törzshöz.

Raduzev zavarba jött.

— Nem vennék bárkit magam mellé. Ezt magad is tudod. Te burzsuj származású vagy ... és így tovább.

— Megint harcoljak? Hiszen alig vártam, hogy vége legyen a német háborúnak!

— De hiszen a háború nem ért véget! Miféle végről beszélsz?

— Az élet nem mehet így tovább... Gyilkolni... gyilkolni... Mindenki fellázad ez ellen...

— Nem... Amint látom, te nem is reáliskolába, hanem valamilyen ideál-iskolába jártál... Idealisztikus, sőt ultra-idealisztikus iskolába! Nehéz veled zöldágra vergődni. De előbb vagy utóbb felelned kell: kivel tartasz! Így kívánja az élet. *Harmadik út nincs!*

— Ha senki sem lenne hajlandó résztvenni az öldöklésben, akkor háború sem lenne többé!

Lazar sajnálkozva nézett Raduzevra.

— Öntsünk tiszta vizet a pohárba: szóval visszautasítod az ajánlatomat? Nem akarsz a Vörös Gárdában szolgálni?

— Nem akarok szolgálni egyáltalán senkinek. A magam embere akarok lenni, nem pedig bábu mások kezében... Én a magam ura vagyok. Amit akarok, azt fogom tenni. Ha éhezni lesz kedvem, akkor hát éhezem. Ha ahhoz lesz kedvem, hogy az erdőben éljek, a hegyek közt, vagy sátorban, akkor arra kérek mindenkit, ne akadályozzanak engem, mint ahogy én sem akarok akadályozni másokat.

— Úgy!... Nos, jól van. Legyen, amint akarod. Mi nem fogunk kényszeríteni. Én megtettem a kötelességemet. Mint gyermekkori barátod... és mint ember...

Hallgattak mind a ketten.

— Nincs szükséged semmire? Nincs valamiiyen kérésed? — kérdezte Lazar. Értésére adta Raduzevnak, hogy beszélgetésük véget ért.

Raduzev gondolkozott.

— Nincs.

— Esetleg apádnak van szüksége valamire?

Raduzevnak eszébe jutott apja, eszelős ordítozása és összerezzent.

— Nem! Nem! Nem kell neki semmi!

Lazar az asztal fölé hajolt és néhány sort vetett egy papírlapra.

— Itt az engedély. Ön szabad.

Raduzev felállt. Kezet akart nyujtani Lazarnak, de Bljaher az ablak felé fordult.

Jó ideig nem történt semmi új. Raduzev a kereveten hevert és fényképalbumait nézegette. Ezek helyettesítették a könyvet, a zenét, a kóborlást a kert ösvényein, ahol már a községi őr jártkelt és vidáman hancúroztak a gyerekek. A kerítést a parasztok majdnem a házig tolták vissza.

Az „új" tizennyolc februárjában kezdődött...

Riadó volt, az égen az ismerős vattaszerű felhőcskék bukdácsoltak, géppuska-kattogás hallatszott, szaporán puffogtak a puskalövések. A városba bevonultak a német csapatok, a Központi Rada hívására.

A téren, a távírópóznákon és a kerítéseken sárga hirdetmények jelentek meg:

1-SŐ SZÁMÚ PARANCS
PRESZTOLNOJE VÁROS HELYŐRSÉGÉNEK

1. A Presztolnoje város helyőrségéhez tartozó valamennyi tiszt, orvos, hivatalnok és katona tartozik haladéktalanul felölteni régi egyenruháját és vállpántjait, hogy a csapategység, rendfokozat és rang látható legyen.

2. A városban és körzetében teljes rendnek kell lennie. A kilengések a hadi törvények teljes szigorával toroltatnak meg.

3. Minden megölt vagy megsebesített német katonáért haladéktalanul agyonlövetik a legelső tíz orosz katona vagy polgár, aki kézre kerül.

4. Az élelmiszerraktárak és hadszertárak elpusztítása, a kincstári tulajdon megsemmisítése vagy megrongálása azonnali halálbüntetést von maga után.

1918 március 10

Von Tschammer őrnagy, parancsnok

Áprilisban pedig újabb parancsot függesztettek ki:

Szkoropadszkij hetman úr rendelete egész Ukrajnában visszaállította a magántulajdont a földekre, rétekre, erdőkre, valamint minden ingó és ingatlan vagyonra vonatkozólag.

Ezért megparancsolom:

1. Haladéktalalanul adassanak át régi tulajdonosaiknak a gyárak, üzemek, műhelyek, szántóföldek, rétek, erdők, kertek és más egyéb ingó és ingatlan vagyontárgyak, bármilyen úton szerezték is meg azokat: önkényes elfoglalással vagy a községi, illetve földosztó-bizottságok határozatából.

2. Minden megrongált ingó vagy ingatlan vagyontárgy haladéktalanul visszaadatik tulajdonosának. A rongálásért a bűnösök teljes anyagi felelősséget viselnek, a tulajdonosok által megállapított mértékben.

3. Minden lefoglalt épület, üzlet, raktár, istálló, csűr, udvar azonnal ürítessék ki és adassék vissza tulajdonosának.

A kormányzósági sztaroszta

Megkezdődött a birtokba „iktatás" ...

Közben pedig az ukrán nép javaival megrakott tehervonatok nyugat felé gördültek, egyik szerelvény a másik után ...

És a nép feljajdult ...

Amikor a kertben kivirágzott a barack, az öreg Raduzev megparancsolta Ignatyijnak, vágja ki a cölöpöket, amelyeket a község állított. Ignatyij kivágta. A kerítés ledőlt. Ezután vissza kellett volna hurcolniok a régi helyére, a két öregnek azonban nem volt hozzá ereje, így hát a kerítés tovább is ott maradt a ház mellett. Raduzev a gyermekkor zsongó emlékeivel agyában mászkált a deszkákon és azok beszakadtak a lába alatt ... Nem volt többé semilyen mesgye már ... És nem sajnált semmit.

A barack rózsás virágzása indokolatlannak látszó, megmagyarázhatatlan örömet hozott a félhomályos szobákba. Azután kivirágzott a cseresznye, az alma, a körte — az egész kert a szirmok tavaszi havában pompázott és egészen megfiatalodott, mintha még hosszú éveken át teremne gyümölcsöt. Amikor azonban Raduzev jobban szemügyre vette a fákat, a törzseken és az

ágakon gombásodás nyomait fedezte fel, a betegség mélyen a kéreg alá, a rostok közé is befészkelte magát; semmi sem menthette meg a pusztulástól a régi, elhanyagolt kertet.

A néhány hónapi élve-eltemetkezés után Raduzev elhatározta, bemegy a városba. Előszedte egyenruháját a vaspántos családi láda fenekéről, ahová Ignatyij rejtette, Ignatyij lányunokája pedig nekifogott, hogy visszavarázsolja a tiszti csillogást: kitisztította, kivasalta a ruhadarabokat.

— Szakasztott olyan, mint az új! Mintha most került volna ki a boltból! — mondta mosolyogva.

— Hogy hívják magát? — kérdezte Raduzev a bájos, karcsú, fiatal lánytól.

— Ljubának.

— Régóta lakik itt?

— Mindig itt laktam!

— Hogy van az, hogy én mostanáig nem láttam magát?

A lány elmosolyodott.

— Én mindig látom magát... Maga folyton a földet nézi...

„A földet?... Mennyire igaz!... — gondolta Raduzev, miközben a gruski-i szűk utcákat rótta, amelyeket jobbára csak gyermekkori emlékeiből ismert. — Pusztaság. Elhagyottság. Bánat... Pedig ez a város valamikor milyen szép volt... — Itt van a patika, ahol káliumklorátot és ként vásárolt az örökös tűzijátékaihoz meg a durranó patronaihoz... Ezen a soron voltak az édességes bódék, ahol datolyát, fügét, törökmézet, gyümölcskocsonyát, zöldmandulát árultak. Emitt meg a játékhegedűjét vették... Hová tűnt belőle az a másik lélek, amely igazán tudta szeretni az életet, igazán tudott örülni és szomorkodni?"

A parancsnokság közelében néhány parasztszekér állt. Síró asszonyok tördelték a kezüket.

— Mi történt? — kérdezte Raduzev, amikor odaért.

— Ó, jaj nekünk!... Elvitték... Mindenünket elvitték... Kifosztottak...

A tiszt láttán az asszonyok még keservesebb sírásra fakadtak.

— Elvitték a gabonát... A legutolsó tehénkét...

— Dehát miért?

— Hadisarcba, aszongyák...

Raduzev nyomasztó érzéssel ment tovább. Szinte érezte a súlyt, amely fenyegetően nehezedett az országra... A téren egy század német katona vonult át. Tábori egyenruhát viseltek szabályos felszereléssel. És gyötrő élességgel felrémlett Raduzev szeme előtt a front, a lövészárok, a fogság... A tábor... „Hát elviselheti ember mindezt lelki összeroppanás nélkül? Meghasonlás nélkül? Ennyi bánatot? Ekkora megpróbáltatást?"

A pályaudvar közelében rákiáltottak. Két tiszt volt, régi reáliskolai osztálytársai. Simára borotváltan feszítettek jólszabott egyenruhájukban, erős kölniszagot árasztottak.

— Szergej? Rég itt vagy?

— Nemrég...

— Begubóztál, mint a remete? Ez nem bajtársias eljárás! Legalább benézhettél volna hozzám megérkezésed után!

— Még mindig nem szedtem össze magam az út után... Sokat betegeskedtem... Most is szaggat a lábam...

— Merre tartasz?

— Semerre. Kószálok...

A tisztek nevettek.

— Te nem változtál!...

— Gyere a klubba. Karambolászunk egyet!

— Én nem biliárdozom.

— Csodabogár vagy! Mit csinálsz te tulajdonképpen?

— Semmit...

— Különös! A puskaport nem találhatod fel másodszor!

— Hogy képzeled a további életedet? Bizonytalan a helyzet, — mondta az egyik, a rendőrfőnök fia.

— Erre nem is gondoltam...

— Belekeveredhetsz valami ostobaságba... Hisz elég pocsék a helyzet... Akarsz-e... — és a katonai parancsnok csemetéjének hangja suttogóra vált, — akarsz-e velünk jönni... átmegyünk a Donhoz...

— De miért?

— Ott gyülekeznek a mieink... Krasznovék jól fizetnek... És az élet sem rossz náluk! Végre védheti az ember Oroszországot! Teljesítheti kötelességét.

Raduzev gondolkodóba esett.

— Ott van-e az én Oroszországom? Oda szólít-e engem a kötelesség? — és hangjában fájdalom csengett.

A két tiszt csodálkozva nézett földijére.

— Te tudod! Késő bánat ebgondolat!

— Gyűlölöm ezt az egészet... Elsősorban a politikát... Bebújok az odumba és egyedül fogok élni...

— Kirángatnak a gallérodnál fogva... Manapság sehol a világon nincsenek oduk! Mindent kifürkésznek. Olyan szimatunk van... Vagy velünk tartasz, barátom, vagy ővelük. Más megoldás nincs.

Raduzev elköszönt és tovább bicegett.

„Milyen undorító... — gondolta. — Legokosabb, ha agyonlövöm magam. Úgysem hagynak élni. Az utolsó percben pedig talán már azt sem engedik meg, hogy az ember maga vessen véget az életének..."

Gabonával megrakott szekérsort hajtottak a németek a begyűjtő állomás felé. A kocsik mögött tarka tehenek ballagtak, egész gulya telt volna ki belőlük. Hatalmas porfelhőt vertek föl. Megrakott tehervonatok indultak Németország felé. És a pályaudvart fölverte az emberek jajveszékelése...

„Nem! Ide nem teszem be többé a lábam..."

A házban is elzárkózott mindenki elől. Az egyetlen ember, akivel találkozott, Ljuba volt; a lány a szobákat takarította. Raduzev maga sem tudta, mi tetszik neki ebben a lányban és mi vonzza feléje. Valahányszor Ljuba átjött a szárnyépületből — ahol anyjával és nyolcéves öccsével lakott — Raduzev felfigyelt, amint figyelmes lesz az ember az ablakpárkányon kúszó napsugárra... Alig beszélt valamit a lánnyal, de egyetlen mozdulata sem kerülte el a figyelmét. Minden olyan világosnak, tisztának, szépnek látszott benne és Raduzev nem tudta levenni róla a szemét: elnézte, amint Ljuba törölgeti a port az íróasztalról, letörli az ajtókat, felsöpri a padlót — különös báj volt a lány minden mozdulatában.

— Hány éves maga, Ljuba?

— Mért érdekli?

— Csak úgy.

— Tizenhat!

Néhány nappal városi útja után Raduzev idézést kapott a parancsnokságról. Aggodalom szorította össze szívét.

„Mi történt? Mire kellek?"

Bevezették a hivatalszobába. Ápolt külsejű tiszt fogadta, keskeny ajka szorosan egymásra simult.

— Foglaljon helyet!

Raduzevot ekkor hirtelen ijedtség fogta el... Először ijedt meg életében...

A parancsnokság ugyanabban a házban volt, ahol néhány hónappal ezelőtt a törzs tartózkodott. A parancsnok ugyanabban a szobában ült, ahol Raduzev Lazarral találkozott és beszélgetett. Még a berendezés is a régi maradt. És ez félelmetes volt...

— Beszél valamilyen idegen nyelven? — kérdezte Von Tschammer őrnagy oroszul.

— Nem, — felelte Raduzev, noha németül és franciául is beszélt.

— Akkor oroszul fogunk beszélgetni. Nekem mindegy.

Raduzev felé nyujtotta a szivardobozt, majd hátradőlt karosszékében. Raduzev nem nyúlt a szivarokhoz, noha nagyon szeretett volna rágyújtani, cigarettatárcáját meg otthon felejtette.

— A következőkről van szó. Feljelentés érkezett hozzánk az ön apjától, azzal kapcsolatban, hogy Trojandi falu parasztjai feldúlták a tulajdonában lévő kertet. Tulajdonképpen az ön apjával kellene tárgyalnom, de idős korára való tekintettel helyesebbnek tartottam, ha nem háborgatom.

Az őrnagy szippantott egyet, majd színtelen füstcsíkot fújt ki száján. Tüdeje bizonyára igen tágas lehetett, mivel a füstcsík egyre csak áradt, vég nélkül, igaz ugyan, hogy minden pillanattal egyre ritkább és színtelenebb lett.

„Különös... Hogy is lehet ennyi szivarfüstöt leszívni?" — tűnődött Raduzev.

— Így hát elhatároztam, hogy önt hivatom, főhadnagy úr. (Az őrnagy hanyagul felvetette a fejét.) Körzetünkben a parasztok túlzásokra ragadtatták magukat. A felsőbb parancsnokság rendelkezései folytán kénytelen vagyok megtorló eszközökhöz nyúlni. Azokon a parasztokon kezdem, akik bűnösök apja birtokának feldúlásában.

Raduzev kiegyenesedett.

— Engedelmet kérek, őrnagy úr: a birtokot egyáltalán nem dúlták fel. Ez valami félreértés!

Az őrnagy felvonta keskeny szemöldökét, amely olyan vékony volt, mint egy tusvonal.

— Félreértés? Betörni éjnek idején egy idegen birtokra, házkutatást tartani, ledönteni a kerítést, letartóztatni és ön-

bíráskodással fenyegetni egy tisztet: ön mindezt félreértésnek nevezi?

Az őrnagy ismét olyan mélyet szippantott, mint először, és kifújta a színtelen, illatos füstöt.

— Dehát én... mire kellek?

— Ez más lapra tartozik. Öntől csupán a következőket követeljük: nevezze meg az előbb felsoroltakban bűnös személyeket.

— Egyiket sem ismerem.

— Egyiket sem? Talán még Ivan Beszpalkót sem ismeri?

„Kicsoda ez az Ivan Beszpalko?" — tűnődött Raduzev. Hirtelen eszébe jutott a hadifogoly.

— Nem ismeri? — kérdezte újra az őrnagy, kellemetlen fintorral.

— Nem tettem neki semmi rosszat.

— És ő?

— Rámfogta a fejszéjét.

— Egy! — mondta az őrnagy és kék ceruzájával jelt tett az asztalon fekvő papírlapra. — Talán azt az öregembert sem ismeri, aki a kertet kisajátító banda vezetője volt?

— Nem.

— Nem? Meri-e azt állítani, hogy ez az ember nem is volt a kertben?

— A kertben egy tisztes külsejű öregembert láttam, aki megmentette az életemet...

— Hála istennek! Végre eszébe jutott! Szóval ismeri ezt az öreget?

— Nem tudom a nevét és akkor láttam először életemben. Ismétlem: ő mentett meg az önbíráskodástól.

— Szóval önbíráskodás veszélye fenyegette önt? Az előbb pedig azt állította, hogy nem történt semmi! Minek által engem? A banda főkolomposának a neve Pancsenko. Keresztneve Kondratyij.

— De hiszen ez az öreg békés ember volt, a közösség bízta meg azzal, hogy beszéljen velünk. Különben pedig, a Beszpalkóval történt összetűzést kivéve, nem történt semmi. Semmiféle banda nem járt a kertben. Csak néhány paraszt jött, a szomszédaink. Mire való eltorzítani a tényeket?

Raduzev remegett felháborodásában. Az őrnagy újabb jelet írt a papirosra.

— Most azt mondja meg, hányan kísérték önt a törzshöz?

— Nem számoltam össze...
— Nagyszerű! Segítek önnek. Egy ember kísérte?
— Nem, nem egy.
— Kettő!
— Több.
— Három!
— Nem tudom, de úgy rémlik, több.
— Négy!
— Lehet, hogy négy.
— De talán öt is?
— Lehet. Mondtam már, hogy nem számoltam meg őket.
— Szóval négy vagy öt? Így van? Egy pillanatra: ha négyen vezették volna, akkor pontosan látta volna őket. Kettő elől, kettő hátul. Tisztán látta őket?
— Én abban a percben senkit, semmit sem láttam tisztán...
— Akkor pedig egészen világos előttem, hogy öten voltak!
— De... Nagyon izgatott voltam akkor! — kiáltott fel Raduzev. — De különben is... Nem tudom, mire való ez az egész...
— Csak nyugalom!
Az őrnagy mélyet szippantott, majd ismét jegyzett valamit a papirosra.
— Most azt mondja meg: kicsoda hallgatta ki önt a törzsnél, letartóztatása után?
Raduzev arcába szökött a vér.
— Nem tartom szükségesnek, hogy alávessem magam az ön vallatásának! Nem vagyok fogoly!
Az őrnagy nevetett.
— Nyugalom! Önnek meg kell értenie: olyan területen tartózkodik, amelyet mi megszálltunk. Olyan országban van, amely nemrég még harcolt ellenünk. Érti, mit jelent ez? Nos, akkor folytassuk a beszélgetést. Ki vallatta önt?
— Egy tiszt kérdezett ki, akit nem ismerek és később sem láttam soha.
— Ez, hogy úgy mondjam, csak a bevezetés... És mi következik utána?
— Hogy-hogy mi következik?
— Ne tettesse magát! Ön pontosan érti a kérdést... Ön nem akarja megmondani valakinek a nevét, akit mindketten ismerünk... Így van? Vesse le az álarcot!

— Engem nem vallatott senki. Magam mondtam el, mi történt és a félreértés nyomban tisztázódott.

— Kinek mondta el?

— Valószínűleg a törzs parancsnokának.

— Miért valószínűleg?

— Mert nem tudom pontosan, mi volt a beosztása annak a személynek, akivel beszélgettem.

— Akkor talán a nevét tudja pontosan annak a személynek, akivel ilyen kellemesen elbeszélgetett?

— Ennek semmi köze sincs az ügyhöz!

Az őrnagyot rázta a kacagás.

— Ön tréfás kedvében van, becsületszavamra! De, ismerje el, kellemes emberekkel nem csupán a beszélgetés kellemes, hanem az is, ha mesélhetünk róluk másoknak! Szóval, mi a neve ennek a személynek?

— Minek kell ez önnek?

— Kérem, mondja meg!

— Nem akarom meghurcolni ezt a nevet itt!

— Mit mondott? Mit mondott, főhadnagy úr? — Az őrnagy egészen belevörösödött. — Utoljára kérdem tehát: a neve?

— Nem mondom meg!

— Hogyan?

Az őrnagy felállt. Raduzev szintén.

— Ismétlem: ez az ember nem vallatott. Megmentette az életemet. És megvédett valamennyiünket az esetleges kilengésektől. Sosem mondom meg a nevét!

Az őrnagy abbahagyta a kérdezősködést. Néhányszor végigsétált a szobán, inas ujjával megkopogtatta az ablaküveget, majd hirtelen megállt Raduzev előtt.

— Üljön le. Legalább azt mondja meg, hol tartózkodik most ez az ön jótevője?

— Nem tudom.

— Akkor mondja meg, hol tartózkodnak a szülei?

— Ezt mindenki tudja Gruskiban.

— Ön is?

— Én is.

— Szóval?

— Ne faggasson! Úgy sem mondok önnek semmit. És engedje meg, hogy ezzel el is köszönjek.

— Korai még. Azt tudja-e, hogy az illető apja kovács?

— Már megmondtam önnek: erről a témáról nem vagyok hajlandó beszélgetni.

— Akkor csak azt mondja meg: nem gondolja-e, hogy az ön jótevőjének tartózkodási helye ismeretes a szülei előtt?

— Úgy hiszem, a szülei nem ismerik tartózkodási helyét.

— És ha megkérnők önt, tudakolja meg, vagy derítse ki?

— Erre nem lennék hajlandó sosem.

— Akkor igyekszünk magunk utánajárni. De nem mondaná meg ez esetben: a helyi lakosok közül ki tanusított fegyveres ellenállást a városba bevonuló csapatainkkal szemben?

— Honnan tudjam?

— Az orosz hadsereg tisztjének ezt tudnia kell!

— Én nem tartom magam tisztnek. És egy cseppet sem érdekel az önök háborúja!

— Vagy úgy! Hát kinek tartja magát?

— Mindenekelőtt: orosz ember vagyok. Képzettségemet tekintve pedig mérnök.

— Hol tanult?

— A Pétervári Műszaki Főiskolán.

— Szóval ön mérnök?

— Mondtam már.

— Különös, miért visel akkor gyalogos-főhadnagyi vállpántot? Csak nem akarta eltitkolni előttünk valódi rangját? Meg a fegyvernemet is, amelynél szolgált? Milyen céllal tette ezt?

— Én nem titkolok el semmit...

— Ismerje el, hogy ez... ez... mégis csak gyanús... Mit szól hozzá?

— Már elmondtam mindent. És engedje meg, hogy ezzel távozhassak is! — Raduzev felállt és biccentett.

— Üljön csak le. Beszélgetésünk még korántsem ért véget. Csak most kezdődik...

Raduzev leült.

— Ön mérnök, különleges fegyvernemnél szolgált és gyalogosnak adja ki magát?

Az őrnagy vörös ceruzával írt valamit egy másik lapra.

— Hány évig harcolt ön a mi hadseregünk ellen?

— Attól a naptól fogva, hogy kiküldtek a frontra.

— Vagyis?

— Tizenöt márciusa óta.

— És mikor esett fogságba?

Raduzev meghökkent.

— Honnan veszi, hogy fogságban voltam?

Az őrnagy csodálkozott.

— Csak nem akarja azt mondani, hogy nem volt fogságban?

Az őrnagy kissé felemelkedett a karosszékből.

— Nem voltam fogságban.

— Ismételje meg, amit mondott.

— Ismétlem: nem voltam fogságban. Ha ilyesféle értesülései vannak, akkor ez félreértés... Hadifogoly-ruhában tértem vissza ugyanis a frontról, hogy útközben elkerüljek mindenféle zaklatást... Azokban a forró hónapokban egy-kettőre elbántak a tisztekkel... Sikerült megszereznem egy kiütéses tífuszban elhúnyt hadifogoly iratait. Szivopaskának hívták... Odahaza is úgy adtam elő, hogy fogságban voltam...

Az őrnagy zavarba jött, most először a kihallgatás során.

— Várjon csak egy percet

Odament egy kis vasládikához és felnyitotta. Sokáig turkált benne, végül kihúzott egy dossziét. Háttal Raduzev felé, átfutotta a felfűzött papírlapokat. Majd bíborvörös arccal Raduzevhoz lépett.

— Ön hazudik nekem?

Úgy rémlett, hogy erőfeszítésébe került, hogy arcul ne üsse Raduzevot.

— Hazudik?

Raduzev hátrahőkölt: megcsapta az őrnagy lélekzetének kellemetlen szaga.

— Hazudik a német hadsereg tisztjének? Ilyen szemtelenül hazudik?

Az őrnagy felhajtott egy félpohár vizet. Kissé lehűlt, helyére tette a barna dossziét, írt valamit a vörös ceruzával, majd kisollóval ügyesen lenyisszantotta egy szivar végét és élvezettel rágyújtott. Közben merően nézte Raduzevot.

„Mikor lesz már vége ennek?..." gondolta Raduzev. Annyira kívánta a cigarettát, hogy már kóválygott a feje a más füstjétől.

— Szóval tizenhat decemberében mi foglyul ejtettük önt. Látta valamikor a tábor parancsnokát?

— Nem emlékszem.

— Felismerné, ha találkoznék vele?

— Nem tudom.

— Nézzen csak meg jobban. Nézzen rám figyelmesen: szemből, így... aztán profilból. Nos?

Raduzev elsápadt.

— Rám ismert?

— Ön Von Tschammer őrnagy?

— Saját személyemben...

Néhány percig hallgattak. Raduzev a szivarok felé nyúlt, de megint nem vett ki egyet sem.

— Most már egyenesbe jutottunk. Ön tehát megszökött a fogságból és ezért felelni fog. De hagyjuk a lírai elkalandozást, egyelőre semmi szükség rá. Térjünk vissza a tárgyhoz. Szóval, mondja meg teljes őszinteséggel, mert erre joggal számítok: ki tanusított ellenállást itt a mi csapatainkkal szemben?

— Én ki sem tettem a lábam a birtokról. Nem tudok semmit.

— Ki tud akkor?

— Fogalmam sincs róla.

— De azt legalább megmondhatná, ki gyújtotta fel Rokotov gróf birtokát?

— Én ugyan nem! Honnan tudjam?

— Mint régi ismerősöm, azt talán megmondhatná, ki fegyverezte le büntetőosztagunkat Dubka falu mellett?

Raduzev csodálkozva nézett az őrnagy szemébe.

— Végül pedig talán azt is megmondhatná, ki háborítja a nyugalmat az egész körzetben? Ki siklatja ki vonatainkat? Ki egyesíti a bolsevikok partizán-csapatait?

— Nem tudom! Semmiről sem tudok! Eleget gyötört már!

Raduzev felnyögött. Az őrnagy odalépett hozzá és karjánál fogva megrázta.

— Hagyja abba! Nem szégyeli magát! Nos, ha nem tud semmiről, akkor én felnyitom a szemét. Mindezt az ön gyermekkori barátja és jótevője műveli: Lazar Bljaher!

Hosszú, nyomasztó csend következett.

— Fenntartja-e ön a kapcsolatot vele, mérnök úr?

Raduzev felállt.

— Ne siessen annyira! Még nem fejeztem be a beszélgetést. Ez udvariatlanság, ellenkezik a szolgálati szabályzattal is! Hiszen én magasabbrangú vagyok, mint ön!

Raduzev leült. Csüggedtség vett rajta erőt. Elhagyta még a harag is, amely kezdetben tartotta benne a lelket.

— Most pedig szíveskedjék ezt aláírni.

— Mi ez?

— Kötelezvény, hogy nem hagyja el a falut. Világos? Ön megszökött a fogságból. Jelentenem kell a parancsnoksagnak.

Raduzev aláírta.

— Most pedig írja alá a jegyzőkönyvet.

— Miféle jegyzőkönyvet?

— Ezt. — Az őrnagy hirtelen mozdulattal elébe tett egy papírlapot. — Ezt ni! Ezt! — és inas ujjával rábökött a kék ceruzával teleírt lapra.

— Hiszen megmondtam önnek, hogy csak oroszul tudok.

— Nem baj. Lefordítom.

Az őrnagy lefordította.

— Minek írjam alá? Ez a szövegezés teljesen célzatos megvilágításban tartalmazza a tényeket.

— Ön egyszerűen aláír egy jegyzőkönyvet és ezzel megerősíti az ön által közölt tényeket.

— Én nem közöltem semmit. Ön kicsikarta belőlem! Szemérmetlenül és tapintatlanul.

— A jegyzőkönyv jogi okmány és ebből a szempontból semmi jelentősége nincs a tények közlési módjának.

Az őrnagy átnyujtotta a tollat.

Raduzev tagadóan rázta a fejét.

— Ön nem hajlandó aláírni egy okmányt, amelyben egyetlen szó valótlanság sincs?

— Letartóztathat, agyonlövethet, ha van rá joga és oka, de hitványságra nem vesz rá!

Az őrnagy megropogtatta az ujjait.

— Csak egyet nem értek: miért van az, hogy ön, orosz tiszt és nemesember létére, annyira a szívén viseli a bolsevik Lazar Bljaher érdekeit. Hiszen Lazar Bljaher szervezte azokat a vörös bandákat, amelyek kezéből csak a puszta véletlen mentette meg önt?

Raduzev elgondolkozott.

— Mondja, őrnagy úr, volt-e önnek valamikor gyerekkori barátja?

— Ennek semmi köze a dologhoz.

— De van köze! Van, őrnagy úr! Alá tudna-e írni ön bármit is egy olyan ember ellen, akit gyermekkora óta szeret és akinek a becsületességében hisz?

Az őrnagy haragra gyúlt.

— Összeköttetésben van ezzel a bolsevikkal, főhadnagy? Az ő ügynöke?

— Gondoljon, amit akar.

— Jól van. Utánanézünk ennek a dolognak!

Az őrnagy hivatta az ügyeletest és kikísértette a főhadnagyot.

— Megemlegeti még ezt a találkozást! — kiáltotta utána az őrnagy és dühében kettétörte a színesceruzát.

Raduzev, amint hazaért, nyomban lefeküdt az ágyba és fel sem kelt. Minden váratlan kopogtatásra, minden gyanús lépésre a ház körül ezt mondta magában: „Eljött az idő..." És kivette órazsebéből a kéksavas fiolát.

— Rá sem lehet ismerni magára, Szergej Vlagyimirovics! — mondta egyszer Ljuba és gyengéden eligazgatta a takarót. — Elszaladok a doktorért.

— Nem kell. Ha azt akarja, hogy meggyógyuljak, maradjon egy kicsit velem.

A lány engedelmesen leült az ablak mellé, Raduzev pedig az arca alá tette mindkét kezét és nézte Ljubát. Egy szót sem szólt és nem is kérdezett semmit.

Egy hét múlva a németek összeterelték Trojandi aprajánagyját a rétre, arra a helyre, ahol valamikor a kerítés állt és most csak a kidöntött oszlopok gödrei ásítoztak a földben A birtokon megjelent egy katonai tolmács és közölte, hogy a parancsnok rendelkezésére a birtok valamennyi lakója kivétel nélkül köteles kimenni a rétre.

Raduzev ment a többiekkel. Iparkodott elhessegetni nyugtalan gondolatait. Ott vánszorgott az öreg Raduzev is. Izgatott volt: csak most eszmélt rá, mit művelt. Ljuba elől szaladt; rózsaszínű lába meg-megvillant a fák között. Ignatyij komoran ballagott, nem nézett senkire. Ljuba anyja, Maruszja, egy kisfiút vezetett kézenfogva. Maruszja arcán még látszott az egykori szépség nyoma; Raduzev ránézett és hirtelen az jutott eszébe: nagyon valószínű, hogy Ljuba az ő húga, a nyolcéves fiúcska pedig a kisöccse, akinek még a nevét sem tudta...

Arról, hogy a parancsnokság megtorló intézkedésre készül Trojandi lakosságával szemben, hamarosan értesültek Gruskiban; a külvárosból mindenkit kihajtottak a németek a rétre.

Az érkezők szeme elé a következő kép tárult: puskával és géppuskával felfegyverzett német katonák gyűrűje vett körül egy sereg parasztot, akik előtt az általános házkutatás során elkobzott puskák, karabélyok, lovassági kardok, pikák hevertek; akadt három Maxim-mintájú géppuska is. Odébb szorongott Trojandi népe, szintén őrizet alatt, hogy senki el ne menekülhessen. A parancsnok, Von Tschammer őrnagy, egy buckán állt tisztjeivel együtt. Nyomasztó csend borult a rétre.

Amikor a parancsnok észrevette a birtokról érkezőket, a tiszti csoport mellé vezényelte őket. Az őrnagy kísérete közt Raduzev megpillantotta azt a két tisztet is, akik Krasznovhoz készültek szökni, a Don mellé.

Amikor a parancsnok úgy látta, hogy mindannyian összegyűltek, intett a tolmácsnak, hogy olvassa fel a parancsot.

„Presztolnoje városa elfoglalása alkalmával a német csapatokkal szemben kifejtett ellenállás, fegyver be nem szolgáltatása, a partizánmozgalommal való együttműködés, valamint a gazdaságok kifosztása miatt Trojandi falu lakosságára hadisarc rovatik ki, mégpedig: ..."

Sóhaj szállt ...

„Testi fenyítésnek vettetnek alá a következő parasztok: ..."

Ismét sóhaj szállt ...

„A házkutatás során tanúsított fegyveres ellenállás miatt agyonlövetnek a következő parasztok: ..."

Mintha bomba hasított volna bele a csöndbe. Az asszonyok a földre vetették magukat, a hajukat tépték ...

A többitől különálló kis csoportból elővezették az első parasztot. Keze össze volt kötözve a hátán, zöld zubbonyt viselt, öv nélkül; alakja valahogy ismerős volt Raduzevnak.

„Beszpalko Ivan!"

Odaállították egy tömött gabonás zsák elé és nekifogtak, hogy lehúzzák róla a bő katonanadrágot. Beszpalko azonban

kitépte magát. Erre vagy hat katona ugrott rá. Kettőt egy vállrándítással lerázott, a többi azonban leteperte. Szöges bakancsukkal rugdosták a lábát... Beszpalko a földre rogyott. Ingét felrántották a fejére, két német pedig durván lehúzta a paraszt nadrágját. A levegőben töltővessző villant... Az ütés puhán csattant, mintha jól megdagasztott tésztát ért volna. A németeknek azonban nyilván nem tetszett, ahogy Beszpalko feküdt Rátelepedtek a fejére, a lábára, felrántották összekötözött két kezét. Újabb csapás zúdult. Aztán még egy. Beszpalko összehúzta magát, mintha valamilyen izzó tárgy ért volna a testéhez. Tompa nyögés szűrődött ki összeszorított foga közt. Hátán a bőr véres cafattá vált, hallani sem lehetett már az áldozat hangját, de az ütések szüntelenül csattogtak.

A tömeg feljajdult...

Az eszméletlen Beszpalkót elhurcolták a zsákról és ledobták a harmatos fűre. Másodiknak a tiszteskülsejű öregembert vezették elő...

Ekkor történt a legszörnyűbb... Raduzev észrevette, hogy a külvárosból kivezetik az útra Bljaher kovácsot... Az őrök mögött ott szaladt népes családja. A gyerekek a katonák keze után kapdostak Azok puskatussal lökték félre őket. A réten egy percnyi szünet szakította meg a véres ítélkezést.

Amikor a parancsnok elé vezették a kovácsot, öreg felesége térdre hullt és átölelte az őrnagy fényesre tisztított, sárga csizmaszárát. A parancsnok undorral eltaszította az asszonyt. Az öregembert egy oszlophoz vezették, amelyet Raduzev addig észre sem vett. Az oszlop köré csavart, vékony kötél meglendült a keresztgerendán. Raduzevnak eszébe jutott az öregnél tett látogatása, a kovács nyájas mosolya, szelídsége, becsületessége. „Nézzen be máskor is..." mondta akkor.

A kovács felesége akkor hirtelen észrevette Raduzevet.

— Uram!... Hiszen én a karomon tartottam önt...

Többet nem tudott mondani. Leroskadt. Raduzev odafutott, felsegítette az asszonyt, leültette a földre.

— Nyugodjék meg... Kérem... Nem szabad... Megkérem a parancsnokot... Megteszek mindent, amit csak tudok...

Odament a parancsnokhoz.

— Őrnagy úr, ez az öregember nem bűnös semmiben... tiszta és becsületes Kérem önt... Könyörgök önnek, tiszt a tisztnek... Tiszti becsületemre kérem, könyörgök...

Az őrnagy megvető pillantást vetett Raduzevra és hátat fordított.

Az öregasszony felkelt. Senki sem sejtette, mire készül. Egyenletes, lassú léptekkel megindult felfelé a magaslatra, ahol a parancsnok állt. Mindenki utat engedett a tiszteletreméltó asszonynak, akinek arcán lenyűgöző nemesség és lelki szépség tükröződött, sőt a parancsnok még egy lépést is tett feléje — és a kovács felesége hirtelen arculütötte az őrnagyot...

A német tiszt egy pillanatra meghökkent, az asszony pedig az arcába köpött, véres nyál fröccsent ki a száján. Belémart mindenkibe, aki meg akarta ragadni; a düh és a bosszú megsokszorozta erejét ennek a sokgyermekes öregasszonynak.

Ez éppen elég volt ahhoz, hogy felrázza a többieket. A tömeg rárontott a katonákra, ki akarták csavarni a puskát a kezükből.

— Tűz! Tűz! — ordította Tschammer az izgalomtól rekedten és pisztolyával a tömeg közé lőtt.

Az őrnagy állkapcsa úgy remegett, mintha dróton rángatták volna

Kétoldalt felkattogtak a géppuskák. A katonák addig tüzeltek, míg le nem terítettek mindenkit, akinek nem sikerült a faluba menekülnie vagy a folyóparti nádasban elrejtőznie.

Raduzev az első lövésekre és a kiabálásra bedugta a fülét és a birtok felé rohant. Katona volt, jól tudta, hogy ez a mezei parasztfelkelés még ideiglenes győzelmet sem hozhat. Mint ember azonban érezte: neki is részt kell vennie benne és együtt kell elpusztulnia a többivel. Ezt követelte az emberi kötelességérzet, olyan emberé, aki nem engedhette meg, hogy a szeme láttára felkössenek egy teljesen ártatlan öregembert, katonacsizmával rugdaljanak egy öregasszonyt vagy kegyetlenül ütlegeljenek egy sereg parasztot csupán azért, mert védték a jószágukat, emberi jogaikat.

De máskép lett... Nem avatkozott bele. Gyávaságból? Azért, mert görcsösen ragaszkodott nyomorult életéhez? Vagy mert nem hitte, hogy halálával bárkinek is segíthet, vagy bárki is megértené, mi játszódott le az ő lelkében? Dehát az a fontosabb, mit gondolnak róla mások, nem pedig az, hogy ő mit gondol önönmagáról? Hiszen ő a maga saját törvényei szerint próbált élni, így hát most saját törvényei szerint is kell ítélkeznie önmaga fölött. Sehol sem találhat mentséget arra, ami történt. „Nem vagyok felelős másokért, mint ahogy mások sem felelősek

értem. De hogy élni tudjon: az embernek hinnie kell abban, hogy létének értelme van. Még a fáskamra rejtett résében éldegélő bogárnak is van valamilyen funkciója az élőlények közösségében."

A legmélyére süllyedt annak az ürességnek, amelyben az életét elképzelte. Lehetetlen volt így élni tovább Amíg fontolgatta, mitévő legyen, Ignatyij már előkészítette az utazókosarakat, az öreg Raduzev pedig szintén csomagolt, rakosgatott, válogatta a holmit.

Nemsokára híre érkezett, hogy a partizánok támadóban vannak és csakhamar ide is eljutnak. A parancsnok megtiltotta Presztolnoje lakosságának, hogy este hat után az utcán mutatkozzék. A város szélén és a központban géppuskafészkeket rendeztek be a németek. A körzetben egyre gyakoribbak voltak a gyújtogatások, mind sűrűbben támadtak rá a tisztekre, a katonai szerelvényekre és a tehervonatokra. A front egészen közel ért, arcvonal volt minden falu, minden város, minden utca, sikátor, ház

Novemberben a német megszállók hazafelé özönlöttek. Ellepték a vasútvonalakat és az országutakat, a pályaudvarokat és az állomásépületeket. Németországban forradalom volt. A vasutasok sztrájkba léptek. A Vörös Hadsereg gyorsan előrenyomuló egységei meghiúsították a németek kiürítési tervét. A katonák hazasiettek a forradalmi Németországba, hogy csatlakozzanak övéikhez, a tisztek pedig iparkodtak mielőbb kitakarodni Ukrajnából, ahol már magasra csapott a népi küzdelem lángja.

— Mi lesz, amikor a mi katonáink hazaérnek? — kérdezgették egymástól suttogva a német tisztek és igyekeztek meglapulni. Sokan már közlegény-egyenruhába vagy polgári ruhába bújtak.

— Mielőbb el kell menekülnünk Oroszországból... Amíg a hadsereg még nem bomlott fel teljesen...

A városokban és a falvakban egymásután állították vissza a szovjet hatalmat.

Amikor a presztolnojei kerületben is megmozdult a föld, Trojandiban minden férfi csatlakozott a partizánokhoz. Ivan Beszpalkónak hidegebb lett a szeme, forróbb a szíve. Háta behegedt ugyan, de ez a sebhelyes, kékesszürke, forradásos húsdarab alig hasonlított emberi hátra...

A partizánok legelőször is a parancsnokságra csaptak le. Tschammer őrnagynak sikerült elmenekülnie. Helyettesét azonban elfogták és azon nyomban felkötötték, ott a tornácon.

Éjtszaka nagy tömeg tódult be az öreg Raduzev birtokára. Maga Ivan Beszpalko indult a fiatal földesúr keresésére. Tűvé tette a szobákat, a padlást, a fészereket és a pincét — de sehol sem találta. A parasztok közben a gazda szemével vették sorra a vagyont; megállapították, mi lesz a közösségé és mit kell szétosztani a német vérengzés áldozatai között. A holmit kivitték a kertbe.

— Kifelé, aki eleven odabent van! — rikoltotta Ivan Beszpalko. Lovassági karabélyt szorongatott a kezében.

Az öreg Ignatyij lépett ki. A szárnyépületből előjött Maruszja és a kisfiú. Csak Ljuba hiányzott.

— Ez mind?

— Mind . . .

Megparancsolták nekik, hogy szedjék a cók-mókjukat és költözzenek át a kert végében lévő kőházikóba, amelyben valamikor az őr lakott. Az ágyakat, a ládákat és az egyéb lim-lomot a parasztok utánuk hurcolták.

— Itt fogtok élni ezentúl! — mondta Ivan Beszpalko. — Eddig az uraknak szolgáltatok, ezentúl a közösségnek fogtok szolgálni.

És az öreg Raduzev felé indult, akit két katona őrzött.

Közben a parasztok szalmát hoztak a fészerből, körülrakták vele a házat minden oldalról, majd égő kócot dugtak közéje . . .

— Hol a tiszt? — szegezte neki a kérdést a reszkető, öreg Raduzevnak Ivan Beszpalko.

— Ó, már régóta nincs itt . . .

— Hol a fiad, mondd meg!

A hideg szempár valósággal keresztüldöfte a vénembert. Holdas éjtszaka volt, az öreg tisztán látott minden egyes redőt Ivan sovány, haragos arcán.

— Hol a fiad?

— Ivan, nem félsz istentől?! Hát nem emlékszel, hogy nemezcsizmát ajándékoztam neked, kicsi korodban? Meg arra, hogy a húgodnak kis bundát adtam? Meg amikor elengedtem apádnak a száz rubelt?

Ivant elöntötte a harag.

— Ó te, átkozott hazug! Hát ki perelte el tőlünk az utolsó tehenünket is? Kinek a lába elé borult az anyám?

Ekkor Ivan észrevette, hogy az udvarház felől füst száll fel.

— Mit műveltetek ott! Hisz a magatokét pusztítjátok! — kiáltott fel Beszpalko felháborodottan. — Meghibbantak! Őrizzétek, mindjárt visszajövök — és a ház felé iramodott.

— Vidd! — fordult az egyik katona a másikhoz. — Nincs mire várni!

— Testvérek! Mentsetek meg! Nem teszem többé... Mindenemet odaadom... Testvérek...

— Késő a bánat!

Megragadták az öreget és vitték. Raduzev himbálózott az izmos karokon és ebben a szörnyű pillanatban hirtelen az jutott eszébe, amikor vagy negyven évvel ezelőtt, a lakodalmán, ugyanígy a karjukra emelték az emberek és vitték és hurráztak részeg hangon. . Meg hogy mennyire szeretett hárfázni valamikor... Meg amikor titokban feljárt hozzá Maruszja...

Nagyon sokáig vitték és ha nem lett volna az a néma csend, azt lehetett volna hinni, nem történt semmi... Egyszerűen elfáradt az öreg és most izmoskarú legények viszik...

Nyirkos szag áradt a folyó felől. Az öreget letették a földre. Bedeszkázott kutat pillantott meg a holdfényben. A fák mögül, a halmon, zöldessárgán gomolygott az égő szalma füstje... Pernyeszagot hozott a szél: ilyen szag volt tavasszal, amikor Ignatyij a kupacba gyüjtött, száraz leveleket égette...

„Mindennek vége..." — gondolta az öreg és csodálkozott, hogy egyáltalán nem sajnálja a lángok martalékává lett birtokát, hanem csak önmagát sajnálja égő szánalommal és szenvedélyesen, mérhetetlenül vágyódik az élet után...

A parasztok néhány csapással leverték a gerendákat a már régóta nem használt kút nyílásáról.

„Hát ilyen halállal kell halnom?..." — gondolta Raduzev. Tarkóján hideg redőkbe gyűrődött a bőr, haja felborzolódott, úgy állt égnek szúrósan, mint megannyi gombostű. A gyomra is belefájdult.

— Testvérek! Keresztények! Mentsetek meg! — kiáltozott az öreg inkább ösztönösen, mint tudatosan. Ekkor egy tompa ütés zöld fényt gyújtott a szemében; úgy érezte, ólomsúly nehezedik rá és nem menekülhet; fel akart ébredni, szerette volna az ágyban látni magát, háromszor nagy keresztet vetni az ikon felé...

Mindez azonban rövid ideig tartott. Visszanyerte öntudatát és teljes világossággal tudta, hogy most, ebben a pillanatban a halál vár rá és semmi sem menti meg többé a súlyos, elkerülhetetlen végtől.

Testébe ismét éles fájdalom hasított és elhomályosította agyát. Majd lefelé röpült, nekiütközött a kiálló tégláknak, de már semmit nem érzett.

4

— Bizony, Szergej... Mindez a múlté... — mondta Lazar és kiszállt az autóból. — Megérkeztünk. Menjünk be

Egy félreeső asztalnál telepedtek le. Megittak egy-egy pohárka pálinkát.

Raduzev nyomban újra töltött. Úgy itta a szeszt, akár a vizet, nem evett hozzá semmit. Sőt: undor jelent meg arcán, amikor szeme a harapnivalóra esett.

— Nos, mondd el hát, hogy és mint történt aztán? Hogyan szereztél tudomást rólunk később, Odesszában?

— Miután az az eset történt, ott a réten, Odesszába menekültem Ljuba velem jött. Istenem, hogy szerettèm... De ez nem tartozik ide...

Egy katonacsaládnál kaptam szállást. Katonatiszt fiuk ezredtársam volt a forradalom előtt. Tőle tudtam meg, hogy agyon fognak lőni három kommunistát; ez a tiszt ugyanis a kémelhárítónál dolgozott. Azt is tudta, hogy én presztolnojei vagyok és ezt mondta: „Egy földidet állítjuk a falhoz: Lazar Bljahert! Ismersz ilyen nevűt?" Én elmondtam neki mindent. Azt is, hogy mivel tartozom neked. Kértem, tegye lehetővé, hogy megszökhessetek. Azt felelte, hogy a fehéreknél a pénz erősebb a törvénynél és nagyobb úr mindenféle hatóságnál. Megígérte, hogy puhatolózni fog. A kivégzéselőtti este közölte, hogy az ő legényeit osztották be a kivégző szakaszba. Így hát lehet tenni valamit. Csak komoly összegre van szükség. Odaadtam minden aranyat, ami nálam volt: cigarettatárcámat, gyűrűimet, láncaimat, az arany tízrubelosokat. De nem bíztam sem a tisztben, sem „legényeiben". Így hát ezt mondtam: „Adok mégegyszer ennyit, ha úgy intézed, hogy a saját szememmel láthassam, amikor a fog-

lyokat elengedik." Ő megsértődött és már attól féltem, hogy tervem meghiúsul. De aztán így szólt: „Jól van. De meg kell vesztegetnem a bandát. Mennyit adsz?"

Apám, amikor távozni készült Gruskiból, átadta nekem értékeit, mivel nagyobb összeggel nem mert elindulni: félt, hogy útközben megölik vagy kirabolják. Így hát...

Azt mondtam, hogy ezt a második részletet a kivégzés helyén adom oda, amikor a halálraítélteket szabadon bocsátják. Persze nagy kockázatot vállaltam: hiszen megtörténhetett volna, hogy elszedik tőlem az aranyat, titeket pedig eltesznek láb alól. És egyúttal engem is, hogy eltüntessék a nyomokat. Ugyan ki törődött volna az ilyesmivel azokban az időkben?

És íme... átöltöztem. Éjjel egy órakor, a város szélén kellett várnom a rabszállító autót. Hogy mit éltem át akkor, várakozás közben, azt nem mondom el... Volt valamiféle hamis igazolványom. Tiszti köpenyt, kucsmát viseltem. Galléromat felgyűrtem, félszememet fekete kendővel kötöttem át, hogy ne csak te ne ismerj meg, hanem a rabszállító őrségnek tagjai se. Köpenyem zsebei kidudorodtak az aranytól...

Egyszóval, éjjel egy óra után felvett a rabszállító. Az én ismerős tisztem pisztolyt nyomott a kezembe és azt mondta, hogy én magam fogom „agyonlőni" őket... A többit már tudod... Abban az időben ismét nagyon kínozott a lábamon a seb és bicegtem. Észrevetted? Hát így történt...

Raduzev megállt az elbeszélésben.

— Igen... azt hiszem, egyezik... Valóban: kocsink megállt útközben. Erre emlékszem. Azután a tiszt eltakarta az arcát... Félszemén pedig fekete kötés volt... De hogyan végződött a dolog a te számodra?

— Utóbb kiderült az egész... A tisztet nyakon csípték... Én kereket oldottam, mivel hasonló veszély fenyegetett... Az igazat mondom. Ha akarod, elhiszed, ha akarod, nem; hiszen én sosem pályáztam „A veszélyben forgók megmentéséért" éremre és most sem pályázom rá. Te magad csikartad belőlem a vallomást. Azért jöttem hozzád, hogy munkát kérjek.

Lazar elgondolkozott.

— Most mit tegyek veled?

— Hát mit akarsz tenni?

— Azt magad is tudod, hogy ha minden úgy volt, amint elmondtad, akkor meg kellene szorítanom a kezed, mint nemes-

lelkű férfiét... De engem kétség marcangol... nem titkolom: vajjon így volt-e egészen?

Raduzev szomorúan csóválta a fejét.

— Jól van. Kivizsgáljuk a dolgot. Egyéb forradalmi érdemeket nem szereztél?

— Nem tudom. De ha már erről van szó, közölhetek veled még valamit.

— Megint ilyesfajta?

— Majdnem...

Lazar felrezzent.

— Halljuk! Ki vele! Úgyis kivizsgáljuk. Tudod magad is. Hiszen nem vagyunk óvodások!

— Amint akarod. Megtudtam, hol tartózkodik Presztolnoje parancsnoka!

Lazar megragadta Raduzevot.

— Tudod, mit beszélsz, vagy az agyadra ment a szesz?

— Egy ízben kiküldetésben a Tajgasztrojnál jártam. Odaérek az olvasztóműhely munkahelyére... Szükségem volt valamire... Odanézek — még most is reszket minden porcikám, ha rágondolok...

— Ki az? Kicsoda?

Lazar megragadta Raduzevot.

— Letéped a kabátom ujját! Hová húzol?

— Kicsoda hát?

Raduzev fülébe súgta a választ. Lazarnak a dobhártyája is beléfájdult.

— August Karr tanácsadó...

— Átadtad a GPU-nak?

— Nem.

— Miért titkoltad el? Felismert?

— Mikor észrevettem, úgy hátrahőköltem, mint aki megveszett...

— De miért titkoltad el a GPU elől? Ha becsületes ember vagy, miért nem adtad a hatóság kezére?

— Féltem. Megkérdik, honnan ismerem, nem volt-e valami kapcsolatom vele... És mivel bizonyíthatom be, hogy nem? Hiszen az a legszörnyűbb, ha nem hisznek az embernek. Mivel tudnám bizonyítani? Az ember eléjük teheti a lelkét, akkor sem hisznek neki... És nem talál bizonyítékot: mivel az el nem követett bűncselekmény bizonyíthatatlan. És ez szörnyű!

— Badarság! Nálunk alaposan végére járnak mindennek!

— De hátha, gondoltam, szembesítenek Tschammerral? Hiszen ez a csirkefogó azt foghatja rám, amit akar. Én meg mivel bizonyíthatom be, hogy hazudik? Hát nem szörnyű ez?

— No, hagyd már! Gyerünk!

Lazar kiráncigálta Raduzevet az asztal mellől. Kimentek. Raduzev nem ellenkezett. Az este szuroksötétnek tetszett, noha Moszkva fényárban úszott.

— Hová viszel? — kérdezte Szergej.

— Oda... *röntgenre*... Átvilágítunk annak rendje és módja szerint!

— De miért?

— Nem olyan időket élünk, hogy kesztyűs kézzel bánhatunk a zavaros múltú emberekkel. Nem olyan időket! Manapság mindenkinek világosnak és átlátszónak kell lennie, akár az üveg. Ha pedig homályos foltok akadnak: gyerünk röntgenre!

Kőhajításnyira voltak a Lubjanka-tértől. Raduzev reszketett. Lazarnak erősen az oldalához kellett szorítania Szergej karját, hogy megnyugtassa. A sarkon túl Raduzev megállt.

— No, mi az?

— Engedd, hogy kifújjam magam...

— Ott majd kifújod magad!

— Hát nem hiszel nekem? Te, aki annyi éve ismersz?

— Az én személyes hitem nem elegendő. Ha csak rólam vagy az én anyagi érdekeimről volna szó, akkor elég lenne a szavad

— Hát nem hiszel nekem? Te nem hiszel, Lazarka? Hát ki hisz nekem akkor?

Ezek a szavak a legfájóbb pontján sebezték meg Lazart.

Még egyszer belenézett a lelkébe. Azután az egyik lámpa alá vezette Szergejt és belemélyesztette pillantását szemébe, mint aki látni akarja, mi van a lelkében, a lelke legmélyén

— Hiszek! — mondta Lazar hirtelen. — Elhiszek mindent, amit mondtál. Hiszek!

Megkönnyebbült sóhaj szakadt ki Raduzev melléből. Megragadta Lazar kezét és görcsösen megszorította. Sokáig szorongatta, több volt e kézszorításban, mint hála.

— Ha tudnád, mit adtál nekem ezzel az egy szóval!

— No, elég a romantikából! Ismétlem: hiszek neked! Megmentettél bennünket. Nem álltál a fehérek szolgálatában. Oda

adtad értékeidet, hogy jóvátegyed lelked bűnét. Hiszek *emberi* becsületességedben. Ez elég?

Lazar karonfogta Szergejt. Továbbmentek.

— Derék fiú vagy te, Szerjozska! A lelked tiszta... Csakhogy kisiklottál, mindjárt a legelején. Ki kell egyenesítened a hátadat. Miért járkálsz görnyedten? Miért tartod magad mostohagyereknek a mi hazánkban? Mit tettél te a nép ellen? Semmit. És a nép nem marasztal el. Bízzál benne. Bízzál a nép igazságosságában. A nép emberségében. Megtévedtél? Ez annyit jelent, hogy szem elől tévesztettél bizonyos erkölcsi normákat... Bűnt azonban nem követtél el. Minek félnél? Egyenesítsd ki a hátadat. Állj közénk, egyenrangú társnak. Add a kezed. És vess ki magadból minden félelmet. Hallod? Én a barátod vagyok! És nem engedem, hogy egy ujjal is hozzádnyúljanak!

— Köszönöm... köszönöm... — suttogta Szergej és a hangja olyan volt, mint a koldusé. — Ennél több nem is kell nekem... O, hogy vártam ezt a pillanatot...

Kezével elfödte az arcát.

— Nos, te csak menj, én mindjárt jövök, — mondta azután.

— Hová mégy? Gyere el hozzám. Csak benézek valahová: azonnal le kell fogni ezt a szörnyeteg Tschammert. Menjünk együtt. Hallod? Azonnal továbbítják majd a jelentést.

— Nem. Te csak menj. Én pedig... oda megyek! — mondta Raduzev ragyogó arccal és a Lubjanka-téri nagy épületre mutatott. — Mert nem hittél nekem, most azt akarom, hogy ne maradjon kétséged. Megyek és átvilágíttatom magam... És soha többé nem kételkedsz majd bennem. Hiszen eleinte nem hittél a szavamnak. Megbántottál. Magad cipeltél *röntgenre*...

— Kételkedtem, de most már nem kételkedem. És soha többé nem fogok kételkedni. Becsületes ember vagy! Gyere velem. Felveszlek az intézetbe. Holnap elintézzük a formaságokat.

— Nem!

Raduzev elindult. Lassan ment, mint aki értékes terhet visz, kihúzta magas alakját. Örömmel, különös örömmel ment. Lazar nem tudta levenni róla a szemét. Úgy látta: egész lényén valami szép, fényes érzés suhant át, amelyben van valami a gyermekkori emlékekből és a férfikor érettségéből.

Hetedik fejezet

1

Az ezerkilencszázharmincegyedik év második felében az volt az építkezés vezetőinek legfontosabb feladata, hogy még a téli hidegek beállta előtt megszilárdítsák az eddigi eredményeket. Vigyázniok kellett, nehogy a lendület ellankadjon, az emberek lelkesedése alábbhagyjon. Jól tudták, hogy amíg kedvező az idő, minél többet kell végezni. És mivel nem csupán a vezetők, hanem az építkezés közkatonái is tudták — a munka jól haladt valamennyi szakaszon.

A gondok közepette észrevétlenül belopózott az ősz. A tajga izgatottan zúgott. Hulltak a széltörte, száraz gallyak és a tobozok.

— Nos, — mondta Grebennyikov, amikor Zsurba egy este meglátogatta otthonában — ülj le, beszélgessünk egy kicsit. Iszol teát?

— Nem utasítom vissza!

Behozták a teát.

— Tudod, Nyikolaj... „Múlnak éjek, nappalok... Mindig arra gondolok..."

Zsurba elmosolyodott.

Grebennyikov ivott egy korty teát.

— Meg kell mondanom neked őszintén: az utóbbi időben pártvezetői minőségedben jó munkát végeztél. Mint a területi pártbizottság tagja mondom ezt.

Zsurba tovább mosolygott.

— Tudod, magad is dolgoztál, meg a pártszervezet is. És jól dolgoztatok: az emberek követnek minket. Az ifjúság lelkesen dolgozik. Fiatal szakembereink lelkesednek a munkájukért. Nem akarom kisebbíteni személyes érdemeidet ezen a téren.

Noha meghitt barátság fűzte össze őket, Grebennyikov csak ritkán dicsérte meg barátját, még ha Zsurba meg is érdemelte.

— Miért nem iszol? Talán nem elég erős?

— Iszom és hallgatlak.

Grebennyikov átment a szomszéd szobába és egy kosár szőlővel tért vissza.

— Ó! — csodálkozott Zsurba. — Honnan van?

— Üzbekisztánból hozták. „Katta-Kurgan". Ez ám a csodás fajta!

A kosár fölé hajoltak. A diónyira nőtt, aranyos szemeket finom, hamvas réteg borította.

— Érzed az illatát? Mint a méz! — kérdezte Grebennyikov.

— Nálunk is lesz majd. A határvidéki központban hallottam, hogy már foglalkoznak vele. Jó lenne, ha csak egy fél kiló is jutna minden munkás asztalára.

Nyikolaj ránézett Grebennyikovra. Az építés vezetője otthoniasan volt öltözve: szvettert és bő flanell-nadrágot viselt. Zsurba érkezése előtt nyilván a kereveten feküdt, mivel a haja kócos volt és még a szemöldöke végén lévő szemölcsön is felborzolódtak a szőrszálak. Zsurba ritkán látta Grebennyikovot füstszínű szemüvege nélkül; most örült, hogy belenézhet barátja gyermekien tiszta, mély szemébe.

— Mennyire szeretném, hogy embereinknek egyre jobb soruk legyen... De vannak még nehézségek. Varázsütésre nem szűnnek meg.

Ették a zamatos, illatos szőlőt, gondolataik pedig az építkezésen jártak.

— Mik a további terveid? Mi lesz a kokszolóval? — kérdezte Zsurba.

Grebennyikov elgondolkozott.

— Elhatároztam, hogy nem várunk tovább a szakemberekre. Megpróbálunk boldogulni azzal, amink van.

— De mért ilyen szerencsétlen ez a szakasz? Valósággal kerékkötőnk! — mondta Zsurba. — Nem is értem, ki a bűnös mindebben.

— Mi vagyunk a bűnösök. Tőlünk kérik számon. Nekünk kell felelnünk érte, — válaszolta Grebennyikov.

Megbeszélték a részleteket és elhatározták, hogy másnap megindítják a támadást ezen a legelmaradottabb szakaszon.

— De mit is akartam még kérdezni tőled?

Zsurba felfigyelt.

— Megvan: mikor hívtok már lakziba minket, kedves elvtársak? Csak hívjatok, minél előbb . . .

Zsurba elpirult.

— Komolyan . . . — erősítette meg szavait Grebennyikov.

— Meghívunk. Ne aggódj.

— Úgy-úgy . . . Nesze, fogd ezt a papírt. Csomagolj be egy kis szőlőt Nagyezsda Sztyepanovnának. Szerezz neki örömet.

2

A terv szerint a kokszüzem első részlegének az olvasztóműhelynél két hónappal korábban kellett volna megkezdenie a munkát. Jóllehet csak két kemenceblokk és a lepárolóüzem tartozott ebbe az első részlegbe, a kokszoló építkezése mégis elmaradt az olvasztóműhelyé mögött. Az elmaradást hivatalosan azzal magyarázták, hogy a szakemberek még nem érkeztek meg.

A kokszüzem építését ősszel kezdték el, egy ismert szakember jelenlétében, akit azért hívtak meg, hogy tanácsaival segítségükre legyen a talaj kiválasztásában. A tanácsadó botjára támaszkodva kisétált a munkahelyre. Puha, porhanyós volt a föld, és a szaktekintély magas sárcipőbe bújtatott lába dagasztotta a latyakot, amely oly sűrű volt, akár az ablakgitt. A híresség sötét pápaszeme mögé rejtette szemét. A munkahely kétórás néma bejárása után az előkelő vendég megállt. Az építők köréje gyűltek. A vendég határozott mozdulattal a földhöz koccantotta gumivégű botját és csak ennyit szólt:

— Hm! . . .

A tervező-osztályra a professzor irodalmi szárnyalású, pompás szakvéleményt adott be, amely jó volt minden alkalomra.

Elkezdődtek az előkészítő munkálatok. A föld nehéz és zsíros volt, mint a viasz.

„És ez csak az ötödik réteg — gondolta Grebennyikov. Nézte, hogyan emelik ki a földet a kemencék alapzatához. — Mi lesz azután?"

Egy fatönkön ült és a földet nézte. „Igen . . Markába szorítja az ember: csorog belőle a víz. Mi meg ide akarjuk építeni az üzemet! Ki is volt az tulajdonkép, aki ilyen terepet vála-

tott ki a kokszüzem számára? Különben is... A kokszüzem mi-nálunk: állam az államban... Nem annak a táviratnak a műve ez?..."

Aggodalmait közölte a francia tanácsadókkal.

— Hát a talajszintekről adott szakvélemény? Meg az önök moszkvai szakértőjének megállapítása? — iparkodott meg-nyugtatni Grebennyikovot Lucien. A huszonháromesztendős mérnök szavait idősebb kartársa, Charles Boucher tolmácsolta.

Úgy határoztak, kihívják a „mentőautót".

Az meg is jelent, a múltkori híresség személyében. A tanács-adó, elmaradhatatlan botja kíséretében, bejárta a kokszüzem munkahelyét. Úgy viselkedett, mint az orvos, akit feleslegesen háborgattak az aggódó szülők; igyekezett mielőbb szabadulni.

— De... mit szól a... vízhez? — kérdezte Grebennyikov.

— A vízhez? Hiszen azért van ősz...

— Tréfálni lehet, professzor, de nem munka idején. Nekünk építenünk kell!

— A terv számol minden lehetőséggel. A Legfőbb Nép-gazdasági Tanács jóváhagyta. Mi itt a baj?

— A talaj!

— A talaj? Az elbírja. Betonozni pedig úgyis kell, akár-milyen a talaj. — A sötét szemüveg mögött senki sem láthatta a vendég szemét.

Ezzel búcsút is mondtak egymásnak. A munkát tovább folytatták a nedves talajon. A gödör hamarosan elérte a kitűzött mélységet. A kérdés tulajdonképpen világos volt: a talaj nem bír ki négyzetcentiméterenként két és fél kilogramm megterhe-lést, még akkor sem, ha a gödröt kibetonozzák. Ezt megerősí-tették a szovjet hidrogeológusok és geológusok is. A próba-cölöp-verés csak megerősítette az aggodalmat: a cölöpök úgy csúsztak be a talajba, mint a kés a vajba. Grebennyikov azonban tapasz-talatból tudta: ha abbahagyják a munkát és új telep felderítésé-hez fognak, utána pedig jóváhagyást próbálnak szerezni hozzá, akkor se vége, se hossza nem lesz a bizottsági kiszállásoknak, a vitáknak — és a kokszüzem építése bizonytalan időre elodázódik. Más megoldást kellett találni. Ezért egyelőre folytatták a munkát.

Grebennyikov elhatározta, hogy szűkkörű értekezletet hív össze. Összegyűltek a francia tanácsadók, a szovjet hidro-geológusok, építészmérnökök, a szibériai és az ukrán kemence-

építők. Az értekezlet színhelye a kokszüzem ideiglenes klubja volt. A könnyű fából hevenyészve összetákolt épület ablakkeretei megvetemedtek a nyári hőség idején... „Állam az államban... — gondolta újra Grebennyikov. — Miképpen lehet az, hogy mindeddig senki sem koppintott az orrunkra miatta?"

— Ingoványra nem építhet az ember! — mondta Szuhih, akit Grebennyikov csoportvezetőből munkavezetővé léptetett elő.

— Megállj! Hogyan került oda az az ingovány, munkavezető elvtárs? Miért engedted meg, hogy oda eresszék le a vizet? — támadott Szuhihra Zsurba. Az építkezés első napjai óta feszült viszonyban volt a munkavezetővel.

Charles Boucher a munkavezető védelmére kelt. Előhozakodtak a régebbi felderítésekkel, hivatkoztak a hírneves szakértőre, pocskondiázták a terepet. Kijutott a szidásból mister Johnsonnak is: benne látták a főbűnöst a kokszüzem helyének szerencsétlen megválasztása miatt. Ráadásul pedig a cég visszahívta az amerikait, éppen a legnehezebb időben.

— Csökkenteni kell a terhelést, — jelentette ki Boucher. — Ha az egy négyzetcentiméternyi talajra eső megterhelést egy egész hetvenöt század kilogrammra csökkentjük, akkor minden nagyobb aggodalom nélkül nekiláthatunk az építésnek.

— Csökkenteni? De hiszen... ez azt jelentené, hogy meg kellene változtatni az üzem kapacitását! — kiáltotta Grebennyikov.

Az értekezlet kijutott a kátyúból. Elkezdődött a közelharc. És a viadal egész tartama alatt Zsenya Sztoljarova szüntelenül magán érezte a francia szemét: érezte az arcán, a ruháján, Zsenya most egyúttal a kokszüzem komszomol-vezetője is volt. Jó ideje ismerte már a franciát és valahogy különös viszonyban volt vele: lelke mélyén érezte, hogy Boucher becsületes ember, de sok minden nem tetszett benne, sőt — visszataszító is volt, noha Charles Boucher mindig a legkifogástalanabbul viselkedett.

— Válasszanak a két lehetőség közül: vagy meg kell változtatni a kapacitást, vagy más terepet kell keresni. Harmadik megoldás nincs! — mondta Boucher.

— Nem, ez nem jó. Kell lenni harmadik megoldásnak! — mondta határozott hangon Grebennyikov.

Visszatértek az eredeti tervhez. Kiteregették a tervrajzokat. A ceruzák nikkelezett védőkupakjai végigszántották a papirost...

— Próbáljuk meg *kissé* északkeletebbre helyezni az üzemet, — ajánlotta Lucien.

Megnyomta a „kissé" szót, mintha javaslata műszaki kompromisszumot jelentett volna.

— Mindazok után, amit az építés vezetője mondott, csodálkozom az ön javaslatán, mérnök úr. Az áthelyezés annyit jelent, hogy meg kellene bolygatni a futószalag-rendszert, annyit jelent, hogy az építkezés még jobban elhúzódnék. Vagyis: feláldoznánk mindent, amit eddig végeztünk, meghátrálnánk a nehézségek elől. Más megoldást kell keresni! — mondta Zsurba.

— Higgyék el, barátaim, a munkahely megválasztása...

Charles Boucher valamennyi jelenlevőhöz intézte szavait, csillogó, fürge egérszemével azonban egyre csak Zsenyát nézte.

Szünet következett.

Akkor Boucher letörölte a mosolyt ajkáról és így szólt száraz hangon:

— Bátorkodom felhívni a figyelmet az építkezés talajáról adott korábbi szakvéleményre. Ez az anyag megtalálható az „Építkezés közlönyé"-ben, az ezerkilencszázhuszonkilences évfolyamban. Ganysin, az önök hidrogeológusa, már akkor úgy nyilatkozott, hogy ez a terep nem alkalmas. Völgyben nem lehet kokszüzemet építeni. Miért nem hallgattak rá? Ki változtatta meg a szakvéleményt?

Charles fájó pontra tapintott.

— Mi következik tehát ebből? — kérdezte Zsurba ridegen.

— Már megmondtam...

— Az ön véleménye elfogadhatatlan, Most, amikor az olvasztóműhely már nem csupán tervrajz, hanem megvalósulófélben van, szó sem lehet a kemencék teljesítőképességének megváltoztatásáról vagy más terep kijelöléséről. Ne feledje el, már kiástuk a gödröt és sokat végeztünk a lepárolóműhelyen is. A kokszüzemnek itt kell állnia és nekünk kötelességünk, hogy saját kokszunkkal lássuk el olvasztóműhelyünket! — mondta Zsurba határozottan és világosan.

— Igen, elvtársak, a kokszüzemnek itt kell állnia. Fontolják meg, milyen *műszaki* javaslatokat tehetnek és közöljék velem. Kétnapi határidőt adok, — fejezte be Grebennyikov és bezárta az értekezletet, amelyen végeredményben semmire sem jutottak.

— Nem zavarom?

Zsenya megfordul: Charles szedi a lábát mögötte. Furcsa, régimódi köszöntéssel üdvözli. A lány megáll.

Charles-nak nagyon síma az arca, egyetlen redő sincs rajta, jóllehet a francia már legalább ötven éves. A mérnök vadonatúj ruhát, elegáns felöltőt, magasszárú csizmát visel. Szeme fehérje vöröses, pillája igen gyér; figyelő szeme szinte rátapad a lányra.

— Nem merem feltartani magát. Engedje meg, hogy elkísérjem egy darabon, szeretném közölni néhány észrevételemet. Az értekezlet kellemetlen utóízt hagyott bennem. Lényegében nincs is nézeteltérés közöttünk. Célunk egy. Mi tehát a kérdés? Az eszközök megválasztása. Meg a taktika. Grebennyikov elvtárs, a kombinát építkezésének vezetője, a legnehezebb megoldás, a mélybetonozás mellett száll síkra. Az kétségtelen, hogy a terep megválasztása nem szerencsés.

Zsenya Sztoljarova megfigyelte: az „elvtárs" szó úgy cseng Charles Boucher szájáról, mint az „úr".

— A cölöpbeveréssel egyidejűleg való betonozás azonban őrült pazarlás. És igen sok időbe kerül. Becsületszavamra: hamarább ásnók meg az új gödröt és építenők fel ismét mindazt, amit eddig végeztünk, mint ha ezen a szerencsétlen helyen látunk neki a cölöpverésnek meg a többinek... Miért ne helyezném át északkeletebbre a kokszüzemet? Hiszen ott nagyszerű terep kínálkozik.

Zsenya csodálkozva néz a mérnökre.

— A kérdés eldőlt már. Miért térjünk vissza rá? És miért éppen nekem mondja el mindezt?

A francia tetőtől-talpig végigméri a lányt. Zsenya elpirul, de nem süti le a szemét és nem fordul el. A forradás vörösen kanyarodik halántékától az álla felé. Charles nézi és nem tudja levenni róla a szemét.

— Miért néz olyan kitartóan? — kérdi Zsenya és a francia szemébe néz.

Boucher zavarba jön.

— Fájdalmas história ez...

— Micsoda?

— Érdemes-e elmondani? Klotildra gondoltam, a lányomra. Annyi idős, mint maga.

— Nem szeretem a félszavakat. Mondja végig, ha egyszer belekezdett.

— Ötéves lehetett akkor a kislányom. Szánkázni vittem. A kislány pajkos kedvében arra kért, engedjem meg, hogy lecsússzék egy meredek domboldalon. Én megengedtem. Sőt mi több: meg is taszítottam a szánkót... És a kicsi elindult... Amikor észbe kaptam, a kislány már szédítő sebességgel száguldott lefelé. És csak akkor vettem észre, hogy az ösvény alján betonoszlop áll... Felkiáltottam... A szánkó után iramodtam... Mit éreztem akkor!... Uramisten!... A szánkó nekiütközött az oszlopnak és felfordult. Kislányom arccal nekivágódott... Most is szörnyű visszaemlékeznem rá... Arcáról leszakadt a bőr. Apja őrültsége egész életére elcsúfította a gyermeket...

Charles elsápadt. Megropogtatta az ujjait, de észre sem vette.

— És az én elcsúfított arcom a lányára emlékezteti?...

Zsenya gyorsabban megy, Charles alig tudja követni.

— Bocsásson meg... Maga ragaszkodott hozzá, hát elmondtam. Fájdalmat okoztam ezzel a történettel? Bocsásson meg... Beszélnem kell magával, a kokszüzem dolgában.

— Késő van már, Boucher elvtárs, fáradt vagyok. Különben sincs már róla mit beszélni!

Zsenya Charles felé biccentett és elsietett.

A következő napon Charles Boucher így szólt Zsenyához:

— Ma véget ér a talajfelderítés. Kiszámítjuk, hány cölöp kell és szükség esetén előzetes cölöpbeveréssel betonozzuk a Becker-kemencék alapzatát. Grebennyikov elvtárs feleslegesen adott kétnapi gondolkodási időt. A kérdés így is világos, ha egyszer így kívánja a szükség.

Zsenya gondolkozik a mérnök szavain.

— Tudja maga, hogyan kell cölöpöket verni?

Boucher csodálkozik.

— Ugyan melyik mérnök ne tudná ezt?

— És a szibériai viszonyok nem zavarják? Nem aggasztja, hogy néhány nap múlva beköszönthet a fagy? Hát ezért adott kétnapi gondolkodási időt Grebennyikov elvtárs.

Zsenya búcsút vesz és elmegy. Charles ott áll és nézi a lányt, amíg csak el nem tűnik a szeme elől. Azután a lába nyomát nézi. Tisztán látszanak a nyomok a talajon.

„Bizony, itt baj lesz... — töprengett Nyikolaj Zsurba. — Szuszlov, mint párttitkár, fabatkát sem ér, én meg észre sem vettem ezt. Nem tudta összefogni az embereket. A kommunisták elszakadtak a termeléstől. Semmiféle politikai munka nem folyik. Azonnal le kell váltani. Dolgozzék az olvasztóműhelyben, ahol már kiküszöbölték a nehézségeket és a pártsejt is erős. Ezzel segítségére leszek Szuszlovnak a fejlődésében. De ki kerüljön a helyébe?"

Gondolatban végigvette valamennyi kommunistát. Úgy döntött, Pjotr Sztarcev lesz a legalkalmasabb párttitkárnak. Sztarcev már a vasútépítés óta rokonszenves volt neki, most pedig igen jó munkát végez a kísérleti kohó építésénél.

— Látom, nincs nagy kedved a munkacsoportvezetéshez, — mondta Sztarcevnak. — Értem: csúcseredményeket szeretnél elérni, hogy magad is meggyújtsd a csillagot. Én azonban más munkát akarok ajánlani neked, Pjotr Andrejevics, nem kevésbbé megtisztelő feladatot: a párttitkárságot, Szuszlov helyett. Te tengerész voltál, megszoktad, hogy szoros közösségben élj az emberekkel. A kokszüzem pedig szintén olyan hajóféle. A pártmunkát elhanyagolták. Szuszlov rossz szervező. Senki sem foglalkozott az emberekkel. Magamat sem akarom mentegetni: nem fordítottam elég figyelmet erre a dologra. Most azonban elsősorban nem a szánom-bánom a fontos, hanem a munka. Emberek vannak hozzá, mégpedig kitűnő emberek. Magad is meglátod, ha összeismerkedsz velük. Én segítségedre leszek a munkában. Segít majd Zsenya Sztoljarova is — ott is ő foglalkozik a Komszomollal. Azt hiszem, ha együttes erővel nekigyürkőzünk, sikerül levontatni a hajót a zátonyról.

Sztarcev szélesen szétvetett lábbal állt. Úgy rémlett, annyira lekötik saját gondolatai, hogy egyetlen szót sem hallott abból, amit Zsurba mondott. Amikor azonban Nyikolaj befejezte, Sztarcev kissé kancsal szemével az arcába nézett. Komor volt a tekintete.

— Új dolog ez énnekem, Zsurba elvtárs. A hajóhadnál nem dolgoztam pártvonalon. A kokszgyártást nem ismerem. Hátha nem tudok megbirkózni vele és akkor szégyent vallok

— Minden kezdet nehéz, de neki kell fogni. Ez az élet törvénye.

— Ha a Párt kívánja, akkor elvállalom. De megmondom nyíltan: nagyobb örömet szerzett volna, ha az alapárok-ásáshoz küld...

— Még ma fogj neki a munkának!

Amikor Sztarcev a kokszüzembe ért, a munkások éppen a zsaluzást fejezték be és hozzáfogtak a betonmunkához. Az idő már hidegre vált, mindennap beköszönthetett a fagy.

— Hozzátok küldtek, fiúk! — mondta Sztarcev, mintegy bemutatkozásul a munkáscsoportnak. — A kombinát pártszervezete küldött. Párttitkárnak.

— Szuszlov helyett? — kérdezte Jaroszlav Duh.

— Szuszlov helyett. Párttitkárnak. Amint hallom, nem halad itt a munka. Így van-e?

— Hát hogy is haladna, amikor jóformán a kutya sem törődik velünk! — szólt egy Boriszjak nevű, öreg munkás. — Egyhelyben topogunk, akár a nyomtató ló.

— Új dolog ez nekem, elvtársak, dehát azt hiszem, ez sem boszorkányság. Majd beletanulok. Ti a segítségemre lesztek.

Megismerkedett a munkával. A munkások pedig maguk közt így beszéltek róla:

— Hát csak dolgozzék, fiatal legény még. Vöröstengerész. A Csendesóceáni Flottából. „Csillagász" is. Ha majd maga is lánggal ég, a többieket is lángra gyújtja...

Három nap múlva Sztarcev már igen sok embert ismert a kokszüzemben. Szuhih munkavezetővel, a volt munkacsoportvezetővel és „igazgató"-val szemben hidegen, tartózkodóan viselkedett, a francia tanácsadókra sem támaszkodhatott — nem bízott az idegenekben. A kokszüzemben azonban voltak megbízható, lelkes emberek is: Gyerevenko, a Donyec-medencéből érkezett, szakképzett kemenceépítő, tagjelölt; a jófejű és lelkes Jaroslav Duh, kommunista; az öreg Vegyernyikov, akit „fogadott gyerek"-nek neveztek itt, mivel annakidején „normán felül" fogadták be barakkjukba a komszomoltagok: Mikula, az Uralból ideküldött, tizenkilencéves legény, szintén tagjelölt, — és még néhány szakmunkás. „Ember akad, csak keresni kell. Másként nem is lehet. Csak aztán el ne bízzam magam az új helyen. A párttitkárnak a munkában is példát kell mutatnia, mindig és mindenütt politikai vezetőnek kell lennie."

Grebennyikov meghányta-vetette a dolgot Buncsuzsnij professzorral, majd véglegesen úgy döntött, hogy le kell verni a cölöpöket és ki kell betonozni a munkahelyet. Az építkezési idényt bizony elszalasztották és most lakolniok kellett mulasztásukért.

Beköszöntött a fagy. A gerendákon úgy meredezett a zuzmara, mint megannyi tüske. Napról-napra később olvadt el. A föld hamarosan megdermedt, átfagyott és úgy állott az ásó alatt, mint az olajpogácsa.

Az értekezlet után Grebennyikov és Charles Boucher elhatározta, hogy a helyszínen vizsgálják meg, hány cölöpöt kell beverni a Becker-kemencék alá. Ez a kérdés izgatta Sztarcevot is.

Szuhih munkavezetőnek nem volt ugyan szabályszerű műszaki képzettsége, de jó harminc esztendőn át dolgozott különféle építkezéseken és sokmindent tudott tapasztalatból. Ha nem lett volna olyan tunya és önhitt, hasznára lehetett volna az ügynek

— Mondd csak, Szuhih elvtárs, te ugye nem először építesz kokszüzemet? — kérdezte Sztarcev.

Szuhih ránézett, mintha meg akarna bizonyosodni, nincs-e valami csapda a kérdésben.

— Mit gondolsz?

— Én azt gondolom, hogy már építettél ilyet. Van tapasztalatod benne. És most a segítségünkre lehetnél.

Szuhih nem kapta be a horgot.

— Mondd meg hát, de igaz lelkedre, — szorongatta tovább Sztarcev, — volt-e olyan eset a te gyakorlatodban, hogy ingoványra építettek volna Becker-kemencéket?

Szuhih eltöprengett.

— Ingoványra persze nem lehet építeni, dehát ingovány van-e mínálunk? Mert ezt csak úgy mondjuk, biztonság kedvéért! A föld puha, ez igaz. De én azt hiszem: nagy bajt nem okoz, hogy a műhely alatt puha a talaj. Emlékszem, egyszer Dnyepropetrovszkban is rossz talajra építettünk egy kokszüzemet. És ezért ólmot öntöttünk az alapzatba.

— Ólmot? Nem tévedsz?

Szuhih megsértődött.

— Ha nem hisz nekem, akkor miért kérdi?

— No jól van. Ne húzd fel mindjárt az orrod! Hát szerinted a mi kemencéinkhez hány cölöpöt kellene beverni ebbe a talajba?

A munkavezető félszemével a munkahely felé sandított, majd maga elé nézett, aztán ismét egy pillantást vetett az építkezésre — végül magabiztosan így szólt:

— Ezer cölöp teljesen elegendő ilyen talajba a mi kemencénk alá!

„Ezer cölöp... Nehéz ügy..." — gondolta Grebennyikov, aki tanúja volt a párttitkár és a munkavezető beszélgetésének.

— Ön hányat tart szükségesnek? — kérdezte Grebennyikov Charles Boucher-tól.

A francia kiteregette a szakasz talajvizsgálatáról készült feljegyzéseket, aktatáskájából jegyzettömböt és logarlécet húzott elő. A feladatot már tegnap megoldották, Charles azonban ismét ki akarta számítani, az építkezés vezetőjének jelenlétében.

— Ezerkétszáz cölöp jön ki! Itt vannak az adataink, tessék, nézze át.

— Ezer bőven elég, — mondta Szuhih. — De lehet ezerkétszáz is, ez nem árt. A vaj nem rontja el a kását!

— Ez a „kása" azonban négyszázezer rubelba és egy évi munkába kerül! — mondta Charles és rágyújtott egy illatos cigarettára.

Ekkor ért oda Zsenya Sztoljarova a másik francia tanácsadóval.

— És önök hogy számították ki, uraim? — kérdezte Grebennyikov. Már alig tudta tűrtőztetni magát.

— A mi számításaink? — Boucher Zsenyára nézett és szinte csak neki válaszolt. — A mi számításaink? Öt cölöp naponta. Ez összesen nyolc hónap. És további négy hónap a szervezésre... vagy amint itt mondják: amíg felrázzák az embereket...

Grebennyikov haragra lobbant.

— Hogy érti ezt, tanácsadó úr? Hol látta nálunk, hogy fel kellett volna rázni az embereket?

Charles Boucher zavarba jött.

— Bocsásson meg... Senkit nem akartam megsérteni. Segítségért fordultam az alapzatépítési irodához, de azt a választ kaptam, hogy semmit sem adhatnak, nincs semilyen felszerelé-

sük. Magunknak kell előteremtenünk mindent. A tetejébe pedig beköszöntött a *szibériai* tél . . .

— Hagyjuk a sok beszédet, elvtársak. Térjünk a tárgyra: hogyan fogják beverni a cölöpöket? — kérdezte Grebennyikov.

A franciák a következő módszert ajánlották: facölöpöt vernek le a talajba, hogy létrejöjjön az üreg; majd emelőcsigával kihúzzák a cölöpöt és vasbetétes béléscsövet dugnak a helyébe az üregbe. Ezután tölcséren keresztül felmelegített folyékony betont öntenek a csőbe. Végül pedig kihúzzák a csövet.

Ez a közismert módszer azonban nem tetszett Grebennyikovnak, mivel fáradságos volt és aligha lehetett eredményes tél idején. De bármennyire törték is a fejüket, semmi jobbat nem tudtak kieszelni. Grebennyikov végül úgy döntött, fogjanak munkához. „Megpróbáljuk. Még mindig jobb, mintha semmit sem teszünk."

Megtörténtek az első próba-cölöpverések. A talaj még a leggyengébb pontokon is jól elbírta a terhelést. Sürgősen gondoskodniok kellett tehát cölöpökről, béléscsövekről, kályhákat kellett felszerelni a beton melegítésére. Azonkívül az a feladat is várt rájuk, hogy megszervezzék a cement- és a kavics-szállítást, előteremtsék a szükséges vasbetéteket.

Mivel még mindig aggódtak, nem omlik-e be később az egész kokszüzem, elhatározták, hogy ismét tanácsadót kérnek Moszkvából. Meg is érkezett a régi ismerős: ez alkalommal hatalmas gallérú bundát viselt.

— Már megint ezt a kandúrt küldték! Hát nincs más emberük! — méltatlankodott Jaroslav Duh.

— Megkezdték? Már le is verték a próba-cölöpöket? Érdekes.

A tanácsadó hanyagul átlapozta a feljegyzéseket és a melegedő felé indult.

— Hm!

Ekkor közbeavatkozott Zsurba.

— Professzor elvtárs, közhelyekre nincs szükségünk. Mondja meg nyíltan: megállnak-e a cölöpök tavasszal, amikor felenged a föld? Hiszen egész nyáron ide engedték le a vizet, tulajdonképpen az ön hibájából. Senki sem tudta, valójában hol is fog állni a kokszüzem. Hányszor változtattuk meg a helyét, éppen az ön kívánságára, professzor . . .

A professzor levette sötétkék szemüvegét, ránézett Zsurbára, majd megtörölte az üveget és feltette. Apró, férfinak túl kicsiny szája és élénkpiros, szinte festettnek látszó ajka volt.

— Többször közöltem már a véleményemet. Nem fenyeget semilyen veszély. Felesleges az idegeskedés.

A tanácsadó távozása után Szuhih munkavezető, akit úgylátszik már érdekelt a dolog, úgy intézkedett, hogy hat és félméteres magokat vágjanak. A keményre fagyott hóval borított, kos fenyőtörzsek ott hevertek a melegítő-burkolat mellett. A béléscsöveket is sürgősen a helyszínre szállíttatta, a kályhákat is felállíttatta.

Amikor azután megmérték az összehordott szálfákat, kiderült, hogy fél méterrel rövidebbek a kelleténél.

— Mi az? Kártevés a szándékotok? — förmedt a munkásokra Sztarcev.

— Dehát így hallottuk... Itt a munkavezető... ő is megmondhatja...

— Hazudtok! — förmedt rájuk a máskor mindig nyugodt Szuhih munkavezető.

Kikérdezték a munkásokat; eltérően vallottak. A szálfák kárba vesztek. Amíg elkészítették az új szálfákat, a munka szünetelt. Reggel aztán újra elkezdték. Olyan keményen fagyott, hogy ruhájuk egészen megmerevedett. A talajba vert cölöp úgy recsegett, mintha apró darabokra akarna hullani.

— Ej... ez aztán a munka... Úgy veri be az ember, akár a szöget a sínbe! — mondta az öreg Vegyernyikov.

Nehéz munkával úgy-ahogy beverték az első cölöpöt. Senkinek sem tetszett a dolog. Most azután ki kellett húzni, hogy a helyére dugják a béléscsövet. Eltelt egy óra — de a cölöp meg sem moccant. Eltelt három óra — de ugyanaz volt a helyzet. Dühös, meddő munkában telt el az egész munkanap: majd beleszakadtak az erőlködésbe — de a cölöp szilárdan ült a fagytól keményre kovácsolt földben. Erősen beléragadt, akár az elgörbült szög.

— Várni kellene tavaszig... amikor felenged a mocsaras talaj a műhely alatt... — dohogott az öreg Vegyernyikov kemenceépítő, akinek sehogy sem tetszett ez a munka. — Semmi foganatja sincs az ilyen munkának! — mondta.

— Derűlátó voltam, amikor napi öt cölöpöt mondtam... — diadalmaskodott Charles Boucher, de Zsenya jelenlétében hallgatott erről.

Grebennyikov leállíttatta a munkát. Azt az utasítást adta, eszeljenek ki más módszert a magok beverésére és kihúzására. Aggodalma igazolódott: a francia által ajánlott módszer nem vált be.

Sztarcev összegyűjtötte az embereket a melegedőbe és felszólította őket, közöljék javaslataikat.

— Nekem van egy tervecském! — mondta Jaroslav Duh.

— A munkásosztály nevében hadd szóljon Duh! — biztatta a csehet Vegyernyikov.

— Legalább meglátjuk, mi van a lelke mélyén!*

Duh sietség nélkül előre lépett. Új füles bőrsapkát, zsinórozott rövid bőrzekét viselt. Lábán jó nemezcsizma volt.

— Beverni, az nem ér semmit! — mondta. — Nem beverni, hanem becsavarni kell. A cölöpöt vassal borítjuk be, csavarmenet-alakban. Aztán előbb bemélyesztjük verőkossal vagy döngölővel, majd pedig becsavarjuk áttétellel.

— Kitűnő!

— Fején találta a szöget!

— Áttétellel becsavarni egy hatméteres cölöpöt? Nem. Ez nem megy. Műszaki képtelenség! — mondta Charles Boucher.

— Várjon csak, mérnök elvtárs. Részletesen meg kell vitatni a munkás elvtárs javaslatát! — mondta Sztarcev párttitkár; látta, hogy Jaroslav arca elsötétül a sérelemtől.

— Egy hatméteres cölöp nem egyhüvelykes csavar! Az áttétel pedig a képzelet birodalmába tartozik. Aki nem érti, annak bebizonyíthatom számítással és rajzzal. A surlódási tényező... Minek ez a makacskodás!

— Akkor hadd beszéljek én! — mondta Vegyernyikov. — Leemelhető sarut kell készíteni, átmérője valamivel nagyobb legyen a cölöpénél. Akkor könnyen becsúszik a cölöp. Beütjük — a saru bentmarad a földben, a cölöp meg: usgyi föl!..

— Helyesen beszél az öreg!

— A saru a megoldás!

— Kibújik belőle, akár a láb a csizmából!

* Visszaadhatatlan orosz szójáték duh-lélek.

— Ehhez lenne még hozzátenni valóm, elvtársak, — emelkedett szólásra a tizenkilencéves Mikula. — Szédszedhető cölöpöket kell készíteni. Félméteres darabon megvasaljuk a fejet és beverjük. Azután pedig mindegyik részt külön húzzuk ki!

— Helyes, Mikula! — hallatszott a munkások sorából.

— Lám, kölyök létére is konyít a tudományhoz! . . .

— A szétszedhető cölöppel való sarus leverési módszert tartom a legeredményesebbnek, hacsak a cölöp össze nem törik, amikor rásujt a kos. Kihúzni pedig nem héttonnás csigasorral, hanem huszonöttonnás emelővel kell! — mondta Charles Boucher, miután végighallgatta az indítványokat.

A következő napon megkezdték a leverést Vegyernyikov és Mikula módszere szerint. Előzőleg Szuhih munkavezető utasítására máglyákat raktak, felmelegítették a földet. A huszonöttonnás emelő félóra alatt kihúzta a cölöpöt!

Megkönnyebbült sóhaj szállt a melegítő-fal mögé gyűlt emberek ajkáról . . . A legdrágább ajándék volt most ez a láncmarta, megnyomorgatott cölöp, az első cölöp, amelyet oly könnyen kihúztak a saru fölé . . .

Grebennyikovot azonban ez a megoldás sem elégítette ki. Megtanácskozta a dolgot Buncsuzsnijjal. A professzor éppen akkor tért vissza a határvidéki pártbizottságból; Cserepanov hivatta ugyanis az építkezés ügyében.

— Jól van, — mondta Fjodor Fjodorovics. — A helyszínen kell megvizsgálni a dolgot. Látatlanban semmit sem mondhatok. Ne felejtse el: én kohómérnök vagyok, nem pedig koksztechnikus. Mérnöki szemmel megnézem a dolgot, ennyi, amit tehetek.

Kimentek a munkahelyre.

— Mire való ez az okoskodás! — mondta Buncsuzsnij ingerülten. — Különös, hogyan juthattak ilyen döntésre! A szokásos fúrást kell végezni. A szokásos cölöppel, a közismert módszer szerint. Egyes építőmunkások Strauss-féle cölöpnek nevezik az ilyen cölöpöt, — jegyezte meg Buncsuzsnij finom mosollyal, — jóllehet nálunk sikerrel alkalmazták már Strauss előtt is. Ismétlem: fúrni kell, a szükséges eszközök pedig megvannak hozzá. Van elég fúrómunkásunk is. A vasbetétszerelők hamar elkészítik a betétet. Kályháink is vannak az öntöttbetonhoz. Egy vagy másfél hónap alatt elvégezhetik a munkát. Ez a módszer sokkal egyszerűbb, gazdaságosabb és eredményesebb annál, amit a francia ajánlott.

Charles Boucher-val közölték Buncsuzsnij professzor javaslatát. A francia megsértődött, hogy mellőzik a már elfogadott és a gyakorlatban bevált javaslatát. Buncsuzsnij módszere ellen azonban nem tudott semmi lényeges érvet felhozni.

Szuhih munkavezető, akit az utóbbi időben sikerült „felrázni", gondoskodott a betét elkészítéséről és előteremtett mindent, ami szükséges volt a betonozás akadálytalan elvégzéséhez. Látszott, örül neki, hogy az ő professzoruk „lefőzte" az idegent.

— Megy már a dolog! — mondta Sztarcev párttitkár és Szuhih felé fordult.

— Miért is ne menne!

Zajlott az élet a kokszüzem szakaszán: most először az építkezés kezdete óta. Egymásután érkezett az anyag, a munkások cementeshordókat gurítottak a melegítőfalak mögé. A betonkeverőgépekből áradt az öntött cement. A felmelegített beton gőzölgött. Akit csak nélkülözni lehetett a segédmunkáknál, Szuhih odaállította a fűráshoz, a vasbetétszereléshez, a folyékony beton öntéséhez.

— Mit gondolsz, Szuhih elvtárs, — kérdezte Sztarcev, — ne állítsunk fel még néhány kályhát a melegítő burkolatban? A kéz felrepedése, a horzsolások orvosilag nem súlyos esetek ugyan, de ha sok emberrel történnek meg, kiesést okozhatnak.

Még három kályhát állítottak fel, gondosan betömték a falak réseit.

— A francia napi öt cölöpöt engedélyezett nekünk, mi meg már huszonötöt verünk le Buncsuzsnij professzor módszerével! — mondta Jaroslav Duh Sztarcevnak. — Csak azt nem értem, miért ilyen későn fogtunk hozzá ehhez a szerencsétlen kokszüzemhez? Olyan szegényke, mint a mostohagyerek. Azt hiszem, ezen a téren sokat mulasztottunk!

Harminchét nap alatt elkészültek a munkahely betonozásával.

Charles Boucher szokásához híven elkísérte Zsenyát az olvasztóműhelyig.

— Mademoiselle Zsenya! Lenne néhány kérdésem magához. Politikai témáról szeretnék beszélni magával. Bízom magában és őszinteségét nagyra értékelem.

— Milyen hosszú bevezetés! — jegyezte meg Zsenya nevetve. — Kérdezzen, én őszintén válaszolok. Nem kenyerem a hazugság és az ámítás!

— Szeretném megérteni az orosz ember lelkét, Zsenya. Mindeddig rejtély számomra. A háború előtt tíz évig éltem Pétervárott. Akkor azt hittem, jól ismerem a maguk országát. Most azonban látom, hogy tévedtem. Nem ismerem sem az országukat, sem az orosz embert.

— Nos, igyekszem a segítségére lenni...

Zsenyi hangja őszintén csengett.

— Mondja meg, honnan van annyi kitartás a maguk embereiben? Hiszen néha nagyon nehéz feladatokat tűznek maguk elé, mégis kitartóan haladnak előre, mindig csak előre, leküzdenek minden akadályt. És győznek! Mi hajtja a maguk embereit? Hiszen élhetnének nyugodtan, csendben, jólétben. Ugyan miért dolgoznak olyan sokat és miért van az, hogy a munkát nem látják nyűgnek, kényszernek? Maguknak, oroszoknak, valahogy öröm a munka, még a nehéz fizikai munka is.

Zsenya oldalról nézi a franciát. Boucher kifogástalanul öltözött, símára borotvált, mint mindig. Nagyon udvarias. Ma azonban valahogy nem olyan, mint máskor, izgatottnak látszik.

— Én azt hiszem, monsieur Charles, hogy ha az ember nagyon szeret valakit, akkor éjt nappá téve dolgozik érte, elvisel bármilyen nélkülözést, csakhogy a szeretett lény javát szolgálja.

— Megértem magát, Zsenya: maga a hazára gondol. De minden embernek megvan a maga hazája és mindenki szereti. De nálunk mégsem dolgoznak úgy, mint maguknál.

— Ó, maguk egészen másként szeretik a hazájukat, mint mi, — vág közbe Zsenya. — Senki sem szereti úgy, mint mi! Mert senki másnak nincs olyan hazája, mint a miénk! És a mi népünk különös anyagból van gyúrva: odaadja mindenét, hogy megvédelmezze hazáját a veszélyektől. Hajlandó mindenre, bármilyen áldozatra!

Egy percnyi hallgatás után Charles így szólt:

— Az oroszok azt hiszik, veszély, háborús veszély fenyegeti őket. Maguk nem tudnak megszabadulni azoktól az érzésektől, amelyeket az intervenció keltett. Olyan államok gyűrűjében vannak, amelyeknek társadalmi rendje homlokegyenest ellenkező a magukéval. De ezt csak a vezetők érthetik meg, nem pedig a kisemberek.

— No, csak tovább, őszinte szívvel tovább és megérti, monsieur Charles, — mondja Zsenya.

— Tovább? Akkor zsákutcába jutok. Ne hunyjunk szemet az élet nehézségei fölött. Ott van például a vidék... a falu... Hiszen nincs mindenkinek ínyére a kollektivizálás, még nem veszett ki mindenkiből a magántulajdon szenvedélye. Ez rendkívül komoly kérdés. Azt gondolja, ezek nem agitálnak? Állíthatja-e, hogy a munkások közt nem akadnak maradiak, régimódi felfogásúak? Végül pedig vannak ellenségek is, titkosak és nyíltak. És miért győznek maguk, mindennek ellenére? Hát ez az, amit nem értek.

A francia nyíltan tette fel a kérdést és Zsenyának nyíltan kell felelnie rá.

Zsenya gondolkozik.

— Világos, — kezdi, — az életben nem megy minden egykaptafára.. Vannak nálunk ellenségek is és maradiak is. Ez elkerülhetetlen. Minden családban akadnak fogyatékosságok. A lényeg azonban nem ez. A szovjet hatalom minden dolgozóé, test a testéből, vér a véréből. Kitárta előtte a kaput: dolgozzál, tanulj, alkoss, szépítsd, alakítsd át az életet. Hogy nehézségeink vannak? Vannak, de mindegyikünk tudja, hogy ezek a nehézségek nem a mi rendszerünkből, a mi társadalmi rendünkből fakadnak, hanem önök, a kapitalista környezet okozzák. Ha nem lenne ez a környezet, az élet még jobb lenne.

— Én arra törekedtem, hogy maga helyes képet alkosson rólam, mademoiselle Zsenya. Ezek a kérdések nem ok nélkül izgatnak engem. Hamarosan megtudja, hogy miért. Nagyon hamar... — mondja Boucher.

Zsenya látja, hogy a francia valóban rendkívül izgatott, még a szemöldöke is rángatózik. Zsenya ilyesmit még sohasem észlelt nála.

— Maga nagyon fiatal, Zsenya, de ízig-vérig orosz lány. Én érzem ezt és biztos vagyok benne, hogy segítségemre lesz. Magával valahogy olyan fesztelenül el tudok beszélgetni a kétségeimről, mindarról, amit nem értek Más ember előtt nem is tárnám fel a lelkem, nem beszélnék a kételyeimről. De én most már nem akarok kételkedni semmiben Mindent világosan akarok látni. Hamarosan azt is megtudja, hogy miért

„Ugyan mit tervez?" — kérdi Zsenya önmagától.

Az olvasztóműhely építkezésénél elválnak egymástól. Charles, mint mindig, hosszasan Zsenya után néz.

A cölöpök elhelyezése és a betonozás befejezése után Grebennyikov nyomban a kokszkemencék építéséhez vezényelte át az embereket, noha keményen fagyott és télen senki sem végzett még ilyesfajta munkát.

„Itt megmutathatom, mit tudok..." — gondolta Sztarcev. A párttitkár már megtanulta a tűzállótéglafalazást az olvasztóműhely építkezésénél. Ámbár tudta, hogy itt másfélék a téglák, több mint háromszáz fajta van együtt és a rakásuk igen bonyolult rajz szerint történik, — bizonyos volt benne, hogy a munka gyors ütemben fog haladni.

Úgy érezte, ha nem ért az üzem valamelyik ágazatához, akkor nem kívánhat tiszteletet a munkásoktól.

Charles Boucher százhuszonegy napra tervezte a kemencék megépítését. Tekintetbe vette „a munkát megjavító véletleneket" is: a rohammunkások eredményeit nevezte így.

Zsurba és Sztarcev tanácskozásra hívta össze az embereket. Akkor a kokszüzem rohammunkásai előterjesztették ellentervüket: ez nyolcvan napot irányzott elő.

— Majd elválik! Az egy évig tartó betonozásról szóló jóslatom nem vált be. Ki is számíthatott ilyen szívósságra?

December elején kezdtek hozzá a tűzállótéglák felrakásához.

— Őrültség! — mondogatta Boucher Nyikolaj Zsurbának. — Még soha senki sem épített Becker-kemencét tél idején. Hozzá még ilyen kegyetlen fagyban. Mi lesz ebből, nem tudom. Engem is elkapott az általános hév és megteszek mindent, hogy segítsek az embereknek a feladat végrehajtásában.

— De hiszen a falazás a meleg védőfalak mögött folyik, nem pedig „kegyetlen fagyban"! — szállt vitába Zsurba. — Minek torzítja el az igazságot?

December derekában még egyre fokozódott a munka üteme. Grebennyikov megtett mindent, hogy a kemény fagy ellenére a melegítő-falakon belül jóval zárus fölött legyen a hőmérséklet.

— Ha engeditek, hogy a hőmérséklet alászálljon, bíróság elé állítlak! — figyelmeztette a kokszüzem dolgozóit.

A jó melegben, a baráti összhangban folyó munka közben az építők szívesen kötődtek egymással. A legtöbb Jaroslav Duhnak jutott ki.

— Ugyan ki kötötte ezeket a pántlikákat a zekédre? — kíváncsiskodtak társai. — Miféle csodaszép tündér, mondd csak?

Duh büszkén mosolygott.

— Van ám, bizony... van ám...

Mindenki tudta azonban, hogy Duhnak nincsen tündére; egy csúnya, élteskorú asszonnyal élt együtt és titkolta ezt a kapcsolatát.

— Ha megmutatnád egyszer a galambocskádat, ha csak egy pillantást vethetnénk rá...

Mikula, egy szemrevaló legény, csípőre tette kezét, mintha azt akarná mondani: „Mutasd csak meg, aztán majd elválik..."

Kötődtek Vegyernyikovval is; a takarékos, sokgyermekes családapa felszedett mindent, ami a keze ügyébe akadt a munkahelyen: szöget, vasdarabot, drótot, deszkát, jóllehet a családja még nem költözött át az Uralból és Vegyernyikov egyelőre a komszomolcokkal lakott.

— Meglássátok, Vegyernyikov hamarosan megnyitja saját anyagraktárát!

Több ízben feltartóztatták emiatt távozáskor, de ez sem használt. „Megjön a család, szükség lesz akkor minden szögre."

A tűzállótéglafalazók derekasan dolgoztak, a munka termelékenysége azonban még sem emelkedett elég gyorsan, mivel a munkásoknak javarészt hiányos volt a szakképzettségük. Grebennyikov jóváhagyta Zsurbának azt a javaslatát, hogy több segédüzemből helyezzenek át munkaerőket a kokszüzembe. Szálltak a sürgönyök Ukrajnába, a Legfőbb Népgazdasági Tanács rendelkezése értelmében onnan egy csoport képzett szakmunkásnak kellett érkeznie. A munka e jelszó jegyében folyt: „A mi kokszunkat a mi vanádiumunkhoz!"

— Sebaj, megleszünk magunk is! A nehezén már túlvagyunk! — mondogatták a szibériai és az urali tűzállótéglafalazók.

— Sokat érünk a szibériai kemenceépítőkkel... — kötődött Gyerevenko, aki jó tizenöt évig épített kokszkemencéket a Donyec-medencében. — Kenyérsütő kemencét összerakni: ehhez mindenki ért. De próbáld csak felrakni a tűzálló téglákat!

— Felraktuk nélkületek és felrakjuk a jövőben is! — felelt nyugodtan Vegyernyikov. — Dehát felrakni fejenként egy egész két tized tonna téglát: ez nem gyerekjáték!

— Persze, hogy nem gyerekjáték! Különösen ilyen kemenceépítőkkel! Hej, hogy elkelnének itt az én legényeim! Bezzeg, azelőtt... — fogott belé Gyerevenko.

Sztarcev megállította.

— Ha megmutatod, a mieink is megtanulják. Mielőtt a kemencéken dolgoztál, te sem voltál olyan nagy legény!

Sztarcev, mihelyt párttitkár lett, hetyke kis pipát kerített magának és füstölt, mint a kémény. A hideg ellenére vitorlavászon-matrózkabátban és régi, fekete nadrágjában járt-kelt; csak a lábán volt szibériai prémes csizma, meg a fején jó meleg sapka.

Nemsokára megérkeztek az ukrán tűzállótéglarakók és kokszmunkások.

— No, híres kokszosok! Nélkülünk az ujjatokat sem tudjátok mozdítani! — tréfálkoztak nyájasan az ukránok. Hamar otthon érezték magukat az építkezésnél.

Kissé mulatságosan festettek az újonnan kapott szokatlan, szibériai csizmában és hosszúfüles, prémes sapkával.

Az újonnan érkezetteket úgy osztották be, hogy a szibériai kőművesek és kemenceépítők az ukránok közé kerültek.

Dolgozzál és tanulj menetközben! — ez a jelszó röppent fel azokban a napokban a kokszüzemnél.

A munkaszervezés vizsgáját kiállták valamennyien. Úgy kellett beosztani a munkát, hogy a maroknyi szakember kezében tarthassa a vezetést a brigádokban és jó példával járjon elő.

— Olyanok ezek az ukrán tűzállótéglarakók nálunk, mint a szakaszparancsnokok a katonaságnál! — tréfálkozott Zsurba.

Az első napokban azonban még a francia normát sem rakták ki magasságban. Lucien mosolygott. Ő csupán kereseti lehetőségnek tekintette az építkezést. A kudarcok nem bántották. Charles viszont gondterhelt volt, őszintén aggódott és azon töprengett, mit lehetne kieszelni a munka meggyorsítására. A grafikon görbéje egyre hanyatlott. Akárcsak azokban a koraőszi napokban, az embereket most is elfogta a verseny láza. Hiszen az olvasztóműhely napról napra nő! Zsenya egészen elcsüggedt, valahányszor átjött onnan.

— Csak nem vallunk kudarcot? — szakadt ki belőle a kétség

— Nem! — mondta Sztarcev és ledobta magáról a matrózkabátot. — Így kell fogni a téglát, fiúk, nem pedig így! Rakni meg így kell! Ide nézzetek! — magyarázta a munkásoknak és egyiktől a másikhoz ment.

A csak nemrégiben a kokszüzembe áthelyezett munkások csodálkozva néztek a párttitkárra. Sztarcev nyomában Szuhih

munkavezető is nekilátott a falazásnak: nem akart elmaradni a „vezetőség" mögött. Egyébként is előnyös változáson ment keresztül: kevésbbé volt sértődős, jobban a szívén viselt mindent, ami a szakaszon történt.

— Behozzuk-e? — kérdezgette Zsenya Charles Boucher-t. — Hiszen május elsején üzembe kell helyeznünk a professzor kohóját. Mennyi idő kell magának a kemencék szárításához?

— Behozzuk! — felelte Boucher és szintén levetette bundáját.

Ügyesen felkapott egy téglát és rátette a habarcsra. Követte a második, a harmadik. Könnyedén, gyorsan falazott. A kívülálló szemlélőnek úgy tetszhetett, hogy a téglák maguktól, emberi beavatkozás nélkül sietnek a helyükre.

— Ej, maga úgy dolgozik, mint egy szakavatott kemence-építő! — jegyezte meg Zsenya.

— Ilyen az iskolám, mademoiselle Eugénie! — válaszolt Charles és homlokához érintette hófehér inge ujját. — Ne menjen el! — kiáltotta franciául, amikor Zsenya lement a pallóról. — Elhagy az erőm, ha maga nincs itt!

December végére 0,9 tonnát, majd 1,2 tonnát raktak ki fejenkint. Nyilvánvaló volt a fejlődés. A műhelybizottság a legjobb brigádok és a legjobb rohammunkások nevét a vörös táblán örökítette meg. Jaroslav Duh brigádja ezer rubel jutalomban részesült, Gycrevenko kétízben kapott nyolc-nyolcszáz rubelt. Vegyernyikovot pompás szarvasbőrcsizmával jutalmazták. Később a falazás átlaga már nem is süllyedt az 1,5 tonna alá — ez háromszorosa volt a francia normának. Egyidejűleg a kokszoló segédüzemeiben is a vége felé járt a tűzálló anyagok és téglák felrakása, hasonlóképp nem sok hiányzott már a vasbeton- és a szerelőmunkákból sem.

Azután hozzáláttak az első kemence-részleg szárításához. A téli falazás és betonozás különleges szárítási eljárást követelt. Grebennyikov a franciákkal egyetértésben úgy határozott, hogy a lehető legtöbb időt szánja a kemencék kiszárítására és felfűtésére.

A falazáson és a szerelésen túl voltak! Diadala volt ez az egész kombinát építkezésének. A legelmaradottabb szakasz, amely eddig csigalassúsággal kullogott, most egyszerre előre tört.

A gyűlésen a munkások és a mérnökök nevében Jaroslav Duh lépett fel a szónoki emelvényre. Szeretett beszélni és meg is adták neki a lehetőséget rá.

— Elvtársak, — kezdte, — mindenki tudja, hogyan épült a kokszüzemünk. Én harcoltam Kolcsak ellen. Osztrák hadifogoly voltam akkor. Most a Szovjetunió polgára vagyok. A szocializmus építője A mi kokszüzemünk teljesítette a feladatot, amelyet a Párt és a kormány tűzött elébe!

Zsurba felállt, Jaroslavra nézett és tapsolt. Grebennyikov, aki Buncsuzsnij mellett ült az elnökségben, odahajolt az öreghez.

— Úgy látszik, minden megy a maga rendjén, — mondta halkan. — Nagyon örülök neki, Fjodor Fjodorovics ...

— Én vendég voltam itt, — mondta Charles Boucher Zsenyának, aki mellette ült az egyik hátsó padon. — Oroszországot jól ismerem. De a Szovjetuniót? Azt nem. Új ország ez. Új ország a világ térképén. A maga embereivel, a maga államrendszerével. Őszinte vágyam, hogy ugyanazt tegyem, amit maguk. Együtt higyjek magukkal. Olyan legyek, mint a maguk legjobb emberei. Segítségemre lesz?

Zsenya elpirul.

Charles megfogja a kezét; a mérnök ujjai hidegek. Zsenya nem vonja el. A férfi megcsókolja Zsenya mindkét kezét, mindenki szemeláttára, az üzemi klubhelyiségben, és simára borotvált álla remeg.

3

Este tíz óra tájban Charles Boucher telefonált Grebennyikovnak. Az építés vezetője azonban nem volt hivatalában, így hát Boucher felhívta otthon.

— Bocsásson meg, Pjotr Alekszandrovics ... Nagyon szeretnék négyszemközt beszélni önnel.

— Mi történt?

— Telefonon nem mondhatom el ...

— Jöjjön át.

Grebennyikov az előszobában üdvözölte Charles-t.

— Vegye le a kabátját!

Bementek. Boucher észrevette, hogy Grebennyikov dolgozószobájának berendezése korántsem hivatalszoba jellegű. Inkább

lakószoba volt ez a helyiség. Egy agglegény hálószobája, amelyben megvolt minden, amire szüksége lehet az embernek: könyvtár, kis pohárszék ennivalóval, meg egy alacsony asztalka a heverő mellett, úgyhogy a heverőn ülve is lehetett dolgozni.

— Foglaljon helyet, Boucher úr. Mivel lehetek szolgálatára?

Boucher sokáig rendezgette gondolatait, noha látszott rajta, hogy jövetele nem véletlen. Ott ült a puha karosszékben és úgy nézett Grebennyikovra, mintha az építkezés vezetőjének szemében, arckifejezésében támogatást, ösztönzést keresne gondolatai, elhatározása számára.

— Szerződésem nemsokára lejár. Cégem visszahív. Mint alkalmazott, kénytelen vagyok engedelmeskedni.

— No és?

— En azonban nem akarok elutazni. Sőt mi több: szakítani kívánok cégemmel Örökre Oroszországban akarok maradni. A Szovjetunióban. Sőt mi több: fel akarom venni a szovjet állampolgárságot, hogy örökre összekössem az életemet az önökével. Az önök népének életével . . .

Boucher izgatott volt. Izgalma átragadt Grebennyikovra is.

— Úgy? — Grebennyikov felállt. — Elhatározás ez? Vagy, hogy úgy mondjam: plátói óhaj?

— Elhatározás, — mondta Boucher kemény hangon. — Végleges. A szívem szava.

— Nos, akkor . . .

— Csakhogy nem tudom, mit kell tennem, hogyan intézzem el, hogyan tegyem törvényessé.

— Engedje meg, hogy feltegyek néhány kérdést, — mondta Grebennyikov némi szünet után. Fel-alá járkált a szobában és Boucher-nak jobbra-balra kellett forgatnia a fejét, ha követni akarta. — Mi indította önt erre a döntésre?

Boucher nem felelt mindjárt

— Nehéz szavakba önteni ezt. Sok minden indított rá. Az élet. Az emberek. A tények.

— Ez túlságosan általános.

— Lehet, hogy általános. De nem tudok pontos szövegezést találni rá. Ráébredtem a nép eltökélt akaratára, az emberek céltudatosságára, a boldogság magasztos ábrándjára. Rájöttem, hogyan vezetik a népet a nagy cél felé az önök vezetői. Hogy milyen logikusan, milyen törvényszerűen fejlődik az élet. És elfogott a vágy, hogy én is egy parányi része legyek az önök

népének, hogy az én sorsomat is azok irányítsák, akiknek ilyen akaratuk, ilyen erejük van, akik ennyire hisznek eszméik diadalában. Akik olyan tisztán látnak. Együtt akarok küzdeni velük, váll váll mellett.

Megállt.

— Rosszul fejeztem ki magamat. Vagyis nem elég világosan. De, azt hiszem, a lényeget így is elmondtam. Kérem önt, támogasson elhatározásomban.

Grebennyikov gondolkozott.

— Arra kérem önt, Pjotr Alekszandrovics, vegye tekintetbe az úgynevezett általános politikai helyzetet is. Franciaország, helyesebben szólva a kormánya, mint ismeretes, igen csúnya szerepet játszott az „ipar-párt" nemrég lefolyt pörében. Menedéket ad ezeknek a rjabusinszkijoknak, nobeloknak, konovalovoknak, megengedi, hogy az önök népének ellenségei valóságos darázsfészket fonjanak Párizsban, táplálja a reakciósokban a reváns, az intervenció ábrándját. Mindezt természetesen egyetlen becsületes ember sem hagyhatja szó nélkül. Azt is tudjuk, hogy a Kínai Keleti Vasutak miatt nemrégiben történt összeütközést a japán, a francia és az angol vezérkar provokálta ki, hogy a gyakorlatban próbálja ki a Vörös Hadsereg ütőképességét, a szovjet állam erejét. Mindez együttvéve persze éberségre készteti önöket a kapitalista államokkal szemben, képviselőikkel, állampolgáraikkal szemben. Én azonban arra kérem, tekintse elhatározásomat a szívem őszinte szavának, becsületes, bátor elhatározásának. Szívem nyitva áll ön előtt! Nem akarom, hogy lelkiismeretemet bemocskolják Franciaország jelenlegi urainak tettei, mivel én a Francia Köztársaság alattvalója vagyok. Még erkölcsi felelősséget sem vagyok hajlandó vállalni értük. Nem osztozom nézeteikben. Sőt ellensége vagyok a nézeteiknek. Becsületszavamat adom rá. Ez a hitvallásom. Kérem, higyjen nekem.

— Jól van, — mondta Grebennyikov némi töprengés után. — Szóvá teszem az ön ügyét. Egyelőre azonban nem mondhatok semmi véglegeset.

— Értem. Köszönöm, hogy ilyen figyelmesen végighallgatott.

Boucher felállt. Nem tartotta helyénvalónak, hogy tovább ott üldögéljen, amikor az érdembeli beszélgetés már véget ért.

Ekkor azonban csengettek.

— Ki az? — kérdezte Grebennyikov.

— Keresik, Pjotr Alekszandrovics, — felelte egy női hang a másik szobából.

Tizenhárom év körüli fiú lépett be.

— Szanovaj? Jó, hogy eljöttél. Isten hozott. Miért nem jöttél olyan sokáig? Mikor költözöl át hozzám?

— Jóegészséget! Dolgoztam. Sok-sok dolgoztam ...

— Ó te, még megszakadsz a munkában! — kiáltott fel Grebennyikov és magához vonta a fiút. Megfogta Szanovj sűrű, fekete üstökét, jól megcibálta, míg végül a fiú ki nem tépte magát.

— Hát te mért nem jött? — kérdezte Szanovaj Grebennyikovtól.

— Hová?

— Hát a műhely nem jött? Az én műhelybe.

— Helyes. Fején találtad a szöget. Ha egyszer vágyódtam utánad, akkor magamnak kellett volna elmennem hozzád a műhelybe. Dehát, tudod, beleszédültem a munkába.

— Szédülni az munka? — és Szanovaj elnevette magát.

A fiúnak olyan megnyerő volt az arca, hogy Boucher-ra is átragadt a nevetés.

— Ki ez, Pjotr Alekszandrovics?

— Szanovaj Aminbajev! Úgy bizony! Fogadott fiam!

Charles figyelmesen szemügyre vette a sihedert. Sárga arcán kissé kiugrottak a pofacsontok, apró, fekete szeme kifényezett golyócskára hasonlított, orra kissé tömpe volt; arckifejezéséből annyi szelídség és kedvesség sugárzott, hogy aki ránézett, viszszamosolygott rá.

— Apját-anyját megölték a baszmacsok. Karmakcsi, a telep parancsnoka mentette meg a fiút. Ő nevelte.

Karmakcsi neve hallatára mosoly ragyogott fel Szanovaj arcán.

— Karmakcsi! Jó, nagyon jó a Karmakcsi!

— Karmakcsi hozta a gyereket az építkezéshez. A gépműhelyben helyeztük el, tanulónak. Esztergályos lesz. Az orosz nyelvvel azonban gyenge lábon áll, máskülönben már iskolába adtam volna.

— Megtanulom orosz! — jelentette ki a fiú határozottan. — Nehéz orosz beszélni. Megtanulom!

— Persze, hogy megtanulod! No, ülj le teázni. Ön is foglaljon helyet, miért állt el? — fordult Grebennyikov Boucher-hoz.

— Köszönöm... De nem alkalmatlankodom... Zavarok...

— Fjoklusa, hozza be a szmovárt!

Egy perc múlva Fjoklusa belépett a szamovárral, majd tálcán csészéket, cukrot, süteményt hozott be.

— Teázzanak, elvtársak!

Amíg itták a teát, Grebennyikov kikérdezte Szanovajt, hogy megy a tanulás, nem nehéz-e a munka az esztergapadon, meg van-e elégedve mesterével, Dorofejevvel.

— Miért ne? Elégedve! Jó dolgoz. Kérdezd mester. Mester megmond.

— És mikor költözöl át hozzám?

A fiú hallgatott.

— Minek csinálni munkásszállás főnöknél? Nem jó.

Boucher összenézett Grebennyikovval.

— Külön szobácska vár rád. Tea után megmutatom... De egyenek, elvtársak. Bocsássanak meg, hogy nem jutott mindjárt az eszembe, — kapott észbe Grebennyikov.

Boucher nem kért, Szanovaj sem. Grebennyikov mégis konzerveket hozatott és belédiktálta az ennivalót a fiúba.

— Nos, most megmutatom neked, Szanovaj, hol fogsz lakni. Tartson velem, Boucher elvtárs.

A kis szobában Boucher új bútort látott, amely nyilván a kombinát asztalosműhelyében készült. Az ágy támláján új kék munkaruha lógott, az éjjeliszekrény mellett csizma állt.

— Topsur! — kiáltott fel a fiú boldogan és a falon lógó, mandolinhoz hasonló hangszerhez rohant. — Honnan vetted? — kérdezte Grebennyikovtól.

— Karmakcsi mondta, hogy szereted a zenét. Lám... megszereztük neked.

Szanovaj egycsapásra levetette félszegségét és Grebenynyikovhoz simult. Kiáltott valamit altáji nyelven, Grebennyikov pedig megsimogatta a fiú feketefürtös fejét.

— Ez enyém? — Szanovaj a csizmára mutatott.

— A tiéd! Minden a tiéd! Nos... most eredj a cók-mókodért — mondta Grebennyikov — és hurcolkodjál át hozzám.

Szanovaj elment.

— Mit gondol, Boucher elvtárs, ne hívjunk meg még valakit? Hiszen mikor jutunk mi pihenéshez? — kérdezte Grebennyikov Charles-tól. Meg sem várta a választ, hanem felvette a kagylót. — Nyikolaj? Jó, hogy otthon találllak. Ide hallgass: kerítsd elő, akár a föld alól is, Nagyezsda Sztyepanovnát és indulás hozzám. Tessék? Igen, fontos és sürgős ügyben. Hallod? Azonnal!

Grebennyikov azután Zsenya Sztoljarovát hívta fel.

— Zsenya, maga az? Nem ismeri meg a hangom? A főnökre látatlanban is rá kell ismerni. Úgy bizony, maga kacér leányzó! Azonnal hozzám! Az anyag? Nem kell semilyen anyag. Útközben menjen be az öreg Buncsuzsnijért. Most akarok telefonálni neki. Értjük egymást? Akkor máris indulhat.

Grebennyikov Buncsuzsnijnak is telefonált.

Amikor valamennyien együtt voltak, Grebennyikov így szólt:

— Ne ijedjenek meg, elvtársak! Nem akarok semilyen beszámolót tartani. Szívesen megkínálnám önöket, de nincs mivel. Ha csak teával nem. Igaz, van néhány konzervem, meg krumpli is van itthon. Kenyér is, cukor is. Akinek kedve tartja, kotyvaszthat valamit. Segítségül adom melléje Fjoklusát.

Zsenya és Nágya sietve rendbehozta a házigazda barlangját — így nevezte Zsenya Grebennyikov dolgozószobáját; a férfiak belemerültek a sakkba és a dominóba. Fjoklusa pedig nekilátott a krumplisütésnek. Az étvágygerjesztő illat beáradt a szobába.

Zsurba és Boucher behozta az ebédlőasztalt.

— Nos, üljenek le, ki-ki hová akar. Minden ceremónia nélkül. Nem kínálok senkit. Érezzék magukat otthon.

— Miért is van az, hogy mi sosem jövünk össze? — kiáltott fel Zsenya. — Ön a ludas benne, — korholta Grebennyikovot. — Ön a főnök és példát kell mutatnia . . .

— Helyes, Zsenya, helyes! Több kritikát és önkritikát!

— Amilyen a pap, olyan az eklézsia! — tréfálkozott Buncsuzsnij és az asztalhoz ment, kezében az építkezés fényképalbumával, amelyet a filmhíradó stúdiójától kapott ajándékba Grebennyikov.

— De mikor hív már meg bennünket a pártbizottság titkára? — kérdezte Grebennyikov és mosolyogva nézegette Nyikolajt és Nágyát.

— Meghívunk, meghívunk, ne féljetek!

— Ideje... Rég ideje már...

— Ne hozzon zavarba... — mondta Nágya szégyenlősen. Forró pir öntötte el arcát.

Azután megjött Szanovaj. Szerény holmiját frissen cserzett bőrszíj fűzte egybe. A vendégek láttán megtorpant a küszöbön.

— Ülj le, Szanovaj, vacsorázunk!

— Nem vacsorázni. Enni nem fog!

Viselkedése elárulta, hogy egyelőre nagyon feszélyezetten érzi magát Grebennyikov házában.

— No, jól van! Akkor menj szépen aludni! — mondta Grebennyikov és nyájasan betuszkolta a fiút.

Amikor a társaság összegyűlt, Grebennyikov arra kérte vendégeit, ne beszéljenek az építkezésről. De bármilyen témát pendítettek is meg, mindig csak az építkezésre terelődött a szó. A munka jelenlegi állásának és a jövő kilátásainak megtárgyalása közben észrevétlenül elszállt az idő.

A társaság éjfél után oszlott szét. A vendégek távozása után Grebennyikov bement Szanovajhoz. A fiú aludt; feje magasan feküdt, mintha nyeregre hajtotta volna: a párna alatt még valami batyu is volt. A gyapjútakaró lecsúszott a földre és kibukkant a fiú nem egészen tiszta lábfeje.

„Elfelejtettem szólni, hogy mossa meg... Megkérdezni pedig biztosan nem merte... Sebaj, hamar megszokja. Úgy fogja érezni magát, mint az édesapjánál."

Grebennyikov megigazította a takarót, néhány percig ott állt az alvó előtt — a fiú arca nyugodt volt, Grebennyikové pedig szomorú, tűnődő.

„Noshát... nagyon jó így... — gondolta, amikor elhagyta a szobát. — Nagyon jó", — felelte önmagának, mintegy a gondoltaira.

4

Borisz Voloscsuk igyekezett meggyőzni magát arról, hogy Nagyezsdával történt szakítása után nem szabad, hogy tovább érdekelje a lány élete. Mégis minduntalan rajtakapta magát, hogy különösen kíváncsi mindenre, ami Nágyával történik. A nappalok, sőt gyakran az éjtszakák is munkában teltek el, akárcsak azelőtt. A pártbizottság megbízásából alapfokú poli-

tikai iskolát vezetett az üzemben. A műhelyben, az emberek közt sok minden volt, ami teljesen leköthette, és Borisz biztatta magát, hogy nem szabad „búskomorságba" esnie.

Borisz Mitya Sahhal lakott egy szobában. Mitya barátja önérzete iránti kíméletből egyetlen szót sem kérdezett bizalmas dolgokról, noha látta, mennyire szenved Borisz. Hosszabb beszélgetésekre pedig nemigen értek rá. Rendszerint különböző időben értek haza, ledobták magukról a ruhát és azon nyomban ágynak estek. Mitya néha váratlanul otthon találta barátját. Borisz az ágyon feküdt, lába alá újságpapírt tett; csizmáját vastagon borította a sár. A mennyezetre bámult. Bizony nem vidám látvány a mennyezetre meredő ember! Ilyenkor Mitya lábujjhegyen az ágyhoz ment, csendben levetkőzött és lefeküdt. Ha pedig csak beszaladt valamiért, akkor gyorsan fogta, amire szüksége volt és becsukta az ajtót maga mögött.

— De rossz bőrben vagy! — mondta egyszer barátjának.

Borisz összehúzta a szemét és színlelt nyugalommal kérdezte:

— Mi újság? Hogy mennek a dolgok nálatok, a martinban?

Mitya elfogadta kihívást és műhelyéről kezdett beszélni. A martinászok az élen jártak az építkezés dolgozói közül.

— Nagy öröm ért, Borka... Megérkezett Anna Petrovna! — újságolta egyszer Sah.

— Miféle Anna Petrovna?

Mitya zavarba jött.

— Hát Anna Petrovna... Nem emlékszel, hisz elmondtam neked... Tudod... Striker volt felesége...

Borisz hallgatott.

— No és mit kezdtek?

— Hogy-hogy mit? Boldogok vagyunk! Beszéltem Zsurbával. Azt tanácsolta Anna Petrovnának, vállaljon el egy csoportot a gyengén írók és olvasók számára szervezett gyári iskolában. Anna Petrovna már dolgozik is. Szeretném, ha megismerkednél vele. Milyen nagyszerű asszony... Boldog vagyok... olyan boldog vagyok!...

— Én pedig még mindig szeretem Nagyezsdát. Téboly ez... — mondta Borisz, mintha attól félne, hogy valaki meghallja — Ha tudnád... El sem tudtam képzelni, hogy valami elválasszon bennünket. És íme... De vajjon... jogom van-e

magamhoz kötni valakit, aki már elhidegült, noha nem is volt köztünk semmi, csak jóbarátság.

Mitya végighallgatta, gondolatai azonban önmagán jártak.

— Nágya derék lány... Az életét is odaadná érte az ember... — hallotta Mitya.

Igen... A búskomorság nem hagyta el Boriszt, bármenynyire küzdött is ellene. Ez űzte egyszer Nágya szobájába. Úgylátszik, most elsőízben nem tudott uralkodni magán...

Nágya nem csodálkozott jövetelén. Késő este volt, a ház előtt lámpa világított; hullottak az első hópelyhek, akár a cseresznyevirág szirmai a könnyű szélben. Nágya valami vigasztalót szeretett volna mondani. Leültek az ablakhoz. Borisz le sem vette a szemét a lámpa fényét át meg átszelő, lebegő, táncoló hópelyhekről.

Nágya előrehajolt és nézte a mind sűrűbben hulló, csipkeszerű pelyheket.

Borisz nem is mondott semmit a lánynak azon az estén, mivel mindketten szavak nélkül is megértették egymást és semmivel sem tudtak segíteni egymáson. Nágya szótlanul kísérte Boriszt a kijáratig. Borisz néhány lépést tett és megtorpant. Nágya is megállt.

— Menj... Nem szabad így... — mondta a lány. — Egyikünk sem oka... — És megindult a hosszú folyosón szobája felé. Borisz pedig csak állt és hallgatta Nágya léptei neszét.

Néha Zsenya Sztoljarova beszélt Borisznak Nágyáról. Különösen őszintén és egyszerűen csengett a szó szájában. A fiatalember mohón hallgatta, egyetlen szó sem kerülte el figyelmét. Keresett valamit, ami hidat vert volna a múltba.

Lényegében így is világos volt minden. A múlthoz nincs visszatérés.

Az élet napról napra sebesebben rohant, új távlatokat villantott fel, amelyekben annyi váratlan, új esemény rejlett.

A lassú gyógyulás valójában a Nagyezsdánál tett látogatással kezdődött el. Az élet egyik fejezete lezárult.

Kezdődött a másik.

Tetszett Borisznak, ahogyan a csúfondáros, vöröshajú Froszja hordta a téglákat, tetszett ez a sudár, karcsú lány, amint hajladozott munka közben, rámosolygott társnőire Alakjából

tisztaság áradt, az ember sokáig elnézhette és nyugodt, derűs örömet érzett.

— Nem nehéz, Froszja? — kérdezte Borisz egyszer.

A lány elcsodálkozott, hogy a mérnök ismeri a nevét, felfigyelt rá.

— Többet is elbírok!

— Ilyen erős vagy?

— Erős ám!

— A szerelemben is?

Froszja elpirult.

Borisz tudta, hogy Froszja találkozni szokott Vanyuskovval. Azt is tudta, hol lakik a lány és milyen időben dolgozik. „Az egész világot elhomályosítja előtte az első ‚csillagász'... Sajnos, én nem vagyok ‚csillagász'..." — gondolta.

Észrevette, hogy mások is szemet vetettek Froszjára, főként Jasa Jakovkin. A lány számára azonban senki más nem volt a világon, csak Vanyuskov.

— Mondd csak, mérnökhöz férjhez mennél? — kérdezte Borisz egyízben, amikor már jobban összeismerkedett a lánynyal.

— Akit megszeretek, ahhoz megyek!

„Micsoda lány... — gondolta a fiatalember és akaratlan tapintatlansága miatt elpirult. — Bizony, az öröm néha éppúgy elvakítja az embert, mint a bánat!"

Froszja elvitte a téglákat és visszatért, hogy felrakja a következő halmazt. Borisz nyomon követte és segített a felrakásban.

— Ezt aztán nem kell tennie! — mondta Froszja és hangja szárazon csengett.

— Miért nem?

— Úgy is azt beszélik, hogy utánam jár! Mire való ez?

— Vanyuskov megtiltotta?

— Magam tiltom meg. Felesleges utánam járkálnia. Nincs értelme!

Borisz odébbállt.

Sok fiatal lány és legény dolgozott a szakaszon. szóba elegyedhetett bármelyikkel.

— Nos, elégedett vagy a munkáddal? — kérdezte a mellette elhaladó Szirocsenkótól.

A legény válláról az autogénvágó tömlője csüngött alá, kezében a szemvédő ellenzőt tartotta. Egész megjelenése arra vallott, hogy a legény nagyon szivesen jár-kel az autogénhegesztő-kellékekkel. Az az „álbeteg" volt, akiről Zsurba beszélt neki és megbízta egyúttal, hogy állandóan tartsa szem előtt.

— Elégedett vagyok! Zsurba elvtársnak és magának köszönhetem. Dolgozom, gyakorlatot szerzek, aztán átmegyek apámhoz. Magasépítési autogénhegesztő leszek!

— No nézd csak!

— Miért?

— Magas foglalkozás ez, a szó minden értelmében! Hát a szesszel hogy állunk? Kívánod-e még?

A legény elpirult.

— Régen volt, talán igaz se volt.

— No jól van! Hát csak dolgozzál. A magasépítési autogénhegesztés érdekes szakma. Segítségedre leszek, hogy odakerülj. De ideje már, hogy beiratkozzál az iskolába. Az autogénhegesztőnek alapos képzettségre van ám szüksége.

— Már gondoltam erre.

Szirocsenkónak nagy önbizalma volt és bármit is csinált, szerette úgy feltüntetni, mintha a szó szoros értelmében minden tőle függne, a többiek pedig csak bólogatnának hozzá.

De akármennyit járt-kelt is Borisz a szakaszán, megint csak visszavágyódott oda, ahol Froszja dolgozott.

— Nem fáradtál el? — kérdezte a lánytól munkaidő derekán.

— A vénasszonyok fáradnak el. Én mért fáradjak el?

— Tudod mit? Ha elvégzed az iskolátokat, én megtanítlak a mérlegkocsi kezelésére. Akarsz a mérlegkocsin dolgozni? Nálunk, az olvasztóban?

A lány nézte a mérnököt és magyarázatot várt. Froszja a gyengén írók és olvasók számára szervezett gyári iskolába járt. Elsőnek iratkozott be csoportjából, mohón falta a tudást, minden érdekelte, amiről az iskolában szó volt és amit nem tudott.

Borisz megmagyarázta, mi az a mérlegkocsi. A lehető legvilágosabban magyarázta meg és örült, hogy átadhat valamit a lánynak önmagából. Froszja figyelmesen hallgatta. A fiatalember pedig arra gondolt, hogy ezen a módon, komoly beszéddel talán érdeklődést tud ébreszteni önmaga iránt.

Anna Petrovna csak hosszas töprengés után szánta rá magát, hogy elmegy az építkezéshez. Noha hitt a kettőjüket egybefűző, mély érzésben, egy percre sem felejtette el, hogy mégiscsak kèveset voltak együtt, nem ismerik egymást eléggé. Közeledésük inkább látatlanban, levelek útján történt; távolság és idő elválasztotta őket egymástól és bizony meglehet, hogy egy képzelt alak igézetének hálójába esik. Mindehhez járult a női hiúság is: Anna néhány évvel idősebb volt...

Mindezen aggodalmak ellenére Annát az az egyre erősbödő tudat bátorította, hogy miután otthagyta Strikert, élete, egyéni boldogságától függetlenül, már más úton halad. Ráeszmélt, hogy ezen az új úton nem annyira a maga boldogságában kell keresnie a lényeget, hanem inkább azzal a nagy eszmével való összeforrásban, amely áthatotta az emberek életét is.

„Még ha nem is jutok semmire Mityával, akkor is az építkezésnél maradok, dolgozni fogok és az életem olyan lesz, amilyennek már rég akartam", — gondolta Anna Petrovna.

Mitya melegen fogadta Annát és az asszony aggodalmai egycsapásra eltűntek. Mitya éppen az az ember volt a szemében, akivel végigjárhatja az utat; a férfi egyéniségében és munkájában megtalált mindent, ami olyan sokáig hiányzott neki. Mindezért hálás volt Mityának.

Amikor a főiskola könyvtárában dolgozott, Strikertől való válása után, az élet friss fuvallata már megcsapta Annát. De sokkal nagyobbra vágyott: el akart utazni valahová messze, azokhoz az építkezésekhez, amelyekről mindig olyan elragadtatással beszéltek az üzemi gyakorlatra vagy állandó munkára készülő diákok.

És most itt van a tajgán... új emberek közt. Többezer kilométerre Dnyepropetrovszktól. Az építkezésnél... A szeretett férfival... Minden újnak, szokatlannak tetszik.

Bejárta az építkezés egyes szakaszait, figyelmesen szemügyre vette az embereket, megnézett mindent, amihez csak hozzáférhetett. Járt-kelt a tajga évszázados fái közt épült városban. A legelső naptól fogva szíves-örömest volt ebben a munkásközösségben, örült, hogy felelősséget érezhet a közös ügyért, sokat dolgozhat, fizikai fáradtságot érezhet, amely után mély az álom és örömteli az ébredés.

Anna Petrovnát tanítónőnek osztották be a gyári alsófokú iskolába. Azelőtt sosem végzett ilyen munkát és félt, hogy nem tud megbirkózni vele. Itt azonban, az építkezés helyén, az egész légkört betöltötte az a szilárd hit, hogy nincs legyőzhetetlen akadály az ember számára. Az iskola vezetőjével folytatott néhány módszertani megbeszélés után Anna Petrovna bátran és magabiztosan nekilátott a munkának.

Azzal kellett kezdeni, hogy bejárta a munkás-szállásokat, beszélt mindenkivel, kikérdezte az embereket, ki hol tanult, megállapította, ki melyik csoportba illik. Amikor pedig kiderült, hogy a kérdőre vont legény történetesen már elvégezte a középiskolát vagy a munkás-továbbképzőt, Anna Petrovna zavarba jött.

— Bocsásson meg... Meg kell kérdeznem mindenkit... hogy egyetlen írástudatlant vagy a betűt gyengén ismerőt se hagyjunk ki.

— Sebaj! Nem sértődünk meg! — felelték ilyenkor.

De amikor valóban olyanokra talált, akik alighogy ismerték a betűt, hosszasan elbeszélgetett velük, megmagyarázta, mit ad nekik az iskola, hogyan folyik a tanítás, kiderítette, milyen órák a legalkalmasabbak a tanulásra.

Az olvasztóműhely munkás-szállásán kiszemelte Froszja Okszamitnaját, a munkás-lakótelepen rábukkant Szanovajra meg néhány idősebb altáji és orosz munkásra. Csoportot lehetett szervezni belőlük.

Különösen felkeltette érdeklődését Szanovaj. Meleg, anyai érzést ébresztett benne ez a fiú, tetszett neki szenvedélyes tanulásvágya. Anna Petrovna felajánlotta, hogy iskolán kívül is foglalkozik vele. Szanovaj ráállt. Nyilván ő is rokonszenvet érzett Anna Petrovna iránt és minden tanítási nappal egyre jobban ragaszkodott a tanítónőhöz.

— Nos, hogyan halad a fiam, Anna Petrovna? — kérdezte egyszer Grebennyikov, amikor összetalálkoztak a munkahelyen.

Anna Petrovna zavarba jött.

— Nem tudom... kiről kérdez...

— Hát Szanovajról, fogadott fiamról.

Anna Petrovna meleg pillantással nézett az építkezés vezetőjére Grebennyikov kiolvasta tekintetéből, hogy ez az asszony megérti az ő érzéseit. És ez valahogy jól esett neki.

— Szanovaj derék fiú... igyekvő... Biztos vagyok benne, hogy gyorsan fog haladni.

Jóllehet az iskola már működött és mindenki tudott róla az építkezésnél, mégis akadtak, akik kibújtak a tanulás alól, noha gyenge oldaluk volt a betűvetés. Az üzemi bizottság ezért elhatározta, hogy gondos ellenőrzést hajt végre. A tanítók felkeresték valamennyien a munkás-szállást és műhelyt.

— Dmitrij, hozzád jövök! — mondta Anna Petrovna. Örült, hogy a martinüzem kivizsgálására éppen őt szemelték ki. Mitya Sahhal lent találkozott, a kemencék adagoló munkaszintjére felvezető lépcső alján.

— Hozzám? Mi történt, Anna? — kérdezte a férfi riadtan.

— Szétküldtek minket a műhelyekbe, a munkás-szállásokra. Kontrolláljuk a személyzeti osztály névsorait. Regisztráljuk a kontingenst...

— Ó, vagy úgy! Már aggódtam... — Mitya hirtelen elmosolyodott. — De uramisten, micsoda szavak ezek: kontrolláljuk... regisztráljuk... kontingens!...

— Nincs ok a gúnyolódásra! Hol a szakszervezeti titkárotok?

Mitya nézte Anna Petrovnát és tovább mosolygott. Az asszonyon drága szilszkinbunda volt — az egyetlen drága holmi, amitől nem tudott megválni, amikor otthagyta Strikert — lábán pedig egyszerű szibériai nemezcsizma. Ez a társulás mulatságosnak látszott a fiatalember szemében, noha télen mindenki nemezcsizmában járt az építkezésnél.

— Mit nézel? — kérdezte az asszony és szintén elmosolyodott.

— Te kis csizmás kandúr!... — „Milyen bájos vagy... mennyire szeretlek", — mondta Mitya gondolatban, ahogy az asszony szép arcát nézte.

— Szóval a te műhelyedben, Dmitrij, nincsenek olyanok, akik nem tudnak jól írni vagy olvasni? — kérdezte az asszony.

Sah hivatta a szakszervezeti titkárt. A martinüzemben Tánya Scsukina töltötte be ezt a tisztséget. Tavaly került át a szocialista város építkezésétől a gyárépítkezéshez.

— Mi a helyzet nálunk az írástudatlanokkal és azokkal, akik gyakorlatlanok a betűvetésben? — fordult a lányhoz Mitya.

— Az üzemi bizottság megbízott a feladattal. Utána néztem. Négy ilyen akad nálunk. — Anna Petrovnára nezett. — Maga talán a tanítónő?

— Az vagyok.

— Akkor menjünk át az irodámba, odahivatom őket.

— Munkaidőben? — kérdezte Mitya tettetett szigorral. — Az üzem vezetőjének szeme láttára?

— Nem kell odahívni őket, — mondta Anna Petrovna. — Adja ide a névsort, írja rá, ki hol lakik. Magam keresem fel őket a szállásukon. Menjünk együtt, ellenőrizzük a névsorokat. Te mikor leszel otthon? — kérdezte Anna Petrovna Mityától távozóban.

— Nem tudom, drágám. Azon leszek, hogy ne maradjak el sokáig.

— Ez a férje? — kíváncsiskodott Tánya, amikor végigmentek a martinüzem építkezésén.

Itt mindenütt folyt a munka — a magas tartókon, a tető alatt, a darutartó gerendákon, a kemencék mellett, az ellenőrző- és mérőkészülékek fülkéjében.

Anna Petrovna megállt.

— Lám, hogy dolgoznak! — mondta Tánya büszkén. — Két kemencén már befejeződött a tűzálló téglák felrakása. Jelenleg a fém- és villanyszerelési munkák folynak, a gázcsövek lefektetésével hamarosan végeznek, — magyarázta a lány és az egész üzemen végighúzódó, hatalmas átmérőjű csövekre mutatott. — Az öntőcsarnokban most szerelik fel a darut. Itt is darut állítanak fel.

A munkahelyen mozgásban volt minden. Jellegzetes hangok töltötték meg a levegőt, amilyenek csak építkezésnél hallhatók.

— Meg akarja nézni a kemencét? — kérdezte Tánya. És abban a biztos tudatban, hogy a tanítónő igent mond, előrement az adagolóajtó küszöbén végigfektetett deszkán.

Anna Petrovna is elindult Tánya után. Óvatosan felhúzta bundája alját.

A kemence belsejében sötét volt. Tánya meggyújtott egy szurokfáklyát. Amfiteátrumszerűen lépcsőzetes, kicsiny kamra tárult Anna Petrovna szeme elé.

— Szakasztott akár egy stadion! — kiáltott fel.

Tánya körülnézett, végigjártatta pillantását a kemence szélén emelkedő lépcsőfokokon és mintha mérlegelte volna Anna Petrovna szavait, élénken így szólt:

— Valóban olyan, mint valami stadion! Tudja — magyarázta, — szeretek felmászni ide... Akár csak néhány percre. Gondolja csak el: ez martinkemence... Mi most a kemence belsejében állunk... Néhány hónap múlva pedig lángtenger tombol majd itt... Forr az acél... Érdekes, ugye?

— Nagyon érdekes! — kiáltott fel Anna Petrovna. Megértette Tánya gondolatát.

A kemence megszemlélése után a munkahelyre mentek. A munkások éppen a klinker-padlót rakták ki. Vigyázva kellett áthaladniok, hogy ne zavarják őket. A vasútépítők iparvágányt fektettek le, hogy odaszállíthassák a kemencékhez a vashulladékot, a nyersvastömböket, az adalékanyagot. Anna Petrovna szemét az egész idő alatt bántotta a volta-ív kék fénye. Valahonnan fentről nagy, sárga szikrák hulltak és sistergő hang hallatszott, mint amilyen a nedves kanócú gyertyáé. A levegőben különös szag terjengett, amelyet Anna Petrovna semmihez sem tudott hasonlítani.

— Mennyire új nekem mindez... — mondta és körbe mutatott. — Egyáltalán nem ismerem a gyári életet... Milyen érdekes... és azt hiszem, sokat kell tanulni, hogy az ember mindenhez értsen...

— Sah elvtárs a férje? — kérdezte Tánya: eszébe jutott, hogy Anna Petrovna nem válaszolt a kérdésére.

— A férjem.

— Jó mérnök, noha fiatal. És jó ember is...

— Jólesik ezt hallanom, — felelte Anna Petrovna, aki mindig örült, ha Mityát vagy a szakaszát megdícsérték az újságban vagy a gyűlésen.

— Ime a dolgozószobám! — mondta Tánya tréfásan és Anna Petrovnával együtt belépett egy bódéhoz hozzáépített, ideiglenes kis irodahelyiségbe.

A hideg beálltával a külső munkák üteme valamennyire alábbhagyott. Több volt a szabad idő, az üzemi bizottság különféle köröket szervezett: volt színjátszókör, népi hangszereken játszó zenekar, szabás-varrás-tanfolyam. Este a nagy szobában, az olvasztóműhely vörös sarkában nappali világosság fénylett.

Az egyik szögletben vaskályha égett. Ide jártak a munkások, újságot olvastak, ostáblajátékot játszottak vagy dominóztak. A vörös sarokban működött az írás-olvasás-tanfolyam is.

Froszja folyékonyan olvasta a Mucsnyik-féle ábécéskönyvet: „A gyárakban gépek vannak. Mi a gépek mellett vagyunk. A mi gépeink jók."

Ezzel a csoporttal Anna Petrovna foglalkozott. Az olvasztóműhelyben dolgozó lányok műszakonként felváltva jártak iskolába. Amíg a sarokban a munkások újságot olvastak, az írástudatlanok az ablakokhoz tolt hosszú asztal mellett tanultak.

Borisz Voloscsuk is eljárt a vörös sarokba. Újsággal vagy folyóirattal a kezében letelepedett a szomszéd asztal mellé, nézegette a lányokat és hallgatta, hogyan tanulnak.

Úgy gondolta, a tudomány abban a mértékben száll a lányok fejébe, ahogyan a ronggyá olvasott ábécéskönyv kínzószerszámból fokozatosan visszanyeri eredeti hivatását és forgatói egyre ritkábban törölgetik a verejtéket arcukról. Az órák este hatkor kezdődtek és negyedkilenckor értek véget. Voloscsuk tudta, hogy a tanítás végére feltétlenül megjön Vanyuskov is a vörös sarokba. Munka közben Vanyuskov egyformán nógatott minkenkit: igazságos akart lenni. Ha például Froszja nem győzte a téglaszállítást, Vanyuskov ráripakodott:

— Meg akarod hiúsítani a tervet? Eszedbe se jusson, Froszjka! Abból nem eszel!

Este pedig utánament az iskolába, elnézte a lányokat, amint kopognak a táblán a krétával, olvasnak, végighúzzák ujjukat a térképen, megmutatják a köztársaságokat és városokat.

Voloscsuk jelenléte azonban elrontotta a kedvét. Igyekezett úgy ülni, hogy ne lássa a mérnököt. Óra után Froszja összeszedte a füzeteket — ő volt a bizalmi. Majd felvette puha, zöldesszínű bőrkabátját, bekötötte fejét vörös kendőjével. Borisz követte minden mozdulatát. Vanyuskov odament az asztalhoz, segített összeszedni a tintatartókat, a tollszárakat. Azután elmentek.

Borisz letette a folyóiratot és nemsokára ő is hazament.

Az ezerkilencszázharmincegyedik év végén az iskola az évzáró ünnepélyre készült. Anna Petrovna a legjobbakat szemelte ki a rövid beszámolók megtartására. Közöttük volt Froszja is.

— Felmégy a színpadra, Okszamitnaja elvtársnő, és felolvasod, — magyarázta Anna Petrovna.

— Jaj, dehogy is olvasom én... — jött zavarba a lány már előre. — Jaj, mentsen fel... Felsülök... Inkább más...

Froszját azonban nem mentették fel. A lány megkapta az anyagot és betéve megtanulta, hogy jobban olvassa fel a közönség előtt. A szöveg egészen bepiszkolódott: Froszja még munkába is magával vitte. Ebédszünet idején elővette és suttogva olvasta, hogy a többiek ne vegyék észre.

— A mi Froszjánk folyton csak súg-búg... — évődtek társnői.

— Szerepelni fogsz? — kérdezte Voloscsuk.

— Jaj, belesülök... Legalább maga kérje meg a tanítónőt, hogy mentsen fel...

— Nem sülsz bele! Hiszen nem idegenek előtt szerepelsz! Különben is te voltál a legjobb tanuló. Ha valaki tudja, akkor az én vagyok...

— Ó, ha én úgy tudnék, mint maga... Honnan tud olyan folyékonyan beszélni? Maga olyan biztosan beszél oroszul...

Úgy látszott, Froszja most először érezte az emberi szó hatalmát

— Odaállsz a többiek elé és elmondod az előre elkészített szöveget. Nem kell zavarba jönni. Engem a gyermekotthonban hozzászoktattak a szerepléshez. Eleinte én is épp úgy izgultam, mint te. De amint kiléptem a színpadra, minden izgalmam elszállt Kristálytiszta volt a fejem... Veled is így lesz. Később gyakran fogsz fellépni. És szívesen szerepelsz majd.

Eljött az évzáró napja. Az üzemi bizottság díjakat tűzött ki, feldíszítette a klubot Froszja már reggel óta azt sem tudta, mihez fogjon izgalmában, estére pedig jóformán nem állt a lábán. A gyári klubban egybegyűltek a munkások, munkásnők. Froszja társnőivel együtt félrevonult. Megjött Anna Petrovna is Mitya Sahhal. A tanítónő alig tudta megtalálni a lányt.

— Nos, mi újság, Okszamitnaja elvtársnő?

— Jaj, meghalok, úgy izgulok... Kérdezzen ki mégegyszer...

Kissé arrébb vonultak és a lány egészen idegen hangon felolvasta a beszamolót. Közben szüntelenül a zsebkendőjét gyűrögette.

— Jól van! Így olvasd fel. Ne félj. Jól fog sikerülni, — nyugtatgatta Anna Petrovna. Szeliden, megnyerően bánt az emberekkel és tanítványai érezték ezt.

A lányokat az első sorba ültették, közel a színpadhoz. Froszja nem is emlékezett rá, hogyan telt el az idő. Felgördült a függöny. Előbb az üzemi bizottság nevében beszéltek, majd Zsenya Sztoljarova szólalt fel, azután az iskola vezetője üdvözölte a végzett növendékeket. Utána pedig egymásután hívták ki a tanulókat. A lányok felálltak és a lépcsőn felmentek a színpadra.

— Jefroszinya Okszamitnaja!

Froszjának úgy rémlett, hogy ez nem is az ő neve és nem neki kell odamennie, az emberek szeme elé. Barátnői azonban előretuszkolták. A föld kicsúszott lába alól, minden elhomályosodott a szeme előtt. Azt sem tudta, hogyan került a színpadra. Találomra megállt. Mintegy álom ködén keresztül látta a tanítónőt, aki nyájasan, biztatóan mosolygott feléje. Froszja látta a vörösposztós asztalt, a fehér lámpát a feje fölött, meg a festett vászondarabokat... a nézőtéren pedig, mint valami folyó túlsó partján, a sok fejet... csupa fej volt... Idegen hang szólalt meg a torkából, de hogy mit beszélt, azt nem hallotta Froszja. Csak a végén rémlett úgy, mintha nem mondott volna el mindent, ami a szövegben állt.

Froszja megállt.

— Egy pillanatra!... — szakadt ki a lányból; kihúzta az ismerős papírlapot, de a sorok összefolytak és nem tudta elolvasni. Akkor Froszja felnézett a papírról, nem gondolt többé a szövegre, hanem saját szavaival ezt mondta: — Nem kenyerem énnekem a beszéd, elvtársak .. Csak annyit akarok mondani, hogy egészen más voltam, amikor idejöttem a faluból. Sokat tanultam az építkezésnél. Örülök, hogy hallgattam az okos emberekre és eljöttem ide. Az iskolában is sokmindent megtanultam, amit azelőtt nem tudtam. Nagyon jó itt, az emberek szívesek, foglalkoznak velünk, tanítanak minket. És nemsokára jó szakmunkások leszünk. És mindezért köszönetet mondok a mi építkezésünk vezetőinek és Sztálin elvtársnak!

A teremben ütemes taps csattant fel, Froszja pedig azt sem tudta, hová bújjon zavarában...

Vanyuskov és Borisz Voloscsuk a terem két különböző sarkából nézte a lányt. Izgatottak voltak, mintha ők maguk vizsgáztak volna a nagy nyilvánosság előtt. Közvetlenül a színpad előtt pedig ott ült Jasa Jakovkin és pödörgette szúrós, fekete bajuszkáját. „Ez aztán a lány... — gondolta. — Megigézett és a rabja lettem... Pedig hány különbet is láttam! De, sajnos, elkaparintották előlem. Itt bizony nincs más hátra, mint messziről gyönyörködni benne..."

„Micsoda lány..." — gondolta Voloscsuk; senkivel sem törődött, csak ment előre, hogy közelebbről lássa.

„Derék lány ez a Froszjka! — gondolta Vanyuskov. — Ilyen élettárs való nekem!"

Odament hozzá és így szólt:

— Menjünk, jó?

Froszja dicséretet várt, Vanyuskov azonban nem mondott semmit. Nem azért, mintha ez lett volna a szándéka, hanem mert eszébe sem jutott, hogy ez illenék.

— Nos, milyen volt? — kérdezte enyhe gúnnyal Mitya Sah Borisztól.

Borisz mérgesen elfordult.

Másnap Borisz Voloscsuk akkor találkozott össze Froszjával, amikor a lány éppen a komszomolbizottságba ment. A takarosan öltözött, büszke teremtés nem is válaszolt a mérnök üdvözlésére.

— Jó reggelt, Froszja! — mondta mégegyszer Borisz.

— Jó reggelt.

— Miért hordod olyan magasan az orrodat? Hallottalak tegnap. Jól szerepeltél. Nagyon jól. Szívvel-lélekkel beszéltél. Mindenkinek tetszett. Le sem tudtam venni a szememet rólad.

— Csak gúnyolódjék! — lobbant föl Froszja és szemét elöntötte a könny. Hirtelen mozdulattal megkerülte a járdán álló Boriszt és elsietett.

Olyan keményre fagyott a föld, hogy három háztömbnyi távolságból is jól hallatszottak a lány léptei. A hó olyan volt, mint a kristálycukor, kékes fényecskék csillámlottak rajta. Borisz Froszja után nézett és hirtelen határozott léptekkel megindult.

A komszomolbizottság épülete előtt érte utól.

— Mi lelt, drágám?...

Borisz először nevezte így.

Pir öntötte el a lány arcát.

— Froszja... Édesem... galambocskám... Mi lelt?

A lányt szíven ütötte Borisz hangja, az a különös hang, amely többet mondott a puszta szavaknál.

Borisz megfogta Froszja kezét — ezt is először tette egész ismeretségük óta.

— Milyen érzékeny... milyen gyanakvó... milyen önérzetes vagy... Hát vajjon mernélek én megsérteni téged?

Szemrehányó pillantást vetett Froszjára. A lány riadtan nézett Boriszra. Aztán így szólt a fürgemozgású, élénkszemű, szép teremtés:

— Ha csak gúnyt űz belőlem, sosem bocsátom meg! Nem bocsátom meg, amíg élek! Érti?

És Borisz most először gondolt arra is, hogy felelősség terheli ezzel a lánnyal szemben, felelősség terheli a lány egész életéért. „Vajjon nem a keserűség, a kétségbeesés, a Nágyával való szakítás taszít feléje? Nem áltatom-e önmagamat?"

Néhány percig némán álltak.

— Megyek Zsenya Sztoljarovához, — mondta Froszja. — Hát maga miért eresztette hirtelen búnak a fejét? Megbántottam talán?

— Belépsz a Komszomolba? — kérdezte a férfi válasz helyett.

— Már tegnap beléptem, a klubban tartott évzáró után.

Együtt indultak el — így hozta a véletlen. Froszja a Komszomolba történt belépéséről beszélt, Borisz pedig a lány rózsás, forró arcát és a kendője alól kikandikáló rézvörös hajtincset nézegette.

— Már régebben megkérdezte tőlem Zsenya, be akarok-e lépni a Komszomolba? Nagyon szeretnék, mondtam. Így is van. Részt akarok venni mindenben. Szeretem ezt az életet... Járokkelek, figyelek. Nem mulasztottam el egyetlen gyűlést sem, azt hiszem. Bárhol is beszélt maga, én mindig elmentem.

Borisz megfogta a lány mindkét kezét és megszorította.

— Bementem a szervezetbe. Ott üldögéltek a fiúk, lányok, a mieink, de ismeretlenek is. Elbeszélgettek velem, aztán kérdőívet adtak a kezembe. Már jól tudok írni, ki is töltöttem mindjárt. Csakhogy az is ott állt: szociális helyzete... kérdem: hát ez meg micsoda? Hajadon vagyok... Elszégyeltem magam. A fiúk meg

nevettek rajtam. Majd kioktattak Azután a gyűlésen beszéltem magamról, elmondtam az életemet. És most: komszomolka vagyok!

Froszja nyiltan a férfi felé fordította arcát. Borisz látta az okos, világosbarna szempárt, amely már ismert bizonyos titkokat, a duzzadó, fiatal ajak apró barázdáit, amelyek olyanok voltak, mint a mandaringerezdek erecskéi.

— Hej, Froszja, Froszja ...

Borisz felsóhajtott és tovább indult; magára hagyta a lányt zavarával.

Borisz csak ment és az járt az eszében, hogy a „szív sebei" a jelek szerint már behegedtek... Fájdalommal vetette ki a szívéből Nagyezsdát. De vajjon olyan közel van-e hozzá Froszja, hogy teljesen elfoglalhatja a szívét? Hogy csordultig megtölti? Ilyen komolyan akart szeretni, azt akarta, hogy ebben az érzésben ott lüktessen az a felemelő, izgató, minden akadályon diadalmaskodó hév, amely nélkül az ember nem mondhatja joggal, hogy szeret.

Felébresztette-e benne most Froszja mindezt — Borisz nem tudta. De senkivel sem érezte magát olyan jól a munkahelyen, mint Froszjával, senki más után nem vágyódott. Egyszóval — az időre kellett bízni, hogy megérjék az érzés. Akkor aztán megoldódik minden és nem lesz szükség tépelődésre.

Az időre ...

Elhatározta tehát, az időre bízza a dolgot.

6

Azóta, hogy Vanyuskov győzelmet aratott a komszomolbrigád léghevítőjének építkezésénél, sok minden történt a brigádvezető életében. A legjobb brigádvezető híre szárnyrakelt, túljutott a gyártelep kapuin, ki a szocialista városba, sőt, még annál messzebb is: munkájáról írt a határvidéki újság, nevét megemlítette egyízben Ordzsonikidze is, a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács elnöke.

Az újévi szünet idején Vanyuskov meghívást kapott a gyári iskolába, hogy találkozzék a tanulókkal. A fiúk beszélni akartak az első „csillagásszal", meg akartak ismerkedni vele. A találkozást egy munkaszünetes napra tűzték ki.

Vanyuskov kivette a ruhásszekrényből új ruháját, rendbeszedte magát, megborotválkozott. Az iskola igazgatója üdvözölte. Alighogy Vanyuskov belépett a terembe, a gyerekek egy emberként, ütemesen kiáltották:

— Éljen a munka hőse, Vanyuskov elvtárs!

A hangok egybeolvadtak: váratlan volt ez a harsány, csengő üdvözlés. Vanyuskov zavarba jött.

A dobogóra vezették.

Amikor leült, egy tizennégy év körüli kislány szalaggal átkötött, nagy virágcsokrot nyujtott át az úttörők nevében. Vanyuskov úgy fogta a virágot, mint valami csecsemőt. Azután a dobogó szélére ment, egy pillantást vetett új cipőjére, majd a teremre — és harsány hangon, mint ahogyan jelentéseit tette a hadseregben, beszélni kezdett. Elmondta, honnan jött az építkezéshez, hogyan fogadták őket. Beszámolt brigádja elhatározásáról, hogy nekigyűrkőznek a munkának, mert segítségére akarnak lenni az építkezésnek a nagyfontosságú feladat végrehajtásában.

— Úgy hiszem, gyerekek, az ember számára nincs elvégezhetetlenül nehéz munka, mindennel megbirkózik. Persze minden dologban egyéni leleményességre is szükség van, így tanítottak minket a Vörös Hadseregben.

Beszélt arról is, hogyan vallottak kudarcot az első siker után és milyen nehéz volt aztán visszaszerezni a jó hírnevet.

— Fejünkbe szállt a siker, azt gondoltuk, ha egyszer miénk a győzelem, akkor semmit sem kell csinálnunk többé. De úgy esett, hogy mások, igyekvőbb elvtársak, egy-kettőre túlszárnyaltak minket. Ekkor mi szégyenben maradtunk. De azután összeszedtük magunkat és magasra törtünk. És ennek mindenki örült.

Vanyuskov arról is beszámolt, hogy amikor a földmunkáról áthelyezték a tűzállótégla-falazáshoz. legényei hamarosan elsajátították az új szakma minden csínját-bínját és ő, mint brigádvezető, ismét meggyújtotta a Győzelem Csillagát.

Vanyuskov beszéde után a diákokra került a sor. Beszéltek önmagukról, a tanulásról, az életükről a szocialista városban. Feltalálók, ifjú költők. zenészek, táncosok is akadtak köztük.

Azután végigvezették vendégüket az osztályokon és a laboratóriumokon. Az élettani laboratóriumban sok-sok virágot látott Vanyuskov. Némelyik éppen virágzott, ezekből kötötték a csokrot neki.

Vanyuskov a tisztelet érzésével lépett be a világos termekbe: becsült mindent, ami itt volt ebben az épületben. A parkettás padló úgy fénylett, mint a tükör, a falakon képek, táblázatok, jelszavak. Elektromos készülékeket, kitömött madarakat, tarka kövecskékkel teli dobozokat mutogattak neki; a vegyi laboratóriumban valaki meggyújtott egy magnéziumszalagot és vakító világosság támadt, akár a villamos hegesztésnél.

— Ifjú barátaim! Lám, hogyan gondoskodik rólatok a mi Kommunista Pártunk, a mi drága Sztálin elvtársunk! A ti apáitok Szibéria legnagyobb gyárának építkezésén dolgoznak. Nagy, igen nagy feladatot teljesítenek. Sztálin elvtárs pedig gondoskodott róla, hogy a munkások és más dolgozók gyermekei tanulhassanak, művelt emberekké válhassanak és segítségére legyenek az apáknak a kombinát építésében. Azt hiszem, szivetekbe zárjátok majd a mi gyárunkat: hiszen apáitok mintegy a ti számotokra építették!

Vanyuskov meghatódottan ölelte magához az egyik feketehajú kisfiút.

A látottak kissé feszélyezték Vanyuskovot. Közrejátszott ebben az is, hogy ő csak édeskevés újat mondhatott a gyerekeknek. „Nosza, feladok nekik egy példát", — gondolta. Odament a táblához, letörölte a nedves ronggyal és a ragyogó táblára szépen felírt egy sokjegyű számot. De nyomban eszébe jutott, hogy ezeknek a gyerekeknek nemcsupán a négy alapműveletet kell tudniok, hanem a százalékszámításhoz, az algebrához, a geometriához is értenek. Letette a krétát, zavartan megtörölgette ujjait zsebkendőjével és így szólt:

— A tanulásban bizony sokan közületek messze túlszárnyaltak engem. No, de sebaj. Egy-két év múlva utólérlek titeket. De ami a gyakorlatot illeti, azt még tanulhattok tőlem!

Ezután a felsőbbosztályos diákok és az iskola igazgatója a neves vendéget az ebédlőbe kalauzolták. Terített asztalok várták rájuk.

Arra kérték Vanyuskovot, beszéljen a maga gyermekéveiről. A brigádvezető el is mondta, hogyan legeltette a gulyát, mert kicsiny kora óta pénzt kellett keresnie.

— Nagy a mi családunk; apámat tizennégyben elvitték a háborúba, vissza sem tért onnan, és én voltam a legidősebb odahaza. Anyám hajnalban felköltött, a kis ablakon még be sem kandikált a világosság, de már hajtani kellett a gulyát. Kimegyek

az udvarra: a veteményeskertre köd borult, saját fészerünket sem ismerni meg... A ifi ezüstösen csillog, csend van a faluban. Szaladok, hogy összetereljem a jószágot. A tehenek kelletlenül cammognak, a földön jól látszik minden patanyom, olyan mint a földbenyomott csészealja.... Almos vagyok... — támolygok... Még a tehenek is ásítoznak... Kimegyek velük a határba és várom, hogy felkeljen a napocska: ha fenn van az égen, mindjárt vidámabb az ember kedve... A gulya előttem ballag, a tehenek egymáshoz dörgölőznek oldalukkal. Hosszú ostorom a földet söpri: úgy kígyózik, akár a sikló... Az úton megyünk, de vigyázni kell, hogy a jószág el ne bitangoljon a vetésbe: ha a tilosba tévedt jószág kárt okoz: jaj a gulyásnak!... És nehogy valamelyik is elmaradjon a csordától! Ti városi gyerekek vagytok, nem értitek ezt. Hej, de bőven kijutott nekem ezért.. Azután legel a jószág, az ember meg hever a hátán és bámulja az eget. És mi minden nem jut az eszébe! Mennyire szerettem volna tanulni... Meg jobban élni... Csakhogy akkor nem is gondoltam ám arra, hogy így is lehet élni, ahogyan ti éltek... Fogalmam sem volt róla, hogy így is lehet élni és egyszer ilyen lesz az élet... Azután megéheztem... Mit meg nem evett volna egy nyolcéves pásztorfiú... Persze, előfordult az is, hogy odafeküdtem valamelyik szelid tehén alá és a számba fejtem a tejet... Hát ilyen volt régen az élet... A betűvetést a Vörös Hadseregben tanultam meg, akkor lettem emberré, ott fejlődtem A Pártba is a Vörös Hadseregben vettek fel.

Vanyuskov felhajtott egy pohár teát és beleharapott egy zsemlyébe.

— No és aztán hogy volt? — kérdezte az a kislány, aki a dobogón átadta a virágcsokrot.

— Sokat meséltem már. Nem akarlak tovább untatni titeket.

— Nem! Nem untat! — kiabálták a gyerekek. — Meséljen tovább! Olyan szépen mesél!

— Munkaerőtoborzás révén kerültünk az építkezéshez; a mi kolhozunk egyik gyűlésén elhatározta, hogy segítségére siet az építkezésnek és kijelölte az embereket, jóllehet többezer kilométer választott el tőle... Én magam kértem, hogy osszanak be a csoportba. Kedvem támadt, hogy elmenjek a tajgára, megnézzem, milyen is az. Akkor már sokat hallottunk az építkezésről. A Vörös Hadseregben beszéltek nekünk az ötéves tervről

és arról, hogy mit ad a Hazának. Eleinte meglehetősen nehéz volt a sorom. Új hely, új emberek. Meg aztán a honvágy is emésztette a szívemet. Tetejébe pedig szükséget is szenvedtem sok mindenben. Bevallom: még váltás fehérneműm sem volt. Amint megérkeztünk, a folyóhoz mentem, lehúztam az ingemet és másegyebet, kimostam, aztán megfürödtem, kicsavartam a fehérneműt jó erősen, felvettem azonmód nedvesen és magamon szárítottam meg... Ma már bezzeg egészen más a helyzet. Többizben jutalommal tüntettek ki. Majdnem annyit keresek, mint egy mérnök. Megvan mindenem. Az a tervem, hogy átképeztetem magam vasbetonszerelővé, ígéretet kaptam rá... Jó szakma. De persze nem csak énrólam van itt szó, fiúk. A mi államunkban mindenki elérhet sok mindent, persze, ha iparkodik. Az út nyitva áll! Bezzeg, külföldön nincs így! Nálunk pedig még jobb lesz az élet. Csak a kapitalisták ne zavarjanak meg. És hogy ne zavarhassanak meg minket, arra van szükség, hogy művelt emberek legyünk, jól tanuljunk, jól dolgozzunk, sok gépünk legyen, sok vasat termeljünk. A mi államunk gazdag, a szovjet hatalom pedig egy test egy lélek mivelünk. És ha valóra váltjuk Sztálin elvtárs tanítását, akkor senkitől sem kell félnünk!

A gyerekek hallgatták és szemük Vanyuskovon csüngött.

Az iskolásokkal való találkozás kitörölhetetlen nyomot hagyott Vanyuskovban.

Ismét igazolódott az a meggyőződése, hogy nincs olyan munka, amellyel ne lehetne megbirkózni. Miután az olvasztóműhelyben befejeződött a tűzállófalazás első részlege, Grebenynyikov valóra váltotta régi ígéretét és hathónapos vasbetonszerelő-csoportvezetői tanfolyamra küldte Vanyuskovot. Vanyuskov azonban nem akart megválni a munkától. „Nem olyan időket élünk, hogy egy »csillagász« otthagyhatná a munkát, akár tanulás kedvéért is."

Akkor ismét bebizonyította, hogy az ember mindenre képes, ha erősen akarja. Lemásolta a tantervet, elkérte a tananyagot, körülbástyázta magát tankönyvekkel, konzultációkra járt. Elvégezte a gyakorlatot, magánúton elvégezte a tanfolyamot és két hónap múlva vasbetonszerelő-csoportvezető lett.

Így hágott egy lépcsőfokkal feljebb.

Vanyuskovot az olvasztóműhelyből a kokszüzembe helyezték át. Ez abban az időben történt, amikor a kokszolóban meg-

élénkült a munka és nagy szükség volt minden szakképzett emberre.

Grebennyikov a vasbetonszerelési munkák felügyelete mellett egy különleges feladatú, kisebb brigád szervezésével is megbízta Vanyuskovot. Három szakképzett vasbetonszerelőt osztottak be a brigádba, a többieket pedig belátása szerint válogathatta össze.

Vanyuskov mindenekelőtt régi társait hívta, akikkel együtt dolgozott a tűzállótégla-falazási munkáknál.

Valamennyien szívesen átmentek volna hozzá, de Vanyuskov nem fogadott be mindenkit. Az újak közül Dunyasát, Pjotr Sztarcev húgát, és Paska Korovkint vette át.

Amikor egybegyűltek, így szólt Vanyuskov:

— Ismertek ti engem?

A fiúk csodálkozva néztek rá.

— Ugyan már! Hagyd a nagyképűsködést, Sztyopa! — jelentette ki Sutyihin.

— Látjátok, éppen erről akartam beszélni. Aki azt hiszi, hogy munka közben megengedhető az ilyen hang, az legjobban teszi, ha otthagyja a brigádot. Ilyenekre nincs szükségem. Ez az első lépés. Érthetően fejezem ki magamat?

— Jól van!...

— Nem „jól van": ez figyelmeztetés! Grebennyikov elvtárs, az építkezés vezetője felelősségteljes munkát bízott rám egy fontos szakaszon. Ti nem értetek a vasbetonszereléshez. Úgy kell megszervezni a dolgot, hogy egyszerre tanuljatok és dolgozzatok is. Brigádunk azelőtt sem kullogott hátul, ezentúl sem fog. Azt akarom, elvtársak, hogy a mi brigádunk legyen az első az egész építkezésen. Értitek? A legelső a kombinát építésénél!

Paska Korovkin tisztelettel hézett a csoportvezetőre.

— Ez már tetszik nekünk! — mondta.

— Helyes! Hálóhelyről, ennivalóról, munkaruháról és más egyebekről a brigádvezető gondoskodik. Vagyis én. Munkaidőben csakis a munkával kell törődnötök: hogyan lehetne jobban végezni, milyen újítással lehetne javítani rajta. Ez mindenkinek a javát szolgálja, mi pedig méltók leszünk az építkezés vezetőjének és a pártszervezetnek a bizalmára!

— Iparkodni fogunk! — felelte Gurejev. Ráébredt, menynyire megnőtt mindenki szemében az ő földijük.

A vasbetét készítése eddig egy fészerben folyt. Vanyuskov megszemlélte a helyiséget, a „Futura" padokat. Megcsóválta a fejét és Szuhih munkavezető megkerülésével egyenesen az építkezés vezetőjéhez sietett.

Ott sokan voltak, mint mindig. Vanyuskov nem volt hajlandó várni és a többiek zúgolódása és dühös megjegyzései közepette befurakodott Grebennyikov dolgozószobájába.

— Építésvezető elvtárs, az embereim nem tudnak dolgozni ilyen fészerben. Teljesen meglazul a fegyelem. A munkahely iránti nemtörődömségnek pedig már holnap meglesz a hatása Kérem, helyezzen át bennünket a kokszkemencék mellett lévő raktárhelyiségbe. Megnéztem, alkalmas. Azután két vaskályhát kell felállítani, az embereknek nemezcsizmát és ujjatlan kesztyűt kell adni. Alaposan elnyűtték már a csizmájukat, kesztyűjük is elrongyolódott a tűzálló téglák rakásánál. Fontos, hogy embereim megfelelő ruházatot kapjanak.

Grebennyikov egy pillantást vetett Vanyuskov erélytől sugárzó arcára.

— Mi kell még?

— Jobb lakásba kell áttelepíteni a brigádot, mondjuk a tizenhármas számú új barakkba. Könnyebb lesz a munka, nagyobb a rend. Amióta mostani helyünkön vagyunk, egyesek elmentek, mások jöttek a helyükre. Egészen összekeveredtek az emberek.

Grebennyikov sorra felírta a kívánságokat. Vanyuskov noteszába tette a cédulát és a telep parancsnokához indult.

Karmakcsi azonban kiküldetésben járt. Helyettese fogadta Vanyuskovot.

— De sokan kívánkoznak jobb lakásba! Grebennyikov elvtárs nem ismeri a mi viszonyainkat. Itt én rendelkezem. Előbb hozzám kellett volna fordulni. Maguk mindjárt a főnöknél kezdik! — Rövid szünetet tartott, majd így fejezte be: — Szoba nincsen...

Vanyuskov ezután Szuhih munkavezetőt kereste fel. Ő is megsértődött, hogy őhozzá fordulnak utóljára. Vanyuskov mérgesen visszasietett Grebennyikovhoz, de már nem találta az igazgatóság épületében. Akkor hatalmába kerítette a telefonkészüléket és mérgesen csengette fel egyik műhelyt a másik után. A martinüzemben végül rábukkant az építkezés vezetőjére és sürgős ügyben a telefonhoz kérette.

— Ki kéri?

Vanyuskov egy másodpercig habozott a válasszal.

— Mondd meg, a fia kéri... Épp most érkezett Moszkvából...

A várószobában lévők megrőkönyödtek. Néhány pillanat múlva létrejött a beszélgetés.

— Építésvezető elvtárs, ami a kedves fiát illeti, én bizony füllentettem... Ne haragudjék meg érte! Attól tartottam, hogy a kisasszonyok nem hívják ide. Nem adnak szobát a legényeimnek, rendelkezését nem hajtják végre. Meg kell tépázni a parancsnokok üstökét!

Ez a telefonbeszélgetés eldöntötte a dolgot, mindjárt akadt szoba. Vanyuskov a sikeren felbuzdulva a raktárba ment, hogy ágyakat és ágyneműt szerezzen. Még éjjeliszekrényeket és egy ruhaszekrényt is kapott. Este a fiúk hazatértek a munkából. Olyan otthonos és szép volt az új lakás, hogy minden figyelmeztetés nélkül nyomban kimentek a folyosóra tisztálkodni, átöltözni.

— Nohát, ez a Vanyuskov!

— Az ilyen brigádvezető aranyat ér! — mondta Paska Korovkin.

A brigádvezető arra terelte a szót, hogyan viselkedjenek a mindennapi életben és a munkában. Azután azt javasolta, oszoljanak három csoportra. Beszélt a munka új frontjáról, megmutatta a rajzokat.

Hozzáfogtak a szétosztáshoz. Vanyuskov jól átgondolta a munkaerő-elosztás módszerét, tekintetbe vette kinek-kinek a képzettségét, képességeit, gyakoriottságát, rátermettségét. Sutyihin mellé Gurejevot állította, aki nem kedvelte a nevetést és a tréfát; egy „pontra" nem osztott be csupa beszédes vagy lassúkezű embert.

Amikor minden készen volt, mégegyszer elment Grebennyikovhoz. Késő este volt, Grebennyikov éppen válaszát írta Ordzsonikidzének arra a figyelmeztetésére, hogy lásson neki az üzemi káderek kiképzésének.

— Látom, dolga van, építésvezető elvtárs. Engedje meg, hogy holnap ismét eljöjjek.

Grebennyikov befejezte a sort és hátradőlt karossszékében.

— Holnap is lesz elég gondom-bajom. Várj egy kicsit. Mindjárt kész vagyok.

Vanyuskov letelepedett a bőr karosszékbe és amíg Grebenyikov írt, körülnézett a dolgozószobában. Figyelmesen nézegette az asztalkát, amelyen különféle ércminták feküdtek, a műhelyek kicsinyített másait, az ismeretlen gépek alkatrészeit, a nagy térképet. „Szereznem kell nekem is egy térképet, — gondolta Vanyuskov. — Térképpel messzebb lát az ember maga körül." Aztán szemügyre vette az építkezés vezetőjének arcát és megállapította, hogy bizony nagyon fáradt. „Mennyi a gondja... Meg micsoda felelősség... Igen nehéz szakma." Azután az jutott eszébe: vajjon tudna-e ő egy ekkora építkezést vezetni? — Meghányta-vetette magában a dolgot és arra a megállapításra jutott, hogy nem. „Ha négy-öt évig tanulnék, akkor igen."

— Mondd el, mi kell.

Amikor Vanyuskov beszámolt a maga munkaerőelosztási módszeréről és közölte, hogy a fiúk példát akarnak mutatni az egész építkezésnek, Grebennyikov előrehajolt.

— Szóval azt mondod, öcsém, újjászervezted a brigádot és azt ígéred, hogy példát mutatsz? Nos, jól van. Megszemlélted az új szakaszt? Tudod, mit kell tenned? Megkaptad a rajzokat? Eligazodtál bennük? Rendbehoztad a munkapadokat?

— A szakasz nagyon el van hanyagolva, a padok régiek, újakra kell kicserélni. Külön munkapadokat kell készíteni a nehéz vasbetét hajlítására. Ilyenek nincsenek nálunk, a rajzokból pedig látni, hogy nehéz vasbetétet is kell készítenünk. Mindezt megmondom jóelőre, nehogy fennakadás álljon be.

— Szólj a munkavezetőnek, holnap adjátok be az igénylést.

Grebennyikov elgondolkozott.

— Tudod, mi jutott eszembe, Vanyuskov? Szocialista versenyszerződést köthetnétek a legjobb magnyitogorszki vasbetonszerelőkkel. Mit szólsz hozzá?

Vanyuskov gondolkozott.

— Nos, megtehetjük. Azt hiszem, ez még jobban serkentene minket. Hiszen az egész Szovjetunió színe előtt folynék a verseny.

— Tapasztalataitokat tovább adjuk. Ígérem, műszaki segítséget kaptok. Meggyőződésem, ha jól nekigyürkőzünk, nem vallunk szégyent, noha tudom, hogy ott igen kemény legények vannak.

Abban állapodtak meg, hogy Vanyuskov megvitatja a javaslatot társaival és három nap múlva közli a választ.

— Szerződést kötünk a magnyitogorszkiakkal? — kérdezték a fiúk. — Érdekes lesz!

— Mit is kívánnak tőlünk? Jóformán semmit. Csak jól kell dolgozni és kész. Ha pedig jól dolgozunk, méltóak leszünk a bizalomra, — jelentette ki Paska Korovkin.

— Én is amondó vagyok, még jobban kell dolgoznunk, ha már ekkora figyelmet szentelnek brigádunknak és szakaszunknak. Fontos feladatról van szó!

— Ugyan ki is ellenezné?! Nagyon érdekes lenne versenyezni a magnyitogorszkiakkal! — jegyezte meg Sutyihin.

Vanyuskovra bízták a szerződés aláírását. Úgy dolgoztak azon a napon, mint még soha. Összeszámolták az eredményt: 350 százalék volt!

— Szerencsés fickó ez a Vanyuskov, — mondta Jasa Jakovkin, amikor társa új sikeréről olvasott az újságban.

A százalékarány a következő napokban sem csökkent. A csapatot rohambrigádnak nyilvánították, az üzemi bizottság rohammunkás-szakkönyveket osztott ki. Az ebédlőben két kis asztalt jelöltek ki számukra, táblácskákat állítottak rájuk „Vanyuskov vasbetonszerelő rohambrigádja" felírással. Megjavították az élelmezést is. A szerződést aláírták. Most aztán valóban „példát kellett mutatni" a munkában!

Vanyuskov hosszan figyelte, hogyan dolgoznak a fiúk. „Bizony, — gondolta, — a régi módszerekkel nem lehet példát mutatni. Valami újat kell kieszelni."

Megfigyelte, miképpen hajlítják, vágják a fiúk a vasat, hogyan szállítják a nyersanyagot és juttatják el a szakaszra. Úgy látta, nem használják ki teljesen mindegyik padot, de még ha teljes terheléssel dolgoznának, akkor sem lenne sokkal nagyobb az eredmény. A munkapadok szerkezetén kell tehát változtatni! Vanyuskov különleges szorítókat eszelt ki: ez minden padnál felszabadított egy-egy embert. Nyomban más padokhoz osztotta be őket. Két műveletet egyesített egy kézben: a fogantyú kezelését és az armatúravasak beillesztését a kapcsokba; így négy ember munkáját kettő is elvégezhette. A hallgatag Gurejev egyszerű szerkezetet javasolt a vasbetét vágására: a vágókést sínnel kapcsolta össze és ez majdnem megkétszerezte a vágás teljesítményét. Vanyuskov azután még egy újítást alkalmazott a drótnyujtásnál: féket szerelt fel a csörlőre — és egy ember ismét felszabadult.

Vanyuskov tapasztalatait átadták a többi szakasznak is.

— Nem hagyjuk cserben, ugye építésvezető elvtárs? — kérdezte Vanyuskov Grebennyikovtól.

— Nem hagytok cserben. A vasbetétet elkészítettétek. Most aztán a bekötésnél mutassatok példát!

— Igyekszünk!

A vasbetétek bekötését a melegítő-falak mögött kellett végezni. Ennek mindnyájan örültek, de a munka mégis csak akadozva indult el. Vanyuskovot dühítette, ha nem jött meg idejében az anyagszállítókocsi, bosszantotta, hogy némelyik ács csak összetákolta a zsaluzást; ilyen burkolat mellett kétszer olyan nehéz volt a vasbetét bekötése. Veszekedett a betonmunkásokkal, amikor látta, hogy a vasbetét, amelyet legényei olyan szépen egybekötöttek, most megdől, elferdül.

— Nincs nektek szemetek, mi? Hát ha magatoknak építenétek házat, akkor is ilyen csámpásra sikerülne, a pocsék szemmértéketekkel?

Minden fogyatékosság ellenére azonban a brigád napról napra növelte a teljesítményt. Egyre újabb és újabb embereket adtak Vanyuskov keze alá, hogy tanuljanak.

— A mi brigádunk valóságos iskola! — mondta Dunyasa a bátyjának.

Délután öt órakor a fiúk összegyűltek a műhelyben és letelepedtek a munkapadokra. Úgynevezett „ötpercet" tartottak: a csoportvezetők beszámoltak a napközben végzett munkáról, mindenki javaslattal állhatott elő, elpanaszolhatta a hiányosságokat.

— Éjtszaka kell a helyszínre szállítani a vasbetétet, különben holnap leáll a csoport! — javasolta Paska Korovkin, aki jól értette a dolgok összefüggését a munkában.

Sutyihin azt panaszolta, hogy az ácsok nem készültek el a zsaluzással a munkanap végére, Gurejev pedig a betonosok munkájával elégedetlenkedett.

Vanyuskov sietség nélküli feljegyezte a hallottakat jegyzettömbjébe, kérdéseket tett, válaszolt, utasításokat adott. Az „ötperc" után Szuhih munkavezetőt kereste fel, aki az utóbbi időben igyekezett mindenben a brigád kedvében járni.

Este hét órakor véget ért Vanyuskov munkanapja. A brigádvezető külön lakott — véleménye szerint így jobban megőrizhette

befolyását brigádjára, elkerülhette a bizalmaskodást, amelyet nem szívelt.

Beakasztotta munkaruháját a ruhásszekrény külön rekeszébe, gondosan megmosakodott, átöltözött, majd ledőlt ágyára és olvasgatott. Nagyon szerette kis könyvtárát és büszke volt rá. Lenin, Sztálin művei, Gorkij, Solohov, Fagyejev, Nyikolaj Osztrovszkij, Furmanov, Karavajeva könyvei sorakoztak a polcokon. Szenvedélyes könyvvásárló volt; ezen a téren mintha cserbenhagyta volna szokott fegyelmezettsége. Minden két-három hónapban új polcot kellett hozzátoldania a régiekhez — örömteli esemény volt ez Vanyuskov életében. Könyvtárát szomszédai is használták, Vanyuskov azonban csak olyanoknak adott könyvet, akik vigyáztak rá. Amikor elolvasott egy könyvet, tartalmát a maga észrevételeivel együtt beírta egy füzetbe.

Kilenc óra tájban kisétált a városba. Megállt a pártbizottság, majd az üzemi bizottság épülete előtt, elolvasta a hirdetményeket. Elhaladt a rohammunkások fényképeit tartalmazó üvegszekrény előtt, — köztük volt az ő képe is: „Vanyuskov a vasbeton-bekötésnél". Majd bement a klubba.

A lányok is rajta-rajtafelejtették szemüket a legkülönb dolgozón. Minden sikerült Vanyuskovnak, minden mosolygott feléje, szinte az ölébe hullott. Szerencsés embernek tarthatta magát. Csupán egy dologban vallott kudarcot és ez fájt neki.

Froszja klubbeli szereplése után Vanyuskov összeveszett vele

— Nem tetszik nekem ez a te mérnököd. Csak ül és le nem veszi rólad a szemét... — mondta a lánynak.

Froszja vállat vont.

— Vagy talán tetszik neked? Persze, én nem vagyok mérnök...

— Te is nézel, hadd nézzen ő is!

Aztán kibékültek. Vanyuskov részletesen beszámolt sikereiről, terveiről.

— Úgy számítom, tavasszal beiratkozom az esti technikumba. Tetszik nekem itt az élet. Tartósan be akarok rendezkedni itt, nemcsak a mára gondolok. A vezetőség is kedvel, Grebennyikov elvtárs megengedte, hogy bármikor felkeressem. Zsurba elvtárshoz is szabad bejárásom van, — ismer mindenki. Elvégzem a technikumot és mérnök-műszaki dolgozó leszek.

— Szigorú vagy te a munkában, Sztyopa... Szigorú az emberekkel is...

— Szigorú? Hát hogyan vezethetném másként az embereket? Hiszen még nem érti mindenki, hogy szovjet hatalom nélkül nincs élet számunkra és ezért egyesek ímmel-ámmal végzik a munkát. Ha pedig nem értik, akkor tanítani kell őket. Hát ez az én szigorúságom!

Froszja megértette, de a szíve hideg volt, egyre hidegebb... Hogy miért, maga sem tudta.

Vanyuskov érezte és dühös volt miatta. De mennél jobban mérgelődött, annál nyugodtabban, egykedvűbben bánt vele Froszja. „Nem, dühösködéssel nem hódítom meg." Világos volt, hogy valami történt a lánnyal. Napról napra távolodott tőle és Vanyuskov semmivel sem tudta megállítani.

Egyízben munka után bement a műhelybe a lányért.

— Ritkán találkozunk újabban... — mondta különös hangon. — Úgy látom, te nem bánod...

Megfogja Froszja kezét.

— Miért hallgatsz?

— Hallgatom, amit mondasz...

— Vagy talán megbántottalak valamivel, mások előtt?

Froszja hol a maga, hol meg Vanyuskov lábát nézegette.

— Mondd meg, galambocskám...

Vanyuskov sem volt már a régi, magabiztos. Nem volt már olyan heves a szerelemben, mint a munkában. A lány megérezte ezt.

— Miért bánsz velem így, Froszjuska?

— Nem tudom... Ne kínozz... Semmit sem tudok...

„Nem, tovább nem mehet így. Elmegyek hozzá még egyszer utóljára és beszélek vele", — határozta el Vanyuskov Ez azon a napon történt, amikor befejeződött a kokszüzem első részlegének építkezése és Jaroslav Duh a munkások és a mérnökök nevében beszámolt erről a kokszüzem dolgozóinak gyűlésén.

Késő re járt az idő. A gyűlés után nagyon szeretett volna elbeszélgetni Vanyuskov azzal, aki oly közel volt a szívéhez, szerette volna elmondani neki terveit, megosztani vele gondolatait. Elindult a barakk felé, ahol Froszja lakott. Villódzó fénnyel égtek a vakítóan fehér csillagok és válaszul úgy csillogtak a hópelyhek, akár a vadonatúj, horganyzott bádoglap. Annyi

volt a hópehely, mint a csillag az égen, és azt lehetett hinni, hogy a hó csupán visszaveri a csillagok fényét, akár a tükör.

Már ott is van a 9-es számú barakknál. Vanyuskov odament Froszja ablakához. Jól ismert minden tárgyat, ami a lány szobájában volt: a hímzett abrosszal leterített asztalkát, a kakasokkal díszített fehér törülközőt a közfalon, a fényképeket, amelyek közt a középső helyet az övé foglalta el...

Vanyuskov a falhoz simult. Nemrégiben még másként történt az egész: odalopózott az ablak alá és halkan, hogy senki se hallja, megkopogtatta négyszer. Akkor az ablakhoz simult a drága arc. Az üveg alig választotta el egymástól a két arcot, mindkettőjüknek úgy tetszett, érzi a másik lehelletét, ajka melegét, suttogását... Froszja vállára vetette bőrkabátját, Vanyuskov belekarolt a lányba és kisétáltak a meredek folyópartra. Elébük tárult a lámpák fényében fürdő város. Leültek a szálfákra, szorosan egymáshoz simultak és úgy nézték a látványt. Az építkezés fényei úgy imbolyogtak, mintha a szél lóbálta volna őket.

„Kopogtatok..." Egy másik hang azonban így szólt benne: „Nem... nem kellek neki. Nem tudtam megtartani idejében. Kérni meg nem fogom. Megalázkodni még ő előtte sem vagyok hajlandó..."

És keze nem emelkedett fel a jégvirágos, behavazott ablakhoz... Ez volt az utolsó kísérlet a kibékülésre.

7

Mikor történt és hogyan kezdődött — Nagyezsda Kohanyec nem tudott visszaemlékezni rá. Napjait kitöltötte a műhely és az egész gyártelep élete, Nyikolaj, Borisz, Buncsuzsnij professzor. Hirtelen homály borult agyára, szeme előtt minden elsötétült, a valóságos világ kiszorult a szobából. Csak messziről szűrődtek be a való élet hangjai, tompák, különös színezetűek voltak, mintha mély tó fenekéről törtek volna fel.

Nágya egy szót sem szólt senkinek, hanem elment az orvosi rendelőbe. Tífuszgyanús, — ez volt a diagnózis...

Kórházban tért magához. Arra még emlékezett, hogy forró fürdőbe tették, majd hideg fehérneműt adtak rá. Az éles villanyfény fájón szúrta a szemét, sehová sem tudott rejtőzni előle.

Amikor lefeküdt az ágyba, volt még annyi ereje, hogy lelökje magáról a takarót — ki akarta próbálni erejét. Majd ceruzát, papírt kért és írt Nyikolajnak. Azután sötétség borult mindenre és ebben a sötétben kellett botorkálni valamerre, előrenyujtott kézzel. Csengés, fényes körök, fejére feszülő abroncs, magányosság érzése — ez volt minden, ami megmaradt az emlékezetében.

Amikor Nyikolaj elolvasta az üzenetet, úgy érezte, eláll a szívverése.

A kórházba rohant.

— A beteg nagyon gyenge... Félrebeszél... Szigorúan tilos a látogatás...

Zsurba akkor engedélyt kért, hogy legalább az üvegajtón keresztül benézhessen.

— Csak hogy láthassam... Nagyon kérem... Csak egy pillantást...

Felhúzta az első kezeügyébe akadó kórházi köpenyt. Kamaszfiúé volt nyilván, mivel alig-alig fedte el a hátát, az ujja pedig a könyökéig ért. Majd megindult a nővér után.

Zsurba ritkán volt beteg. A kórházi környezet egészen más világ volt számára, nem talált benne helyet önmagának, ezért hát nem is értette meg. Sokáig, nagyon sokáig ment egy hosszú folyosón, abban a különös csendességben, amely egészséges emberre nyomasztóan hat, a betegnek azonban könnyebben elviselhetővé teszi a baját.

— Erre... — mondta az ápolónő. — Különszobába helyeztük át.

Zsurba az üveghez hajolt.

Az ismerős kis anyajegy, a parányi barna anyajegy tisztán kirajzolódott a falfehér arcon... Nyikolaj szíve elfacsarodott és szorongó érzés költözött belé...

Nágya aludt. Elgyötört, sápadt arca, kicserepesedett ajka, a lecsukott szemhéját megülő kékség mind arról beszélt, hogy a világoskék takaró alatt szenvedő ember fekszik, az a lény, aki legközelebb van a szívéhez. És Nyikolajnak kétszeresen fájt, hogy semmivel sem tudja enyhíteni Nágya szenvedését.

Nem járt eredménnyel Grebennyikov első látogatása sem. Őt sem engedték a beteghez. Nágya rosszul érezte magát.

— De hát mi baja van? Csak nem tífusz? Honnan kerül tífusz mihozzánk?

— Behurcolták.

Grebennyikov ott ült a kórház főorvosának fehér asztala előtt és fürkésző szemmel vizsgálta a fiatalember arcát.

— Milyen intézkedéseket szándékozik tenni? Negyvenezer ember dolgozik nálunk az építkezésen!

A főorvos, aki csak nemrég érkezett a fővárosból, belenézett az építkezés vezetőjének a füstszínű szemüveg mögött rejtőző okos, jóságos szemébe és szárazon elsorolta azokat az intézkedéseket, amelyeket eddig tett, vagy a jövőben fog tenni a járványgóc elszigetelésére.

— A kiütéses tífusz szerencsére nem terjedt el nálunk. Azt hiszem, csírájában elfojtjuk a ragályt.

— Nem terjedt el! Nem terjedhet el, nem szabad elterjednie. Ismétlem: negyvenezer ember dolgozik nálunk!

— Mindezt jól tudom.

— Annál inkább! Mire van szüksége? Pénz, anyag, ember — azonnal kiutalok mindent. Haladéktalanul fel kell számolnia a kiütéses tífuszt!

Grebennyikov ingerülten, nyugtalanul távozott.

— Orvosainknak túlzott az önbizalmuk, — mondta Zsurbának. — Mozgósítani kell társadalmi erőinket. Bízd meg a Komszomolt, ügyeljen rá, hogy minden munkásunknak tiszta fehérneműje, tiszta ágyneműje legyen és hetenként egyszer feltétlenül elmenjen a fürdőbe. Szervezd meg a kapcsolatot a kórházzal, én meg mozgósítom a telepparancsnokságot.

Nyikolaj hallgatta, gondolatai azonban másutt jártak: a betegszobában, a falfehér, drága arcnál.

— Ne izgasd magad, — mondta Grebennyikov. — Nágya szervezete erős, elviseli a betegséget. Ha szükséged van bármire, segítségre, csak szólj.

Amikor Nagyezsda jobban lett, Zsurba végre engedélyt kapott a beteg meglátogatására. Szorongó érzéssel ment végig a folyosón, lábujjhegyen lépdelt, hogy meg ne bontsa a csendet, amelynek hasonló gyógyhatása volt, mint az orvosságoknak és valószínűleg az orvosok írták elő, a kórtermek látogatása során. A nyitott ajtókon keresztül látszottak a fehér ágyak és éjjeliszekrények. A flanellköntösbe öltözött betegek az ágy szélén üldögéltek vagy járni tanultak, mert ugyancsak elszoktak tőle a hosszú fekvés alatt.

Amikor megpillantotta Nágyát, Nyikolajnak görcsösen megrándult az arca, először életében. Látta a lány beesett arcát, a fekete karikát a szeme alatt. Nyikolaj ott állt az ágy előtt és kezében tartotta Nágya kezét, amely sárga volt és súlytalan, mint az őszi levél.

— Épp most volt itt Grebennyikov. Nem feledkeztek meg rólam. Köszönöm nektek... — mondta Nágya elhaló hangon.

Hogy Nágya köszönetet mondott neki és másoknak, amiért nem hagyták el a bajban, az olyan nyomasztó és különös volt Nyikolajnak, hogy nem talált szavakat. „Úgy beszél, mintha mi köztünk, a beteg és az egészségesek között, egy előttünk láthatatlan, de az ő számára látható, érzékelhető mesgye húzódnék, amely két táborra osztja az embereket. A betegekkel tehát különös tapintattal kell bánni, nem csupán azért, mert testileg gyengék és támogatásra szorulnak, hanem mivel lelkületet megrázkódtatás érte."

Teltek-múltak a napok és Nágya ereje lassanként visszatért. Nyikolaj, Grebennyikov, Zsenya Sztoljarova gyakran eljárt hozzá; Buncsuzsnij professzor is meglátogatta néhányszor. Nágya igen érzékenyen fogadta, hogyan bánnak vele, fontolóra vett minden egyes szót. Olykor túlságosan szigorú volt az emberekhez, kötekedő, ingerlékeny... Eszébe jutott megérkezése... Nyikolaj nem ment elébe. És ez a sérelem újult erővel sebezte meg szívét... Hirtelen úgy tetszett neki, hogy Nyikolaj sosem szerette eléggé.

— Tudom, nem jutsz hozzá, hogy kiszakítsd magad a munkából és eljárj hozzám. Minek kényszeríted hát magad? — kérdezte egyszer.

Nyikolaj elámult a lány kijelentésén.

— Ne tettesd magad! Jól látom, milyen nehéz neked, felesleges áltatnod engem... Csak nyűg vagyok neked... Ezt pedig nem akarom... Inkább ne gyere...

— Szégyeld magad, Nagyusa! — Nyikolaj nem vette komolyan a lány szavait, noha a sértés hirtelen összeszorította szívét. De türtőztette magát és az előbbi meleg, őszinte hangon kérdezte: — Talán okot adtam rá, hogy így gondolkozzál?

— Nem. Csak így érzem.

— Megcsalnak az érzéseid.

— Az emberek csalnak meg, nem pedig az érzések!

— Tévedsz. Jobban szeretlek, mint valaha, és úgy érzem, majd meghasad a szívem az aggodalomtól, úgy féltelek...

— Különben is, azt hiszem, elsiettük a dolgot...

Nyikolaj vállat vont.

— Képzelődsz, Nagyuska... Csak azért nem haragszom meg rád, mert beteg vagy.

— Még csak az hiányzik, hogy haragudjál rám!

— No jól van, pihenj. Érzem, jelenlétem idegesít téged.

Nyikolaj elment, Nágya pedig a párnák közé fúrta arcát. „Nem jön el többé hozzám... Miért is sértettem meg?" Úgy érezte, soha nem szerette annyira Nyikolajt, mint most. De valahányszor a férfi eljött, ugyanaz a jelenet ismétlődött meg.

Nyikolaj magába zárkózott. Méiy sebet kapott, fájt a sérelem.

A kettejük viszonyában bekövetkezett változást hamarosan észrevette Grebennyikov is. Igyekezett kibékíteni a fiatalokat, noha nem értette, mi történt tulajdonképpen. Észrevette Zsenya is. Egyelőre azonban nem akart betolakodni mások világába és Nágyával főleg az olvasztóműhelyről, a kokszüzemről beszélgetett, valamint Buncsuzsnij professzorról, Borisz Voloscsukról meg Charles Boucher-val való találkozásairól.

— Ugye, nevetséges dolog, Nágya, ha egy ötvenéves férfi beleszeret egy tizenkilencéves lányba?

— Azt hiszem, ez nem nevetséges, hanem tragikus. Így történt nálatok, ugye?

— Így...

— Furcsa lány vagy! No, meséld el, mit műveltél!

Zsenya gondolkozott.

— Tudod, mit mondott nekem múltkor? Szóról-szóra elismétlem a beszélgetésünket. Hallgasd meg figyelmesen. Csak ne nevess: dialógusban közlöm, mint a színházban. „Nem idegen számomra a maguk hatalmas munkája. A régi Oroszországnak nyoma sincs már. De nem gondoltam volna, hogy honfitársaim, Cabet, Saint-Simon, Babeuf eszméi ilyen hamar valóra váljanak..." — Tudod, fontoskodóan beszél, mintha az akadémián szólalna fel. — „A maguk Cabet-jának meg a többinek semmi köze sincs ehhez! Nekünk itt van Marx, Engels, Lenin, Sztálin!" — mondom kihívóan. „Nem is sejtettem, hogy nekem is alkal-

mam lesz a szocializmust építeni Oroszországban... Különös ez, mademoiselle Eugénie, nemde? — Mademoiselle?"

Nevethetnékem támadt. Milyen furа szó ez, mintha valamilyen bogár neve lenne... Még soha senki sem szólított így. Meg is mondtam: „A régi rendszer emberei általában nagyon különösen beszélnek. Buncsuzsnij professzor ‚kisasszony'-nak tisztel, maga meg ‚mademoiselle'-nak. De nehogy egy kalap alá vegye magát Buncsuzsnij professzorral! Ő nagyon derék ember, közénk tartozik, szovjet ember, és én úgy szeretem, mintha az apám lenne."

A franciának nem igen tetszik a válaszom. Duzzogva, szótlanul lépked tovább. Én nem bánom!

„Megszoktam, hogy a szocializmust politikailag képzeljem el, — magyarázza Boucher. Úgy tesz, mintha meg sem bántottam volna. — Maguk azonban megtanítottak a szocializmus politikai és egyúttal technikai érzékelésére." — „Nagyon örülök, hogy ilyen sokat adott magának a mi országunk!"

Charles hirtelen odahajol hozzám és szinte fülembe súgja: „A maguk országa az én második hazám, maga pedig, Zsenya, az első örömöm!"

„Első örömöm" — hát erre úgy elnevettem magam, Nagyusa...

Általában azonban nem beszél mindig így, legtöbbször barátságosan elcsevegünk. Mesél Franciaországról, az ottani szokásokról. Tudod: a főiskola elvégzése után odahaza nem tudott munkát kapni és eljött hozzánk, Pétervárra. Ez még a forradalom előtt volt. Jól keresett. Feleségével már hosszú ideje nem él együtt. Az asszony Lyonban lakik, Boucher pénzt küld neki. A lánya pedig annyi idős, mint én, de már férjnél van.

Charles elmondta, hogy nehéz, gondterhes volt az élete. Sosem ért rá, hogy magával törődjék. Azt is elmondta, hogy nálunk most egészen megfiatalodott és ez az én művem... Nekem pedig... — Zsenya hirtelen hátraveti fejét és csengő kacagása betölti az egész kórtermet, — nekem tetszik egy kicsit ez a dolog... — Mondd, Nágya, baj ez?

Nagyezsda szigorúan néz rá, csóválja a fejét. Kétszerte idősebbnek látszik most barátnőjénél.

— Nagyusa, hát miért nem érted meg, hogy ebben nincs semmi rossz? Először is sajnálom őt, tudod, nagyon sajnálom. Azután meg olyan érdekes ember. Képzett, szellemes, főleg pedig:

jókedvű. Jól érzem magam mellette. Végül pedig megtanulok franciául.

— Nem vagy már gyerek, Zsenya. Mire vezethet ez a kapcsolat? Hiszen magad is mondod, hogy Boucher szerelmes beléd. Mire jó neked ez az egész?

— Várj csak, Nágya, még nem tudsz mindent. Elfelejtettem elmondani a legfontosabbat: az a szándéka, hogy végleg nálunk marad és felveszi a mi állampolgárságunkat. És tudod, ebben az én munkámnak is van egy kis része. Igazában megszerette a mi országunkat és a mi embereinket. Van már célja az életének... Fárasztalak, Nagyezsda? Hiszen csak félfüllel hallgatsz ide!

— Tévedsz, mert nagyon is figyelmesen hallgatlak. És azt gondolom: férjhez nem mégy hozzá, ezt tudom, akkor meg csak fájdalmat okozol neki.

— No, ne beszéljünk erről, Nagyusa. Hadd csókoljalak meg! Te vagy az én élő lelkiismeretem!

Kis ideig hallgatnak mind a ketten.

— Úgy látom, elrontottam a hangulatodat, ugye? Térjünk át egy másik témára, amely közelebb van hozzád...

Nágya maga elé néz, de nem lát semmit.

— Valami történt veled. Előlem nem titkolhatod el! Már régen észrevettem. Csak nem akartam szóvátenni. Azt hittem, magad tereled rá a szót.

— Micsoda?

— Ne tettesd magad! Összevesztél Nyikolajjal?

Zsenya Nágya szembogarába mélyeszti pillantását.

— Hát ezt honnan veszed? Egyáltalán nem vesztünk össze!

— Ne füllents! Azt hiszed, becsaphatsz engem? Az én szívem érzékeny mikrofon...

— Mondom, hogy nem vesztünk össze — feleli Nágya komolyan. — Csak elhatároztam, hogy elmegyek innen... Mihelyt felgyógyulok, elmegyek.

— Hová?

— Magam sem tudom. Máshová, egy másik építkezéshez...

— Megőrültél!

— Lehet...

— Mi történt? Mondd meg azonnal! Hát nem én vagyok a legjobb barátod?

Nágya barátnője kezét simogatja.

— Az az érzésem, Nyikolaj kiábrándult belőlem... Terhére lenni pedig nem akarok.

— Honnan veszed ezt?

— Az a benyomásom, nem vagyok több számára, mint valaki, akivel a kombinát építésével kapcsolatos üzemi és szociális teendői folytán törődnie kell...

— Hallod-e, te valóban megháborodtál! Még ma beszélek Nyikolajjal. Felteszek neki egy kérdést és akkor minden világos lesz.

— Micsoda kérdést?

— Hogy szeret-e téged vagy sem?

— Te csodabogár!

— Dehogy is vagyok csodabogár! Hadd válaszoljon, vagy akár hallgasson, ennyi is elég nekem. Mást nem is kérdezek tőle, csak ezt az egyet: szeret-e téged vagy sem?

Nágya töpreng.

— Nem! Ne tedd! Ne avatkozzál bele még te se a mi kettőnk viszonyába. Magunk gabalyítottuk össze, magunk is bogozzuk ki.

— Tudod-e... — mondja Zsenya hirtelen halkan és szeme ábrándossá válik, arca egészen más kifejezést ölt, — tudod-e, hogy én kishíján beleszerettem a te Nyikolajodba... Régi történet. Útban voltunk ide. A tajgán keresztül. Lóháton. Nyikolaj olyan rendkívüli hatást tett rám... Valóban pompás fiú! Egy ponyva alatt rázódtunk a szekéren... sugdolóztunk... akár vőlegény és menyasszony... Azután, amikor a hegyek közé értünk, a karjában vitt... Olyan jó volt... Engem még senki sem vitt a karjában... Négyen aludtunk egy sátorban. Mellettem: Nyikolaj. Éreztem a leheletét. Olyan közel feküdtünk egymáshoz. Ez is szokatlan volt. Magam sem tudtam, mi van velem. Verseket szavalt. Majakovszkijt. Micsoda emlékezőtehetsége van Nyikolainak! Betéve tudja egész Majakovszkijt. Egyszer zivatar volt és ő ezt szavalta:

Azt hiszitek: lázas fantázia?
Odesszában történt velem...
— Négy órakor —
igérte Mária.
Lett nyolc.
Kilenc.
Nem jött el tízre sem.

Hogy valaki így szeresse Majakovszkijt, ahhoz magának is fennkölt léleknek kell lennie. És hogy így szeressen egy nőt... Addig sosem gondolkoztam ezen. Nyikolaj tárta fel előttem. És valami vonzott hozzá... Egész lelkemmel... szerelemre vágytam... Igazi, nagy szerelemre... mint Majakovszkijé... Csakhogy én nem gyötörtem volna őt. Hanem szerettem volna... — Zsenya az ablak felé fordult és így folytatta: — Nyikolaj számára azonban nem létezett Zsenya Sztoljarova. Úgy fájt nekem akkor... úgy fájt... — Zsenya felvetette a fejét és hidegen nézett Nágya szemébe. — Olyan embert pedig nem tudok szeretni, akinek közömbös vagyok... Majakovszkij tudott. Én nem. És lassan kihúnyt az érzés... Hát ennyi az egész...

Felállt. Látszott rajta, hogy megbánta a vallomását és kínos feszélyezettség fogta el.

— Nyikolaj nem is beszélt nekem erről... Különös...

— Okosan tette! Erről nincs mit beszélni. Nekem sem kellett volna. De te boldog vagy, Nágya. És én örülök neki! Gyógyulj meg mielőbb! No, megyek. Borisz üdvözöl.

— Borisz? Furcsa: meg sem látogatott. Mindenki itt volt, még Mitya Sah is, csak Borisz nem.

— Mindegy: üdvözöl.

— Ezt most találtad ki?

— Most.

— Miért?

— Mást szeret. Nem kellett volna hűtlennek lenned hozzá. Derék fiú!

„Milyen különös... furcsa... tisztalelkű lány", — gondolta Nágya Zsenya látogatása után.

Buncsuzsnij professzor is meglátogatta néhányszor. Jelenléte megnyugtatta Nágyát. Fjodor Fjodorovics szorosan az ágy mellé húzta a támlátlan széket és odaült. Élénk hangulatban volt, szívesen beszélt. Más volt, mint általában.

— Üzze el a gondolatait. Csak zavarják magát, akadályozzák a gyógyulását. Higyje el, az életben minden jobban sikerül, mint ahogy előre gondoljuk. Néha, amikor valamilyen fontos dolog forog kockán, tíz megoldást is lát az ember. A való élet azonban egy tizenegyediket hoz! És kiderül, hogy ez a legjobb megoldás!

Nágya egyszer a nagynénjével álmodott. Utána sokáig feküdt lehúnyt szemmel és igyekezett emlékezetébe idézni az álmában látottakat.

Ritkán jutott eszébe nagynénje, akinél anyja halála után Jekatyerinoszlavban nevelkedett, ritkán jutott eszébe a gyermekkora: hiszen ez az emlékezés nem szerzett neki semmi örömet. Kerülte hát, mintha attól félt volna, hogy a múlt visszatérhet.

Ma éjjel üres, hideg, zártajtajú falusi házat látott álmában. A hatesztendős Nágya egyedül volt a házban. Nagynénje munkába menet rázárta az ajtót. Az asztalon egy fazék krumpli, barna kendőbe csavart kenyérvég, meg só. A só azonban nem sótartóban van, hanem széthintve az asztalon és egy maszatos kis ujj különös mintákat rajzolt belé.

Nágya felhúzott lábbal üldögél a lócán és kibámul az ablakon. Kint az udvaron vidáman kacagnak a kisfiúk, hógolyóznak, Ha kinéz az ablakon, látja a fészeren túl a hóembert, sárgarépából van az orra.

Nágya nagyon szeretne kijutni. Panaszos, egyhangú sírásba fog. De ez nem segít. A legszörnyűbb még csak most következik — amikor a házra ráborul a sötétség. A falióra fenyegetőn ketyegi: „ne-sze ne-ked... ne-sze ne-ked..." Ez annyira ijesztő, hogy Nágya nem bírja tovább: a kemencéhez rohan, felkapja a piszkavasat és megállítja az ingát. De még most is hallja: „ne-sze... ne-ked!" Akkor felmászik a kemencére, magára húzza a subát és fejét a párnába fúrja — de még mindig retteg. Hallja, amint zizegnek a svábbogarak, ahogy cincog, motoszkál az egér.

Nágya összehúzza magát a takaró alatt és sokáig fekszik mozdulatlanul. Felidézi emlékezetében gyermekkora e rideg, mostoha napjait...

1919-ben töltötte be tizenötödik évét. Fejlett, pirospozsgás lány volt. Cukorkagyárban dolgozott. Elég jól ment sora, a munka is könnyű volt, „édes" és a jólelkű emberek kedvesek voltak hozzá. Azután következett a munkásfőiskola, a diákotthon, végül pedig a főiskola. Itt már nagyon jó dolga volt. Aztán a barátság Borisszal... Ez persze sok szépet hozott, de a szerelem csak akkor köszöntött be az életébe, amikor megismerte Nyikolajt. Egészen új, ismeretlen érzés kerítette hatalmába és Nágya meg sem próbált szembeszállni vele.

Eljött a kórházból való távozás ideje.

Amikor felvette ruháját, amelybe beivódott a hideg raktár szaga, el sem akarta hinni, hogy mindjárt becsukódik mögötte a kórterem ajtaja. Úgy érezte, a matracon, a párnán ott maradt gondolatainak nyoma, nyugtalansága, vágyakozása valami ismeretlen után.

— Hát elmegy tőlünk, — mondták az ápolónők és megálltak az ágya előtt. — Hiányozni fog. Úgy megszoktuk!

Nágya mosolyogva húzta a harisnyáját. Odament az ablakhoz, és nagyon könnyűnek érezte magát. „Elfúj a szél, annyira legyengültem... Pedig a kórteremben már egészen jól tudtam járni..."

Hirtelen eszébe jutott, hogy odakint fagy, fúj a szél, és még jobban megijedt.

Elbúcsúzott a betegektől. Figyelmesen nézték, hogyan öltözködik, milyen a fehérneműje, a ruhája. (Nágya is ugyanilyen figyelemmel vizsgálgatta a távozó betegeket.) Majd kissé bizonytalan léptekkel a kórházi irodába ment. Felvette a telefonkagylót és a gyári pártbizottságot kérte. Talán még sosem volt ilyen izgatott.

Néhány pillanat múlva hallotta, hogy felveszik a kagylót a villáról, tompa hangok szűrődtek feléje: a kagyló jólismert búgása, majd valakinek a lélekzése...

— Kolja... én vagyok...

Zsurba valami szépet, vidámat mondott és Nágya remegett a boldogságtól. Sérelméről teljesen megfeledkezett.

— Kímélje magát... — mondta az ügyeletes orvos.

Nyikolaj sebes szánkón röpült érte. Bundát és takarót hozott. Harmincfokos fagy volt odakinn, a hó úgy gomolygott az úton, akár a füst. Nágya a bunda magas gallérjának keskeny résén keresztül látta a lakótelep épülettömbjeit, a magas fenyők hótól roskadozó ágait, az út mentén tovasuhanó, hósapkás póznákat. A lovak fürgén szaladtak, szállt a csengetyűk hangja.

— Nem fázol? — kérdezte Nyikolaj és a lány szemébe nézett.

Feljebb húzta a medvebőrtakarót — ez a tajgai robbantási munkák emléke volt.

A szán bekanyarodott és a fiatal szakemberek házához értek. Nagyezsda kissé kidugta a fejét a bunda gallérjából, de visszabúit a szél elől és azt mondta:

— Én itthon vagyok...

— Ahogy akarod! De nekem is lenne egy szavam! Meddig kínozzuk még egymást?

És Nyikolaj megmutatta a kocsisnak, merre hajtson.

Nágya túlságosan gyenge volt, hogy ellenkezzék. „Egészen el akartam menni és lám, hogy végződött... Hát ennyire, ilyen ösztönösen szeretem?" — gondolta.

Ezen a napon átköltözött Nyikolajhoz.

Egy hét múlva Nágya már fürgén járt-kelt a szobában és tanulmányozta Nyikolaj otthonát. Csodálkozott rajta, hogy úgy tekintett mindenre, ami a szobákban volt, mint a magáéra; a férfi különféle holmija és apró tárgyai az övé voltak már. Mulattatta a legényemberre valló rendetlenség, a zűrzavar az íróasztalon, a sok lim-lom a könyvespolcon. Átrendezett egyet-mást — és Nyikolaj úgy érezte, hogy már puszta jelenlétével is lakályossá tette otthonát.

Nyikolaj tudta, nem telik belé sok idő és Nágya ritka vendég lesz nála. Más életrend kezdődik. És most, amíg a sápadt, gyenge teremtés otthon volt, igyekezett vele tölteni minden szabad percét, egyre halasztgatta elintéznivalóit. Bútort rendelt a műhelyben, hozatott egyet-mást a városból. Egyik nap pedig két fikuszt hozott haza irodai dolgozószobájából. „Hiszen nekem nincs rá szükségem. Meglepem vele..."

Megérkezett a fehérneműszekrény, a könyvszekrény és a két ágy. Nyikolaj sürgött-forgott a lakásban.

— Ugye csinos otthonunk lesz, Nagyusa? Mit szólsz hozzá?

Arról nem esett szó, hogy volt idő, amikor mindketten azt hitték: a másik elhidegült és szerelmük első hónapjainak boldog izgalmát a kölcsönös kötelesség érzése váltotta fel. „De igazán kár volt makacskodnom. Hogyan is lehet szeretni valakit és nem élni együtt vele? És miért haragudtam rá? Talán nem szeret úgy, ahogy kívánom, ahogyan ábrándoztam róla?"

Elhatározták, Nyikolaj születése napjára meghívják legjobb barátaikat. Zsurba restellte megmondani, hogy egyúttal szeretné nyilvánosan megünnepelni az esküvőjüket. („Esküvő" — micsoda kispolgári szó...)

— Egyúttal megünnepeljük együttlétünke. Összeiratkozunk, annak rendje és módja szerint!

— Az estélyre meghívjuk Grebennyikovot, Buncsuzsnij professzort, Zsenya Sztoljarovát.

— No és a te földieidet, — mondta Nyikolaj.

— A földieimet is. Meg Charles Boucher-t. Szereti Zsenyát és hadd legyenek nálunk együtt.

Nyikolaj boldogan mosolygott magában: „Nálunk...“ Ez volt az első nyílt beismerése annak, hogy közös otthonuk van. Azonkívül pedig, ha egyszer Charles Boucher szerelmes, hát persze, hogy meg kell hívni... Ezentúl tapintatosan kell eljárni az efféle ügyekben...

— Két nemzedék estéje lesz: az öregeké és a mienk, fiataloké, — mondta Nágya.

A vendégek tíz óra tájban gyülekeztek. Legkésőbb érkezett Borisz Volosesuk.

Amikor belépett a fényesen kivilágított lakásba, a konyhában már duruzsolt a gyorsforraló. Zsenya kellemes kis hangján énekelt és koncertharmonikán kísérte magát. Mitya Sah az ablaknál ült és folyóiratokat nézegetett. Anna Petrovna gyengélkedett és nem jöhetett el.

— Én bizony példás házigazda voltam Potoszkuj falucskában, kedveském, — hallatszott Grebennyikov dörmögő hangja (az építkezésen bizony senki sem hallhatott tőle ilyen szelíd, kis dörmögést): — magam főztem, mostam, foltoztam a nadrágomat. Nem hiába adtak rám női ruhát kilencszázkilencben, amikor menekülnöm kellett! Micsoda szél volt akkor... Úgy odatapadt a szoknya a térdemhez, mintha nedves lett volna. A lábam meg szinte nem is az enyém volt... No és a termetem...

Nyikolaj Zsurba karabélyait mutogatta Charles Bouchernak. Olyan gyengéd szeretetet érzett iránt uk, mintha élőlények lettek volna.

— Ötven lépésről átlövöm a kopejkát. Mesterlövész vagyok!

Charles figyelmesen hajolt a hideg vontacélcsövek fölé, közben pedig titokban azt leste, mit csinál Zsenya. A lány a díványon ült Mitya és Borisz között és élénken mesélt valamiről. A két mérnök fiatal volt — ez olyan előny, amivel nem könnyű megküzdeni! „Ebben az országban azonban más a viszony a férfi és nő közt“, — vigasztalta magát Charles, mialatt szórakozottan felelgetett Zsurbának. Egyre csak arra fülelt, mit beszél Zsenya. Egy Paska Korovkin nevű vasbetonszerelőről folyt a szó.

— Tizenkilenc éves a fiú. Szilaj, hevesvérű, szeme akár a parázs. Önálló munkát kapott. Túlszárnyalt mindenkit, még néhány öreg vasbetonszerelőt is. Azelőtt vasútépítésen és alap-

árkok ásásánál dolgozott. És ott is felülmúlt mindenkit. Apja pedig kulák volt, elvették a földjét. Acsarkodik, mint a farkas.

— Régi ismerősünk! — jegyezte meg Nyikolaj.

— Hát a napokban megállít ez a Korovkin és arra kér, vegyük fel a Komszomolba. „Nem korai-e? — kérdem én. — Apád... a fogát vicsorgatja..." — „Nem korai! — feleli. — Az én útjaim örökre elváltak apámtól, idegen ő nekem, perben áll a szovjethatalommal... Minden vágyam, hogy felvegyenek a Komszomolba! Az apámért nem vagyok felelős!"

— Így van ez! — kapott a szón Charles Boucher. — Nálunk, a kokszüzemben, negyvenfokos fagyban dolgoznak az emberek És töprengek rajta: vajjon mi hajtja ezeket az embereket? A kereset? A dicsőség? Az ügy fontosságának tudata? Persze, minden egyes esetben meg lehet találni a dicsőségszomjat, a nagyobb keresetre való törekvést és az építés fontosságának komoly felismerését egyaránt. De mindent összevetve, nem ez a lényeg. Én talán már kezdek is lassankint rájönni, mi itt a lényeg.

Grebennyikov figyelmes pillantást vetett Charles-ra.

— A mi társadalmi rendszerünk új, másfajta embereket teremtett, Boucher elvtárs. A mi embereinket a szovjet rendszer alkotta és beléjük nevelte a munka, a haza, a Párt és az állam vezetői iránti szeretetet. Úgy hiszem, azzal a fennkölt, emberi életeszménnyel, amelyet embereinkbe oltottak, népünk a legnehezebb megpróbáltatásokat is kiállja majd.

— Másként nem is magyrázható. Ez a kérdés állandóan foglalkoztat engem.

Charles Boucher azután Buncsuzsnij mellé telepedett.

— Nem zavarom?

A professzor ránézett Charles-ra.

— Cseppet sem.

Charles Boucher az építkezésre terelte a szót, a Szovjetunióbeli életre, a mindennapi viszonyokra. Azután pétervári munkájáról beszélt. Ebben a városban élt a háború kitöréséig.

— És a családja hol van? — kérdezte Buncsuzsnij a franciától.

— Lyonban.

— Gyermekei vannak?

— Egy lányom... Épp ilyen... — Boucher Zsenyára mutatott.

— A lánya ilyen, hát azt szeretné, hogy a felesége is ilyen legyen... — mondta Buncsuzsnij.

Boucher megsértődött, nevelése azonban nem engedte meg, hogy kimutassa. Aztán ő is érdeklődött a professzor családjáról.

— Az ön nevében van valami... különös! — jegyezte meg a francia. — Kozákos, nemesi a csengése.

Buncsuzsnij elnevette magát.

— Az én nevemben ugyanannyi a nemesi, mint amennyi a királyi a „Koroljov"* névben...

— Fáradjanak az asztalhoz! — hívta a vendégeket Nágya.

Az asztal négy ember számára készült, de most nyolcat kellett elhelyezni körülötte. Összeszorultak. A háziasszonyi sürgés-forgástól kipirult Nágya (betegsége óta ez volt az első szín az arcán) sorjában hordta be hosszú tálakon az ízletes ételeket. Grebennyikov kenyeret vágott.

Az első pohárköszöntő a házigazdáé volt. Nyikolaj az építkezésről beszélt, amely szorosan összekovácsolta a kollektívát, majd a népek és nemzedékek barátságáról.

A leghangosabb hurrát Zsenya kiáltotta. Charles Boucher felállt és Nágya meg Nyikolaj felé nyújtotta poharát. Zsenya úgy ivott, mint egy pajkos kisfiú. Charles koccintott vele és kezét egy pillanatra megpihentette Zsenya ujjain. A lány az arcába nézett és nevetett.

Azután ittak a vőlegény és a menyasszony egészségére, a kombinát közeli üzembehelyezésére, az építkezés legkiválóbb dolgozóira, a jelenlévőkre.

— A te új életedre, Nágya! — mondta Borisz és felállt.

Nágya szintén felállt.

— Légy te is boldog! A mi barátságunkat nem zavarhatja meg senki és semmi! De mikor megyünk tehozzád lakodalomba? — kérdezte Borisztól.

A fiatalember erősen megszorította a kezét.

Buncsuzsnij professzornak nyilván eszébe jutott valami meglehetősen sovány gyakorlati tapasztalataiból, mivel ezt

* Korol = király.

kiáltotta Nágya és Nyikolaj felé: „Keserű!"* De nem ért el hatást.

— Más idők, más nóták! A második nemzedék nem is tudja már, mit jelent, hogy „keserű", — jegyezte meg Charles Boucher. Büszke volt rá, hogy jól ismeri az orosz szokásokat.

Buncsuzsnij azonban nem adta be a derekát.

— Keserű! — kiáltotta ismét. „Általában, ha már görbe estét csapunk, akkor énekelni és csókolózni is kell. Legalább is így volt ez az én fiatal éveimben." Erről eszébe jutott, hogy azon a néhány estén kívül, amelyet többnyire munkások és diákok körében töltött, egész életében nem ismerte, hogyan mulat az ember amúgy igazában, fesztelenül, övéi között.

Így hát szinte magától kelt szárnyra a dal:

Gaudeamus igitur,
Iuvenus dum sumus...

Buncsuzsnijnak csak Charles Boucher sietett segítségére:

Vita nostra brevis est,
*Brevi finietur...***

A dal elakadt.

— Más idők, más nóták! — ismételte Charles Boucher mosolyogva.

Akkor a fiatalság rázendített a „Komintern"-re.

Keljetek föl, gyárak! Induljatok, rajta!
Induljatok a csatába! Rajta, föl a harcra!

énekelték ütemesen, ünnepélyesen. Zsenya harmonikán kísérte.

Ezt a dalt nem ismerte sem Buncsuzsnij, sem Charles Boucher, de mindketten dúdolták a dallamot.

— Énekeljünk most olyat, amit mindenki ismer, — ajánlotta Buncsuzsnij.

A „Sztyenka Razin"-nál kötöttek ki... Fürgén szállt a dal, noha az elején döcögött egy kissé. Buncsuzsnij hirtelen forró

* Orosz népszokás Felszólítás az ifjú párnak, hogy csókolják meg egymást

** Régi diákének „Örüljünk tehát, míg fiatalok vagyunk. Az életünk rövid hamar végeter."

nedvességet érzett torkában. „Hej, hogy múlnak az évek . . . Pedig nem is olyan régen volt, amikor ott eveztem a csónakban, bojtos selyemövvel leszorított, magasnyakú ing volt rajtam és dúdoltam halk basszushangon . . .“

És kidobja a hajóból
Háborgó habok közé . . .

A „Sztyenka“ után Zsenya elénekelte „A bál forgatagában . . .“-t. Állva énekelt; jobblába a karosszék keresztlécén nyugodott és a ruha feszesen simult karcsú alakjára.

Charles le nem vette a szemét Zsenyáról.

A legnagyobb csodálkozást azonban Nyikolaj Zsurba keltette az estén. A költészetre ürítette poharát, majd Majakovszkij-verseket szavalt. Szavalt öt percig, szavalt tíz percig.

— Talán verseket is írsz? — kérdezte Grebennyikov.

Nyikolaj elmosolyodott.

— Igyunk arra, barátaim, hogy hála Pártunk bölcseségének, hála rendszerünk nevelő erejének, mi, akik a múltban másmás vizeken eveztünk, politikai és társadalmi téren egyaránt, most együtt munkálkodhatunk egy országos jelentőségű, nagy művön! — mondta ünnepélyesen Grebennyikov.

Nagyszerű pohárköszöntő volt! Charles Boucher pillanatokig szóhoz sem jutott a meglepetéstől, olyan váratlanul érte. Buncsuzsnij elragadtatással nézett az építkezés vezetőjére és összeütötte a tenyerét.

— Barátaim! — kiáltott fel Charles Boucher. — Tizenöt évvel ezelőtt nem ülhettünk volna egy asztalnál és nem mondhattuk volna, hogy részesei vagyunk egy olyan magasztos ügynek, mint amilyen a szocializmus építése!

— Négyéves voltam akkor . . . — jegyezte meg Zsenya mosolyogva.

Charles elmondott néhány epizódot a marne-i csatából, ahol három nap alatt — ezerkilencszáztizennégy szeptember hatodikától kilencedikéig — többet élt át, mint egész előző életében.

— Ötven kilométerre visszakergettük a boche*-okat, de milyen árat fizettünk érte! Láthatják! Ide nézzenek! — Lehajtotta a fejét és megmutatta a fejebúbián húzódó finom varrást. Két esztendeig kezeltek . . . Koponyalélkelés . . .

* A franciák így nevezték a németeket.

Zsenyát azonban nem hatotta meg az elbeszélés: hiszen ez nem a polgárháborúban történt. Charles hősiessége nem a forradalom ügyét szolgálta!

A fiatalság megkérte Grebennyikovot, meséljen a polgárháborúról.

— Meséljen inkább Zsurba elvtárs. Együtt küzdöttünk. És együtt vittek egyszer kivégzésre: Zsurbát, engem és Lazar Bljaher barátunkat.

Zsurba legyintett.

— Inkább te magad mesélj, Pjotr.

— De hiszen csak szomorú hangulatot keltenék! Megéri-e?

— Megéri! Meséljen! — kérlelte Zsenya.

Grebennyikov akkor elmondta, hogyan vitték kivégzésre hármukat és miképpen mentették meg őket váratlanul.

— De hogy ki szabadított ki a halál torkából, mindmáig sem tudtam kideríteni.

Olyan kemény igazság áradt a történetből, hogy legtöbbjüknek összeszorult a szíve.

Azután Grebennyikov mondott el néhány harci epizódot, megmutatta sebesülését: egy kézigránátszilánk örökre bentmaradt a karjában.

Elbeszélése után nehezen jött meg a szava a vendégeknek. A háború folyt tovább, erről senki sem feledkezett meg, csupán puskalövések nélkül, titokban folytatták: a vezérkarokban, a külügyminiszterek hivatali szobáiban, a nagyiparosok kastélyaiban.

— No lám, hogy lehangolt benneteket — állapította meg Grebennyikov — pedig erre nincs szükség. Aki nem harcolt, fog még harcolni! Hősiességre most is annyi alkalom és lehetőség kínálkozik nálunk, amennyi csak kell! Egyszóval: múltbeli és jövendő győzelmeinkre emelem poharamat!

— Hurrá! Hurrá! — kiáltották szívvel-lélekkel.

— A győzelmes munkásosztályra és bölcs vezetőire! — emelte fel poharát Buncsuzsnij.

— A hazai vanádiumra!

Amikor elcsendesedtek a kedélyek, Nyikolaj ismét elszavalt egy Majakovszkij-verset, Zsenya harmonikakísérettel elénekelte az „Emlékszel-e még a tengerre...“ kezdetű románcot. Mitya Sah bűvészmutatványokkal remekelt: vizet „facsart ki“ a késből, levágta és helyükre illesztette ujjait, neveket és számokat talált ki. Voloscsuk pedig elharsogta a torreádor áriáját.

Éjjel három órakor a szocialista városban és az építkezésen kialudt a villany.

— Hát ez meg mi a fene?

Zsurba a telefonhoz ugrott:

— Villanytelep? Villanytelep?

A telefon nem működött.

Charles egyik gyufát a másik után gyújtotta meg.

— Gyertyát hozzanak! Gyertyát! — sürgette a jelenlévőket.

— Gyertyát jelenleg nem gyártunk. Talán nem tudja? — torkolta le Nágya hidegen.

Hirtelen robbanás reszkettette meg a levegőt...

Grebennyikov a telefon villáját ütögette. A kagylóban azonban csend volt.

— Üzemzavar! — mondta halkan. Magában azonban ezt gondolta: „Szabotázs..." — elvágták a vezetékeket.

Az „üzemzavar" szó különösen hangosan és ijesztően csengett éjjel három órakor a sötét szobában.

— A műhelyekbe! — rendelkezett Grebennyikov. — Te, Nyikolaj, siess a központi villanytelepre, én az alállomásra megyek. Lépjetek összeköttetésbe az őrökkel, szervezzetek munkásőrséget! — mondta olyan hangon, hogy valamennyien ismét az építkezés vezetőjét érezték benne.

Mitya Sah termett elsőnek a fogasnál, a sötétben azonban sokáig nem találta a bundáját. Széttúrta társai bundáit, lerántotta őket a földre. Charles pedig szüntelenül sercegtette gyufáit.

Nyikolaj Zsurba magára vette kurta bekecsét, zsebébe dugta pisztolyát és kilépett a házból.

Rég nem volt ilyen sötét, szeles éjtszaka. Sűrű pelyhekben kavargott a hó, két lépésre sem lehetett látni. Furcsa vijjogás szállt az építkezés fölött: a sziréna eszelős üvöltése. Nyikolaj jobban a fejébe húzta sapkáját, elrejtette arcát az éles szél elől és belevetette magát a sötétségbe.

Az úton jó másfél kilométernyi járás volt a gyártelepig. Nyikolaj úgy határozott, megrövidíti a távolságot és nekiiramodott toronyiránt. Átvágott a szocialista város és a kombinát közti munkahelyen, noha tudta, hogy különféle árkok, gödrök teszik veszélyessé az üres térséget: az építkezés tervének eredeti változata szerint ugyanis egy különleges műhelyt terveztek ide,

később azonban elálltak ettől, mert nagyon is közel volt a szocialista városhoz.

A havazás szinte percről percre erősödött. Olyan sűrű függönyt alkotott, hogy úgy rémlett, kézzel kell széthúzni. Zsurba először ismerős tájékozódási támpontokat igyekezett találni a sötétben. A havazás előtt szekereken homokot és agyagot szállítottak erre a szocialista városhoz és itt-ott egy-egy homokbucka maradt az üres térségen; téglarakásnak is kell itt lennie a közelben. De bármennyire erőltette is a szemét, semmit sem látott. Valószínűleg túlságosan balfelé kanyarodott. Nyikolaj megállt és hallgatózott: a gőzerőmű szirénája üvöltött és valamerről jajgatás hangját hozta a szél.

Futásnak eredt, vaktában, a sziréna hangja után. Ajkán elolvadtak a hópelyhek. Nyikolaj mohón nyaldosta az édeskés cseppeket, hogy oltsa gyötrő szomjúságát, amelyet a pálinka és a konzervhús okozott.

„Mielőbb oda kell érnem... Mielőbb..."

Az út megjárásához szükséges idő eltelt már. Az alállomásnak és a központi villanytelepnek tehát valahol a közelben kell lennie. De olyan épületek körvonalai bontakoztak ki az üres telken, amelyeket Zsurba még sosem látott.

— Mi az ördög! — tört ki belőle. Düh fogta el. Oldalt fordult — és a föld hirtelen eltűnt a lába alól.

Ösztönösen kinyujtotta a karját. Rudak siklottak el ujjai mellett. Zsurba megkapaszkodott egy sikamlós, vékony rúdban és a levegőben csüngött... Sapkája lehullott. Egy aknát fedő áthidalógerendán lógott. Még egy másodperc — és összezúzza magát az akna mélyén.

Hallotta, amint a rúd recseg-ropog testének súlya alatt. Nyikolaj csuromvizes volt és forró, akár fürdő után. Óvatosan oldalvást tapogatózott. Izgalmas perc volt. Végül földet érzett a lába alatt. Egy ugrás — és megmenekült.

Ekkor hirtelen lángot pillantott meg a martinüzem közelében. „A tervezőiroda... A gazfickók!..."

Nem törődött többé kalandjával. Rohant, ahogy csak bírt, a tűz felé, amely megvilágította a munkahely nyugati felét.

Ebben a percben a folyó felé futó három alak keresztezte az útját. „Gyanús!" — gondolta Nyikolaj és rájuk kiáltott:

— Állj! Állj, vagy lövök!

Egyik sem állt meg. Már látni lehetett, ami körösközül történt. Nyikolaj az egyik magas férfi után vetette magát, aki elsőnek iramodott el a téglarakás felé. Ekkor azonban rózsaszínű láng villant, száraz csattanás hallatszott és Zsurba hirtelen ütést érzett bal könyökén.

„Lő a bitang!" — gondolta és meggyorsította futását, ahogy csak bírta. A fekete folt eltűnt a téglarakás mögött. Nyikolaj utánarohant. Újabb lövés érte, közvetlen közelből. Oldalát súrolta a golyó. Zsurba akkor rávetette magát a banditára és teljes erőből főbesujtotta revolvere markolatával. Az elvágódott. Nyikolaj megragadta és bősz haragjában mégegyszer rásujtott. Azután kirántotta a revolvert görcsösen összeszorított ujjai közül.

Fekvő embert nehéz felismerni, különösen ha le van csukva a szeme. Zsurba leült. Lihegett. Amikor kifújta magát, eszébe jutott, hogy nehéz feladat vár rá most — a legközelebbi őrhelyhez cipelni az eszméletlen embert. Nekigyürkőzött, hogy a havon vonszolja. De nem bírta. Akkor leoldotta kaukázusi övét és hátrakötözte a bandita kezét. A derékszíjjal összekötözte a lábát, majd megmotozta. Egyik zsebében zseblámpára bukkant. Zsurba az arcába irányította a fénykévét — és Gribov mérnökre, a „Rudmetallsztroj" irodájának volt főnökére ismert benne, aki jelenleg a kombinát tervezőirodáját vezette.

— Hurokra kerültél! Alávaló gazember! — és Nyikolaj az arcába sujtott.

Amikor elvergődött a tűzvész helyére, a lángok már a tervezési osztály épületét nyaldosták. Nyikolaj lába úgy reszketett, mintha most kelt volna fel a betegágyból. Átlőtt könyöke fájt, oldala sajgott. Egy őrszemet hívott Gribovhoz, majd visszatért a gyárépítkezés területére. A tűzoltócsapattal együtt a munkások is kivették a részüket az oltásból. Víz nem volt, ezért az állványokról levett tűzoltókészülékekkel és hóval oltottak, amelyet nagy kockákban, ásóval vágtak ki. A villanytelep nem működött, a martinászokat azonban megvilágította az az egyetlen hatalmas máglya, amellyé a tervezőiroda épülete és a raktárak változtak.

— A legértékesebbet, a kombinát második részlegének terveit megmentettük! Kiragadtuk a láng torkából az építkezés

agyát! — jelentette Mitya Sah felhevülten. A fiatal mérnök feje és keze nedves rongyokba volt burkolva. — Kihoztuk a szekrényeket, őrséget szerveztünk. Petróleummal öntöttek le mindent...

A nedves rongy ellenére a mérnök szemöldöke és haja megperzselődött. Füstölt sonka szaga volt.

— De önnel mi történt? — kérdezte Mitya: csak most vette észre, hogy Zsurba arca sebes. „Néhány órával ezelőtt ez az ember még Majakovszkijt szavalta", — gondolta Mitya és hirtelen vonzalom ébredt benne Zsurba iránt. — Megsebesült?

— Megmart egy eb!... Grebennyikov merre van?

Nyikolaj bőrbekecsén kis, kerek lyuk sötétlett. Könyöke is felhasadt. Zsurba megtántorodott, kis híja volt, hogy le nem rogyott. Mitya Sah átkarolta. Zsurba azonban erőt vett magán, az oszlophoz támaszkodott és így szólt:

— Ne nyugtalankodjék miattam. Folytassa a tűz oltását. Szedje össze a munkásokat, erősítse meg az őrséget a rajzok és a berendezések védelmére. Én a központi villanytelepre megyek.

— Önnel tartok! Engedje meg! Hiszen összeroskad!

— A legértékesebbet bíztam önre! — mondta Nyikolaj szigorúan és elindult. Kezével szorította le sebesült oldalát. De alig jutott néhány lépésnyire, amikor a sötétből előbukkant Grebennyikov.

— Hová tűntél? Mi történt veled? Üzemképtelenné tették a generátorokat... Öt gazembert letartóztattam... Hát itt? Sikerült megmenteni valamit?

— A rajzok biztonságban vannak. Nagy vadat fogtam...

Zihálva lélekzett. Sovány arcáról patakban csorgott a verejték.

— Ki az?

— Gribov!

Jaroslav Duh közeledett a kokszüzem felől: egy legényt vezetett.

— Tetten értem: a vezetékeket vagdosta! Engem ugyan nem csapsz be! Én tudom, milyen intézkedéseket kell tenni!

Duh vasrudat szorongatott, a legény arcán pedig csíkok feketéllettek. Jaroslav nyilván megtette a maga „intézkedéseit"...

Zsurba lábon viselte el sebesülését. A fájdalom nem enyhült sem nappal, sem éjjel; Zsurba megfogyott, ingerlékeny lett. Gyakran minden ok nélkül ráripakodott az emberekre.

— Olyan vagy, mint a töltött leideni palack! — mondta egyszer Nagyezsda. — Hozzád sem lehet érni! Kérlek még egyszer: feküdj be a kórházba. Legalább az én kedvemért tedd meg...

Nyikolajt meghatotta Nágya gyengéd gondoskodása, a lányban napról napra erősbödő, új érzés. Új volt ez az érzés, mivel egyaránt volt benne barátság, tisztelet, közvetlenség és az a forró vágy, hogy örömet szerezzenek egymásnak.

Az emlékezetes éjtszaka sok embert gondolkodóba ejtett az építkezésen. Grebennyikov belátta, hogy távolról sem tettek meg minden szükséges védelmi intézkedést; jóllehet a népbiztos-helyettes távirata, amelyet annakidején megmutatott Szergónak, nemcsupán az építkezéssel kapcsolatos zavarokra derített fényt, hanem arra is, hogy a fegyverletételre kényszerült ellenzék valószínűleg új taktikával folytatja a harcot.

Tschammernak, az ál-August Karrnak, Lazar Bljaher bejelentése nyomán bekövetkezett letartóztatása lehetővé tette a kémek és diverzánsok fészkének feltárását. Voltak azonban nyilván más, jobban álcázott csoportok is, amelyeknek szálai még mélyebbre nyúltak.

— Igaz, — ismerte be Grebennyikov — mi elég jóhiszeműen bántunk az emberekkel...

— Nem megmondtam neked, hogy túlbecsülöd pedagógiai képességeidet? — mondta Zsurba. — Az építkezés hatalmas lendülete ábrándkergetővé tett, eltompította éberségedet... Lehet, hogy igazságtalanul okollak. Az egésznek talán én vagyok az oka.

— Arra most nem alkalmas az idő, hogy latolgassuk, ki követett el nagyobb hibát: én vagy te. Mindketten hibásak vagyunk, — mondta Grebennyikov. Fel-alá járkált dolgozószobájában. — Minden nagy munkánál előfordulnak tévedések. Mi kijavítjuk őket. De tudod, Nyikolaj, nincs rossz jó nélkül. Ha ez az éjtszaka csak egyetlenegy ingadozónak felnyitotta a szemét és mellénk állította, ha csak egy gyanusítottról le lehet törölni a gyanú foltját: már ez is valami.

Zsurba azt követelte, távolítsanak el az építkezésről mindenkit, akinek a múltja kétes.

— Semmi ok sincs most tapintatoskodásra! — mondta keményen és megigazította a kötést fájó karján. — Nem vagyunk olyan szegények, felnőttek már a mi embereink. Nem szabad idegen elemekkel megfertőznünk az építkezést. Különös megtiszteltetés mindenkinek, ha ilyen építkezésen dolgozhat, mint a mienk! Különös bizalomnak, kitüntetésnek tartsa mindenki, hogy itt dolgozhat. Felülvizsgálom a káderekat, Pjotr, hogy gondosan megrostáljam őket.

— Rendben van. De ne feledd, Nyikolaj, ez kényes ügy: nagy figyelemmel, tapintattal kell eljárnod, megfontoltan, nyugodtan kell cselekedned, nehogy elhamarkodjuk a dolgot. Pusztán a kérdőív adatai nem elegendőek itt, minden oldalról vizsgáld meg az embereket, — tanácsolta Grebennyikov. — Sohase dönts elhamarkodva. És nézz be hozzám minél gyakrabban, a bonyolultabb kérdésekben együtt döntünk majd.

Vagy öt nappal a romboló kísérlet után Zsurba bement a martinüzembe.

— Hol van Sah mérnök?

Megmutatták. Zsurba elindult a csoport felé. Dmitrij a tőle megszokott udvariassággal vette le sapkáját.

— Beszélnem kell önnel, Sah elvtárs.

Zsurba hangja szigorúan hivatalos volt. Mityának arcába szökött a vér és le sem futott belőle. Félrevonultak. Zsurba ingerült volt és alig tudott uralkodni magán.

— Az ön apja fehér emigráns, ugye? Miért titkolta el előlem?

Mitya elsápadt.

— Nem titkoltam. Miért mondja, hogy titkoltam? Tudomása volt róla a főiskolának, látható az életrajzomból, tudják társaim: Kohanyec, Voloscsuk.

— De velem közölte-e?

Sah habozott a válasszal.

— Nem. De... ön sohasem kérdezte...

— Önnek magának kellett volna megmondania a pártbizottság titkárának. Önszántából.

— Erre nem gondoltam...

— Jelenleg is fenntartja a kapcsolatot szüleivel?

— Nem.

— Nem? — kérdezte Nyikolaj nyomatékosan, mintha oka lett volna, hogy mást higgyen.

— Nem!

Zsurba elment. Mitya nyugtalanul járkált fel és alá a műhelyben. Az adatok, a számítások, a brigádok feladatai — minden összekeveredett fejében. Sosem látta még ilyen állapotban Zsurbát. Szóval, baj van. De micsoda? Apjáról már tizenegy éve nem tudott semmit. Mitya elhatározta, beszél Grebennyikovval.

Miután elhagyta a martinüzemet, Zsúrba egy meredeken lejtő ösvényre tért rá, amely a műhelyek második részlegének alapárkaihoz vezetett. Derűs nap volt, a vastag hótakaró szikrázott ezernyi fényecskéjével. A tajga kellős közepén álló, hóruhát öltött gyártelep meseszerű látványt nyujtott. Nyikolaj azonban nem vette észre szépségét. Az utóbbi napokban valósággal betegnek érezte magát, de nem mutatta. Arca beesett, megsárgult. Jó negyvenévesnek látszott most.

A rombolás kizökkentette a munka megszokott üteméből, nyugodt, kiegyensúlyozott lelkiállapotából. Önvád mardosta a történtekért. Mérlegre tette önmagát, az elmúlt két évben végzett pártmunkáját és egyre újabb és újabb hibákra bukkant. Például most is hibát követett el.

„Vajjon helyesen jártam el Sah esetében? Nem tudom, hányadán vagyok önmagammal és ezért megzavarok másokat is. Sah mindig szem előtt volt. Becsületes fiú, jó mérnök."

Visszaemlékezett Sahra, ahogyan azon az emlékezetes éjtszakán látta: nedves rongyok borították, megperzselte a tűz, de segítségre kész és lelkes volt. „Hiszen ő mentette meg a terveket... Mégis csak igaza van Pjotrnak: megfontoltan, nyugodtan kell cselekedni..."

Újra meg újra lepergette emlékezetében a legutóbbi eseményeket.

A lefülelt banda, mint kiderült, a jól álcázott jobb- és „baloldali" ellenzékhez tartozott, amely összeköttetésben volt a német és japán imperialistákkal, valamint az „ipar-párt" még meg nem semmisített maradványaival. A diverzánsok és gyilkosok elvete-

múlt bandája belemélyesztette csápjait a különféle szervezetekbe és arra készülődött, hogy orvul támadjon rá a szovjet államra.

„Lám, lám... — gondolta Nyikolaj. — Ez lett a vége sok kisebb-nagyobb politikai csoportosulásnak: összecimboráltak a fasizmussal! Keblükre öleltek mindenkit, akit fel lehet használni, husáng, bicska, vagy rozsdás mordály formájában! Félre a politikai vitákkal! Sapka a szembe, gallért föl, bicska a marokba — és ki a sötét éjtszakába!..."

Zsurba végighordozta tekintetét az építkezésen. Annyi szeretetet érzett minden iránt, ami a szeme elé tárult, annyira szerette az embereket, a munkájukat, a gyárat egész berendezésével együtt, hogy meghatottság fojtogatta a torkát... Gondolatban elképzelte a Szovjetuniót, a sok-sok építkezést, a sokmilliós kollektívát, amely híven szolgálja a szocializmus ügyét. A nagy vezető ott áll az ország hajójának kormányánál és mindenki érzi, tudja, hogy bármely viharon átvezeti a hajót.

Olyannak látta Sztálint, amilyen akkor volt, a gazdasági vezetők értekezletén. Figyelmes tekintete bölcseséget, akaraterőt sugárzott; ez a férfi előre látta a veszedelmeket, tudta, mi a tennivalója mindenkinek e nehéz években, amikor a döntő összecsapás folyt a szétvert osztályok és támogatóik maradványaival. Zsurbában felébredt a vágy, hogy most mindjárt beszédet intézzen a gyártelep egész kollektívájához. El akarta mondani, mekkora felelősség hárul mindegyikükre a rájuk bízott ügyért. Nemmindennapi szavakkal akart beszélni arról, hogy a legfontosabb most és a jövőben egyaránt — a Párt és az állam által az ötéves tervben kitűzött feladatok határidő előtti teljesítése. Lelkére akarta kötni mindenkinek, hogy teljes odaadással szolgálja ezt a nagy ügyet. Csupán akkor védhetjük meg a fiatal szovjet államot, ha jóelőre látjuk a támadás elkerülhetetlenségét és idejekorán felkészülünk az összecsapásra

Emlékezetébe idézte megérkezését az építkezéshez és az azóta eltelt több mint két évet. A tajga vadonjában üzembehelyezésre váró gyártelep pompázik. Áll a szocialista város. „Milyen hatalmas munka eredménye! De amit milliók alkotnak, teremtenek, azt kevesen is szétrombolhatják. Mennyire fokozni kell most az éberséget!"

Tschammer és a többi letartóztatott vallomásából tudta, hogy a banda tagjai befészkelték magukat más üzemekbe is. Most ott is folyt a skorpiók kihalászása De kezeskedni lehet-e

róla, hogy a Tajgasztrojnál ártalmatlanná tették valamennyit? Hiszen ha az ellenség a kisebb üzemekben is tevékenykedett, akkor olyan célpont, mint a Tajgasztroj, minden bizonnyal fokozottan magára vonta a figyelmét: hiszen különleges acélokat állít elő és az egyik legjelentősebb bázis háború esetén Jóval nagyobb figyelemmel kell tehát kísérni az embereket, az életüket, tanulmányozni kell őket, fokozni kell a tisztogatást. Politikai éberségre kell nevelni mindenkit, hogy felismerjék az ellenséget, még mielőtt kimutatja a foga fehérét. „A tisztogatás, — gondolta — természetesen nagy éleslátást követel és a legkisebb gyanús körülményt is a leggondosabban ki kell vizsgálni. A politikai éberségnek minden figyelmet érdemlő körülmény elemzésével kell párosulnia. Hiszen a hitvány arcát ügyesen leplező ellenségen kívül akadtak itt egyszerűen politikailag képzetlen emberek is, akik mindenféle badarságot fecsegtek és nem tudták, milyen kárt okoznak vele. A politikai munkásnak semmiféle nehézség láttán nem szabad elvesztenie önuralmát. Hiszen a banditák fejetlenségre, pánikra számítanak. Hát nem az ellenség érdeke, hogy félelmet keltsen sorainkban? Hogy viszályt szítson, zűrzavart keltsen, általános bizalmatlanságot hintsen el? Hogy elriassza a rokonszenvezőket? Hogy szétzilálja az igazgatás szervezetét? Persze, hogy érdeke."

Estefelé tért haza. A vörös sarkok kivilágított ablakain keresztül látta, amint a tanulókörökben, politikai iskolákban folyt a tanulás. Befordult az olvasztóműhelybe és letelepedett a szélső padra. Voloscsuk mérnök az ötéves tervet ismertette. Arról beszélt, mit ad a terv teljesítése az iparban és a mezőgazdaságban, mennyire megjavul a dolgozók anyagi helyzete, mennyire megnövekszik a szovjet hatalom katonai ereje, sikereink mennyire szítják ellenségeink dühét és milyen reményt és erőt öntenek az egész világ dolgozóiba.

Zsurba elégedett volt a hallottakkal. Kiment az udvarra és megállt az ablak előtt, amelyen keresztül látni lehetett, amint Nágya a komszomolcokkal foglalkozik. „Nem akarom háborgatni. Ha bemegyek, esetleg zavarba hozom."

Amint elhaladt a martinüzem mellett, megint eszébe jutott Sah mérnökkel folytatott beszélgetése és megállt. „Talán túllőttem a célon a gyanakvásommal? Talán az általános bizalmatlanság rút érzése vett erőt rajtam? Hát mi az ő bűne? Ha valóban nem tudtam, hogy apja emigráns, akkor ebben magam vagyok

hibás Miért ilyen későn kezdtem érdeklődni felőle? Miért nem néztem bele az életrajzokba?"

Nyomban jóvá kell tennie hibáját, nem szabad kímélnie önérzetét. Zsurba felment az állványzatra, ahol a kemencék falazása folyt. A fiatal mérnök minden figyelmét a munkának szentelte. Komor, szigorú volt a tekintete.

— Egy percre kénytelen vagyok elvonni önt a munkától!

Zsurba láttán Mityát ismét izgalom fogta el.

— Mondjon el magáról mindent, de mindent! — mondta Zsurba és leült egy távolabb fekvő téglarakásra.

Mitya száraz, hivatalos hangnemben beszélt. Szavaiból kicsengett a sérelem érzése, nem tudta elfojtani. Zsurba megállította.

— Csupán meg szeretném ismerni közelebbről. Hiszen láthatta, mi történt az építkezésen. És minden szovjet embernek drága az, amit a közösség munkája alkotott.

— Értem, — mondta Mitya. — Az én életemben nincs semmi rossz. Nem felelhetek szüleim tetteiért, akikhez semmi kapcsolat sem fűz. Ellenőrizheti egész életemet, nyitott könyv. Tizenöt éves voltam, amikor elhagytam apámat... Mérnök volt a jekatyerinoszlavi Chaudoir-gyárban. Ezerkilencszáztizenkilencben elhatározta, külföldre menekül a mostohámmal, a visszavonuló fehérgárdistákkal együtt. Én nem voltam hajlandó követni és elutazása napján megszöktem hazulról. Merre van most, él-e, fogalmam sincs róla.

Mitya szünetet tartott.

— Eleinte nehéz volt a sorom egyedül. Beálltam a Petrovszkij-gyárba, napszámosnak. Dolgoztam, fejlődtem, elvégeztem a munkás-főiskolát, aztán a műszaki főiskolát... Mindezek az adatok megtalálhatók önéletrajzomban. Ellenőrizheti életem minden egyes napját... Én nem neheztelek önre. Az ön kötelessége az, hogy ismerjen minden embert. Nem veszem zokon, noha fáj...

— Én minden embert ismerni akarok a Tajgasztrojnál, de nemcsupán életrajza adataiból. Értse meg, Sah elvtárs: a múlt emberei, a földesurak, a gyárosok, meg a kulákok szétszéledtek és meglapulnak, hogy alattomban rágalmazzanak bennünket, elvágják a vezetékeket, homokot szórjanak a csapágyakba, összezavarják a különböző fajtájú tűzálló téglákat, használhatatlanná tegyék a generátorokat. Ennek a bandának az „ideológusai" az

utolsó kártyájukat játsszák ki. Nincs veszítenivalójuk, mivel már rég elveszítettek mindent.

Mitya lehajtott fejjel, figyelmesen hallgatta, mint egy iskolásfiú. Végül így szólt:

— Nagyon fájna, ha ön a lelke mélyén az „esetleges" ellenségek közé sorol engem, csak azért, mert apám emigráns.

Zsurba elgondolkozott.

— Nem. Nem sorolom közéjük. Ezért beszélek ilyen őszintén. Ha megbántottam váratlan beavatkozásommal, bocsásson meg. Helyesen cselekedtem, noha talán nem egészen tapintatosan. Ismétlem: nem akartam megsérteni. De hogy jobban megismerjem, ez kötelességem. Hiszek önnek. És önnek, mint minden szovjet embernek, segítségünkre kell lennie abban, hogy felismerjük az ellenséget, még mielőtt tettekkel leplezi le magát. Ez épp olyan kötelessége a mérnöknek, munkásnak, minden dolgozónak, mint az üzemi munka.

Elváltak egymástól. Kő esett le Mitya szívéről. Brigádjaihoz indult; az a büszke tudat fűtötte, hogy a kemenceépítők az élen járnak és ebben egy parányi része az ő munkájának is van, amelyet mint a szakasz vezetője végzett.

Amikor Zsurba a kapu közelébe ért, Rolikovval találkozott szembe.

A főmérnök bosszús volt, mint mindig. Bélelt, hosszú télikabátjában alacsonynak látszott, mint valami serdülő fiú.

— Jó, hogy találkozom önnel, Zsurba elvtárs.

— Mi történt?

— Bizalmas közölnivalóm van.

— Nem a szocialista városba tart?

— Nem.

— Hallgatom önt.

— Az olvasztóműhelyben túl gyors az ütem. Ez tetszik mindenkinek. De ez hajtja leginkább az ellenség malmára a vizet. Az ütem túl gyors, tehát a minőség gyenge. A tűzálló téglák falazásának megvannak a maga törvényei. A kemencék és a léghevítők túl gyors építése megbosszulja magát. Emlékezzék a szavamra. Nem félek szóvátenni ezt, noha mostanában sokan inkább lapítanak. Nekem nincs okom rá. Régi mérnöki tapasztalatom, sokesztendős gyakorlatom diktálja, amit mondok. A kemencék begyújtásánál aztán balul üthet ki ez a gyors ütem. Buncsuzsnij professzor ábrándokat kerget! A maga vanádiumán kívül se lát,

se hall. Élek az alkalommal és ebben a nyugtalan órában elmondom mindezt önnek, mint a párt képviselőjének a gyártelepen. Jó előre közlöm, amíg még van idő és lehetőség a szükséges intézkedések megtételére. Erről a dologról annak idején beszéltem már Grebennyikovval; beszélgetésünk eredménye azonban nem elégített ki.

Zsurba figyelmesen végighallgatta a mérnököt.

— Mit javasol?

— Ismétlem: a gyorsaság könnyen a kártevők malmára hajthatja a vizet. A leghatásosabb és egyben legveszélytelenebb cselfogás. Hiszen nemcsak arról van szó, hogy a kemencék és a léghevítők elkészüljenek. Működniök is kell. És nemcsupán egy évig.

— Tehát mit javasol?

— Azt javaslom, ne siessünk ott, ahol nincs szükség sietségre. Ez az első. Azonkívül javaslom a műszaki ellenőrzés lehető legnagyobb mérvű fokozását minden gyorsított ütemben épülő részlegen. Ezt a két dolgot össze kell kapcsolni: mennél sebesebb iramban folyik az építkezés, annál szigorúbb, annál gyakoribb legyen az ellenőrzés.

— Van gyakorlati, kidolgozott terve az ön műhelyének építésére, az ilyen követelmények figyelembevételével?

— Tervem? Kész tervem? Holnapra bemutathatom.

— Akkor arra kérem, foglalkozzék ezzel a kérdéssel. Amikor elkészül vele, megvitatjuk.

„Ezt fontolóra kell venni, — mondta magának Nyikolaj, amikor elváltak. — Persze, túlzott óvatossággal és túlzott jóakarattal is lehet kárt okozni. Minden egyes esetben tudni kell, kitől ered a javaslat és mit eredményezhet...

Mi is járt az eszemben? — kérdezte Nyikoláj önmagától és emlékezetébe idézte gondolatai füzérét, amelyet megszakított a Rolikovval való találkozás. — Megvan: a legfontosabb az emberek megismerése. Aktív, tudatos, hogy úgy mondjam ‚ideológiai' ellenség persze alig akad nálunk. De ez a néhány egyén annyi rosszat tehet, hogy aztán millióknak is nehéz lesz jóvátenniök a kárt. Ezek a milliók tehát még a puszta lehetőségét sem engedhetik meg annak, hogy kárt okozzanak az ő rovásukra."

Későn ért haza. Az asztalon rövid üzenet várta a levélnehezék alatt: „Miért titkolod előlem, hogy beteg vagy?"

Felvette a telefonkagylót. Nagyezsda már nem volt az olvasztóműhelyben, a komszomolcokkal is befejezte a foglalkozást. Nem találta meg Zsenya Sztoljarovánál sem.

„Bizony, valóban olyan vagyok, mint a leideni palack! Legalább a testi fájdalmaktól kellene megszabadulnom."

Az asztalon lámpa állt. Zöld ernyője egy brosúrára vetette a fényt. Az ötéves tervről szólt. „Biztosan Nágya olvasta, amikor a foglalkozásra készült."

Lefeküdt az ágyra, arcát belefúrta a párnába.

Vagy húsz perc múlva megjött Nágya. Leült az ágy fejéhez és Nyikolaj homlokára tette a kezét.

A férfi megfogta a kezét és nem eresztette el. Nágya csuklója, ahol a kesztyű végződött, hideg volt a fagytól, a tenyere pedig meleg és puha.

— Mennyire vágyódom a nagyszerű, boldog életre! — mondta Nyikolaj sóhajtva.

— Fáradt vagy... — és Nágya ajka arcához ért.

Mindent szeretett Nágyában: a gondolatait, szokásait, hangját. Nyikolaj ebben a percben semmi másra sem akart gondolni. Csak azt kívánta, hogy sokáig, nagyon sokáig maradhasson így.

— Hol voltál? — kérdezte Nágya.

— Kószáltam az építkezésen.

— Én meg nem találtam a helyemet... Hiszen beteg vagy... Hallgass rám, menj betegállományba, legalább három napra.

— Nem tehetem. Csekélység az egész. Nagyuska, mialatt az előbb a munkahelyet jártam, gondolkoztam. És úgy elfogott a vágy, hogy eljöjjön az az idő, amikor senkitől sem kell majd tartanunk és senki se okoz majd kárt nekünk. Milyen remek életünk lesz akkor...

Nágya felkelt, összehúzta a függönyt, meggyújtotta a lámpát, majd visszaült Nyikolaj mellé.

— Azt hiszem, ez az idő nincs is olyan messze. Nagy mértékben tőlünk függ, mikor jön el, — mondta.

— És a kapitalista környezet?

— Mennél erősebbek, gazdagabbak leszünk, mennél jobb lesz nálunk az élet, annál keményebb lesz az öklünk.

— Ez világos, mint a nap, Nagyuska!

— Tudod, amikor ma a komszomoltagokkal beszélgettem, úgy szerettem volna, hogy mindegyik saját szemével lássa azt,

amit én látok és amiről beszéltem nekik. Képzeld el: ötszáztizennyolc új gyár! Vajjon nem lenne-e érdekes szemléltető formában bemutatni, mennyi fémet, gépet, szövetet, cipőt állítanak elő az ötéves terv alatt ezek az új és a helyreállított gyárak és milyen hatással lesz ez a mezőgazdaságra? De szemléltetően kellene ábrázolni. Érted, mire gondolok?

Nyikolaj Nágya felé fordult.

— Melyik mérnökre lehetne rábízni ezt a munkát?

Nágya gondolkozott.

— Borisz Voloscsuk jól rajzol.

— Voloscsuk? — kérdezte Nyikolaj. — Ma ott voltam nála, a foglalkozáson: ügyesen végzi a munkát. Beszélek vele. Dolgozza fel az anyagot szemléltető agitációs plakátokon és ábrázolja grafikusan. Igazad van: az ember azt szereti, amit a legjobban tud és amihez a legjobban ért.

— Tudod, mi lenne jó? — szakította félbe Nágya. Hirtelen ötlet villant fel agyában. — Ábrázolja Voloscsuk azt, milyen hosszú volna az a tehervonat, amely az ötéves terv utolsó évében termelt egész fémmennyiséget el tudná szállítani! Jó? Ez érdekes lesz! Vagy: milyen hosszú oszlopot alkotnának a traktorok, autók. Vagy egy másik, nagyon érdekes lehetőség: hányszor lehet körültekerni a földgolyót azzal a szövetmennyiséggel, amelyet ezerkilencszázharminchárom ban állítanak elő gyáraink! Olyan ábrát kell kieszelni, amely szemléltetően mutatná, mennyire megerősödött a mi országunk!

Nyikolaj megsimogatta Nágya fejét.

— Milyen okos vagy! Holnap beszélek vele. Ha mindenki megérti és világosan látja majd, akkor már jobban elmélyül, még tudatosabban tekintjük a munkánkat, önmagunkat és társainkat.

Nágya átült a pamlagra. Nyikolaj melléje telepedett.

— Tudod, — kezdte Nágya némi töprengés után, — én, mint kommunista, gyakran beszélek arról az emberekkel, hogy elkerülhetetlenül ránk fognak rontani. Annyira beidegeztük már ezt a gondolatot, mint valami képletet. Lelkünk mélyén azonban ott lappang a remény: hátha megússzuk nélküle? Hiszen ha a maga valóságában elképzeljük a két világ összecsapását, szörnyű kép tárul szemünk elé.

— Én nem képzelek könnyű győzelmet, — szakította félbe Nyikolaj, — nem hull az ölünkbe, mint sajnos, egyesek hiszik. De a mi oldalunkon van minden előny.

— Ha ők győznének, sötétség borulna az emberiségre...

— De hogy ez ne következzék be, sok mindent kell tennünk, Nagyusa. Vajjon az ellenség agitációja nincs hatással a politikailag vak vagy rövidlátó emberekre? Azt mondom neked, Nagyusa: ha az egész világ dolgozói világosan látnák mindazt, amit mi, akkor ennek az imperialista bandának már rég kitekerték volna a nyakát! De meg kell mondani nyiltan: nem mindenki látja és nem mindenki érti még.

Nágya maga elé nézett. Nagyon szép volt most, ahogy ott ült gondolataiba merülten. Látszott rajta, szívesen odaadná mindenét, csak hogy diadalmaskodjék az emberiség boldogságának az a magasztos ábrándja, amely felé a Párt, a nagy Sztálin vezeti a népeket.

Nyikolaj gyönyörködött Nágyában. Finom pír festette Nágya arcát és a fiatal asszony egész lényéből valami megfoghatatlan áradt, ami különösen drága volt neki — és Nyikolaj forrón megcsókolta a kezét.

9

Miután a Legfőbb Népgazdasági Tanács helyett megszervezték a három szaknépbiztosságot, Szergo Ordzsonikidze nehézipari népbiztos elutazott a Tajgasztrojhoz. Régen megígérte, hogy meglátogatja az építőket. Jóval hamarább várták, mostani látogatására senki sem készült.

Grebennyikovval és Zsurbával folytatott megbeszélése után a népbiztos kilépett az építkezés vezetőjének dolgozószobájából. Elhárította a kíséretet és maga indult el, hogy körülnézzen az építkezésen. Figyelmét felkeltette a kokszüzem. Megszemlélte a kokszkemencéket, átment a sűrítő-műhelybe és érdeklődött, hogyan teljesíti a brigád a normáját, milyen hiányosságok mutatkoznak a munkában.

— Polgártárs! Ki ön és mit keres itt? — szólította meg Vanyuskov brigádvezető és eléje állt.

Brigádja épp az előbb kezdte meg a műszakot és még nem jutott el hozzá a népbiztos érkezésének híre. Negyvenfokos fagy volt, a folyón pattogott a jég, széthasadoztak a fák. A puskalövés messzire elhallatszott a tajgán. Szergo bundát, prémes sapkát és

szarvasbőr csizmát viselt. Dús szemöldökét dér csipkézte, bajusza hegyéről jégcsapok csüngtek alá, játszott bennük a nap fénye.

Ordzsonikidze végigmérte Vanyuskovot.

— Maga a brigád vezetője?

Vanyuskov nem felelt.

— Ha az, akkor mondja meg, mi épül itt?

— Miért érdekli?

Szergo elnevette magát.

— Titok?

— Titok! És mutassa meg belépési engedélyét! Nosza, Szerjozska, — fordult a brigádvezető Sutyihinhoz, — szaladj el az őrért!

Amikor tisztázódott a helyzet, Vanyuskov zavarba jött. Szergo nyájasan megveregette a legény vállát.

— Nemrég szereltél le a Vörös Hadseregből, ugye?

— Nemrég, népbiztos elvtárs!

— Helyesen cselekedtél. Ha mindenki figyelmesebben vette volna szemügyre az embereket nálatok, nem fordulhatott volna elő rombolás. De lám, milyen bajt okozott az éberség hiánya! Felrobbantották a villanytelepet, használhatatlanná tették a generátorokat. Hát csak az őrség tartozik felelősséggel mindezért? Akkor ti miért vagytok itt?

Ordzsonikidze Vanyuskovval, Sztarcevval és Szuhihhal bement a műhelybe. Alaposan körülnézett az épülő kokszüzemben.

— De hiszen nektek megvan a lehetőségtek arra, elvtársak, hogy a kohó üzembehelyezése idejére előállítsátok a kokszot. Vajjon nem lesz-e szégyen, ha az Uralból kellene ideszállítani a kokszot? Hajszoljuk a tehervonatokat, csupán azért, mert itt baklövéseket követtek el? Mondjátok meg hát, elvtársak, mi akadályoz benneteket és mire van szükségetek.

Szuhih munkevezető kitüntetésnek érezte, hogy a népbiztos a többiek megkerülésével egyenesen hozzá fordul, és széles mosolyra derült.

— Én azt gondolom, népbiztos elvtárs, hogy semmi sem akadályoz bennünket és semmi különlegesre nincs szükségünk. Megvan mindenünk. Meglesz a koksz is. Előbb az egyik kemenceblokkot helyezzük üzembe, aztán tető alá hozzuk a többit is.

— Remélem, kollektívátok megbirkózik a feladattal Ha ilyen farkasordító hidegben fel tudtátok építeni a kemencéket, akkor bizonyára üzembe is tudjátok helyezni őket!

A népbiztos ezután a martinkemenceépítőket kereste fel. Nagy tömeg gyűlt össze körülötte: már híre terjedt Szergo érkezésének. Híre ment annak is, hogy Vanyuskov brigádvezető feltartóztatta a népbiztost...

— Tudom, hogy ti az élen jártok a kombinát építkezésénél. De ne szédítsen meg a siker! Sok munka vár még rátok. Nagyon sok. Acélotokat várják a gorkijiak, a sztálingrádiak, a moszkvaiak. Magatok is jól tudjátok, milyen fontos országunknak a gépipar. Úgy kell nekünk az acél, mint a levegő! A ti martinkemencéiteknek példaszerűen kell dolgozniok!

Az olvasztóműhelyben Szergo felfigyelt egy magasépítési szerelőre. A legény szédítő magasságban dolgozott: emelőcsigát szerelt a kohó fölé. Eltelt tíz perc, eltelt húsz — és Szergo nem mozdult. A szerelő már elindult lefelé. Füles sapkája alól kékesszürke arc kandikált ki, szeme köré csipkét rajzoltak a hópihék. Amint földet ért, néhányszor a hóna alá csapdosta kezét és, hogy megmelegedjék, topogott, mint a kocsisok szokták. Azután lehúzta a kesztyűjét és hóval dörzsölte arcát és kezét.

— Teringettét, ez aztán a fagy! — szólt a legény és elmosolyodott. — Odafent — és felfelé mutatott — ötven fok is megvan!

— Miért választottál magadnak ilyen szakmát? — kérdezte Szergo.

A legény felvonta zuzmarás szemöldökét és pislogott összetapadt szempillájával.

— Apám is magasépítési szerelő volt, én mellette tanultam.

— Tetszik a mesterséged?

— Ha nem tetszenék, miért választottam volna?

— De nem nehéz?

— Télen persze nehéz, különösen ha szél van. De nyáron! Felmászik az ember és jó tizenöt kilométerre is ellát: elébe tárul a tajga, a folyó, a hegyek. És a sok-sok virág! Körülnéz az ember és nótára gyújt, mint a dalosmadár!

— Mi a neved?

— Pavel Szirocsenko.

— Hány éves vagy?

— Tizennyolc!

— Tanulsz?

— Az esti munkásiskolába járok.

— Komszomoltag vagy?

— Igen!

— Hol laksz?

— A családos munkások szállásán. Négyen vagyunk: apám, anyám, én meg a kishúgom.

— Meleg van otthon?

— Meleg. Gőzfűtés van nálunk.

— Nos, sok sikert a tanulásban és a munkában! — búcsúzott Ordzsonikidze, mivel megpillantotta Buncsuzsnij professzort, aki feléje tartott. — Jó napot, Buncsuzsnij elvtárs!

— Jó napot, Grigorij Konsztantyinovics! Örülök, hogy itt üdvözölhetem, az építkezésnél!

Melegen kezetszorítottak.

— Hogy érzi magát itt?

— Köszönöm kérdését, Grigorij Konsztantyinovics. Nem lehet ezt elmondani egy-két szóban...

— Nem sajnálja, hogy idejött?

— Második ifjúságomat élem...

Ordzsonikidze elmosolyodott.

— Második ifjúságát? Jólesik ezt hallanom! Hogy halad a kemencéje?

— Május elsejére üzembehelyezzük.

— Nagyon jó.

Bementek a műhely belsejébe.

— Íme, nézze meg! — és Buncsuzsnij a kemencéjére mutatott.

Szergo megvizsgálta minden oldalról.

— És az olvasztóüzem is elkészül négy hónap alatt, hogy üzembe állíthassuk?

— Megteszünk mindent, hogy elkészüljön. Sok embert láttam én már életemben, Grigorij Konsztantyinovics, de megmondom őszintén: olyanokkal, mint a Tajgasztroj építői, nem találkoztam sehol! Becsületszavamra! Nem egyesekről beszélek, egyes kiváló emberek mindenütt akadnak, hanem a tömegről, a kollektíváról!

— Örülök, hogy jól érzi magát az építkezésnél. Tudja, még nem minden szakemberünk hajlandó arra, hogy gyárral cserélje fel a laboratóriumot, a főiskolát vagy az igazgatási vezetőállást. Mielőtt útnak indultam önökhöz, az építkezéshez, Sztálin elvtárs magához hivatott. Ioszif Visszarionovics megkérdezte: tudom-e, hogyan halad az ön munkája, elégedett-e vele? Nekem azt írják, ön meg van elégedve, így hát ezt is válaszoltam. Mivel

pedig ismerem önt, azt is közöltem, hogy a vanádium-nyersvasnak a titánmagnetitokból való előállítási problémája sikeresen megoldódik. Nem tévedtem, ugye?

— Nem tévedett, nem tévedett, Grigorij Konsztantyinovics!

— Sztálin elvtárs komoly jelentőséget tulajdonít annak, hogy gyáraink kiváló minőségű acélfajtákat állítsanak elő. Úgy vélem, Európa és Amerika egyaránt tanulhat majd tőlünk.

— Boldog vagyok, hogy ezt hallhatom öntől! — mondta Buncsuzsnij. — Azt hiszem, az én fiatal kutatómérnökeim a közeljövőben jelentősen megkönnyítik ezt a feladatot.

— Arra a munkára gondol, amelyet a titánmagnetitok dúsításával kapcsolatban végzett az intézet?

— Erre és még néhány más kísérletre.

— De addig is, amíg mindez végleg eldől, hathatósan támogatnia kell bennünket. Hogyan dolgoznak a fiatal mérnökök, akiket Dnyepropetrovszkból irányítottunk ide?

— Lelkesen, Ordzsonikidze elvtárs.

— És milyen a képzettségük? Beszéljen őszintén.

— A fiatalság panaszkodik a főiskolákra. Én egyetértek velük: a mi főiskoláink még nem emelkedtek fel arra a színvonalra, amely a szocialista építés követelményeinek megfelel. A sztálini ötéves terv teljesítése a főiskolák munkájának gyökeres átszervezését követeli. Ez a csoport azonban megállja a helyét. A mi fiatal mérnökeink javarésze gyárimunkás volt, mielőtt beiratkozott a főiskolára. Ez nagyon fontos. A leendő mérnök üzemi gyakorlata és a gyárimunkás vagy technikus munkája: két különböző dolog.

— Részletesebben beszélünk még erről a dologról, Fjodor Fjodorovics. Friss vért akarok vinni a mérnökképzésbe. Hiszen a szovjet mérnök szerepe mérhetetlenül nagyobb, felelősségteljesebb, mint a kapitalista országok mérnökeinek feladata. Azt hiszem, a közeljövőben teljesen lemondunk a külföldi mérnökök szolgálatairól. Nem ismerik a mi viszonyainkat és még ha lelkiismeretesen dolgoznak is (minden egyébtől eltekintve), akkor sem tudják azt nyújtani, amit mi akarunk és amire szükségünk sem tudják azt nyujtani, amit mi akarunk és amire szükségünk a legkiválóbban képzett mérnökökre. Erről azonban majd később beszélünk. Este értekezletet szeretnék tartani, ott találkozunk.

Szergo végigjárta az építkezést. Hosszasan időzött a sétányon, ahol kiállították a legkiválóbb rohammunkások képét. Meg-

nézte az ötéves tervet népszerűsítő, szemléltető plakátokat, amelyeket Zsurba megbízásából Voloscsuk mérnök készített.

Azután felment a lépcsőn a gyárvezetőség nagy épületének első emeletére. Kinyitotta a fénylő, fekete viaszosvászonnal bevont, párnázott ajtót, amelyen kis tábla volt: „Építésvezető". A várószobában megkérdezte a titkártól:

— Grebennyikov bent van?

— Bent van, népbiztos elvtárs.

Szergo bement a dolgozószobába. A küszöbön körülnézett és a fogashoz ment. Levette bundáját, sapkáját, leoldotta gyapjúsálját.

— Teringettét, ez aztán a fagy! — szólt a komszomolista szerelő szavaival és megdörzsölte kezét. Szergo arca a szoba meleg levegőjétől rózsás színben égett. Kintről magával hozta a friss, fagyos levegőt.

Grebennyikovon kívül még Cserepanov és Zsurba volt a szobában.

Szergo az asztalhoz ment és leült egy oldalt álló karosszékbe. Lehúzta bajuszáról az olvadó jégcsapokat, letörölte a harmatos vízcseppeket sűrűszemöldökéről és így szólt náthás hangon:

— Azt hiszem, elvtársak, a legfontosabb műhelyekkel elkészültök a kormány által megállapított határidőkre. Dicséretet vártok? No, arra még ráérünk. Nyugtával dicsérd a napot!

Szergo széles mosolyra derült. Olyan ember mosolyog így, akinek tiszta, derűs a lelke és aki nem tűr semmiféle ámítást.

— Egy ekkora kombinát üzembehelyezése fordulatot jelent gazdasági életünkben. A fordulat végrehajtásához azonban alaposan fel kell készülni. Megmondom, nézetem szerint melyek a ti sebezhető pontjaitok és hol van szükség erősebb munkára.

Szergo felnézett a huszonnégy rovátkára osztott, kerek órára. Átszámította az időt a szokásos, tizenkétórás időszámítás szerint, majd így szólt:

— Az első pont: a hamarosan üzembehelyezendő műhelyekhez szükséges káderek előteremtése. Nem tudom, mivel magyarázzam az ebben a kérdésben tanúsított makacsságtokat. Hányszor figyelmeztettelek már benneteket, hogy neki kell látni az üzemi káderek kiképzésének. Ti meg nyakig belemerültetek az építkezésbe és nem láttok semmi mást. Sültgalambra ne számítsatok! Amint a tegnapi kolhozparasztokból, vöröskatonákból,

napszámosokból építőmunkásokat tudtatok kovácsolni, úgy magatoknak kell kiképeznetek az olvasztárokat, gázkezelőket, martinászokat, a kokszüzem dolgozóit, a hengerészeket is. Persze, küldünk egynéhány munkást Ukrajnából, az Uralból, az emberek javarészét azonban itt kell kiképezni. Ha most nyomban nem láttok neki ennek a dolognak, megjárjátok: a műhelyeket elkészítitek, de nem lesz senki, aki dolgozzék bennük. Ezt tartom a legfontosabbnak. Most nézzük a második pontot.

Szergo kipillantott az ablakon. Öblösen, kellemesen búgott az ebédszünetet jelző sziréna. A munkások megindultak az étkezdébe. „Igen, az étkezdék jók itt. Másoknak is ajánlani fogom, hogy jöjjenek ide tanulni. A szemléltető agitáció is követésre méltó. Érdekes módot eszeltek ki Sztálin elvtárs hat feltételének és az ötéves tervnek átfogó szemléltetésére."

— Most nézzük a második pontot. Ti a fejetek búbjáig elmerültetek az első részleg objektumainak építésében, de ugyan ki törődik helyettetek a második részleggel? Nem engedünk lélekzethez jutni! Ne is számítsatok rá, elvtársak! Most nincs idő pihenésre! Figyelmesen megvizsgáltam a terv anyagát, Moszkvában és itt a helyszínen. Ezt a szakaszt bizony elhanyagoltátok. Most pedig áttérhetünk a harmadik pontra. Most nem mint nehézipari népbiztos beszélek, hanem mint a Munkás-Paraszt Inspekció volt népbiztosa. Be szokott-e nézni az igazgató elvtárs a könyvelési vagy a terv-osztályba? Azt hiszitek, hogy mivel államunk gazdag, nincs szükség semmiféle takarékosságra!? Tévedtek, kedves elvtársak! A takarékosság nem gazdasági, hanem politikai jelszó. Politikai! A termelés észszerűsítése, a járulékos költségek csökkentése — a legfontosabb emeltyűje országunk gazdasági életének. Az első időkben, amikor mozgósítani kellett a népet a hatalmas építőmunkára, szemethúnytunk fölötte, most már azonban nem engedhetünk meg magunknak effajta fényűzést. Az állami költségvetés az állam szervezete hőmérsékletének fokmérője! Amíl pedig a hőmérsékletet illeti, ezen a téren, elvtársak, aztán bátran megbízhattok bennem — hiszen felcser voltam!

Szergo elmosolyodott. Grebennyikov, Cserepanov, Zsurba visszamosolygott rá.

— Nemcsak a könnyűiparnak, hanem a nehéziparnak is akkumulálnia kell!. Ha azt hiszitek, hogy Moszkvában csupa nyughatatlan ember van, akik, mint Sztálin elvtárs mondja, nem alszanak éjjel és másokat sem hagynak aludni, akkor nagyon

tévedtek! Moszkvában olyan emberek vannak, akik nemcsak a Tajgasztroj építkezését látják, noha négyezer kilométerre van tőlük, hanem a többi építkezést is. És, higyjétek el, ha Pártunk Központi Bizottsága figyelmet szentel ennek a kérdésnek, akkor bizonyosan minden oka megvan rá!

Szergo néhány percig lehajtott fejjel a padlót nézte. Tekintete elmélyült volt és komoly.

— Az utolsó dolog, amit mondani akartam, a következő: számos iparágban négy év alatt teljesítettük, sőt túlteljesítettük az ötéves tervet. Már most is sok mindenünk van, ami azelőtt nem volt. Ha nem értük volna el ezt, akkor az imperialisták már rég háborúval támadtak volna ránk! Most azonban gondolkodóba estek. A háborúval nyilvánvalóan elkéstek! Kénytelenek bizonytalan időre elhalasztani ezt a szándékukat. De ha a fegyveres behatolással elkéstek is, aligha mondtak és mondanak le arról a próbálkozásukról, hogy belülről robbantsanak szét bennünket. Sőt: épp ezen a téren iparkodnak harcra kényszeríteni minket! Nekünk tehát fel kell készülnünk. Belső és külső ellenségeink egymásra találtak. Szándékaik világosak előttünk. A jóhiszeműség, a nemtörődömség, a termeléssel való állandó foglalkozás: ezek igen kedvező feltételek az ellenség számára, hogy kifejtse aknamunkáját igazgatási szerveinkben, gyárainkban és mindenütt, ahol érzékeny kárt okozhat és ahová kinyújthatji karmait. A gyártelepeteken történt rombolás természetesen nem csupán a Tajgasztroj építői számára intő példa, hanem másoknak is. Más építkezéseken mások fognak ügyelni erre, itt azonban a ti dolgotok, hogy gondoskodjatok az építkezés és az emberek biztonságáról.

Ordzsonikidze elgondolkozott.

— Erről jut eszembe: mondjátok el, amit a merényletről tudtok.

Grebennyikov, Zsurba, Cserepanov sorra elmondott mindent. Ordzsonikidze végighallgatta őket. Égő, nagy szemével belenézett a szemükbe. Azután így szólt:

— Jelentősen fokozni kell a magatok és társaitok érdeklődését a nagy politikai kérdések, a nemzetközi politika kérdései iránt. Ha ez sikerül nektek, akkor fokozódik az éberség is: mindenki éberebb szemmel őrzi majd a szocialista tulajdont. Enélkül nehéz helyzetbe kerülhetünk. Hatalmas államot teremtettünk és meg kell védelmeznünk minden rendű és rangú ellenséggel szem-

ben, hogy méltók legyünk a nép bizalmára és sikeresen felépíthessük a kommunista társadalmat. Hát körülbelül ez az, amit mondani akartam nektek. Sok munka vár rátok. Komoly munka lesz, de meggyőződésem, hogy megbirkóztok vele. Hathatós támogatást kell kapnotok a határvidéki pártbizottságtól, Cserepanov elvtárstól!

Szergo megtörölte arcát kockás zsebkendőjével és végigsétált a dolgozószobán.

— Este hívjátok össze az aktívát. Beszélni akarok a dolgozókkal. Kitűnő emberek vannak nálatok, elvtársak. Mielőtt idejöttem, beszélgettem egy komszomolista magasépítési szerelővel. Micsoda derék legény! Hát még Vanyuskov brigádvezető!

Szergo elmondta a kokszüzemben történt esetet, jóllehet a többiek már tudtak róla.

— Az olvasztóműhelyben is kitűnő emberek vannak. Tudomásom van róla, miképpen folyt a verseny a földmunkások között és hogyan küzdöttek a komszomoltagok a léghevítőért. Ilyen emberekkel a földet is ki lehetne fordítani a sarkából!

Este Szergo felszólalt az aktíva-ülésen, másnap pedig a nagygyűlésen mondott beszédet, a gyártelep valamennyi dolgozója előtt. A munkások és a mérnökök megfogadták, megtesznek mindent, hogy a népbiztos azt jelenthesse Sztálin elvtársnak: a Tajgasztroj építői határidőre teljesítik feladatukat.

10

Ezerkilencszázharminckettő februárja, márciusa és áprilisa az építkezésnél a megfeszített munka jegyében telt el: üzembe helyezték a berendezéseket, befejeződött a segédüzemek felszerelése, folyt az üzemi káderek képzése.

„Jó félévvel ezelőtt Szergo nem hiába figyelmeztetett bennünket: igaza volt. Most, az üzembehelyezés előtt, sokkal nehezebben megy az üzemi káderek kiképzése" — ismerte be Grebennyikov. Szakköröket szerveztek az építkezésnél, olvasztár-, acélöntőtanfolyamok, szakmai iskolák működtek.

Ezekben az utolsó hónapokban egy gondolat lelkesítette az egész kollektívát: hogy határidőre teljesítsék az állam által elébük tűzött feladatot.

Március végén üzembeállt a kokszkemencék első részlege: a kombinát koksz-szükséglete biztosítva volt.

Az olvasztóműhelyben áprilisban áttértek a háromműszakos munkára: nemcsupán a kísérleti kemencét, hanem a nagyolvasztót is üzembe akarták helyezni.

Egy héttel a két kemence begyújtása előtt a komszomolcok önkéntes szombati munkát rendeztek: betemették a gödröket, átszállították a harmadik kohóhoz a maradék építési anyagot, a vasbetétet. A gáztisztító, a bunkerok, az érctér, az ócskavastörőtelep, a mérlegkocsik, a földalatti és a segédüzemek berendezésével már elkészültek. A legfelelősségteljesebb szakasz következett: a kipróbálás. Folyt a berendezések átvétele. Moszkvai és helybeli szakértőkből álló bizottság próbálta ki a gépi berendezéseket. Noha a leggondosabban előkészítették az olvasztókemencéket a kormánybizottságnak való átadásra, mégis akadtak hiányosságok. Kiküszöbölésüknek a komszomoltagok láttak neki gőzerővel: a fiúk úgy kúsztak fel a kemencékre, a léghevítőkre, akár a macskák. Elkezdődött a pneumatikus szegecselés, a szemet vakító villamos hegesztés. A legfelelősségteljesebb „magas" munkára rendszerint Pavluska Szirocsenko ajánlkozott. Nagyon szerette mesterségét és büszke volt rá, hogy ő magasépítési villamos hegesztő!

A tavasz napról napra mind hevesebben követelte a maga jogait. Amíg a gyárépületek közt húzódó út egyik oldalán már szilaj patakok rohantak és a lányok feszítővasakkal és ásókkal törték a porhanyós, megfeketedett jeget, az út másik oldalán még síma, kékes hótakaró feküdt és őrizte a téli hideget .

Ezekben a napokban altáji művészcsoport érkezett Majmából. A vendégek az alapárkok szélén helyezkedtek el, énekeltek, táncoltak. Fél órára félbeszakadt a munka.

— Sebaj! Hadd szórakozzanak! — mondta Grebennyikov.

— Hát eljöttünk! — mondta egy feketehajú, karcsú lány Zsenya Sztoljarovának. — Emlékszik két évvel ezelőtti találkozásunkra?

— Valja! Kizimaj!

A két lány összeölelkezett.

— Mindjárt magára ismertem. Hogy érzik magukat itt?

— Jól... Nagyon jól... No, menjünk, összeismertetlek a mi rohammunkásnőinkkel!

Április vége a szibériai viszonyokhoz képest szokatlanul meleg időt hozott. A levegő az ébredező tajga illatától volt terhes. Az emberek a munka hevében mind gyakrabban vetették fel szemüket a mélykék égre, nézegették a jégtől megtisztuló folyót, amely a hófoltos partok közt nagyon szélesnek és valósággal duzzadtnak tetszett most. A tajga jó tíz kilométerrel hátrább húzódott, de azért érezni lehetett jelenlétét. Nem csupán a még tavalyi tűleveleikben szerénykedő cédrusok és jegenyefenyők árulták el közelségét, hanem az illat, a lombsusogás — egyszóval minden, ami a tajga változatos, gazdag életéhez tartozott.

Anna Petrovna azt a megbízást kapta, hogy menjen át az ulalusinszki segéd-gyártelepre. Az volt a feladata, hogy nézzen körül a munkások között és ha olyanokat talál, akik gyenge lábon állnak a betűvetéssel, szervezzen csoportot belőlük. Az üzemi bizottság megígérte, tanítót jelöl ki, hogy foglalkozzék velük.

Anna Petrovna örömmel vállalkozott az útra. Az ulalusinszki tűzállótéglagyár harminc kilométerre volt a Tajgasztrojtól. Vonattal is lehetett utazni, kerülőúton, Anna Petrovna azonban úgy döntött, inkább lóháton megy. Dnyepropetrovszkban gyakran látogatta a lovaglóiskolát, jól megtanult hátaslóval bánni. Az út nagy gyönyörűséget ígért.

Karmakcsi a legjobb lovat szemelte ki a tanítónő számára és Anna Petrovna elindult.

Hűvös, csendes korareggel volt, szél sem rezdült. Anna Petrovna könnyű prémes kabátkát és bő gyapjúnadrágot viselt. Fölfelé fésült haja kis sapkája alá bújt. Úgy festett, mint egy igazi sporthölgy.

Könnyedén felhágott a nyeregbe, bal kezébe fogta a kantárszárat, jobbjával pedig búcsút intett Karmakcsinak.

— Szerencsés utat! — szólt utána az altáji. — Valóságos mesterlovas!

„Kár, hogy Dmitrij most dolgozik... Vajjon tetszenék-e neki így, lóháton?" — gondolta Anna Petrovna. Jólesett neki az altáji dicsérete. Megsarkantyúzta lovát és az állat ügetésbe fogott, olykor mélyen leszegte a fejét.

Vagy két óra múlva Anna Petrovna rátért az erdei útra. A Tajgasztroj építkezése és a Tajgagrád a háta mögött maradt. Csak a kémények csúcsai látszottak még egy ideig, de hamarosan ezek is eltűntek a szeme elől. Anna Petrovna átadta magát

annak az érzésnek, amelyet jól ismernek a lovasok: egész testével érezte, hogy a ló megérti gazdájának minden egyes mozdulatát. Az altáji ló forróvérű, türelmetlen állat volt és kissé fékeznie kellett.

Alighogy beért az erdőbe, duruzsoló csendesség vette körül. Illatos, mámorító volt a levegő. A gyanta és a frissen lombbaborult bokrok illatába belevegyült a korhadó avar édeskés szaga. Anna Petrovna lépésre fogta lovát és kíváncsian nézelődött körül. A keskeny út a zöld erdőrengeteget kettészelő vágatban futott, kétoldalt magas tűlevelű fák álltak, itt-ott zöld zuzmó csüngött róluk. Ibolya és fehér, illatos virágok szegélyezték az utat: vidám, ünnepi köntösbe varázsolták. Nem lehetett közönyösen elhaladni e virágtenger mellett. Anna Petrovna leszállt lováról. Szakított a harmatos, illatos virágokból és beléjük temette arcát, majd kabátkájába rejtette a csokrot. Felszállt lovára, de nem engedte, hogy az állat vágtába csapjon.

— Lépésben! Lépésben, kedves! — csitította Anna Petrovna és megveregette tenyerével az állat csillogó, síma nyakát.

Percről percre mélyebb csönd vette körül: a tajga csöndje a maga különleges neszeivel: az egymásnak dörzsölődő, fényesre csiszolódott ágak nyikorogtak, egy-egy ijedt burunduk vinnyogott, meg-megzizzent a sűrű cserjés.

Hirtelen elsuhant mellette valami. Anna Petrovna összerezzent a meglepetéstől.

Egy mókus végezte reggeli sétáját a fák csúcsain. A kicsiny, prémes állatka szédítő ugrásokat tett. Anna Petrovna elragadtatással figyelte a mókust, amely élesen kivált a zöld tűlevelek hátteréből, mint valami vöröses lángnyelv. A mókus mintha érezte volna, hogy gyönyörködnek benne: egy ideig az irtás szegélyén ugrándozott, majd az erdő sűrűjébe iramodott.

Anna Petrovna tovább is lassan léptetett lován, figyelt a tajga életére. Lánykorában nem egyszer ábrándozott a tajgáról, kietlenebbnek, járhatatlanabbnak képzelte... És most itt lovagol a tajga kellős közepén... egyesegyedül... „Félelmetes? — kérdezte önmagától. — Igen... kissé félelmetes... Hátha hirtelen előront egy medve... vagy sakál... sőt talán tigris... — Mondták, hogy a tajgán tigris is akad. — Nálam pedig még pisztoly sincs."

Ugyanakkor pedig a könnyűség, a belső szabadság különös érzése töltötte el. Nem tudta, mi okozza: az illatos, erdei levegő,

az évszázados csend, vagy talán az, hogy a keskeny irtás fölött kék, felhőtlen, tiszta égbolt ragyogott és köröskörül úgy áradt a zúgó csendesség, mint a sűrű tajték.

És mintha még csak fokozni akarná az elhagyatottság érzését, messziről hirtelen felbúgott a gyár gőzdudájának öblös hangja. Az a hang, amelyre ébredtek, munkába mentek, hazatértek az emberek.

Anna Petrovna megörült. „Milyen erős — gondolta — majdnem húsz kilométerre is elhallatszik..." És gondolatban maga előtt látta az óriási gyártelep építkezését, amelyen tízezernyi ember fáradozott serényen. Olyan élénken, olyan elevenen elképzelte a Tajgasztroj életét, hogy úgy rémlett neki: hallja a légkalapácsok ütemes csattogását, a földre zuhanó sinszál csengését, vagy a körfűrészek hetyke sivítását, amint deszkákra és gerendákra vágják a farönköt. Hallotta a tolatómozdonyok kurta, éles rikoltásait is.

Mintegy két óra múlva megérkezett.

Az ulalusinszki tűzállótéglagyár a Tajgasztrojhoz képest hosszú fészernek tetszett Anna Petrovna szemében. Szinte el sem akarta hinni, hogy ez az építkezés egyik fontos bázisa.

Anna Petrovna megtalálta a csoportvezetőt és igen hamar megtudott mindent, amire szüksége volt. Sőt, az „ötperc" alatt a munkásokkal is beszélgetett. Huszonnyolcfőnyi csoportot kellett szervezni. A munkások megkérték, közölje a Tajgasztroj üzemi bizottságával, hogy mielőbb küldjenek tanítót.

— Jó életkörülményeket biztosítunk neki! — mondta Dorodnih, a csoportvezető: nyájas, világosszemű, középkorú szibériai. — Ne törődjék vele, tanítónő elvtárs, hogy nálunk kissé szegényesen fest minden. Persze, ez nem Tajgagrád! — és elmosolyodott. — De nem lesz rossz dolga a tanítónak. Derék emberek vannak nálunk. Nagyon derék emberek. És szorgalmasan dolgoznak! Egyetlenegy sem akad, aki ne teljesítené a normát. A többség pedig százhetvenöt-százhatvan százalékot ér el naponta. Ez a táj pedig gyönyörűség a léleknek.

Dorodnih körültekintett tiszta szemével.

A hely valóban pompás volt. A tűzállótéglagyár a Tagajka partján állt. Közvetlenül a folyón túl hegyek emelkedtek, vonulataik párhuzamosan futottak. A folyó szinte a lábukat nyaldosta. És amerre a szem ellát, csupa virág. A legközelebbi hegy úgy kéklett a sok virágtól, mintha kék mázzal vonták volna be.

A nap fürdött a vízben és marékszámra szórta tükröző, arany fényfoltjait.

— Szóval így mondja meg — ismételte Dorodnih. — Tanítónk abban a kis villában fog lakni, — Dorodnih egy kissé távolabb álló házacskára mutatott. — Lovat is kap. Nem lesz rosszabb a magáénél! Ha szükséges — bármely percben átmehet Tajgagrádba vagy ahová a kedve tartja. Vadászterületünk is párját ritkítja. Annyi itt a vad, hogy több már nem is kell. — Dorodnih váratlanul odahajolt Anna Petrovnához és halkra fogta szavát: — Maga nem maradna nálunk? Nagyon dícsérik ám a munkások az építkezésnél... Megteszünk mindent, amit kíván... Unatkozni sem fog. Van egy jó harmonikás nálunk. Egyszer egy héten mozi is... Az igazgatónk fiatal ember. Mérnök.

A meghívás annyira meghatotta Anna Petrovnát, hogy egészen zavarba jött.

— Köszönöm szépen!... Dehát nem tehetem, nem eresztenek el... És nem vagyok egyedül...

Melegen elbúcsúztak egymástól. Anna Petrovnát egész útján hazafelé elkísérte ez a meleg érzés, amely onnan sarjadt, hogy ismét, önmagán érezte, mennyire megbecsülnek minden embert a mi országunkban, milyen szívesen látják az ország minden kis zugában, különösképp a tajga rengetegében.

— Dmitrij! — szólt Anna Petrovna Sahhoz, hazaérkezése után. — Az ulalusinszki gyárban jártam ma. Micsoda remek emberek vannak ott!

Olyan lelkes hangon számolt be útjáról, amilyet csak itt, az építkezésen hallhatott először tőle a férfi.

— Látod, Dmitrij... Szükség van rám mindenütt! Az ulalusinszki gyártelepen külön villában lakhatnék. Egymagam! Az igazgató pedig fiatal mérnök...

— Hát én öreg vagyok?

És kacagtak, szívvel-lélekkel.

Nyolcadik fejezet

1

Közeledett a vanádiumnyersvas előállításának határideje. Buncsuzsnijon különös lelkiállapot vett erőt, de a professzor nem boncolgatta érzéseit.

Már hetedik napja szárították a kemencét forró gázokkal, de alig-alig melegedett át. A professzor úgy határozott, tovább folytatja a szárítást. A kemence megtöltésének előkészítő munkálatai a végük felé jártak. A nyolcadik napon megérkezett az első titánmagnetit-szállítmányt hozó vonat az ércrakodóhoz. Megteltek a bunkerok. Saroglyákon száraz fát és válogatott kokszot szállítottak a kísérleti kohóhoz. Minden készen állt a begyújtáshoz, a professzor azonban estére halasztotta. Este pedig kijelentette, hogy a begyújtás másnap reggelre marad.

Fjodor Fjodorovics úgy figyelte a kemence hőmérsékletét, mint az orvos a súlyos beteg lázát. Azon a napon, a kemence begyújtása előkészületeinek első napján, Buncsuzsnij, Nágya és a Donyec-medencéből érkezett Gorodulin művezető reggelig el sem távozott a műhelyből.

— Mi van a kemencével? — kérdezte Grebennyikov.

— Normálisan lehűlt.

Buncsuzsnij hangja tompán, feszült izgalommal csengett.

— Nos, akkor kezdjük el!... Nagyezsda Sztyepanovna! Töltesse meg a kemencét fával.

Nagyezsda kiadja utasításait.

A kemencét először fával töltik, majd faszénnel, forgáccsal, kokszszal. Szótlanul végeznek mindent: szinte érzi mindenki, hogy ebben a pillanatban a felesleges szó csak ingerültséget kelthet. Azután leöntik fűtőolajjal. A töltés fúvónyílásokon keresztül történik, kézierővel, lapáttal és villával.

Grebennyikov Buncsuzsnij arcát figyeli. Fjodor Fjodorovics borostás arca olyan, mintha dér lepte volna el, szeme alatt kék karika.

— Majd kialszom magam azután! — mondja Buncsuzsnij mosolyogva. — Lám, Nagyezsda Sztyepanovna és Gorodulin mester sem húnyta le a szemét már második napja... Örülök, hogy odaát minden rendben van — és a professzor az első nagyolvasztó felé mutat.

Körüljárják a kemencét.

„Bár már szerencsésen túllennénk az egészen..." — gondolja Grebennyikov.

— Nincs szüksége valamire, Fjodor Fjodorovics?

— Köszönöm. Nincs szükségem semmire.

Buncsuzsnij letelepszik a szódavizes palack mellé és iszik, noha egyáltalán nem szomjas. Grebennyikov elmegy.

Nemsokára híre terjed, hogy a begyújtást reggel tíz órára halasztották.

„Húzza-halasztja az öreg..." — gondolja Nágya. Nagyon sajnálja Fjodor Fjodorovicsot: az utóbbi napokban Buncsuzsnij lefogyott és Nágya aggódott egészségi állapota miatt.

— Észrevette-e — mondja a professzornak — hogy egyetlen váltás sem siet haza? Mindenki azt szeretné, hogy az ő váltása nevéhez fűződjék a vanádiumnyersvas előállítása.

Buncsuzsnij körülnéz. Népes a kísérleti kemence környéke.

— Mi ez? Kicsodák ezek?

— Más műhelyek dolgozói. Mindenki érdeklődik. Mindenki kérdezősködik.

A professzor vállat von. Bemegy a gázfülkébe. Az ellenőrző mérőműszerek szerint a léghevítők kupoláinak hőmérséklete: 600—1100—750 fok.

A kohóhoz megérkezik Nyikolaj. Kiküldetéséből épp most tért vissza.

— Milyen jó, hogy megjöttél! — fogadja Nágya örömmel.

— Nos, mi újság nálatok? Hogy viselkednek a kemencék?

— Az „Óriás"-t tegnap begyújtottuk. Volocsuk ma már nyersvasat ad. A martinban, Sahnál szintén rendben van minden. Harmincadikára meglesz az acél. Nekünk pedig május elsejére kell előállítanunk...

— És meglesz?

Nágya habozik a válasszal.

— Egyelőre folynak az előkészületek... Bonyolult dolog ez, Kolja... Nagyon bonyolult...

El akarja mondani, milyen nyugtalan a professzor a kísérleti kohó miatt, de még Nyikolajjal is nehéz erről beszélnie.

— Hogy sikerült az út, Kolja?

— Vendégeink lesznek május elsején. Jönnek a határvidéki bizottságtól, valószínűleg Moszkvából is. Mondd, nem hagy cserben a kísérleti kohó? — kérdi Nyikolaj. — Kapunk vanádiumnyersvasat?

Nágya gondolkodóba esik.

— Olyan feszült izgalomban égünk... A begyújtás egyre késik. A professzor úgy határozott, vár még egy pár napig a kiszárítás után, félti a kemencét... Ellenőrizzük a hűtőberendezést...

— Értem!

— Végső esetben... a nagyolvasztó nyersvasát nézik meg a vendégek! Láthatják majd a martin acélját is. Hát ez nem lesz ünnep? Nem elég ez? A kísérleti kohóval pedig várjatok, elvtársak! Ne követelőzzetek nyakló nélkül...

Esteledik. Kigyúlnak a lámpák. Fürgén siklanak a vágányokon a mérlegkocsik. A billenőtartály beledönti a kokszot a kohó harangjába.

— Nos, itt az idő! — A professzor összeszedi minden erejét és legyűri fáradtságát. — Telefonáljon Grebennyikovnak és Zsurbának: mindjárt megkezdjük a begyújtást! — szól Zsenya Sztoljarovának.

Megérkezik Grebennyikov és Zsurba. Egymásután szállingóznak Rolikov, Borisz Voloscsuk, az éppen ráérő mérnökök, mesterek, munkások.

— Az én kohóm nemsokára nyersvasat ad! — újságolja Borisz elégedetten Nágyának. — Értelmes kis kemence! Úgy működik, mint az óra! Tudod, most először helyezek üzembe önállóan egy kohót. Méghozzá nem egyszerű kohót, hanem egy „Óriás"-t!... Azért izgatott vagyok egy kissé... de meggyőződésem, hogy minden jól fog sikerülni. Ott volt nálam Grebennyikov. Töviről-hegyire megnézett mindent. Két óra hosszat vizsgálódott, majd azt mondta: rendben van! Sőt meg is dicsért!

Borisz arca ünnepélyes. Sűrű haját vörösre festi az ércpor.

— Gondold el — kezdi és megfogja Nágya kezét — fiatal mérnök létemre rámbíztak ilyen nagyfontosságú dolgot...

— No, azért ne nagyon... hencegj vele! — Nágya gúnyosan mosolyog. — Így én is elmondhatom, hogy én helyeztem üzembe a kísérleti kohót, önállóan... Te kis dicsekvő! Hiszen Buncsuzsnij le sem veszi rólad a szemét. Meg Rolikov sem.

— Mindegy... az én műszakom! Én vezetem.

A műhelyben hirtelen felharsan Buncsuzsnij hangja:

— A torokgázvezeték nyitva van?

— Nyitva!

Nágya megfordul: a kicsiny, aszott professzor nagynak, parancsolónak tetszik most, mintha a termete is magasabb lenne, mint máskor.

— Ellenőrizni a gázvezeték szelepeit és a torokzárakat!

— Igenis! — felelik.

Nágya ellenőrzi a parancs végrehajtását.

— Levegőt! — parancsolja a professzor. Hangja kemény és szilárd.

Forrószelet adnak. Buncsuzsnij el sem mozdul a kemence kémlelőnyílása mellől. Látni lehet, amint meggyullad a fa, ahogyan lángralobban a fűtőolaj.

— Ó, ezek az öregek... — jegyzi meg Rolikov.

Nágya a műszereket figyeli. A fúvás hőmérséklete hétszáz fok, a nyomás fél atmoszféra. Jelenti a professzornak. A kohó torka fölött megjelenik az első füstcsík... Minden szem a kemence tetejére szegeződik. A füst ritka, áttetsző, enyhe szürkéskék színben játszik, mint felhő a hegyek közt.

— Én megértem az öreget — mondja Grebennyikov — egy kohó születése olyan esemény... olyan esemény... Fjodor Fjodorovics nem egy kohót épített és gyógyított meg életében. De azt hiszem, ennyire csak a mienk miatt izgul!...

A műhelyben nő a tömeg. Az építmények állványain, a szomszédos műhelyek tetején, mindenütt, ahonnan látható a kísérleti kohó: ember ember hátán. Az idő rohan, de észre sem veszik. Az öntőcsarnokban a nagyolvasztárok előkészítik a leeresztőcsatornákat a csapoláshoz.

A professzor lába már rogyadozott a fáradtságtól. Átment a gázfülkébe. Grebennyikov odahozatott egy tábori ágyat. Buncsuzsnij lepihent tizenöt-húsz percre, majd átment a nagyolvasztóhoz, Voloscsuk birodalmába.

— Nos, mi a helyzet maguknál, Voloscsuk elvtárs?

— Minden rendben van, Fjodor Fjodorovics! — feleli Borisz. Büszke rá, hogy itt, az ő szakaszán, szabályszerűen folyik a munka, noha kevesebb a „főnök" és nincs olyan nyüzsgés sem.

A professzor benéz a kémlelőnyíláson.

— Fokozza a fúvást. Azt hiszem, egy óra múlva meg lehet nézni a salakot.

Erősítik a fúvást. Egy óra múlva kieresztik a salakot és nemsokára lecsapolják a nyersvasat is.

— Az első kohóból ömlik a nyersvas! — száll végig a hír a gyáron. — Megvan a vas!

A kohóhoz tódul a nép.

„Most már átmehetek az enyémhez..." — mondja Buncsuzsnij gondolatban és a kísérleti kohóhoz indul. Legjobban szeretne senkivel sem találkozni.

— Nos, mi újság nálunk, Nagyezsda Sztyepanovna?

Nágya kelletlenül feleli:

— Semmi változás.

A professzor sorjában benéz valamennyi kémlelőnyíláson. Megérkezik Borisz.

— Ömlik a nyersvas! — mondja. — Miért nem jöttél át? Micsoda ujjongás volt...

— Nem érek rá... Pillants csak be az ablakon, Borisz.

Borisz előrehajol, hosszasan vizsgálódik.

— Nem gyenge a fúvás? — kérdi. — Én erősíteném.

— Ne avatkozzál bele, kérlek! Nincs teljes üzemben a kemence.

— Szó ami szó: pokolian érdekes! — mondja Borisz. — Amikor a titánmagnetitot adagoljátok, hívj át.

Zsenya Sztoljarova a bunkerok mellett talál rá Nágyára.

— Nos, mi újság?

Zsenya letelepszik a bunkerárok bejárata mellett és öklére támasztja állát. Kegyetlenül álmos: úgy rémlik, ha most lefeküdhetne amúgy igazában, nyugodt lélekkel, akkor átaludna két napot, két éjtszakát is! Lelke azonban nyugtalan... Nem megy minden úgy, ahogy várták... A professzor izgatott, a professzor el van keseredve...

— Nos, szóval?

— Egyelőre semmit sem mondhatok.

Zsenya nézi a kemencét, a léghevítőt, a légsűrítőállomást. A léghevítőt a komszomolcok építették. A kemence felrakásában

a komszomolcok segédkeztek. A bunkerokat a komszomolcok ásták. Itt minden magán viseli a komszomolcok kezenyomát. És ez különös örömet szerez Zsenyának. Büszke rá.

— De hol van Fjodor Fjodorovics?

— Átment a szocialista városba. Egy órácskára, azt mondta. El kell intéznie valamit.

— De hogy szánta rá magát, hogy itthagyja a kemencét?

— Rászánta magát! Rámbízta a kemencét! — felelt Nágya büszkén.

Egy óra múlva visszatér a professzor.

— Sokáig feltartóztattak a távíróhivatalban — mondja Nágyának. — Mi újság a kemencénél?

Benéz a kémlelőablakon.

— Csapolás!

Kieresztik a salakot. Nemsokára lecsapolják az öntődei nyersvasat is. Jön Grebennyikov.

— Minden rendben? — kérdezi.

— Amint látja...

— No, hála Allahnak!

Másnap Buncsuzsnij a vanádiumnyersvas előállításához adagoltat.

— Erősíteni a szelet! — vezényel.

Nágya ellenőrzi a professzor intézkedéseinek végrehajtását Gyötrő várakozás kezdődik.

A professzor a medence előtt ül. A szél hőfoka: hétszázkilencven fok, a nyomás: egy atmoszféra. Egyelőre minden úgy megy, ahogy kell. Fjodor Fjodorovicsnak mégis remegnek az ujjai, ez a remegés sehogy sem áll el. Haragszik önmagára, de ujjai csak remegnek. Grebennyikov melléje telepszik. Kis ideig hallgat.

— A sikernek mindig ára van — szól Grebennyikov. — Ha nem lennének kudarcok, nem tudnok, mi a siker!

— Szofizma*, Pjotr Alekszandrovics!

Ahogy közeledett a nyersvas csapolásának ideje, óráról-órára szaporodott a nép a kemence körül.

— Kérem, Pjotr Alekszandrovics, távolítsa el a kíváncsiskodókat. Azt hiszik, cirkuszi mutatványt látnak itt! Bohóccá akarnak változtatni! — tréfálkozott a professzor.

* Szofizma = álokoskodás.

Grebennyikov őrséget állíttat. De senki sem távozik. Egyesek az öntőcsarnokban bújnak el, mások a bunkerok táján. A fiatalság a tetőket választja.

Hirtelen szájról-szájra száll egy szó, amelyet a kohászok nem tudnak közönyösen kiejteni:

— A fúvóka!

Gorodulin művezető és Nágya a fúvókához siet.

— Elégett, az átkozott!

„Hát ez meg mi a fene?" — gondolja Nágya és bepillant a kémlelőnyíláson. Meg szeretné kérdezni a professzortól, miért égett el a fúvóka, de nem tudja rászánni magát.

Hozzáfognak a fúvóka kicseréléséhez. A fúvókakeretből záporoznak a szikrák. A koromtól fekete, verejtékes munkások elfödik arcukat a kemencéből kitóduló hőség elől. Hozzák a rézfúvókát. Súlyos, úgyhogy csak nagy erőlködéssel tudják felemelni a fúvókakerethez. A fúvóka kicserélése lassan folyik. Buncsuzsnij professzor ujjpereceit ropogtatja. Az újoncok félnek a nyitott fúvókakeret mellett állni: azt hiszik, mindjárt kiömlik a kemencéből az izzó anyag.

Vagy tizenöt perc múlva helyén van az új fúvóka. A kemence ismét teljes üzemmel működik.

Közeledik az éjtszaka. A professzort hideg borzongás rázza. Szó nélkül átmegy a gázfülkébe és ledől a tábori ágyra. Nemsokára lépteket hall. Nem törődik vele. Nágya lép be. Leül a padkára, a professzor fejéhez és összekulcsolja ujjait a térdén. Buncsuzsnij kinyujtja kezét a pléd alól és Nágya karjára teszi. Nágya megsimogatja az érdes, savfoltos, derék, becsületes kezet.

Nágya távozása után Buncsuzsnijt néhány percre elnyomta az álom. Megint Ljosát látta álmában, mint akkor a vasúti kocsiban, amikor az építkezéshez tartott...

Borzongva lépett ki a gázfülkéből. Nyirkos hideg volt; a nap még nem kelt fel, noha keleten már lángolt a tajga.

Buncsuzsnij egy pillantást vetett a kemencéje fölött lebegő felhőcskére, az adagolószerkezetre, a toroklángra, bekandikált a kémlelőablakon. Minden rendben volt. Közeledett a vanádiumnyersvas csapolásának ideje. Buncsuzsnij olyan nyugodt hangon fordult Nágya Kohanyechez, hogy a fiatal mérnöknő elcsodálkozott.

— Úgy hiszem, megoldottuk a problémát, Kohanyec elvtársnő! — mondta és elment...

Az öröm lángoló pírja égett Nágya arcán. Nem tudta leküzdeni megindultságát.

— Úgy látom, valóságos Walpurgis-reggel virradt rátok! — tréfálkozott Mitya Sah. Miután műszakja befejezte a munkát, átjött az olvasztóműhelybe. A martinászoknál már elmúlt a „szülési láz" és Mitya ujjongott örömében. — Hogy áll a ti problémátok, Nagyusa?

— Megoldódott! Hallod? Megoldódott!

— Mikor csapoltok?

— Nemsokára.

A kemencéhez mennek. A kohó közelében nagy a hőség. A munkások levetették munkaruhájukat és egy szál ingben dolgoznak. Tíz-húsz percenként kell cserélni a szódavizes palackokat. Néhány munkás ingére vékony sóréteg ült ki, mint a szekrényben sokáig heverő mosószappanra.

Reggel kilenc órakor kieresztették az utolsó salakot a vanádiumnyersvas csapolása előtt.

— Kitűnő! — Gorodulin művezető, akinek arcát egészen benőtte a borosta e néhány nap alatt, hol Nagyezsda Kohanyechez, hol Buncsuzsnij professzorhoz fordul.

— Kitűnő!

A professzor kinyittatja a vaslecsapolónyílást. Kissé hozzáragadt a fém, úgyhogy oxigénnel kell kiégetni. A munkások rácsavarják a gumicsövet a vaspalackra és kotorászni kezdenek a lecsapolónyílásban. Kibírhatatlan ez, mintha fájós fogat piszkálnának. A cső megolvadt. Buncsuzsnij nem bírja tovább és maga nyúl a gumitömlő után. A palack szelepjéhez kapkod, akadályozza a munkásokat. Neki azonban úgy rémlik, csak most megy a dolog rendesen, amikor az ő keze ér hozzá a tömlőhöz.

A nyílást kiégetik. Gejzirként csap ki a szikra a kemencéből, a földre szakad a csillagos ég. A fiatalság ijedten hőköl hátra ... Gorodulin művezető nem állja meg ebben a pillanatban sem, hogy oda ne bökjön a fejével az újoncok felé ...

És eleredt a nyersvas ...

Rózsaszínű lángocska reszket fölötte, csillagok villannak fel és húnynak ki. A fém aranyos patakjai szétáradnak a csatornákba.

Nágya odamegy a professzorhoz, megfogja a kezét és erősen a melléhez szorítja, mintha meg akarná mutatni, hogyan ver a szíve ebben a nagy pillanatban. A professzor azonban észre sem veszi. Könny fátyolozza a szemét. Várja, mikor jelenik meg a

salak a vaslecsapolónyílásban. Ez izgatja most a legjobban. Nyakát nyújtogatja, mint a madár, kikémlel Voloscsuk háta mögül, félretolja Grebennyikovot és Zsurbát. Mint a megszállott, követi a szivárvány valamennyi színében játszó, izzó nyersvasat, érthetetlen szavakat suttog és az ujjait tördeli... A salak jól kifolyt. A vanádiumnyersvas első csapolása véget ért.

A professzor megkönnyebbülten sóhajtott fel.

2

Lazar Bljaher április 29-én reggel kapta meg Buncsuzsnij professzor táviratát.

A sürgönyt természetesen minél takarékosabban kellett megfogalmazni. De érthető volt szavak nélkül is: a professzor győzelme megünneplésére készül. Ezt olvasta ki belőle Lazar.

Telefonált a légiforgalmi társasághoz. Azt a választ kapta, hogy holnap reggel hétkor indul a legközelebbi repülőgép.

— Mikor érkezünk meg a Tajgasztrojra?

— Ha az időjárás nem akadályoz, május elsején.

„No, ez pompás!"

Lazar máris készülődött az útra. Hazatelefonált.

— Lizocska, távirat jött nagyapától!

— Mi történt?

Liza izgatott volt és Lazarnak hosszasan kellett magyaráznia, hogy nincs semmi baj, nagyapa meghívta a kohó üzembehelyezésére. A diadalünnepre.

— Veled megyek!

— Még mit nem! Röpülni akarsz a te állapotodban?

Amíg a membránt megreszkettető recsegés félbeszakította beszélgetésüket, Lazar megkereste szemével az üveglap alatt kiszögezett listán a népbiztosság adminisztrációs osztályának telefonszámát.

— Hát jó. Ha nem akarod...

— Nevetséges ötlet!

— Mit készítsek az útra?

— Egy, legfeljebb két napra megyek. Ne készíts semmi különöset. Telefonálj nagymamának: benézek hozzá.

Lazar ezután telefonált a népbiztosságra és megrendelte a medencevértezetet. „Noshát — minden készen! Utazom... — Lazar elmosolyodott. — Könnyű ezt mondani... utazom..."

Lazar azonkívül, hogy Buncsuzsnij távozása óta gyakorlatban az intézet igazgatója volt, egy kohászcsoport munkáját vezette, fémkohászati előadásokat tartott a főiskolán. Ráadásul terjedelmes cikken dolgozott az Izvesztyija május elsejei számába, cikket szánt a „Metallurg" című folyóiratnak, a napokban pedig előadást kellett tartania a Politechnikai Múzeumban.

„Könnyű azt mondani — hogy egy modern, elfoglalt szovjet ember csak úgy elutazhat!..."

A telefonbeszélgetések személyes látogatásokkal váltakoztak, az autó szélsebesen rohant Moszkva utcáin; gyorsan váltogatták egymást a házak, a hivatalok, az emberek. Lazar oly mélyen be volt ékelődve az életbe, akár a szög a tölgyfadeszkába.

Elutazása előtt beszélnie kellett még Raduzevval. Szergej már több hónapja az intézetben dolgozott és Lazar meggyőződött róla, hogy különleges érzéke van a kutatómunkához; szerette a munkát és nemmindennapi tudása, tapasztalata volt.

Ügyei elintéztével dolgozószobájába hivatta Raduzevot.

— Nos, Szergej, én elutazom a Tajgasztrojhoz. Ott leszek néhány napig. Valamennyi mérnököm közül te foglalkoztál legtöbbet a tömörítés kérdésével, mind azelőtt, mind pedig nálunk. Tudod, megéreztem, hogy jó szimatod van ehhez a dologhoz. Különben is, ha akarod, elárulhatom: korántsem tartalak hétköznapi mérnöknek...

Raduzev elpirult.

— Jól tudom, ilyesmit nem szokás így szembe mondani, dehát mi ketten már régen ismerjük egymást — mondta Lazar és Szergej térdére tette kezét. — Azt hiszem, sikeresen megoldjuk feladatunkat, és rád a jövőben is nagy szükségünk lesz, ha majd megkapjuk az első dúsított vanádiumvasat. Amíg most kiküldetésben járok, azzal bízlak meg, Szergej, hogy mégegyszer ellenőrizd tömörítőmódszeredet és alkalmazd munkánkban. Ha az, amit a múlt alkalommal elértél, nem véletlen, akkor ez a mi sikerünk lesz. Nagy lépés előre!

Lazar felállt. Raduzev is felemelkedett helyéről.

— Nos, ennyit akartam mondani. Ezért hivattalak.

Elbúcsúztak.

Estefelé, miután mindent elintézett, Lazar elment anyósához.

— Fjodor Fjodorovics üdvözletét küldi! — mondta Marja Tyimofejevnának és megcsókolta a kezét.

— Mi történt?

— Semmi különös. A Tajgasztroj építői meghívtak az ünnepre. Holnap reggel repülök. Milyen üzenetet adjak át nagypapának?

Marja Tyimofejevna még mindig nem tudta leküzdeni izgalmát és sürgött-forgott a szobában.

— Hogy mit adjon át? Várjon egy percig. Összeszedek egyet-mást.

Vagy tíz perc múlva Marja Tyimofejevna belépett a dolgozószobába. Úgy festett, mint a kisgyermekét vivő anya: előbb jött a teher, utána pedig jómaga.

Lazar felállt és elébe ment. Feszesre húzott, övvel leszorított katonazubbonyt és csizmát viselt.

— Maga egészen megfeledkezett az öregasszonyról... És megváltozott, amióta nem láttam! — mondta Marja Tyimofejevna és Lazar nagy, domború homlokára, ragyogó szemébe nézett.

— Megfeledkezni nem feledkeztem meg. De a fejem búbja sem látszik ki a munkából. Mit üzen tehát Fjodor Fjodorovicsnak?

— Előbb csak mondja el, mi történt. Engem nem lehet egykönnyen becsapni!

— Hát csak akkor lehet hívni az embert, ha baj van? Talán nem lehet együtt örvendezni is? Mennyit dolgoztunk együtt...

— Ígérje meg, nyomban táviratozik, mihelyt megérkezik. Nagyon fogok aggódni, amíg nem kapok hírt magától, — mondta Marja Tyimofejevna.

— Óvatosan kell bánnom a csomaggal? Törékeny holmi van benne?

— Egy pohártartó van benne és egy fa tojástartó. Aztán néhány zsebkendő, meg miegymás.

— Épségben kézbesítem. Ne aggódjék!

Lazar úgy fogta a csomagot, mintha a professzor további élete függne attól, hogy épségben kézbesíti-e vagy sem.

— Mondja csak, miért jön Liza olyan ritkán? Magáról már nem is beszélek... Hiszen ünnepszámba megy, ha ellátogat egyszer!

— Ne haragudjék! Fjodor Fjodorovics elutazása óta minden az én nyakamba szakadt.

Lazar leült, majd felkelt és újra leült. Keze közben szüntelenül a mellén volt, a két Vörös Zászló Rend közelében. Mintha meleg sugarak áradtak volna a rendjelekből és Lazar szinte melegítette rajtuk az ujjait.

— No, látom, siet már. Menjen hát! — Marja Tyimofejevna magához vonta Lazar fejét és homlokon csókolta. — Mondja meg Lizanykának, hogy okvetlenül jöjjön el ma hozzám Nyinocskával. Ha tudná, milyen nehéz egyedül... Bár már visszajönne mielőbb...

Hallgatott egy ideig. Majd egészen elváltozott hangon így szólt hirtelen:

— Vigyen magával... Vagy már késő, nehéz lenne elintézni?...

Lazar zavarba jött.

— A nehézségek nem ijesztenek meg, Marja Tyimofejevna. Nem erről van szó... De... azt hiszem, Fjodor Fjodorovics feszélyezve érezné magát. Hiszen egy percre sem hagyhatja el most a kohót.

Marja Tyimofejevna lelkesedése nyomban kihúnyt.

— Akkor hát, isten áldja... menjen... Öreg vagyok én, ostoba... vele kellett volna mennem, még akkor...

Odahaza Lazar Nyinocskával együtt leemelte a szekrény tetejéről a bőröndöt és kettesben becsomagoltak. Azután beültette a kislányt a bőröndbe és a vállára vette.

— Vigyázz! Leejted a gyereket! Mit csinálsz! — kiáltotta Liza felháborodottan.

— Apa, még! Még! — vezényelt Nyinocska.

Lazar lerakta a földre a kislányt és megcsókolta a fejét. Olyan szaga volt a kis gyerekfejnek, mint a napon átmelegedett madárfészeknek.

— Mit hozol nekem?

— Mit szeretnél?

Nyinocska elgondolkozott.

— Hozz nekem... — nem tudta, mit mondjon, — hozz nekem valami... nagyon nagyot... és sokat!

— Liza, menj át Nyinocskával nagymamához. Haragszik ám. — És elmondta Marja Tyimofejevnával folytatott beszélgetését.

Amikor Liza elment a kislánnyal, Lazar leült az ablakhoz. Lüktető, meleg, áprilisvégi este volt, zsenge levelek illata áradt. Lazar mélyet szippantott az esti levegőből, majd felnézett az égre. Fázott és becsukta az ablakot. Néhány percig hátrakulcsolt kézzel járt fel és alá a szobában — a régi börtönszokás szerint.

Huszonnégy óra múlva ott lesz a Tajgasztroj építkezésén, amely nemcsak azért volt drága neki, mivel ott épült meg a kísérleti kohó, mert ott van az intézet fióktagozata. Lazarnak drága volt minden, ami épült az országban; készen állt arra, hogy minden erejével megvédelmezze az ellenséggel szemben. Hiszen minden építkezés látható, kézzelfogható részecskéje volt annak az új életnek, amelynek ábrándját évtizedek küzdelmein át hordozta szívében a nép, amelyért annyit szenvedett, míg végre valóra vált.

Munkája révén Lazarnak szoros kapcsolata volt a Legfőbb Népgazdasági Tanáccsal, később pedig a nehézipari népbiztossággal. Ez a hatóság döntött az ország iparosításának nagyfontosságú feladatairól, amelyek a kommunista társadalom alapját vetették meg.

A felelős hivatalnokokkal való érintkezése során Lazart egyre nyugtalanította az az érzés, hogy a népbiztosságon belül, mélyen a föld alá húzódva, ellenség rejtőzik. Teljes leleplezésükig azonban nem lehetett hozzájuk nyúlni. Ez a helyzet veszélyes volt, a tettenérés viszont túlságosan bonyolult feladatot jelentett, mivel az ellenségnek vérévé vált a kétkulacsos játék. A nyílt ellenség látható és könnyebben leleplezhető, itt azonban kettőzött éberségre és éleslátásra volt szükség.

Arra a nagy építkezésre, ahová most Lazar utazott, szintén kivetették hálójukat.

Tschammer, a kém — ez az első! Jó, hogy így történt: elfogták, tetten érték a bandität. Feltárták a darázsfészket. A diverzió — ez a második! A gyártelepen történt szabotázsról különböző forrásokból tudott Lazar. Sok minden napvilágra jutott, de ki kezeskedik róla, hogy az egészet felgöngyölítették? A kombinát építkezése Moszkvától négyezer kilométerre folyt, de Lazar ismert sok mérnököt, ismerte a külföldi tanácsadókat is és minden érdekelte, ami az építkezésen történik. Minden siker az ő személyes öröme volt. Tudott „arról" a táviratról is — Grebennyikov nem titkolhatta el régi, hűséges barátja elől. Nem

hagyta nyugton a távirat. „Micsoda aljasság... — gondolta. — Micsoda aljasság!..."

Lazar ünnepélyes hangulatban készülődött most az építkezéshez: hiszen Kelet egyik legnagyobb fémkohászati kombinátjához, az ország egyik legjelentősebb, fiatal gyártelepére indult, amely a járhatatlan tajga vadonjában nőtt ki a földből. Egyúttal azonban aggódott, hogyan dől el a nagy probléma: vanádiumnyersvas előállítása a titánmagnetitokból.

Lazar május elsején reggel tíz órakor érkezett meg a Tajgasztroj új repülőterére. Bőröndjét a szállodában hagyta és a gyártelepre sietett. Észrevétlenül akart eljutni a kohóhoz, de alighogy elindult az úton, Zsurbába ütközött.

— Lazar! Hát téged mi szél hoz erre?

— Fjodor Fjodorovics hivatott.

— Barátom, akkor te bizony elkéstél: a gyermek már megszületett! Ömlik a vanádiumnyersvas, — mondta Zsurba és átölelte Lazart.

— Elkéstem? No, akkor vezess hamar a műhelybe. Látni akarom gyermekünket, meg az öreget.

Az épülőfélben levő gyártelepen minden csillogott, minden vadonatúj volt. A műhelyek, a segédberendezések, a vasúti vágányok elhelyezése célszerű volt, sőt mi több — nagyon tetszetős is! Lazar nyomban észrevette ezt és értékelni tudta.

— Jól, értelmesen rendeztétek el, — mondta. Figyelmesen megnézett mindent, ami útjába került.

— Lám, itt a professzor is...

Buncsuzsnij az öntőcsarnok előtt állt és tekintete a messzeségbe révedt.

— Fjodor Fjodorovics!

Buncsuzsnij hátranézett.

— Drága barátom... — Meleg szeretettel ölelte magához Lazart. — Milyen jó, hogy eszébe jutott, hogy eljöjjön!

— Hogy ne jutott volna az eszembe! Százszavas táviratra! — Megcsókolták egymást. — Elkéstem tehát?

— Nemrég csapoltuk le... Istenem, micsoda lelkiállapotban voltam...

— Hát mégis folyik a nyersvas?

— Folyik! Folyik!

Lazar olyan erősen megszorította Buncsuzsnij kezét, hogy a professzor feljajdult.

— Gratulálok! Szóval amint gondoltuk, az adagoláson és a hőfokon múlik a dolog? A jó öreg „szamovárocska" bizony nem sokat ért, ugye?

— Az adagoláson és a hőfokon egyaránt. De mindezen túl vagyunk már. A tömeges gyártás feladatát is megoldottuk!

— Fogadja újabb szerencsekívánataimat! Nos, menjünk oda a kemencéhez. Mennyivel szebb a valóságban! — kiáltott fel Lazar.

Ott állt Buncsuzsnij mellett és gyönyörködtek a kohóban.

— Mennyit dolgoztunk ezen a problémán... Emlékszik, Fjodor Fjodorovics? Egymást követték a számítások... De mindez a múlté, látom a szemén. Megkaptuk a nyersvasat és elfelejtettük „őrült nappalainkat és éjtszakáinkat..."

Le nem tudták venni szemüket a kemencéről.

— Milyen gyönyörű! Kicsi, de kecses, milyen karcsúak a vonalai! És minden gépesítve van, — lelkendezett Lazar.

Buncsuzsnij mosolygott:

— Jó kis kemence!

Áttetsző kis felhő lebegett közvetlenül a kemence fölött, mintha védelmezné a vakító napsugaraktól; a nap már magasan a gyártelep fölé emelkedett. A kemence szabályosan, ritmikusan lélekzett, mint a nehéz munka után álomba merült ember.

— Most pedig mutassa meg az egész birodalmát, — kérte Lazar a professzort.

Végigmentek az öntőcsarnok mellett. Tűzoltófecskendővel locsolták a százlábúként szerteágazó csatornákban szétömlött nyersvasat. A vas lassan hűlt. Gőz gomolygott az öntőcsarnok fölött. Égett kén szaga terjengett.

Hármasban bementek a gázfülkébe. Lazar megvizsgálta az adagolást, a műszerek állását, a salakanalíziseket. A professzornak úgy rémlett, megint ott vannak az intézetben és visszatérnek a meghitt beszélgetések és szenvedélyes viták órái.

Nágya benézett az ajtón.

— Nem zavarok?

— Ime, aki helyettesítette magát, — mondta Buncsuzsnij és bemutatta Nágyát.

Nágya zavarba jött.

— Nos, ez az élet törvénye: a régi helyébe lép az új, az új helyébe pedig a még újabb.

— Egyébként, Lazar, Nágya az én feleségem! — mondta Zsurba.

— Igazán?... És a lakzira meg sem hívtatok? Ej-ej... No de remélem, némi késéssel megünnepeljük azért?

— Feltétlenül! Most pedig menjünk a bunkerokhoz!

— Menjetek csak, elvtársak, én még itt maradok egy kicsit, — mondta Buncsuzsnij.

— Értem... — mosolyodott el Lazar.

3

Az építkezés első részlegének üzembehelyezésére eljött Johnson is. Két éve nem járt az építkezésen és most már rá sem ismert semmire. Mintha a műhelyek nem is azon a helyen állnának, ahová ő tervezte őket, hanem egészen más területre vándoroltak volna... Johnsonnal együtt érkezett több amerikai barátja is; messzelátók, Leicák, jegyzettömbök és termoszok alatt roskadoztak valamennyien Az amerikaiak úgy néztek a világ legnagyobb gyártelepére, mint az égből aláhullt, ritka meteoritra... Jártak-keltek, megtapogattak, körülszaglásztak, lefényképeztek mindent, amit csak meg lehetett tapintani, szagolni, amit le lehetett fényképezni. Illő távolságra hátráltak az építményektől, messzelátón keresztül vizsgálták őket. Lementek az építkezés második részlegének alapárkaiba is.

Grebennyikov hidegen fogadta a vendégeket. Johnsonnak engedélye volt az építkezés megtekintésére és Grebennyikov nem gördíthetett akadályt az elé, hogy megtekintse mindazt, ami nem volt titok.

— Nos, a véleményük? — kérdezte a vendégektől.

A vendégek mindenekelőtt az építkezés vezetőjének kitűnő angol beszédén csodálkoztak.

— Ó!... Persze, persze... kolosszális! Kolosszális!... Megengedi, hogy részletesebben elbeszélgessünk egy szabad órájában?

— Szívesen! Ön azonban, mister Johnson, alaposan rá akart szedni bennünket, — mondta Grebennyikov. Nem állta meg, hogy szóvá ne tegye.

Johnson zavarba jött.

— A cégem visszahívott... Nem tehetek róla... Alkalmazott vagyok... A fegyelem...

— Hát a keresztvágat?

— Miféle keresztvágat?

— Amelyik „K" jelzéssel szerepelt nálunk?

— Nem emlékszem... Régen volt.

— Emlékeztethetem rá. Épp akkor érkeztem meg az építkezéshez. Együtt jártuk a terepet. Én felhívtam a figyelmét egy keresztvágatra, az ottani településekre. Ön azonban kijelentette, hogy nem érdemes foglalkozni vele. Nemcsak kijelentette, hanem ki is húzta a felderítések tervéből. De tévedett: nekem kitűnő az emlékezőtehetségem. Amikor néhány hónappal később átnéztem a felderítések tervét, felfigyeltem rá, hogy a „K" jelzésű keresztvágat hiányzik. Ettől a keresztvágattól azután délnek fordultunk és olyan településre bukkantunk, amelyet szívesen vallana magáénak bármely ország...

Johnson nem felelt. Megnyomkodta a dohányt hüvelykujjával, de nem gyújtott rá pipájára, hanem oldalzsebébe dugta és sietve visszavonult.

Amikor Johnson elment, Grebennyikov egy újságíróra lett figyelmes, aki az öntőcsarnok mellett üldögélt a lépcsőn. Az újságíróval volt Zsurba és Borisz Voloscsuk. Beszélgettek.

— Hogyan halad, Nardov elvtárs?

Az újságíró, aki egy fővárosi lapot képviselt, elmosolyodott.

— Küldtem néhány sürgönyt. Hosszú tárcát írtam az emberekről és a kombinátról.

— Hosszút? Ilyen hamar? Mióta van nálunk? Két napja?

— Így kívánja a szakma, Pjotr Alekszandrovics! Hiába!...

— De nem válhat a gyorsaság a szerző kárára?

— Hogy érti ezt?

— Hát úgy, hogy olykor elpirul az ember azon, amit olvas... Például: a martinüzemben blokksorokat hengerelnek, a kohó hengerelt idomvasat termel!

Nevettek.

— Mindez már a múlté, az újságírás csecsemőkora ez, Pjotr Alexandrovics! Manapság nem fordulnak elő ilyen csodabogarak. Manapság az újságírók eléggé jártasak abban, amiről

írnak. A gyorsaság a képesség és a szakmai tapasztalat eredménye.

Zsurba is beleavatkozott a beszélgetésbe.

— Szerintem, — mondta, — a mi íróinknak alapos műszaki képzettségre van szükségük. Az általános és az irodalmi műveltségről nem is beszélek. Általában azonban igen keveset írnak önök, elvtársak. Különösképp áll ez a szocialista munkára.

— Ehhez hozzátehetem, — mondta Grebennyikov, — hogy az írónak nem csupán a lélek mérnökének kell lennie, hanem valamelyik műszaki ág mérnökének és filozófusnak is. A mi korunkban elengedhetetlen ez.

— Elvben senki sem mond ellent az ön tézisének. De mégsem a szerző műszaki ismeretei döntik el egy szépirodalmi mű sikerét! — felelte az újságíró.

— Lehetséges! De marxista filozófia, műszaki ismeretek nélkül nem alkothat az író jelentős könyvet a mi embereinkről! — mondta Zsurba — Mert a szovjet ember elsősorban az alkotómunka embere. A termelés rohammunkása, feltaláló, mérnök, iparvállalat vezetője, tudós, kolhozparaszt. Az író alkotó munkáról ír, tehát ismernie kell a technikát.

— Helyesen beszélsz! — sietett segítségére Grebennyikov. — Turgenyev és Lev Tolsztoj korában az írók jól ismerték a földesúri és a parasztgazdaságot, a különböző bankműveleteket, a peres eljárást. Tolsztoj nem félt, hogy nem értik meg, amikor oldalakat szentelt a szénahordás leírásának vagy a jogászi csűrés-csavarás boncolgatásának. A „Feltámadás"-ban kihallgatási jegyzőkönyvek olvashatók, részletesen ecseteli a bírósági ügyvitelt; mindezt azért, mivel a nemesi olvasót érdekelte, ha ott láthatta magát a bíróságon, perekben vagy a gazdaságban. A mi időnk, a mi országunk jellegzetes vonása viszont az építkezés, az országos méretekben való gondolkodás, a kommunizmus felépítéséért vívott harc. Embereink ilyen gondolkodásmódja érdekli a mi olvasónkat. Ezt tessék tehát helyesen, művészi hitelességgel, színesen ábrázolni. A kommunizmus építésén munkálkodó embereket pedig nem lehet ábrázolni a marxi-lenini filozófia igen alapos ismerete, a szocializmus anyagi alapjainak ismerete nélkül, a munka, a szocialista munka szeretete és a mi technikánkban való jártasság nélkül.

— Ön túlságosan előtérbe tolja a technikát! — mondta Nardov. — Ha ezen az úton haladunk, könyveink inkább a techni-

káról, a gépekről szólnak majd, mint az emberről. A műszaki szakkifejezések kirínak a művészi alkotásból, mint idegen elemek.

— Nem értek egyet önnel! — avatkozott bele a beszélgetésbe Borisz Voloscsuk. — Az egész dolog azon múlik, hogyan csinálják. Régi szakkifejezések bőven akadnak például a „Háború és béke"-ben és ott egyáltalán nem idegenek az elemek.

— Próbálja meg például kohászati szakkifejezések nélkül feltárni Buncsuzsnij professzor jellemét: nem jut semmire! — mondta Grebennyikov. — A mi szovjet emberünk megváltoztatja a termelést, ledönti a régi műszaki dogmákat, új feltételeket teremt a technika alkalmazásához. A mi emberünk tehát teljesértékű életet él, amikor alkot, küzd a feladatok vegrehajtásáért, amikor beléviszi a maga elgondolásait a gyártás technológiájába, amikor közügyben vesz részt. Mivel pedig mi a legfontosabb feladattal, a kommunista társadalom építésével vagyunk elfoglalva, e társadalom alapjának pedig a legerősebb műszaki és gazdasági bázison kell nyugodnia, világos, miért kötelessége a ma társadalmának bemutatására hivatott szovjet írónak, hogy először is: a maga társadalma érdekeinek jegyében éljen, másodszor pedig: alaposan ismerje mindazt, amiről ír. A munkának és kifejezési eszközeinek ismerete nélkül nem tudja *belülről* ábrázolni sem az alkotás örömét, sem pedig az alkotás kudarcait hőse életében. Legjobb esetben az érzelmek külső rögzítője lesz.

Grebennyikov jóindulattal nézett az újságíróra.

— Hallotta?

— Elvtársak! Nehéz harcolnom ilyen egységes fronttal szemben! — mondta Nardov. — De engedjék meg, hogy közöljem önökkel: a mi szovjet emberünk nem csupán építő és feltaláló. A mi emberünk sokrétűbb, mélyebb, sokoldalúbb. Szerelmes, féltékenység gyötri, apaságról ábrándozik, a halálra gondol, meg akarja hosszabbítani az életét, irígykedik, elkeseredik és így tovább. Ne fosszák meg ezektől a szenvedélyektől.

— Helyes! A szerelem, a gyűlölet, a féltékenység, a halál: mindez nagyszerű, — mondta Grebennyikov. — Enélkül nincs élő, valódi ember. Ezt azonban nem lehet elválasztani a munkától, az alkotástól, a kommunista társadalom felépítéséért vívott harctól, mert éppen a társadalmi élet áll a szovjet ember érdeklődésének középpontjában, ez tölti be lényét. Úgy bizony, újság-

író elvtárs! Ezt tessék megmutatni nekünk, mélyenjáró lélektani, filozófiai ábrázolással!

Nardov megőrizte hidegvérét és nem ismerte el, hogy legyőzték.

— Nagyon érdekes gondolatokat vetettek föl, mérnök elvtársak. Alkalmas anyag lenne a „Lityeraturnaja Gazeta" hasábjaira. Ha megengedik, segítségükre leszek, hogy levélbe foglalják felfogásukat. Azt hiszem, érdeklődésre találna a szerkesztőségnél és az olvasók körében.

— Meglátjuk! — mondta Grebennyikov kitérően. Biccentett és elment.

4

A május elsejére virradó éjjelen Mitya Sah ott állt a martinkemence töltőablaka előtt. A martinüzem, miután megünnepelte munkába állását, megkezdte munkás hétköznapjait.

Folyt a harc a kemencefenék minden négyzetméterére megállapított acélmennyiség kitermeléséért, az olvasztási idő megrövidítéséért. Mindenkit mozgósítottak, aki valaha is acélolvasztó műhelyben dolgozott, valamint a komszomol-ifjúságot, amely külön kiképzést is kapott. Pártfogói támogatásként acélöntőbrigád érkezett Dnyepropetrovszkból és Janakijevóból.

Kék tűz lobogott a kemencében. A láng, akár a víz, kifröcscsent az ajtó résén a vaspadlóra. Zúgtak a kemencék; a tomboló tűztől remegtek a falak, remegett a levegő.

A kemence tüzének színskálája a hőmérséklet fokmérője. A fakeretbe foglalt kék üvegen át Sah jól látta a kemence egész fortyogó belsejét; kavarogtak, buzogtak a gázok, felkorbácsolták a salakot.

Sah letörölte a verejtéket felhevült arcáról. A kemence pompásan működött. A második kemencénél éppen folyt a töltés. Berakógép végezte a fémkohászat e fontos szertartását. A gép karja bevezette a berakókanalat a kemence ajtaján, a darukezelő átállította a fogantyút — és a fémhulladék a kanálból a kemence fenekére ömlött. A harmadik kemencénél egy segédmunkás próba vételére készülődött a kanállal. A kanál egészen olyan volt, mint a konyhai merőkanál, csak a nyele volt hosszabb. A segédmunkás oldalt férkőzött a kemencéhez, elfödte égő arcát

és úgy vette a próbát. A kanál halvány rózsaszínűre vált. A próba szakadatlan sugárban ömlött. Tüzes pelyhek villantak fel körös-körül, de nyomban ki is hűnytak.

Mitya Sah mosolyog.

Tizenkét évvel ezelőtt a dnyepropetrovszki Petrovszkij-gyárban Krizs mester, kis szakállát markolászva, így vezényelt háborítatlan nyugalommal:

— Mityka, add a dolomitot!

— Mityka, végy salakpróbát!

— Mityka, vakard le a bélést!

És Mityka Sah adta a dolomitot, megtöltötte a kanalat, vakarta a bélést. A lecsapolónyílás fekete máza bíborszínben izzott, amikor Mityka kotorászni kezdett benne. Szinte megvakította a borotvaéles fény. Mitykának csillogott, könnyezett a szeme, pupillája meg akkorára szűkült, mint a mákszem.

Most pedig Sah mérnök — a martinüzem helyettes vezetője — és a Dnyepropetrovszkból idekűldött Varaksza acélolvasztár a próba fölé hajol, amelyet a segédmunkás vett ki. A szétfröccsenő szikrák kiégetik ruhájukat. Csak amikor már nagyon fáj, akkor rázzák le magukról a tüzes pihéket, mint a bőgölyt. Alig negyedóra múlva már hozzák az analízist a gyorslaboratóriumból. Sah megvizsgálja.

— Itt az idő, — mondja. — Csapolás.

Varaksza az üvegablakocskán keresztül belenéz a kemence belsejébe.

— Várjunk egy kicsit. A finomítás nem ért még véget.

Sah szintén belenéz a kemencébe.

— Mi az, hogy nem ért véget, Panyko Osztapovics!? Most van az ideje! Bontasd ki a lecsapolónyílást! Az analízis mindent megmutat!

Sah lemegy. Az üst ott lóg a villán, a kokillák targoncákon sorakoznak, készen a vas befogadására. Megkondul a harang. A lecsapolónyílás ki van bontva. A sapkaellenzőhöz erősített-kék szemüveget viselő munkás mellett zúdul a vas, tűzzel és füsttel tölti meg az egész műhelyt. Ömlik az acél, mint az olvasztott vaj, az öntőárok fölött sziporkáznak a szikrák, az üst megtelik a folyékony vassal. Belefájdul a szem, ha nézi. Úgy rémlik, mintha maga a nap ereszkednék alá az üstbe.

Jelt adnak — és a futódaru viszi az üstöt, hogy kiöntse. A kokillák megtelnek a vassal. Ismét sziporkáznak a csillagok

és szemet vakító ragyogás támad, — lehetetlen belenézni. A műhelyben sűrűsödik a füst.

Mitya Sah továbbmegy — a kokillalehúzó-berendezéshez. Elnézi, amint kiveszik az öntőformákból a forró öntecseket és a daruk könnyedén átrakják őket a rakodóra. Újabb jel — és elszállítják az acélt a műhelyből.

— Nálunk, amint láthatod, gépierővel működik minden, — mondja Mitya Sah büszkén Varaksza olvasztárnak. — Darurendszerünknek nincs párja egész Európában!

Az acél lecsapolása után Mitya Sah átment a készületi kohóhoz. „Mi újság ott?"

— Megvan, — ezzel a szóval fogadta Mityát Nágya. — Megindult a vanádiumnyersvas! Hallod? Ömlik a vas! Micsoda öröm ez nekünk...

Mitya a kemencéhez ment. Tolongtak az emberek körülötte. Az öntőcsarnok fölött sűrű gőzfelhő lebegett.

— Ti ünnepeltek, — mondta, — mi meg már úgy dolgozunk, mint egy régi gyár... Három napja termelünk acélt!

Mitya Sah azután hazasietett. A város központjában lakott, a Kultúrpalota közelében. Kilenc felé járt az idő. A palotánál munkások, tisztviselők, tanulók gyülekeztek: a felvonulásra készülődtek. Az utca mentén már ott sorakoztak az építkezés nevezetes embereinek képei: földmunkások, szerelők, tűzállótégla-falazók. A házakon vörös zászlók lobogtak, csapkodtak a szélben.

Sah kinyitotta az ajtó önműködő zárját és lábujjhegyen bement a fürdőszobába. Megfürdött, pizsamába bújt. Úgy gondolta, dolgozószobájában pihen le, hogy fel ne költse Anna Petrovnát. De alighogy kilépett az előszobába, Anna Petrovna hangja ütötte meg a fülét:

— Dmitrij!

A férfi bement hozzá.

— Hány óra? Nem hallottam, mikor jöttél.

— Aludj csak. A szobámba megyek. Még nagyon korán van.

— Ne menj el. Mi újság nálatok?

— Elmondom később.

— Nem: most mondd el. No, ülj már le egy percre, mesélj. Dmitrij leült.

— Derekasan dolgoztunk ma. Varaksza olvasztár értelmes ember. Megy vele a munka! Buncsuzsnij professzornál is voltam. Előállította a vanádiumnyersvasat! Mennyien vannak ott... Ünnep ez!

— Megvan? No, hát mért nem mondtad mindjárt?

Dmitrij tekintete a messziségbe révedt, mintha még egyszer látni akarná mindazt, ami ma történt, Anna Petrovna pedig várta az elbeszélést. Mitya szeme azonban hirtelen lecsukódott. Nekidőlt az ágy támlájának és még mielőtt ajka bármit is mormolt volna, már az igazak álmát aludta.

Anna Petrovna egy pillantást vetett a férfi fáradt arcára, amely magán viselte az éjtszakai munka nyomát, majd csendesen felkelt, hogy fel ne zavarja.

Már fél éve együtt éltek és igazi, nagy boldogság érzése töltötte be az asszony szívét.

Féltette boldogságát, félt, mert új életük nagyon is simán kezdődött és mert nem kellett kivívnia ezt a boldogságot, hanem szinte az ölébe hullott.

Egy szál ruhában ment el Genrihtől, hogy se ő, se más ne vethesse a szemére, hogy kihasználta Strikert, a gazdagságát. Szerényen öltözködött: mielőtt lejött az építkezéshez, keveset keresett, amikor pedig Dmitrijhez költözött, nem engedte meg, hogy a férfi a ruhákra költsön. Sok pénz ment el könyvekre, kottákra.

Tíz óra tájban kimentek az utcára. Vakítóan tűzött a nap. A világos égbolt olyan áttetsző volt, mint a forrásvíz. A tajga felől tűlevelek kesernyés illatát hozta a szellő, különösen reggelente érződött. Az egyhelyben lebegő, magas, tömött felhők úgy olvadoztak, mint a jég: átjárták őket a napsugarak. Percről-percre melegebb lett.

Anna Petrovna és Dmitrij a fiatal szocialista város utcáit járták. Ez a város nem hasonlított a többire. Tágasság, végtelen messzeség, könnyűség érzése fogta el mindkettőjüket. Felszálltak az autóbuszra és a tajga szélén elterülő kultúrparkba mentek. A zenekar próbált, a park ünnepi díszbe öltözött a májuselsejei esti mulatságra. Ott álltak a folyó hídján és nézték a vizet.

— Istenem, milyen jól érzem magam! — mondta Anna.

A férfi felé fordította arcát és nézte. Belepillantott a szíve legmélyére, mintha újra meg újra próbára akarná tenni önmagát és Dmitrijt, mintha látni akarná a jövőt.

— Most menjünk a gyárba, jó? — ajánlotta Dmitrij.

— Ahová akarod!

Mitya meg akarta mutatni Anna Petrovnának, hogyan díszítették fel a martinüzemet a komszomoltagok. Meg akarta mutatni a berendezéseket is munka közben. Az utóbbi időben Anna Petrovna ritkábban járt a gyártelepen: az iskolát a szocialista városba helyezték át. Rendszerint azért kereste fel a gyártelepet, hogy meglátogassa tanítványait, lássa őket munkahelyükön, megtudja, miért maradt el az óráról egyik-másik.

A martinüzem üvegfalán vörös vászoncsík futott végig, ezzel a felírással: „Éljenek a dicső, élenjáró martinászok! Május Elsejére elsőrendű acélt adunk Hazánknak!"

Felmentek a lépcsőn a martinkemence munkaszintjére. Hirtelen kicsapott a láng a kemence ajtaján. Anna Petrovna felkiáltott:

— Ne menj közel, Dmitrij!

Sah nevetett.

Amikor megszólalt a gyári harang, Mitya az öntőcsarnok fölött lévő korláthoz vezette Anna Petrovnát és megmutatta, hogyan bocsátják be az acélt. Anna Petrovna eltakarta arcát a vakító fény elől, gyönyörködött a páratlan látványban. Ezt gondolta: „Ime, az igazi élet." Fennhangon pedig így szólt:

— Milyen csodálatos munka! Hősi munka!

Azután elhagyták a csarnokot és felmentek a gyártelep második részlege kohóinak munkaszintjére. Pompás kilátás nyílt a kanyargó folyóra, az irtásra, az erdő távoli, zöld tarajára és az égszínkék hegycsúcsokra.

Anna Petrovna felsóhajtott.

— Olyan jól érzem magam, hogy szinte féltem a boldogságomat... De nem adom oda senkinek! Hallod, Dmitrij?

— Senki sem veszi el tőled... tőlünk! — igazította helyre önmagát.

Szíve mélyéből szerette Anna Petrovnát, egész lényét, minden szavát, tettét. Dmitrij úgy érezte, ő a legkülönb asszony, akit csak ismert életében.

Magasan járt már a nap, amikor még egy érdekes találkozás történt.

Az érdeklődők már rég elszéledtek, de a professzor továbbra is ott maradt, egyedül. Senki sem zaklatta. Buncsuzsnij így kívánta és Grebennyikov, Zsurba és Lazar megértette őt.

Striker közeledett. Nehézkesen rátámaszkodott botjára.

— Te?

Buncsuzsnij nem hitt a szemének.

Striker ugyanolyan nehézkes és lomhamozgású volt, mint azelőtt. Hatalmas, lapátszerű szakálla meg arany csiptetője is a régi volt. Arca azonban elvesztette rózsás színét, fonnyadt, petyhüdt lett, szakálla pedig őszbevegyült.

— Amint látod. Nem vagyok hazajáró lélek...

— De hogy kerülsz ide? — Buncsuzsnij azt sem tudta, kezet nyujtson-e, vagy sem. — Szervusz, — mondta végül és kezét nyujtotta.

Striker bágyadtan megszorította, de nem eresztette el.

— Nem félsz kezet adni az ipar-párt volt emberének? Nem szennyezed be magad?

Buncsuzsnij elpirult.

— Nem félek. De hogy kerülsz ide, mihozzánk?

— Hogyan? Azt kérdezed, miért jöttem?

— Egyáltalában... váratlanul ért...

— Neked váratlan, nekem azonban hőn óhajtott vágyam...

— Beszélj hát. Hosszabb időre jöttél?

— Néhány napra. Tulajdonképpen az elefánt szerepét játszom itt...

— Nem értem.

— Majd megérted! De te jó messzire kerültél. És magasra jutottál! Szószerint és átvitt értelemben egyaránt.

Buncsuzsnij kissé gúnyosan mosolygott.

— Mikor érkeztél?

— Tegnap.

— És hozzám csak ma jössz el?

— Tudtam tegnap, hogy egyéb gondod is van, mintsem velem törődj. Elnézlek, Fjodor: te egyre fiatalodsz. Becsületszavamra! El sem hinné az ember, hogy egyidősek vagyunk

— A siker fiatalít! — ismerte be Buncsuzsnij. Majd kissé szégyenlősen nyujtotta ki karját: Odanézz: locsolják a mi nyersvasunkat...

— A miénket? Miért a miénk?

— Hiszen neked is közöd volt hozzá, csak kételkedtél a sikerben... Kételkedtél a szibériai kombinátban is... Meg az ötéves tervben...

— Máris támadsz?

— Nehéz elfelejteni... Mennyi kárt okoztak a magadfajták!... — Buncsuzsnij haragos pillantást vetett Strikerre. — Nos, mi van veled? Kiereszttettek? Tanultál végre valamit, Genrih?

Striker hallgatott.

— Mondd, mi volt a te célod? Mindketten munkáscsaládból származunk. A te apád is olvasztár volt a kapitalistáknál, az enyém is... És mindkettőnknek egyformán cibálták a fülünket... Most pedig mi tépázhatjuk meg mások üstökét!

— Neked is megvannak a magad elvei, nekem is a magaméi. De mint régi kohász, fogadd szerencsekívánataimat! Mint kohász! Őszinte szívből gratulálok.

Végigsétáltak a műhelyen.

A kemence ontotta az acélnyersvasat.

— Gyorsan mégy felfelé a létrán, Fjodor!

Buncsuzsnij elmosolyodott.

— A te létrád, Genrih, meg az én létrám nem ugyanaz...

— Engem hagyj ki a játékból. Halott az élőnek nem párja!

Striker megállt.

— Erről jut eszembe: mikor kéred felvételedet a pártba? Vagy talán... buzdításul... rendjelecskére vársz?

Buncsuzsnij ránézett Genrih szétterpesztett, vaskos lábára. Csak most vette észre, mennyire megrokkant a földije.

— Nem vagy beteg? Betegnek látszol...

Striker felnevetett.

— Beteg? Badarság! Elélek még huszonöt évig is.

A kemencéhez mentek.

— Úgy látom, Fjodor, hogy egy második bőröd nőtt e két év alatt. Amolyan golyóálló rinocérosz-bőr... Már megbocsáss az őszinteségemért! — mondta Striker, mialatt a kohót szemlélték. — A kemence elgondolása és kivitelezése egészen tűrhető. De minek örülsz te tulajdonképpen? Az elsőségnek? Azt

hiszem, külföldön sem ülnek ölbetett kézzel. Az élet, testvér, sehol sem tart ott, ahol a forradalom előtt tartott. Sem nálunk, sem külföldön.

— Nálunk jobb az élet!

— Boldogok, akik hisznek!

— Ami ezt illeti, beszélj építkezésünk vezetőjével, Grebennyikov elvtárssal. Ő majd elmondja neked, hogy állnak ott a dolgok, nemrégiben tért vissza külföldről.

— Én beérem azzal, amit magam tudok.

Buncsuzsnij odébb lépett.

— Nézd: mit építettek a szovjet emberek itt, a tajga kellős közepén, a kietlen pusztaságban... Három esztendővel ezelőtt még medvék kóboroltak erre...

Lementek a bunkerokhoz, Buncsuzsnij megmutatta a kemence gépesített töltőberendezését. Odasiklott a mérlegkocsi. Vezetője fiatal lány volt; kigombolt bőrkabátja alól kilátszott színes, új ruhája. A csinos fiatal lány olyan volt, mintha nem is munkában lenne, hanem sétálgatna.

— A szállítómunkások fáradságos robotja a múlté. Most már gépek dolgoznak. Nézd, milyen fiatal lány kezeli. Hát ez nem jelent semmit, szerinted?

— No és aztán?

— Hogy-hogy aztán?

— Mindez csupán külszín. De tudod-e, mi van ezeknek az embereknek a lelkében?

— Tudom! Hajnalban üzembe lépett a kohó. Becsületszavamra, majdhogy ki nem csordult a könny a szememből, amikor eleredt a nyersvas... És nemcsak magamról beszélek... Láttam, hogyan fogadták az emberek...

— Elhiszem. De nem érted, miért? Túl korán fosztották meg őket a szentektől! A mai embernek senkije sincs, aki előtt keresztet vethet. Bennünk még száz évig is ott lakozik a képimádó.

Buncsuzsnij összehúzta magát, mint akit hideg vízzel öntöttek le. Hallgattak.

„Milyen sivár, gyűlölködő lélek!" — gondolta Buncsuzsnij

— Most jut eszembe: meg sem kérdeztem, mihez kezdesz a börtön után?

— Hogy-hogy mihez?

— Tanítasz az egyetemen, vagy...

— Rehabilitáltak! Nyugodj meg! Okmányaim rendben vannak.

— És a laboratóriumod... ugyanott van? — kérdezte Buncsuzsnij hosszas szünet után. — Lám, ez baj. Fel kellene jönnöd a föld alól, Genrih. Ki a friss levegőre... Nem tetszel nekem. Nincs neked izületi gyulladásod?

— Ugyan kérlek! Különben, ha tudni akarod, valóban beteg vagyok. Mégpedig komoly beteg. Csakhogy nem az a bajom, amire te gondolsz. Odabent, a hűvösön általában kielégítő körülmények közt éltünk, — mondta Striker, — nekünk szakembereknek módunk volt rá, hogy dolgozhassunk. Hogy alkotó munkát végezzünk. Én egy régi elgondolásommal foglalkoztam. Lehet, hogy miatta engedtek ki idő előtt és rehabilitáltak.

— Min dolgoztál? A léghevítőkön?

— A léghevítők hovatovább idejüket múlják, — felelte Striker.

— Elvben igazad van. Nem gazdaságos berendezések.

— Éppen ez az. Újszerkezetű melegítőberendezéseket terveztem, a szélnek igen magas hőmérsékletre való hevítésére. Gazdaságos, nagyhatásfokú készülékek.

— Sikerült? Hát ez valóságos kincs számomra! Hiszen én magashőfokú széllel dolgozom a kemencémen és még magasabb hőmérsékletet szeretnék elérni.

— No látod... Még nekem is hasznomat veszed... De erről majd később. Mit akartál mutatni még?

— Menjünk be a gázfülkébe. Milyen pompás felszerelésünk van!...

Megszemlélték a gázfülkét. Striker hallgatott.

— Most menjünk át a légfúvóba.

— Elég! Elfáradtam. Menjünk inkább tehozzád, ha nem kényelmetlen neked. Nem vágyom szállodai szobámba. Meg tudod érteni egy olyan ember lelkiállapotát, aki nem vágyódik haza? Illetve vágyódik... minden idegszálával vágyódik... de tudja, hogy nem mehet: *retteg* hazamenni...

— Beteg vagy hát? Mi van veled? — kérdezte Fjodor Fjodorovics részvéttel, amikor elhaladtak az épülőfélben lévő második, harmadik és negyedik nagyolvasztó mellett.

A műhelyt zászlócskák és jelmondatok díszítették. A gyárvezetőség épülete előtt éppen befejezték a diadalív építését.

A ház oromzatán vörös vászonszalagot feszítettek ki. Ez volt a felírása: „Tisztelet és dicsőség a munka hőseinek!"

A gyártelep legmagasabb épületének, az erőműnek tetején a következő felírás volt olvasható, csupa nagy fémbetűből:

Rajzolódj ki
a szántóföldek lelkén,
harsogjanak
a városi falak,
lobogj
az egész
dolgozó világon
te jelszavunk:
„Az ötéves tervet
négy év alatt!
Négy év alatt,
négy év alatt,
négy év alatt!"

Striker elolvasta.

— Majakovszkijt is ismerik nálatok? — Gúnyos mosoly jelent meg arcán. — Mi az, gyűlésre készültök?

— Arra.

A gyűlést déli tizenkét órára tűzték ki. Az üzemi bizottság helyiségében kirakták az ajándékokat az asztalokra. Volt ott minden: monogrammos óra, bőrkabát, beutalás kaukázusi üdülőhelyre, öltöny, ruhaanyag, nagy összegre szóló csekk. Este az igazgatóság vacsorát adott. A szakácsok már hajnal óta talpon voltak. A határvidéki központból kihívott cukrász hatalmas, kerek tortát készített minden egyes műhely étkezdéje számára. A torta akkora volt, mint valami kisasztal és az olvasztóműhelyt ábrázolta, kemencével és léghevítővel együtt...

A kapu előtt autó várta a professzort.

— Ülj be, Genrih! — Buncsuzsnij előre engedte vendégét.

Elindultak.

A kocsi végighaladt az épülő gyártelep mentén. Látták a kéményeket, a kokszüzem tárolótornyait, a léghevítőket, a kohókat, az erőmű épületét. A kocsi zötyögött a hepehupás úton, egymásután maradoztak el az oszlopok, a fák. Meleg nap volt

Erdő és hólé szaga terjengett a levegőben, nyugtalanító illat, amelytől eláll a szívverés.

Egész úton hallgattak. Mindegyikük gondolataiba mélyedt. A kocsi lassan haladt, Buncsuzsnijnak azonban úgy rémlett, mintha nagyon is gyorsan száguldana el az építkezés mellett. Ami a szeme elé tárult, több volt a műhelyek szép épületeinél, a kéményeknél, az építmények vékony falai mögött rejlő hatalmas energiánál... Jóval több volt! A Haza lüktető érverése volt ez, a szovjet állam győzedelmes menetelése az emberiség magasztos eszményeinek megvalósulásához vezető úton! És Buncsuzsnij azt akarta, hogy Striker is megértse, megérezze ezt.

Meg is mondta földijének, de szava pusztába kiáltott szó volt.

— Megérkeztünk!

A kocsi egy kisebb villa előtt állt meg, ez volt a professzor új lakása. Striker nehézkesen kikecmergett a kocsiból.

— Szóval, mint mondani szokás, a sír szélén állok, noha elélhetnék még vagy harminc évig. Magános vagyok, mint az ujjam, barátom... — mondta Striker, miután belépett a szobába.

Fjodor Fjodorovics olyan óvatosan vezette vendégét, mintha attól félne, hogy darabokra törik.

— De a neveíséges az, hogy nem is teszek semmit ellene. Zsákutcába jutottam. A fejembe vettem, hogy nem állhatok Anna boldogságának útjába. Pedig, esküszöm, a régi orosz törvény szerint ki kellett volna ragadnom ennek a kölyöknek a markából és korbáccsal tanítanom móresre, hogy elvegyem a kedvét a többinek! Hiszen templomban esküdtünk, nem a vásártéren! — Striker felsóhajtott. — Úgy látszik, már valóban öreg vagyok. Csakhogy nem az évek tesznek azzá. Hát öregkor a férfi számára ötven vagy hatvan esztendő? De én testben-lélekben megöregedtem. Amíg a börtönben ültem, nem tudtam, hogy Anna elhagyott. Azt hittem, csak fél, azért nem jön el, azért nem hoz csomagot. Inségben él, gondoltam, hiszen nem szokta meg a munkát, férje védőszárnya alatt élt. Amikor szabadlábra helyeztek, hazamegyek és látom: minden rendben van, minden érintetlen és az ő holmija is ott van. Hát ez meg mi a fene? A szomszédoktól tudtam meg: elment... négyezer kilométernyire van innen... Egy levelet találtam a holmija között. Azt mondják, aljasság elolvasni másnak a leveleit. De ugyan miért lenne

aljasság? Hát szerelmeslevelet írni más feleségének nem aljasság? Elvenni valakitől a legdrágábbat nem aljasság?

Striker ledobta felöltőjét és bepréselte magát a karosszékbe. Széles, kövér alakja alig fért el a helyi asztalosok típus-készítményében.

— Feküdj le. Látom, fáradt vagy. Én mesélek neked, te meg aludj. Akkor nem szégyelem magam annyira... Beszélnem kell. Tudod, hogy van ez a szerelemmel: kikívánkozik, kitör az emberből, akár a gőz. Szelepre van szükség. Eleget hallgattam!

Buncsuzsnij lefeküdt. Csak most érezte, mennyire fáradt. De nem jött álom a szemére. Teste ernyedten hevert a díványon.

— Úgy szeretem most is, mint az első napon..., — suttogta Striker és elfordította arcát. — Undorodom önmagamtól... Bocsáss meg... Hazamegyek a börtönből: a fehérneműsszekrények, a fésülködőasztal, az ágy... minden úgy van, ahogy volt... Csak Anna nincs sehol. Kinyitom a szekrényeket. Ott lógnak a ruhái. Az ő ruhái .. Semmit sem vitt magával: a férjétől kapta, gondolta. Csak a kis bundát vitte el. Undorodik mindentől. Büszke. Úgy fájt...

Striker elhallgatott. Buncsuzsnij az óraláncával babrált és félrenézett.

— Igen... Szóval, összeszedtem a holmiját és eljöttem ide. Mint valami ruhakereskedő... A mézeshetekben is kell ruha meg cipő, gondoltam. A mai csábítóknak pedig nemigen csörög pénz a zsebükben. Ő szeret öltözködni. Divathölgy. Most, ahogy a kelengyéjét hoztam, újra végigéltem egész életünket. — Striker nagyot sóhajtott. — Fjodor... Fjodor... Emlékszel a fiatalságunkra? Igaz, nehéz sorunk volt, dehát azért ifjúság! Micsoda távlatok nyíltak! Nem volt akadály előttünk! Ölünkbe hullott minden. Fiatalkorban, tudod, minden az ember kezére játszik, öregkorban pedig minden kisiklik előle. Így volt ez velem: Anna is elhagyott... Eljöttem, de nem szánom rá magam a találkozásra... Félek a találkozástól... Noha tudom, hogy elkerülhetetlen... De halogatom óráról-órára. És nem tudom, mit mondjak...

Buncsuzsnij Strikerre pillantott. A lomha, petyhüdt ember a kezébe temette az arcát.

Eltelt vagy tíz perc. Striker lassanként megnyugodott.

— Hát ide jutottam, barátom! — sóhajtott fel.

— Feküdj le, — ajánlotta Buncsuzsnij.

Striker nem mozdult.

— Húsz éves volt, amikor elvettem, — kezdett bele újra és kifejezéstelen tekintete egy pontra szegeződött. — Húszban történt ez. Talán már akkor is öreg voltam hozzá. Végtelenül szomorú dolog ez. Olyan volt az egész, mint az álom... Annát ismerni kell. Jó ember. Tiszta a lelke, derűs... És olyan szép asszony. Istenem, hogy rajta felejtette a szemét mindenki! Még most is. Megy vele az ember az utcán és mást sem hall: kije ez neki? A lánya! És micsoda lába van! Az ember legszívesebben leborulna elébe és verset szavalna...

Striker megállt. Mintha ráeszmélt volna, hogy nincs egyedül és nem szabad ilyen pőrére vetkőznie más ember előtt.

— Felejtsd el... Nincs értelme... — mondta Buncsuzsnij. Kereste a szavakat.

— Visszatetsző? Tudom. Hiszen te sosem értetted meg ezt.

Striker elővette zsebkendőjét és megtörölte az arcát.

Buncsuzsnij szégyenlősen elfordult.

Hallgattak. A csend még nyomasztóbban hatott.

A nap már delelőn túl volt. Narancssárga és lila csíkok húzódtak a padlón: a tükör éle vetítette őket a földre. Buncsuzsnij kényelmesen kinyujtóztatta lábát a díványon.

— De mihez kezdesz ezután... hogyan akarsz élni? — kérdezte Strikertől

— Élni? Nem, testvér, élni nem szándékozom. Húzni fogom az igát. A nehéz jármot. Tudod, olyan különös, ami velem történik: nem neheztelek senkire, sem a hatalomra, sem az emberekre. Tudom például, hogy neked is beleszólásod volt az ügyembe: mondhatnám, valósággal kiszolgáltattad gyermekkori barátodat. Tulajdonképpen gyűlölnöm kellene téged... de én még csak nem is haragszom rád. Anna megtört teljesen...

— Én pedig azt hiszem, hogy mihelyt nekifogsz melegítő berendezéseid építésének és kipróbálásának és az első kudarcok legyűrése után belejössz a munka lendületébe: akkor feléledsz halottaidból.

— Lehetséges. Semmiesetre sem szándékozom másokra erőszakolni a magam gondolatait. Közlöm elgondolásomat: ha elfogadják, jó, ha nem, úgy is jó.

— Helytelenül gondolkozol. Aki alkot, az harcol is. Az alkotó ereiben nem folyhat halvér! — Buncsuzsnij változott

hangnemben folytatta. — Hanem tudod-e, mit akarok mondani neked? Felizgattál engem. Az ember nyilván úgy van berendezve, hogy nem tud közönyösen elmenni a szenvedés mellett. De egy dolgot tanácsolnék neked, ha persze hajlandó vagy megszívlelni.

— Mégpedig?

— Eredj haza. Még ma... Azonnal. És a bőröndjét vidd vissza. Minek kínoznád feleslegesen magadat és Anna Petrovnát? Úgy sem vezet semmire. Így meg nemeslelkűbben járnál el. A ruhákat úgysem fogadja el. Neked pedig csak még jobban fájna a visszautasítás.

Striker gondolkozott.

— Nem. Látni akarom. Talán megkönnyebbülök... Látni akarom, utoljára. Hogy milyen... az idegen otthonban...

A karosszék megreccsent a súlyos test alatt.

— Nos, tégy úgy, ahogy jónak látod.

6

Johnsonnal együtt Lena Seremetyeva is megérkezett a műhelyek első részlegének üzembehelyezésére.

Johnson elengedte néhány órára és a lány egyedül kószált az építkezésen. Melegen sütött a nap, nagyon kellemes volt a séta a gyártelepet és a várost körülvevő, sűrű, altáji tajgában.

Lena az olvasztóműhely felé igyekezett az aszfaltúton. A két kohó fölött szalmasárga, könnyű felhőcskék lebegtek. A harmadik és negyedik kohó helyén még tégla-, gerenda-, cementeshordó-, deszkahegyek és emelődaruk tornyosultak.

Váratlanul ismerősre bukkant.

— Abakanov mérnök? Honnan került ide?

Abakanov hosszasan, figyelmesen nézte a lányt.

— Megismer? Én is megismertem. Adja ide a kacsóját!

A férfi megszorította a kezét, majd ott tartotta széles tenyerén, mint valami kiállítási tárgyat.

— Micsoda kacsó, ördög és pokol! Valósággal nyitott könyv! Magának életrajzot sem kell írnia: megmutatja a kezét és kész! Arisztokratikus kacsó!

— Bűn az, ha valakinek finom keze van?

— Attól függ, kié az illető kacsó. De hová tűnt eddig? Mit csinál most?

— Az amerikaiak bezzeg máskép kérdeznék: „Mennyibe kerül maga?...“ Tolmácskodom, mint azelőtt. Unalmas munka! De sajnos, nem értek semmi máshoz. Hiszen én nem vagyok az, ami maga... az élet ura!..

Abakanov összehúzta a szemét. Amúgy is kicsi szeme most még kisebb lett. Olyan volt ez a csillogó, fekete szem, mintha lémből kovácsolták volna.

Lena elnézte a mérnök kisportolt, erős alakját, daliás vállas, izmos karját. Nézte a napbarnított, nyílt, kiálló pofacsontú arcát, kissé hátravetett fejét, kékesen csillogó, fekete haját — és azt gondolta: „Valóban, milyen büszke a tartása a szabad embernek... milyen lenyűgöző erő árad belőle...“

— Mondja el, merre járt, mit csinált, amíg nem láttam? — kérdezte Lena.

— Hát... Új ipari alappontok építésénél voltam. Messze jártam. Épp most érkeztem. Nekifogunk a második részleg építésének. Mennyire örülök, hogy találkoztunk. Becsületszavamra! Emlékszik, amikor maga három évvel ezelőtt az én teodolitom ládáján üldögélt, talán épp azon a helyen, ahol most az a kohó áll?

— Sok víz lefolyt azóta...

— És maga zátonyra vetődött?

— Bizony...

— És unatkozik?

— Nem találom a helyemet...

— Nem tudom megérteni, hogyan unatkozhat valaki, amikor reggeltől estig el van foglalva.

— Hát elfoglaltság az enyém? Kullogok a különféle miszterek nyomában, követem őket, mint az árnyék, vagy mint a sárcipőjük nyoma!

— Hagyja fenébe ezeket a külföldieket! Mi az ördögnek kellenek magának? Ha velük él az ember, maga is megrothad! Az egészséges fog is elromlik a beteg mellett.

— De mitévő legyek? Hányszor kérdeztem már ezt magamtól...

— Hallgasson rám... — Abakanov szigorú tekintettel nézett Lenára. — Három évvel ezelőtt felajánlottam magának: jöjjön át hozzám, a csoportomba. Maga visszautasította. Joga

volt hozzá! Magának azonban szakmát kell változtatnia. Most ugyanazt ajánlom magának, mint akkor. Istenuccse, nem lenne rossz dolga a mi építkezésünknél! Nekem nincsenek felesleges előítéleteim. Nem fogom nagyítóval vizsgálgatni eddigi életét... Maga tetszik nekem. Csak erős kézzel kell vezetni. Egyszer-egyszer talán el is kell náspángolni! És akkor olyan lesz, mintha kicserélték volna. Ehhez pompásan értek! Hajlandó átjönni a vezetésem alatt álló tervezési csoportba?

Lena hallgat.

— Mit kell ezen ennyit gondolkozni? Embert akarnak faragni magából, maga pedig megmakacsolja magát! Eltelik egy-két év és hírmondója se marad a régi Lenának! Mi az, haragszik talán?

— Nem.

— Ide hallgasson, Lena: én most sietek haza. Jöjjön velem, kísérjen el, ha kedve tartja. Útközben elbeszélgethetünk. Megismerjük egymást közelebbről. Sosem árt, ha ismerünk valakit.

— Jól van, menjünk. Valóban, én alig ismerem magát. Meséljen az életéről.

— Szívesen mesélek. Szibériai vagyok! Orosz, kazah és burját-mongol vér csörgedez ereimben. Szóval keverék vagyok! Az öregem prémvadász, a söréttel beletalál a mókus szemébe. Mesterlövész! Én Tomszkban végeztem el a főiskolát. De, amint látja, nem lettem szobatudós. Nekem az kell, hogy járhassak a földön. Szeretem a mi gyönyörű földünket! Bizony! Szeretem szívvel-lélekkel! És a mesterségemet is szeretem. Járok-kelek a háromlábú állványokkal, gyárakat, városokat építek. Hát ebben talán nincs romantika? Három évvel ezelőtt maga még sárral szennyezte be a topánkáját ezen a helyen. Most pedig a nagyolvasztó kéményei füstölögnek! Szocialista város nőtt ki a puszta földből!

Abakanov félbeszakította elbeszélését: Johnsont nézte, aki majdhogy le nem pottyant a kísérleti kohóról.

— Mi a manót keres ott? Majdhogy a nyakát nem szegte a maga misztere!

— Most ne törődjék a miszterrel. Inkább meséljen tovább. Érdekel. De mondja: hol van a családja?

— Legényember vagyok!

Lena elmosolyodott:

— Maguk mind legényemberek...

— Nem: én csak sohasem értem rá megházasodni, becsületszavamra. Fiatal vagyok, nőtlen és vígkedélyű. Megmutathatom a személyazonossági igazolványomat.

— Ne fáradjon! Elhiszem én így is. Három éve nem láttuk egymást, de én sokszor gondoltam magára. Emlékszem, egyszer, amikor úton voltam mister Johnsonnal, megmondtam neki, hogy halálosan unatkozom mellette. Megsértődött és elcsodálkozott. „És kivel érezné jól magát?" — kérdezte. Én pedig így feleltem: „Abakanov mernökkel!" Az amerikai jól ismerte magát. „Abakanovval?" — kérdezte mister Johnson. „Igen, vele. Remek ember, nagyon kellemes együtt lenni vele." Az én miszterem meg szörnyen megsértődött akkor...

Abakanov tiszta szívből kacagott. Mulattatta ez a kis epizód.

— Pompás! Mister Johnson! El tudom képzelni... Én voltam az első mérnök az építkezésnél. És Johnsonnak sehogysem fért a fejébe, hogyan válhatott mérnök egy olyan keverék-emberből, amilyen én vagyok! Az ő felfogása szerint vegyi összetételem folytán semmiképp sem feleltem meg annak a tésztának, amelyből a szakembereket gyúrják...

— Így mondta nekem is! De mit csinált azután?

— Azután? Ipari alappontok tervezésére küldtek ki. Másodszor egy év múlva jöttem vissza ide. Maga akkor nem volt itt. Árulja el, hol, merre járt?

— Moszkvában.

— Hej, emlékszem, amikor másodszor ideérkeztem, a hatszázágyas szállóban egy tűt sem lehetett leejteni. Talán a lépcsőn aludjak? Azt mondták, az építkezés vezetője is az íróasztalán alszik, az irodájában! Végülis a külföldiekhez kvártélyoztak be. Képzelje el ezt a cirkuszt! Én különben sem tudok jól alkalmazkodni másokhoz, hát még idegenekhez. A tyúkokkal ébredtem, nagy zajjal kikászolódtam, éhgyomorra meg okvetlenül énekelnem kellett. A külföldiek káromkodtak a takarójuk alatt, nekem meg csak még vidámabb kedvem kerekedett! Most pedig lakásom van. De még milyen pompás... Azt hiszem, még a maga misztere is megirigyelné.

Lena hirtelen elszomorodott.

— Mi felte?

— Semmi, semmi, folytassa csak.

Vagy öt percig némán mentek. Elhaladtak az ellenőrzőállomás mellett. Elébük tárult a jelmondatokkal, zászlókkal díszített sugárút.

— Ime, a birodalmam! — mondta Abakanov és megállt egy szép, fehér ház előtt, amelyben a szakemberek laktak. — Megnézi?

— Miért ne!

Felmentek a lépcsőn. Abakanov újonnan berendezett, szép, világos lakásának ablakai délre néztek.

— Remek lakás! De látszik, hogy a gazdája agglegény. Lám, az íróasztalt meg a pamlagot ide kellene áthelyezni. Amoda meg az ágyat. Magának nincs ízlése, fiatalember. A ruhásszekrény sincs jó helyen. Oda tegye át. Okvetlenül. Hogy az ablakokkal szemközt álljon. A pamlag fölé a falra egy mennyezetig érő nagy szőnyeget kell akasztani. Miért nem vett szőnyeget? Ide, emide meg oda pedig virágok valók! Egy szál virág sincs magánál. Nem szereti talán?

Abakanov egy doboz cukorkát vett elő a pohárszékből.

— Kíváncsi vagyok, ki az a boldog nő, aki egyszer ennek a lakásnak az úrnője lesz?

A férfi rejtélyesen mosolygott.

— Miért van zavarban?

— Egy cseppet sem vagyok zavarban. Ebbe a lakásba az kerül, aki a legméltóbb rá! Igazi szovjet embernek kell lennie. No és... olyan kékszemű legyen, mint maga... meg feketeszemöldökű... aranyhajú...

Vidám, őszinte nevetésre fakadt. Lena is nevetett. Volt valami Abakanov szavaiban, ami meghatotta.

Megfogta a férfi kezét és arcához szorította. Arcát apró pihék borították, meleg volt, hamvasan rózsás — akár a napon átmelegedett kajszinbarack.

„Igazán kedves ez a lány..." — gondolta Abakanov.

— A keze, Lena... Nem is láttam még ilyen kezet...

A lány boldogan mosolygott.

— Nem a kezem a fontos!... Milyennek látja a lelkemet?

— A lelkét? — Abakanov gondolatban sorra vette mindazt, amit a lányról tudott. — A maga lelke sivár. És erről maga tehet... De azt hiszem, teremhet még valami ezen a pusztaságon. Mit szól hozzá?

— Semmit! — Lena elhallgatott. Elernyedt, lekókadt — Irigylem magát... És általában, sok embert irigylek. A gyártelepen van egy lány, Zsenya Sztoljarovának hívják... Tizenkilenc éves Beszéltem vele néhányszor. Milyen céltudatos! Én bizony egyáltalán nem voltam ilyen céltudatos fiatalkoromban. Hogy is lettem volna! Különben is... én az ő korában nem éltem benne a zajló életben: melegházi virág voltam... Zsenya viszont intellektuális szempontból is érett ember!

— Pompás lány! — mondta Abakanov.

— Ne dícsérjen senkit előttem! Hallja?

Abakanov haragot érzett a lány hangjában. Az ablakhoz ment, ahonnan kilátás nyílt a tajgával határos parkra, a Tagajka folyóra, a távoli hegycsúcsokra. Lena a karosszékben gubbasztott. Hirtelen őszinte, forró könnyek tolultak szemébe és végigperegtek arcán.

— Miért sír? — lépett a férfi Lenához. — Maga még fiatal. Vesse le válláról a múlt terhét. Nem is olyan nagy teher ez. Ne ámítsa többé önmagát, ne játssza az áldozatot. Megrögzött ellenségeink is más húrokat pengetnek már. Hát maga? Kezdjen új életet. Dolgozzék keményen. Szabad az út.

Abakanov egyik sarokból a másikba ment. Nem nézett Lenára: igaz, kemény, de baráti szavakat mondott, — a lány érezte ezt.

— Ó, ha szerethetnék valakit — mondta Lena halkan. — Szerethetném igazi, tiszta szerelemmel... Istenem, hát olyan lehetetlen ez? Mindent-mindent ledobnék magamról. Annyi minden tapadt rám... gyűlölködés, irígység... Olyan tiszta lennék, mint a maga Zsenya Sztoljarovája. Esküszöm! És új életet kezdenék. Nagy-nagy szerelemre van szükségem. Igazi barátságra. Akkor fel tudnék emelkedni a földről...

— De mi akadályozza magát? — kérdezte Abakanov részvéttel.

— Nem tudom... Tulajdonképpen semmi sem akadályoz... De senki sem kerül az utamba... Azt akarom, hogy engem is igazán szeressen valaki...

Bizakodón nézett Abakanov szemébe. A férfi visszament az ablakhoz és sokáig állt ott.

— Jöjjön át a csoportomba. A pokolba a külföldiekkel! Egyelőre szerelem nélkül kezdje el új életét. A többi majd megjön magától.

Lena legyintett.

— Jól van. Nem megyek vissza többé a külföldiekhez. Boldoguljanak nélkülem. A maga munkatársa leszek. Mit parancsol, mit csináljak? A mérőléceket hordozzam maga után? Vagy a ládákat? Kifeszítsem a szalagot?

— Komolyan így határozott?

— Maga nem ismer engem. Mindenre el vagyok szánva!

— Rendben van. Jut itt munka mindenkinek. Azt teszi majd, amire szükség lesz.

— No, adja ide a kezét. Nem fog csalódni bennem. Én nagyon rendes lány tudok lenni. El sem képzeli, milyen rendes tudok lenni, ha akarok.

— Majd elválik...

7

Amikor a kísérleti kohóból végre-valahára ömlött a nyersvas, Buncsuzsnij professzor azt javasolta Nagyezsda Kohanyecnak, hogy vegyék sorra a berendezéseket és ellenőrizzék működésüket. Nágya ezután hazamehetett.

— Te se maradj sokáig, Kolja. Egy óra múlva otthon leszek, — mondta Zsurbánnak és otthagyta Lazarral együtt.

Nágya felment a rakodóhídra.

Mindenütt érződött a kombinát lüktető élete. A kokszüzemből áradt a koksz a bunkerok felé; a szállítókocsi átvette az ércter darujától az ércet és elszállította a bunkerokhoz; pőrekocsikon követ, vagónokban mangánt szállítottak. Nágya ment a hídon és gyönyörködött a gyár lenyűgöző látványában. Gondolatban maga előtt látta a komszomoltagokat: Sutyihint, Gurejevot, Dunyasa Sztarcevát, látta a tegnapi földmunkásokat, akik ma már motorkezelők, olvasztárok, gépészek. A rakodóhídon rendben volt minden. Nágya azután lement a kis lépcsőn a „csatorná"-ba. Feje fölött voltak a különböző érc-, koksz- és mészkőfajtákkal teli bunkerok. A vágányokon mérlegkocsik haladtak ide-oda. Motorcsónakokra emlékeztettek. A mérlegkocsi „parancsnoki hídján" számlap volt, mellette tábla az adag megjelölésével. A gépész megtöltötte anyaggal, majd az irányítószinthez vezette. Nágya megindult a sínek mentén.

Nagyon világos volt. Az osztályozó rostélyon zörgött a koksz, serényen kopogtak a töltőszerkezetek. A kísérleti kohónál leereszkedett a billenőveder, megállt a mérlegkocsi.

Nágya egy pillantást vetett a gépészre: Froszja Okszamitnaja volt. Égszínkék fejkendőt, új bőrkabátot viselt. Froszja észrevette Nágyát és elsőnek üdvözölte. Kissé elfogódottnak látszott.

„Hát ez ugyanaz a Froszja, az az egyszerű, falusi lány, aki társnőivel együtt ott üldögélt a sínen, mint a fecske, amikor először találkoztunk — most pedig a mérlegkocsi kezelője lett?" — tűnődött Nágya. Szeretett volna beszélni Froszjával, de hirtelen észrevette Vanyuskovot, aki ott állt az árnyékban, a bunkerhoz támaszkodva.

Egy percig zavartan hallgattak mind a hárman. „Békülni jött... Nem zavarom őket..." És Nágya a bunker árkában elindult a kijárat felé.

„Most talán már haza is mehetek, — gondolta. — De nem: előbb még benézek Sztarcevékhoz. Mit csinál a kisfiú?"

— Szervusz Froszja! — mondta Vanyuskov és a mérlegkocsihoz lépett.

Froszja nem felelt.

— Erre jártam... hát gondoltam... meglátogatlak.. — ötölt-hatolt Vanyuskov. Semmi alkalmas ürügyet sem talált itt-léte magyarázatául.

„Vajjon mit akar?..." — gondolta Froszja, ahogy nézte a máskor mindig büszke és magabiztos legény zavart arcát, félszeg viselkedését.

— Mióta is nem láttuk mi egymást, Froszja?

A lány gondolkozott egy kicsit, majd ridegen így felelt:

— Nem számoltam...

— Hát idegen vagyok én neked? Sosem szerettél?

— Nyilván nem szerettelek...

— Szóval tévedtem... Mást láttam benned, te meg ilyen vagy!

— Olyan vagyok, amilyen!

A férfi szívét összeszorította a sérelem és a szánakozás. Sajnálta önmagát.

— Froszja... Froszja... Nem szép tőled... Vajjon mivel bűvölt el az a mérnök?

A lány hallgatott.

— Nos, tégy, ahogy jónak látod. De senki sem fog úgy szeretni, mint én... Csak gúnyt űz belőled a mérnök. Mire kellesz neki? Én szerettelek és szeretni foglak ezután is.. Magad mondtad, hogy jól érzed magad velem és senki más nem kell neked...

„Dehát miért is hűlt ki a szívem?" — kérdezte Froszja önmagától.

Lepergette emlékezetében a találkozásaikat. Azzal az estével kezdődött, amikor az írás-olvasás-tanfolyamon szerepelt. Azt szerette volna, hogy Vanyuskov valami szépet mondjon róla, örüljön a sikerének. Hiszen életében először szerepelt... És a tanfolyamot ő végezte el a legjobban... De Vanyuskov, mint mindig, akkor is csak önmagával törődött.

És jött Borisz... a mérnök... Idősebb volt Vanyuskovnál, műveltebb is, mégis milyen fesztelenül érezte magát vele... Ő meg gépész lett. Borisz biztatta, hogy ősszel iratkozzék be a munkás-főiskolára. Feltárt előtte valami nagyot, igazit és Froszja már nem érezte magát a háttérben, hanem megtalálta helyét azok mellett, akik maguk egyengették útjukat az életben és fokról fokra mind feljebb hágtak.

— Mivel hódított meg ez a mérnök? Mit találtál benne? Mivel különb nálam? — kérdezte Vanyuskov félig faggató, félig szemrehányó hangon.

„Meghódított!... A szívnek nem lehet parancsolni!..." — felelte Froszja gondolatban.

— Nehéz veled zöldágra vergődni, Froszja! Kő vagy te, nem ember, noha külsőre kedvesnek látszol...

Lépések hallatszottak. Froszja különben aligha hallhatta a lépéseket a műhely zaja miatt. De mégis mintha hallotta volna, arrafelé fordította a fejét.

Megpillantotta az ismerős, gyűrött, fekete sapkát, meg a bőrkabátot. Szíve szaporábban vert.

Vanyuskov hátranézett: Voloscsuk mérnök feje hajolt ki az üzemvezetőség ablakán.

Vanyuskov megértette, kinek szólt Froszja mosolya és az arcán átsuhanó öröm. És megint sérelem, fájdalom perzselte a szívét.

— No, minden jót, Froszja. Látom, nincs értelme, hogy többé találkozzunk.

— Elfáradtál, Froszja? — kérdezte Borisz és átment a lányhoz, a „parancsnoki hídra". — Hogy halad a munka?

— Megjárja.

A hamiskás szempár kipillantott az égszínkék fejkendő alól.

— Hát tegnap miért nem jöttél el?

Froszja a számlap felé fordul, mintha szüksége lenne erre a munkájában.

— Nem jöhettem... — feleli tompán és nem néz Borisz szemébe. Érzi: helytelenül cselekedett, hogy nem jött el, noha megígérte. Megkérdi: — Érdekes filmet játszottak?

— Nagyon érdekeset. Híradó is volt, az ásványok kitermeléséről és feldolgozásáról szólt. Szverdlovszkban van egy gyár, kőcsiszológyárnak hívják. Itt vékony lemezekre fűrészelik szét az ásványokat, lecsiszolják őket, azután pedig dobozkát, melltűt, púdertartót kézelőgombot készítenek belőlük. Gyémánt-csiszolással is foglalkozik a gyár. Ez nagyon nehéz mesterség. Így készül a brilliáns. Jóformán kézi erővel csiszolják a gyémántot, kicsiny padon. Jó szem és ügyes kéz kell hozzá.

— Indulok! — mondja Froszja és a fogantyúra teszi a kezét. A mérlegkocsi a bunker felé tart a síneken.

Volosesuk is ott marad a lány mellett a hídon.

— Műkedvelő színjátszóink nemsokára új darabot mutatnak be a klubban: Gorkij „Éjjeli menedékhely"-ét. Elmegyünk, Froszja?

— El. Okvetlenül elmegyünk.

— Hát neked nincs kedved színdarabban játszani? Nem akarsz belépni a színjátszókörbe? Ez is érdekes dolog.

Froszja a lelkébe néz. „Hogy én is játsszam a színpadon, mint a többi munkásnő? Nem... Borzasztó lehet... ott állni a színpadon..."

— Nincs kedvem hozzá! — feleli Froszja. — Talán később...

— No, én megyek! Csak meg akartam tudni, miért nem jöttél el tegnap. Váltásra itt leszek. Ne menj el nélkülem

Borisz elmegy. Froszja boldog. „Látni akart... Maga jött el..."

A nap nem fárasztó, amikor kedvenc munkával telik el, amikor szeretik az embert és tudja, hogy munka után várja valaki, akinek örül... De Froszja azért minduntalan karórájára pillant: mikor ér már véget a műszak. Akkor ismét eljön Borisz, átmennek az étkezdébe, majd be a városba.

Néhány óra múlva Borisz újra megjelenik a műhelyben.

— Froszja, mehetünk ebédelni. Fejezd be!

A lány hívja „váltótársnő"-jét, átadja a kocsit, majd felmegy a föld felszínére. A gyár napfényben fürdik. Olyan vakítóan tűz a forró nap, hogy Froszja és Borisz kénytelen elfödni a szemét, amikor feljön a „csatorná"-ból. A felhőtlen, kék ég alatt a tajga csupa tavaszi zsongás. Meleg pára árad a földből.

— Lám, itt a tavasz! — mondja Froszja hunyorgatva.

Az étkezdében Froszja leveszi bőrkabátját. Az üzemi bizottságtól kapta ajándékba, az iskola évzáró ünnepélyén. Azután kezet mos és leül az asztalhoz.

Froszja szerette ezt az étkezdét és azt tartotta, hogy nincs különb étkezde az egész gyártelepen.

— A kommunizmusban pedig még jobb lesz az élet! — mondogatta és boldogan mosolygott. Értésére adta mindenkinek, hogy ő tanul és tudja, mi a különbség a szocializmus és a kommunizmus között.

Az olvasztóműhely tágas, világos, nagyablakos étkezdéjének valóban jó híre volt. A kis asztalokat hímzett abrosz borította, az ablakpárkányokon és a falak mentén cserépben, dézsában virág állt.

Helyi időszámítás szerint pontosan négy órakor megszólalt az ajtó fölött a hangszóró. A recsegés után ütemes óra-ketyegés hallatszott, utána két hosszú és egy rövid hívójel — majd felzendült egy mély férfihang:

— Figyelem! Itt Moszkva! A Komintern-rádióállomás beszél!

8

Amikor Nyikolaj Zsurba hazaért, legelőször lehúzta új csizmáját, amelyben meglehetősen kényelmetlenül érezte magát. Megkönnyebbülten mozgatta megkínzott lábujjait. Majd csak úgy harisnyában átment a dolgozószobába. Odaállt a polc elé és levette a mappákat, amelyekben az újság- és folyóirat-kivágásokat őrizte. A májuselsejei gyűlésen tartandó beszédén gondolkozott. Kiválogatta, amire szüksége volt, majd leült az íróasztalhoz és nekilátott a beszédvázlat összeállításának. A gyűlés iránti tiszteletlenségnek tartotta, hogy olyasmire oktassa az embereket,

amit már jól tudtak, vagy közismert igazságokat tárjon fel látnoki szemmel. Ezért még amikor ismert dolgokról beszélt, akkor is azon igyekezett, hogy valami újat mondjon, új példákat válasszon, új szempontot találjon, amellyel közelférkőzhet hallgatósága szívéhez és felkelti érdeklődését.

Májuselsejei beszámolójában a nemzetközi helyzetet akarta részletesen elemezni. Ezzel kapcsolatban pedig ki akart térni az ötéves terv és az építkezés feladataira.

Amikor a vázlat elkészült, Zsurba elejétől végig átgondolta beszédét, majd hátradőlt a karosszékben.

Ebben a pillanatban belépett Nágya.

— Hogy működnek a berendezések? — kérdezte Nyikolaj.

— Rendben vannak.

— No, pihenj egy kicsit. Van még idő tizenkét óráig.

— És te?

— Épp most vetettem papírra a beszédem vázlatát. Ledőlök talán egy órácskára.

— Útközben benéztem Sztarcevékhoz — mondta Nágya kisvártatva.

— No és mi újság?

— Ványecska, ez az édes picike... bámul és csücsöríti az ajkát... Olyan mulatságos...

Nyikolaj elmosolyodott. Tudta, hogy Nágya sűrűn jár Sztarcevékhoz, Ványecska születése óta pedig valósággal családtagnak számított náluk.

Annyi kedvesség volt ebben a gyámoltalan, parányi lényben, hogy Nágya egészen feloldódott napi munkája után és igazán kipihente magát.

— Matrjosa tegnap a csecsemőgondozóban volt. Tudod, mennyivel gyarapodott Ványecska?

— Nos?

— Kétszázötven grammot hízott egy hét alatt!

— Kis vasgyúró!

— Pompás kis kölyök...

Nágya megfigyelte, hogy az utóbbi időben különös szeretetet érez a gyerekek iránt, noha házassága előtt — legalább neki úgy rémlett — közönyös volt irántuk. Arra nem is gondolt, hogy ő maga is anya lehet. Nem tudta elképzelni magát Matrjosa szerepében, nem tudta, mit érezne, ha egy olyan parányi lény feküdne a bőröndben az ő szobájában, mint Ványecska (Sztar-

cévék kisgyermeke ugyanis ideiglenesen bőröndben aludt, amíg a kis ágy el nem készül a gyári műhelyben, és Nágya képzeletében a kis emberke képe szorosan összeforrt a bőrönddel). De újabban valami olyasfajta kívánság költözött a szívébe, hogy neki is lehetne ilyen csöppsége, és amikor Nágya erre gondolt, elpirult... „Világos, a családi élet gyermekek nélkül — üres. Nem jó az ilyen élet...“ És Nágya lelke mélyén vádolta önmagát és másokat, jóllehet tudta, hogy most, az építkezés nehéz hónapjaiban csak akadály lenne a gyerek.

Beszélgetés közben észrevétlenül röpült az idő: máris tizenkét óra volt.

— Most jut eszembe, Nágya, hallottad az újságot? A ti Strikeretek itt van!

— Szabadlábra helyezték?

— Igen.

— No, nem gondoltam volna, hogy ilyen ember megússza! Miért engedték ki a büntetés lejárta előtt?

— Azt mondják, észretért. Tervezett valami eredeti dolgot, újszerű melegítő-berendezéseken dolgozott. Nos, értékelték a munkáját. Megfelelő körülményeket biztosítottak neki, hogy dolgozhasson.

— Szóval nálunk marad az építkezésnél?

— Nem. Egészen más ügyben jött... Volt feleségéhez... Anna Petrovnához...

Nágya vállat vont.

— Bonyolult helyzet... No, megyek a klubba, megnézem, mi van a vacsorával, hiszen tagja vagyok a májuselsejei bizottságnak! — mondta Nágya és felállt.

Déli tizenkét órakor megérkezett a határvidéki központból Cserepanov a kormány több tagjával. A munkások, mérnökök, alkalmazottak összesereglettek a gyűlésre. A gyűlés rövid ideig tartott. Utána felsorakoztak. Tömött sorokban jöttek a technikumok hallgatói, a munkásasszonyok, a gyári iskolák tanulói. A sokezerfőnyi sokaság zászlókkal vonult végig a városon.

Este díszvacsora volt.

Buncsuzsnij professzor Lazar mellett ült, Grebennyikovval, Cserepanovval és a moszkvai vendégekkel. Mellettük ült Nágya és Zsurba, majd Zsenya Sztoljarova és Charles Boucher, Mitya Sah és Anna Petrovna, Borisz Voloscsuk, Abakanov.

Utánuk következtek a mérnökök, művezetők, kiváló rohammunkások.

Nágya a háziasszony szemével nézett végig az asztalon és elégedett volt. Pillantása találkozott Zsenyáéval. A fiatal lány jólszabott, világoskék ruhát viselt, jól illett neki; Zsenya valószínűleg maga is tudta ezt, vidám volt, nevetett. Charles le nem vette róla szerelmes tekintetét. Nágya biztatóan biccentett Zsenya felé. Vanyuskov, a kombinát legkülönb csoportvezetője komor méltósággal ült a helyén, kezét az asztal alá rejtette.

Sztarcev, a kokszüzem párttitkára nyájasan mosolygott szomszédaira. Matrjosa mellett ült és kisfiáról mesélt szomszédainak. Sztarcev fehér tengerész-zubbonyt viselt, közvetlenül a vasaló alól vette fel: nagyon szerette a frissen vasalt inget.

„De kire hagyta Matrjosa Ványecskát?" — tűnődött Nágya. Pillantása összetalálkozott Matrjosáéval. Kezét összefonta mellén és ide-oda hajladozott, mintha csecsemőt ringatna.

— Veránál van! — felelte Matrjosa; elértette Nágya kérdését.

Vera Sztarcevék szomszédságában lakott. Szuhih munkavezető felesége derék asszony volt; férjével ellentétben, mindenki kedvelte a házban.

Nágya helyeslően bólogatott.

Amíg Nágya a mellette ülőkkel foglalkozott, Zsurba borospohárral kezében beszédet mondott. A pártbizottság és a kombinát építésvezetősége nevében szerencsét kívánt mindenkinek az üzemek első részlegének üzembehelyezése és a májuselsejei ünnep alkalmából.

Nyikolaj polgári ruhát viselt, mellét a Vörös Zászló Rend díszítette. Kissé meghízott az utóbbi időben. Hideg kék szeme szelídebben, melegebben pillantott, mint máskor.

„A nyakkendőjét mégis csak én kötöttem meg..." — gondolta Nágya. Ujjai mintha ismét végigsiklottak volna a férfi nyakán és ez kellemes érzés volt. Arra gondolt, hogy ha egyáltalán nem ismerné Nyikolajt és most látná először, amint itt áll az asztal mellett, akkor is őt választaná, csak őt, valamennyi közül. „Ő a legkülönb valamennyi férfi közül. Milyen szép a haja... Hogy szeretem arany fürtjeit!"

Buncsuzsnij professzor arca gyűrött, borostás volt. Pillantása a messzeségbe révedt. Az járt az eszében, hogy íme, ma véget ért egy újabb fejezet; új, még csábítóbb, még izgatóbb távlatok nyíltak meg és mielőbb valóra kell váltani a nagy reményeket. Azután eszébe jutott Strikerrel folytatott reggeli beszélgetése és nagyot sóhajtott.

— Fjodor Fjodorovics! Önt éltetik! Emelje fel a poharát!

Nágya áthajolt a mellette ülő Lazar Bljaher mögött és megérintette a professzor kabátja ujját. Buncsuzsnij odanézett.

— A hazai vanádiumra! — ismételte meg Grebennyikov pohárköszöntőjét.

A professzor felállt. Taps fogadta. Fején hirtelen kemény redőkbe gyűlt a bőr, minden hajaszála égnek állt, hogy szinte fájt a gyökere. Hasonló állapotban volt reggel is, amikor végre eleredt az oly régóta várt nyersvas.

Néhány meghatott, szívből jövő szót mondott.

Aztán mindenki arra ivott, amire akart. Megélénkült a beszélgetés.

Mitya Sah a jelenlévőkről mesélt Anna Petrovnának. Mindenfélekép igyekezett elterelni az asszony gondolatait a nemrégiben történt nyomasztó találkozásról. Anna Petrovna sápadt volt. Bár mosolygott Dmitrijnek a vendégekről mondott szellemes megjegyzéseire, de látszott, hogy nagy megerőltetésébe került.

Lazar Bljaher a kohónélküli olvasztással folytatott kísérleteiről beszélt Buncsuzsnijnak és Grebennyikovnak.

— Nagy reményekre jogosító kísérlet! De mennyi nehézség van még előttünk...

Buncsuzsnij homlokát ráncolta:

— Nehézseg! Már meg is ijedt tőlük!

— Tudja, Fjodor Fjodorovics, nekünk egyáltalán nem szokásunk, hogy megijedjünk a nehézségektől!

— Helyes! Ami könnyen sikerül, keveset is ér! Bátrabban dolgozzatok, elvtársak! — mondta Buncsuzsnij. — Mennyit kínlódtunk a titánmagnetitokkal, mi tűrés-tagadás, nem ment minden a legjobban...

— Ugyan már! — mosolygott Grebennyikov. — Most persze, amikor megvan a vanádiumvas-darabosítmány, a helyzet magaslatáról néz vissza a múltra, de bezzeg az elején...

— Előfordul... — helyeselt Lazar.

— Nosza, Lazarka, mondd meg szépen: feltenni a szamovárt: a közösség számára hasznos dolog-e, avagy nem hasznos? — kérdezte Grebennyikov.

Nevettek.

— Hát arra emlékszel, hogyan vetődtél be az én öregeimhez? Bizony a karomon vittelek be a házba... Joggal mondhatom, hogy a karomon hordoztalak!

Lazar bólogatott.

— Hát arra emlékszel-e, amikor arról faggattál, hogy mi a perpetuum mobile? Emlékszel, amikor a röpcédulákat terjesztetted? Meg a feketeszázak vérengzésére? Emlékszel, hogy amikor menekülnöm kellett Odesszából, azt mondtam neked: felépítjük még a szocializmust! És emberhez méltó élet virrad a népre!

— Hogy emlékszem-e? De még mennyire emlékszem!

Egy percre elhallgattak. Visszagondoltak a múltra.

— Várj csak! — szólalt meg hirtelen Lazar. — Valamit elfelejtettem elmondani neked Hallgass ide te is, Nyikolaj. Nagyon érdekes történet!

Feszült várakozással néztek rá. Lazar elmondta, hogyan állított be hozzá Szergej Raduzev és hogyan mondta el menekülésük történetét.

— Később alkalmam volt, hogy ellenőrizzem. Igaznak bizonyult. Ez aztán a romantika!

— És hol van most Raduzev? — kérdezte Grebennyikov.

— Nálunk dolgozik, az intézetben. Kétségtelenül tehetséges, képzett mérnök Mellesleg szólva — Lazar Buncsuzsnijhoz fordult — ez a Raduzev hosszabb ideig foglalkozott a darabosítással. Az intézetben is ezzel a dologgal bíztam meg. Nyomban megéreztem. ennek az embernek érzéke van hozzá .. Egyet-mást máris elért. Majd elmondom.

— Az életen nem lehet végigsétálni, mint a sima úton! — tartja a közmondás — jegyezte meg Charles Boucher.

Újra megindult a beszélgetés páronként, csoportonként. A közelmúlt eseményeit idézték, a tajgáról, az építkezés első napjairól, legkiválóbb dolgozóiról folyt a szó.

Az ukránok a Dnyeperi Erőműről és zsilipjeiről, az új szocialista Zaporozsjéről, az ötéves terv során a dnyepropetrovszki és a krivojrogi területen meg a Donyec-medencében épült gyárakról beszéltek a szibériaiaknak és az uraliaknak.

A szibériaiak és az uraliak pedig a szemirecsenszki vasútvonal, az úgynevezett Turkszib építéséről, valamint az Ural, Kazahsztán és Szibéria fémkohászati üzemeiről és gépgyárairól beszéltek.

Ekkor táviratot adtak át Grebennyikovnak. Az építkezés vezetője felfigyelt. Csend támadt. Grebennyikov elolvasta a táviratot és egész lénye szinte átalakult.

— Elvtársak! — fordult a jelenlévőkhöz. — Távirat érkezett Sztálin elvtárstól!

Valamennyien felkeltek helyükről, zajosan hátratolták székeiket. Grebennyikov tagoltan, jól érthetően olvasta fel az építkezés kollektivájának küldött üdvözletet. A távirat válasz volt a Tajgasztroj építőinek jelentésére, amelyet a kombinát üzembehelyezéséről küldtek.

— Sztálin elvtárstól!

— Sztálin elvtárstól! — visszhangzott a teremben.

— Éljen! Hurrá! — kiáltották a jelenlévők. A terem valósággal szétrobbant a tapstól.

Grebennyikov csendre intette a hallgatóságot, de hasztalanul. Mondani akart valamit.

— Dicsőség a nagy Sztálinnak! — kiáltotta Nyikolaj.

— Éljen! Hurrá! Éljen!...

Grebennyikov végre-valahára szóhoz jutott. Szerencsét kívánt a jelenlévőknek a kitüntető figyelemhez. Rámutatott, mekkora felelősség hárul rájuk és még különb munkára buzdította őket.

Ismét hurrá-kiáltások harsantak és éltették a nagy Sztálint.

9

Vacsora után, tizenegy óra tájban, Nágya és Nyikolaj kiment a gyárvezetőség épületének erkélyére.

— Adj egy cigarettát!

Nágya nem volt dohányos, de olykor kedve szottyant egy kis füstölésre. Amint Nyikolaj mondta, csak pusztítja a cigarettát, noha tudja, hogy ez nem tetszik neki.

— Megint bogaras a hölgy?

— Kell. Adj egyet.

Nyikolaj odanyujtotta cigarettatárcáját. Nágya kivett egy cigarettát, megnyomkodta, mint a vérbeli dohányosok és a férfi füstölgő cigarettájának parazsához értette. Rágyújtott és nekitámaszkodott az erkély oszlopának. Sűrű füstkarikákat eregetett és nézte a fényárban úszó gyártelepet.

Azután lementek az építkezéshez. Kézenfogva kószáltak a műhelyek közt. Mindenütt érződött a gyár lüktető élete, a gyáré, amely a közösség műve volt és ennek a közösségnek tagjai voltak ők is. A folyó felől hűvös levegő áradt. Nágya megborzongott.

Nyikolaj levetette kabátját és Nágya gyapjúblúza fölé terítette.

A sineken dübörögve haladtak a folyékony nyersvasat szállító kocsik a keverő-állomás felé. Rózsaszín pára reszketett fölöttük.

A fényesen kivilágított gyári klubban fuvószenekar játszott. A klub előtti téren fürgén ropta a táncot az ifjúság, Gurejev komszomolc és Vaszilij Belkin, a „csillagász" harmonikájának hangjaira. A táncolókat a nézők szoros gyűrűje vette körül. A körön belül azonban nem jutott hely mindenkinek, aki táncolni akart, és kívül is keringtek a párok.

A táncolók közt Nágya megpillantotta Boriszt és Froszját. Borisz vidáman forgatta a lányt. Látszott, nagyon jól érzik magukat és nincs most egyéb kívánságuk, mint az, hogy minnél tovább szóljon a zene és ők táncolhassanak egymással. Nágya Nyikolaj felé pillantott és a párra mutatott. A férfi elmosolyodott.

— Ne forduljunk mi is egyet?

— Nem valami rangosan táncolsz!

— No lám: máris van egy hibám!

Nyikolaj ekkor megpillantotta Jasa Jakovkint. A legény a lámpa mellett állt és bánatosan nézte Froszját...

— No, mi újság, Jasa? — fordult hozzá Zsurba. — Emlékszel, amikor idejöttél az építkezéshez, azt mondtad, olyan helyet keresel, ahol nincs más, csak a puszta föld és te társaiddal együtt munkához látsz és város meg gyár nő ki a puszta földből?

Jasa kizökkent gondolataiból.

— Emlékszel?

— Ó, Zsurba elvtárs... Valóban így van ez... Mi mindenre képes az ember!... Hiszen tudom, nemcsak minálunk,

Szibériában van ez így, hanem Közép-Ázsiában is és mindenütt. Elnézem a fényeket és olyasmit látok bennük, amit magam sem tudok megérteni... És elál a szívverésem... Pedig micsoda kietlen vadon volt... tajga... És micsoda csend. . hallani lehetett a tobozok hullását is...

— Örülök, hogy ezt hallom, Jasa! Nem vágyódsz többé sehová? Nyughatatlan legény voltál világéletedben!

— Nem vágyódom én sehová, Zsurba elvtárs! Ez a legalkalmasabb hely nekem.

A tánchelytől nem messze Nyikolaj és Nágya észrevette Karmakcsit, a lakótelep parancsnokát. Az altáji burunduk-prémmel szegélyezett bársonysapkát és letűrt szárú vitorlavászoncsizmát viselt, mint mindig. Néhány kocsis állta körül. Karmakcsi magyarázott valamit földijeinek.

— Jó estét, elvtársak! — köszöntött rájuk Zsurba. — Mi újság?

— Ezender! Üdvözlünk! — válaszolták az altájiak.

Az egyik nyomban Zsurbához fordult és hosszasan beszélt valamiről. Közben Zsurba gombját fogta és a gyártelepre mutogatott.

— Azt mondja: azelőtt el sem tudtuk volna képzelni, hogy ekkora gyár legyen a tajga kellős közepén. Van sokféle mese, de ilyen gyárról egy sem szól! — magyarázta Karmakcsi.

Mondtak még valamit és Karmakcsi lefordította.

— Azt mondják: azelőtt andazinnal, vagyis faekével szántották nálunk a földet, most meg vasparipával, traktorral! És erről sincs szó a mesékben.

Nágya és Nyikolaj egész éjtszaka sétált. Egyikük sem érzett fáradtságot. Derült, csillagos volt az ég, jó időt ígért. A gyár teli tüdővel lélekzett, a gépek ütemes, serény zakatolása betöltötte az éjtszakát. Örökké elhallgatták volna ezt a lüktető életet, ezét az óriásét, amelyet emberi erőfeszítés hozott a világra és ahol olyan szép és tökéletes minden.

Vége

HIBAIGAZITÁS

71. oldal alulról 13. sor helyett: alulról 6. sor.
71. oldal alulról 6. sor helyett: alulról 13. sor.
82. oldal felülről 11. sor helyett: Cserepanov összegörnyedt és a zsebkendőjébe köhögött.
229. oldal alulról 8. sor — díszőrség helyett: ünnepi műszak.
230. oldal alulról 6. sor — díszőrség helyett: ünnepi műszak.
277. oldal felülről 1—2 sor — Eljövünk szombaton! helyett: Eljövünk önkéntes szombati munkára!
467. oldal alulról 5. sor helyett: van. Hatalmas munkánkban szükségünk van saját,
493. oldal felülről 10. sor — településekre helyett: lelőhelyekre.
493. oldal felülről 16. sor — településekre helyett: lelőhelyekre.